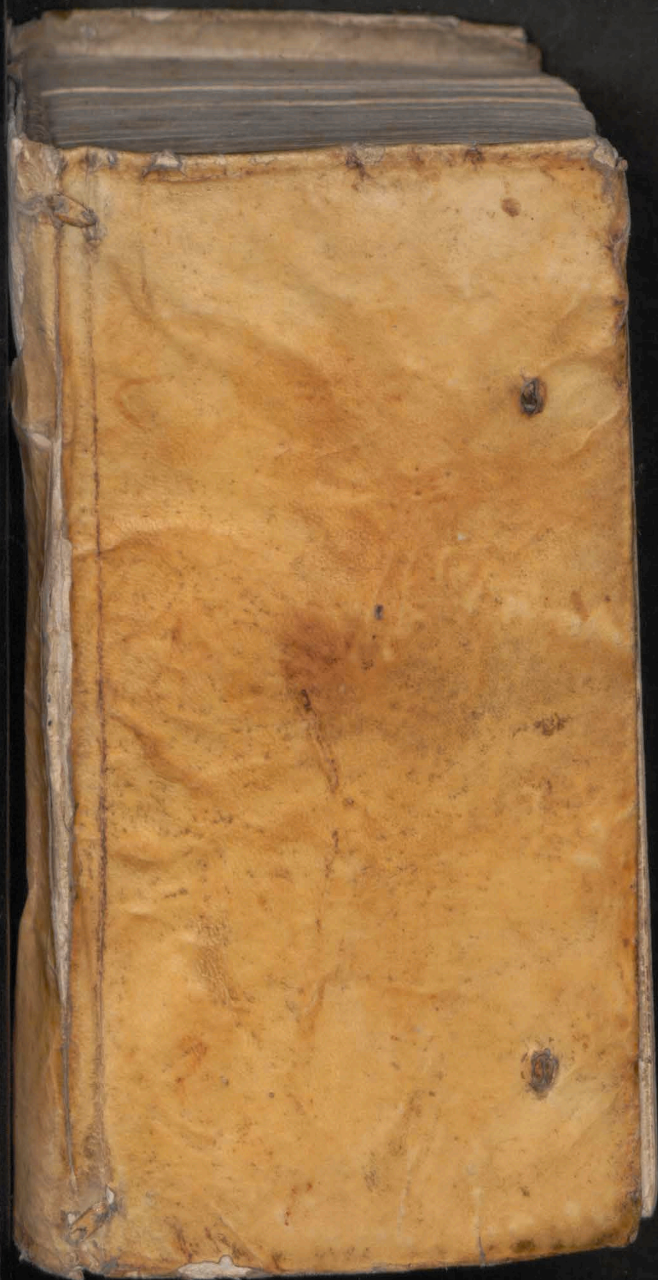
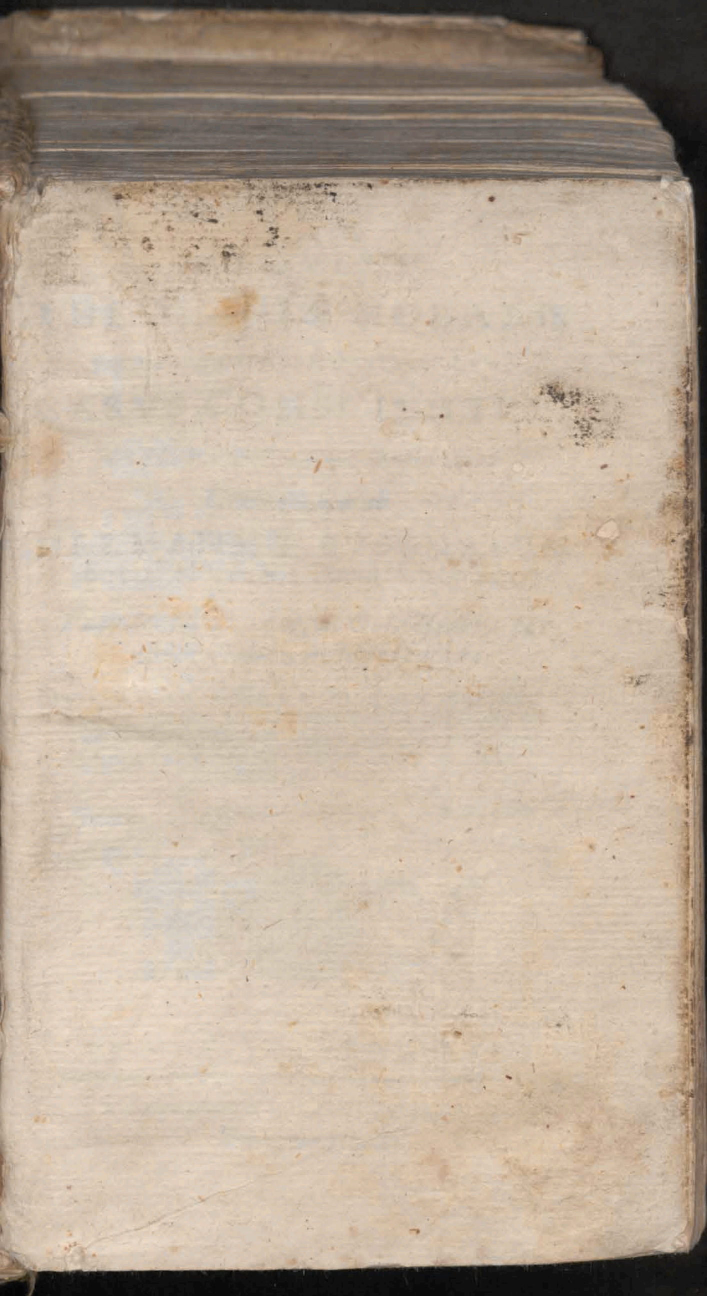

MEDVLLA

THEOLOGIÆ MORALIS

Facili, ac perspicua methodo resoluens

CASVS CONSCIENTIÆ.

Ex varijs, probatisque Authoribus

Concinnata ab

HERMANNO BVSENBAVM
Soc. IESV, & SS. Theol. Licentiato.

Poenitentibus æquè, ac Confessarijs per quam vtilis, ac necessaria.

Septima editio auctior, in qua addita sunt in Indice rerum suis locis nomina plurimorum Authorum præsertim recentiorum, quorum Catalogus ordine alphabetico in calce Operis habetur.

[illegible] Eremitarum Camal[illegible] [illegible] Reg[illegible] ad V[illegible]aniam.

ROMAE, ET MEDIOLANI.

Ex Typographia Francisci Vigoni. 1665.

Superiorum permissu.

REIMPRIMATVR.

Fr. Iacobus Maria Aicardus Magister, ac S. Officij Mediol. Commiss.

Alex. Perlasca pro Illustriss., & Reuerendiss. DD. Archiepiscopo.

Franciscus Arbona pro Excellentiss. Senatu.

PERILLVSTRI, ET ADM. REV.

D. Domino meo Colendiss.

IOSEPH CARCANO

I.V., & Sac. Theol. Doctore Prothon. Apost. nec non Insig. Colleg.

D. LAVRENTII Canonico &c.

ALLICI Alcidis vincula radiorum eloquio potiùs, quàm auro coruscantia, Perill., ac Adm. Reu. D., tuo insita animo paccatis hisce temporibus, haud satis miror. Vna hac obiicitur discriminis ratio; quod ea, mero tantùm blandi oris superficie roborata, leuissimis cordium affectibus, mollitie ne dixerim, an vero tenuitate repletis, debito tanquàm muneri nitebantur: Tua morum omnium celebritate fulgentia, meliora omina poscere perpetuò declararunt. Illa insuper verborum fucis veriùs, quàm aureo stamine elaborata, spumantes penè laudum tabulas ad gloriae fastigium tollere dedignari minimè videbantur: Tua firmo virtutum munita praesidio, pari nexu sibi vindicant virides laurus aeternitatis. Hinc me nullo alio deuinctum vinculo fateor, quam eo, cui uberioribus bonorum influxibus sydera famulantur; illud assero, quod in Te maximè regnat, rectum nempè, ac admirabile in operibus complementum: adeò, vt Tui tantùm sit in omnia rerum simulacra aquè, ac feliciter conspirare. Quanta etenim emicat in iudicando probitas, in agendo solertia, in indagando celeritas, in eorum praecipuè regimen, quae ad vniuersam rationalis Naturae vtilitatem spectant: Ipse talibus praestantia Tua praesagiis herens astrorum Conditor, praeclarum dignitatis pondus sacra fortitudine, veluti si Atlantais humeris Coelum studiosiùs curasset imponere, commendauit. Praecedunt decoris Tui insignia

Legales Laurea, quibus tempora meritò coronantur; non alio quàm ingenuæ Frontis rore irrigatae, Te virtutis Olympum prædicant, cui nullus vanæ ostentationis flatus obuersari nequaquàm potest. Huc Lacedemonum reuoco Legislatores, qui innumeris Populorum coetibus moderamina Iuris tradentes, ferrei ne ruditatem sæculi dixerim, an insaniam securiori viuendi methodo comprimere conabantur: nec illos vnquam inane somniantium quorundam Fatum deceperat. Eos tribunal antè æquitatis sisto, ac nobiliores ne inuenerint studiorum cultores, Aetatis nostræ legitimos Heroes, ipsis adiudicandum omitto. Absque vlla mentis hæsitatione affirmabunt certè Te vnicum Astreæ defensorem, Palladis alumnum; (relictis tamen figmentorum vmbraculis) quid amplius? scientiarum omnium speculum proclamabunt. Tot igitur, tantisquè rutilantium meritorum tædiis Foetum hunc officiæ meæ quam maximè illustrandum puto, vt sola eorum reflexione collucescere valeat posteritati. Omnia ad Oceanum properant flumina; Tibi sapientiæ Fonti vectigal debitum soluit riuulus iste meus. Coelestibus influentiis pretiosioribus gemmarum aceruis correspondet Tellus: Mihi non nisi impar quod nomini Tuo tribuam remanet. Tuæ ergò magnanimitatis stimulis excitatus, specimen hoc minimum exhibeo seruitutis meæ, in acceptatione Tua maximum fore securus. Quærant alii Moecenates suos: mihi patrocinium sufficit benignitatis Tuæ. Voces alii ad placidas beneuolentiæ auras captandas explicent: Medullam Theologiæ moralis, *intimum mei cordis obsequium, Tuo Nomini gaudeo consecrare.*

Mediolani. Die 15. Octobris 1665.

Dominat. Tuæ Perill. & Adm. Reu.

Humil., & Obsequent. seruus

Carolus Remenulphus.

PRAEFATIO
AD LECTOREM
Beneuolum.

Nni sunt complures, amice Lector, quando iussus sui Coloniæ eam scientiam in compendium redactam tradere, quæ nouis Sacerdotibus, in tanto munere dignius exequendo (præsertim quoties in conscientiæ tribunali Iudices sederent) præsidio foret. Duo hic facilè videbam maximè a me postulari, vt & optima quæq; seligerem, & in ordinem, vsui cuiusq; aptissimum dispertirer, itaq; apiculas imitarer, quæ ex opimis floribus vtilissima colligunt & in alueari disponunt in ordinem. Inde effecta est hæc *Medulla Casuum Conscientiæ* (vt aiunt) seu *Theologiæ moralis* summa, Enchiridio huic inclusa Quæ cum in manus, & oculos plurium peruenisset, visa est nō improbari; iis præsertim, qui priuato calamo eandem, non sine labore, molestia, temporis iactura descripserunt. Hinc euenit (cuius alias consilii ne cogitatio quidem vnquam inciderat) vt plurimum me preces identidem vrgerent, & viri maximi authoritas, dignitasq; impelleret, ac denique etiam superiorum iuberet voluntas, vt publici iuris facerem Lima hic aliqua opus fuit, à qua perfectior prodiret in lucem, quæq; Authorum nomina, ante desiderata, quotquot in promptu essent, adiungeret (adiuncta sunt autem hac editione quamplurima) Nunc consilium tu meum, & ordinem accipe. Noto nomine, Casus Conscientiæ appello, varias species factorum, de quibus in foro conscientiæ, Iudex Sacerdos sententiam edicat oportet, atq; vel vt honesta approbet, vel vt turpia condemnet. Medio tutissimus iturus, extrema plus æquo, vel laxa, vel angusta declinare sum conatus. Quod si quando

do declarem vbi Doctores nonnulli benignius senserint, non ideò probo, vel suadeo; sed illud adfero, vnde nonnunquam prudente iudicio, conscientiæ Rector, vel Consultor dispiciat, an esse vsui possit. In sexto quidem præcepto (vti & matrimonij Sacramento) animus fuerat, per viam adcò lutulentam celeriùs incedere, sed tamen plurium iudicio, & hic immorandum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Pauculos porrò errores, qui in editionibus prioribus irrepserant licet hac vltima speremus emendatos; si quos tamen, amice Lector, præterea lectione accuratiori deprehenderis, eosdem Typographo liberrimè indicare digneberis. Ceterum nihil asserui, nisi vel ex communi Doctorum sententia deductum, vel desumptum ex probatissimorum Authorum libris, scriptisue; eorum imprimis, qui hic eximia cum laude versati sunt, inter quos principes extitere, laudatissimi huius scientiæ Magistri, *P. Hermanus Nunning & P. Fridericus Spe, vterq; e Societate nostra Sacerdos*, & in diuersis Academiis Theologiæ Moralis Professor, quibus me debere plurimum libens profiteor: vterque enim, casuum summam confecit, & mirificè passim probatam, & publica luce dignam, quibus proinde liberaliter sum vsus, & vt ipsi similiter ante fecerant: prior enim ex *P. Maximiliani Buchier*, alter ex vtriusq; viridario, manu solerti, flores quamplurimos decepserant. Vnde hos omnes æquissimo animo & iure, in fructus & laudis, quæcunque est, societatem admitto, ita quidem, vt minimam eius partem mihi vendicem. Quinam omnium fontes præcipui exiterint, authores identidem allati indicabunt.

Methodus illa, & optima visa fuit, & facillima, vt in quauis materia, seu dubio, in primis ex communi Doctorum sententia respondeatur, quæ responsio ceu regula quæ piam sit, ex qua deinde (quoties id fieri potest) aut certè circa eam, casus aliquot particulares resoluantur, vt secundum illos, & responsionem dictam, alii similes, cum incide-

ciderint, resolui possint.

Quia verò doctrina hæc ferè omnis versatur in cognoscenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, siuè moralium, vnde & *Moralis Theologia* dicitur; illa verò cognosci non potest sine regula ad quam vel actus isti rectè accedant, vel a qua prauè recedant, agitur.

Lib. I. De Actuum moralium regula, tùm interna, hoc est, conscientia, tùm externa, hoc est, præceptis in genere.

Lib. II. De Præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, quæ sunt quasi præambula Decalogi.

Lib. III. De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

Lib. IV. De Præceptis certorum hominum statui propriis.

Lib. V. De modo discernendi naturam, & grauitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

Lib. VI. De Sacramentis nouæ Legis.

Lib. VII. De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

INDEX CAPITVM.

LIBER PRIMVS

De Regula actuum humanorum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Regula interna, siuè Conscientia.

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

LIBER SECVNDVS.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Præceptis Fidei.

Cap.

TRACTATVS SECVNDVS.
De Præcepto Spei.

TRACTATVS TERTIVS.
De Præceptis Charitatis.

LIBER TERTIVS.
De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATVS PRIMVS.
De I. præcepto Decalogi.

TRACTATVS SECVNDVS.
De II. præcepto Decalogi.

TRACTATVS TERTIVS.
De III. & IV. Præcepto.

TRACTATVS QVARTVS.
De V. & VI. Præcepto.

Cap.

TRACTATVS QVINTVS.

De VII. Præcepto: Non furtum facies.

TRACTATVS SEXTVS.

De Præcepto Octauo, Nono, & Decimo.

LIBER QVARTVS.

De præceptis particularibus, certo hominum ſtatui proprijs.

LIBER QVINTVS.

De ratione cognoſcendi, & diſcernendi peccata.

LI-

BER SEXTVS.

De Sacramentis.

TRACTATVS PRIMVS.

De Sacramentis in genere.

TRACTATVS SECVNDVS.

De Baptismo, & Confirmatione.

TRACTATVS TERTIVS.

De Eucharistia.

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

TRACTATVS QVINTVS.

De Extrema Vnctione, & Ordine.

Cap.

TRACTATVS SEXTVS.
De Matrimonio.

LIBER SEPTIMVS.

De Censuris Ecclesiastictis, & Irregularitatibus.

LIBER

LIBER PRIMVS DE REGVLA ACTVVM Humanorum.

TRACTATVS PRIMVS.

De regula interna siue Conscientia.

Quid Conscientia, & an sequenda sit? Cap. I.

RESpondeo I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectus, quo iudicamus aliquid hic, & nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum, vel malum, idque vel per modum præcepti, vel consilij.

Hæc communiter est recta, dictans quod verum st: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid liter quam sit, v. g. esse bonum, quod est malum; liciturque Erronea, quia contingit cum errore; idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando cilicet error vitari potuit, ac debuit: vel inuincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; deoq; nec voluntarius est, & consequenter non mputatur ad culpam: & hæc dicitur Conscientia Recta secundum quid, siuè in ordine ad nos. *Ex D. Thom. Laim. lib. 1. tr. 1. c. 2. n. 1. & c. 3.*

Resp. II. Non tantum Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat vt eam sequaris, & si contra facis, peccas: & quidem peccato eius spe-

eiei, contra cuius virtutis speciem intellectus pec care iudicat. Ratio prioris est, quia Conscienti recta est regula proxima voluntatis, deriuata a pri ma, & principali regula omnium actionum huma narum, scilicet lege diuina, & æterna. *S. Th.* 1.2 *qu.* 19. *art.* 3. Ratio posterioris est, tum quia si intel lectus voluntati proponit malum, esto malum no sit, si tamen putans esse malum, vult illud facere iam voluntas verè consentit in malum, habetqu sufficientem affectum ad peccatum illud, quod ap prehendit; tum quia *omne quod non est ex fide*, hoc e (vt à Sanctis Patribus communiter explicatur quod non est secundum conscientiam, *peccatum est* vt dicitur ad *Rom.* 14. Par est ratio, si intellectu proponat aliquid vt bonum, & præceptum, esto no ita sit, sed malum; voluntas tamen illud liberè res puendo, vel omittendo, consentit in transgressio nem præcepti, & peccat. Cuius vlterior ratio est quia obiectum tribuit actui speciem, prout hic, & nunc ab intellectu proponitur *S. Th. l. c. a.* 5. E dictis resoluuntur sequentes Casus, & similes.

I. Putans esse ieiunium, quando non est, pecca contra temperantiam, si non ieiunet. *S. Thom. lo citato.*

II. Si quis mentiatur ad liberandum proximu ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad teneri, actum bonum facit; & si non mentiatur peccat contra misericordiam. *Lay. lib.* 1. *tr.* 1. *c.* 4.

III. Scrupulosus, licet putet inuoluntarias di tractiones esse peccata, non tamen peccat, quia no sunt liberæ. *Beccan. in primam secundæ tract.* 1. *c.* *quæst.* 7. *Laym. loc. cit.*

Resp. III. Si sit conscientia culpabiliter erro nea, iudicans ex ignorantia vincibili aliquid pro hibitum esse, aut præceptum, quod non est, pec cas, si contra eam, & si secundum eam opereris grauius tamen (cæteris paribus) si contra: *Bre ser Bardi d.* 3. *c.* 5. Ratio prioris est, tum, quia no agis secundum regulam humanorum actuum: tu quia voluntas, cùm per se sit cœca, debet sequ

rationis iudicium: ſi enim perſeuerante illo iudicio appetat alteram partem, non poteſt in eam ferri ſub ratione honeſti, cùm intellectus ſub ea ratione non propoſuerit. Ratio poſterioris eſt, quia vt cum *D. Thoma* docetur communiter ignorantia vincibilis non excuſat à culpa: cum enim in noſtra poteſtate ſit, errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex Conſcientia erronea, dictante illud eſſe faciendum, eſt indirectè voluntarium, ideoque imputatur ad culpam: S. *Th. loc. c. Bonac. tom. 2. d. 2. q. 4. Vnde reſoluuntur Caſus ſequentes.*

I. Homo in tali caſu conſtitutus, v. g. qui ſibi mentiendum, vel furandum putat, vt vitam proximi ſeruet, & ſi futurus ſit perplexus, & ex hypotheſi neceſſariò peccaturus, neceſſitate conſequente, eo quòd ſtante conſcientia erronea non poſſit effugere peccatum: abſolutè tamen, & ſimpliciter non peccabit neceſſario, quia nec ſequi talem conſcientiam debet; nec contra eam facere; ſed poteſt, & debet, eamdem deponere (cùm ſit error vincibilis, & culpabilis,) & tunc operari: vide *Laym. hic lib. 1. t. 2. c. 3. & Beca. in 1. 2. t. 1. c. 4. qu. 7.*

II. Qui peccauit ex Conſcientia erronea, & ſi in rigore non teneatur, rectiùs tamen addet illam circumſtantiam in confeſſione, dicendo, feci hoc vel illud, putans me facere contra præceptum, vel obligationem grauem: *Cardin. de Lugo diſputat. 16. num. 503.*

De Conſcientia dubia. Cap. II.

Dub. 1. Quid ſit Conſcientia practicè dubia, & quid in ea agendum?

Reſp. I. Dubium, eſt ſuſpenſio aſſenſus circa obiectum apprehenſum. Idque eſt duplex, Speculatiuum, ſeu Vniuerſale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus vſurarius ſit lici-

stus; an die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. Et Practicum, seu Particulare, cum dubitatur, an his circumstantijs, v. g. hoc festo liceat mihi venari. Ex quo patet; quid sit Conscientia practicè dubia, scilicet, quæ practicè dubitat; Speculatiuè dubia, quæ speculatiuè. Ita *Nauar. Laim. Sanch. Beca. t. 1. c. 4. q. 8.*

Resp. II. Qui cum Conscientia practicè dubia operatur, peccat; & quidem peccato eiusdem rationis, ac speciei, cuius est peccatum de quo dubitat. Ita *Sanch. Bonac. tom. 2. d. 2. q. 4. p. 7.* Ratio prioris est, tum, quia is exponit se periculo peccati; tum, quia quod non est ex fide, est peccatum, id est, quod non fit cum determinato iudicio conscientiæ esse licitum. Idque verum est, etiamsi speculatiuè non dubitet, v. g. Certus sum, absolutè licitum esse die festo docere; dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat. Ratio posterioris patet, tum ex ratione prima data; tum ex dictis de Conscientia erronea; quia habet affectum ad peccatum eiusdem rationis. Vnde si dubites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum, committis furtum, &c. Si dubites, sit ne peccatum (siue mortale, siue veniale;) ita vt malitia in confuso proponatur, dicit *Vasq. 1. 2. d. 529. c. 3. & alii*, esse mortale, quod negat *Nauar. Valent. &c.* vide *Bonac. Laim. loc. c.*

Resp. III. Qui practicè dubius est circa aliquod opus, tenetur se resoluere. Et quidem non per solum affectum, & voluntatem: (hoc enim non sufficere rectè docet *Vasq. Sanch. lib. 1. mor. c. 9., & alii communiter*, contra *Caietan.*) quia adhuc exponeret se periculo peccandi: sed per motiuum rationabile, quale est, 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium: *Sanch. Bec. l. c.* 3. Authoritas viri alicuius docti & pij. Quod si tamen dubium sine ratione, & iusta causa temerè conceptum esset, posset etiam sine noua ratione deponi. Et ita explicari potest Caietanus.

Resp.

Resp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus & præceptis contrarijs, v. g. vtrum quis die festo teneatur apud ægrotum manere omisso sacro, an verò sacrum audire; tenetur se resoluere; & prudenter iudicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum sibi licitum esse: alioqui enim exponet se periculo peccandi. Vt verò id rectè fiat, hæc seruanda sunt. 1. Exquirat aliorum consilia, si potest. 2. Si non potest, v. g. quia solus est, vel quia ex confessione rem intellexerit, consideret, quantum res, & tempus fert, vtrum ex duobus illis sit, vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit: v. g. in casu dicto, minus malum est, omittere sacrum, quam deserere infirmum: quia de sacro audiendo, est præceptum affirmatiuum tantum, & iuris humani; at de infirmo, est negatiuum, & iuris naturalis: *Sanch. Bec.* V. *c.* 3. Si vtrumque videatur æquè graue, vtrum volet, absq; peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se coniecisset, modò de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest; ideoque tum cessat obligatio minor: vel si sint, aut videantur æquales, vtralibet: vid. *Laim. l. c. ca.* 4. *&* 5. *Fil. t.* 21. *c.* 4. *Bon. l. c. p.* 6. *nu.* 27.

Dub. II. Quid agendum cum Conscientia speculatiuè dubia?

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in vtramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculatiuè dubium. Quæritur ergo hìc, an, & quomodo ex talibus possit formari Conscientia practicè certa?

Respondeo: Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam (hoc est, quæ minus remota videatur ab omni specie peccati, quàm altera) relicta probabiliore, & tutiore propria: seclusa tamen omni

iniuria, & periculo proximi, & dummodo opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat, & sequitur *Laym. & Bonac. t. 2. d. 2. q. 4. p. 9.* Ratio est, tum, quia qui sequitur sententiam graui authoritate, vel non leuis momenti ratione nixam, (hæc enim dicitur probabilis,) non agit temerè, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium. Tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius, & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam*, quia parum refert, quod opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculatiuè: speculatiuum enim illud iudicium, eo ipso quod fortè incertum & falsum sit, non debet esse regula operationis; cùm operans aliam regulam, eamque certam habeat, quam sequatur, scilicet hanc, quod in dubijs quisque operari possit secundum sententiam, quam viri docti vt probabilem, & in praxi tutam defendunt. Neque tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi, formaliter. *Atque hinc colligitur resolutio sequentium casuum.*

I. Confessarius, aut alius vir doctus potest consulenti respondere secundum probabilem aliorum sententiam, si fortè ei hæc sit fauorabilior, prætermissa etiam propria probabiliore, & tutiore: ita *Sanch. Bonac.* Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam, expediat respondere semper secundum eadem principia, vt monet *Sanch. l. c. cap. 19. Becan. num. 16.*

II. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti, opinionem à quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat, quamuis ipse consultus eandem speculatiuè falsam esse iudicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet ius sequendi sententiam probabilem; & hoc

ius

ius ſuum illi iudicare non prohibeor: *Lay. l. 1. t. 1. c. 5. Bonac. p. 9.*

III. Pænitentem, qui ſecundum probabilem opinionem operari vult, poteſt, imò ſe un dum communem ſententiam, debet Confeſſarius, & quidem ſi proprius ſit, ſiue Parochus, ſub mortali, abſoluere, licet ipſe iudicet doctrinam illam eſſe falſam: Ideoque fruſtra remittet ad alium Confeſſarium, qui ſit eiuſdem ſententiæ. Ratio eſt, quia rectè diſpoſito non debet negari abſolutio: *Azo. Vaſq. Sanch. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. nu.* 10. Additque *Diana p. 2. t. 13. R.* 11, ex *Sanch.* & *Sancie*, peccare mortaliter, ſi nolit abſoluere, quando de mortali confeſſio ſit, tametſi non ſit proprius eius Confeſſarius.

IV. Non ſunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec vnum reperiant fauentem ſibi: dummodo is prudens, ac pius, & non ſingularis habeatur. Ratio eſt, quia intendunt ſequi opinionem probabilem: Ita *Sanch. l. 1. c. 9. n.* 24. *Bonac. & alii* contra *Nauarrum*.

V. Superiori præcipienti ſecundum opinionem probabilem, ſubditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem, ac tutiorem: v. g. ſi paululum ægrotus, probabilius, & tutius putes te teneri ad ieiunium, comedere tamen debes, ſequendo Superioris ſententiam minus tutam, & probabilem. Ratio, quia in dubio præſumitur pro ſuperiori: *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. nu.* 11. & 12.

VI. Poteſt aduocatus ſuſcipere patrocinium cauſæ probabilis, & ſi iudicet contrariam probabiliorem. Ita *Lay. Bonac. q. 4. p.* 9. Ratio, quia vtraq; pars habet ius proferendi ſuas cauſas in iudicio: vide *lib. 5. c. 3. dub.* 3.

Dixi 2. in reſponſione, *ſecluſa iniuria*, quia ſi periculum ſit, ne proximo fiat damnum, aut iniuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda eſt.* Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. In adminiſtratione Sacramentorum non ſemper licet ſequi ſententias ſpeculatiuè probabiles,

maximè circa valorem Sacramenti: sed quoad ea, quæ à Ministro præstanda sunt, vtendum est sententia securiore, & materia, ac forma certa, v. g. in Baptismo. Ratio est, quia licet præcisè operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem: nec Sacramento irrogaret irreuerentiam: quia tamen effectus Sacramenti, vt remissio peccatorum, & infusio gratiæ, dependet à vera materia, & forma, grauiter proximo noceret; ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione, v. g. Baptismus morituro in aqua rosaceæ mixta, si naturalis desit, quia tum proximus iuuari debet vt potest: & ex duobus malis minus eligendum. vid. *Laim. hic & Suar. t. 4. d. 26. s. 6. Bec. c. 4. q. 9.*

II. Medicus, & Chirurgus sequi debent tutiora, & probabiliora: nec vti possunt, v. g. explorandi gratia, medicamento probabili, multoque minus dubio, si certum habeant. *Sanch. Bonac. l. c. Baldel. de conscientia dubia.* vide infra *lib 5. c. 3. dub. 7.*

Dixi, *si adhuc sit probabilis*: quia si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel grauem censuram, vel rationem grauem de nouo inuentam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio. *Vnde resoluitur hic Casus.*

Non licet nunc absoluere pœnitentem absentem, & si plures Doctores ante hac id senserint: horum enim sententia nunc est abolita, & probabilitatem, si quam habuit, amisit, præcipuè accedente decreto Clementis VIII. *Bonac. loco cit. num. 17. & alii communiter.*

Dub. III. An in dubio tutior pars sit eligenda?

Respondeo. Qui in dubio constitutus, post diligens examen se nequit resoluere, non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest ample-

plecti partem fauentem suæ libertati, etiam minus tutam; dummodo sit in possessione suæ libertatis; iuxta illud axioma: *In dubio melior est conditio possidentis*. Ratio est, quia talis non agit temerè, cùm vtatur sua libertate: quod cuiuis licet, quandiu non constat esse ea priuatum, cùm eam, vt cætera externa bona, possideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate priuet, incumbit probatio obligationis contractæ, iuxta *reg. 11. in 6.* Neque huic responsioni obstat axioma contrarium; *In dubio tutior via est eligenda*; quia id intelligitur, si ex vna parte sit dubium, ex altera certum, tunc hanc esse eligendam; quod si autem vtraque pars tuta sit, axioma vniuersim non est præcepti, sed consilii, vt *Nau.* Sanch. Bonac. *tom. 2. d. 2. quæst. 4. punct. 9. num. 21.* Lai. *l. 1. t. 1. c. 5. paragraf. 4. Fil. n. 157. & 160.*

Porrò pro regula cognoscendi, quis sit possessor, attendendum est, pro quo stet præsumptio in foro externo: is enim censebitur possidere: præsumptio autem censetur stare pro ea parte, quæ onus probandi in aliam transfert: Bardi. *d. 5. c. 5.* Vnde cum Sanch. Lai. *l. c. & aliis*, *Resoluuntur Casus sequentes*.

I. Dubitatur, post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex sit imposita, v. g. ieiunii: item, an votum, vel iuramentum sit emissum; non obligatur dubitans. Ratio, quia cùm lex, & votum vt obligent, debeant sufficienter proponi, meritò hic præsumitur non esse, ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis. Suar. Filliuc. Laim. Contra verò, si vouisse constet, & dubitetur an satisfecerit, tenetur satisfacere; quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans, an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita Sanch. Laim. Bonac. *loc. cit.* Fillinc. *num. 163.*

II. Qui certus est de lege, & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur lege, aut voto; vt si sciat se vouisse religionem, dubitat autem

vtrum certam, an verò in communi tantùm. Item, vouit abstinere à copula, dubitat verò an omni, an ab illicita tantùm: non tenetur voto, quoad partem, de qua dubitat.

III. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta, vel abrogata, vel tum ab ea eximaris: teneris lege. Ratio, quia cum constet de lege, pro ea stat præsumptio, & possessio: proindeque alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi; ideoque dum non probat, lege tenetur: *Laym. l. 1. t. 4. cap. 3. Sanch. Fill.* contra *Salat, & Azor*, qui docent, si dubites, an lex sit acceptata, ea te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleuerit, non tenetur ieiunio, quia libertas est in possessione. Contra verò res habet si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisita; quia præsumptio, & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet. *Lay. l. c. n. 35. Sanch. d. 40. & 41.*

V. Si cras sit ieiunium, & post examen dubitas, an sit audita duodecima noctis, potes cœnare, & carnibus vesci; quia libertas est in possessione. Contra verò, si hodie sit ieiunium, & dubitas, an sit duodecima noctis, non licet; quia præceptum est in possessione, cùm constet hodiernum diem esse ieiunij, & dubium sit, an transactus, *Sanch. Lay. l. c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpto; si enim sit ratio dubium deponendi, v. g. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non, cessat ratio data. Cùm enim duo horologia sint, quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, licet vtrumlibet sequi, nisi sciam vnum errare. *Lay. & alii communiter.*

VI. Si dubites, vtrum mediam noctem cœnando excesseris, vel masticando aliquid deglutiueris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere. *Sanch. l. 2. de matrimonio, d. 41. n. 40. Fagund. p. 3. l. 3. c. 5. n. 18.* tum, quia lex ieiunè sumendi est in possessione; tum, quia grauis est irreuerentia.

Quan-

Quanquam contraria ſententia *Laymanno l. 1. t. 1. c. 5. nu. 36.* probabilis: *Diana verò tom. 2. tra. 4. de Sac. R. 29.* tuta etiam in praxi videatur; eò quod lex Eccleſiaſtica, in caſu dubio, non videatur tam arctè conſtringere conſcientias: & in dubio factum præſumi non debeat; neque cenſeatur irreuerens, qui iuris præſumptionem ſequitur: vide infra *lib. 6. tr. 3. c. 2. d. 2. ar. 2. & de Lugo d. 15. nu. 41.*

VII. Si poſt contractum bona fide matrimonium, dubium de valore ſuperueniat; quod poſt veritatis inquiſitionem depelli non poſſit, debitum non tantùm reddi, ſed etiam exigi poteſt: quia dubium ſuperueniens bonæ fidei poſſeſſori obeſſe non debet, vide *Sanch. l. 2. de matrim. diſp. 41. num. 47. Bonac. loc. cit.*

VIII. Qui certus eſt de debito, & dubitat, an ſoluerit, tenetur ſoluere, *Suar. Vaſq. Lugo, Diana p. 2. t. 6. miſc. R. 49.* niſi etiam creditor dubitet; tunc enim *Tan. in 1. 1. d. 2. q. 6. dub. 4.* putat non teneri: quod *Laym. l. 1. tr. 1. c. 6.* ita limitat, vt teneatur non ad integram ſolutionem, ſed partem eius pro qualitate dubij: quod *Dian. p. 4. t. 3. R. 32.* amplectitur vt probabile.

Quid Conſcientia ſcrupuloſa, & quid in ea agendum. Cap. III.

RESp. I. Scrupulus, eſt inanis apprehenſio, & hinc ortus timor, & anxietas, alicubi eſſe peccatum, vbi non eſt. Ita communiter *Nauarr. Azor. & cæteri.*

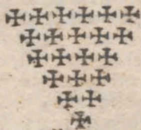
Reſp. II. Licet operari cum Conſcientia ſcrupuloſa, manente ſcrupulo, dummodo iudicetur eſſe ſcrupulus, & vt talis contemnatur. Neque tamen opus eſt, vt ad ſingulos actus formetur hoc expreſſum iudicium, quod ſit ſcrupulus; ſed ſufficit, quod contra eum agat ex habituali, vel virtuali iudicio, ab experientia præteritorum actuũ. Ratio eſt, quia talis nulli periculo ſe exponit; cùm ad benè operandum ſufficiat iudicium probabile

aliquid licere: scrupulus autem cùm ex leui fundamento procedat, non tollit iudicium practicum probabile. *Sanch. l. 1. c. 10. Reg. Bona. Fil. nu. 176.*

Resp. III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Pertinacia iudicii, qui doctorum consiliis non acquiescunt: vnde varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius iudicio stant, nisi suo. II. Ex leui apparentia frequens iudiciorum mutatio: vnde oritur in agendo inconstantia. Sic v. g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt iudicium, de lecto, vel non lecto aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, perturbatè agere, & cæco quodammodo in externis actionibus versari. IV. Habere reflexiones extrauagantes infinitarum circumstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpè iudicium, esse inquietum. VI. Si Confessarius iudicet te esse scrupulosum. VII. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo. 1. Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. 2. Si alias expertus sis, te simile apprehendisse sine fundamento.

Resp. IV. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fouere. II. Iudicio Confessarii, vel alterius viri docti ac pii, acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus; sic enim se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento: sed accipiendo ab eo generalia principia, à quibus nullius scrupuli causa, imò nullo modo, recedat. Etsi enim alterum errore contingeret: quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam, & consuetudinem, tanquam regulam, intueri. S. *Ant.* Syli IV. Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minus etiam tutas. *Filliuc. c. 4. nu. 122.* V. Non iudicare quidquam esse mortale, nisi certo sciat. *Azor. l. c. cap. 20. Vasq. San. Fill. t. 2. cap. 4.* VI. Nunquam otiari; quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorum; v. g. melancholicus euacuet medi-

medicamentis atram bilem: pertinax frangat suum iudicium: superbus prudentiæ non confidat: rudis instructionem petat: timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad insaniam. VIII. Nosse scrupulosorum priuilegia; vt, 1. Quod non teneatur in agendo adhibere examen, & diligentiam, nisi valde mediocrem; nec tantam, quantam alii: & quod, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, posse liberè agere quod vult, nisi certum, & euidens sit esse peccatum. Vide *Vasquez in* 1. 2. *d.* 57. 2. Quod nihil teneatur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certò sciat illud esse mortale, & se ritè confessum non esse. Non est autem certus, quamdiu dubitat. Vnde suadet *Laiman.* vt scrupulosus nunquam confiteatur dubia, & scrupulos. Et *Sà V. Dubium, Sanchez, Azor. &c.* dicunt non teneri confiteri, nisi quæ iurare possit esse mortalia, & nunquam esse confessum. Ratio vtriusque priuilegii est, quia in scrupuloso, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, vt non possit rectè rem examinare. Vnde esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procurare, integritatem confessionis, cùm ab ea minores sæpè difficultates excusent, vt notat Koning. Layman. Bonac. Azor. Becan. IX. Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia, (maximè si semel ad satietatem audiuerit;) quia alioqui nunquam fontem scrupulorum exhauriet. Vide apud *Laiman. hic ca.* 6. *Filliuc. Sanch. hic, & l.* 2. *de matrim. d.* 4. *Azor. t.* 1. *l.* 2. *cap.* 20. *Bresserum lib.* 6. *toto, Bec. p.* 2. *t.* 1. *cap.* 4. *Bonac. d.* 1. *qu.* 4. *p.* 9.

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

De natura, & obligatione Legis in genere. Cap. I.

Dub. I. Quid sit Lex, siue Præceptum?

RESpondeo. Lex, & Præceptum, prout hic indistinctè accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim, cùm à superiore non communitati, sed alicui tantùm, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tantùm *Suar. Lay. Bon. d. 1. q. 1. p. 1. Vnde resolue.*

I. Ad Legem, seu Præceptum quis tenetur; non ad Consilium: cùm hoc tantùm dirigat illud etiam obliget. *Ibid.*

II. Cùm iniqua lex est, & contra rationem, non obligat; quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

III. Cùm dubium est de iustitia, teneris lege: quia legislator possidet ius præcipiendi; idemque regitur altiore consilio; ac potest habere rationes subditis occultas. Addit *Suarez*, etiam obligare, licet contra iustitiam legis sint rationes probabiles, quia aliàs nimia daretur licentia legibus non parendi, cùm vix possint esse tam iustæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem mouere possit. *Suar. l. 1. c. 9. Bon. p. 8. n. 11.*

IV. Leges, & sententiæ latæ à tyrannis, obligant, si ij pacificè regna possideant, & à Republica tolerentur. Nec obstat, quod sententia iudicis illegitimi dicatur esse nulla: id enim verum est de sententia, prout est præcisè à tyranno; non autem, prout est à voluntate, saltem interpretatiua, & implicita Reipublicæ, quæ dum tyran-

num, & iudices ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert ijs potestatem gubernandi, eorumque leges, & acta ratificat. *Less. l. 2. c. 29. d. 9. Salas d. 10. s. 3. num. 14.*

V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, siuè denunciata. *D. Thom. p. 2. quæst. 90. Laym. l. 1. t. 4. cap. 3. Molina, Salas, Suarez. & aliis communiter.*

Dub. II. Quotuplex est Præceptum?

Respondeo. Præceptum diuiditur 1. vniuersaliter, in Affirmatiuum, & Negatiuum. Illud est, quod bonum præcipit: hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quod Affirmatiuum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu, non pro omni tempore; v.g. Honorandi sunt parentes, non semper, sed suo tempore. Negatiuum obligat, & semper, & ad semper. Vide *Bec. in 1. 2. t. 3. cap. 1. q. 3.*

2. In Naturale, & Positiuum. Præceptum Naturale, siuè iuris naturæ, est dictamen, seu iudicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab authore naturæ impressum statuimus, quid agendum, & quid vitandum sit, quale est illud: Bonum est faciendum; malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia; v. g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse iniuriam, imò omnia præcepta Decalogi, (excepta circumstantia *Sabbati*) multaque alia deriuantur. Præceptum Positiuum, seu Iuris Positiui est, quod libera Dei, vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v. g. Præceptum de Baptismo, ieiunio quadragesimali, &c.

Porrò quomodo præcepta positiua mutari, & variari possint, ac soleant, naturalia verò semper maneant. vide apud *Scholasticos, & Less. l. 2. de Iure, & Inst. cap. 2. dub. 2.*

Resp. II. Præceptum Positiuum diuiditur in Præceptum Iuris diuini, quod scilicet à Deo tra-

ditum

ditum est; & in Iuris humani, quod ab homine. Positiuum diuiditur in præcepta Veteris, & Nouæ Legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia, de quibus vide D. *Thom.* 1.2.*d.* 3. Lex noua, continet præcepta supernaturalia fidei, & Sacramentorum. Positiuum humanum diuiditur in præceptum Iuris Ecclesiastici, siue Canonici, quod authoritate, Ecclesiæ scilicet, Summi Pontificis, aut Concilii statutum est: & Iuris Ciuilis, seu Politici, quod fundatur in potestate sæculari.

Dub. III. An vis, & substantia Legis Positiuæ dependeat ab acceptatione communitatis?

Respondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ: item *Nauar. Azor. &c. citati à Laim. l.* 1. *tr.* 4. *c.* 3. eò quod ponant, leges hac tacita conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim, seu obligationem, non habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratus non pendere à populi acceptatione, & consensu; sed mox vt legitimè promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed Christo. *Vasq. Suar. Molina, &c.* Vnde à *Laim. l. c.* resoluuntur hi Casus.

I. Episcopis ex officio incumbit, nouas leges Pontificias, (vt Principibus, Imperatorias,) promulgare per suas diœceses, atque in vsum deducere.

II. Si lex in Prouincia promulgata sit, sed à maiore parte populi non accipiatur, nec obseruetur, tunc, si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem reuocare. Si verò id sciat, & urgeat obseruationem, quisque tenetur eam seruare; quia potius caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. Si Princeps nesciat, non recipi, nec deduci ad usum, durat legis obligatio, donec elabatur

decen-

decennium; quo elapso, præscriptum est contra eam, siue Imperatoria sit, siue Pontificia, & tunc non amplius obligat. Vti & Lex Ecclesiæ, & si semel recepta sit, aboletur per præscriptionem; sed annorum plurium, nempe quadraginta. *Nauarr. Azor. Suar.*

IV. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & data occasione etiam obserues; sed alii plerique è communitate non recipiant, nec recepturi uideantur, tunc saltem ab ea excusaberis per discretionem.

V. Etsi primi Episcopi fortè peccarint, non recipiendo legem, & in usum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus uideant non obseruatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

VI. In dubio, num lex recepta sit, necne, præsumendum est pro ipsa; quia factum in dubio præsumitur, si de iure faciendum erat. Vide *Azor. l. 5. c. 4. Lai. hic c. 3. Sal. de leg. disp. 13. s. 3.*

Dub. IV. An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali?

Respondeo. Cùm Deus sit Dominus noster, atque etiam Superioribus parere nos iusserit, non solum ipse, sed & illi nobis præcipere possunt, & præcipiunt, tum sub pœna, tum etiam sub culpa, siue peccato; idque graui, aut leui, prout & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum uoluntas sese habent, quæ ex eorum uerbis, circumstantiis, aut prudentum æstimatione solet colligi. Ita *Theologi communiter, S. Th. Suar. Salas, &c. Vnde resoluuntur hi Casus.*

I. Grauiter peccat, qui deliberatè & in materia magna uiolat præceptum aliquod Decalogi, uel Ecclesiæ.

II. Cùm res leuis est, non peccat mortaliter transgrediens, & si superior sub mortali præceperit; quia id eum posse negant *Suar. Laim. & alii*

ex

ex communi: v. g. ne quis frangat silentium, ne edat vuam, vt claudat ostium, &c. quia est res parua, & incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in materia parua sub mortali obligat. Vide *Less. l. 2. c. 4. d. 9. Salas d. 10. s. 7.*

III. Aliud esset, si materia aliàs leuis fieret grauis, ratione circumstantiarum, vt, v. g. contemptus, scandali, magni boni communis, vel finis à legislatore intenti. Sic abstinentia à pomo in Paradiso in se quidem parua grauissima tamen erat ex circumstantia finis. *Suar. l. 3. c. 25.*

IV. Quando materia est grauis, potest superior præcipere sub culpa tantum leui; quia sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo; ita etiam potest obligare sub veniali tantum. Ita *Suar. Less. l. c.* contra *Vasq.*

V. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub graui culpa, sunt hæc. I. Si materia sit grauis, & non constet in contrarium de voluntate præcipientis. Vnde *Cai. in summ. ver. Cler.* docet, Clericos tantùm peccare venialiter, dum contra præcepta Iuris positiui, aues, & canes sequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, vt iubemus, interdicimus, in virtute S. obedientiæ; vel vi voti, aut iuramenti, vel grauiter mandamus, &c. III. Si pæna magna adijciatur; vt excommunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilij perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert vsus, & cōsuetudo, inter peritos, & timoratos: quia consuetudo est optima legum interpres; vt patet in lege ieiunij Ecclesiastici, & abstinentiæ à carnibus; item communionis annuæ, quas grauiter obligare probat *hic Tolet. Lay. c. 14. n. 4. Bon. p. 7. paragr. 4.*

De subiecto cui datur præceptum. Cap. II.

Dub. I. Quæ personæ præceptis obligentur?

RESp. Soli subditi ratione vtentes obligantur, ita vt eorum transgressione peccent. Quod addo,

addo propter ebrios, & ad tempus amentes, qui &si verè ijs obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu aduertentiæ rationis, & consensus. Pars prior est communis, & certa. *Fill. tr. 21. cap. 11. q 10. Bonac. p. 6. &c. Laym. l. 1. tract. 4. cap. 10.* Posterior est eorundem. Cuius ratio est, tum, quia præceptum cum sit directiuum, supponit vsum rationis: tum, quia obedientia tantùm est eorum, qui ratione, & voluntate vtuntur. Neque aliàs transgressio ad culpam imputari posset. *Vnde resolue hos Casus.*

I. Legislator non tenetur suis legibus, vt sic, quoad vim coactiuam, & pœnam, siuè directè: indirectè tamen, & quoad vim directiuam, & ex æquitate quadam, tenetur, se, tanquam caput, membris conformare. Ita *S. Thom. q. 96. artic. 5. ad 3. Sylu. Suar. Bon Laym. l. 1. t 4. cap. 9.* contra *Azor.* Tenetur etiam in contractibus, cum reliquis pari conditione vti. vide *Fill. t. 21. cap. 5.*

II. Infideles non baptizati, etiam catechumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alij, qui per Baptismum, Ecclesiæ semel sunt subiecti.

III. Etsi pueri ratione vtentes, legibus ijs Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conueniens, (v. g. confessionis annuæ, secundùm *Nauarr. Henriq. & Azor.* item abstinentiæ a carnibus, auditionis sacri, secundum *Sanch. &c*) obligentur, quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno decimoquarto, puellæ duodecimo, absoluto. Ita *Sotus, Vasq de pœni q. 90. a. 2. Sa v. Censura.*

IV. Infantibus, non baptizatis, & perpetuò amentibus, licitè dantur carnes diebus veneris, & imponuntur opera seruilia festis; non tamen ebrijs, cùm legi maneant subiecti; vti nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum, &c. eo quod talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera vteretur, quasi instrumento. vide *Layman. lib. 1. t. 4. cap. 10. Bonacinæ*

part.

part. 6. & *Sanchez* 1. *Moral. cap.* 12.

V. Clerici, cùm iure diuino sint exempti de potestate ciuili, ut docet *Bell. l.* 1. *de Cleric. cap.* 28. non tenentur legibus ciuilibus directè, & quoad uim coactiuam. Vnde nec à Principe sæculari puniri possunt. Cùm tamen sint membra Reipubl. & alioqui communis æquitas seruari non posset, tenentur indirectè, & quoad uim directiuam, legibus communibus iis, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnant; quales, u.g. sunt leges prohibentes, uel irritantes contractum (nisi hæ sint pœnales, tunc enim quia uim coactiuam obtinent, eos non ligant,) ideoque peccant contra iustitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta, u.g. uel alia uendant, ultra pretium à Principe statutum. Ita *Molina*, *Suar. Sal. Tan. vid. Laim. l. c.* quia Ius Naturæ exigit ut uendant pretio iusto: tale autem censetur, quod decernitur lege.

Dub. II. An Peregrini teneantur legibus sui domicilii, dum ab eo absunt?

Suppono I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantum loco, urbe u.g. uel Parochia obligat; aliud uniuersale, seu iuris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquo ueniunt animo non manendi, sed tantùm subsistendi ad aliquot dies, uel summum per minorem anni partem, ut mercatores, uiatores: non autem studiosi, neque ancillæ, quæ ueniunt ad seruiendum.

Respondeo, Non obligari. Ita *Nauarr. Sanch. Less. lib.* 4. *c.* 3. *dub.* 8. Ratio, quia præcepta localia per se, & directè respiciunt territorium, eique sunt affixa, atque adeo non obligant, nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur; u. g. Festum illud tali loco celebretur: ideoque hic ualet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit *Lai. c.* 11. præceptum

locale

locale expirare etiam intra proprium territorium, in loco exempto, quod is æquiparetur loco sito extra territorium. *Ex quibus resolues hos Casus.*

I. Si Episcopus sub pœna excommunicationis uetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à iurisdictione Episcopi. *Bonac. p. 6. Lai. cap. 11. num. 5.*

II. Si quis die ieiunii aut festo, sit in loco alio non sui territorii, aut exempto, ubi tunc non est ieiunium, aut festum, potest ibi comedere, exercere seruilia. *Lai. l. c. cap. 11. Bon.*

III. Id etiam habet locum in præscriptis iuris communis, si in loco isto sint usu abrogata, uel non recepta, uel habeatur priuilegium. Quare potes u. g. Mediolani primis quatuor diebus quadragesimæ uesci carnibus, cùm id ibi liceat. Item in Belgio, sabbathis intra Natiuitatem, & Purificationem, uesci carnibus. Item in loco, ubi Tridentinum non est receptum, ualidè, & si non licitè) inire matrimonium clandestinum. *Suar. Sanch. l. 1. c. 12. Less. &c.*

IV. Potest quis discedens manè ex oppido, ubi non est ieiunium, uesci carnibus, & si meridie rediturus sit domum, ubi est ieiunium; nec tunc ubi domum uenerit, tenebitur ad seruandum ieiunium ista die, cùm illud iam uiolauerit, ideoque seruare non possit; tenebitur tamen domi ad abstinentiam à carnibus, cùm illa adhuc possit ibi seruari, eò quod sit diuidua. Vide *Sanch. loco cit. Less. cap. 12. d. 8.*

V. Si quis abiturus est loco, ubi est ieiunium, sciatque se certò peruenturum uesperi ad locum, ubi non sit ieiunium, tunc & si non possit ibi uesci carnibus, unde abit, (cùm ista abstinentia sit diuidua) potest tamen ibi manè ientare, & meridie prandere, ut contra quosdam docet *Less. & Sanch. supra.*

VI. Probabile etiam est, & in conscientia securum, quod docet *Sanch. l. 3. de matrim. d. 18. & 1. mor. cap. 12.* contra *Nauarr. Suar.* peregrinos, antequam

tequam excedunt proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt; v. g. non teneri eum mane audire sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit aliò, vbi non sit festum; quia si mansisset suo loco, vbi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus: quando autem peruenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quod præuidens impedimentum, teneatur præuenire; quia id tunc tantum verum est, quando manente vi præcepti quis est impediendus: hic autem ab obligatione præcepti absoluitur. Contraria tamen sententia, tanquam magis pia, suaderi potest; nisi quid obstet *Sanc. 1. mor. c. 12. l. 3. de matri. d. 18. nu. 21.*

Dub. III. An peregrini, & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur?

Resp. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. Ita *Laym. Sanchez, Azor. Koning. Less. Reginald. Fill.* contra *Nauarrum, Suar. Sa, &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bon.* & *Sanch.*) Ratio est, quia non potest dari vlla ratio huius obligationis, cùm illi non sint subditi, vel locis, vel superioribus, quorum tales leges fuerunt; ideoque extra eorum iurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo iure communi teneri; quia id non est absurdum. Nec 2. quod vagi, ob delicta admissa puniri possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. *regulariter*; quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum, & iniuriam illius loci, in quo morantur; vt etiam iis, quæ sunt de contractibus celebrandis. *Vnde resolue hos Casus.*

1. Tales non tenentur audire missam, & possunt opera seruilia exercere die istic festo; non tenentur ieiunare, nec abstinere à carnibus, quando istic est ieiunium, & domi suæ non est. Intel-

lige

tigc vtrumque, secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. *Laym. l. c. c. 3. cap. 12. num. 4.*

II. Peregrinis non licet frumenta euehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. *Panormitan. Reginald. Sanch. num. 36.*

Dixi 2. *præceptis specialibus*: quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto iuris communis, & aliò venias, vbi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex iuris communis est vniuersalis, & obligat omnes sine ordine ad locum. *Lay. c. 12. nu. 3.* Vnde resoluitur hic Casus.

Belga aliquis veniens Coloniam. v. g. tenetur istic sabbathis inter Natiuitatem Christi, & Purificationem abstinere à carnibus; quia priuilegium eius comedendi tunc carnes, non est personale, sed locale, ideoque expirat extra locum. *Laim. l. c.*

Dub. IV. An peregrini teneantur præceptis iuris communis, si non sint in vsu in loco, vbi morantur?

Resp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet priuilegium locale, quo frui possunt omnes, qui in loco morantur. Ita *Sanch. 1. mor. c. 12. Suar. Bon. &c.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbathis vesci intestinis animalium. Idem si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Natiuitatem Christi, & Purificationem, in Belgio sabbathis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadragesimæ carnibus vesci. *Sanch Suar Bonac. p. 6. nu. 21.*

II. Si quis ex Diœcesi Catholica, v. g. Hildesio, vbi vetus Kalendarium adhuc est in vsu, veniat in aliam, vbi nouum est receptum, v. g. Monasterium; potest, si ibi Quadragesima præterijt, carnibus vesci, vt docet *Sanch. l. c. Salas n. 69. Bon. n. 64. Less. l. 4. c. 2. d. 8.* qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licet hæc tuta sit, vt etiã docet *Lai*

Addi-

Addidi *ex Diœcesi Catholica*: quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, vbi alij Catholici non sunt, tenetur ibi seruare nouum Kalendarium, ad vitandum scandalum, & contemptum Ecclesiæ Catholicæ. Vide *Lai. l.* 1. *t.* 4. *c.* 11. *n.* 8.

De modo quo obseruanda sunt præcepta.
Cap. III.

Dub. I. An debeant impleri ex charitate.

RESP. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includant; vt v. g. præceptum dilectionis Dei. Ratio, quia tantum præcipitur substantia actus inclusi in præcepto, v. g. vt honoretur parens, non autem finis, aut modus præcepti, vt docet *S. Thom.* 1. 2. *q.* 10. *a.* 10. interim certum est, requiri charitatem in operante, vt impletio præcepti sit meritoria, iuxta illud 1. *Cor.* 13. *Si linguis hominum loquar.* S. *Thom. Suar. Sanchez.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Si quis ieiunet, vel intersit sacro, ob vanam gloriam, vel etiam vt furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum, ex circumstantijs peccaminosum: quia implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, vt docet *Sanch.* 1. *mor. c.* 14. *Lai. l.* 1. *t.* 4. *c.* 4. *n.* 6. *C. de Lugo dis.* 22, *s.* 2. *n.* 23.

II. Simili ratione impletur votum, iuramentum Deo factum, pænitentia sacramentalis, licet actus ipse sit peccatum. *Idem ll. cc.*

Dub. II. An ad impletionem præceptorum requiratur intentio ijs satisfaciendi?

Respon. Quod non. Ita *Sanch. Vasq.* 1. 2. *q.* 100. *& alii communiter.* Ratio est, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem sacri: non autem, vt alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere, siue

vt

vt alii loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, vt aliquid fiat, quia præcipitur; sed tantum ad materialem, siuè vt fiat quod præcipitur *vid. inf. lib. 3. tr. 3. c. 1. d. 3.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Qui alicuius præcepti immemor, illud impleuit, v.g. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit sacro, is satisfecit. Neque, vt quidam volunt, necesse est, vt postea intelligens esse diem festum, velit tunc satisfacere per Missam auditam, quia impleuit substantiam actus præcepti. *S. Tho. Hen.* Fill. *t. 5. c. 7. q. 7.*

II. Is votum, iuramentum, & pœnitentiam sacramentalem, verè implet, qui opera promissa, vel iniuncta exequitur, & si non habeat intentionem implendi; modo tamen non applicet ea pro alia re. Ratio, quia vota, &c. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit: vnde tantum obligant ad substantiam actus. *Suar. Az.* Less. Laym. *nu. 6.*

DVB. III. An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expresse intendit per illud non satisfacere. Resp. Satisfacit. Ita Suar. *Val. Vasq. l. c. cap. 7. dub. 10.* contra *Nauar. Azor, &c.* Ratio est, quia præcepta tantum obligant ad substantiam operis iniuncti: ergò illa posita, non est in potestate operantis, vt non satisfaciat. Nec refert 1. quod actus non operentur vltra intentionem agentis; quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v. g. satisfacere, vel non. Nec 2. quod qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione det ducentos. Nec 3. quod voto obligatus ad recitandum rosarium, si recitet animo non implendi, non satisfaciat. Ratio, quia hæ, & similes obligationes, proueniunt ex voluntate promittentis, qui sicut ab initio debitorem se liberè constituit, sic in debito liberè permanere potest: obligatio autem parendi legi, prouenit ex voluntate legislatoris; ideoque non extenditur vltra eius intentionem, & voluntatem,

nempè vltra substantiam operis præcepti. *Kon. nu.* 309. *vid. Less. loc. cit. & Laim. hic.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Sacerdos qui legit Horas non ea deuotione, qua voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum præcepto repetere, & si deinde non repetat, satisfecit tamen præcepto. *Suar. Kon. Cardin. de Lugo, &c.*

II. Audiens sacrum die festo, quod scit esse vltimum, (vel, si non sit vltimum, intendens non audire aliud) licet intenderit non satisfacere, verè tamen satisfecit præcepto de audienda Missa, & si peccarit contra aliud præceptum, quo quis tenetur esse subditus legislatori. *Card. de Lugo loco cit.*

III. Is, qui sacrum audiuit die festo, legit Horas Canonicas, absoluit pœnitentiam sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem, vt velit per præcedens opus satisfecisse; quia verè satisfecit. *Sanch. Salas d. 9. nu. 33. Card. de Lugo de Euchar. ds. 22. s. 2. n. 21.* contra *Suar.*

DVb. IV. An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est? Resp. Quod sic. Ratio est, quia cum lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti, siuè humani, siuè diuini, debet esse actus humanus coniunctus cum libertate, & voluntate operantis, id est, vt velit, siuè intendat facere hoc, quod est præceptum; v. g. audire sacrum, ieiunare, &c. Est communis. Vide *Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. Suar. Sanch.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Qui audiuit sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocumque, aut nescius quid aggrederetur, aut vellet facere, tenetur postea compos sui factus, audire aliud sacrum *Suar. Sanch. Salas d. 9. nu. 32.*

II. Is, qui audiuit sacrum, ieiunauit, &c. prorsus uiolenter coactus, non satisfecit; non enim fuit

fuit actus humanus defectu uoluntarii. *Vasq.* Suar. *Mor. Fill. nu.* 212.

Dixi, *prorsus violenter*, Quia si famulus, u. g. metu domini, aut puer metu magistri, sacrum audiat, (esto non sit auditurus, si magister abesset,) is & si peruersa uoluntate illa peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem. *Sanch.* Sal. *loco cit.* Laiman. *l.* 2. *t.* 4. *cap.* 4. *num.* 12.

III. Recitans Horas sola intentione legendi, uel addiscendi, non satisfacit; uel nec ille, qui vadit ad sacrum, tantum ut oculos pascat, cum alio colloquatur, uel expectet amicum. *Card. de* Lugo *l. cit. num.* 23.

IV. Nec satisfacit is, qui tantùm fictè confitetur, u. g. orat, &c. quia non eius fictio, sed opus præceptum est.

DVb. V. An duplici præcepto, uno actu, uel diuersis actibus, eodem tempore possit satisfieri?

Resp. I. Vno actu diuersa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis, & beneficii, satisfacit una recitatione. *Sanch. l.* 1. *c.* 14. *Salas, Bon. p.* 10. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Cum Dominica, & festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo sacra.

II. Votum, & Pœnitentia in confessione iniuncta, plerumque non implentur per actum aliàs debitum; quia hæc plerumque non est mens vouentis, & Confessoris. Vide *Suar. tom.* 4. *in* 3. *par. Sanch.* 1. *mor. cap.* 14.

Dixi, *plerumque*: quia subindè Confessarij iniungunt opus alias præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus, debet centum, v. g. non satisfacit, si semel dat centum: quia in debitis iustitiæ, attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem vnum centum æquale esse debitis plurium centum. Vndè in his alia est intentio, & mens obligantis. *Sanch. Salas l. c.*

Resp. II. Potest quis eodem tempore diuersis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodo vnum non impediat alterum. Est communis. Et ratio, quia plerumque temporum diuersitas non præcipitur. *Suar. Azor. p.* 1. *l.* 7. *c.* 5. *Sanch. l.* 1. *c.* 14. Vnde resolue.

I. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam; & simul legere Horas, vel alias orationes, voto, aliaue ratione debitas. *Bon. p.* 10. *nu.* 8.

II. Potest item, qui tenetur audire duas Missas; eas audire simul, imo etiam tres, vt docent aliqui, dum simul in pluribus altaribus fiunt. *Sanch. l. mor. c.* 14. *n.* 12. *Maior. in* 4. *d.* 18.

DVb. VI. An qui vno actu violat plura præcepta, committat plura peccata? Resp. Si violet præcepta materialiter tantum diuersa, ita vt licet sint plurium legislatorum, habeant tamen motiuum formale idem, & versentur circa materiam eandem numero, cum iisdem circumstantiis, vnum tantum peccatum committit: si verò præcepta sint formaliter diuersa, ob motiua proxima specie distincta; vel versentur circa materiam numero diuersam, committet plura peccata; quia sunt obligationes, & malitiæ diuersæ. Ita *Sanch. l.* 9. *de matrim. d.* 15. *Vasq.* 1. 2. *d.* 9. *Salas. Card. de Lugo d.* 16. *n.* 245. Vnde resoluitur.

I. Qui non ieiunauit die vigiliæ, incidentis in Quadragesimam, aut neglexit sacrum festo incidente in Dominicam, vnicum commisit peccatum, satisque est confiteri de ieiunio, & sacro vno: quia in his præceptis vnica est ratio formalis, & motiuum proximum, v. g. in priore maceratio carnis, in posteriore cultus Dei. *Layman. Sanch. Card. de Lugo loc. cit.*

II. Qui violat votum, & iuramentum, vel votum, & præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in confessione explicandum est: quia voti obseruatio præcipitur, vt fides Deo debita seruetur: iura-

menti

menti autem, ne Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hic rationes formales; vti & sunt in omissione Missæ, quæ & propter festum, & ex iniuncta pænitentia audiri debet. *Cardin. de Lugo loco cit.*

III. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum iniustitiæ committitur, vnum contra propriam vxorem, alterum contra maritum adulteræ: vti etiam, si quis vno actu occidat plures, sunt plura homicidia; quia in istis materia est numero diuersa. *Laym. l. 1. t. 2. c. 10. num. 3. Sanch. Card. de Lugo loc. cit.*

Quæ excusent à transgressione præcepti. Cap. IV.

DVb. I. An ignorantia excuset? Resp. si sit inuincibilis, excusat; quia nemo peccat, nisi actu voluntario: hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusat, qualis est, cum poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere. *S. Aug. S. Thom. Sanchez 10. mor. c. 16. & cæteri communiter* contra *Paiaum*. Vnde resoluitur.

I. Si quis die ieiunii nihil cogitans de præcepto, cænet, aut carnes comedat, non peccat; similiter in aliis; vt si occidas hominem, putans esse feram. *Bon. q. 8. p. 3.*

II. Si in aliqua re tantum aduertas malitiam vnius generis, illam solam contrahis, vt v. gr. si quis cognoscat fœminam, quam scit non esse suam ignorat autem consanguineam, is fornicationem tantum, vel adulterium committit, non incestum, *Laym. l. 1. t. 2. c. 4. Bon. l. c.*

DVb. II. An metus excuset? Resp. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia: quia minuitur libertas. Interim sæpè fit, vt præcepta

quædam non obligent, cum eorum obseruatio cederet in graue alicuius incommodum: & tunc si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget, Est communis. Vnde resol.

I. Præceptum naturale negatiuum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne quidem ob metum mortis.

II. Metus grauis, v. g. mortis, &c. sæpè non tantum excusat à præcepto positiuo, tàm diuino, quam humano; sed quandoque etiam ab affirmatiuo naturali, & sic (vt *Sanch. 1. moral. cap. 18.*) non tenetur quis cum periculo vitæ integrè confiteri, seruare depositum, implere votum, succurrere proximo extremè indigenti. *Bec t. 2. l. 3. cap. 6. Azor. 1. p. l. 1. cap. 11. Lay. l. 1. t. 4. cap. 14.* Excipe tamen casum, de quo in *tract. 2. t. 3. c. 1. d. 1.*

III. Si obseruatio legis humanæ necessaria sit ad conseruandum bonum, aut auertendum malum commune, quod pluris sit, quam vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ; vt v. g. si Dux mandet militi non discedere ex statione: item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. *Laym. loco cit.*

IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi. vide *Sanch. 1. mor. cap. 18.* vt, si v. g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea, in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere, (in speciem) non tamen posses consummare: quia cum matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsecè malum est. *Sanch. de matr. l. 7. d. 5. nu. 4.*

V. Per accidens interim accidere potest, vt lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti iuris naturalis, aut diuini concurrentis; vt v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ, in odium fidei, vel contemptum Religionis. Vide *Sanch. loco cit. Ken. 3. p. t. 2. d. 13. dub. 12.*

Dub.

DVb. III. An excuſet impotentia totius, vel partis? Reſp. 1. Cum ad impoſſibile nemo teneatur, certum eſt, quod impotentia excuſet, etiam illa, cui ante cauſam cum peccato dediſti; dummodo de hoc doleas. Quare id præcipuè hic dubitatur, an, qui non poteſt implere totum, teneatur ad partem?

Reſp. 2. Si præceptum tale ſit, vt commodè poſſit, aut ſoleat diuidi, atque in eius parte ſaluetur ratio, ſeu finis præcepti, tunc qui non poteſt ſeruare totum, debet ſeruare partem, quam poteſt. Quod ſi verò non ſaluetur ratio præcepti in parte, neque id commodè poſſit, aut ſoleat fieri, tunc qui non poteſt totum, (hoc eſt tantum, quo moraliter impleri cenſeatur integrum præceptum,) is non tenetur ad partem. Quæ omnia æſtimanda ſunt, 1. ex intentione legislatoris, 2. ex ratione, fine, & materia legis, 3. ex iudicio prudentem, 4. ex communi vſu. Ita *Sanch. 1. moral. c. 19. Lay l. 1. tr. 4. c. 19.* Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. Qui non poteſt legere omnes Horas, debet dicere eas, quas poteſt: quia diuiduæ ſunt. *Lay. l. c. Bon.*

II. Qui in Quadrageſima non poteſt ieiunare, debet abſtinere à carnibus, ſi poteſt; aut qui non poteſt omnibus diebus, tenetur ijs, quibus poteſt. Ita *Lay. l. c. & Bon.*

III. Qui poteſt notabilem partem ſacri (v. g. vſque poſt conſecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodè poteſt cum alio (& ſolet) tenetur; alioquin non. *Ibidem vide infra de Horis.*

IV. Si quis carens Breuiario, pauca ex Horis ſcit memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibidem.*

V. Qui obligatur viſitare limina Apoſtolorum Romæ, & ſcit ſe eò peruenire non poſſe, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti ſaluatur. *Ibidem, & Suar. Azor. Bonac. d. 1. q. 8. par. 1.*

DVb. IV. An excuſet diſpenſatio? Reſp. In iure humano diſpenſatio legislatoris, vel parem

potestatem habentis, facta ex iusta causa, excusat à transgressione præcepti. Est communis. *Sanch. Azor. 1. p. l. 5. c. 15. Salas d. 20.*

Ratio est, quia cum sit author suæ legis, potest quemuis excipere. Dixi 1. *ex iusta causa*: quia si temerè, & sine causa dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans, quam petens dispensationem, contra ius naturale, dictans partem debere conformari suo toti, nisi iusta causa excuset. *Sanch. l. 8. d. 18. Suar. Filliuc. nu.* 438. & quidem, vt vult *Suar.* mortaliter; venialiter, vt *Ponsius* apud *Dian.* quem vide *p. 8. t. 3. R. 8. 9. & 10.* Si dubitet, an causa sit iusta, posse dispensare, vult *Sanch.* contra *Bonac.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit iusta, non tamen tenetur dispensare, nisi cum vel ius præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis, vel ad auertendum graue damnum, aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest. *Dian. p. 8. t. 3. R. 27. & 28.* contra *Suar. Sanch. &c.* Dixi 2. *legislatoris*: quia dispensatio inferioris in lege superioris, sine iusta causa, inualida est, ac proinde non excusat à transgressione præcepti. Ratio, quia qui nomine alterius sine causa dispensat, dissipat. *Suar. l. 6. c. 19. Sanch. l. 8. de matr. d. 17.* Validè autem, & licitè inferior potestate ordinaria dispensat ex iusta causa in lege superioris. 1. Circa leuia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, & si facilis sit ad superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in ieiuniis, celebrandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria vni communitati, vt non conueniant aliis. 4. Quando recursus ad superiorem difficilis est, siuè quando est necessitas, & periculum in mora. *Dia. p. 8. t. 3. R. 12. ex Gran. Salas, Gordon.* & *Palao*, qui addit. Si consuetudo præscripserit, vt inferior dispenset. *v. Dian. l. c. R.* 95. 6. Quando est dubium negatiuum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundum *Palaum*, non opus est dispensatione, cùm præsumptio sit

pro

pro libertate. *Barbos. Dian. p. 3. t. 6. R. 28. p. 4. t. 3. R. 46. p. 8. t. 5. R. 72. & 95.* Vnde resolues.

I. Pontifex sine iusta causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ, *Sanch. d. 17. n. 3. Suar. Vasq.*

II. Dispensatio in voto, vel iuramento, sine iusta causa, etiam à Papa facta, est inualida; vt *Sanch. Suar. ll. cc.*

III. Valida est, si Superior per errorem, iustam causam arbitretur, aut & si non arbitretur, (& temerè dispenset) reipsa tamen sit. *Sanch. l. c. Sa. Salas. nu. 81.* Similiter si dispenset, causa, quæ reuera legitima est non præcognita, probabiliter tamen valere docet *Sanch. Dian. p. 8. t. 3. R. 19. 21. &c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eo quod præsumatur in fauorem actus ne pereat. probabile putat *Sanch. &c.* cum *Dian. p. 3. t. 6. R. 9. p. 4. t. 3. R. 45. 64. p. 8. t. 3. R. 62.* contra *Molin. &c.*

V. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directè, & immediatè. *Sanch. Dian. p. 8. t. 3. R. 16.* contra *Suar.*

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum, (modo causa sit iusta) Item data sine vllis verbis, sola mente. *Turrian. Dian. p. 8. tr. 3. R. 17. 76. p. 4. t. 4. R. 118.*

VII. Qui impetrauit dispensationem (v. g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, cum validè contrahere matrimonium, dicit *Pontius de matr. l. 8. c. 16. ex C. Cum inter.* Sed contrarium tenet *Palaus tom. 1. t. 3. d. 6. p. 16. paragr. 5. ex Cap. Sup. literis v. Dian. p. 8. t. 3. R. 69.*

VIII. Subditus bona fide dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest, dispensatione impetrata, esse securus. *v. Layman. l. 1. t. 4. cap. 22.*

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causa, vel allegata falsa causa. *Nau.*

Sanch. 18. *de matr. nu.* 8. *Filliuc. t.* 10. *nu.* 314. *Salas disp.* 20. *s.* 6. *nu.* 58. qui addit, id verum esse, & si dispensans excusetur ob bonam fidem.

X. Dispensatio potest impetrari non tantum pro ignorante, sed etiam inuito, quando necessitas exigit, *Sanch. Bes.* contra *Suar. v. Diana p.* 8. *t.* 3. *R.* 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pænitentiaria Romana, nisi impetretur à personis coniunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel saltem à Confessario, *Marcus Leo in praxi p.* 1. *f.* 34.

Quæres. An cessante causa dispensationis cesset ipsa?

Resp. Pro hoc seruient sequentes Regulæ.

1. Si tantum impulsiua, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motiuæ, seu principalis, manet dispensatio. *v. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 62.

3. Si commissa facultate dispensandi priusquam dispensetur, cesset omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

4 Si dispensatione redacta ad actum irreuocabilem, cesset tota causa, non ideo cessat, vel vim amittit, v. g. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem fæminæ, licet contracto matrimonio diuitias obtineat, non est irritum. Idem est, si beneficium per dispensationem obtinueris, & postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

5 Si facta dispensatione cesset omnino causa finalis, & actus possit facilè reuocari: v. g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant, an reuiuiscat votum? vel in præcepto recitandi horas, ieiunandi, &c. propter infirmitatem, & postea conualescit, an teneatur recitare, ieiunare? &c. Affirmat *Sanch. Amicus, Portel. Bon. Leon. &c.* quia alias non esset iusta. Negatiuam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censet *Dian. p.* 8. *t.* 3. R. 24. ex *Sal. Gran. &c.* siquidem dispensatio fuerit absoluta:

luta: quia obligatio legis semel extincta non reuiuiscit: & quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest. *v. Suar. de leg. c. 22. Lay. Prapos. &c.* qui rectè id concedunt, quando non est de re diuidua, & successiua; aliàs negant. Vnde supposita probabilitate sententiæ negatiuæ, *Gran. Diana, &c.* sequentes Casus (in quibus tamen alij melius contrarium sentiunt) resoluunt.

I. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carnium, potest vesci, licet omnino conualescat.

II. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam conualuit, non tenetur. *Dian. p. 6. t. 7. R. 45.*

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi horas, & si conualuerit, non tenetur legere.

APPENDIX.

De dispensationibus Sacræ Pœnitentiariæ.

QVia ex officio S. Pænitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operæ pretium censui, quædam circa huius rei praxim pænitentibus, & Confessarijs vtilia hic subnectere.

Et quidem tria potissimum circa hanc rem requiri possunt. 1. Circa materiam, & causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. 2. Circa formalem litterarum pænitentiariæ, quibus dispensatio Confessario committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. 3. Circa ipsam exequutionem dispensationis, quæ nimirum in ea obseruanda sint. De quibus ex *Bonac. Diana p. 4. t. 4. R. 71. & p. 8. t. 1. R. 103. &c. vsque ad R. 111.* & *Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.*

Resp. I. In triplici materia (pro cuius diuer-

sitate diuersa quoque est forma) dispensationes, siue gratiæ istæ concedi solent.

Prima, est in Votis: v. g. vt votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, similiue ex causa, liceat differre: vt quis à voto simplici castitatis, vel etiam religionis (postquam matrimonium contraxit) absoluatur ad manendum in matrimonio, debitumque licitè petendum: vt à voto religionis (ob debilitatem virium, per quas eius onera ferre non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) absoluatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda, in impedimentis occultis matrimonij; siuè ea sint impedientia tantum, siuè etiam dirimentia; siuè matrimonium cum ijs publicè contractum sit, siuè contrahendum, dummodo de eo priuatim fuerit actum, & conclusum, præsertim bona fide; siuè etiam quando contracto superueniunt. Circa quæ *Notandum* 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licet vni, alteriuè innotuerit, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. 2. Etsi aliqua impedimenta, v. g. cognationis spiritualis, natura sua sint publica, cum contrahantur in facie Ecclesiæ; fieri tamen potest per accidens, vt sint occulta, v. g. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta; 2. ob distantiam loci à loco contractæ cognationis; 3. per mortem eorum, qui fuerunt conscij; 4. per ignorantiam huius contractionis,

Tertia, in varijs censuris, vt, excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus) præsertim occultis, ad absoluendum ab ijs, dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem restitutionis ob horas neglectas; ad commutandum onus recitationis horarum; eligendum Confessorem etiam pro reseruatis; transeundum ad aliam religionem, siuè ordinem (pro vtroque foro) etiam post apostasiam à suo.

Resp. II. In formulis frequentioribus ipsius

Breuis

Breuis Apoſtolici, verba quæ ſubſtantialia continent, & difficultatem habent, ſunt hæc.

1. *Si eſt ita, quatenus ſi ita eſt.* Quorum ſenſus eſt; ſi preces veritate nitantur, præſertim tempore datarum litterarum Apoſtolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum principaliter quoad eſſencialia facti, v. g. affinitatem eſſe contractam; inceſtum commiſſum, & actum, ſiuè tractatum eſſe de matrimonio (intellige perfectè, ita vt in id vtrimque conſenſerint) & periculum reuelationis, ac ſcandalum imminere. Secundario autem requiritur quoad accidentaria, v. g. bona fide actum eſſe; & ſimilia, quæ tantum ſunt impulſiua, & ſine quibus nihilominus conceduntur tales diſpenſationes; vndè & ſi in ijs, vel alijs parui momenti ſit erratum in petitione, gratia nihilominus eſt ualida. Vide *M. Leon. p. 2. f. 226. & p. 3. f. 391.*

2. *Periculum immineat reuelationis.* Ad hoc enim, ut ſubſiſtat diſpenſatio, requiri, ut ſit periculum ne reueletur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur) ſi non ſubſequatur matrimonium, docet *M. Leo. p. 2. f. 230.* Periculum autem hoc non importare neceſſariam detectionem, ſed tantum probabilem, & moralem credulitatem, futurum, ut ſi reſiliatur à matrimonio contrahendo, & huius cauſæ aſſignari non poſſint, ex uehementi ſuſpicione, & curioſa inquiſitione detegatur. Vide *l. c. f. 233.*

3. *Et ſcandalorum.* Quo nomine intelligitur grauis infamia, ex qua deinde ſequantur conſentiones, minæ, pugnæ, &c. *Leo f. 230. & 317.*

4. *Vt dicta mulieris de nullitate prioris conſenſus certiorata, &c.* Clauſula hæc eſt ſubſtantialis, ut nimirum ſi diſpenſandum ſit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in facie Eccleſiæ, coniux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris ſui conſenſus, & nouum, ualidumque liberè præſtet ita tamen, ut in cognitionem occulti impedimenti

menti non veniat) *Leo p. 251. Dian. p. 8. t. 3. R. 110.* Sufficiat autem, vt illum consensum præstent inter se secretò, nemine præsente, per verba, vel signa sufficientia, v. g. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se, & testibus iterum copulare. *Leo p. 552.*

5. *Postquam dicto Sacerdoti si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absoluendi ab excommunicatione, v. g. ob percussionem Clerici: & important conditionem prius satisfaciendi parti læsæ, quam possit absolui, hoc est, compensandi iniuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis, neque ab eius obligatione liberatur percussor per hoc, quod percussus iniuriam remiserit. Vide *Leon. p. 382. 384.* Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit si iuratus promittat se facturum, cùm primum poterit.

Resp. III. Circa praxim, siue executionem huius dispensationis, hæc facienda.

1. Literæ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petijt, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundùm commissionem dispenset. Licet verò quocunque casu ab alio aperiantur, non ideò carent effectu *Salas, Dian. p. 8. t. 3. R. 103.*

2. In Confessore hoc requiritur. Primò, vt sit approbatus ab Ordinario territorij, in quo dispensaturus est. Secundò, vt sit Magister, siue Doctor in Theologia, vel Iure Canonico, promotus in Academia; vel Religiosus habens priuilegium, quale concessit Gregorius XIII. Anno 1582. Confessarijs Societ. Iesu, quos Generalis, vel alius Superior de eius licentia ad id designarit. Tertio, vt specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est: qui

qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest. *Leon. f. 22. Dian. p. 8. t. 3. R. 104.* Contrarium tamen docet *Sanchez & Perez de matr. d. 47. f. 5. n. 7.*

3. Confessor ad id electus, primo debet dispensare in ipsa confessione, vel saltem immediatè post. *Dian p. 4. t. 4. R. 7. Leon. p. 1. f. 54. & 28.* Secundò, Debet causæ cognitionem, quando ea in Breui exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis; nisi habeat ante perspectam: quia non est merus Executor, sed Iudex, cui delegatur potestas dispensandi. 3. In ea debet credere illi, etiam sine testibus, & iuramento, nisi aliundè sciat esse falsam: tunc enim dispensare non debet, *Leo, Dian. p. 8. t. 3. R. 108.* 4. Opera in ipso Breui præscripta, & si possit moderari, non tamen condonare. 5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, debet tamen seruare formam à Rituali Romano probatam; & post verba ista: *Absoluo te à peccatis tuis*, addere: *Et eadem authoritate declaro, te in dicto matrimonio manere, & debitum coniugale reddere posse, & debere: necnon dispenso tecum, vt idem debitum etiam exigere licitè valeas, In nomine Patris, &c.* Si verò sit absoluendus ab excommunicatione. Vide *formulam infrà l. 7. c. 1. d. 6.* 6. Absoluta dispensatione debet lacerare litteras, præcipuè sigillum, ita vt ad probandum seruire non possint: alias incurrit excommunicationem maiorem. *Leo f. 239.* Laceratio tamen ista non est de substantia: quia tantum intenditur, vt non suffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breue, seu diploma reddere, cùm pro solo foro conscientiæ debeat seruire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem via compensationis pro dispensatione, etiam pro foro externo facta; ideò enim inscribitur, *gratis vbique*: alias incurrit ipso facto excommunicationem maiorem. *Gauanti Dian. l. c. ex declar. Cardin.* Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Con-

I. Confessor per hac dispensatione eligi non potest, qui tantum est Doctor ordinis, uel Professor, uel licentiatus Theologiæ: quod enim hic in fauorabilibus ueniat nomine Doctoris, tantum intelligitur de ijs, quæ ratione exercitij, non quæ ratione dignitatis committuntur. *Leo p. 1. f. 21. Dian. p. 4. t. 4. R. 41.*

II. Ex priuilegio Societati Iesu concesso, alii etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quam isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus, alias dispensatio erit nulla. *Ita Aut. cit.* Et patet ex dictis.

III. Confessor debet ita examinare pœnitentem, vt cognoscat; & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: ideò enim inscribitur, *Viro discreto* Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur ueritate, quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione; ideoque solet addi clausula, *Quatenus si ita est*: uel, *si ita esse repereris v. Aut. cit.*

IV. Is qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri; nec sufficit, ante ei concessum fuisse. Patet ex dictis. *Leo f. 28. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. Regin. Pont.* contra *Sanch. Sal. Perez, Palaum*: quorum sententiam non ampliùs esse probabilem docet *Fill. Escob. Lezan. Dia. loc. c. & p. 8. t. 3. R. 105.*

V. Commissio huius dispensationis non expirat morte Pœnitentiarii concedentis, re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in fauorem oratoris cui ius quæsitum est; & executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur ueritate. Neque etiam morte Pontificis: tum ob rationem allatam: tum quia officium maioris Pœnitentiarii non expirat morte Pontificis. *Dian. p. 8. t. 3. R. 89.* ex *Suar. Sanch. Garc. &c.* contra *Nauar. Bonac. &c.*

LI.

LIBER SECVNDVS

DE PRAECEPTIS VIRTVTVM Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Præceptis Fidei.

Quæ Mysteria Fidei necessariè credenda sint? Cap. I.

EX ijs quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda sunt, necessitate medii, seu finis; sine quibus etiam inculpabiliter ignoratis, finis ultimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omissis, finis potest obtineri Sanch. 2. mor. c. 2. Azor. Valent.

Respondeo I. Necessitate medii necessaria sunt hæc duo: 1. Explicitè credere, Deum esse, & remuneratorem bonorum esse. Iuxta illud Apostoli ad Hebr. 11. Credere oportet. Trid. sess. 6. cap. 8. 2. Post sufficientem Euangelii promulgationem, credere explicitè, ut vult Mol. aut saltem implicitè, ut probabiliter quidam docent cum Con. & Lay Christum, & Sanctissimam Trinitatem. uid. Excob. ex 2. c. 6. num. 20. ubi ex Vasq. l. 2. d. 126. cap. 3. docet, culpabilem ignorantiam horum mysteriorum, siuè negligentiam ea discendi, esse graue peccatum, distinctum ab eo cuius est causa. Vid. Dian. p. 3. t. 5. R. 47. & 48.

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in quo alterum implicitè est; u. g. si credas, quod credit Ecclesia, uid. Schol. & Laym. L. 2. tr. 1. cap. 8.

Re-

Respondeo II. Necessitate præcepti, quiuis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire, crasso saltem modo, & quoad substantiam, tenetur hæc 1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. 4. Sacramenta maximè necessaria; vt Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam: reliqua autem tunc, quando vult suscipere. *Suar. Sanch. Filliuc. num.* 39 Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut inuincibilis ignorantia, excuset. *Unde resoluuntur.*

I. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter, aut eo ordine, aut ijs verbis quibus proponuntur, sed quoad orationem Dominicam, scire, omnia bona petenda esse à Deo, quæ est eius summa; quoad Symbolum verò, præcepta, & Sacramenta, sufficit, si quis rogatus de singulis, rectè respondeat. *Bonacin. Laym. l. c. cap. 9. Sanch. l. 2. cap. 3.*

II. Quamuis sit præceptum Ecclesiæ dicendi memoriter Symbolum, & orationem Dominicam, & salutationem Angelicam; velitque *Barbos. p. 3. cap. 27.* non esse absoluendum qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat; consuetudo tamen, vt notat *Nauarr. & Lopez,* exposuit, obligationem non esse vltra veniale; vti nec est vltra veniale, nescire facere crucem, vt docet *Sanch.* contra *Sylu.* qui docet esse mortale.

III. Moraliter nihilominus necessarium est, vt rudiores memoria teneant Symbolum sua lingua: quia alioqui non possunt habere sufficientem cognitionem articulorum.

IV. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos fidei, aliaque dicta credere implicitè, credendo quicquid credit Ecclesia.

V. Excusantur ij, quibus aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi; aut qui nimis sunt rudes, ita vt non possint ea comprehendere, aut retinere: quod

sæpè contingere, docet *Azor. & Bec.* contra alios.

VI. Si Confessarius probabiliter iudicet pœnitentem ignorare ex doctrina christiana ea, quæ scire tenetur (quod de literatis, vel benè educatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse monet *Sanch. 2. mor. c. 3.*) debet eum interrogare de negligentia in ijs addiscendis, cum per eam plurimi graviter peccent. *Ledes. Azor. t. 1. l. 8. c. 8. Trull l. 1. c. 1. d. 4.*

VII. Possunt absolui (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ sub mortali sciendæ esse dixi. Ratio, quia licet peccarint omittendo discere; possunt tamen de hoc dolere, cum proposito discendi. *Sanch.* Quod si tamen ignorent ea, quæ necessitate medij scienda sunt, deberent instrui ante absolutionem. *Bon. d. 3. q. 2. p. 2. Sanch. l. 22. c. 3. nu. 21.*

VIII. Parochus suas oues (sicut parens liberos) tenetur sub mortali, per se, vel alium docere ea saltem, quæ sub mortali scire tenentur. *Sanch. 2. mor. c. 3. Gill. Palans. Trull l. 2. c. 1. Kon &c.*

Quando obliget præceptum fidei. Cap. II.

RESP. I. Præceptum fidei internum obligat, 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis vsum perfectè consecuti misteria fidei audiunt, apprehenduntq; quod illa credere sit res necessaria ad salutem; peccantque mortaliter omittendo. *Sanch Bon. tom. 2. d. 3. p. 3.* addens plurimos eorum excusari inaduertentia, aut inuincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam. *Sanch. l. 2. mor. c. 1. Kon. d. 14. de fide, Filliuc. nu. 25.* 3. Quando vrget tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non conuenire scrupulosis, rectè monet *Sanch.* quia hi auertendo mentem ad alia obiecta, facilius superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus

tibus per accidens. 4. Quando tentatio urgens contra alias uirtutes, aliter superari nequit. 5. Quando facienda est professio fidei exterior, uel ex præcepto eliciendus est actus alterius uirtutis, u.g. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ fidem supponat. Bon. q. 2. p. 2. His addit Hurt. contra Sanch. 6. In hora mortis, & 7. Semel quotannis. u. Dia. p. 5. t. 13. R. 19. Ex iis resoluuntur hi Casus.

I. Hæreticus quamdiu suam sectam iudicat esse credibiliorem, uel æquè credibilem, non tenetur credere: quia fides nondum est sufficienter proposita, ageretque imprudenter. Sanch. 2. mor. c. 1. Laym. l. 2. t. 1. c. 10. & 12.

II. Quando iis, qui in hæresi nutriti sunt, persuasum est à puero, nos abiicere, & persequi Verbum Dei, esse idolatras, pestilentes, deceptores, ideoque tanquam pestes fugiendos; non possunt, stante hac persuasione, salua conscientia nos audire, & laborant ignorantia inuincibili, cum non dubitent se esse in bona uia. Laym. c. 10. Sanch. l. 2. c. 1.

III. Si talibus oriatur dubium de sua secta, tenentur ulterius inquirere à Deo petere lumen, (quod si negligant, peccant contra fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei.) Quod si deinde nostra fides eius sufficienter proponatur, tenentur amplecti. Ibidem. uid. Ferdin. de Castro Palao tit. 4. d. 1. p. 12. di. 2. p. 2.

Resp. II. Præceptum exterius fidem confitendi, iure naturali obligat, duplici casu, scilicet, cum uel honor Deo debitus, uel utilitas proximo impendenda, priuatiuè, uel contrariè subtraheretur: Dixi, priuatiuè; ut si ideò cessaret magnus honor in Deum, uel utilitas in proximum redundans. Dixi 2. contrariè; ut si alioqui Deus afficetur iniuria, uel proximus graui malo: u.g. si inde penderet aliorum conuersio, aut peruersio, contemptus religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est, quia actus uirtutis tunc uidetur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti.

ti, quod hic contingit: quia finis præcepti est Charitas S. Thom. 2. 2. q. 2. a. 2. Suær. Regin. Fill. t. 22. c. 3. q. 1. Vnde resoluitur hic Casus.

Si hæretici conculcent imagines, aliisue iniuriis fidem afficiant, tenetur eam sua confessione tueri Catholicus, siquidem inde prudenter speret profectum.

Resp. III. Ad professionem fidei externam, iure Ecclesiastico, tenentur sub mortali, secundum Tridentinum cum iuramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, ut docet Fill. tom. 2. tr. 22. cap. 3. sequentes personæ.

I. Prouisi de beneficio curato; idque intra duos menses à die possessionis coram Episcopo, aut eius Vicario generali, uel officiali. Sess. 24. c. 12. de reform.

II. Prouisi de Canonicatu, uel dignitate, in Cathedrali Ecclesia idque non tantum coram Episcopo, uel eius Vicario, sed etiam in Capitulo. Ibidem. addita pœna (ad quam non uidentur teneri ante sententiam) ut alioqui fructus non faciant suos. u. Sanch. l. 2. cap. 5. Barbosa de potestate Episcopi 3. p. a. 61. nu. 29.

III. Primates, Archiepiscopi, Episcopi, in prima Synodo prouinciali, cui interferunt. Trid. sess. 25.

IV. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos religionum, etiam militarium, Pius V. autem apud Rodriq. tom. 2. qu. regul. q. 72. ad omnes promouendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, addita excommunicatione latæ sententiæ, & priuatione omnium beneficiorum, in eum, qui alios promouet ad talem gradum, sine præuia professione. u. Fill. t. 22. c. 3. qu. 11. Barbosa in remiss. 24. num. 12. Verum ubi hoc decretum non est receptum usu, non obligare monet Sanch. c. 3. nu. 4. Vnde resoluitur.

I. Non tenentur ad dictam professionem prouisi de Canonicatibus, in Ecclesiis tantum Collegiatis, uel de beneficiis tantum simplicibus.

II. Etsi

II. Etsi probabile sit, hanc professionem posse fieri per procuratorem, vt docet *Azor. Nau. & Sanch.* probabilius tamen est, & teneri personaliter, vt docet *Fill.* Ratio est, tum, quia aliàs non videtur fieri satis iuramento, quod personaliter faciendum esse, docet Glossa apud *Filliuc.* tum quia ita decidit Rota apud *Garz. l. 3. de benef. cap. 3.*

An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falsam profiteri? Cap. III.

RESP. Nullo casu licet, siue voce, siue alio signo fiat, dicente Christo, *qui me negauerit coram hominibus, &c.* Interim verò & si licitum non est mentiri, seu simulare quod non est; licet tamen dissimulare quod est, siuè tegere veritatem verbis, alijsve signis ambiguis, & indifferentibus, ob iustam causam; & cùm non est necessitas fatendi. *Est comm. S. Thom. Con. d. 15. dub. 2. nu. 9. Laym. l. 2. t. 1. cap. 11.* Vnde resoluitur.

I. Rogatus de fide in odium religionis, siue publica authoritate, siue priuata, nullo modo potest, vtendo restrictione mentali, aut verbis ambiguis, ita respondere, vt præsentibus videatur fidem negasse; multo minus dicere, se esse hæreticum, vel Caluinistam, vel non Catholicum. *Azor. Filliuc. t. 3. nu. 67.*

II. Qui rogatus, seu priuata seu publica authoritate, vel tacet, vel respondet obscurè, vel ait se nolle respondere, se iure non rogari, non teneri se, nec velle alijs dicere, quid ipse credat, ac simili modo tergiuersatur, non videtur negare fidem, sed nolle prodere. Vnde si sic potest molesta inquisitione liberari, licet; vt habet *Con. l. c.* Generatim enim verum non est, quod interrogatus auctoritate publica, teneatur positiuè fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ac præsentibus videatur fidem negasse.

Con.

Cou. d. 15. dub. 2. Nauar. Azor. Sanch Bec. c.9. q. 4.

III. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit; quod & si liceat, non tamen Pastori tunc cum eius opera oues indigent: vti contra, si eis consultius est, vt ad tempus se subducat, & in bonum eorum reseruet, tenetur fugere. *Regin. l. 17. nu. 26. Bec. c. 9. Filliuc. n. 75. &c.*

IV. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret: v. g. si aliis rogatis, an fidem negare vellent, iisque respondentibus, quod non tu taceres. *Ibidem v. Bon. loc. cit.* Lay. *l. 2. t. 1. c. 11. Tol. l. 4.*

V. Si Princeps generali lege iubeat, vt fideles se prodant, gestato signo; vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cum nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe, nisi eæ sint circumstantiæ, vt hoc ipso, quod se non prodant, videantur fidem negasse: vt v. g. si quidam antea voti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse. *Sanch. nu. 19. Bec. Reg. Fill. n.* 88. *&c.*

VI. Cum non rogaris de fide, non solum licet, sed sæpè melius est ad Dei honorem, & vtilitatem Proximi, tegere fidem, quam fateri: vt si latens inter hæreticos plus boni facis; vel si ex confessione plus mali sequeretur, v. g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis si torquereris. Vndè temerarium plerumque est offerre se vltrà S. *Thom. Sanch.* Lay *c. 11. nu. 2.*

VII. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est, & sæpè magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam seruare, ac fidem tegere modis licitis.

VIII. Talis modus non est, vti vestibus, aut signis infidelium, quæ alium vsum non haberent, quam quod essent signa professiua falsæ religionis seu cultus vti essent vestes, quarum vsus est in sacrificiis item incensio thuris, aut genuflexio coram idolo: item sumptio cœnæ hæreticæ, &c. *Sanch. l. 2. c. 4. Fill. n. 5. &c. & comm.*

IX. Licitus autem modus est, quando subest causa. (vt v. g. ad euitandum graue periculum, ad

ad obtinendam victoriam, eludendos hostes) vti vestibus, & signis infidelium, quæ alium aliquem vsum habent, quam profitendæ religionis; quales sunt vestes talis nationis, (non religionis) quibus vterentur, & si conuerterentur; sunt vestes, & signa nationis Turcicæ. Quod verum est, & si sint vestes ipsorum religiosorum, dummodò non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantum indicium nitidioris cultus; vt saga prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter suos, vt togæ Bonciorum in Iaponia. Idem dicendum est de signis, quibus Iudæi vtuntur, v. g. flauo annulo in pallio, Franco? vrti: &c. quia hæc sunt signa merè politica, & distinctiua vnius generis hominum ab alio, & non propriè professiua fidei. Quæ sententia probabilis est. u. Sanch. 2. mor. c. 4. Bec. 2. 2. c. 9. q. 5. d. 6. Lay. l. 2. t. 1. c. 11. Kon. Contra Cai. Nauar. Toletum.

X. Licitus item modus est, cum Catholicus transit per loca hæretica, & periculum graue ei imminet vitæ v. g. vel bonorum,) non tamen, si derisio tantum, vel vexatio, vt habet Bec. c. 9.) ad dissimulandum fidem, vesci carnibus die prohibito: quia Præceptum Ecclesiæ non obligat sub tali periculo. Neque hic est fidem negare, cum esus carnium non sit institutus ad professionem religionis; & Catholici etiam mali, & gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantiis fieret signum professiuum fidei, vt si v. g. in odium fidei conuiuæ statuerent, vt qui est hostis fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra fidem qui ederet sine protestatione: secus si protestaretur. Sanch. Azor. Bec. & comm. loc. cit.

XI. In Germania, audire conciones hæreticorum, deducere funus; assistere Baptismo pro patrino, non habentur signa professiua fidei, vel communis cum hæreticorum sacris. Filliucc. Azor. Sanchez ll. cc. Vnde seclusis aliis, v. g. scandalo, periculo, prohibitione, &c. si ex iusta causa fiant, licent. Imo patrinum fieri talis

in-

infantis, videtur potius optandum, seclusis alijs; quia non est aliud, quam obligare se ad eum olim erudiendum in fide Catholica.

XII. Infidelium, & hæreticorum sacris non licet ita interesse, vt eis communicare censuris; alioquin licet, v.g. vt quis spectet tanquam comœdiam, aut famularum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman Syri: de quo vide Bec. Fil. Sanch. l. c. Laym. l. 2. t. 1. c. 11.

XIII. Si princeps hæreticus mandet sub grauissima pœna omnibus subditis, adire conciones hæreticorum, etiamsi verbis dicat se hac re aliud nihil exigere, quam obedientiam ciuilem, nec velle cogere, vt à fide discedant, cùm tamen reipsa contrarium velle uideatur, (nam obedientiam suorum aliter exercere potest, & hæc res ex se apta sit, Catholicos paulatim peruertere, & insuper conciliare authoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ fidei) non licet obedire. Atque ita bis rescripsit Anglis Pius V. apud Sanch. l. 2. c. 4. num. 27. Fill. & Azor. ll. cc.

XIV. Catholici viuentes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratus contrahant matrimonium coram ministro hæretico, peccant contra fidem; etiamsi contraxerint ante; vel contracturi sint postea, coram Sacerdote Catholico. Kon. d. 15. d. 3. Pal. t. 4. d. 1. p. 17. num. 12. 13. 14. testaturque contrahentes cæremonia illa, se illum agnoscere veræ fidei Ministrum, quæ sunt intrinsecè mala. Mald. 2. 2. q. 2. a. 3. quia authoritas Ministri, & consequenter doctrinæ eius augetur, concurriturque ad ritus hæreticos, quos Minister isto actu exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magistratu ciuili, vel potius testantur se contraxisse; modò priùs, vel posteriùs ritu Catholico contrahant: quia hæc actio est instituta ad finem politicum, vt coniuges habeantur, & proles non censeantur illegitimæ.

De Infidelitate, & vitijs Fidei oppositis. *Cap. IV.*

DVb. I. Quid, & quotuplex sit Infidelitas? Resp. I. Infidelitas generatim est triplex. Prima dicitur Negatiua, eorum scilicet, qui nihil vnquam de fide audiuerunt. Quæ non tàm est peccatum, quam pæna peccati; quia si fecissent, quod in ipsis erat, Deus fidem eis non abscondisset. Secunda dicitur Contraria, eorum scilicet, qui fidem sibi sufficienter propositam, vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter: vt hæretici. Tertia dicitur Priuatiua, quod priuatiuè opponatur fidei; & est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. S. Tho. Sanch. Vasq. Lay. c. 12.

Resp. II. Infidelitas Contraria, ex triplici modo repugnandi fidei, est triplex: scilicet Paganismus, qui fidei nondum susceptæ; Iudaismus, qui fidei susceptæ in typo; & Hæresis, quæ fidei susceptæ in veritate, repugnat. Apostasia à fide reuocatur ad hæresim, à qua tantum differt, quod hæresis sit error fidei ex parte tantum contrarius, Apostasia verò ex toto. S. Tho. Lay. l. c.

DVb. II. De Iudaismo. Quæritur hic tantum, quæ communicatio cum Iudæis sit interdicta Christianis? Resp. I. His casibus, qui colliguntur ex C. Nullius, C. Omnes, C. Iudæi 1. Non licet cohabitare. 2. Nec conuiuijs interesse. 3. Nec vti communi balneo. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis datas recipere; emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Iudæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec seruituti subiici. 9. Prohibentur publicis officiis inter Christianos fungi. 10. Vetitum est eorum azymis vesci. Quibus addit Azor. prohibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, Synagogas, cum eis ludere, saltare, &c. Ratio horum est, tum vt conseruetur dignitas Christianæ religio-

nis;

nis; tum vt caueatur familiaritas cum Iudæis, & periculum persuasionis. Vide Laym. l. 2. t. 1. ca. 12. & 17. Sanch. l. 2. cap. 31. Filliuc. tractat. 22. cap. 5. num. 128.

Resp. II. In decem dictis casibus communicare cum Iudæis, ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis; Laicus verò excommunicationis; (C. Constituit. 17. q. 2.) quæ nonnisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi ex genere suo: quia probabile est, vel ob materiæ paruitatem, vel ob necessitatem, aliamue causam rationabilem; (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Iudæis) sæpè excusari à mortali, aliquando etiam ab omni peccato. Ita communiter vide Autt. supra citt. & Bonac. loc. cit. item Laym. l. 2. t. 1. c. 17.

DVb. III. Quid sit Hæresis? Resp. Hæresis, est error intellectus liber, & pertinax contra fidem, in eo, qui fidem suscepit. Ita communiter Suar. Bec. c. 14. q. 2. Vnde patet, ad Hæresin, vti & Apostasiam, duo requiri: 1. Iudicium erroneum, quod est eius quasi materiale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare, non est hic acriter, & mordicus suum errorem tenere, aut tueri: sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum: siuè quando scit, contrarium teneri à reliqua vniuersali Christi in terris Ecclesia, cui suum iudicium præferat; siuè id fiat ex vana gloria, siuè libidine contradicendi, aliauè causa. Ita Sanch. Vasq. Lay. l. 2. t. 1. c. 13. & alii comm. Ratio, quia tunc putat, iudicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia: quam cum Coninck. faciliùs sic explicant alii, eam tunc esse, cum & si obiectum fidei, credibiliter proponatur, ita vt prudenter de eo non possit dubitare; contrarium tamen iudicet, a quo nolit auelli vllo casu, vel saltem, nisi euidenter conuictus. Vide Con. d. 18. Vnde resolues.

I. Non est hæreticus, qui exterius tantum fidem negat, aut adorat idolum. Ratio, quia non erat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, & si in foro externo secundum externa procedatur. Filliucc. t. 22. cap. 6. q. 4.

II. Est hæreticus, qui affirmatiuè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, iudicat esse dubium. Dixi, affirmatiuè: quia negatiuè tantum dubius, hoc est, suspendens iudicium, per se, & simpliciter non est hæreticus, quia non habet iudicium: ergò nec erroneum: modò tamen non ideò suspendat, quod virtualiter iudicet, non liquere de certitudine obiecti. Sa, Azor. l. 8. c. 9. q. 5. Tol. contra Sanch. & Malderum.

III. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est iudicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit, contrarium tenere veram Christi Ecclesiam: esto ex ignorantia etiam culpabili, & crassa sententiam suam mordicus tueatur. Lay. l. c. n. 2.

IV. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, vt à suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei, dummodò pertinaciam actualem nunquam habuerit. Ibid. & Con. l. c.

V. Rustici, aliique homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolui à suis Parochis. Ratio, quia non sunt hæretici formales, habentque fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. Laym. loc. cit.

VI. Cum hæresis, & quæuis infidelitas mortalis sit, peccant quoque mortaliter, qui eius periculo se exponunt, siuè conuersando, siuè conciones audiendo, siuè libros legendo; quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt iure naturæ: si uerò periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est, iure positiuo Ecclesiæ; uti etiam formalis disputatio laici de fide.

Quod

Quod posterius tamen in Germania, locisque similibus, ubi Catholici hæretici sunt permixti, abrogauit consuetudo. Azor. Fill. Bech. Sanch. Bon. d. 3. qu. 2. p. 5.

VII. Matrimonium contrahere cum hæretica, & si per se sit illicitum, habeaturque in Hispania, & Italia mortale; probabile tamen est, ob grauium Doctorum authoritatem, (Sanch. de matr. tom. 2. l. 7. d. 72. nu. 5. Azor. t. 1. l. 8. d. 3. t. 3. Regin. tract. 2. l. 32. nu. 169. Basilius Pontius de matr. cap. 6. u. Card. de Lugo de Sacramentis in genere, di. 8. s. 14. nu. 220.) in Germania licere, ex graui causa, saluo tamen iure naturali, & semoto periculo, tum contrahentis, tum prolium; undè de ijs initio constitui debet, ut catholicè educentur. u. Bec. l. 5. c. 19. Dian. p. 3. tr. 4. R. 269.

VIII. Eum, qui lapsus est in hæresin, non teneri in confessione explicare, qualis illa sit, cò quod omnes eiusdem speciei sint docent Reginald. Dian. tom. 1. tract. de circumst. R. 46. citans alios, & Excobar. Ex. 2. cap. 6.

Alii tamen contrarium tenent, quos sequitur Card. de Lugo de pœn. d. 16. nu. 288. & 291.

TRACTATVS SECVNDVS.

De præcepto Spei.

PEr Spem, quæ est secunda uirtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum & diuina, præ omnibus aliis concupiscibilibus, nobis concupiscimus, ita ut omnia potius parati simus perdere, quam Deum, & diuina. De hac quæritur, quando eius Præceptum obliget.

Resp. I. Probabile est, præceptum Spei obligare per se, cùm primum homini usum rationis assecuto, Deus, & beatitudo, tanquam finis, ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita

ita vt notabili tempore non differat. Ita Bec. c. 17. q. 7. n. 2. Turrianus, & cæteri comm. Et ratio est, quia sine actu Spei, nec iustificari, nec in iustitia diuina persistere, nec meritoriè operari possumus. vid. Scholl.

Resp. II. Præceptum Spei per accidens obligat, 1. Quando actus Orationis, Pænitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine præuio actu spei exerceri non possunt. Ita Autt. citt. & Fill. tr. 22. cap. 8. n. 255. 2. Quando quis ita tentatur, vt periculum sit consensus, nisi animum spe erigat. Vide Fill. l. c. t. 2. Lay. l. 2. t. 2. c. 2. Bond. d. 3. q. 3. Vnde sequentes Casus resoluuntur.

I. Mortale peccatum est, sperare, siuè amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quam cælestia: v. g. si quis ita comparatus sit, vt desideret perpetuò degere in hac vita, & Deo relinquere cælum, si sibi relinquat terram.

II. Mortale item est, desperare de consequendo Deo, aut salute, & venia peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis, v. g. auxiliis gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione paruitatis materiæ non potest esse veniale, cùm sit iniuriosum misericordiæ Dei. S. Th. q. 20. a. 3. Lay. l. 2. l. 2. c. 2. nu. 3.

III. Mortale etiam est, præsumere de misericordia Dei, v. g. cùm quis sperat id, quod est impossibile secundum legem Dei ordinariam: vt si speres remissionem peccatorum, & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ; vel etiam si quis statuat perseuerare in peccati, quamdiù benè valet; & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. S. Thom. q. 21. a. 1. Laym. l. c.

Denique mortale est, odisse Deum (odio scilicet abominationis, seu auersionis) v. g. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. Vide Lay. l. c. Bon. di. 3. q. 3.

TRACTATVS TERTIVS.

De præceptis Charitatis.

An, quando, & quomodo obliget præceptum Charitatis Dei? Cap. I.

CHaritas Dei, est amor amicitiæ, quo Deo benè volumus, & omnia bona ipsi cupimus ob summam, & infinitatem eius diuinæ naturæ perfectionem.

Resp. I. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandum. Patet ex scriptura. Ratio est, quia finis vltimus plus est diligendus, quam omnia media, quæ ad eum referuntur; non quidem intensiuè, (& si enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto) sed appretiatiuè, ita vt nullam creaturam pluris facias, quam Deum; velisque potiùs omnia perdere, quàm Deum offendere, & sic illi malè velle. S. Th. 2. 2. qu. 27. a. 3. Azor. Sanch. Bec. 2. 2. c. 19.

Resp. II. Probabile est, præceptum Charitatis Dei obligare, 1. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinitè boni, à quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est, quia cum teneatur Deo ex filiali amore tota vita seruire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. Ita S. Thom. q. 89. art. 6. Nauar. Valentia, & cæteri comm. (Notat autem Con. disp. 24. d. 3. n. 50. Non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantum, si differat notabiliter, v. g. vltra annum) contra Palaum, qui dicit probabile esse, quod non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet Escobar, ex Petro Hurt. 2. 2. d. 172. s. 1. § 25. quod si positiuè non meministi te omisisse, tenere possis, te satisfecisse, Trullen. tamen l. 1. c. 5. d. 13. nu. 9. monet expedire, vt quis se in confessione aliquan-

do accuset sub dubio, si fortè præceptum istud uiolarit, uel alia præcepta affirmatiua, de quibus non certò constat, quando obligent, uel uiolentur. 2. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. 3. Quando quis tenetur conteri, u. g. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius deest. Ratio, quia contritio includit actum Charitatis. 4. Si quis grauem tentationem, præsertim in articulo mortis, putet se aliter uincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolutè, eo quod tunc securissima uia eligenda sit. Vide Lay. l. 2. t. 1. c. 2. Bon. d. 3. q. 4. p. 2. Hurtad. 2. 2. d. 174. s. 6. d. 27. Ex dictis resolues.

I. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

II. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appretiatiuè, seu æstimatiuè minore, quàm creaturas.

III. Peccat item contra Charitatem Dei, si quis Deum non diligat principaliter propter se, tanquam finem ultimum omnium rerum, sed tantum propter aliud, u. g. uitam æternam, uel ad euitandum infernum. Quod esse mortale, docet Sylu. & Nauarr. quia scilicet Deus non diligeretur appretiatiuè super omnia, si aliud ab illo amaretur, ut finis principalis. Addo, principalis; quia, ut benè Tolet. l. 4. c. 9. Deus propter retributionem uitæ æternæ amari potest, sed minus principaliter, ut scilicet uita æterna, uel alia Dei dona, sint tantùm causa mouens, ut facilius, expeditius, & frequentius diligatur.

IV. Mortale, & grauissimum omnium est, si quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, seu maleuolentiæ (amori amicitiæ opposito) u. g. si optes Deum non esse, non habere scientiam, potentiam, &c. De his uide Layman. loc. cit. Bonacina loc. cit. Sanch. lib. 2. cap. 3. & 5. Reginald. cap. 17.

De præceptis Charitatis erga proximum. Cap. II.

CHaritas proximi præcipit, 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleemosynam, 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet, 1. odium proximi. 2. scandalum. 3. ne iniuria, bellum aliudue graue damnum, vel malum inferatur. De quo postremo agetur in Decalogo; de reliquis hic.

DVb. I. Quis ordo seruandus inter personas, quę diliguntur? Resp. I. Ordine Charitatis quisq; tenetur post Deum diligere, 1. Seipsum, secundum bona spiritualia. 2. proximum, quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique seipsum, & deinde proximum, quoad bona externa. Ita Lay. l. 2. t. 3. c. 3. ex S. Tho. & communiter. Vnde resoluuntur Casus.

I. Peccat contra charitatem sui, qui salutem suam spiritualem, vel corporalem negligit: quod graue est, si fiat sine causa, & cum graui damno. v. g. mortis, vel grauis morbi. Trull. l. 1. c. 6. d. 1.

II. Nullius boni consequendi causa licet peccare, etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale. Lay. ibidem.

III. Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo, dummodò sit æque certa spes illum iuuandi, neque grauius inde malum immineat: v. g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absoluerę moriturum, si alius non adsit qui faciat. S. Augustinus lib. de mend. S. Thomas quæst. 26. art. 5. & quæst. 44. Reginald. cap. 4.

Dixi, in extrema, v. g. qua certo putetur moriturus in mortali: quia in graui tantùm obligatur is, qui ex officiǫ alienam salutem curat, vt Paro-

chus, cui ideò non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æquè idoneo. Valent. & Layman. loco cit.

IV. Ordinariè non licet vitam suam postponere alienæ. Addo, ordinariè: quia licet, si sit persona publica, à qua multum pendet: vti etiam pro Repub. pro fide, religione defendenda; imò etiam pro amico, propter Deum dilecto. Less. l. 2. cap. 9. d. 6. Lay. l. c.

Resp. II. Quoad proximos inter se seruandus est hic ordo. 1. Qui melior est, magis diligendus est, ea dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus, & reuerentia. Sic v. g. plus diligendus est vir sanctus, quàm parens improbus. Ratio, quia est magis coniunctus cum præcipuo obiecto Charitatis, quod est Deus. Item parentes magis quam filii, vel vxor; magisque benefactores, quàm ij, quibus beneficimus. Laym. l. c. & comm. 2. Appretiatiuè, & dilectione ea, qua alteri optamus bonum nondum possessum cum beneficentia, magis diligendi sunt ij, qui nobis sunt coniunctiores, quoad ea bona, quæ sunt debita tali coniunctioni, & in quibus hæc fundatur. Vnde resolues.

I. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitam corporalem conseruandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam) Primò omnium, vxori; quia est vna caro cum viro. 2. Filiis. 3. Parentibus, & quidem patri præ matre. 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi, extra extremam necessitatem: quia in hac parentes, eò quod vitam dederint, præferendi sunt etiam vxori, & liberis. Layman. ibid. nu. 5. & 6.

II. In rebus pertinentibus ad ciuilem communicationem, præferendi sunt conciues, in bellicis commilitones; in spiritualibus spirituales filii, patres, fratres. Bannes tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, aliis omnibus præferendos: quia coniunctio carnalis

lis est fundamentum aliarum coniunctionum. Vide Layman. hic loco citato.

DVb. II. De odio, & dilectione inimicorum. Certum est, inimicos aliquo modo diligendos, cum sint proximi: cum S. Tho. 2. 2. q. 25. a. 1. communiter omnes. Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi.

Resp. I. Quilibet homo saltem priuatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa, & beneficia exhibere ex præcepto; specialia verò ex consilio tantum, nisi aliundè ratio obligationis accedat. Ita communiter cum Lay. c. 4. ex S. Thom. l. c. q. 25. a. 8. & 9. Dixi 1. communia: qualia secundum Caiet. V. odium, sunt, quæ Christiano debentur à quouis Christiano in communi, conciui à conciue, cognato à cognato. Ratio autem est, quia ista negare, est vindicare iniuriam, quod non licet priuato. Dixi 2. nisi aliundè accedat ratio obligationis, qualis esset v. g. 1. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici, vt v. Azor. t. 2. l. 11. c. 3. 3. Necessitas temporalis, vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibito specialium signorum amoris. Ratio, quia his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odij declaratio. Laym. l. c. Vnde resolues Casus sequentes.

I. Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum positiuo, & peculiari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum inuisendum, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris. Fill. t. 28. cap. 1. Per se, quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo inimicum tibi, & Deo reconciliare, id omittere, esset graue; vti etiam, si inæqualis persona soleret alium salutando præuenire; v. g. subditus Prælatum. Lay. l. c.

II. Non licet inimicum excludere à communibus orationibus, v. g. oratione Dominica, &

quæ pro communitate instituitur; nec à communibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione: quia hæc sunt communia dilectionis signa: ideoque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes inuitare, obuios omnes ex vicinia, vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, & regulariter, mortale. S. Thom. Nauarr. Laym. ll. cc. Addo 1. ex genere suo, quia si leuitas materiæ, aut causa rationabilis excuset, v. g. si pater, vel superior, filio, vel subdito, ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leue, vel nullum erit: quia habet ius puniendi. Addo 2. regulariter, quia si persona multò maior inferiorem non resalutet, v. g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, vt notat Sa ver. Charitas, Bond. d. 3. q. 4. p. 3. v. Azor. 3. l. 12. c. 13.

III. Etsi quiuis teneatur inimico veniam legitimè petenti, non tantùm interius remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere; negat tamen Trull. l. 1. c. 5. d. 5. ex Azor. & Fill. teneri statim postquam offensio est illata, eò quod sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus; immo nec eam acceptare, si offerat; sed etiam iuridicè potest compensationem petere, dummodo in vtroque casu ponatur odium, vt docet Valent. Nauar. Laym. l. 2. t. 3. cap. 4.

IV. Quod si tamen pœna sit valdè grauis, v. g. capitis mutilationis, neque læso ex ea commodum proueniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter, si satisfaciat quantum potest, ad id, quod non potest cum vrgere, videtur contra charitatem, vt docet Sylu. & Fill. t. 28. c. 11. q. 9.

Resp. II. Etsi odium inimicitiæ, siuè personæ secundum se, & bonorum, quæ in se habet, volendo scilicet illi malum vt sic, siuè quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale; odium tamen abominationis, siuè qualitatis, quo non hominem,

minem, sed eius malitiam, vel saltem personam tantum quatenus malam, vel nobis noxiam, auersamur, sæpè licitum est, vt docet Con.a. 29.dub.3. & communiter. Vnde resolue sequentes Casus.

I. In confessione satis esse, si dicas te graue malum voluisse proximo, nec opus esse explicare speciem mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quod omnia comprehendantur sub vna ratione mali: Cai. Bon. Turr. Trull. l. 1. c. 6. docent probabiliter: sed contrarium probabilius docet Suar. Palaus t. 6. d. 4. p. 2.

II. Licet proximo velle malum aliquod, v. g. temporale, (dummodò non sit iusto grauius) quatenus id illi bonum est, v. g. morbum, vel aduersitatem, vt à peccatis emendetur: Bon. d. 3. qu. 4. p. vlt. §. 1. ex multis. Cauendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua si Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter: Generatim verò, ob bonum spirituale, proprium, vel alienum licet mala pœnæ, inefficaci affectu, aliis velle; quia cum in hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus. Vide Less. l. 2. c. 47.

Sic licet v. g. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum; iuxta illud Galat. 5. Vtinam abscindantur. Item tristari de eo, quod dignitates conferantur indignis; vel de sanitate eius, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbem alicuius desiderare, vt cesset à peccatis, & vitam in melius mutet. Eadem ex causa Bon. Azor. & Palaus t. 6. p. 1. nu. 11. excusant à peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eò quod ob deformitatem, vel inopiam commodè, & honestè nuptui tradere non possit. Etsi verò sibi ipsi optare mortem Nauarr. & cæteri dicant esse mortale: ad euitanda tamen grauia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt Sanch. Sot. Gran. Dian. p. 5. t. 14. R. 92. Ita & Trull. l. 1. d. 2. n. 11. excusat fœminam, quæ sibi vel alteri mor-

mortem optat ad vitandam grauem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia similia mala à marito, v. g. infligenda. Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes, Dian. l. c. mortalis damnat, nisi (vt plerumq; fit) excuset defectus aduertentiæ, & deliberationis.

III. Priuatus, qui aduersus ab alio fugit illum, si id faciat, vt eum suo colloquio, & solatio priuet, atque ita contristet, & malè illi sit, est odium inimicitiæ, & peccatum: si verò nihil mali optando, tantum fugias, quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi solet esse molestus, est odium auersionis, & peccatum, si sit irrationabile: quale non erit, si sit persona valde aspera; modo absit contemptus, scandalum, & vindictæ cupiditas. Vide Bon. l. c.

DVb. III. De præcepto eleemosynæ, seu misericordiæ corporalis, Visito, Poto, Cibo, Redimo, Tego, Colligo, Condo, S. Th. 2. 2. q. 32. ar. 2.

Suppono I. Huius præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis. 2. Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua.

Suppono II. Duplicem dari necessitatem proximi. 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam grauis, & diuturni morbi, secundum Dian. p. 5. t. 8. R. 1. 2. grauis, ex qua imminet periculum grauis mali, vt, captiuitatis, infamiæ, grauis iacturæ bonorum, vel status; vnde fiat, vt difficulter se possit sustentare: v. g. si non possit viuere secundum suum statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honestus, mendicare, 3. dicitur communis, qua laborant mendici triuiales. Lay. l. 3. tr. 2. c. 6.

Suppono III. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ siuè naturæ, vel respectu status, vel decentis conditionis personæ; quomodo sæculares rarò putant se habere superflta, vt docet Laym. & Nauarr. c. 24. Nam quæ sunt necessaria ad alendos libros, famulos, honestas donationes,

con-

conuiuia, hoſpitum tractationem (qualia tamen non ſunt,quæ ad quemcumque faſtum, & pompam quiſque ſibi requirit) ſpectatis etiam communibus euentibus, hæredibus, neceſſitatę futura, &c. non ſunt ſuperflua.

Reſp.I. Non tenetur dare eleemoſynam ex bonis ſibi ad vitam neceſſarijs; niſi eſſet perſona talis, ex qua penderet ſalus Reipub. Eſt communis. Et ratio patet ex ordine charitatis.

Reſp. II. Probabile eſt, ex ſuperfluis naturæ,& ſtatui, teneri aliquem, etiam in graui neceſſitate, ſuccurrere proximo, ſi probabiliter putet alium non ſubuenturum: idque, vt Azor. tom. 2. lib.12. c. 9. Sylu. & Fumus, volunt, ſub mortali, contra Medinam,qui vult eſſe tantum conſilii. Ratio,quia cùm in ſcriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera miſericordiæ, hæc non ſunt reſtringenda ad extremam, & raram neceſſitatem. Vide Lay. l. c.

Reſp. III. Proximo in extrema neceſſitate teneris ſuccurrere ordinariè, ex bonis etiam aliquo modo ad ſtatum neceſſariis. Suar. Laym. ex communi. Satisfacis tamen probabiliter, ſi des cum onere reſtituendi, quando erit ditior. Vaſq. &c. contra Suar. Kon. &c. v. Dia. p. 5. t. 8. R 5.

Addo, ordinariè, quia ſi malus damnum æſtimaretur, te excidere tuo ſtatu, quam mors pauperis, non tenereris Azor. l. c.

Reſp. IV. Probabile eſt, quod proximo in graui neceſſitate conſtituto quiſque teneatur ſubuenire, cum modico detrimento proprij ſtatus: quia paruo ſuo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. Lay. l. c. ex D. Th. Bon. d.3. q. 4. p. 6. Ex dictis collige.

I. Homines priuati non tenentur inquirere pauperes. Vaſq.&c. ſi tamen dubitent de extrema alicuius indigentia, tenentur inquirere veritatem. Sanch. Dian. p. 5. t. 8. R. 39.

II. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretioſiſſimam medicinam emendam

vitæ

vitæ seruandæ necessariam, vel ad redimendum à periculo mortis. Sa, & Kon. di. 27. dub. 8. nu. 135. Et ratio patet ex dictis.

III. Si proximus tantum egeat vsu rei, satis est illam accommodare; v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum, donec domum reuertatur. Lay. Bon. ll. cc.

Resp. V. In communibus pauperum necessitatibus tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona naturæ, & statui superflua. Ita communiter D. Tho. Suar. Bellar. contra Nauar. & Vasq. qui negant teneri. Ratio est, tùm, quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum: tum, quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem grauem. Videtur tamen hæc obligatio tantum esse sub veniali, vt rectè Medina: idque si nulla sit iusta causa negandi; aliàs sub nullo. v. Lay. Bon. l. c. Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Pauperibus triuialibus, & si ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extremæ necessitatis, rarò quis tenetur ex præcepto subuenire, etiam de superfluis: tum quia ferè ad mouendos spectatores ista necessitas exaggeratur: tum quia ab aliis iuuandi præsumuntur, Mald. Vigers. Dian. p. 5. t. 8. R. 17.

II. Si quis diues, & abundans diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliore, & commodiore loco, ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium vsum conuertendi, ... non peccat, cum habeat iustam causam negandi: si verò talis, sine rationabili causa, omnes a se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit Lay. l. c. versari in malo statu.

III. Nulli omnino quantumuis diuiti, omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, facilè neganda est absolutio; tùm ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione; tum, quia vix reperitur qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. Lay. ib.

IV. Etsi dicta de eleemosyna danda, intelligentur

tur respectu omnium egentium, etiam peccatorũ, infidelium, & inimicorum; damnandi tamen non sunt Magistratus, excludentes à suis ciuitatibus, iusta de causa, pauperes peregrinos. Laym. ibid. Trul. l. 1. c. 5. d. 10.

V. Religiosis æquè ac alijs pauperibus debentur eleemosynæ; quia eorum paupertas, & necessitas est vera, & iusta, tametsi voluntariè contracta, cum voluntas, & causa fuerit rationabilis, & grata Deo. Lorca, Dia. p. 5. c. 8. R. 18. Aliud est de ijs, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, vt vagabund. Ibid. R. 10.

Resp. VI. Eleemosyna tantum facienda est ex bonis proprijs, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex alienis, quando proximus est in extrema (vel etiam secundum Less. l. 2. c. 12. in valdè graui) necessitate, & aliundè succurri non potest: tunc enim omnia sunt communia. In communi verò necessitate, licet tantùm cum consensu domini, tacito, vel expresso Vide S. Thom. 2. 2. qu. 32. ar. 7. Reginald. 286. Fill. Laym. Bonac. loco cit. num. 11. Less. l. 2. t. 12. Vnde resolues.

I. Non licet dare eleemosynam ex bonis obnoxijs restitutione, v. g. furto ablatis: licet tamen ex acquisitis per opus illicitum, sed non cum iniustitia, v. g. ex lucro meretricum. Ratio, quia hæc sunt propria; priora non. Bon. ibid.

II. Pueris, filijs familias, seruis, ancilis, vxoribus, non licet dare eleemosynam, nisi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorum voluntas præsumitur. Partiales verò casus, in quibus vxor dare potest. Vide suo loco præcepto 4. & 6. cap. 1. dist. 4. Vide Bonac. dist. 3. quæst. 4. Dian. part. 5. t. 8. R. 25. vbi ex Hurtado notat, si pater nullas det eleemosynas, posse pro eo dare filium.

III. Tutores, & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum possunt facere modicas eleemosynas ex bonis, quæ administrant, quales

nimi;

nimirum ipsi facere deberent, quorum sunt Vasq. Azor. Kon. Dian. p. 5. t. 8. R. 35.

DVb. IV. De misericordia spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ. Consule, Castiga, Instrue, Remitte, Solare, Fer, Ora. S. Thom. 2. 2. qu. 32. ar. 2.

Correptio fraterna, est admonitio, qua quis proximum conatur reuocare à peccato. De qua certum est, præceptam esse iure tum naturali, quo membra vnius corporis se mutuò iuuare tenentur, tum diuino positiuo. Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe ipsum. Bec. 2. 2. c. 21. Lay. l. 7. Fill. Bon. p. 7. Quæritur autem, quæ sit eius materia, quos, & quomodo obliget.

Resp. I. Omne mortale peccatum proximi, per se sufficiens materia, vt hoc præceptum obliget sub mortali. Ita communiter. Et ratio est; quia cùm vitam spiritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem correptionis inducit. Dixi 1. omne mortale: quia &si etiam veniale sit materia correptionis, non tamen grauiter obligans; nec nisi facillimè possis. Dixi 2. per se: quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem, putet se non ita strictè obligatum, vel minus esse idoneum ad corripiendum, videtur tantum peccare venialiter. Vide S. Thom. 2. 2. q. 32. artic. 2. & cæteros supra cit.

Resp. II. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circumstantiis. 1. Si certò tibi constet de peccato proximi; indagare enim tenetur solus superior. 2. Si probabile sit non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum; quia eleemosyna egenti tantum danda est. 3. Si alius æquè idoneus non adsit, qui correpturus putetur. 4. Si sit spes fructus: quia desperato fine cessant media. 5. Si sit bona occasio, locus, & tempus opportunum, possisque sine tuo graui damno facere. Quod si horum aliquid desit, præceptum non obligat. Vnde patet, eius omissionem in priuatis, vel nullam esse, vel leuem culpam. Vide Bon.

loc.

loc. cit.

Resp. III. Etsi hoc præceptum obliget omnes etiam subditos; magis tamen Prælatos. Ratio Prioris est, quia omnes sunt commembra, tenenturque sibi externa officia Charitatis præstare. Ratio posterioris est, quia subditi tantùm ex Charitate. Prælati verò etiam ex officio, & iustitia tenentur. Vnde peccare possunt etiam grauiter, veniales culpas non impediendo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Eademque ferè est ratio de patrefamilias, præsertim erga liberos Laym. l. c. num. 5. Palaus, Trull. l. 1. c. 5. d. 13. & 15. & cæteri.

Resp. IV. Ordo in Correptione seruandus est, quem Christus præscripsit, Matth. 18. scilicet 1. vt corripias in secreto; deinde coram testibus, tùm ad Prælatum Ecclesiæ, siuè superiorem, deferas Excipe tamen, 1. Nisi præstet superiori, viro probo, & prudenti, quam aliis testibus innotescere, prout cautum est in Regula S. August. Nisi peccatum sit publicum tunc enim potest publicè corripi. 3. Nisi vergat in graue damnum tertii aut communitatis, si superiori non statim innotescat, v. g. si quis proditionem moliatur, hæresim occultè spargat: tunc enim immediatè superiori indicandum; quia commune bonum præferendum est priuato. Filliucc. t. 28. c. 7. num. 149. & 155. 4. Quando corripiendus est contentus, vt superiori statim significetur, vt est apud quosdam Religiosos, qui quoad hoc iuri suo renunciarunt. v. Suar. Bec. Laym. hic Sanch. Fill. l. c. Ex dictis resoluitur.

I. Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & ob mali temporis timorem negligit, peccat mortaliter. Ita Laym. Suar. Sanch. l. 6. mor. c. 18. v. Palaum hic.

II. Si certò constet fratrem perfectè emendasse peccatum occultum, nec ex eo esse vllum periculum relapsus, uel damni, ipsi aut alteri, non licet (etiam in Societate IESV) denunciare

Patri-

Patri, vel Prælato, nisi frater expressè in istam denunciationem consentiat. Sanch. 2. mor. l. 6. cap. 17. nu. 40. & 60. Palaus de char. t. 6. d. 3. p. 12. Fill. Trull. l. 1. c. 5. Suar. Hurta. d. 163. & denique C. Lugo Resp. mor. l. 4. d. 46. vbi tamen notat, in Societate IESV casum esse rarissimum. Ratio autem est, quia cessat motiuum charitatis, atq; adeo ratio denunciandi: ideoque est peccatum, & quidem vt C. Lugo l. c. notat ex Suar. mortale ex genere suo v. infra l. 4. c. 3. dub. 5. & Dia. p. 4. t. 4. R. 71.

III. Si superior immediatus se solo possit delinquentem emendare, ita vt nullum periculum damni, vel relapsus, ipsi, vel alteri, vel communitati immineat videtur peccare manifestando Superiori mediato delictum. Palaus l. cit. Trull. d. 16. num. 1.

IV. Prælati & Magistratus tenentur aliquando inquirere subditorum peccata, vt corripiantur; non tamen multum, & curiosè de aliquo in particulari rogare debent, nisi is speciale eius signum dederit; neque facilè admittere accusatores spontaneos, quia illi specie boni communis sæpè se quærunt. Hurta. &c. Dian. p. 7. tom. 3. R. 10. & 12.

V. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum, tenentur etiam cum suo incommodo, imò aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam, quam possunt, vt peccata publica, & occulta impediant: quia cum Christo pacti sunt curam, & solicitudinem gregis, pro qua multa ab eo bona accipiunt. Hurt. tom. 2. d. 162. sect. 7. §. 60. (apud Dian. p. 7. t. 3. R. 28.) aitque hanc esse omnium Patrum, & Theologorum doctrinam, quam Christus verbo, & exemplo docuerit: additque idem esse de Magistratibus, & Concionatoribus. Licet verò hi non teneantur ad id ex iustitia, (si ut Prælati, & Magistratus) tenentur tamen peccata publica corripere, (sed non facilè Prælatorum, & Religiosorum, quorum authoritas ad bonum commune est necessaria) e-

tiamsi non sit spes emendationis, Kon. Hurt. Dia. l. c. R. 13.

VI. Correptio adhibenda est non semper statim sed dum maior fructus speratur. Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, vt feruentius resipiscat. Dian. p. 7. t. 3. R. 29. & 30. ex Regin. Fill. Trull. Neque sufficit semel esse factam correptionem, sed debet iterum iterumq; fieri, quamdiu speratur fructus. Ib. R. 32.

Dub. V. De Scandalo.

Quid, quotuplex sit, & quale peccatum? Art. I.

Resp. I. Scandalum, dicitur peccatum occasionatum, & est duplex Actiuum, & Passiuum. Actiuum est, dictum, vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. Ex S. Thom. 2. 2. qu. 44. a. 1. Sanch. Azor. Lay. cap. 13. Bonac. d. 2. q. 4. p. 2. Dixi, minus rectum, hoc est, quod vel in se malum sit, vt si loquaris turpia coram adolescente; vel mali speciem habeat, vt si iuxta de causa coram aliis etiam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalum Actiuum aliud est per se tale, aliud per accidens. Per se dicitur, quando directè intenditur alterius ruina, id est, si ideò aliquid fiat, vt aliquis ad peccatum inducatur: v. g. si adulter alienam sollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè, & interpretatiuè tantum causatur alterius peccatum; ut si quid facias, quod tibi in mentem uenit, aptum natum esse inducere alterum hic & nunc ad peccatum & nihilominus facis, vt si coram pusillis pecces, vel die uetito carnes comedas, non dicendo, quod habeas ueniam. Item, si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto absit omne peccatum, & peccandi periculum, v. Sa V. Clericus, Laym. Bon. loc. cit. Scandalum Passiuum est ipsa ruina, siuè peccatum, in quod labitur proximus, ex occasione alterius dicti uel facti.

Quod

Quod diuiditur in Datum, seu pusillorum, quod oritur ex actiuo:& in Acceptum, quod non oritur ex actiuo, sed ex ipsius sumentis malitia; quale erat odium, & inuidia Pharisæorum in Christum, occasione eius dictorum vel factorum; vnde hoc dicitur Pharisaicum. Ex his patet.

I. Ad scandalum Actiuum non requiri, vt de facto passiuum ex eo sequatur; sed satis esse, quod data sit occasio, ex qua natura sua sequi possit: vt si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat, sicut etiam contra, passiuum potest dari sine actiuo Laym. ibidem.

II. Scandalum passiuum non esse speciale peccatum, neque addere circumstantiam aggrauantem: v. g. qui viso alterius furto etiam furatur, non ideò peccat grauius Laym. ibid.

III. Non semper esse scandalum, si pecces coram aliis, sed tantum, quando attentis omnibus circumstantiis, tàm personæ agentis, quàm coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui alias peccaturi non essent. Sanch. Laym. l. 2. tr. 3. cap. 13.

IV. Omne scandalum actiuum directè intendens ruinam proximi, esse speciale peccatum contra Charitatem, vt habet communis sententia. An verò idem sit, quando intenditur indirectè, controuertunt Scholastici, & parum refert ad praxim. Sanch. l. 7. c. 6. & 9. Azor. 1. p. l. 4. cap. 7. Bon. loc. c. Vnde resolue hos casus.

I. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset; & sic opus indifferens vel veniale, sæpè transit in mortale, ratione scandali, v. g. si iocosum verbum proferat Religiosus coram fœminis, vel iis, qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt. Laym. l. c.

II. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri dat occasionem ruinæ uenialis tantùm. Quod uerum est, & si directè illam intendat, & qui-

quidem par actum mortalem. Sanch. l. 1. c. 6. nu. 11. ex comm. contra Suar. Ratio autem est, quia ruina est parua. Et patet à simili, ut si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantum erit ueniale.

III. Scandalizans committit præter peccatum scandali etiam peccatum eius speciei, ad quod alterum inducit, ideoque confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit; cum numero inductorum, uel qui probabiliter induci potuerunt. Sanch. Azor. Laym. Bon. l. c. Car. de Lugo de pœnit. d. 16. s. 4. Dia. de Sacr. t. 2. t. 4. a. 114. Excipit tamen Card. de Lugo l. c. si præter intentionem scandalum dederit. Tambur. de exped. conf. l. 2. c. 1. §. ait, quoad inductos, sufficere si dicas: fui multis occasio peccandi meo exemplo. u. infrà l. 3. t. 6. c. 1. dub. 2.

IV. Etsi is qui scandalizauit alios, teneatur illis rursus dare bonum exemplum ut inquit Sa: si quis tamen nudo exemplo suo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, u. g. exhortatione, consilio, mandato est cooperatus, non tenetur ad restitutionem; quia talis inductio est tantum contra Charitatem, non iustitiam. Idem docet esse Lessius si cum Caio u. g. potites ea intentione, ut ipse consumptis pecuniis furetur. u. Less. c. 9. d. 2. num. 112.

V. Non censetur dare scandalum, qui licet publicè peccet, facit id tamen coram ijs, qui uel sunt ita uiles, uel infames, aut improbi, ut nemo moueatur ad peccatum: uel qui sunt ita probi. u. g. si quis fornicetur coram alijs, qui parati sunt idem facere, nec eius exemplo mouentur; uel si coram mansuetis quis contendat, rixetur, uel alium cædat. Sanch. 1. mor. c. 6. nu. 6.

VI. Non ideò factum aliquod est scandalum, quia alius incipit de tali homine malè suspicari, aut sentire; qui hic non peccat, si ob sufficientia inditia suspicetur. Secus tamen est, si incipiat malè sentire de fide Catholica, Clero, Or-

dine

dine Religioso, uel minus ad pietatem affici. Vnde patet faciliùs dari scandalum ab ijs, qui sunt in magna authoritate, uel pietatis existimatione, quam ab aliis. Kon. d. 31. nu. 33.

An, & quando scandalum passiuum permitti possit, aut ob illud uitandum, aliquid omitti debeat. Art. II.

RESP. Permitti non potest absque necessitate, uel utilitate propria, uel aliena. Ratio est, quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, si facilè possimus. Lay. cap. 13. ex communi. Vnde resoluitur hic Casus.

Absque causa non licet petere mutuum ab usurario, uel ab infideli iuramentum per falsos Deos, à concubinario administrationem Sacramenti, uel ut celebret: cum enim absque peccato id non sit facturus, cooperareris eius peccato. Suar. Sanch. Trull. l. 1. c. 6. d. 5. nu. 15.

Resp. II. Ex causa necessitatis, uel utilitatis, potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest; ideoque licet talia petere ex rationabili causa, & si alter ex sua malitia sit peccaturus. Requiritur autem maior necessitas, ut permittatur scandalum pusillorum, quam Pharisaicum. Item maior, si plures sint scandalizandi, si timeatur peccatum graue, & denique, si certò præuideatur, quam alias. Lay. l. c. Bon. d. 2. qu. 4. p. 2.

Resp. III. Debes permitti, si alioqui propria salus periclitaretur, uel aliis, præsertim communitati, graue damnum immineret. Vnde bona spiritualia necessaria ad salutem, nec debet, nec potest quisquam dimittere ob cuiusquam scandalum. Fill. 28. c. 6.

Resp. IV. Bona spiritualia (secundum Lorcam apud Dian. p. 5. t. 7. R. 24. etiam temporalia) non necessaria ad salutem, non tenetur quis omittere, uel differre, ob scandalum Pharisaicum, iuxtà illud

illud Matth. 15. Sinite illos, &c. nisi tamen ex dilatione fructus spераretur. Facilius verò, ac sæpius talia bona differenda, vel etiam omittenda sunt, ob scandalum pusillorum: v. g. ingressus religionis debet differri ob scandalum parentis, si consensus illius breui speretur. Lay. l. c.

Resp. V. Ad vitandum graue scandalum pusillorum, quædam præcepta impleri non debent, nisi tamen omissio esset magis damnosa omittenti. Vide Lay. l. 2. t. 3. c. 13. Ratio huius est, quia tunc concurrente duplici præcepto, scilicet naturali de cauendo scandalo, & positiuo, maius, & fortius est naturale: Ex dictis resoluuntur hi Casus.

I. Prælati Ecclesiastici non tenentur, (immo nec possunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ conseruanda, sunt necessaria, v. g. lites, &c. omittere ad vitanda scandala Pharisaica, immo etiam pusillorum; & si his prius reddi debeat ratio rectitudinis. Dian. p. 5. t. 7. R. 24. ex D. Thom. &c.

II. Si fœmina vtatur veste virili, vel contra, tantum ex leuitate, sine praua intentione, periculo scandali, & libidinis, veniale tantum erit, alias mortale; nullum verò, si ex necessitate. Dian. p. 5. t. 7. R. 32. ex D. Thom. Sylu. &c.

III. Peccatum, (ex quo Confessarium in confessione) ex infirmitate tamen) grauiter scandalizandum nosti, debes reticere. Laym. loc. cit. ex Nauarr. &c.

IV. Vxor semel, vel iterum debet omittere ieiunium, ex quo maritus grauiter offendetur, & orietur discordia. Ibid.

V. Si ituro te ad sacrum die festo, excitanda sit grauis rixa, vel cædes, non teneris ire. Ibid.

VI. Superior peccata subditi sæpè potest dissimulare, ad vitandas turbas, & maiora mala, quæ alioqui teneretur punire.

VII. Mulier, quæ scit in se, vel in sui aspectu aliquem in particulari scandalizandum, mortaliter peccat, si data opera ei se conspiciendam offerat: adeoque potest, & debet, non tantum pu-

blico, sed etiam sacro abstinere die festo, semel, aut iterum ad peccatum illud euitandum. Dixi, aliquem in particulari, quia ob timorem scandali alicuius ex communitate in genere, vel etiam plurium, abstinere nimis esset difficilè, & plenum scrupulis. Dixi 2. semel aut iterum, quia sæpe, nimis esset graue, & durum. Bon. Sanch. Lay. l. c. n. 10. & alij v. Dian. p. 5. t. 7. R. 21. & 22. Vbi in contrarium citat aliquot Authores negantes obligationem prætermittendi rem præceptam, ad euitandum aliorum scandalum.

VIII. Mulier, quæ ex ornatu, etiam conueniente suo statui, probabiliter præuidet aliquem in particulari lapsurum mortaliter, tenetur ad breue tempus eum dimittere, aut talis conspectum fugere. Dixi, ad breue tempus: quia ad longum, nimis illi graue foret. Vide Dian. l. c.

IX. Si verò idem timeretur in particulari ex ornatu superfluo, vano, & inconuenienti (quem assumere vanitatis, & placendi causa, vt videantur pulchræ, & procum faciliùs inueniant, seclusis alijs, nonnisi veniale est,) teneretur eum omnino dimittere, etiam sub mortali: quia nullum habet ius ad illum ornatum: & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commodè potest. Vide Sylu. V. ornatus. Alij tamen, vt Caiet. & Nauarr. cap. 23. videntur docere, eam tantum teneri sub veniali, (sed minus probabiliter, quando in particulari lapsus præuidetur, & breui tempore abstinendum est) qui etiam cum Azor. Less. & Bon. excusant à mortali eas, quæ ex cõsuetudine loci, media vbera detegunt, fuco, pigmentis, alienis crinibus vtuntur dummodo non aliorum lasciuiam, sed tantùm maiorem pulchritudinis ornatum intendant, absque alio fine mortali, aut lege particulari id sub mortali prohibente. Addunt tamen, fore graue, & mortale peccatum, huiuscemodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantum tegendi, vbi non est, introducere. Nauarr. num. 19. Lessius l. 12. Layman. loco cit. &c.

&c. Vide Bonac. de matrim. q. 4. p. 9. num. 17.

X. Si mulier non in particulari, sed in genere tantum, aliquos in se scandalizandos putet, modò eorum lasciuiam non intendat, nec ei placeat, (licet ei placeat, quod laudetur vt formosa) non videtur teneri abstinere ab illo ornatu, etiam superfluo, sub mortali; v. g. fucando faciem, imò etiam denudando ex communi consuetudine pectus: nisi tamen denudatio, vel ornatus esset valdè turpis per se, ac indirectè ad libidinem prouocans. Ratio est, tum quia est scandalum potiùs acceptum, quàm datum; & ornatus ille, ac pulchritudo remotè tantum ad peccatum prouocat, vt docet Laym. & Bon. tum quia nimis graue esset isti sexui, præsertim si maritum quærant, perpetuò sic abstinere; cum illa occasio sit vniuersalis, & perpetua: nec formosiores vnquam licitè irent foras, cùm pulchritudo naturalis plus noceat, quam artificialis. Plura de hac re vide Dian. t. 1. misc. Resp. 30. Baldel. l. 3. d. 5. nu. 13. Interim fœminam nudum pectus gerentem non mala intentione, & si quidam excusent à mortali, ego tamen, inquit Sa, difficile absoluerem. Et certum est, quod confessario incumbat, huiusmodi ornatum dissuadere, & deterrere ab eo. Vide Sa V. ornatus, &c. ll. cc.

XI. Peccant etiam grauiter, qui componunt, describunt, repræsentant, vel pingunt turpia, & ad libidinem prouocantia. Bon. Sanch. & Fill.

Resp VI. Potest aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus est ad malum, & alter non intendit vt peccet, sed tantùm non auferendo occasionem, permittit vnum peccatum, ne fiant plura; ita vt permissio sit impeditiua maioris mali. Vnde resolues.

I. Hero licet non auferre occasionem furandi filijs, aut famulis, cum eos nihilominus ad furandum propensos, & paratos nouit, & sic deprehensi puniantur, vt resipiscant: tūc enim rationabiliter permittit furtū vnū, & euitētur plura. Sanch. Lay. Bon.

II. Probabile est, non licere talia vltrò ponere, aut ijs obijcere, quia positiuè concurreret ad peccatum; & non tàm auferret occasionem, quam poneret. Sa V. peccatum, & Sanch. qui ex eadem causa docet, non licere marito dare vxori ansam adulterandi; vel adultero, ut tentet uxorem. Interim probabiliter contrarium docet Lay. l. 2. tr. 3. c. 13. Quod confirmari potest exemplo Iudith, quæ uix aliter videtur fecisse cap. 9. Cùm enim sciret permissionem libidinis in Holoferne fore impeditiuam malorum, posuit ei occasionem, nempè ornatum suum, alioqui licitum; & tamen communiter censetur iu hoc non peccasse. Vide Bon. d. 2. q. 4. p. 2. Palaum hic.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari? Art. III.

Resp. Cooperari tantum materialiter, subministrando materiam, & facultatem peccandi, vel exhibendo obiectum, licet; si sequentes conditiones adsint. 1. Si tuum opus, vel cooperatio sit secundum se bona, vel saltem indifferens. 2. S bona intentione, & rationabili ex causa fiat, & non vt iuues alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis, propter causam rationabilem. Circa quam notat Sanch. & Laym. & si eius grauitas certa regula definiri nequeat, sed prudentis iudicio metienda sit; tanto tamen grauiorem requiri. 1. quantò grauius est peccatum, cuius occasio datur: 2. quantò probabilius est, te non cooperante, alterum non peccaturum; aut quantò certior est affectus peccati: 3. quantò propinquius tua cooperatio peccatum attingit: 4. quanto minus iuris habes ad tale opus: 5. denique quanto magis peccatum cum iustitia pugnat idque propter damnum tertij. Laym. l. 2. t. 3. cap. 13. Vnde resolues hos Casus.

I. Hoc modo licitè materialiter cooperatur

spon-

sponsa contrahens cum sponso; quem scit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens verò eum habere votum castitatis, peccat contrahendo cum ipso: quia ad contractum illicitum concurrit. Laym. loc. cit. ex Sanch. l. 7. de matrim. d. 11. num. 11.

II. Licitè quoque post matrimonium contractum materialiter cooperatur coniux, si coniugi obstricto voto castitatis reddat debitum; imò ad id tenetur ex iustitia, si eum exigentem non possit à proposito auocare. Ibid.

III. Similiter Parochus Eucharistiam licitè potest, & debet ministrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, si petat publicè; imò confessarius præbere debet petenti, etiam priuatim, si ex sola confessione eius peccatum nouit. Ibid.

IV. Excusantur à peccato famuli, si ratione sui famulatus præstent quædam obsequia, quæ sine graui suo incommodo negare non possint; vt v. g. vestiant dominum, sternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant ostium: quia hæc tantum remotè se ad peccatum habent, & sine iis peccatum fieret. Vnde tamen non sequitur, alteri cuiuis licere ea præstare. Bon. p. 11. num. 26. Azor. t. 2. l. 12. cap. vlt. qu. 8. Laym. l. 2. t. 3. cap. 13. Sanch. lib. 1. mor. cap. 7. nu. 21.

V. Ad ea opera, quæ propinquiùs se ad peccatum habent, aut iuuant, v. g. subiicere humeros, admouere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam, deferre literas amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non sufficit communis ratio famulatus, sed exigunt maiorem necessitatem, causam, vt licitè fiant; v. g. periculum grauis, aut saltem notabilis damni, si detrectent. Ibid.

VI. Ob simile periculum excusantur vt plurimum caupones, & propolæ in locis, vbi Catholici viuunt mixti hæreticis, qui ministrant, aut ven-

dunt carnes diei ieiunij comesturis: item vinum ebriosis, dum postulant, &si sciant eos à peccato non excusari: quia plerumque peccatum æquè fieret subministrantibus alijs, & ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. Sanch. l. 1. cap. 7. Bon. &c. Quod si tamen hæ rationes non adessent, non excusarentur. Vnde non licet ca patrifamilias (vti nec cœnam die ieiunij) ministrare suæ familiæ; neque cauponi illi, præter quem non sunt alij: nisi tamen alia grauior causa cogeret. Ibid.

VII. Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducunt, vel cum iustitia pugnant, &si ex genere suo sint indifferentia, v. g. hero alterum occisuro gladium dare, ostendere illum, qui ad necem quæritur, compulsare campanam, (sine scandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem &si conductum, ac paratam, è domo euocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti iniustum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, grauissimam causam requirunt, hoc est, metum tanti mali, quod secundum leges charitatis nemo teneatur subire ad euitandum malum alterius, v. g. si aliàs occidendus esset. Lay. c. 13. nu. 4.

VIII. In ciuitatibus, in quibus id vitandi maioris mali causa permissum est, licet domum locare vsurario (excipit tamen ius alienigenam) & meretricibus; maximè si alij conductores desint: nisi tamen meretrices grauiter nocerent vicinis honestis, vel ob situm ansam maiorem darent peccatis. Sanch. 1. mor. c. 7. Bon. l. c.

IX. Excusantur à mortali, imò etiam veniali, si causa adsit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis benè potest vti, licet plurimi abutantur, v. g. aleas, fucos, gladios. Ratio, quia remotè tantum ordinantur ad peccatum, & simpliciter impediri non possunt. Quod si tamen abusus esset contra iustitiam, non liceret; v. g. si occisuro dares gladium ob magnum pre-

tium, quod offert. Item, si quis sciat hunc innocentem non peruertendum, nisi per h's suas merces: quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendum. Sanch. l. c.

X. Excusantur etiam, qui ob iustam causam vendunt agnum Iudæo, vel infideli vsuro ad sacrificium. Item qui Iudæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magistratu permittente, ædificant, vel restaurant; præsertim si fieret æquè sine ipsis. Nauar. l. 5. cons. 1. de Iudæis, Lay. l. 3. t. 13. nu. 4. Venena autem vendere, nisi iis, qui benè vsuri putantur, v. g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. v. Sanch. 1. mor. c. 7. Vndè venditio veneni, quod non seruit, nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

XI. Christiani captiui, ex graui metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum, licitè remigant contra Catholicos; sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria, conuehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter. Less. Sanch. Suar. Lay l. 2. t. 3. c. 13. contra Tolet. & alios, qui docent, peccare mortaliter. Quod si tamen eo loco res esset, vt hæc negantes magno periculo classem Christianam eriperent, vel Victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ suæ anteferre. Suar. Less. Sanch. l. c.

XII. Incolæ vrbis, vel prouinciæ, quam Tyrannus occupauit, licitè manent inter iniquos possessores, eosque cogente imperio iuuant excubiis, fossione, contributione; idque ex legitimi Principis præsumpto consensu: ex quo etiam talia obsequia licitè promittunt cum iuramento, ad maiora mala sua, & legitimi Principis declinanda. Lay. l. c. n. 5.

XIII. Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam sine graui metu, si absit praua intentio, licitè vehunt annonam ad castra hæreticorum; si adsint alii, qui illis cessantibus facerent; quia nisi id faciant, excludentur omni lucro, tanquam osores boni publici. Vide Less. l. 2. c. 19. Sanch. l. 1. c. 7. Filliucc. t. 22. c. 5.

LIBER TERTIVS

DE PRAECEPTIS DECALOGI, & Ecclesiæ.

TRACTATVS PRIMVS.

De primo præcepto Decalogi.

VIVS præcepti, prout est affirmatiuum, materia propria sunt actus virtutis Religionis. Est autem hæc virtus moralis, qua interior, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus eius internus est animi submissio, qua infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus est, quo internum testamur, vt oratio, sacrificium, &c. de quibus vide Schol. 1. 2. & 3. p. Prout verò est negatiuum, prohibet vitia Religioni opposita; quæ quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, sunt peccata, post ea, quæ contra virtutes Theologicas committuntur, grauissima, & ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia: alia, quæ opponuntur per excessum, vt Superstitio cum suis speciebus: alia per defectum, vt Irreligiositas cum suis.

De Superstitione, & speciebus eius. Cap. I.

DVb. I. Quid sit, & quotuplex? Resp. I. Superstitio, est falsa religio, seu cultus vitiosus veri, vel falsi Numinis. Less. Et conuenit cum definitione communi ex S. Thoma, qua dicit esse

vitium,

vitium, quod Religioni opponitur secundùm excessum. Dicit, per excessum: non quod Deus nimium coli possit, aut maiore honore, quam dignus sit; sed id intelligitur secundum circumstantias, eò quod exhibeat cultum, vel quem non debet, vel eo modo, quo non debet, vel illi, cui non debet.

Resp. II. Superstitio est duplex, alia cultus indebiti, siuè incongrui, quo verus Deus, sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsum, & perniciosum, vel superfluum, qui nimirum sit contra, vel præter Ecclesiæ consuetudinem, ac præscriptum. Alia est ratione rei cultæ, cùm scilicet cultus Deo debitus, falso Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc subdiuiditur in Idololatriam, Diuinationem, & Vanam obseruantiam; ad quam Magia, vel reuocatur, vel potius quartam speciem constituit, Laym. l. 4. tr. 10. cap. 1. ex S. Tho. q. 92. a. 2. Ex quibus resolues.

I. Superstitionem cultus falsi committit, 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v. g. circumcisionem, immolationem agni, &c. quia significant Christum adhuc venturum, & nondum venisse. 2. Laicus, qui Deum colit tamquam publicus Minister Ecclesiæ, v. g. sacrificando, absoluendo. Quod semper esse mortale, docet Suar. de rel. lib. 2. de superstit. cap. 2. 3. Is, qui sua authoritate proponit aliqua facienda, tamquam ordinata ab Ecclesia, ad Dei cultum. 4. Qui falsas reliquias proponit; vel miraculum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse has, vel illas reuelationes, fingit, siuè ad faciendum lucrum, siuè ad deuotionem augendam. 5. Qui vt populum moueat, fingit miraculum aliquod, vel historiam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc superstitio &ſi sit ex genere suo mortalis, quia primæ veritati iniuriam irrogat, & religionem fundat in mendacijs; sæpè tamen excusatur ignorantia, vel simplicitate. Less. l. 2. c. 43. Sāc. 2. mor. c. 37. Nau. c. 12. Lay. l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1.

II. Superstitio cultus superflui, est v. g. 1. Ceremonia audiendi Missam ante ortum solis, cum certo numero, situ, ordine cereorum; vel Sacerdotis, qui dicatur Ioannes, vel qui habeat staturam Christi, &c. quia hic cultus est ex seipso inanis, & ad spiritum excitandum inutilis. 2. Ieiunare die Dominico, cùm non ieiunas aliis diebus. Item in Missa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere Alleluia, dicere Gloria, vel Credo contra rubricas, aliasue ceremonias demere, vel addere (& si fiant ex deuotione, hæc enim corrigenda est,) quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen, & similia bona intentione facta, venialia tantum sunt ordinariè, vt docet Tol. Less. l. c. d. 1. Nauar. & Laym. quia est materia leuis, & actio ex se non mala; & multa excusat simplicitas. Quod si tamen ex se mala esset, vt si rem furtiuam offeras, turpia verba in templo canas, ore, vel organo, notabiliter lasciuam, vel ad impuritatem prouocantem vocem edas, est superstitio ferè mortalis, vt Laym. l. c. ex comm.

DVb. II. De Diuinatione Quid, & quotuplex sit? Resp. I. Diuinatio est, cum quis opem Dæmonis tacitè, vel expresè inuocat, vt noscat res contingentes, & liberè futuras, aliterue occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales quas solus Deus scire potest, inuoluitur tacita idololatria, quod Dæmoni tribuatur cultus diuinus: si verò sint tales, quas Dæmon naturaliter scire potest, (nam ex signis, aliisque modis, occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras, vt vide Delrio. l. 4. c. 2. qu. 2. Sanch. 2. mor. c. 38.) nihilominus illicita est; eo quod commercium habeatur cum Dei iurato hoste: quod importat quandam proditionem; & apostasiam à Deo; ac fortè etiam, vt vult Suar. contra Valent. superstitionem. Vide Laym. cap. 3. Bonac. p. 3. S. Thom. 2. 2. quæst. 5. art. 1.

Resp. II. Diuinatio est duplex: vna, in qua est

inuocatione, vel pactum expressum cum Dæmone: & generali nomine dicitur Necromantia; vt, cum Dæmon occulta docet per pythones, arreptitios, præstigias, per personas mortuorum, vel viuorum apparentium; aliaue signa in aere, aqua, igne, speculis. Alia est, in qua tantum est inuocatio, vel pactum tacitum, seu interpretatiuum; vt cum ex lineamentis corporis, vocibus, garritu auium, & similibus, quibus se Dæmon immiscere solet, quæritur cognitio, ad quam ea sunt improportionata. D. Thom. q. 95. Cum verò utriusque speciei variæ rursus sint species, eas hic omitto; quod secundum sententiam communiorem, in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam, ideoque in confessione non sit opus explicare, an v.g. facta sit diuinatio ex spèculis, aere, mortuo, &c. Exprimendum tamen necessariò est, utrum inuocatio, siuè pactio expressa, an tacita interuenerit: quia siuè hæ mortaliter inter se specie differant, siuè non, notabiliter tamen mutant iudicium Confessarii. Vide Laym. l. cit. Sanch. l. c. Less. l. c. d. 5. Delrium l. 4. disp. 4. cap. 2. Bonac. q. 5. p. 4.

Resp. III. Diuinatio, quæ fit per pactum expressum, & qua Dæmon expresè inuocatur, excusari non potest à mortali: eam uerò, quæ fit per pactum tantum implicitum, aliquando excusari à mortali quidam asserunt; uidelicet tunc, cùm uel intercedit simplicitas, & ignorantia non crassa, nec affectata, uel fides certa non adhibetur; sed tantum timor quidam, aut suspicio concipitur euentus futuri. Lay. l. 4. tract. 10. c. 3. Sanch. Less. Suar. Caiet. Baldel. tom. 2. l. 4. d. 4. nu. 22. &c. eò quod tunc superstitiosa uerè non sit, cùm intentio non sit talis. Vide Suar. Less. Sanch. Lay. Caietan. Nauarr. Sayr. Valent. & Tannernm. di. 5. de rel. quæst. 7. d. 1. num. 21. & dub. 2. num. 25. Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Expresè censetur inuocare, seu conuenire, & pactum facere cum dæmone, qui uel uerbis dæ-

monem inuocat, vel saltem facto aliquid vsurpat, per quod scit, aut putat dæmonem cooperari.

II. Is verò tacitè paciscitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis vtitur ad aliquid cognoscendum, vel efficiendum. Neque requiritur, vt dæmon aliquando pactus sit, se ad talis vani medij adhibitionem concursurum: eo enim ipso quo quis vanitatibus ijs vtitur, dæmon se immiscet; licet præter intentionem vtentis sit eum inuocare, vt docet Suar. Less. & Sanch. ll. cc.

III. Non excusantur à peccato qui vtendo talibus rebus, de quibus constat esse naturaliter improportionatos, protestatur se nullum cum dæmone commercium intendere: quia reipsa facit contra suam protestationem. Cum enim nec Deus, nec Angeli boni talibus se misceant, dæmon implicitè iis inuocatur, vti præter citatos docet Lay. & Bon. ll. cc.

IV. Neque is excusatur, qui talia media vtilia credit propter experientias: quia has dæmon procurat, vt homines paulatim illaqueet, & ad similia vsurpanda inducat. Vide Sanch. 2. mor. c. 38.

V. Si quis ab astris, somniis, similibusue ita dependeat, vt omnes penè actiones suas, & vitam iuxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare, docet Less. Suar. Sanch. l. c.

VI. Ex talium obseruatione semel atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui sub mortali non teneris, veniale tantum esse censet Caiet. & Armilla V. Somnium; vti & subindè timere leuiter, ne ita sit, aut eueniat, quod portendunt, vt notat Suar. supra l. 2.

VII. Communiter, & vt plurimum, in similibus, in quibus tacitum tantum est pactum, venialiter tantum peccari, docent consequenter Doctores supra citati, & mox citandi: quia communiter ferè aliquid istorum interuenit, quæ à mortali excusare dicunt, vt v. g. quod fides integra non adhibeatur. Sanch. loco cit. nu. 23. Caietan. in summa, Armilla, &c. Rectè tamen notat Delrio, esse

sem-

semper rem valdè periculosam, iuxta illa suas ac-
tiones dirigere, etiam non credendo. Vide Sanch.
loco cit.

VIII. Licita est, 1. Physiognomia, quæ ex vul-
tu, dispositione, & habitudine corporis, & mem-
brorum. 2. Chiromantia, si ex lineis, & partibus
manuum, consideret temperiem corporis; imò
etiam animi propensiones, & affectus probabiliter
coniectet. 3. Item diuinatio, quæ ex somniis co-
niectat hominis complexionem, & hinc affectiones
animi diurnas. 4. Item illa, qua ex auium, piscium,
aliorumue animalium voce, motu aliisue actioni-
bus, naturales aliqui effectus pronunciantur futu-
ri vt plurimum, v. g. serenitas, pluuia, &c. 5. As-
trologia naturalis; quæ effectus corporeos, & na-
turales, ut uentos, eclipsin, fertilitatem, salubri-
tatem, morbos, & similia prædicit, quæ ad medi-
cinam, uel agricolturam conducunt: imò etiam,
cùm ex puncto natiuitatis, siuè horoscopo, proba-
biliter prædicit complexionem corporis, & affec-
tiones animi. Quia hæ diuinationes omnes natu-
rales sunt, & mediis proportionatis vtuntur Less.
l. c. c 43. d. 7.

IX. Illicitæ verò sunt omnes prædictæ diuina-
tiones, si ex iis aliquid nosci, aut pronunciari in-
tendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt;
ut circa affectus contingentes, & liberos, aut quæ
à Deo pendent, vt circa statum animæ, dona gra-
tiæ, diuitias, honores, fortunam, nuptias, statum
uitæ, & similia, quorum electio voluntaria est, &
à libera hominum uoluntate pendet: itemque de
rebus occultis, ut furto thesauro abscondito. Vide
Less. l. c. & Bon. d. 3. q. 5. p. 3. nu. 11. Suar. Sanchez
l. c. Bonac. num. 11.

X. Peccant, qui Aegyptios de fortuna consu-
lunt; & quidem si fiat cum firma fide, vel scanda-
lo, &c. mortaliter: si uerò causa curiositatis, uel
risus, ut fit communiter, uenialiter tantum. Filliuc.
& Sanch.

XI. Superstitiosa est diuinatio, quæ fit per sor-
tes

tes diuinatorias, ad futurum uel occultum aliquid cognoscendum, quasi sortibus uis aliqua diuina insit; ut si quis u. g. ex taxillorum proiectione & dispositione diuinet, quis sit obtenturus uictoriam, beneficium, &c. Idem ferè est de sortibus consultoriis, quibus inquiritur, quid in hac uel illa re sit agendum Dixi ferè: quia aliquando hæ licitæ sunt, quando causæ necessitas, & honestas exigit aptiorque modus dubium uincendi non apparet: dummodo fiant præmissâ oratione, cum debita reuerentia; & indicium non expectetur, nisi à solo Deo: u. g. si quis hærens in biuio aliter quoad uiam se determinare non possit; uel si diuino instinctu, aut iussu fiant, ut. 1. Reg. 10. in electione Saulis contigit. Filliucc. Sanch. Bonac. loc. cit.

XII. Sortes diuisoriæ sine superstitione, & plerumque licitè fieri possunt, siuè ad honestum ludum, siuè ad hæreditatis diuisionem, siuè ad litis compositionem; dummodo litigantes, qui æquale ius habent, consentiant: quia nihil aliud continent, quam contractum inter eos qui ad aliquam rem ius habent, utillius sit, cui sors obtigerit. Sic etiam si plures mortem meriti sint, nec expediat omnes puniri, sorte definiri potest, quis ex iis sit occidendus. Dixi plerumque: tum quia in electionibus Ecclesiasticis sunt illicitæ, ut Lay. l. 3. tit. 4. & Bon. tum quia officia sæcularia, non sorte, sed secundum personarum aptitudinem sunt diuidenda, & si inter plures æquè aptos, & dignos sorte agit possit. u. Less. c. 43.

XIII. Potest excusari à superstitione, qui modo illicito futura se uelle diuinare ostendit loci causa. Ratio, quia non est actus superstitiosus, nec affectatio cognitionis Deo propriæ, sed tantum uanitas aliqua. Suar. & Sanch. Regin. l. 17. num. 170.

DVb. III. Quid, & quotuplex sit Idololatria? Resp. I. Ea est, quando tribuitur honor creaturæ sicut Deo. D. Thom. q. 94. art. 1. Id uerò fit, ut

docet

docet Less. l. 2. c. 43. non tantum sacrificio, sed etiam quouis signo honoris, quoquis creaturæ tanquam Deo se submittere intendit, u. g. genuflexione, suffitu, detectione capitis ad statuam Iouis.

Resp. II. Idololatria est duplex: alia Materialis, siuè simulata, vt cum quis sine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia Formalis, ac propria: eaque uel perfecta, ut cum quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat esse Deum; uel imperfecta, cum quis uel ex odio Dei, uel ex affectu aliquid à Dæmone aliáue creatura obtinendi, ipsi quasi Deo cultum defert. Laym. loc. cit. ex S. Aug. & S. Thom. Vnde resolues.

I. Idololatria aliquando coniungitur cum infidelitate, uel hæresi, cum scilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo; aliquando non.

II. Idololatria, etiam materialis & ficta, est graue & mortale peccatum; quia est saltem mendacium perniciosum, & contra religionem: sæpè etiam contra confessionem fidei externam. Sanch. l. 1. cap. 37. nu. 21. Azor. 1. p. l. 9. c. 11.

III. Idololatria imperfecta, ob malitiam uoluntatis, est peccatum grauius, quàm perfecta. u. Laym. l. 4. t. 19. c. 1. Sanch. loc. cit.

DVb. IV. Quid, & quotuplex sit Vana obseruantia, & unde colligatur? Resp. I. Ea est superstitio qua medio aliquo improportionato, & à Deo non instituto, procuratur aliquis effectus, u. g. sanitas, scientia &c. S. Thom. 2. 2. q. 96. a. 1. Bon. & alij. Differt autem à diuinatione, quod hæc tantum ordinetur ad occultorum cognitionem, illa uerò ad effectum externum. Conuenit cum eadem, quod utraque nitatur pacto dæmonis, eiq; tribuat perfectionem propriam Dei. Vnde quæ de diuinatione dicta sunt, proportionaliter huic accommodari debent.

Resp.

Resp. II. Diuiditur I. sicut diuinatio, in eam, quæ ex pacto expressò cùm Dæmone; & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Diuiditur communiter in quatuor species. Prima, dicitur Ars notoria, quæ inspectione certarum figurarum, uel certo aliquo ieiunio, oratione, &c. utitur ad scientiam, repentè ac sine labore acquirendam, ut faciunt Anabaptistæ. Secunda, dicitur Magia, (quod nomen alioqui generale est) quæ uersatur circa corpora uariè immutanda, aliosque effectus miros. Tertia, èst obseruatio euentuum, qua ex consideratione alicuius euentus coniicitur, quid sit futurum: ut v. g. si ex eo, quod casu occurat vulpes, canis, aut cadauer, certa imminere credat, & inde actiones suas moderetur. Quarta, dicitur obseruatio sanitatum, cum adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucium, sacra uerba, &c. uelut necessaria, & efficacia ad pellendos morbos. Idem est de gestatione reliquiarum cum vana circumstantia, v. g. in tali capsa, tot diebus, cum tali herba, &c. Sanch. cap. 40. nu. 11. Filliuc. t. 14. cap. 6. num. 157.

Resp. III. Vana obseruantia, sicut diuinatio, est Peccatum mortale ex genere suo. Ratio, tum quia tribuit honorem diuinum creaturæ, expectando ab ea, quod à solo Deo expectari debet: tum quia nititur pacto cum dæmone. Less. Bonac. q. 5. p. 4. & alii, Nec potest excusari à mortali ex paruitate materiæ, quia simpliciter, & in omni materia, usurpatur cognitio, aut uirtus Dei propria. Aliunde tamen fieri posse ut non sit mortale, docet Auct. supra cit. dub. 2. resp. 3. 1. ratione ignorantiæ, si pactum sit implicitum tantum. 2. Si non adhibeatur fides, liceat timeatur ita esse vel futurum. v. dicta de diuinatione dub. 2. resp. 3. casu 7. & Less. dub. 8. nu. 53. & 66.

Resp. IV. Vana obseruantia cognosci potest. 1. Ex sufficientia causæ adhibitæ ad effectum, si nimirum nec habeat naturalem uirtutem, nec

de ſupernaturali legitimè conſtat. 2. Ex adiunctione falſæ, uel uanæ circumſtantiæ, ut u. g. ſi flagellatio fieri debeat certa hora, numero, manu, flagro ſerico; ſi nomina adhibeantur ignota, uel characteres peregrini. uerba falſa, uel apocrypha, u. g. Chriſtum habuiſſe febres, uel ſpaſmum, &c. Item ſi ponatur uis in modo ſcribendi u. g. Euangelium S. Ioannis à uirgine, oriente ſole, &c. 3. Si effectu ſtatim euaneſcat, &c. Delriol. 2. quæſt. 5. Sanch. cap. 40. num. 43. Ex dictis reſolues.

I. Superſtitioſum eſt. 1. Sumere aliquam potionem, uel bolum, uel quiduis aliud uſurpare ad ſcientiam aliquam ſubdito acquirendam. 2. Geſtare amuleta, ligaturas, & inuolucra falſis characteribus conſignata contra vulnera, uel ſubitam mortem, ne poſſint lædi, uel ne ſanguis effluat, uel ad conciliandam inuiſibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta & maleficia. 3. Ex fortuito conijcere de euentu, u. g. ſibi aliquid boni uel mali euenturum. ut ſi manè egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur, t mens aliquid infauſti. 4. Dies aliquos habere tanquam fauſtos, alios uerò infauſtos, ideoque negotium omittere, u. g. die Veneris nolle ungues præſcindere. 5. Fœminarum carminatricum benedictiones, & preces ad morbum depellendum adhibere. 6. Proijcere ſtatuam alicuius Sancti in flumen ut pluat. 7. Si putentur Miſſæ non prodeſſe defunctis, niſi legantur ſeptem, cum ſeptem certi coloris candelis, & ſeptem eleemoſynis, 8. ſi unguento armario, quo gladius inungitur, abſens curetur. 9. Si certo feſto, u. g. S. Ioannis, certa orentur, uel feſto S. Matthæi hederæ folia aquis imponantur, ut cognoſcatur cui debeant nubere. 10. Si quibuſdam precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur, certa & infallibilis uis, u. g. euadendi ab hoſte, expellendi morbos, non moriendi ſine præuia confeſſione:

non

non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen est; ea per orationes petere, ac sperare. Delrio l. 3. p. 2. q. 4. s. 7. Suar. c. 15. Lessius c. 45. d. 3. Sanch. nu. 34. & 37. Fill. nu. 150.

II. Superstitiosum non est, 1. Obseruare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis (v. g. die S. Ioannis Baptistæ) purgandis corporibus, cædendis arboribus &c. 2. verba Sacræ Scripturæ, vel reliquias gestare ad Dei tantum honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicuius certi Sancti ter iumentum circumducere, die alicuius certi sancti equis venam secare, &c. si scilicet hæc fiant, vt maior deuotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis ascribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, aut planè necessariæ, aut per se efficaces. vid. Nauar. in man. cap. 11. Addit Laym. ex Caiet. si homines rudes, bona fide & ex deuotione, aliquem ritum ab Ecclesia non receptum obseruent, aliquando in sua simplicitate relinquendos, cum difficulter abducantur ab eo, quod bona fide à suis maioribus acceperunt. 4. Nec damna dæ quædam deuotiones, quas vocant Nouendiales, (v. g. nouem, vel ad exemplum S. Gregorii, triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certo numero, & magnitudine candelarum, & similia) si fiant in memoriam alicuius mysterii, v. g. nouem mensium, quibus Christus fuit in vtero, vel quinque vulnerum, &c. Essent tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in maiore, vel minore numero. 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus à rabido cane, quod putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam; & sic tenet Nauar. in man. c. 11. vid. Sanch. Laym. Bon. ll. cc.

III. Non est illicitum vti virtute rei naturalis quæ per superstitionem cognita est, modo eius obseruatio, aut operatio non pendeat ab ope Dæmonis. Ratio est, quia licet illa cognitio malè parta sit, peccatum tamen transiit: neque vir-

tus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. vid. Sanch. 3. mor. c. 38. Bon. q. 5. p. 4. Lay. l. 4. t. 10. c. 4.

DVb. V. Quid sit Maleficium, & quomodo possit tolli? Resp. I. Maleficium, est vis nocendi aliis, ex pacto & cooperatione Dæmonis. Differt à Magia, quod hæc intendat facere mira: illud autem dirigatur ad nocendum. Tol. l. 4. c. 10. Fill. t. 24. c. 8. qu 1.

Resp. II. Maleficium aliud dicitur Amatorium seu philtrum, cuius vsus est ad carnalem amorem vel odium excitandum. Dæmone hominis phantasiam commouente, nihil tamen agente in voluntatem. Vnde patet, si maleficio sic infecti labantur, eos verè peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Veneficium, quo alicui personæ, vel eius bonis damnum infertur. Fill. l. c. num. 183. Azor. 1. l. 9. c. 26.

Resp. III. Contra maleficia vti licet 1. Remediis petitis ex medicina. 2. Exorcismis, & Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, inuocationibus Sanctorum, &c. 3. Destructione signorum per quæ Dæmon nocet, absque alio tamen maleficio. Nauar. & communiter alii. Si maleficus licito modo potest maleficium tollere, licet eum ad id accersere, rogare, imò etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere, (non tamen interficere si nolit) Lugo, Dian. p. 8. tit. 7. R. 53. idque etiamsi constet cum id facturum per nouum maleficium: si uti ex causa licet ab vsurario petere mutuum ad vsuram. Ratio, quia cum habeam ius petendi quod ab illo rectè præstari potest, & est indifferens imputabitur illius malitiæ, si id malè faciat. v. Sanch. l. 7. de mat. d. 95. n. 11. Fill. n. 192. Less. lib. 2. c. 44. d. 6. contra Delrio. 5. Licet etiam contrarium signum positiuum apponere, ex se tamen honestum: v. g. si Dæmon esset pactus cum malefico, se tam diu nociturum, quamdiu maleficiatus se cruce non signaret; aut lauaret corpus (nam plerumque fit cum tali aliqua conditione, v. g. vt tamdiu duret, quamdiu

manet

manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, & lauare, &c. Suar. Less. lib. 2. cap. 44. num. 45. Ratio est, quia non est intentio positiuè recuperandi sanitatem eo medio, sed tantum tollendi signum, & dissoluendi pactum cum Dæmone. Vnde ulterius patet, licere repercutere sagam, quæ te tetigit; ea enim repercussa solet noxa cessare, ut habet Less. loco citato, & Sanchez lib. 7. de Matrimon. di. 95. & 99. 6. Si maleficus non potest tollere maleficium, nisi per nouum, non licet eum ad id inducere; quia id esset inducere ad peccatum, & actui intrinsecè malo cooperari. Suarez, Sanch. Less. &c. ll. cc. 7. Si dubitetur an possit sine maleficio nouo tollere, non licet ab eo petere, ut habet Laym. lib. 4. tr. 10. cap. 4. num. 9. ex Sanch. & Suar. quia est periculum peccandi. Facilius autem præsumi potest, eum qui signa posuit, posse ea sine nouo maleficio destruere, quam eum qui non posuit. Vnde si hic suam operam offerat, prius erit examinandus de modo soluendi. u. Lay. hic, Bon. d. 3. qu. 5. p. 5.

Quæres. Quomodo Confessario agendum cum Diuinatoribus, Magis &c.

Respond. I. Examinandi sunt: præterquam de uariis superstitionibus. Quo fine tali superstitioni se addixerint, u. g. an ratione uehementis passionis, tristitiæ, uindictæ, auaritiæ; aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De apostasia, idololatria, & hæresi, abnegant enim Christum & Deum; renunciant Sacramentis; habent Dæmonem pro Deo, uel Sanctorum nec damnatum putant, aut miserum & consequenter illius asseclas non esse damnandos. 3. De Blasphemiis in Deum, & Sanctos de sacrilegiis: abutuntur enim rebus sacris, ut aqua benedicta, Eucharistia, &c. 4. De luxuria, commixtione cum Dæmone. 5. De damnis proximo illatis. Suar. Sanch. Fill. Bon. loc. cit.

Resp. II. Monendi sunt, eos teneri. 1. Pactum

ex

expressum, si quod habent cum Dæmone, aut commercium abiurare, & dissoluere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, aliaque instrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum si habent: si uerò solus Dæmon id habeat, non necessariò cogendus est ut reddat: quia pactum sufficienter dissoluitur per pœnitentiam. 4. Damnata illata resarcire: ad quod proinde etiam tenetur Fiscus, (ubi ueneficorum bona confiscantur (uti & hæredes, si ad eos bona deueniant, Lay. l.c. Suar. to. 1. de rel. l. 2. c. 17. Sanch. loc. cit. cap. 40. Fill. &c.

Resp. III. A Parochis moneri, & à Confessariis examinari circa hoc præceptum potissimum debent. 1. Opiliones, qui uariis dediti esse solent obseruationibus, ut gregem suum à lupis, uel scabie, vel aliis incommodis, tueantur. 2. Fabri ferrarii, qui circa equos sanandos vtuntur uerbis, uel ex psalmis, vel ex oratione Dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sananda pecora inanibus & superstitiosis obseruationibus utuntur, uel recurrunt ad peritos talium artium: 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, uel ex matrice, vanas, & superstitiosas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes, ad certitudinem, quod in bello vel duello non sint vulnerandi, nunquam aqua, igni, vel subita morte perituri.

De Irreligiositate, eiusque speciebus. Cap. II.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectum vel tendit directè ad irreuerentiam Dei, & est Tentatio Dei, aut Periurium; vel tantum tendit ad irreuerentiam rerum sacrarum, & est Sacrilegium, aut Simonia. De Periurio, in secundo præcepto: de reliquis hic.

Dub.

DVb. I. Quid sit tentatio Dei? Resp. Tentatio Dei, est dictum, uel factum, quo quis explorat num Deus sit potens, sapiens, misericors, aut aliquam aliam perfectionem habeat. S. Thom. 2.2. q. 97. a. 1. Sanch. &c. Ea est duplex, scilicet uel Formalis, quando quis expressè dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; ut si quis petat miraculum, quo pateſiat fidem Catholicam esse ueram; uel det se præcipitem ex turri, ut experiatur an Deus sit misericors, cum eripiendo à læsione: uel est implicita, & interpretatiua, quando quis & si expressè non intendat Deum tentare, id tamen petit, uel agit, quod suapte natura eò referri uidetur; ut si quis se committat periculo, à quo uel nullo modo, uel uix possit eripi, nisi miraculosè: uel si media naturalia omittat, sperans à solo Deo effectum, u. g. in morbo periculoso respuens medicinam, petensque, ac sperans à Deo temerè sanitatem. Nauar. cap. 11. Less. num. 4. Item si sine necessitate, & causa rudis absq; præparatione uelit concionari, sperans a Deo sibi suggerendos conceptus. Suar. Sanch. Less. Lay. l. 4. t. 10. c. 5. Vnde resolues.

I. Tentatio Dei Formalis est peccatum ex genere suo mortale, in quacumque etiam materia. Ratio, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in grauem Dei contemptum redundat; uel magnam irreuerentiam, curiosiùs agendo cum Deo quasi cum ludione. Less. l. 2. c. 45. d. 1. Sanch. l. 2. c. 34. Suar. & cæteri commun.

II. Interpretatiua tentatio cui dubitatio illa deest, plerumque est tantum peccatum ueniale, ob imperfectionem actus, ignorantiam, inconsiderationem, uel paruitatem periculi. Imo sæpè nullum est peccatum, quando scilicet iusta causa subest, u. g. Dei instinctus, necessitas, uel pia utilitas. Suar. Tolet. Caiet. S. Thom. 2. 2. q. 9.

III. Si quis in puteum se coniiciat, ad declarandam Dei erga se prouidentiam; aut supra prunas ambulet, ad innocentiam ostendendam, est

interpretatiua tentatio Dei. Vti etiam sunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam feruentem, uel frigidam, &c. de quibus uide Binsfeld. & Delriol. 4. disp. Licet enim Deus aliquando tales purgationes miraculosè probarit, id contingit, uel quia Deo inspirante factæ sunt, uel quia innocentes ad eas compulsi sunt liberati. Bonac. d. 3. q. 9. p. 1.

DVb. II. Quid, & quotuplex sit Sacrilegium? Resp. Sacrilegium, est uiolatio rei sacræ, hoc est, dicatæ cultui diuino; & peccatum mortale ex genere suo; si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate; non verò, si generaliter tantum repugnet; quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati, u. g. templi, ita ut ibi cum ueniali peccato committantur. Est autem sacrilegium triplex, Personale, quo persona; Locale, quo locus; & Reale, quo res aliæ uiolantur. S. Thom. 2. 2. qu. 99. a. 3. & cæteri Theologi. Vnde resolues.

I. Personale sacrilegium est percussio Clerici, pertractio eiusdem ad iudicium sæculare; item luxuriosa uiolatio personæ Deo per uotum castitatis sacræ; de qua uide infra t. 4. cap. 2. de 6. præc. dub. 2.

II. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, ut est v. g. occisio hominis, effusio humani sanguinis, uel seminis, illicita, & notoria: sepultura excommunicati, uel non baptizati: item si actus quidam profani fiant in Ecclesia, & repugnantes eius immunitati, ut si negotiationes, illiciti concubitus, & spurcities, seditiones, concilia sæcularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes. Item si materia rei sacræ, uel Ecclesiæ, directè ad profanos usus conuertatur: si reus ex Ecclesia uelut asylo extrahatur, nisi tamen sit latro publicus, uel nocturnus populator agrorum, uel enorme maleficium fiducia asyli istic commiserit. Denique, si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ.

Lay. c. 7. Bon. q. 6. Si verò rus ablata fuerit per accidens tantum in Ecclesia, v. g. erumenta viri diuitis, probabiliter non committi sacrilegium, docet Dian. p. 1. t. 7. R. 27. ex Fagund. & sex aliis, contra Suar. Laym. &c.

III. Reale sacrilegium est indigna tractatio, & administratio Sacramentorum; vt si ministrentur, vel suscipiautur cum peccato mortali. Item profanatio uasorum, & instrumentorum sacrorum, u. g. si quis calice utatur in conuiuio; ornamenta altarium uel sacerdotum ad usus profanos applicet; intellige de ijs, quæ consacrari, uel saltem benedici solent: nam ad nuptias, uel communem usum adhibere tapetes, candelabra, peluim, imò & manutergium, & cætera quæ mediatè seruiunt ministerio sacro, non esse peccatum docet Tambur. expcd. sacrif. l. 1. c. 2. nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, ut si semper & indifferenter sic utaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenso, & similibus benedictis; quod in modicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia ut patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis. u. l. c. §. 3. Item uiolatio, vel indigna tractatio sacrarum imaginum, & reliquiarium. Item abusus Scripturæ sacræ, v. g. ad stabiliendas hæreses, uel turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, uel iurium Ecclesiæ defraudatio, &c. Vide Fill. tr. 24. c. 9. Reginal. l. 19. n. 57. Suar.

IV. Peccatur etiam sacrilegio peccato omissionis, u. g. si quæ ad sacrificium spectant, ut corporalia, & similia sint ualdè immunda. Bonacina de Euchar.

V. In confessione exprimenda est species, & materia sacrilegii. Ratio prioris, quia sæpè diuersam malitiam habet; u. g. percussio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio posterioris, quia etiam materia aliquando auget, & addit malitiam; v. g. si sit contra Eucharistiam, addit secundum Gordonum, communi uiolationi rei sacræ aliud

aliud peccatum contra latriam. Attingere autem nuda manu calices, patinas, aras, agnos cereos, &c. chrismate delibuta, non licet fœminis, & laicis. Citra contemptum tamen non est mortale, si vacua sint; & si causa subsit, nec veniale. Suar. Tambur. l. c. §. 1. sine causa autem, veniale esse docet Suar. Konin. &c. communiter: licet Tambur. ex Sa, &c. contrarium censeat probabile: vti & si corporalia, vel purificatoria lauentur ab ijsdem. Vide §. 2. Cætera autem, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate vnguntur, vt mappas, vestes Sacerdotales, immediatè contingere omnibus licet. Suar. Laym. Tamb. l. c. vbi ex Palao, &c. idem concedit de reliquiis: sicut etiã, vt easdem thecis inclusas penes se habeant, vel laici in publicis processionibus gestent. Idem docet cum Laym. de pixide, siuè ciborio, & lunula benedictis, quando sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallis, & purificatoriis, quando post sacrum vsum lota sunt, ex Laym. & Bonac. imò etiam ante lotionem. Laym. Tamburr. loco cit.

Dub. III. De Simonia.

Quid sit, & quotuplex? Art. I.

RESP. Simonia est studiosa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali aliquid spirituale, vel spirituali annexum. D. Tho. 2. 2. q. 100. a. 1. Lai. l. 1. tt. 10. c. 8. &c. Dicitur 1. Voluntas emendi, &c. quibus verbis intelligitur quiuis contractus onerosus, siuè venditionis, siuè locationis, siuè permutationis, aut renunciationis; quia simonia non consistit sine pactione aliqua tacita, uel expressa, & obligatione ex pacto. Quod addo: quia obligatio naturalis quæcumque, vt gratitudinis, siuè antidotalis, non sufficit; u. g. quando quis sperat, uel intendit tantum, non tamen obligat. Sa V. Simonia. Ratio, quia non facit con-

tractum. Vide Bon. de Simeon. d. 1. q. 6. p. 1. Less. lib. 2. c. 35. di. 20. Dicitur 2. pretio temporali, siuè illud sit muneris, siuè linguæ, vt est laus, vituperiū, patrocinium; siuè obsequij, & famulatus. Dicitur 3. spirituale, quo nomine intelligitur res supernaturalis ad salutem ordinata, siuè sit formaliter talis, vt gratia, & dona Spiritus Sancti: siuè causaliter, vt sunt Sacramenta, con io, preces, & Sacramentalia; siuè sit effectus, & vsus potestatis supernaturalis, vt est consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio, electio, præsentatio, confirmatio, collatio beneficij, alijque actus iurisdictionis Ecclesiasticæ. Dicitur 4. spirituali annexum, ad comprehendendum ea quæ non sunt per spiritualia, sed ad ea ordinantur, ijsque sunt annexa; siuè antecedenter, vt iuspatronatus respectu beneficijs vasa, & vestes sacræ respectu Sacramentorum: siuè concomitanter, vt labor in administratione Sacramentorum, iuxta sensum infra dicendum: siuè consequenter, vt reditus beneficiorum, qui dantur propter officium spirituale. Vndè patet, malitiam simoniæ consistere in irreuerentia, quæ committitur, dum res spirituales instar temporalium pretio æstimantur, & contractibus subijciuntur. atque esse peccatum mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ leuitate; quia nullum donum gratiæ, licet paruum, potest vendi sine graui irreuerentia, tum ipsiusmet doni, tum etiam Dei. Potest tamen esse veniale ob actus imperfectionem, & ignorantiam. Suar. to. 3. de rel. l. 4. c. 36. Azor. Fill. Laym. l. cit. Less. l. 2. c. 35. d. 1.

Resp. II. Simonia est triplex. Prima, dicitur Mentalis, cùm exterius vel nihil datur temporale, (& dicitur purè mentalis;) vel cum aliquid datur, & dicitur mixtè mentalis, cum intentione obligandi ad reddendum spirituale, sine vllo pacto externo. Secunda, dicitur Conuentionalis, quæ ad ipsum pactum exterius procedit sine reali executione; diciturque pura, si sistat in mutua

con-

conuentione: mixta autem, si de reali, & conuentionali aliquid participet, vt v. g. si ex altera tantum parte realiter compleatur. Atque huc reducitur Simonia Confidentiæ, cum quis alteri dat beneficium, vt illud sibi, vel alteri resignet; vel cum onere dandi certam partem fructuum. Tertia, dicitur Realis, quæ scilicet Vtrimque realiter completur. Vide Less. l. c. d. 6.

2. Simonia diuiditur in eam, quæ est iuris diuini: estque prohibita propter malitiam suam, v. g. hostiam consecratam vendere; & eam, quæ est iuris humani: estque mala tantum propter prohibitionem. Et sic ab Ecclesia prohibetur. 1. Venditio beneficiorum, secundum id, quod in ipsis temporale est, scilicet quoad ius præcisum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinsecè tantum ordinatorum ad res sacras, v. g. Sacristæ, Oeconomi, Thesaurarij. 3. Oblatio pecuniæ alicui facta; vt suadeat alteri, vt det beneficium. 4. Pactio de resignando beneficio, vel soluendá pensione, si alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & resignatio beneficiorum; item reseruatio pensionis ex beneficio resignato: & in casu permutationis beneficiorum, æquatio fructuum, &c. si absq; superioris authoritate fiant: quæ si accedat, licita erunt 6. Acceptio muneris, etiam spontè oblati, pro examine ad Parochiam, ex Trident. s. 24. c. 18. Pro collatione ordinum, pro tonsura, literis dimissorijs, ex Trident. s. 21. c. 10. Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, si salarium non habet, & consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem, non pro statu tantum, is enim spiritualis est, ideoque iure diuino inuendibilis, sed etiam pro onere sustentationis: ipsi monasterii tenuitas, vel consuetudo contraria excusent. Vide Laym. c. vlt. Bon. d. 1. q. 1. & 2. Less. Azor. 3. p. l. 12. c. 14. Ex dictis resolues.

1. Simonia est, concionari, catechizare, Missas facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris: non intrinseci (is enim sacer est, & inæstimabi

lis, scilicet uel ipsa actio sacra, uel in ea intrinsecè inclusus) sed extrinseci non annexi rei spirituali, ut pro labore itineris, uel cantus in Missa, uel ratione alterius incommodi pretio æstimabilis. Ratio, quia illæ actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale, & ad salutem non autem ad aliquid temporale: sicut doctio quæcumque, etiam Theologiæ, quæ prætio æstimabilis est. Bon. l. c. ex Suar. Fill. &c. u. infra l. 6. t. 3. c. 4. d. 1. Laym. l. 1. §. 4.

II. Item Simonia est, dare, uel accipere pretium pro absolutione à peccatis, censuris, pro dispensatione in uoto, iuramento, impedimento matrimonii, irregularitate, &c. Potest tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam applicandæ. Laym. l. c. n. 10.

III. Non est simonia dare aliquid ad redimendam uexam à negante Sacramenta in necessitate. Suar. Less. Laim. uel ab iniquè impediente electionem, uel possessionem beneficii,, ad quod ius in re habes. Quod addo, quia si nondum habes ius in re, & si possis redimere uexam ab eo, qui tantum potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquiualens rei spirituali, sed ut alter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec similiter simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam diuitis, promissis, concionibus; aut de eo etiam pacisci. Ratio, quia non datur tanquam pretium spiritualis officii, sed personæ in alterius gratiam occupatæ: nec pro operatione spirituali ut spiritualis est, sed ut in alterius gratiam suscepta; proindeque non est eleemosyna, sed debitum iustitiæ. Suar. Layman. lib. 4. tr. 10. cap. ult. &c. contra Rich. Silu. &c.

IV. Non est Simonia reddere, uel redimere pensionem merè temporalem: quia non fundatur in titulo spirituali: nec refertur ad functionem spiritualem. Dixi, temporalem: quia spiritualis, quæ datur, u. g. concionatori, uel coadiutori Episcopi

scopi propter officium Ecclesiasticum, in eoque fundatur, nec differt à beneficio, nisi quod non sit perpetua, uendi nequit: mixta uerò, ut u. gr. quæ datur Parocho seni, uel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem uendi potest, redimi tamen potest, modò obligatio recitandi Officium B. V. imposita non extinguatur. Quod intellige, si in loco ubi fit uenditio, Bulla sit recepta. Ratio, quia qui pensionem redimit, non emit ius spirituale, sed extinguit onus temporale soluendi certam summam pecuniæ. Less. c. 35. d. 21. Suar. c. 25. n. 5. Laym. l. c. n. 46.

V. Non est simonia iuris diuini (& si quandoque iuris humani esse possit) spirituale cum spirituali permutare, u. g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquiis, &c. uel dare temporale pro temporali, ut si calicem, uel agnos Dei præcipuè ratione materiæ uendas: uel dare temporale pro spirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum spe, uel intentione excitandi ad remunerationem doni spiritualis, uel contra. Ratio, quia gratitudo non respicit pretium, sed beneficium; nec soluit debitum iustitiæ, sed antidotale: quo non excluditur quin gratis detur. Rectè tamen monet Suarez, huiuscemodi dona ob præsumptionem ualdè cauenda. Item, donare, promittere, uel legare temporale quippiam, sub conditione operis spiritualis præstandi, modò non fiat per modum retributionis, seu commutationis; ut u. g. si parens filio promittat munus, si Sacramenta frequenter. Ratio, quia hic non interuenit contractus onerosus, sed sistitur uel in liberali donatione, uel donatione sub tali conditione, & modo. Suar. l. 4. c. 45. Laym. l. c. num. 8.

Quæ sit pœna simoniæ? Art. II.

RESp. I. Sola simonia Confidentiæ, & Realis in Ordine, beneficio Ecclesiastico, & religionis ingressu, pœnas iuris ipso facto inducit;

licet ob ingressum religionis rarò incurratur, vt dictum: vel ob tenuitatem monasterii, vel contrariam consuetudinem receptam. Suar. cap. 56. & 57. Less. d. 23. Laym. l. c. §. 7.

Resp. II. Ob simoniacam collationem, & susceptionem Ordinum, etiam primæ tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis. Less. d. 24. Lay. l. c.

Resp. III. Ob simoniam Realem in beneficio Ecclesiastico, incurritur 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita est electio: præsentatio, confirmatio, & institutio. Vnde talis non facit fructus suos: idque etiam, licet à tertia persona taliter prouisus id ignorauerit: nisi tamen contradixerit, vel nisi à tertio data fuerit pecunia per fraudem, vt redderetur inhabilis; vel nisi bona fide possederit beneficium per triennium. Less. l. 2. c. 35. d. 31. Lay. l. 4. t. 10. c. vlt. Bon. d. 1. q. 7. p. 2. n. 20. ex Gomez, Garz. & .3. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiam per dispensationem Episcopi obtinendum: aliis tamen beneficiis iure ipso non priuatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam iudicis. Suar. c. 57. nu. 47.

Resp. IV. Simonia confidentiæ completa dato & accepto beneficio, licet accipiens promissionem vicissim non impleuerit, inducit 1. excommunicationem Papalem vtrique parti contrahenti. 2. Annullat resignationem, & collationem beneficii, in quo est commissa: & inhabilitat ad idem postea obtinendum. 3. Priuat omnibus beneficiis, & pensionibus ante obtentis, non tamen ante sententiam latam. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reseruantur. Less. c. 35. d. 26. Suar. c. 43. Lay. n. 76.

An, & cui restituendum, quod simoniacè acceptum? Art. III.

RESP. I. Nihil spirituale simoniacè acceptum, præter beneficium, (sub quo continetur pensio, secundum Bon. negante Lessio) est restituendum. Ratio, quia cætera vel restitui non possunt,

sunt, vt Sacramenta; vel non sunt restituenda ante sententiam, cum Canones aliud non statuerint, ex Less. in 68. Suar. Fill. &c. contra Azor. & Laym. Bon. disp.1. q.7. p.3. diff.2. Dixi, præter beneficium; quia hoc retineri non potest etiam ante Iudicis sententiam, vt patet, tum ex Cap. Si quis neque, 1. qu.1. tùm ex 2. extrauag. Cum detestabile, de simon. v. Bon. l. c. Vbi addit, etiam fructus perceptos esse restituendos; tum quia nullo iusto titulo possunt retineri, cum adeptio beneficij simoniaca sit ipso facto irrita: tum quia sic expressè habetur in extrau. Cum detestabile, de sim. v. D. Tho 2.2. q. 100. a. 6. Nauar. l. 5. Conf. 62. Less. l. 2. c. 35. dub. 31.

Resp. II. Pretium acceptum pro beneficio collatione Ordinum, Sacramentorum, & Sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat; item pro admissione ad Religionem, iure positiuo restituendum est. Hoc tamen posterius nonnisi post latam sententiam, si admissus in monasterium, manet: quia plerumque ratione alimentorum retineri potest, modò in communem vsum conuertatur. Vide Bon. l. c. Less. l. 2. c. 35. d. 30.

Resp. III. Acceptum pro beneficio, aliaue re spirituali, non secuta collatione, iure naturæ restituendum est ei, à quo est acceptum: quia deest titulus retinendi, cùm non præstetur id, pro quo est datum. Si verò res tradita sit, simonia vtrimque completa, probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non danti: quia Ecclesia vtrumq; punire intendit. V. Less. Laim. hic l. c. §. 9.

TRACTATVS SECVNDVS.

De secundo præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam vsurpationem nominis Dei, qualis potissimum fit plasphemando, temerè iurando, vouendo, & non seruando: de quibus hic agendum.

Quid, & quotuplex blasphemia? Cap. I.

RESpond. Blasphemia directè opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel conuicij, seu contumeliæ in Deum: siuè id fiat attribuendo ei falsa, siuè negando vera, siuè tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur; siuè etiam dicendo vera, sed quæ ad eius dehonorationem, seu vilipensionem tendant: vt fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. Ita communiter Doctores, S. Thom. 2.3. quæst. 13. Bonac. disp. 3. qu. 8. Sanch. 2. moral. cap. 32. Laym. lib. 4. t. 20. cap. 6. &c. Vnde resolues.

I. Blasphemat, qui contra Deum infrendens ei maledicit: item qui ait se aliquid acturum eo inuito: item qui eum negat, qui seriò iurat per Deos falsos, qui eum vocat tyrannum, iniustum, nolle, aut non posse nos iuuare, non curare nostra, Dæmonem esse fideliorem, plus posse, non omnia benè esse ordinata, melius in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse, &c. Quæ si quidem quis credat ita esse, & non tantum in ita, aut desperatione effutiat, tunc est blasphemia hæreticalis, id est, cum hæresi coniuncta: quod in confessione est addendum, quia specie differt ab imprecatiua. Hurt. 2. 2. d. 91. f. 12. §. 54.

II. Reuocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum, licet verba non adsint; vt, spuere in cœlum, infrendere dentibus, &c. Imò etiam sola mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

III. Blasphemat item, qui in Sanctos, vel sacra contumeliosus est, intellige, vt Sancti sunt, siuè cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita vt moraliter huius etiam honor censeatur tangi: quia alioqui tantum erit contra duliam, si nimirum contra illos, vt homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale est, si loco fiat, v. g. si Sanctos Crispinum, & Crispinianus voces

suos

futores, Ioannem & Paulum, eunucho: graue verò erit, si contemptim, vel ex odio, aut indignatione contra Sanctos. Licet verò blasphemiæ in Deum non admittant paruitatem materiæ: multi tamen admittunt in ijs, quæ fiunt contra Sanctos. Escob. t. 1. ex.

IV. Blasphemat item qui iratus, & si non contra Deum, sed contra alios, aut alia, eadem tamen seriò profert, quæ ex sua significatione, aut modo loquendi, ac circumstantiis, important imminutionem diuini honoris, aut improperium: licet enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indirectè, & virtualiter: quamuis id ex subreptione sæpè fit veniale tantum, si tantum materialiter fiat.

V. In confessione exprimendum est, si quis (quod tamen raro contingit) directè, & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. Laym. l. c.

VI. Blasphemat item, qui iniuriosè vsurpat membrum Christi; ut u. g. perdat te Dei sanguis, vulnera, mors, Dei caput, passio, Sacramenta, & similia sacra: cum ea non ad perdendum, sed ad saluandos nos data sint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumque rerum vilipensionem contineri. Laym. ibidem num. 12.

VII. Qui talium uerborum consuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali serio conati eam tollere. Quod si facit, & tamen labitur, potest excusari aliquando; eo quod iuramenta ista impetu naturali effusa non sint uoluntaria, nec in se, nec in causa, utpotè retractata proposito efficaci. Laym. l. 1. t. 2. c. 3. n. 6. uide Escob. t. 1. c. 3. n. 36. Si non conatur, idque Confessarius notet, neget ei cum discretione absolutionem. Laym. l. c.

VIII. Interim plurimi excusantur ob inaduertentiam in subita commotione; tametsi non satis excusare uideatur, quod quidam aiunt, iis uerbis aliud se non intendere, quam usurpare, tan-

quam interiectiones significatiuas iræ suæ: tum quia æquè se possunt assuefacere ad verba alia, iræ, & seriæ voluntatis significatiua: tum, quia tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere vsurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonoratiua Dei.

IX. Quod si verò quis in ira contra hominem, non indignando Deo, sed homini tantum, nudè nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v. g. ò Dei mors, vulnera, &c. sine scandalo, & sine iis circumstantiis, quibus vilipensio importatur, non sunt blasphemiæ, sed vana vsurpatio nominis diuini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia graue: vt Caiet. & Armilla V. Blasphemia, & Sanch. supra. Quamquam propter periculum incidendi in blasphemias, & quia rarò abest scandalum, ac nihilominus apud audientes Deus, eiusque sacra censentur inhonorari, rarò excusantur, & meritò absterrentur homines à similibus dictis, vt notat Laym. l. c.

X. In ira imprecari alijs dæmonem, grandinem, fulgur, &c. & si multi confundant cum blasphemijs, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio; quæ plerumque, (saltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob subitam commotionem, & inaduertentiam, ac defectum seriæ voluntatis, non est nisi venialis; quia cum se homines reflectunt, aiunt longè aliter se sentire, ac sensisse, ita vt videantur interiectiones tantum quædam esse ad significandam iram: tametsi christianos parum deceat tam absurdis interiectionibus vti. Bonac. l. c. ex Nauarr. Tolet. Regin. &c. Baldel. d. 2. n. 10. vbi etiam censet veniale tantum esse sibimetipsi ex ira dæmonem imprecari, eò quod non lædat grauiter charitatem. Verum Molin. &c. non audent id excusare à mortali, propter fœditatem, horrorem, & peruersitatem. Graue autem est, si subditi superioribus, filii parentibus, (licet materialiter tantum) sic maledicant, præsertim in faciem: quia est graue con-

tra debitam reuerentiam. Baldel. l. c. vide infra l. 5. c. 3. d. 6.

XI. In ira vsurpare dæmonem sine imprecatione non est per se peccatum; assidua tamen eius nominatio non decet Christianum; & ratione scandali posset esse grauis. Lay. l. c.

XII. In confessione exprimenda est qualitas blasphemiæ; videlicet vtrum contra Deum, an Sanctos, fuerit: illas enim specie differre est probabile secundum Suar. Sanch. Reginal. Azor. Laym. Dian. tom. 1. R. 50. Lugo d. 15. n. 2. 17. contrarium tamen tenet Trul. l. 1. c. 11. d. 2. n. 5. cum Dia. p. 1. tr. de circumst. R. 30.

De Iuramento. Cap. II.

DVb. I. Quid sit Iuramentum? Resp. Iuramentum est inuocatio tacita, vel expressa Numinis diuini tanquam primæ, & infallibilis veritatis, in testem alicuius rei. Hæc autem inuocatio in eo consistit, quod iurans, quantum in se est, cupiat ac velit, Deum id, quod iurat testari, & manifestare (si & quando nimirum illi placuerit, siuè in hac vita, siuè in altera) tanquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. Ita communiter Doctores S. Tho. 2. 2. q. 89. a. 1. Bonac. d. 4. q. 1. p. 1. Sanch. 3. mor. c. 1. Laym. l. 4. tract. 3. cap. 1. Vnde resoluitur.

I. Quoad forum internum, iurat quisquis interius intentionem habet, siuè formalem, siuè virtualem, & inuocat Deum in testem, siuè his, siuè illis verbis, ac signis, siuè etiam nullis vsus sit: ita vt, si quis vtatur verbis nullo modo importantibus iuramentum, & is tamen ea putet esse iuramenta, verè iuret: & contra Suar. l. 1. c. 1. Sanchez l. 3. c. 1. Laym. l. 4. tr. 3. c. 1. Quoad forum autem externum, quænam formulæ iurandi rationem habeant, ac proindè quæ verba licitè vsurpari in conuersatione possint patet ex sequentibus.

II. Quando dubium est de iurantis intentione iudicari solet secundum communem acceptionem uerborum, quibus est usus.

III. Verùm ratione iuramenti habent hę formulæ: testor Deum, uel inuoco Deum testem. Item, Sopra la mia fede giuro: nisi aliud de usurpantis intentione constet: quia multi ita loquuntur, uerbi gratia. Ne fo giuramento, ò lo giuro, hoc uel illud faciam; quorum tamen mens non est serio id iurare, sed tautum iracundè, & grauiùs affirmare. Laym. l. c. c. 2.

IV. Fides à Sacerdotibus loco iuramenti exigi solita per eorum consecrationem, uti formula illa Principum, Da Principe, ò per l'honor mio di Principe, & si non sint iuramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco iuratæ promissionis; uti & si à personis illustribus, uel nobilibus dicatur. Da Gentil'huomo, ò da Caualiere. uide Laym. loco cit. c. 2.

V. Formulæ hæ, Deus nouit, Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor, Deus nouit omnia, Deus uidet meam conscientiam, censentur tantum narratiuè proferri, non inuocatiuè (atque adeo non sunt iuramenta) nisi aliud constet, aut ex circumstantiis probetur. Laym. l. c. n. 4. Bon. q. 1. p. 2. ex Suar. Less. Sanch. &c.

VI. Non sunt iuramenta, quæ dicuntur per modum sponsionis; u. g. expono caput meum, amputentur mihi aures ne ita sit, &c. Vide Sanchez loco cit. num. 42.

VII. Non uerè iurat, qui ut iuramentum coactus uitet, dicit se iurare per omne id, per quod potest, quia cum nulla res sit, per quam absque necessitate iure licitè possit, censentur per nihil iurare intendisse.

VIII. Non sunt iuramenta, (quod Confessarii, & Catechistæ moneant, ne ex erronea conscientia peccetur) uerè, certè, in ueritate, fide boni uiri, per fidem meam, fide boni Christiani, vel Sacerdotis, uel Regis, per conscientiam meam, sua

per

per conſcientiam meam,&c. ut habetur Leſſ. c. 42.
d. 1. Bonac. loc. cit. quia tantum ſignificant illum lo-
qui ex dictamine conſcientiæ, & notitia ueritatis;
nec in teſtem adducitur Deus. Eſſet tamen iura-
mentum dicere, per fidem Catholicam, per S. Euan-
gelium, quia tunc cenſetur in teſtem adduci illius
fidei, & Euangelii auctor. Vide Laym. l. c.

IX. Non iurat, qui dicit, tam uerum eſt, quàm
ſol lucet, quam hic ſedeo, ambulo, &c. Vnde & ſi
comparatio falſa ſit, tantum eſt mendacium, cum
nullus in teſtem inuocetur. Idem eſt ſi dicas, quod
dico eſt Euangelium, eſt inſtar fidei, eſt de fide,
&c.

X. Quamuis hæ, & ſimiles comparationes; (tam
uerum eſt, quam Deus eſt, quam Chriſtus eſt in
Venerabili Sacramento, quam uerum eſt Euange-
lium; item, tam ſum innocens, quam B. Virgo,
uel S. Franciſcus, &c.) communiter uideantur con-
tinere iuramentum cum blaſphemia; id tamen non
ſatis apparet, quia nullus in teſtem inuocatur. Ne-
que uidetur eſſe blaſphemia, ſi ſit uerum, & animus
proferentis ſit ſignificare tantum ſimilitudinem; ut
ſenſus ſit hoc eſſe uerum ſuo modo, ſicut alterum
eſt uerum ſuo modo. Tum uerò eſſet blaſphe-
mia, ſi uſurpans intenderet ſignificare, tantam
eſſe (ſecundum æqualitatem) in ſuo dicto certi-
tudinem, quanta eſt in ea ueritate fidei. Sanch. 2.
moral. c. 31.

XI. Non eſt iuramentum cum quis iurat per
creaturas, in quibus nihil diuinæ bonitatis ſpe-
cialiter elucet: quia tunc non cenſentur adduci
cum relatione ad Deum; ut ſi dicas: iuro per hanc
barbam, ueſtem, &c. Cenſetur autem iuramen-
tum cum ſit per creaturas nobiliores, cum per
eas tunc accipiatur earum Creator, ut qui in iis
ſingulariter reſidet, ac relucet, ſic v. g. dum iu-
ratur per cœlum, intelligitur illius habitator;
dum per terram, is, cuius hæc ſcabellum; dum
per templum, is, qui ibi colitur; dum per aliquod
Sacramentum, is, qui inſtituit; dum per crucem,

is,

is, qui in ea fixus est; dum per Euangelia, ea tangendo, aut nominando, is, cuius ea verba sunt. Bonacin. quæst. 1. par. 1. num. 4. ex Suar. Sanch. ll. cc.

DVb. II. Quotuplex sit iuramentum? Resp. Diuisiones aliquot communiter afferuntur; sed tantum accidentales, quæ speciem non mutant, vt in confessione distinguere non sit opus. Suar. Less. Bon. p. 2. Itaque diuiditur.

Primò. In Verbale, Reale, & Mixtum; cum videlicet vel verbis fit, vel actione aliqua, vt rectione digitorum, contactu crucis, sceptri, Euangeliorum, vel & verbi, simul, & actione corporali, vndè & vocatur iuramentum corporale. v. Bon. p. 2.

Secundò. In inuocatorium, seu Contestatorium, & in Execratorium, seu Imprecatorium. Illud est, quo Deus simpliciter vt testis inuocatur: hoc autem, quo non solum vocatur testis, sed etiam vt vindex, cum iurans se vel alium dilectum, vel aliquid sui aut suorum, subiicit Deo puniendum si falsum dicat: vt, ita me Deus amet, adiuuet; puniat me Deus; faciat Deus vt hinc nunquam sanus surgam, nec coniugem, nec liberos viuos hodie intuear: tollat me Deus subitanea morte; æternum damnet, super animam meam, &c. in quibus quando falso iuratur, an sit coniuncta altera species malitiæ contra charitatem sui, aut proximi, Scholastici controuertunt. Negat Suar. Valent. &c. quia non solet quis, etiam amico suo tale malum ex animo imprecari, sed potius cogitat Deum non facturum esse. v. Bon. di. 4. q. 1. p. 2.

Tertio, In assertorium & Promissorium. Illud est, quo præterita, vel præsentia affirmantur, aut negantur: hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Comminatorium, vt v. g. per Deum ego te cædam. Sed hoc referri potest ad promissorium. In confessione non opus est explicare, vtrum per Deum, an Sanctos iuraris: quia est eiusdem speciei malitia, cum

iurans

iurans semper intendat Deum adducere in testem. Suar. Less. c. 42. Lugo d. 16. n. 286.

DVb. II. An, & quando sit licitum iurare? Resp. Iuramentum, si debito modo fiat, licitum est. Est de fide. Et quidem est actus religionis; vt omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cum in eo obseruantur hæc tria. 1. Est iudicium, quod exigit, vt cum discretione, prudentia, consideratione, ac reuerentia, non sine necessitate, aut graui causa fiat. 2. Est iustitia, quæ exigit, vt quod iuratur sit res iusta, licita, & honesta. 3. Est veritas, vt nimirum sit res vera, aut saltem ex graui ratione putetur esse vera: ita vt (prout ex defectu alicuius horum, minor, aut maior in Deum iniuria, aut irreuerentia redundare censetur,) maius, aut minus committatur peccatum. Vnde resoluitur.

I. Quoad iudicium, si hoc solum desit, vt plurimum est veniale tantum: vt si quis absque necessitate iuret, siue ex leuitate quadam animi, siuè ex consuetudine. v. Sanch. l. 3. c. 6. n. 22. Less.

II. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, iuxta quantitatem negligentiæ, quam iurans admittit in inuestigatione veritatis, vel tollenda consuetudine. Sanch. n. 10.

III. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem iurandi sine attentione, sit ne verum hoc an falsum, quod iurare solent.

IV. Quod ad iustitiam spectat, peccat mortaliter, qui iurat se facturum rem mortaliter malam: vt se aliquem interfecturum: quia est grauis irreuerentia, diuina authoritate se ad peccatum mortale quasi obligare; ita vt hic duæ malitiæ concurrant: vna quod velit malum: altera, quod ad hoc abutatur authoritate Dei odientis omne malum. Bon. l. c. p. 3. Less. l. 2. c. 42. d. 3.

V. Venialiter autem peccat, qui iurat facere rem venialiter malam: aut vanam, aut inutilem, aut friuolam, cum ibi leuis tantum irreuerentia censeatur: Bon. ib. Less. l. c.

VI. Item

VI. Item peccat uenialiter, qui iurat aliquid contra consilia Euangelica; ut se non ingressurum religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum. Suar. Less. Sanch. Bon. l. c.

VII. Quod ad ueritatem spectat, cum hæc deest, peccatur mortaliter: quia committitur grauis in Deum irreuerentia; quippe cum adducatur in testem falsitatis, quasi uel ipse ueritatem nesciat, uel uelit, aut possit decipere, testando falsum. Nec hic excusat leuitas materiæ; quia siuè hæc sit grauis, siuè leuis; seria, siuè iocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum; & tale iuramentum dicitur periurium. S. Tho. 2. 2. q. 97. a. 7. Less. Sanch. Bon. l. c. An autem & quando periurium possit esse ueniale per accidens. Vide Escob. t. 1. c. 3. nu. 6.

VIII. Nec excusatur, qui iurat uerum, si is putabat esse falsum, uel qui iurat pro certo, de quo ipse dubitat; & si à parte rei uerum sit. Sotus, Nau. Bon. l. c.

IX. Peccat æquè grauiter, qui ab altero exigit iuramentum, sciens eum esse peieraturum. Excipe, nisi iusta causa, & necessitas exigat; quia tunc periurium ex sola peierantis malitia sequitur, nec alter moraliter censetur illius causa, cum utatur suo iure. Quod tamen extra iudicium raro habet locum in priuatis personis. S. Thom. q. 89. Suar. l. 3. c. 13. & 14. Sanch. l. 3. c. 8.

X. Non peierauit, qui iurauit aliquid re ipsa falsum, quod ipse bona fide, & cum ratione putauit esse uerum.

XI. Excusari subinde quidam simplices à mortali periurio uidetur posse ratione inconsiderationis, cum usurpant quasdam formulas iuratorias, ut, per animam meam, puniat me Deus. Etsi enim sciant id uocari iuramentum, non tamen apprehendunt, quod iurare sit aliquid graue, & inuocare Deum in testem; sed tantum apprehendunt confusam aliquam rationem mali, non tanti momenti. Vide Bonac. l. c. Laym. c. 14.

Dub.

DVb. IV. An in Iuramento liceat uti æquiuocatione? Resp. Iurare cum æquiuocatione, quando iusta causa est, & ipsa æquiuocatio licet, non est malum: quia ubi est ius occultandi ueritatem & occultatur sine mendacio, nulla irreuerentia fit iuramento. Quod si autem sine iusta causa fiat, non erit quidem periurium, cum saltem secundum aliquem sensum uerborum, uel restrictionem mentalem uerum iuret: erit tamen ex genere suo mortale contra religionem; cum sit grauis irreuerentia, ad alterum in re graui decipiendum usurpare iuramentum. Ita communiter DD. uid. Sanch. l. 3. c. 6. Bon. p. 12. Laym. c. 13. Vnde resoluitur.

I. Grauiter peccat, qui utitur æquiuocatione, quando non rogatus, sed spontè sua iurat: quia tunc tenetur uti uocabulis secundum communem significationem, inquit Tol. l. 4. c. 21. eo quod non habeat rationem æquiuocandi.

II. Grauiter item peccat, qui utitur æquiuocatione, quando iuramentum iustè exigitur, ut à iudice, uel superiore, in re graui. Bon. loc. c.

III. Si autem fiat tale iuramentum in re leui, per iocum & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantum ueniale, ut probabiliter docet. Sanch. l. c. c. 3. 6. contra alios: quia sola discretione siuè iudicio caret. v. Bon. l. c.

IV. Licet æquiuocè iurare, si iuramentum exigatur iniustè: v. g. si quis exigat iuramentum, qui ius non habet, v. g. Iudex incompetens: uel si non seruet ordinem iuris. Item si exigatur per uim, iniuriam, metum, u. g. si uir exigat iuramentum ab uxore de adulterio occulto, si latrones exigant à te lytrum cum iuramento. Sayr. l. 4. c. 5. & l. 12. c. 17. Less. Trul. l. 2. c. 1. d. 15.

V. Qui exterius tantum iurauit sine animo iurandi non obligatur, nisi fortè ratione scandali, cum non iurauerit, sed luserit. In foro tamen externo potest cogi ut seruet. Sanch. 7. mor. c. 10. n. 11. Trul. lib. 2. c. 1. d. 10.

Dub.

DVb. V. Quæ & quanta sit obligatio iuramenti promissorii? Resp. In iuramento promissorio duæ affirmantur veritates: vna de præsenti primaria, quod scilicet iurans habeat animum implendi quod promittit: altera secundaria de futuro, quod scilicet impleturus sit, suo tempore, quod promittit; siuè promittat Deo, & est votum cum iuramento; siuè homini, & est iurata promissio humana. Vnde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. Ita communiter DD. vt Laym. l. 4. t. 3. c. 6. Bon. p. 7. Vnde resoluens.

I. Defectu primæ veritatis iurans verè peierat mortaliter, si vel non habet animum implendi, siuè materia sit parua, siuè magna: licita siuè illicita: uel si dubitat an facturus sit necne, quod iurat: uel si putet sibi mortaliter impossibile ut impleat, quod promittit: quia quoad istam ueritatem præsentem, promissorium ab assertorio non differt; unde nec paruitas materiæ excusat. ibid.

II. Defectu secundæ ueritatis uerè pierati s, qui quod promisit, postea non implet, si rationabiliter implere potest. Id solum hic dubitatur an qui promisit rem exiguam cũ iuramento, ut u.g. dare alteri unum pomum, uel nummum pro eleemosyna, uel castigare prolem, uel inter uendendum nolle se minori pretio uendere; uel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingressu portæ, &c. an inquam sub graui peccato teneatur hæc seruare? Vbi speculatiuè quidem uidetur quod sic; quia verè adductus est Deus, vt testis, quod sit facturus; ergo si sine causa non facit, quantum in se est, facit Deum testem falsum. Caiet. Valent. Tolet. l. 4. c. 22. alii. Nihilominus probabiliter alii tenent contrarium, ut Sanch. uid. Lay. supra c. 14.

III. Illud certum est, quod si ex eo quod iurasti, tantummodo parum aliquid non serues, non esse graue; v. g. si iurasti te non habiturum uinum, non peccas mortaliter parum bibendo. Sanch.

t. 1. l. 4. cap. 12. nu. 21. quia tunc excusat paruitas materiæ. Et sic excusantur, qui iurant seruare statuta alicuius Capituli, Collegii, Vniuersitatis, &c. si postea paruum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus iuratis, & aliis ministris iustitiæ; ut de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum iurasset, parum tantum detraheret. Nauar. Suar. Sanch. uid. Laym. Bon. p. 14.

IV. Obligatis probabiliter iuramento promissorio, & si extortum a te sit per iniuriam, ac metum; ut si oblitus uti æquiuocatione, iurasti prædonibus dare lytrum, usurario usuram. Bec. 3. 2. q. 89. &c. Negat tamen Azor. tr. 1. lib. 11. cap. 7. qu. 2. in materia tamen matrimonii: quia matrimonium coactum metu cadente in constantem uirum, nullum est, hinc etiam iuramentum extortum de eo contrahendo, uidetur relaxatum ipso iure, ait Caietan. V. periurium, Suar. c. 9. Sanch. Bonac. p. 9.

V. Obligaris item, & si iuramentum sit errore aut dolo extortum, si dolus uel error uersetur tantum circa circumstantias accidentales, non magni momenti: nam si uersentur circa substantiam, ut u. g. si annulum te daturum alteri iures, putans esse ferreum, cum sit aureus, uel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non iurasses, non obligaris. v. Sanch. l. 3. c. 11. num. 42. Suar. &c.

VI. Non inducit ullam obligationem, si iures rem malam, aut uanam, aut inutilem, aut, ut habet Caiet. indifferentem, quæ nec ex fine, nec circumstantiis cohonestatur; quia iuramentum non potest esse uinculum iniquitatis, aut uanarum rerum ac otiosarum, ad quas Deus non uult nos obligari. Bonacin. & communiter. Vbi Nota ex Laim. supra cap. 6. iuramentum non conualescere, & si talis res illicita & uana, postea mutatis circumstantiis fiat honesta; cum iuxta regulam 18. iuris in 6. non firmatur tractu temporis, quod initio non subsistit.

VII. Nec obligaris implere, si quid iurasti con-

tra consilia Euangelica; ut non ingredi religionem, non dare eleemosynam, &c. Molin. Sanch. Laym. l. 4. t. 3. c. 6. Et licet peccaris talia iurando, non tamen peccas non implendo. u. Caietan. V. periurium.

VIII. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius, ut u. g. religionem, si aliquid iurasti in utilitatem aut gratiam alicuius hominis, aut aliquorum; dummodo sit honestum, & sine peccato impleri possit. Vnde u. g. alumnus, qui iurauit se seruiturum Principi, aut huic uel isti Ecclesiæ, &c. non potest ingredi religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si iurasses Titiæ eam ducere: nam eo casu potes ea relicta ingredi religionem; quia iuramentum sortitur naturam actus, cui apponitur: promissioni autem matrimonii hæc tacita conditio inest, nisi ingrediar religionem. uid. Layman. cap. 6. Bonac. d. 4. q. 1. p. 3.

Resp. II. Iuramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio uel propositum cui est annexum. Ratio, quia accessorium sequitur principale, ideoque quando non obligat promissio, nec obligat iuramentum appositum. Less. lib. 2. c. 42. d. 2. Bonac. d. 4. quæst. 1. p. 16. Trull. lib. 2. cap. 1. d. 17. Vnde resolues.

I. Titius qui cum iuramento promisit nuptias Bertæ diuiti, sanæ, uirgini, bonæ famæ, &c. non tenetur stare iuramento, postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, uel infamiam: quia promissio ipsa non obligat eo casu.

II. Qui urbanitatis causa iurauit se ante alterum non sessurum, bibiturum, uel ingressurum domum, &c. non peccat contra iuramentum si coactus ab altero prius sedeat, bibat, uel ingrediatur: tum quia promissio illa uel propositum habet tacitam conditionem adiunctam (nisi me coegeris) qua sublata non obligat, & consequenter

ter nec iuramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente iuri suo. Bonac. loc. cit. Sanch. Less. Trull.

III. Qui iurauit se seruaturum decreta, & regulas, uel statuta alicuius congregationis, uniuersitatis, uel capituli, tantum tenetur seruare ea, quæ sunt in uigore, & quatenus sunt in usu, uel seruantur à maiore parte Capituli, nisi tamen aliud constet de mente iurantis, uel hic uoluerit se ad illa independenter à statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. Trull. Azor. Less. Dian. par. 2. tract. 6. m. R. 39.

IV. Qui Iurauit seruaturum secretum, non peccat contra iuramentum illud detegendo, quando non potest illud celare absque graui suo, uel alterius damno: quia ipsa promissio secreti non uidetur obligare, nisi hac conditione, (si non noceat Sylu. Bonac. Sanch. Trull. loco cit.

V. Qui iurauit Iudici se dicturum quæ nouit, non tenetur reuelare occulta. Ratio patet Less. Bon. Trull. l. c.

VI. Qui iurauit se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum ui iuramenti soluere, si à creditore terminus solutionis prorogetur: quia cum hic cedat iuri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter iuramenti. Azor. Bon. Trull. l. c. nu. 18.

DVb. VI. Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio iuramento obligationē contraxit? Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur, à Tol. & Caiet. recensentur isti. I. Si quod bonum erat tempore iuramenti, propter circumstantias postea fiat illicitum, uel uanum, uel impeditiuum maioris boni, uel melius sit omitti quam impleri. Sanch. cap. 15. II. Si iuramentum mutes in opus aliud apertè melius, & Deo gratius: id enim quisque per se potest, ut habet Tol. cap. 23. Excipe tamen semper, si quid in hominis commodum iurasses; nec enim

Deus

Deus illum uult defraudari. III. Si notabiliter mutetur status rei: ut si u. g. iurasses aliquem punire iusta punitione, is autem supplex ueniam peteret, & ageret pœnitentiam, posses ei sine periurio condonare: quia iuramentum obligabat seruato eodem statu, in quo non pœniteret, Laym. c. 9. IV. Si res iurata facta sit inutilis ad intentum, maximè, si magis illius destructiua: ut si u. g. ex correctione impœnitentis filii notaretur is magis destruendus, quam emendandus: aut si turbanda familia, secuturæ rixæ cum uxore, & sic præstet non corrigere, Regin. l. 18. c. 56. Bonac. l. c. p. 14. V. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quouis promissorio iuramento tacitè subintelligi, natura, & Doctores docent. Tales autem sunt, ut Laim. dicit supra c. 9. 1. si potero. 2. saluo iure superioris. 3. nisi res notabiliter mutetur. 4. nisi obligatio tollatur. De quo sequens dubium.

DVb. VII. Quomodo obligatio iuramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem? Resp. De hoc ex conditionibus iam positis, & potestate superiorum in suos, ac suorum uota, a Laym. hic cap. 11. & aliis communiter hæc traduntur.

I. Quod spectat ad irritationem, irritare, & annullare potest iuramentum omnis is superior, maritus, aut dominus, qui & quomodo irritare potest suorum uota. Sanch. c. 19. n. 7. Suar. Azor. Fill. 25. c. 9. q. 9. p. 17. dub. 6. uide Caput, seq.

II. Possunt & iidem irritare iuramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescunq; ipsam promissionem, seu contractum infirmare iis concessum est.

III. Quoad dispensationem, quicunque habet potestatem ordinariam, uel delegatam, uel priuilegium disponendi in uotis, potest in iisdem dispensare, etiamsi iurata sint.

IV. Quoad commutationem, eadem est ratio, quæ de dispensatione.

V. Quod attinet ad remissionem, siuè relaxatio-

tionem, iuramentum factum in fauorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est, aut cui is, & promissa materia subiecta est.

VI. Et is quidem potest remittere, & si talis fauor ei iuratus esset propter Deum; v. g. si quis propter Deum iurasset pauperculæ eam ducere, potest ipsa iuramentum illud relaxare, vt habet Nauar. & alii contra Sotum, & Sylu. quia licet iuramentum principaliter factum sit propter Deum; quia tamen executio est in fauorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

VII An etiam ciuilis potestas relaxare possit iuramenta suorum subditorum in temporalibus, quãdo iusta causa subest, u. g. quia metu, uel per aliam iniuriam extorta sunt, controuertitur. Alii negant, alii aiunt apud Laym. Probabile est, quod docet Sanch. l. 3. c. 12. cum Suar. non posse relaxare directè, sicut potestas Ecclesiastica quando dispensat; sed tantum indirectè, u. g. ratione materiæ; uel supplendo uicem eius, cui iuratum est, & qui remittere debebat. Plura ad forum externum spectantia circa iuramentum. Vide apud Lay. supra c. 11. Bonac. l. c.

De Voto. Cap. II.

DVb. I. Quid sit uotum, & quotuplex? Resp. I. Est promissio facta Deo, deliberatè, de bono possibili, & meliori. D. Thom. 2. 2. qu. 88. uide Sanch. & Laym. l. 4. t. 4. Vnde patet, quod Votum sit actus latriæ soli Deo debitus. Quare dum uouemus quiddam Sanctis, sensus est, uoueri ea Deo in honorem simul Sanctorum: sicut templa, & altaria ædificamus Deo in eorumdem honorem. Porrò ex singulis particulis datæ definitionis, multi casus resoluuntur: quos, ut uitetur confusio, & consulatur memoriæ, se paratis dubiis proponam.

Resp. II. Diuiditur Votum, 1. In Absolutum, &

Conditionatum. Illud est, quod at sine ulla conditione, ut uoueo eleemosynam: hoc autem, quod fit cum conditione, ita vt nisi hac postea non exurgat obligatio: ut, uoueo eleemosynam, si sanitati restituar; vel (quod dicitur Pœnale) uoueo facere disciplinam, si hoc fecero. 2. In Solemne, & Simplex. Illud est, quod ut tale acceptatur ab Ecclesia, & sunt hæc duo: uotum castitatis, quod maioribus ordinibus annexum est; & uotum professionis religiosæ. Simplex autem uotum est omne aliud, quod talem solemnitatem non habet. Vbi sciendum, quod uotum solemne reddat personam iure inhabilem ad contractus, uel actus contra uotum, ut ad matrimonium, uel dominium bonorum habendum, prout uide infra l. 4. cap. 1. in tract. de statu relig. Simplex autem tale Votum; u. g. castitatis, (excipio, quod in Societate IESV emittitur post Nouitiatum) aut ingrediendæ religionis, & si reddat contractum, u. g. matrimonii illicitum, non tamen inualidum. Vide infra l. 6. de matrimonio. 3. In Reale, & Personale. Illud est, cum pecunia, uel alia res externa pretio æstimabilis promittitur; ut calix, eleemosyna: hoc autem, cum aliqua hominis actio, uel cessatio ab actione, ut uotum ieiunii, peregrinationis, abstinentiæ a lusu. His aliqui adiungunt. Mixtum ex utroque, ut si uoueas peregrinationem cum oblatione alicuius rei. Vide Less. lib. 2. c. 40.

DVb. II. Quæ requiratur uoti deliberatio, & intentio? Resp. Cùm uoti obligatio sit grauissima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, qua quis liberè, & directè in se uoluerit promittere, cum animo se obligandi. Ita Doctores communiter, Less. Bonac. d. 4. q. 2. p. 1. Vnde resolues.

I. Aetas, & usus rationis, ea uouendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu humano, & directo in se uolitum. Excipe tamen uotum solemne religionis, quod inualidum est ante certam ætatem.

II. Non

II. Non obligat uotum factum cum semiplena animaduersione, uel deliberatione, u. g. ex repentino animi motu, uel consuetudine, lingua mentem præueniente, uel ex calore iracundiæ rationis usum auferente. Azor. Sanch. Trull. l. 2. cap. 2. d. 1. Vbi notat, non esse sufficiens indicium, quod defuerit perfecta ratio, uel deliberatio, si uouentem facto uoto mox pœniteat; item motum iræ, raro, & uix unquam impedire usum rationis.

III. Quod si is, qui scit se uouisse, dubitet an cum sufficienti deliberatione, & usu rationis, ob defectum ætatis; si quidem uouit ante septennium, uotum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis usu: quia eum ius in tali non præsumit, & possessio stat pro libertate. Si uerò post septennium uouit, obligat: quia possessio est pro uoto, cum præsumatur usus rationis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet, utrum ante, an post septennium uouerit, teneri uoto uult Sanch. & Paulus, negat Dian. &c.

IV. Vota facta in ebrietate, etiam ante præuisa, & sic uolita in causa, non sunt ualida, cum non sint uolita in seipsis & directè: bonum autem non consurgat, nisi ex integra causa: quamuis ad peccatum satis sit uoluntarium indirectè, & in causa. Laym. l. 4. t. 4. c. 1. nu. 4.

V. Vota facta in metu, non incusso ad hoc ipsum, ut uotum extorqueretur, ualida sunt; quia sunt simpliciter uoluntaria, & deliberata: facta autem in metu iniustè incusso ad ipsum uotum extorquendum, inualida sunt: ex communi: non quia non sint uoluntaria, sed quia uel ius ea irritat, uel Deus non acceptat, ne det uim iniustæ coactioni: idque, siuè metus sit grauis, siuè leuis, dummodo quis formaliter ex solo tali metu uoueat. Suar. de Voto lib. 1. cap. 8. Sanch. Filliucc. t. 26. cap. 1.

VI. Quoad uota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, uel circa conditionem substantialem, uel circa finem, siuè

rationem formalem, ac motiuum vouendi, votum nullum est; vt v. g. 1. Circa substantiam: si quis voueret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cùm sit aureus; vel se ingressurum certum monasterium, putans esse Ordinis S. Benedicti, cùm sit Carthusianorum. 2. Circa conditionem substantialem: si quis v. g. voueret se ingressurum monasterium, vbi putaret religiosam disciplinam, & essentialia religionis seruari accuratè, & tamen non ita esset; vel si voueret peregrinationem ad limina Apostolorum, putans tantum distare centum milliaribus, cùm tamen distarent trecentis. 3. Circa causam finalem: si quis v. g. voueret aliquid in gratiarum actionem, pro sanitate parenti reddita, & is re ipsa non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum est; quia hic deficit liber consensus, qui non fertur in incognitum: & nihil est tam contrarium consensui, quam error. Filliuc. t. 26. cap. 1.

VII. Vota, quæ adduntur post Nouitiatum, in quocunque approbato Ordine, instar matrimonij carnalis non sunt irrita ob vllum errorem, nisi solum substantialem circa substantiam.

VIII. Si error circa conditionem substantialem sit de re parui momenti, non redditur votum irritum, vt si iter peregrinationis, quam quis vouit, sit paulò longius, quàm putabatur: quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantum circa causam impulsiuam, valet votum; quia illa est tantum causa secundaria, qua seposita actus est sufficienter voluntarius secundum substantiam. Neque talis error in cæteris contractibus actum vitiat: v. g. Vouit aliquis peregrinationem Romam, studio colendi Deum, & simul etiam habuit causam secundariam impulsiuam, vt inuiseret fratrem, quem putauit esse Romæ; quem si intelligat deinde illic non esse, non ideò desinit obligari voto. Et ex his patet, quomodo intelligendum sit, quod dici solet, vota non obligare

vltra

vltra intentionem vouentis. Sanch. lib. 4. c. 2. Less. lib. 2. cap. 40. d. 2.

IX. Ad votum non sufficit nudum propositum, licet firmissimum: quia qui tantum proposuit, non tenetur sub peccato præstare: qui autem promisit, o. ligatur sub peccato: & nisi præstet, agit contra fidem Deo datam. Bonac. p. 1. Laim. l. c.

X. Ad votum aliquando sufficit promissio implicita, vt patet in susceptione ordinum sacrorum: vbi licet non dicatur voueo, vel promitto castitatem, votum tamen hoc sit implicitè, hoc ipso, quod sciens Ecclesiam annexuisse ijs ordinibus istud votum, eos suscipis. An verò, si quis planè id ignoraret, adhuc censeretur vouere ex implicita intentione, dubium est. Aliqui aiunt, aliqui probabilius negant, dicuntque talem teneri ad castitatem, non ex voto, sed ex Ecclesiæ præcepto. Sanch. de matr. l. 2. d. 27. num. 11. Bonac. qu. 2. p. 1. & communiter.

XI. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, sed tamen se non obligandi, nullum esset votum, secundum Nauar. Sylu. Sanch. a. 27. Less. l. 2. c. 40. dub. 1. nu. 6. Bonac. & alios contra Caiet. quia talis non vult vouere, cum apponat conditionem contra substantiam actus. Vnde Lugo d. 23. de iust. s. 1. & alij, contendunt talem non posse dici promittere. Verum videtur esse quæstio de nomine. Si verò haberet animum vouendi, & se obligandi, non tamen implendi, tunc etiam grauiter peccaret, & votum esset validum. Sanch. Fill. Bonac. p. 1. nu. 14. Laym. &c.

DVb. III. Quæ requiratur materia voti? Resp. Ea debet esse possibilis; (cum impossibile nec efficaciter possit intendi, nec ad illud sit obligatio (& non solum bona, sed etiam melior, quam oppositum, siue eius omissio; quippe finis intrinsecus voti est, honorare per hoc Deum: id autem non potest fieri, nisi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem esse non possit, vt quis obligetur ad relinquendum id, quod est melius. Sanch. l. 9.

cap. 7. Layman. Nauarr. &c. Vnde resolues.

I. Inualidum est uotum nunquam peccandi uenialiter, cum id moraliter, & ordinariè sit impossibile. Aliqui tamen volunt, sic uouentem teneri isto voto ad vitanda mortalia, & venialia grauiora; de quo Scholastici, Nauar. c. 12. nu. 63. Suar. l. 2. c. 3. Sanch. de matr. l. 9. d. 35.

II. Inualidum est votum de re vana, uel inutili, vel indifferente, nisi ex circumstantijs, aut fine fiat bona: quia Deo displicet stulta promissio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vouens: vt v. g. si quis decidens ex equo, voueat non amplius equum ascendere. Nau. c. 22. Sanch. 4. moral. c. 7.

III. Inualidum est vouere mala: & qui uouet mortale, peccat mortaliter: qui autem veniale, cum uenialiter tantum peccare dicit Sa, Sylu. V. iuramentum: licet mortaliter peccare uelit Caiet. V. uotum, & Less. l. 2. c. 4. d. 5. quod uidetur probabilius.

IV. Inualidum est Votum, cui adiungitur finis, uel alia circumstantia mala tenens se ex parte rei uotæ; u. g. Vouet quis eleemosynam ad obtinendam uanam gloriam, aut impetrandum per eam uictoriam iniustam, felicem successum furti, adulterij, &c. aut in gratiarum actionem pro successu talis peccati: quia datio eleemosynæ in talem finem, est actio blasphema, quasi Deus peccata promoueat; ideoque non potest esse materia uoti. Caiet. Nauar. c. 12. Sanch. c. 6. Laym. l. 4. t. 4. c. 2. nu. 6. Fill. t. 26. c. 5.

V. Validum autem est, & si ei adiungatur finis, uel alia circumstantia mala tenens se tantum ex parte uouentis; ut u. g. si quis ex uana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, uoueat ei dare eleemosynam: quia tunc res ipsa bona est, quam uouet, licet ipse uoueat malè, & cum peccato. Ibidem.

VI. Validum item est uotum factum ex affectu erga rem bonam, ut bona est, & si cum peccata causa

causa mala: ut si quis uoueret eleemosynam, si ex duello euaserit saluus: si non capiatur in furto: si filius sibi nascatur ex adulterio, quo parat, &c. licet enim duellum, furtum, adulterium uelle, malum sit, tamen his positis non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non sunt, sed Dei dona: & uotum non cadit super ista mala, sed super hæc bona, considerata (ut pono) quatenus in se bona sunt. Nauarr. Laym. l. c.

VII. Inualidum est, & ueniale peccatum, uouere bonum, quod est impeditiuum boni maioris; ut præsertim sunt uota contra consilia Euangelica; ut u. g. manere in sæculo, ducere uxorem, ire ad militiam, facere mercaturam. Nau. nu. 27. Suar. Fill. c. 1. q. 7. nu. 58. Sanch. &c.

VIII. Si tamen aliquod bonum per se, & absolutè minus, fieret per accidens maius bonum, tunc talia uouere ualet: ut u. g. si quis uideret susceptionem ordinum sibi damnosam. Vide Bonac. p. 1.

IX. Matrimonium ordinariè inualidè uouetur; quia ordinariè melior est cœlibatus. Dixi, ordinariè: quia ualidè uouetur. 1. Si quis ad hoc obligetur, ut quia sine iniuria, aut graui infamatione sponsæ, uel liberorum ex ea conceptorum, a sponsalibus non potest recedere. 2. si id Reip. ualde utile futurum existimetur, ut, quia u. g. ex eo speratur pax inter Principes, conuersio hæreticorum, regni tranquillitas. 3. si quis ob fragilitatem, & inueteratam consuetudinem peccandi, adeo sit pronus ad lapsum, ut prudentes iudicent consultum ei esse ut nubat: in quo tamen ultimo Lay. & alii dissentiunt. Vide Bon. l. c. Fill. nu. 6. Nauar. Suar. l. c. Laym. nu. 12.

DVB. IV. Quæ, & quanta sit obligatio uoti? Resp. Tanta est, quantam tum quantitas materiæ permittit, tum intentio uouentis, qua se uel multum, uel parum, uel absolutè, uel cum certa conditione, restrictione temporis, qualitatis, obligare uult, designat; ita ut &si obligatio uoti sit iu-

ris naturalis vis tamen eius pendeat à voluntate, & facto hominis, tanquam præuia conditione, vt tantum vel tantum obliget. Ita communiter vide Laym. c. 3. Bon. p. 5. Vnde resolues.

I. In materia leui nemo obligatur sub mortali: quia materia id non permittit. Nauarr. num. 40. Sanch. lib. 4. c. 12. Lay. l. c. v. g. Vouisti recitare quotidie Salue Regina: omittendo semel, iterumque, non peccas mortaliter, quia materia est parua. Sanch. l. 4. c. 12. Laym. l. c. Azor. lib. 21. cap. 15. Imò & si toto anno omittas, esse tantum ueniale, eò quod materiæ istæ paruæ non coalescant in vnam, probabiliter docet Diana t. 5. misc. nu. 34. ex Soto, Aragon, & Tannero 2. 2. dist. 4. dub. 3. contra Valentiæ, &c.

II. In materia graui & si quis possit se obligare tantum leuiter, communiter tamen censetur se voluisse obligare grauiter, nisi aliundè constet. Vnde violans tale votum peccat grauiter ex genere suo. Vide ibid.

III. Qui postquam graui voto se obstrinxit, seriò deinde dolet, quod fecerit, non peccat grauiter, modo retineat animum implendi. Vide Sa V. votum.

IV. Qui violat votum de re iam ante præcepta; v. g. qui post votum castitatis fornicatur, debet in confessione addere, quod votum id habeat, aut quod Ordines acceperit, si Confessarius nesciat: quia duplex tunc est malitia peccati. Suar. cap. 6. Less. d. 7. Sanch. c. 5. Fill. c. 2. q. 7.

V. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti. Vnde si qui Canones videntur indicare, filium à patre religione deuotum teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius votum patris semel ratificauerit Suar. c. 9. Sanch. Laym. c. 3. n. 6.

VI. Cum hæres teneatur soluere vota realia defuncti, non tenetur vi voti, sed ex iustitia; sicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. soluere Ibidem.

VII. Eodem modo si communitas aliquid vo-

uit,

nit, in quod posteri non consenserunt, non tenentur id seruare vi voti, sed interdum ratione pacti statuti, vel longæ consuetudinis. Vide Laym. hic cap. 3.

VIII. Cum quis vouet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licitè potest, vt v. gr. rogando, persuadendo, uel etiam præcipiendo, si sit superior, vel etiam aliquando paciscendo, & suppeditando sumptus. Sic parens, qui filium deuouit religioni, ad nihil aliud tenetur, quam vt conetur eam filio persuadere: sic qui missas, vel peregrinationem alterius curandam, quando stipendium, ac sumptus ei persoluit, non tenetur alium substituere nouis sumptibus, si prior non præstet ad quod se obligauit. Sanchez. Laym. num. 7.

IX. Vota personalia non implentur nisi per vouentem: vnde qui vouit peregrinationem Romam v. g. non satisfacit, si conducat alium neque ad id tenetur, si ipse non possit. Ibid.

X. Vota realia soluenda sunt ex proprio: vnde qui nequit ex suo, non tenetur ab alio mendicare. Quod si possit ex suo, & tamen alius, siuè rogatus, siuè spontè pro ipso velit soluere, id valet, quia tunc quod alter dat, fit ipsius; non autem actio alterius personæ potest fieri alterius. Vide ibid.

XI. Vota conditionalia non obligant cessante conditione, etiamsi ipse vouens causa fuerit, vt conditio non poneretur; dummodo id non impediuerit per dolum, vim, aut malitiam: vt v. g. vouisti peregrinationem, si eam Petrus approbet; deinde submittis qui persuadeat, vt non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imò & si malitiosè per fraudem, dolum, &c. impediueris, adhuc probabile est, te voto non teneri, vt habet Laym. cap. 6. ex Suar. & alii. Interim Laym. rectè hic aduertendum monet ad intentionem vouentis: vt v. g. si filius nouit se ingressurum religionem, nisi pater contradixerit, videtur eius inten-

intentio fuisse, nisi contradixerit ex se, sua sponte, sibi relictus, &c.

XII. Qui vouit rem certam, & determinatam, v. g. hunc calicem, si ea res pereat, non tenetur ad alium, cum id non soleat intendi: si autem eam rem vendiderit, probabilius videtur esse, teneri dare pecuniam, quam accepit: quia qui vouet rem, censetur promittere omnem eius vtilitatem.

XIII. Qui vouit aliquid faciendum certo tempore, vt ieiunare hoc, vel isto die: illo transacto, siuè cum culpa, siuè sine culpa eius, ad nihil tenetur: & neque si præuiderit impedimentum eo tempore superuenturum, tenebatur præuenire, cum hæc non soleat intentio vouentis esse. Suar. Nauar. l. 1. v. Bon. p. 5.

XIV. Qui vouit aliquid sine certo tempore, v. g. peregrinationem, tantum tenetur implere cum commodè primum potest; quia sic moraliter quisque censetur intelligere suam promissionem, vt habita commoditate non nimis diu differat, quamuis minor causa sufficiat ad differendum, quam ad omittendum. Filliuc. c. 4. q. 10. Lay. c. 3. Bonac. &c.

XV. Qui uouit aliquid sine certo loco, u. g. ingredi religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcumque monasterium illius Ordinis, in quo seruentur substantialia regulæ. Neque tenetur pro admissione peragrare prouinciam, sed satis est adire loca aliquot non nimis dissita. Et satisfecit voto, si postquam ingressus est, remittatur, aut egrediatur (saltem cum iusta causa, qualis est u. g. grauis, ac diuturna tristitia, & anxietas, siuè ex natura ipsa, siuè aliunde nata. Escob. ex Sanch. t. 1. l. 4. c. 16. num. 100.) ante professionem. Vide Trull. lib. 2. c. 2. d. 20. n. 7. & 8.

XVI. Qui vouit aliquid sine certa qualitate, v. g. religionem in genere, potest ingredi quamcumque, etiam laxiorem; modo seruentur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis uouit triticum &c. non tenetur dare optimum quod habet,

bet: sed satis est (loquendo de obligatione præcisè) ut det quod non sit planè ineptum.

XVII. Qui vouit aliquid sine certa quantitate, u. g. eleemosynam, pecuniam, frumentum, &c. satisfacit dando quantum uoluerit, modò non tam parum, ut uideatur potius irridere suum uotum, quam implere. Ratio horum omnium petitur ex intentione uouentis, qua nemo censetur se obligare, nisi ad id, quod commodè potest, & communiter est decens. Suar. Sanch. l. 4. c. 13.

XVIII. In dubio de mente uouentis, debet fieri interpretatio secundum uerborum, quibus usus est, proprietatem, uel potius communem, & usitatam acceptionem. Fill. t. 26. c. 2. Laym. c. 3.

XIX. Qui uouit, si ludat chartis, dare decem imperiales, tenetur secundum Sanch. date toties decem, quoties ludit; quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare Lay. l. 4. tr. 4. c. 5. n. 4. u. Trull. Dian. p. 5. t. 9. R. 60.

DVb. V. Quot modis tollatur obligatio uoti? Respond. Dupliciter tolli potest. 1. Nullius authoritate interueniente: idque uel materiæ mutatione; ut si materia ante honesta fiat turpis, indifferens, uel impeditiua maioris boni, ratione nouæ circumstantiæ, uel prohibitionis; uel si fiat impossibilis, absolutè, aut moraliter; uel desitione conditionis, à qua pendebat. 2. Interuentu authoritatis humanæ idque tripliciter; irritatione, commutatione, uel dispensatione; de quibus sequentibus dubiis. Est communis Sanch. l. 4. c. 24. Less. l. 2. cap. 40. Suar. Filliuc. t. 26. cap. 8. Vnde resolues.

I. Et si tua culpa materia facta sit impossibilis, inutilis, &c. tamen postquam iam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpa.

II. Si concurrat obligatio duorum uotorum incompossibilium, implendum est id, quod est præstantius, & Deo gratius; alterum cessat. Quod si uerò sit æquale, aut nescias utrum sit melius, implendum est, quod prius uouisti, & ruit poste-

rius: si & hoc nescis, libera est electio. Vide Trull. l. 2. cap. 2. d. 9.

III. Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantum, tunc si commodè talis materia diuidi non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v. g. Vouisti ædificare templum, si totum non potes, non teneris ad partem.

IV. Si verò diuidi commodè potest, & solet, manet obligatio ad illam partem, quam potes: ut v. g. 1. Qui non potest ieiunare tota hebdomada, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & consummauit post uotum castitatis, tenetur non petere debitum; cum eatenus votum adhuc sit possibile (reddere enim debet) Vide Bonac. p. 7. §. 1.

V. Quod si Votum diuidi quidem possit, sed vnum in eo sit principale, reliqua verò accessoria tantum, non per se seorsim intenta, sed dependenter à priori, tanquam istius appendices, & modi; tunc si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessoriis, non autem contra: vt v. g. Vouisti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem mittere. Vide Sanch. l. 4. cap. 10. Bonac. d. 4. qu. 2. p. 4. §. 4. Trull. l. 2. cap. 1. d. 10.

Dub. VI. De Voti irritatione.

An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem? Artic. I.

Resp. Cum non debeat violari cuiusquam dominium, ac quilibet dominus possit vti sua libertate, hinc si potestati dominatiuæ alterius sit subiecta alicuius voluntas, potest is subditi istius omnia vota, qualiacunque sint, ad suum libitum, sine vlla causa, validè irritare directè; hoc est; potest velle, & pronunciare, vt illa vota nulla sint, itaut nullo etiam casu obligatio postea

reui-

reuiuiſcat (& ſi peccent ſi abſque cauſa irritent, vt docet Leſſ.l.2.c.40.n.75.Nauarr.Suar.Filliucc.) Porrò hoc ius prouenit ex iure poſitiuo, quo datur alicui legitima poteſtas dominatiua in voluntatem alterius. Ita communiter DD. Vide Sanch. l. 4. c. 24. nu. 30. & 31. Vnde reſolues.

I. Quiuis pater, & in eius defectu, auus paternus, tutor, imò etiam mater, non tantum ſi nutrix ſit, ſed etiam in priorum defectu, & ſecundum quoſdam, reliquis deficientibus etiam magiſter, vel herus, vt Suar. Leſſ. d. 10. nu. 78. contra Sanch. poteſt directè irritare vota liberorum impuberum: vt colligitur ex cap. Mulier. 32. q. 2. c. 1. & 2. 20. q. 1. & cap. Si quis de reg. Impubertas autem ſecundum iura finitur in maſculis, anno decimo quarto completo, in fœminis duodecimo completo, à die natiuitatis computando, vt Sanch. l. c. Vide Laym. t. 4. c. 2. Bon. di. 4. q. 2. p. 6. §. 2.

II. Vota religioſorum (non tamen nouitiorum) etiam ſub prædeceſſoribus emiſſa, irritare poſſunt directè præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores, & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatiſſæ; vt habet Suar. l. 6. de voto c. 7. n. 19. Regin. l. 18. n. 342. Fill. Bon. l. c. n. 26. Excipitur tamen votum tranſeundi ad religionem ſtrictiorem. Vide Binsfeld. 3. p. Ench. c. 9. Leſſ. nu. 75. Sanch. c. 24. nu. 30. Bon. l. 5.

III. Idem poteſt, ſecundum Sanch. lib. 9. de matrim. d. 39. maritus reſpectu votorum vxoris, licet probabilius id alij limitent ad ea vota, quæ mariti iuri præiudicant. Laym. hic cap. 7. Fill. tr. 26. c. 8. q. 8. Leſſ. d. 10. nu. 83. & d. 15.

IV. Qui ſemel votum irritauit, ſi poſtea nolit, non ideo reualidatur. Vide Sa. V. Irritatio voti.

V. Nullus ſupradictorum poteſt directè irritare vota emiſsa ante ſubiectionem, v. g. ante matrimonium: facta verò intra tempus ſubiectionis, de re implenda poſt tempus ſubiectionis, v. g. in pubertate, vel poſt obitum mariti, poſsunt irritare. Bon. l. c.

VI. Votum, de quo dubium est, vtrum emiseris tempore libertatis, an subiectionis, non posse irritare superiorem, docet Salas l. 2. q. 21. & Caram. l. 3. c. 1. d. 1. Sed contrarium tenet Suar. Sanch. Bon. &c. cum Bardi d. 6. c. 1. §. 28.

VII. Facta tempore subiectionis, possunt adhuc irritari post illud: v. g. quando filius iam est pubes. Quod verum est, & si in pubertate ea ratificasset, putans ex errore esse firma; secus tamen, si infirma esse nouisset, & independenter à prioribus ratificasset. Vide Less. l. 2. c. 40. dub. 10.

VIII. Supradicti possunt reuocare, ac directè irritare uota, & si semel ea ratificauerint: quia non priuarunt se dominio, & potestate sua. Vide Suar. de voto l. 6. c. 6. Quod si tamen id sine causa fiat erit secundum quosdam peccatum mortale: licet probabilius id neget Suar. loco cit. cap. 4. & Laym. hic.

IX. Prælatus potest irritare votum subditi a prædecessore æquali, vel inferiore, confirmatum, non tamen à superiore. Vide de his Bonac. loco cit. § 3. Layman. cap. 7.

Quis vota indirectè possit irritare? Artic. II.

RESP. Si alicui, non quidem uoluntas uouentis, sed uoti materia sit subiecta, itaut in hanc ius habeat, is tale uotum potest irritare, irritatione indirecta; hoc est eius obligationem suspendere, in quantum suo iuri præiudicatur: idque ex lege naturæ docente, quod nemo possit alteri promittere aliquid in præiudicium tertij. S. Tho. in 4. d. 38. Suar. Less. & c. ll. cc. Vnde resolues.

I. Sic irritare possunt, præter supra nominatos, mater respectu filiorum puberum, quamdiu manent in domo paterna, nec sunt emancipati: item tutor puberis, vsque ad annum vigesimum quintum, in iis, quæ eorum potestati officiunt. Layman. cap. 4.

II. Idem potest vxor respectu mariti; u. g. si

is uouerit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare seorsim, quæ derogant uitæ sociali, & usui dominii, quod habet in corpus mariti. Less. nu. 83. Fill. nu. 273.

III. Item dominus, & domina respectu famulorum, ut si ii uouerint ieiunium, quo fierent inepti ad obsequia domini: quale uotum non est castitatis, uel breuis orationis. Less. n. 86.

IV. Item non tantum Pontifex respectu omnium fidelium, sed etiam Episcopi, & Principes respectu subditorum, quando materia illis præiudicat. Denique superiores respectu nouitiorum, in ijs, quæ impediunt nouitiatus exercitia. Less. d. 13. nu. 8.

V. Non possunt irritare indirectè uota de re aliàs præcepta, u. g. non furandi; quia nemini præiudicant. Item neque uota implenda tunc, quando materia uoti non erit amplius subiecta: u. g. uota serui implenda cum erit liber; & coniugis, cum alter erit mortuus.

VI. Potest quis etiam indirectè irritare uota longè ante facta, quam sibi materia subijceretur; u. g. facta à coniuge longè ante matrimonium.

VII. Potest quis etiam uota à se, uel antecessore concessa, & confirmata, indirectè irritare, ut patet ex articulo superiore. Excipe tamen, nisi suo iure cessisset: & hanc cessionem subditus acceptasset; ut u. g. in uoto castitatis, mutuo mariti, & uxoris consensu facto. Secus tamen esset, si uel sola uxor, uel uterque independenter ab altero uouisset.

VIII. Vota indirectè tantum irritata reuiuiscunt, & obligant quando alteri desinunt præiudicare. Vide Bonac. p. 7. Laym. c. 8.

DVb. VII. Quid sit commutatio uoti? Resp. Cōmutatio est substitutio alterius operis honesti loco eius, quod uoto promissum erat, sub eadem obligatione. Circa quam, ut licitè fiat, traduntur hæ regulæ: Prima, Ad commutationem uoti requiritur authoritas Ecclesiastica. 1. Quando com-

mutatio fit in paulò minus bonum: quod si notabiliter minus sit, miscetur dispensatio. 2. Quando dubium est de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale: licet aliqui tunc putent sufficere authoritatem propriam. Hæc tamen sufficit ad commutationem in melius; quia in meliori minus continetur. Voco autem melius, quod est tale in ordine ad vtilitatem spiritualem vouentis, & Deo gratius.

Secunda. Ad commutationem voti in æquale, requiritur causa, licet minor, quam ad dispensationem, quia dispensatio planè liberat ab obligatione voti; commutatio verò aliud subrogat. Vnde si fiat in melius, nulla causa requiritur: si in æquale cum authoritate superioris, sufficit maior in illud propensio. Si verò dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis molestia in implendo. Vide Less. lib. 2. c. 40. Vnde resolues.

I. Quamuis oratio absolutè sit melior ieiunio, non licet tamen propria authoritate hoc in illam commutare; quia hic & nunc potest ieiunium esse Deo gratius; vtpotè vtilius ad bonum spirituale huius hominis. Less. d. 16. Sanch. c. 56.

II. Omnia vota personalia propria authoritate commutari possunt in votum religionis: imò ipso iure omnia vota realia sic mutantur in professione.

III. Qui habet votum religionis, non potest illud propria authoritate commutare in susceptionem Episcopatus: tum quia hic non efficit hominem perfectiorem, quam religio, licet perfectiorem esse supponat: tum quia non constat, quod illud hic, & nunc sit Deo gratius; tum, quia sic respondit Innocentius III. apud Bon. in 2. præceptum d. 4. q. 2. p. 7. Idem docet Less. l. 2. c. 4. d. 16. nu. 103. Azor. Sanch. Laym. l. 4. t. 5. c. 6. n. 15. Palaus d. 3. p. 16. n. 2. Fagund. Dian. p. 6. t. 6. R. 62.

IV. Qui habet facultatem dispensandi, habet etiam commutandi; non tamen contra: quia commutatio est pars dispensationis, qui autem po-

test maius, etiam minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantum, non potest mutare, nisi in æquale: quod moraliter, & non scrupulosè æstimandum est, vt monet Laym. c. 8. In qua æstimatione, ait Caietan. non negligenda sunt concomitantia: v. g. in voto peregrinationis, habenda ratio non tantum laboris, sed etiam expensarum, quas fecisset. Suar. Less. Vide Bonac. p. 7. §. 3.

V. Si is, cuius votum mutatum est, malit deinde implere primum, id potest: tum quia id est melius, vel æquale: tum quia in eius fauorem factum est, cum tacita conditione, si ei placuerit. Less. nu. 97. Sanch. Fill. nu. 289.

VI. Si voti legitimè à superiore commutati, siuè opus fiat impossibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius: quia obligatio extincta est. Vide Laym. Bon. ll. cc.

DVb. VIII. Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis? Resp. I. Dispensatio est absoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, vt valeat, iusta causa requiritur; qualis v. g. est. 1. Bonum Ecclesiæ, vel commune Reipub. 2. Notabilis difficultas in obseruatione voti. 3. Imperfectio actus, vel leuitas, ac facilitas, ex qua processit votum. Suar. l. 6. cap. 17. Filliuc. nu. 260. Sanch. l. 4. c. 45. vide Bon. p. 7. nu. 24. Laym. c. 8. nu. 5. Vnde resolues.

I. Cum causa non sufficit ad integram dispensationem, partim dispensari: partim commutari potest. Bon. l. c.

II. Prælatus videns, ac (cum facilè possit) non contradicens, videtur dispensare, ait Sa.

III. Potestas etiam delegata dispensandi in votis, extendit se etiam ad vota iurata, & iuramenta pia soli Deo facta. Vide Suar. lib. 6. de voto, Sanch. l. 8. de matr. d. 3.

IV. Ante voti acceptationem à certa persona, aut Ecclesia non censetur ei ius acquisitum, ideoq; sine eius iniuria potest dispensari, vel commutari.

Resp.

Resp. II. Potestas dispensandi conuenit omnibus Prælatis, qui habent iurisdictionem in foro externo, vel priuilegium. Less. l. 2. c. 40. d. 12. Sanch. c. 37. & communiter. Vnde dispensare possunt sequentes. 1. Papa respectu omnium fidelium in omnibus votis. 2. Episcopus, respectu suorum subditorum, non autem Parochus; quia tantum habet iurisdictionem fori interni. Suar. l. c. c. 12. 3. Prælati regulares exempti, respectu suorum Religiosorum, & Nouitiorum: idque circa vota, quæ vel in seculo, vel etiam Nouitiatu fecerunt. Less. n. 8. & 107. Sanch. l. 9. de mat. d. 29. non autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ. Suar. Less. ll. cc. 4. Ex priuilegio Papæ, Confessarii ordinum mendicantium, secundum concessionem, & moderationem suorum superiorum, vt notat Less. d. 13. nu. 108.

Resp. III. Supradicti omnes Papa inferiores possunt dispensare in omnibus votis, exceptis quinque soli Papæ reseruatis, scilicet voto Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Iacobum Compostellam, & Vltramarina, siuè in Terram Sanctam. Vide Bon. Less. Laym. ll. cc.

TRACTATVS TERTIVS.

De Tertio, et Quarto præcepto.

Quid tertium Præceptum, Memento, &c. Cap. I.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, siuè impendi cultui diuino, est naturale, & adhuc obligat; quatenus verò tempus id designatur dies Sabbathinus, est

cere-

ceremoniale, & in Nouo Testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia designatus dies Dominicus & festi; præscriptusque modus colendi, vt quædam opera illis diebus fiant, quædam non: hæc prohibentur, illa præcipiuntur. Bon. Laym. ex D. Tho. 2. 2. qu. 122.

DVb. I. Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur? Resp. I. Die festo prohibentur omnia opera seruilia, hoc est, quæ & versantur circa materiam externam; & vel mechanica, & illiberalia sunt, u. g. suere, fabricare; uel requirunt tantum laborem corporis, & ab operarijs tantum, & seruis fieri solent. Ita DD. communiter. Vide Lay. l. 4. tr. 7. c. 1. Suar. Filliuc. &c. ex D. Tho. l. c. Vnde resolues.

I. Impertinens est ad rationem operis seruilis, vtrum fiat ex lucro, an ex recreatione; ex hac, an ista intentione, pia, vana, & turpi. Caiet. Suar. Lai. l. c. &c. contra Silu. & Canonistas.

II. Impertinens quoque est, siuè fiat cum defatigatione, & labore, siuè non; siuè breui, siuè longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

II. Seruile non est, ideoque nec prohibitum, festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel naui: vnde etiam ad hæc necessaria sunt licita. Nauar. c. 13. Tol. & Laym. Suar. de fest. c. 27.

IV. Nec seruile est, ducere iumenta sine onere, cum id sit iter facere, vt ait Fill. hic c. 9. nu. 170. Ducere autem iumenta, currus, uel nauigium onustum mercibus, est seruile. Suar. l. c. Fill. l. c. Quod si tamen ante festum talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam utilitatem, uel damnum, quod aliàs sequeretur.

V. Item nec seruile est, siuè gratis, siuè pro pretio docere, studere, scribere, transcribere; & secundum quosdam, ut Medinam, Lopez, & Armillam, quorum sententiam probabilē docet Lay.

contra

contra Sa Fill. Azor. & alios multos, pingere etiam coloribus (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, sed tingere, vt v. g. colorare asseres, vel pannos, dealbare parietes, illiberale est.

VI. Videtur etiam excusari posse in typographijs literarum collocatores, quando post diurna collocant neglectum pensum; vt Lay. hic. Imprimere tamen, seruire habetur. Escob. E. 5. c. 4. Suar. Layman. &c.

VII. Excusat etiam Fill. hic num. 169. distillationem, quæ sine corporis fatigatione, potius ad experientiam, & peritiam fit, quam ex officio, & arte.

VIII. Seruile aliqui non putant, (alij contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium aliaque peiora vitanda) venari. Gran. 2. 2. c. 3. t. 12. d. 4. s. 7. nu. 65. aucupari, militare, gladiari, piscari (saltem in fluminibus recreationis gratia) & similia; piscatio tamen moderata esse debet. Lay. & Fill. tr. 27. cap. 9. q. 12. Bon. d. 5. q. 1. p. 2. in 25. Escob. qui docet laboriosam, & ex officio non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum acu pingentes. Arm. Azor. Palaus, Sa, March. Vide Dian. p. 6. t. 6. R. 15. & p. 4. tr. 4. R. 62.

Resp. II. Prohibentur præterea quædam opera non seruilia, quæ dicuntur forensia; vt sunt, mercatus, placitum, iudicium ad mortem, vel pœnam, & strepitus omnis iudicialis, id est, actiones, quæ ad decisiones causarum, tam ciuilium, quam criminalium, tam secularium, quam Ecclesiasticorum spectant. Ita commun. Doctor. ex. cap. 1. de ferijs. Vnde resolues.

I. Festo non licet citare, adducere testes, id est, exigere iuramentum iudiciale, proferre, aut exequi sententiam: quæ si feratur, est irrita. Vide Lay. l. 4. t. 7. c. 2. nu. 7.

II. Nec licet emere, & vendere res non necessarias negotiari publicè, vel priuatim, inire contractus emptionis, locationis, permutationis,

nis, &c. (nisi ex consuetudine, uel aliis iustis caufis excusentur) quia intelliguntur nomine mercatus, qui prohibitus est, c.1. de feriis, vt docet Bon. ex Suar. c. 13. & Fill. t.27. c.10. q. 2. nu. 180.

III. Festo licet excommunicare, dispensare, iudicem priuatim informare, aduocatum consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitum iudicialem. Vide Bon. l. c.

DV. II. Quæ causæ excusent ab obseruatione festorum, ob quas opera prohibita liceant? Tales præcipue sunt septem.

Prima. Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem quasi Episcopalem: vti superioris Religionum, imò & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. Suar. c. 33. Laym. c. 4. n. 2. Bon. p. 1. n. 20.

Secunda. Consuetudo: nam sic licent nundinæ illæ in festis passim haberi solitæ; & præparationes deliciarum non necessariarum, vt cupediarum, placentarum, & similium ciborum artificiosorum: item emptiones, & venditiones recularum parui momenti. Bon. l. c. Lay. l. c.

Tertia. Pietas in Deum: per quam licent opera, quæ proximè (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei: vt pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces, in supplicatione. Ornare autem, & vertere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur. Fill. nu. 218. Bonac. loco cit.

Quarta. Charitas erga proximum, per quam licent, & valent actus iudiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis grauentur. Sic etiam possunt rusticanorum, in paruis oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, causæ ciuiles agitari. Similiter licet pauperibus, & infirmis, pro tunc agentibus, subuenire. Item emere, & vendere rusticis, qui aliis diebus impediunt. Laym. cap. 2. nu. 7. Vide Dian. t. 1. R. 34.

Quinta. Necessitas propria, uel aliena, corporis uel animæ, si nimirum sine graui incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quomodo excusantur, 1. Iudicia, quæ celeritatem requirunt: u. g. si latro sit fugiturus, nisi tunc capiatur. 2. Serui, & ancillæ coacti à dominis laborare, nec audentes recusare; quod si tamen frequenter contingat, eos deserere debent. Suar. Lay. loco cit. 3. Iidem, & similes reficientes suas uestes, cum id aliis diebus non possint. 4. Pauperes, qui se, suosque alere non possunt, operantes priuatim, sine scandalo; maximè quando multi dies festi concurrunt. Bon. num. 13. 5. Coci, & culinarii. 6. Pistores, laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum. 7. Chirurgi, & pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri, & uitri, coctores laterum, calcis, &c. & quicunque, quorum opus semel cœptum non potest interrumpi sine damno. 9. Molitores, & naucleri pendentes a uentis. 10. Piscatores halecum, tinnorum, &c. qui certo tantum anni tempore id possunt. 11. Instauratores fontium, pontium, uiarum publicarum, & similium, quæ moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessariis, ut funeribus, nuptiis, &c. si aliter fieri non potest, ut satisfaciant. 13. Agricolæ ad cauendum damnum ruri laborantes; ut si ob pluuiam imminentem segetes, uel fœnum congregent. Bonac. num. 13. Filliuc. num. 211. 14. Denique excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis quædam uendunt; cum præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec alias commodè emere posse. De supradictis uide Suar. Laym. Bon. ll. cc.

Sexta. Vtilitas, non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam, uel splendorem: sic enim licet in aduentu, uel ortu Principis laborare, ut perficiantur theatra, ignes, uestes, &c. Quamquam monet rectè Suar. præstare in hoc casu petere ueniam à Pastoribus. Vide Bon.

Septima. Excusat item, saltem à graui peccato

par-

paruitas operis, seu temporis. Vnde graue non uidetur una hora laborare; ut habet Suar. l.2. de festis c. 32. maximè, ut notat Laym. si labor non sit nimis seruilis, & fatigans corpus. Imò durum uidetur mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat: Vide Fill. t.27. c. 11. q. 1. num. 105. In forensibus autem, & iudicialibus, materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desumendam, monet Escob. E. 5. c.3. n.14. ex Palao to.1. tr.6. d.2. p.3. n.4. Sic graue peccatum esse asserit uenditionem rei magni momenti, cum magna solemnitate, licet breui tempore fiat. Quod intellige (secundum supradicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset.

DVb. III. Quæ opera festis præcipiantur? Resp. præcipitur 1. Auditio concionis: non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem. Vide Trid. sess. 24. c. 4. de reform. Fil. hic c. 8. Bon. t.1. d.5. q.1. p.2. n. 27. Sua. &c. Dixi, nisi quatenus, &c. quia homines rudiores ignorantes præcipua mysteria fidei, ea præsertim, quæ sub graui obligatione eos scire teneri, dictum est supra l.2. t. 1. c. 1. tenentur lege charitatis, (si alias ea commodè addiscere non possint) sub graui peccato concioni, uel potius cathechesi interesse. Bon. d.5. in præcep. 2. n. 28. addens eo casu concionem etiam missæ præferendam esse. Trul. l. c. c.1. d.4. n.12. Fagund. &c. 2. Præcipitur speciali præcepto, obligante sub mortali, audire Missam, hoc est, morali, & humana assistentia, siuè præsentia ei interesse. Est communis ex cap. Omnes fideles, & ex cap. Missas de consec. dist. 1. contra Anglum, & Rosellam, qui semel uel iterum negligere, dicunt esse ueniale. Obligat hoc præceptum omnibus festis, omnes baptizatos usum rationis habentes: non autem infantes, amentes, uel cathecumenos, Ratio primæ partis, quia est uniuersale. Ratio secundæ, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ, quia non sunt Ecclesiæ subiecti. C. Lugo

d. 22.

[illegible]. 22. ſ. 1. & 2. Nau. Sanch. & Kon. Vnde reſolues.

I. Non eſt obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoſcunt: cum Trid. ſ. 24. c. 4. de ref. dicat, teneri vbi id commodè fieri poteſt: tùm quia ſi qua obligatio fuit, ei derogatum eſt per priuilegia Regularium, & generalem conſuetudinem contrariam. Suar. de rel. t. 1. l. 2. c. 16. Azor. Nauar. Cened. Zerol. p. 1. V. prædict. Trull. l. 2. c. 1. di. 4. vid. Barboſ. in Trid. ſeſſ. 24. cap. 4. Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipſis in priuilegiis communicant, concionantes in ſuis Eccleſiis, quouis anni tempore poſſunt auditoribus ſuis concedere 17. annos, & 320. dies Indulgen. nomine Papę. Dian. p. 4. t. 4. R. 22. ex Rodriq. &c.

II. Non eſt obligatio ad audiendam Miſſam feria quinta, & ſexta, & Sabbato Maioris hebdomadæ; neque diebus Rogationum. Azor. Henriq. Suar. d. 88. ſ. 5.

III. In die Natiuitatis Chriſti tantum teneris audire vnam Miſſam. Nauar. Suar. Fill.

IV. Satisfacit, qui recitat ſubmiſsa (ex obligatione) Horas Canonicas; vel pœnitentiam iniunctam in confeſſione, vt contra Caietan. Sylu. Aug. Armil. docet Suar. Sa, Rodriq. Fill. &c. Ratio, quia duobus pręceptis poteſt ſimul ſatisfieri, vt vid. ſupra lib. 1. t. 2. cap. 3. dub. 3. Idem de eo, qui confitetur tempore Miſſæ, affirmat Regin. lib. 19. num. 14. dummodo intentionem habuerit audiendi Miſſam. Negat autem Suar. d. 88. ſeſſ. 6. Azor c. 7. quæſt. 6. Gordianus, C. Lugo loco citato, ſi quidem poſſit differre confeſſionem, nec adſit neceſſitas præcepti confeſſionis. Idem dicit Bonacin. d. 4. q. vlt. p. 11. vbi contrariam praxim quorundam excuſat, vel ob neceſſitatem communicandi; vel intentionem audiendi Miſſam aliam; vel denique ob bonam fidem.

V. Satisfaciunt etiam inſeruientes Miſſæ, ſi recedant allatum neceſſaria, v. g. vinum, hoſtiam thus, &c. quia cum hęc ordinentur ad officium,

non

non cenfe‿tur abeffe; dummodo non recedant ab Ecclefia, vel faltem non longè. v. Bon.

VI. Peccat, qui non audit integram Miffam; & quidem venialiter, fi omittatur parua pars; mortaliter, fi notabilis v. g. media, vel tertia pars: Laymam tamen, & alii durum putant, mortalis damnare eum qui ab Offertorio, vfque ad finem adfit Additq; communiter excufari a mortali, qui audiunt a principio Epiftolæ, vel fecundum alios, Euangelii vfque ad finem, vel ab initio ufque ad Communionem, u. Bon. t. 1. d. 4. qu. ult. C. Lugo d. 22. fect. 1. nu. 3.

VII. Non peccat faltem mortaliter, qui à duobus Sacerdotibus fucceffiuè duas dimidias Miffas audit, ut habet Nauar. c. 21. Sa, Sotus, Henriq. Dian. to. 1. tr. 3. R. 18. Bon. d. 4. q. q. ult. p. 11. Hurtado contra Suar. Kon. Fagund. quia audit integram Miffam. Ob quam caufam eft probabile, & fi fimul audiat, vt habet Bon. loc. cit. Hurt. & Dian. contra Reginald. Kon. C. Lugo &c. quorum fententia uidetur probabilior.

VIII. Non fatisfacit, qui fub facro dormit, pingit, docet; uel qui eft poft murum, aut aliam rem tali loco, undè nihil audiri, uideri, uel notari poffit, quid fiat: quia non cenfetur moraliter præfens. Satisfacit tamen furdus; cœcus, & quicunque (licet fi poft oftium, aut columnam, uel in feneftra, uel procul à templo) ita eft præfens, ut ex fignis externis colligere poffit, quid à celebrante agatur, fpectata loci natura, eti mfi ipfe per accidens nihil audiat, uideat, aut intelligat, fitque pars per moralem coniunctionem eius multitudinis, quæ dicitur præfens, & eft in confpectu altaris. Bon. loco cit.

IX. Audiens debet effe attentus, faltem uirtualiter, & in confufo, ut aliquo modo aduertat, quid fiat. Hinc fi quis nunc attendat, nunc fabuletur, ut tamen femper aduertere pofsit, quid fiat, licet peccet irreuerentia, non tamen damnandus eft mortalis. Imo Kon. 3. p. q. 93. cum Sylu.

Rofel,

Rosel. & Medin. docet, cum satisfacere, qui uoluntarie toto sacro est distractus, modo sibi sit præsens, & cum reuerentia externa assistat. Quod probabile esse docet Laym. contra Suar. Bonac. & alios, v. Kon. l. c. & C. Lugo num. 26. & 27. Plura de hac tota materia, u. supra l. 1. tr. 2. cap. 3. dub. 2. 3. & 4.

X. Præceptum audiendæ Missæ impletur quocunque in loco, siuè in Parochiali, aut Cathedrali, siuè Regularium Ecclesia, siuè in oratoriis priuatis, siuè extra Ecclesiam audiatur. Ratio, quia Ecclesia tantum auditionem Missæ præcipit, non autem locum; ergo quouis loco impletur. Tol. l. 9. c. 7. Azor. cap. 6. Rodriq. Nauar. Filliuc. Nung. Suar. Kon. Bon. d. 4. q. ult. pu. 12. nu. 4. & plures. Quæ doctrina licet certa satis sit; nihilominus, quia post omnes supra citatos authores, à quodam, moderno, uiro alias docto, in dubium uocatur, peculiari dubio examinanda est; ne cui (quia liber obuius est) scrupulus, aut conscientia nascatur erronea.

DVb. IV. An sit obligatio audiendi Missam in Parochia, Dominicis, & festis maioribus? Resp. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio, Est communis Authorum (quos uide superiore dub. casu ult.) & ut ait Ca. Lugo di. 22. s. 1. n. 2. certa; & si Marchantius in Candelabro mystico t. 4. c. 7. & in Resolutionibus moralibus, in forma manualis editis c. 8. in dubium uocet, scrupulumque mouere conetur, Ratio est, 1. Quia nullum extat ea de re præceptum. 2. Quia cap. Vt dominicis, iubetur Parochus ante Missam eiicere eos, qui proprio Parocho contempto, isthic Missam audire uellent: ergo sine contemptu (formali) licet. 3. Quia ca. Si quis, de consec. iubentur ij, qui habent oratorium domi, in maioribus festiuitatibus audire sacrum in Parochia, uel in ciuitatibus. 4. Quia uniuersalis fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum doctorum; & confessariorum (qui pœnitentes hac de re non interrogant) consuetu-

tudo, id non tantum (vt loquitur Marchantius l. c.) insinuat, sed manifestè docet. 5. Quia Trid. sess. 22. c. 8. tantum dicit populum debere moneri, (non autem teneri) ut frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & festis maioribus, V. Fagund. Lugo, Barbos. Zenedo, Trull. l. 3. c. 1. d. 6.

Neque obstant, quæ Marchant. obiicit, vt.

I. Quod iura antiqua decernant contrarium; eo quod Sixtus IV. de tregua, & pace, præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia, Dominicis, & festis. Nam imprimis ex illo Sixti decreto nihil sequitur; cùm is non dicat teneri, sed tantum prohibeat, ne publicè prædicetur non teneri. Cum enim honestissimum sit, populum audire Missam in Parochia, idque suadere deceat, minimè deceret, id (publicè præsertim) dissuadere: nam inde scandala, & proprij Parochi contemptus, sequi possent. Et hoc est, quod Sixtus cauere voluit. Deinde esto antiqua forsan aliqua iura id habeant, eis posterioribus, temporibus, per varia priuilegia, receptamque consuetudinem vniuersalem, est derogatum C. Lugo, & cæteri Aut. cit.

Nec obstat II. Quod multos Canonistas eam opinionem secutos asserit. Esto. n. olim quidam sic senserint; hoc tamen tempore, post tot & tã ampla priuilegia, post tã clarã, & diuturnam consuetudinem, post eminent. Cardinalium declarationes, & ipsorũ etiam Pontificum nota decreta contraria, (vt vide sequenti Resp.) an aliqui id doceant nescio.

Nec III. Locus Tridentini paulo ante in resp. citatus, quem obiicit, vt patet ex ipsis verbis, & declaratione Emin. Card. Authorumque communi explicatione.

Resp. II. Episcopus non potest censuris, mulctis, aliisque pœnis, cogere ad audiendam Missam in Parochia. Est contra; Marchant. d. c. vbi ait, Regulares ita cõmuniter respõdere, vt priuilegiorũ suorũ fimbrias magnificent, & dilatent phylacteria; & contra Authorem Parochiani obedientis. Ratio

autem est. Quia, ut ait Nauar. Episcopus non potest tollere, (nec restringere) ius commune & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent præter Auth. supra cit. S. Anton. p. 2. tit. 9. ca. 10. §. 1. dub. 4. Sylu. V. Missa, Tolet. Lay. l. 4. t. 7. ca. 3. &c. & comm. omnes Theologi, & Canonistæ moderni afferuntque Azor. to. 1. l. 7. .8. q. 6. & Lugo d. 22. se. 1. pro hac sententia declarationem Cardinalium in Trident. quæ expressè habet: Non posse Ordinarium mulctis, & pœnis cogere ad audiendam Missam, uel Concionem in propria Parochia, etiam in casu negligentiæ, & contumaciæ. Et si his duobus, tanquam Regularibus minus fidat, legere potest eandem declarationem apud Barbos. in Trid. sess. 22. c. 8. de sacrif. Missæ, & sess. 14. de refor. c. 4. nu. 13. Item Tractatu de officio, & potestate Parochi, ubi eandem sententiam Barbosa ipse sequitur, & pro ea supra uiginti Authores celebres, partim Theologos partim Canonistas; qua Regulares, qua non Regulares citat. Vide eiusdem Remissiones in Trident. impressum Antuuerpiæ Anno 1644. & Xerolam in praxi Episcopali p. 2. V. Parochia & p. 1. V. Missa §. 6. Idem disertis uerbis confirmat Clemens VIII. Anno 1592. 22. Decemb. decreto suo, circa hâc ipsam controuersiam Duaci excitatam, quo eam dirimit, his uerbis. Præsenti nostro decreto sancimus, licere sęcularibus, Christique fidelibus uniuersis, Missas diebus dominicis, & festis aliis Maioribus audire in Ecclesiis, tam Fratrum Præd. quam aliorũ Mendicantium, necnon etiam Collegii Soc. IESV, iuxta eorum priuilegia, & antiquas consuetudines; dummodo id in contemptum parochial. Ecclesiarũ non faciant, & dictis Fratribus Prædicatoribus, ac aliis Præsbyteris dictæ societatis, quam in iis priuilegiatis, quibus id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata sua, etiam Quadragesimali, & Paschali, & quouis alio tempore, confiteri licitè posse, &c. Quod si uerò dicta priuilegia, & alia similia clarius cognoscere lubet, inspiciatur (ut alia taccam) Compen-

dium

dium priuilegiorum Societatis IESV., vbi præter Leonis X. clara sunt verba Pauli III. in extrauag. data Anno 1459. Kalend. Nouemb. quæ incipit. Licet debitum, qua omnibus Christi fidelibus, cuiuscunque conditionis, qui verbi Dei prædicationibus, in templis eiusdem Societ. interfuerint concedit vt ibidem Missas audire, & Sacramenta recipere, liberè, & licitè valeant: neque ad id ad Parochiales Ecclesias accedere teneantur. Porrò nequis miretur, tam ampla priuilegia Regularibus concessa à uariis Pontificibus, placebit inspicere eorum Bullas in quib. reperiet motiua grauissima: aut si nec inspicere lubet, recogitet saltem Deum ipsum Innocentio II. (Idum vidit Ecclesiam Lateranensem iam iá ruituram) ostendisse eam sustentari à S. Dominico, & S. Francisco. Consideret, quod sicut olim in uarias orbis plagas, & in ipsam Germaniam, doctrina Christi translata est opera Regularium, ita sine eorum subsidio conseruata diu non fuisset, uel saltem minus floruisset. Et denique ne Regularibus succenseat quisquam, quod priuilegia sua tueantur, sciendum est, quod sine consensu Sedis Apostolicæ ijs renunciare, aut cedere non possint: vt u. l. 2. Decret. tit. 43. de arbit. c. 5. imò & si faciant, irritum fore, & peccaturos quia iniuriam inferent Ordini, & Ecclesiæ toti.

• Nunc ad argumenta Marchantij breuiter respondeo.

I. Affert Authoritatem cuiusdam P. Capuccini, qui Parochianum obedientem scripsit. Et huic quidem me paulo ante sat multas grauesque authoritates opposuisse existimo.

II. Ait; quorundam Episcoporum praxim esse contrariam, eamque fundari in iure antiquo, & nouo Trid. l. c. sess. 22. & sess. 24. ubi dicit: Teneri unumquemque Parochiæ suæ interesse, ad audiendum uerbum Dei, & rudimenta fidei: hæc autem in plerisque locis ruralibus docentur in

Missa; ergo etiam ad Missam possunt compelli.

Resp. I. Praxin istam (sicubi est) paucorum esse, & contrariam praxi communi Episcoporum, in omnibus regnis, & prouinciis, & insuper Præsulis summi.

II. Praxin istam nec fundari in iure antiquo, cum illi, (si quod fuit per priuilegia sit derogatum, & abrogauerit consuetudo; nec in nouo: Tum quia Trid. l. c. loquendo de concionibus, & catechesi, nullam facit mentionem Missæ, & in pœnalibus non valet illatio. Tum quia Tridentinum expressè addit. (quod Marchantius in sua citatione omittit, cum tamen ad rem plurimum faciat) si commodè fieri potest. Tum quia nec illam quidem obligationem, quoad conciones, esse receptam, ostendit vniuersalis Ecclesiæ consuetudo; eo quod fortè regulariter commodè fieri non poterat, vt notat C. Lugo l. c. Neque Catechesis communiter docetur in Missa nisi fortè in pagis, vbi rarius contendunt Regulares cum Parochis de re præsenti. Denique nescio, an non Episcopi, de quibus loquitur, ex numero fortè sint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, Etsi Mendicantium, quæritur quod &si Episcopi Ordines mendicantes meritò colere, & adiuuare deberent non solum id negligant, verum etiam Concilii Tridentini verbis in prauum sensum de tortis, eos incommodis, & perturbationibus afficiant.

III. Citat decreta Synodi Leodiensis, & Namurcensis; subiungitq; Quis verò audiat hæc condemnare, & Patres istius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt.

Resp. Decreta ista (& si quæ fortè sunt similia) intelligenda esse, ne cum contemptu proprii Parochi, audiant sacrum extra Parochiam: aut si quæ sensum alium habent, non esse recepta, vel vsu abrogata. Ita Autt. cit. communiter. Videri potest C. Lugo l. c. Barbos. & Zerola ll. cc. & dignissimus lectu libellus Francisci Fontani. Concionatoris regii, cuius titulus; Responsa, ad quæsita cu-

iusdam primarii Prælati, &c. excusus primum gallicè Naucæi. Anno 1625. postea verò latinitate donatus, & recursus Viennæ Austriæ, typis Michaelis Rictii, Anno 1634. Mitto rationes cæteras, quibus frequentationem Parochiæ (sine obligatione tamen) persuadere conatur, cùm eam, vtpotè honestam imprimis atque decentem, minimè improbare, sed erroneam tantum conscientiam impedire intendam; ne videlicet cum persuasione obligationis Parochialia, vel cum apprehensione peccati Regularium templa frequententur.

DVb. V. Quæ excusent ab auditione sacri? Resp. Duæ sunt causæ, quarum altera si adsit, non teneris curare celebrari priuatim in portatili cum priuilegio, neque (& si id consilii sit) preces interim alias loco Missæ dicere, vt habet Nauar. cap. 23. Suar. Fili. t. 5. c. 5. q. 11.

Prima causa est Impotentia, vel simpliciter, vel moralis, aut difficultas ex notabili incommodo proprio, vel proximi; corporis, vel bonorum, vel etiam honoris: quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis instar discretæ, & beneuolæ matris. Bon. d. 4. q. vlt. p. vlt. Nauar. Fil. t. 5. ca. 7. qu. 11. Suar. d. 85.

Secunda causa est, quodcunque motiuum rationabile, quo quis bona fide putat se excusari. V. Suar. in 3. p. s. 6. c. 5. Lai. & Bon. l. c. Vnde resolues.

I. Excusantur, qui sunt in nauigatione, vel carcere. Item in morbo, vel conualescentia, in qua obsit prodire foras. Item qui sunt in excommunicatione, vel interdicto; de quo suo loco.

II. Item qui custodiunt castra, vrbem, gregem, infantes (vel puerum, qui in templo quietus, & sine perturbatione aliorum contineri non potest) vel domum, aut ægris solatio sunt, aut coquere debent & similia curare, quæ omitti non possunt Bonac. Kon. nu. 86. & 314.

III. Item cui periculum est grauis offensionis mariti, parentum, vel dominorum. Henric. Suar.

Filliuc. num. 227. Si tamen id ferè semper fieret, de alio medio laborandum esset.

IV. Item si quis alioqui omissurus esset occasionem commodam itineris, u. g. socios, cum viam ignoret, uel pericula metuat. Alias uerò tenetur ad Missam ante iter, uel in itinere. Suarez s. 6. Rodriq. Bon. l. c.

V. Si sit grauis difficultas eundi ad Ecclesiam, ob distantiam u. g. unius, uel alterius milliaris Germanici, uel etiam minoris spatii; maximè si uia sit molesta, cœlum pluuium. Vbi habenda est ratio personarum, loci, temporis, & consuetudinis. Bon. Suar. Fill. l. c. March. Resol. past. t. 4. c. 6. nu. 7.

VI. Si ex consuetudine patriæ fœminæ egredi non soleant tempore luctus, uel etiam post partum. Sylu. Caiet. Fill. nu. 229.

VII. Si quis non habeat uestes statui suo conuenientes. Nauar. Henr. Sa, Azor. Bon. l. c.

VIII. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans metuat ne id aduertatur, si prodeat. Lay. l. 4. t. 5.

IX. Si quæ sciret, alteri à quo perditè amaretur, secuturam occasionem peccati, si prodiret. Sa, Fill. n. 227.

De Quarto Præcepto, Honora Patrem, &c. Cap. II.

DVb. I. Ad quid teneantur liberi erga parentes? Resp. Tenentur ui huius præcepti, tùm genitoribus, tùm superioribus, in iis rebus, in quibus quisque, & quamdiu subiectus iis est, amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare; ita ut si notabilis horum defectus sit in re graui, grauiter peccetur: quod facilius fiet respectu parentum, quam aliorum. Ita communiter uide Fill. t. 28. p. 2. c. 1. Regin. l. 2. c. 1. &c. Vnde resolues.

I. Contra amorem grauiter peccat filius. 1. Si signa odii parentibus ostendat, & asperè tractet. 2. Si toruo oculo ferè semper intueatur, ac ita asperè loquatur, ac si odio haberet. 3. Si non sub-

ueniat

ueniat in graui necessitate spirituali, vel corporali. 4. Si non impleat eorum testamenta, & legata, modo hæres sit 5. Si graue malum, v.g. mortem illis optet. Nauarr. Regin. l. 20. n. 8. Fill. t. 28. c. 1. q. 3. & 7.

II. Contra reuerentiam grauiter peccat filius, 1. Si percutiat etiam leuiter; & secundum Regin. 2. Si manum ad percutiendum deliberatè attollat. 3. Si grauiter contristet. Reg. l. 20. n. 24. Fil. n. 17. & 18. 4. Si animo deliberato ad grauem iram prouocet verbis contumeliosis, uel talibus, quibus sciat grauiter offendendos. 5. Si maledicta, conuitia, &c. in eos coniiciat. Nauarr. Filliuc. &c. 6. Si pauperes despiciat, uel nolit agnoscere; quod si tamen exterius tantum dissimulet se nosse, & nolit apud se habere, ex iusta causa, dummodo prouideat de necessariis, Bon. excusat à peccato graui, eo quod rationabiliter non sint inuiti. 7. Si in foro externo etiam de vero crimine accuset; extra crimen hæresis, proditionis, vel coniurationis in Principem, cum non est alius corrigendi modus. Vide Bon. d. 6.

III. Contra obedientiam grauiter peccat, 1. Si in re graui sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domus, bonos mores, uel animæ salutem. Filliuc. nu. 20. 2. Si contra voluntatem parentis ducat vxorem se indignam. Indigna autem dicitur, cum qua non potest contrahere sine dedecore iuxta suæ regionis vsum; non tamen potest exhæredari idcirco. 3. Si sine iusta causa nolit eam ducere, quam vult parens; maximè si inde sopirentur odia, aut parentum necessitas leuaretur. Erit autem iusta causa, v. g. si sit impar familia, si infirma, deformis, fatua, vel inmorigera. 4. Si inconsultis parentibus nubat, ut habet Sanch. Potest tamen, vbi consuluit, ipsis inuitis prudenter contrahere cum se digna: cum circa electionem status sit sui iuris. Less. l. 2. c. 40. nu. 43. Sanc. l. 4. c. 15. Fill. q. 10. n. 20. An, & quomodo peccent liberi furando parentibus vide infra l. 3. tr. 5. c. 1. dub. 4. Item, an alienare possint bona: vide

infra l.3. tr.5. c.3. d.2. & lib.3. tr. 5. c.4. d.1.

IV. Tenetur proles alere parentes egentes, adeo vt si in graui necessitate aliter iuuari non possint, teneatur manere in secluso (nisi tamen in hoc illi certum, vel certè valde probabile periculum salutis immineret) & si religionem sit ingressus, teneatur egredi, & iuuare parentes; dummodò eorum necessitas eius professionem antecesserit. Fill. qu. 5. n. 9. Bon. q. 1. p. 6.

V. Si verò necessitas post professionem superueniat? si ea extrema sit, tenetur egredi, petita prius, licet non obtenta venia. Si autem sit grauis tantum, in qua vtcunque possint viuere, non tenetur quidem, potest tamen egredi, si Prælatus permittat. Quo casu tenetur, in quantum non obstat suo intento, deferre habitum, & obseruare substantialia Religionis; at postquàm parentibus subuentum est, redire. Vide Less. l. 2. c. 41. dub. 3. vid. & infra tr. 5. c. 1. dub. 4.

DVb. II. Ad quid teneantur parentes erga filios? Parentes, quo nomine etiam intelliguntur ascendentes, v. g. auus, proauus, &c. tenentur graui obligatione iuris naturalis, conseruationem, & educationem liberorum curare. Circa quod ex Bon. d. 6. q. 1. Azor. p. 2. l. 2. q. 17. Fill. tr. 28. c. 2. resoluuntur hi Casus.

I. Grauiter peccant parentes, qui sine iusta causa, prolem hospitali, vel locis publicis exponunt. Vide Bonac. hic, & Filliuc. t. 21. p. 2. c. 2. & infra tract. 5. cap. 1.

II. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte, nisi habeat iustam excusationem: tunc verò tenetur sub graui peccato, bonam nutricem quærere. Bon. d. 6. q. 1. p. 6. Laym. Item tenetur secundum iura prolem alere ad finem anni tertij: postea educatio vsque ad emancipationem spectat ad patrem. Excipe, nisi hic esset pauper, & mater diues. Fill. Layman. l. 5. t. 10. c. 3. Reg. l. 20. num. 32.

III. Pater tenetur proli, non tantum legitimæ, sed

sed etiam (in quo ius ciuile a Canonico correctum, iuxta cap. Cum haberet) spuriæ curare alimenta, hoc est, cibum, potum, vestitum, & honestas artes, iuxta suum statum: nisi tamen aliunde se alere possit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus ecclesiasticis possunt hæc suis spurijs præstare. Filliuc. l. c. t. 18. c. 2. num. 28. Laym. l. 5. t. 10. p. 3. cap. 5. vide infra tr. 5. c. 4. d. 5. qu. 1. Hinc peccant, 1. si non adhibeant diligentiam saltem mediocrem; vt acquirant bona, quibus filii alantur, habeantque hæreditatem secundum suum statum. 2. Si bona dilapidando impotentes se reddant, ad liberos honestè secundum statum suum educandos, ac dotandos. Bonac. d. 6. q. 1. p. 6. Azor. Filliuc. &c. 3. Si sine legitima causa filiæ dotem negent (vel filium exhæredent) v. g. quia vult ingredi, vel est ingressa Religionem, vel quia ipsis inuitis nupsit, licet se indigno. Bon. l. c. §. 2. ex Azor. Reg. &c. vel quia filius ordinem sacrum suscepit. Sicut enim pater tenetur dotare suas proles pro matrimonio, vel ingressu Religionis: ita etiam ad suscipiendos sacros Ordines. Neque hæc donatio est reuocabilis: imo sic donata non posse computari in legitimam, aut diuisionem cum fratribus, docet Barbos. &c. 17. Contrarium tamen tenet Molj. &c. cum Dian. p. 8. t. 6. A. 91. & 92.

IV. Parens tenetur proli subuenire relicta religione, iisdem casibus, quibus proles parenti: quos vid. superiore dubio cas. 4. & 5.

V. Parentes graui obligatione tenentur instruere liberos per se, vel alios, in necessariis ad salutem. Hinc grauiter peccant, 1. Si quantum in ipsis est, non curent vt bonis moribus imbuantur, doctrinam Christianam, seu fidei rudimenta addiscant, prauorum consortia vitent, mandata Dei & Ecclesiæ obseruent, Sacramenta frequentent, a peccatis abstineant. Azor. Fill. Bon. l. c. 2. Si occasiones peccandi ab iis non auertant, vel in locis, aut domibus suspectis habitare permittant.

Trull. l. 1. d. 3. num. 4. 3. Si consilio, vel exemplo malo deprauent. 4. Si non obiurgent, puniantque dissolutos: moderatè tamen; nam peccant etiam verberando immoderatè, v.g. ut notabiliter lædantur. Sot. Syl. Bon. l. c. & d. 39. de contract. q. vlt. p. 3.

VI. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem status. Vnde peccant inuitos ad matrimonium, uel religionem cogendo, uel abstrahendo. Et quidem Trident. sess. 25. de Reg. c. 18. excommunicat cogentes ad monasterium filias.

VII. Etsi frater fratri, uel sorori, saltem in extrema, uel quasi extrema necessitate teneatur subuenire, lege tùm charitatis, tùm pietatis: non tamen est ea obligatio, quæ inter parentes, & liberos; cum non sit ista dependentia. Vide Less. l. 2. c. 41. num. 34. Vnde si professus est in religione, non tenetur egredi, ut succurrat. Trull. l. 2. cap. 2. d. 24. nu. 8. ex Suar. &c.

Quæres. An filius aliquando possit à Patre priuari hæreditate?

Resp. Potest ex iusta causa, aliàs non; eaque in testamento debet exprimi. Auth. Sed hodie, C. de inoff. test. Talis autem censetur.

I. Ingratitudo (nisi gratiam patris redierit, ipsumque pœnituerit ante testamentum conditum) ut si affecit patrem graui iniuria, uel eius uitæ insidiatus est, uel manus iniecit, uel maleficis se i[n] miscuit. Bon. d. 3. q. 7. p. 3. ex Couarr. Sanch. Azor. Molin. &c.

II. Si nouercam, seu patris uxorem cognouerit carnaliter: si parenti furioso, uel carcere detento noluit succurrere, fideiubendo, si impedierit patrem testari: si bona parentum dilapidauerit, cum graui ipsorum dispendio.

III. Si filia minor uigintiquinque annis luxuriosam uitam elegerit, &c.

Circa quas

Nota, Valere has causas, quando filius aliunde habet undè uiuat: nam alimentis ad uitam neces-

sariis

sariis priuari non potest, cum debeantur iure naturæ; quod à iure ciuili tolli non potest. Bon. d. 6. q. 1. p. 6. §. 3. ex Sanch. Mel. Azor. Regin. Fill. Trull. l. 4. c. 1. d. 3. & to. 2. l. 7. c. 17.

DVb. III. Ad quid teneantur tutores, & curatores qui parentum suo loco? Tutor (idem est de curatore) tenetur curam gerere pupilli, eiusque bona ritè, & fideliter administrare. Ratio, quia in hunc finem constituitur, & assignatur pupillo patris loco. Quare si delinquat, uel notabiliter sit negligens hac in re, peccat grauiter, & ad compensationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur (& saltem de dolo, & culpa lata) imò etiam si tutoris officium exercet pretio (quod tamen si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis) tenetur etiam de leui culpa. Bon. de contract. di. 3. q. 19. p. 4. Vnde resolues.

I. Tutor tenetur tueri persona pupilli dum opus est, eumque bonis moribus imbuere, & benè educare per se, uel alios. Bon. l. c.

II. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideoque (officium tutoris suscipiens (inuentarium conficere; alioqui damna ex eius defectu secuta resarcire: nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad usus inutiles concedere.

III. Tutor, uti & Curator, tenetur conseruare omnia iura, bona, & actiones pupilli, uel Minoris, & bona alias peritura uendere, pecuniamque conuertere in emptionem bonorum stabilium, uel in censum, &c. prout fuerit utilius. Ib. ex Rebell. p. 2. l. 17. q. 1.

IV. Si tutor, uel curator pecuniam pupilli conuertit in suos usus, tenetur ad restitutionem totius lucri cessant.s, uel damni emergentis, quod inde accepit pupillus, uel Minor. l. c. Rebell. q. 17.

V. Tenetur item ad restituendos fructus (deductis expensis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & sua culpa non percepit. Sylu. V. tutor. §. 4. Rebell. l. c.

VI. Tenetur nomina debitorum exigere, & de-

bita pupilli persoluere, ita tamen, vt quantum fieri potest, bono pupilli consulat. Sylu. Rebell. ll. cc. Tabiena ib.

VII. Tutor, vel Curator non potest donationes, vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli: quia non ad destruendum, sed tuendum est constitutus. Ibid. Excipe donationem remuneratoriam; sic enim potest v. g. stipendio debito pro liberali seruitio aliquid addere, ex liberali donatione. Molin Lugo d.23.s.10. Sanch. Trull.l.7.cap.17.d. 8. vide Dian. p.8.t. 6. R. 17.

VIII. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes; quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena administrant. Vide Bonac. de contr. d. 3. q. 19. p. 4. & infra hoc libro t. 4. c. 3. in appendice ad contractus.

DVb. IV. Quæ obligatio Dominorum, & famulorum, aliorumque Superiorum, & inferiorum erga se inuicem? Resp. I. Domini, & Superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque suorum subditorum. Patet ex 1. ad Tim. 1. Si quis suorum, &c. Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, & vices parentum gerunt; ideoque tenetur quodammodo ad eadem, ad quæ parentes. In primis verò curare tenentur, quantum in ipsis est, vt seruent præcepta Dei, & Ecclesiæ. Bon. d. 16. qu. 1. p. 8. Vnde resolues.

I. Peccant Domini grauiter, 1. Si sine iusta causa impediant famulos, ne festis missam audiant; vel si festis opera seruilia imponant, vel si iubeant ea, quæ sine peccato fieri non possunt. Nauar. c. 14. &c. 2. Si peccandi occasionem permittant, cum possint impedire; aut si grauiter delinquentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutem non moneant, corripiant. Bon. loc. cit.

II. Peccant item grauiter, 1. Si grauibus iniuriis afficiant, diabolos, canes, &c. appellent. Bon. l. c. & Trull. l. 4. c. 1. d. 6. licet Dia. p. 7. t. 7. R. 47. excuset à peccato talem contumeliam, quod ex ira, & indeliberatione soleat proferri. 2. Si alimenta

con-

conuenientia non præbeant; mercedem iustam (dummodo fideliter seruiuerint) non soluant, vel differant absque rationabili causa, Ibid. 3. Si ante elapsum terminum temerè domo expellant: in quo casu (: nisi grauissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis. Less. Azor. ca. 14. q. 1. Fill. n. 117. Regin. Moli. &c. Escob. t. 3. E. 9. nu. 33. 4. Si cum, qui liberos, aliosue domesticos, verbis, exemplo, vel moribus prauis corrumpit, & reprehensionem non emendatur, è domo non dimittant. Nauar. c. 14. Azor. Trull. d. 61. nu. 2.

III. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiu ægrotat) dare salarium (nisi in extrema, vel graui necessitate, tunc enim debet ex charitate) immò sumptus in eius curationem impensos potest repetere. Mol. d. 1. t. 28. c. 4. n. 8. Escob. t. 3. c. 9.

Resp. II. Famuli cæterique subditi, tenentur suis dominis, & superioribus aliquo modo eadem, quæ filij parentibus, nimirum amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis; quia sunt illis quasi loco parentum. S. Thom. 2. 2. q. 103. Regin. l. 20. n. 62. Vnde resolues.

I. Peccant famuli grauiter; 1. Si non laborent, vel seruiant fideliter; tenenturque ad compensationem damni. Molina, Lessius l. 2. c. 24. 2. Si graue damnum inferant, vel inferri permittant, cum possint, impedire. Nauar. c. 14. n. 22. Fill. t. 28. c. 3. q. 10. Regin. l. c. Et quidem si damnum illud inferatur (siue à consfamulis, siuè ab extraneis) in rebus, quarum cura ipsis commissa est, à restitutione non possunt excusari. Molin. Less. l. 2. c. 23. d. 10. num. 65. Fill. hic. t. 36. c. 6. q. 9. nu. 114. 3. Si absque grauissima causa discedant à domino ante terminum elapsum: vltrà hunc verò manere non tenentur, etiam si morbo impediti seruire aliquamdiu non potuerint. Molin. l. c. Regin. n. 517. Escob. l. 7. n. 50. 4. Si domino in rebus magni momenti non obediant. Bon. l. c.

II. Famuli non peccant, si sustentationem, vel

vel mercedem iustam domino negante, vtantur cõpensatione occulta. Molin. l. c. Fill. tractat. 36. c. 6. qu. 3. dummodo tamen alius modus non sit impetrandi: nec plus accipiatur, quam debetur; neque scandalum, aut aliud incommodum graue timeatur Vide Bon. de restit. d. 2. q. vlt. p. 2. n. 16.

III. Similiter pro obsequijs, ad quæ non tenebantur, præstitis (si quidem illa non gratis, & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, docet Nauar. c. 17. n. 108. Less. l. c. Plura de his vide infra t. 5. c. 1. d. 4. & c. 3. d. 10. & Bon. d. 6. q. 1. p. 8.

DVb. V. Quod teneantur Coniuges erga se mutuo, vi huius præcepti? Resp. Vxor in ijs, quæ spectant ad domus gubernationem, & bonos mores, tenetur obedire marito, hic verò vxorem, non vt seruam, sed vt sociam tractare. Ratio est, quia maritus est caput, & vxor commembrum. Nauar. c. 14. n. 20. Tol. Fill. t. 28. c. 9. q. 6. nu. 144. & commun. Vnde resolues.

I. Coniuges peccant, 1. Si debita intentione non contrahant matrimonium. 2. Si sine dispensatione prætermittant proclamationes. 3. Si Sacramentum matrimonii in statu peccati mortalis recipiant. 4. Si vtantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo aborsus. 5. Si debitum sine iusta causa negent. 6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

II. Peccat grauiter vxor, si maritum rixis, vel aliter verbis, ad grauem iram, vel blasphemiam prouocet. Fill. l. c. n. 145. & Bon. 2. Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & consuetudinem fœminarum similis status; nisi tamen ex paraphernalibus, si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium vendicet. 4. Si nolit sequi virum, domicilium mutantem, dummodo possit sine periculo vitæ, & salutis, & contrarium non sint pacti; & maritus post nuptias non sit factus vagus. Nauar.

Tol. Bon. p. 7. vide infra t. 5. c. 1. dub. 4. 5. Si sine sufficienti indicio malè iudicet de mariti incontinentia. 6. Si sine iusta causa debitum neget. vide infra l. 6. 7. Si se ingerat in administrationem domus sine iusta causa, qualis est, si v. g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet. Sylu. Trul. cap. 1. d. 4. n. 18.

III. Peccat grauiter maritus, 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatoriis afficiat vxorem. 2. Si impediat illam circa præcepta Dei, vel Ecclesiæ sine iusta causa. Sayr. l. 7. c. 7. Nauar. c. 14. Si verò impediat, etiam sine causa, circa ea bona, quæ consilii tantum sunt, vt est confessio, communio, &c. communiter tantum peccat venialiter, nisi constet, quod magnam ex iis vtilitatem percipiat. Sayr. Fill. Bon. q. 1. p. 7. Trul. 3. Si cædat grauiter; moderatè tamen castigare verbis, vel etiam ex graui causa moderatis verberibus, habita ratione conditionis, & status, quandoque potest. 4. Si alimenta neget; nisi tamen vxor à consortio mariti propria culpa discesserit. 5. Si negligat gubernationem domus, & rem familiarem. 6. Si vxori non cohabitet, vel sine iusta causa diu absit. 7. Si cum possit, alimenta non procuret. Vide Fill. n. 140. & 141. Nauar. c. 14. n. 19. Tol. l. 5. c. 2. Sanch. l. 10. de matrim. d. 18. nu. 16. Bonac. p. 7.

DVb. VI. Quæ obligatio Parochorum erga suos? Respondeo,

Assideat, doceatque, roget sacramenta ministret,
Succurrat, seruet tradita quaque sibi.

Curatus, siuè Parochus iure diuino tenetur.

I. Residere in sua Parochia. Trid. sess. 23. c. 1. de reform. Barb. de off. Paroch. c. 8. nu. 1. alioqui in conscientia fructus non facit suos, teneturque pro rata absentiæ restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamen ex iusta causa, & licentia Episcopi ad breue tempus abesse. Vide Nauarr. cap. 25. Azor. t. 2. l. 2. cap. 4. Posseu. Barbos. Trull. lib. 4. cap. 1. d. 8.

II. Tenetur administrare Sacramenta, quoties, &

& quanto cum periculo. Vide infra & Bon. t. 1. d. 4. qu. 5. p. 2. Poss. Barb. ll. cc.

III. Orare pro populo, & celebrare, vt populus audiat missam: quam etiam teneri eum eidem applicare diebus saltem festis, & aliquot alijs docet Tol. l. 3. cap. 5. Sed negat Suar. Kon. in 3. p. q. 83. a. 1. d. 11. cum nullo iure id cautum sit. Vide Bonac. q. vlt. Barb. l. c.

IV. Docere populum, concionando, arguendo, &c. per se, vel alios. Tol. l. 5. c. 5. Poss. Barb. Trull. ll. cc. vide supra.

V. Tenetur singulis diebus Dominicis, & festis solemnibus populo doctrinam Christianam explicare, per se, vel alium, vt constat ex Trid. sess. 24. c. 4. de reform. idque sub graui obligatione etiam iuris diuini, ob summam necessitatem, propter quã eos ab Episcopis, aliisque Prælatis ad id cogi posse sub pœna excommunicationis (omnesque alios, vt eam audiant, discant, & sciant) docet Trull. l. 1. c. 1. d. 4. nu. 7. & 8. Baldel. to. 2. l. 1. d. 48. ex Sanch. Palao, Barbos. &c.

VI. Tenetur infirmos visitare, pauperum curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus Poss. Regin. t. 2. l. 20. c. 5. s. 3. Barb. c. 7. vide supra.

DVb. VII. Quæ obligatio Præceptorum, & discipulorum? Resp. Inter Præceptores (idem est de pædagogis) & discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes, & liberos. Vnde resolues.

I. Discipuli peccant, 1. Si Præceptoribus, & pædagogis non exhibeant honorem, & reuerentiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad studia, & bonos mores. 3. Si eos conuitijs, vel contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter studeant, scholarum, aut studiorum tempore lusui vacent, uel otio. 5. Pecunias parentum dilapident, uel inutiliter expendant. 6. Malo fine studeant. 7. Gymnasii sui leges, vel Academiæ statuta (si quidem ea ad peccatum obligent) non seruent. 8. Scientias superstitiosas, aut ueritas

addi-

addiscant, uel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori suo non soluant, cum possint. Vide Nauarr. cap. 23. & 25. Fill. tract. 28. p. 2. cap. 10. q. 1.

II. Magistri, & pædagogi peccant. 1. Si peccata discipulorum dissimulent, & non corrigant, quando possunt. 2. Profectum eorum in literis non sedulo promoueant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceant ut uera, uel superstitiosa, & saluti noxia. 5. Non studeant ipsi ut officium satisfaciant. 6. Si stipendium exigant maius iusto, uel quam Gymnasii leges, aut consuetudo permittat. 7. Doctoratus insignia negent dignis, uel indignis conferant, quod Nau. dicit esse mortale; præsertim in Theologia, Iure Canonico, Ciuili, & Medicina; nam in Philosophia fortè ueniale tantum esse censet, Caiet. V. Doctoratus. 8. Si discipulis malo sint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui aliis perniciosi sunt, ad scholas admittant, uel ex ijs non dimittant. Vide Trul. l. 4. c. 1. d. 11.

TRACTATVS QVARTVS.

De V. & VI. Præcepto. Cap. I.

Quid quinto præcepto prohibeatur?

Non occides.

PRohibetur hominis occisio, mutilatio, uerberatio, aliaque similis afflictio iniusta; de qua quæritur, quæ, & quando sit iniusta?

DVb. I. An aliquando liceat occidere, uel mutilare semetipsum? Resp. Absque diuina authoritate non licet seipsum directè, & ex intentione

occi-

occidere. Ratio, quia est contra charitatem sui: & fit iniuria Reipub. & Deo, qui est solus directus, & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. Absque authoritate Diuina, propter Sampsonem, & quosdam Martyres, qui seipsos occiderunt, vel ex diuina inspiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi 2. directè: quia indirectè quandoque licet se occidere, hoc est, aliquid facere, vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequatur: quia præceptum conseruandi vitam, vtpotè affirmatiuum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, uel magnam utilitatem. S. Tho. 2. 2. q. 64. vide Fill. hic t. 29. ca. 4. q. 5. & Bec. 2. 2. t. 3. c. 7. q. 8. Vnde resolues.

I. Miles potest, imò tenetur persistere in statione, & si moraliter certus sit se occidendum. C. Lugo. d. 10. q. 1. Item posse ad euertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes, puluerem incendere, & si sciat se obruendum; vti & nauem mergere, vel incendere, ne hostis ea potiatur cum graui Reipub. damno, docet Less. l. 2. c. 9. num. 32. Fagund. to. 1. l. 5. c. 11. Similiter licet se obiicere telo, uel ictui, ad seruandam vitam Principis, amici ad mortem iniustè damnati vices subire. Less. l. 2. c. 9. nu. 30. vel in naufragio tabulam cedere, ex Tol. Less. l. c. Lopez 1. p. c. 65. Item seruire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis. Less. & Fill. l. c. Lay. c. 1. nu. 3. C. Lugo di. 10. s. 1. Vbi tamen euersionem illam turris, & combustionem nauis (siquidem nulla sit spes euadendi) timidè, & nonnisi ex grauissima, u. g. boni publici causa, uidetur concedere. Vide nu. 51. 52. &c. Malder. tr. 3. c. 1. dub. 19. Dian. par. 5. tract. 4. Res. 26. Fagund. part. 5. ca. 11. nu. 6 & seq.

II. Etsi uirgini non liceat ad castitatem seruandam directè se occidere, licet tamen ei certo periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate corporali, licet rationabiliter præsumeret se non consensuram; quia integritas ista

magni æstimatur. Vide Layman. cap. 1. nu. 3.

III. Reo licet non fugere, imò etiam spontè se sistere iudici plectendum, licet positiuè seipsum perimere non possit, etiamsi à iudice id ei committatur. Vide Less. c. 9. d. 6. C. Lugo d. 10. de iust. s. 1. n. 38. contra Vasq. 1. 2. d. 173. c. 3.

IV. Etsi Carthusianus in extrema ægritudine possit seruare vitam vescendo carnibus, idque probabiliter ei tùm liceat (atque adeò non peccet, qui inscio præberet cibos ex carnibus. Sanch. Dia. p. 8. t. 7. R. 70.) licitè tamen, & laudabiliter etiam tùm omittit, cum certo periculo mortis, vt contra Vasq. & Gran. docet Dian. p. 5. d. 4. R. 32. ex Vict. Lorc. &c. quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi ordinis. de Lugo d. 10. nu. 33. contra Azor. & Escob. t. 6. c. 7. vbi docet teneri carnibus vesci, si exigit necessitas, ita vt aliter vitam conseruare non possit: quod Sanch. p. 2. conf. l. 5. c. 1. d. 35. cum aliis sex ita distinguit: si necessitas vescendi sit ab intrinseco, v. g. morbô, ex quo iudicio medicorum conualescere non possit, nisi esu carnium, ait probabilius esse, non teneri vesci (tametsi licitè possit) quia morietur naturaliter ex morbo, cuius ipse non est causa: si verò sit ab extrinseco (v. g. si ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum esset) teneri vesci, quia mors illa cum sit violenta, ipsi imputaretur.

V. Licet carnem vigiliis, & inedia moderatè affligere: qui autem aduertens vitam iis notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret grauiter, vt notat Laym. di. 3. de iust. t. 3. p. 3. c. 1. n. 5. ex Caiet. Etsi hic multi ob bonam fidem, & zelum Deo placendi excusentur. Vide Bon. d. 2. q. vlt. s. 1. p. 7. n. 9. Fil. l. c. C. Lugo de iust. di. 10. s. 1. n. 32. 33. 36. &c. Vbi rectè notat, aliud esse procurare abbreuiationem vitæ, seu mortem positiuè sibi afferre; aliud permittere, vel periculum eius subire, vel non adhibere media ad auertendam. Prius ait esse illicitum, v. g. pœnitentiis indiscretis, carnisque macerationibus, vitam notabiliter abbreuiare:

posse;

posterius verò sæpè licere, ideoque non teneri Carthusianum carnibus uesci, nec aliquem alium uti pretiosa, & exquisita medicina, ad mortem uitandam; nec secularem relicto domicilio quærere salubriorem aerem extra patriam.

VI. Excusantur ægri, qui paulò ante mortem, causa humilitatis, vel boni exempli, petunt humi collocari; quia non intendunt uitam abbreuiare. Vide Vasq. l. c. Addit Laym. l. 3. t. 3. c. 1. num. 5. non teneri quemquam mediis extraordinariis, & nimis duris, u. g. abscissione cruris, &c. uitam conseruare; nisi tamen ea communi bono sit necessaria. Vide Less. l. c. Sanch. in opusc. tom. 2. l. 5. c. 1. d. 34. Vbi dicit, infirmum in periculo mortis, si sit spes saluti s, non posse medicamenta respuere. Non uidetur tamen uirgo ægrotans (per se loquendo) teneri subire manus Medici, uel Chirurgi, quando id ei grauissimum est, & magis quam mortem ipsam horret. Escob. E. 7. c. 8. ex Turrian. summ. p. 1. c. 263. dub. 5.

Resp. II. Non licet se mutilare, nisi sit necessarium ad conseruationem corporis totius; quia nemo est suorum membrorum absolutè dominus Less. l. 2. c. 9. d. 14. Vnde resolues.

I. Non licet se castrare ad conseruandam castitatem, uel sedandas tentationes: quia hoc ad eum finem non est necessarium. S. Thom. 2. 2. q. 65. a. 1. Less. Molin. Fill. t. 29. c. 4. q. 3. &c.

II. Peccant parentes, qui filios etiam consentientes castrant, ut sint utiles cantui. Vide Laym. l. 3. t. 3. c. 1.

Quæres. An sepeliendus sit in loco sacro, qui se ipsum occidit?

Resp. Id vetant Ecclesiæ Canones, qui tamen non sunt intelligendi de iis, qui ex furore, amentia, uel passione grauissimæ tristitiæ, turbata phantasia, id fecerunt; vel qui ante mortem ucrè de hoc doluerunt. Quod si constet quempiam seipsum occidisse, & dubitetur utrum deliberatè, an ex animo turbato factum, in praxi priuatur sacra

sepul-

sepultura, cum præsumatur secundùm opus externum uoluntariè esse factum: nisi tamen ex circumstantiis contrarium colligatur. Si uerò dubitetur, à se ipso, an ab alio u. g. sit præcipitatus in aquam, delictum tam atrox, & contra naturam non præsumitur sine euidentibus indiciis. Mol. t. 3. di. 20. v. Laym. l. c. nu. 8. V. etiam Escob. E. 7. c. 8. ubi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, si viuus ex loco discessit, non esse priuandum sepultura Ecclesiastica.

DVb. II. An & quomodo liceat occidere malefactorem? Resp. Extra causam necessariæ defensionis de quo infra, nulli id licet, nisi authoritate publica, & iuris ordine seruato, ut patet Exod. 22. & Rom. 13. Vnde resolues.

I. Non licet marito uxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas: quia ad id non habent auctoritatem publicam; & leges ciuiles id permittentes, à Iure Canonico sunt correctæ, tanquam iniquæ. Secus est de proscriptis, quos occidendi cuiuis authoritas publica datur; idque non iniustè, cum ad Reipub. defensionem sit necessarium. Peccat tamen, qui non ex zelo iustitiæ, sed odio, aut priuatæ uindictæ causa faciunt. V. Laym. l. c.

II. Peccat Princeps, uel Magistratus, regulariter loquendo) ut u. infra l. 5. c. 3. dub. 1. qui occidi iubet reos non citatos, uel non auditos, uel non damnatos, & si priuata scientia constet esse nocentes: quia ex iure naturæ, actus publicus fieri debet ex scientia, & authoritate publica. V. Caiet. V. homicidium. Fill. tr. 29. cap. 2. q. 6. nu. 27. Bon. l. c. p. 1. nu. 7. u. & infra l. 5. cap. 3. d. 1.

DVb. III. An, & quomodo liceat occidere priuata authoritate iniquum aggressorem? Resp. Ius naturæ permittit, ut uim ui repellas, & aggressorem, qui iniquè eripere tibi conatur uitam, aut quæ ad eam honestè agendam tibi sunt necessaria, ut bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, præuenias, &

occidas: ita tamen vt id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ; hoc est, non inferendi maius damnum, nec vtendo maiore vi, quam necessarium est ad arcendam iniuriam. Ita communiter. S. Thom. q. 64. ar. 7. Mol. &c. Less. dub. 8. nu. 44. Vnde resolues.

I. Non licet reo occidere ministros iustitiæ, à quibus ad carcerem, vel supplicium trahitur: vti nec licet id proscripto, vt notat ex communi. Lay. l. 3. t. 3. p. 2. quia non sunt iniqui aggressores.

II. Etsi ob contumeliam aliquam, v. g. si viro honorato dicatur, mentiris, non liceat alterum occidere eò quod aliter repelli possit, ac soleat, Less. Azor. Huat. &c. Dian. p. 5. t. 4. R. 12. & 13. licere tamen, si aggressor fustem, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter auertere non posset, docent cum Dian. loc. cit. R. 4. Less. Hurt. & alij 12. verum & hoc videtur in praxi periculosum.

III. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputatione brachij, vel aliter arcere iniustam vim potes, non licet occidere. Vnde si quis sit persona talis cui non sit dedecus fugere, debet fugere potius, si potest, & saluare se: secus autem, si turpe sit fugere, v. g. viro nobili, vel officiali bellico; nisi rursus hic, & nunc id tali turpe non esset, ob præstantiam inuasoris, vel alias eius qualitates, v. g. quia ebrius est, vel amens; talem enim occidere non licet, quando potes fugere. Mald. Dian. p. 5. t. 5. R. 9. v. Laym. l. 3. t. 3. p. 3. c. 3.

IV. Non licet occidere furem, ob res exiguas licet autem, si quis auferat honorem valdè notabilem, aut bona magni momenti; nisi tamen alia via, v. g. iuris, vel aliter, arceri, aut recuperari possint. Quare quando iura significant, furem nocturnum occidi impunè, non autem diurnum, præsupponunt, quod plerumque nocturni non possint aliter arceri, diurni autem possint. Alioquin enim, si nocturnus potest capi, non debet occidi; & si diurnus non potest

capi, nec repeti ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id licet: ea tamen non debent esse parui momenti, & minimum vnius aurei, secundum Mol. tom. 4. t. 3. di. 16. num. 7. V. Lay. cap. 3. vel potius secundum alios apud Dian. p. 5. t. 4. R. 18. duorum; quanquam & hoc Diana loc. cit. nimis laxum videatur: imo Bon. de rest. rem non magni valoris hic censet, & si sit trium vel quatuor aureorum. Si tamen talem (fur v. g. vsurpet vidente, ac resistente Domino, aut Custode, aut huic vim faciat, v. g. repetentem incipiat ferro inuadere, permittunt cædem Bonac. Dian. &c. loc. cit. vti etiam si dubium sit, an res possit aliter saluari, aut recuperari. Bon. loc. cit. quia nemo inquit tenetur se exponere periculo amittendi res suas. V. Laym. cap. 3. Nauar. Less. Dian. loco citato.

V. Probabilius est, hæc etiam licere Clericis, & Religiosis, ob bona temporalia. Iura verò in contrarium afferri solita, intellige, quando non seruatur moderamen inculpatæ defensionis. Laim. loc. cit. Tan. tom. 3. di. 4. q. 8. di. 4. Escob. E. 7. c. 8. vbi etiam docet ex Tan. tom. 3. d. 4. nu. 68. licere virgini occidere inuasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter euadere.

VI. Cùm tamen iniquus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere, & iniuriam potius pati; sed non tenetur, eo quod alter sua malitia sit in isto periculo. Laym. ibid.

VII. Non licet occidere, si iniuria iam est contracta, vel aggressor iam fugit; quia id non esset se defendere, sed vindicare, vt docet Tol. Rodriq. Sed Henriq. & Nauarr. c. 15. nu. 5. Fernandez p. 1. c. 9. §. 1. dicunt si læsus magnam taceret iacturam honoris; nisi fugientem mox persequeretur, posse eum persequi, & percutere, quantum esse satis ad defensionem honoris. Quod Laym. Bon. Less. Fill. C. Lugo, &c. putát practicè vix posse fieri, sine vindicta: & si speculatiuè videatur esse probabile V. Dian. p. 2. t. 1. misc. R. 15. Concedit tamen C. Lugo, Mol. Less. &c. cum Dian p. 8. t. 7. R.

47. li-

47. licere furem fugientem u. g. cum equo tuo, conficere telo, uel sagitta; quia inuasio adhuc durat. Etsi uerò id non liceat, postquam in tutum se recepit, si tamen per Iudicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locum ubi illa detinetur, eamque tibi uendicare, & si alter ui impediat; uim ui repellere. Tan. Less. Mald. Hurt. Dian. p. 5. t. 4. R. 37. & p. 8. t. 7. R. 47.

VIII. Ad defensionem uitæ, & integritatis membrorum, licet etiam filio, religioso, & subdito, se tueri, si opus sit, cum occisione, contra ipsum parentem, Abbatem, Principem: nisi fortè propter mortem huius, secutura essent nimis magna incommoda, ut bella, &c. Sylu. Bonacin. p. 8.

IX. Licet quoque occidere eum, de quo certo constat, quod de facto paret insidias ad mortem; ut si uxor u. g. sciat se noctu occidendam à marito: si non potest effugere, licet ei præuenire. Nauar. Less. nu. 45. Fill. nu. 39.

X. Hinc etiam dicunt alii, ut Sanch. 2. mor. ca. 29. & alii licere occidere eum, qui apud Iudicem falsa accusatione, aut testimonio, &c. id agit, unde certò tibi constat, quod sis occidendus, uel mutilandus, uel etiam (quod alii difficilius concedunt) amissurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est inuasio, sed iusta defensio; posito quod de alterius iniuria tibi constet, nec sit alius euadendi modus. Less. tamen Fill. & Layman. non audent id defendere, propter periculum magnorum abusuum. Vide Escob. Ex. 7. cap. 8. Hurt. Lugo d. 10. sess. 7. Dian. par. 8. tr. 7. R. 52.

XI. Quandocunque quis iuxta supradicta habet ius alium occidendi, id potest etiam alius pro eo præstare, cum id suadeat charitas. Fill. Tan. tom. 3. d. 4. q. 8. Molin. d. 18. An autem, & quando ad hoc teneatur, V. Less. l. 2. cap. 9. d. 13. Dian. p. 5. t. 4. R. 9. 14. 20.

Dub.

DVb. IV. An aliquando liceat occidere innocentem? Resp. Directa intentione, & scienter nunquam licet; nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat. Indirectè autem, & per accidens, aliquando licet, vtendo nimirum suo iure, & dando operam rei licitæ, & necessariæ, ac tanti momenti vt vitæ æquiualeat. S. Thom. & Doct. commun. Vnde resolues.

I. Si Tirranus minetur vrbi excidium, nisi innocens occidatur, id non licet directè. Neque valet, sicut membrum licet abscindere pro salute corporis, ita & ciuem pro Repub. quia homo est tantum pars moralis Reipub. à qua non accipit esse, & viuere, sicut membrum corporis à corpore. Molin. tom. 4. tract. 3. d. 10. Less. Filliuc. &c.

II. Potest tamen Respub. eo casu talem cogere, vt Tyrannum adeat, & si nolit, tradere; cum ex charitate & iustitia legali teneatur, vitam exponere pro Repub. Vnde si id renuat, fit nocens. Neque hoc erit cooperari eius morti, sed tantum permittere, cum traditio de se sit indifferens, & mors tantum sequatur indirectè, & præter intentionem Reip. Mol. loc. cit. Less. l. 2. c. 9. d. 7. Fill. t. 29. nu. 11. Laym. &c. Limitat autem C. Lugo d. 10. de iust. si innocens sit subditus, vel peregrinus teneatur mori pro Repub. aliena.

III. Si fugere non possis mortem, persequente hoste, nisi per viam angustam qua quispiam istic sedens esset obterendus, licet nihilominus dummodo tamen, si infans est sit baptizatus, vt monet C. Lugo, & Escob. Ex. 7. c. 8.) fugere cum eius periculo, & interitu, præter tuam intentionem Less. nu. 58. Fill. nu. 36.

IV. Similiter ad expugnandam vrbem, & victoriam reportandam, si necessarium sit; licet tormenta in eum locum dirigere, vbi multi sunt innocentes; quia horum mors præter intentionem sequetur, Less. loc. cit.

V. Non licet occidere obsides, & si qui eos miserunt

ferunt, non feruent fidem: quia funt innocentes. Bon. t. 2. d. 2. q. vlt. f. 3. p. 7. Dia. p. 5. t. 4. R. 35. contra Azor, &c.

Quæres. An aliquando liceat procurare abortum?

Resp. Quicunque malitiosè in se, vel altero curat abortum, peccat grauiter, siuè fœtus sit animatus, quia est verum homicidium, siuè non, quia tendit ad occisionem hominis, & est contra naturam generationis. Less. d. 10. nu. 61. Si tamen ad vitam matris conseruandam, omnino sit necessarium, sequentes Regulæ tenentur. 1. Si fœtus mortem matris allaturus probabiliter nec dum sit animatus anima rationali, (animati autem communiter aiunt, marem die quadragesimo, fæmellas verò octogesimo, quæ res valdè incerta est) quidam permittunt, etiā directa intentione expelli, vt Sanch. l. 9. de matr. d. 20. nu. 9. & 10. Henriq. &c. contra Less. l. 2. c. 9. d. 16. & alios, quorum sententia in praxi suadenda: quorsum enim directè expelles, cum indirectè liceat, & sufficiat? 2. Si verò fœtus sit animatus, materq; iudicetur moritura cum prole, nisi medicinam sumat, licet eam sumere, & secundum quosdam, tenetur, intendendo directè suam tantum sanitatem, & ii indirectè, ac consequenter destruatus fœtus: quia in pari necessitate mater potest magis prospicere sibi, quam proli. 3. Si verò cum morte matris, spes vitæ & baptismi prolis affulgeat, tenetur mater, secundum plerosque, sub mortali, abstinere ab omni remedio destructiuo prolis: quia tenetur vitam corporalem exponere, pro extrema necessitate spirituali infantis. Contrarium tamen docet Lud. Lopez, quod Sa V. Charitas dicit esse probabile. V. Less. loc. cit. Sanch. Filliucc. t. 29. cap. 6. qu. 1. Bonac. t. 8. num. 3.

Dub. V. De Duello, & bello.

Artic. I. Quid sit, & an liceat duellum.

Resp. Duellum est duorum (vel subinde etiam plurium) certamen, quod ex condicto, vno indicente, & altero acceptante, suscipitur; ita vt id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod & si communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est ex iusta causa, quæ semper est attendenda. V. Trident. sess. 25. cap. 19. de reform. Sanch. 2. mor. cap. 39. Ita de Pœna duellantium. V. infra de excom. & Sanch. l. c. Vnde resolues.

I. Duellum non est licitum ad indagandam veritatem, vel iustitiam, vel purgationem obiecti criminis, aut litem terminandam, quia est fallax, imò superstitiosum medium ad eum finem cum etiã innocens homicidium, & facere, & pati possit. Trul. l. 5. c. 2. d. 13. nu. 12.

II. Nec ob inimicitias, aut ad iniuriam vindicandam, neque ob solam ostentationem virium, aut delectationem.

III. Nec item ad euitandam ignominiam, quia apud bonos, & prudentes honorem non perdit; imò nec apud alios, si prouocanti dicat, se eum non æstimare dignum, cum quo congrediatur, contra leges diuinas, & humanas. Interim iturum se in dies liberè suas vias, paratumque semper fore, & nunc esse, contra quemuis inuasorem se tueri. Trul. l. c. n. 4.

IV. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conseruandam æstimationem exercitus apud hostem, eosque debilitandos; vel ad terminandum bellum cum minore damno. V. Sanch. loc. c.

V. Acceptare item licet, si quis alias te occisurus, concedat tamen arma, vt sic fortunam experiatis; quia est tantum defensio, positoque quod aliter non possis euadere. Similiter, si Iudex duos ad mortem damnatos vellet duello

congredi: quia alter alterius esset constitutus minister iustitiæ. Trull. l. c.

VI. Denique si vir nobilis in aula regia, vel militaris in castris, prouocatus sisteret se, meræ defensionis gratia, cum spe præualendi, priuandus alioqui, ob suspicionem ignauiæ, dignitate, officio, vel fauore Principis, non audet eum damnare. Laym. l. 3. t. 3. p. 3. c. 3. eundem excusat Hurt. 2. 2. d. 170. f. 8. §. 76. Less. cap. 9. di. 8. Filliucc. cap. 8. q. 6. & Nauarr. cap. 15.

An, & quousque liceat bellum? Artic. II.

RESP. Bellum defensiuum, quo scilicet vis iniusta repellitur, licet etiam priuata auctoritate; offensiuum verò, quo vis infertur, vt liceat, tres conditiones requirit. 1. vt geratur authoritate Principis, vel Magistratus, nullum agnoscentis superiorem; qualis est Papa, Imperator, Reges, & quædam Respub. v. g. Venetorum, Genuensium &c. 2. vt adsit iusta causa, eaque grauis, v. g. necessitas boni communis, & quietis conseruandæ, recuperatio iniustè ablatorum, coercitio rebellium, defensio innocentum, &c. Vide Laym. hic & Molin. t. 1. d. 104. Dian. part. 6. t. 4. R. 3. 3. vt fiat ex recta intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore boni communis, quanquam si hæc vltima sola desit, non sit obligatio restitutionis. Ita communiter cum D. Thom. q. 41. Laym. l. 2. t. 3. c. 12. Vnde resolues.

I. Si quis iustum bellum gerat, non potest alter licitè se defendere: quia circa eandem rem non possunt duo habere contraria iura. Fieri tamen potest, vt neutra pars peccet, ob ignorantiam inuincibilem. Fill. nu. 185.

II. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, vt certus sit de eius iustitia, & graui causa. Ad quod sequentia conducent. 1. Vt curet habere non tantum peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Vt attendat, an etiam à suis

impediantur, vel interuertantur literæ, aut instru-ctiones ad ipsum. 3. Si non tantum à suis Consi-liariis, sed etiam à diuersis Theologis curet iu-stitiam belli, secundum leges Euangelicas exa-minari, & liberè edici. 4. Si auditis omnibus, ipse quoque coram Deo illam examinet, statuatque id quod in puncto mortis se fecisse vellet. De-nique licet sufficiat opio probabilis de iustitia belli; si tamen iustitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bellum indi-cere, cum melior sit conditio possidentis. Fill. t.29. c.9.q.4. Trul.l.5. c. 1. d.3. vbi cum Dian.p.4.t. 4. R.72. docet licere etiam Principi concedere re-pressalia, seruatis tamen conditionibus certis, quas vide apud Palaum t.1. 2. 6. d.5.p.4. & hic in-fra Art. seq.

III. Perspecta iustitia belli, debet ea proponi parti aduersæ: quæ si offerat competentem satis-factionem, non debet bellum inchoari. Imò vt probabilius est, & si cœptum sit, debet, si non ex rigore iustitiæ, saltem plerumque ex charitate mox finiri. Vide Molin. supra d. 103. Trull.lib.5. cap.2. d.3.

IV. Potest Princeps pro satisfactione petere re-stitutionem ablatorum; & expensarum, item ali-quid in pœnam illatæ iniuriæ. Dunal. Hinc potest victos priuare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arces, &c. quæ ad securitatem sunt necessaria. Con.Dian.p.6.d.4. R.12.

V. Principes tenentur stipendia soluere militi-bus; alioqui tenentur compensare damna, tum ipsis militibus, tum alijs, qui ab ijs damnum acceperunt. Kon. Palaus, Dian.p.6.t.4.R.29.

VI. Tenentur etiam aliquando Principes Ca-tholici à bello, alioqui per se iusto, abstinere, si inde oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ. Vide Palaum Dian.p.6. t.4.R.7.

VII. Etsi per se loquendo, in bello iusto liceat aduocare infideles in auxilium, per accidens ta-

men subinde, imò plerumque non licet, ratione scandali, vel periculi in fide, v. g. ne subditi peruertantur, sacra profanentur, &c. Regin. t. 2. l. 21. n. 100. Fill. n. 181.

VIII. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello iusto auxilium ferre, nisi tamen sit periculum scandali, incrementi hæreseos, & damni veræ fidei. Vide apud Kon. tract. de Charitate, d. de bello.

IX. Duces, Tribuni, Centuriones, aliique Officiales peccant, tenenturque ad restitutionem, 1. Si pauciores habeant milites, quam in solutione stipendij exhibent. 2. Quando debet ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per regiones accipiant pecunias a varijs pagis, ne isthic per noctent, aut morentur. 4. Si vni militi dét plura syngrapha ad domos diuersas. Mol. Bec. Dian. p. 6. t. 4. R. 27. & 28. 5. Si stipendium militibus subtrahentes, permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

X. Milites, qui in bello, & iusto, & iniusto, paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat: & quidem similiter in bello iniusto, tenetur ad restitutionem damnorum; nisi inculpabilis ignorantia excuset: tum enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet; vel eorum, in quibus factus est ditior. Vide infra.

XI. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis, qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de iustitia belli, quamdiu nulla vehemens suspicio occurrit in contrarium, quæ positiuè reddat dubium: quia potest præsumere pro suo Principe, cui in dubio debet obedire, eiusque authoritas plerumque illi sufficiet ad formandum etiam positiuè iudicium probabile, de iustitia causæ, ne cum dubia fide operetur. Vide C. Lugo d. 18. de iust. s. 1. nu. 21. Si verò non sit subitus, tenetur prius inquirere, & postea saltem

pro-

probabile formare iudicium, bellum esse iustum. Molin.d.113.Fill.n.181.Laym.l. 2.t.3.c.12.nu.8. Azor. Mald. Reginal. contra quosdam apud Dian. tom.2.t.5.misс.R.96.& tom.3.t.3.R.s.7. C. Lugo l.c. Escob. E. 7. c.8.

XII. Miles intelligens bellum esse iniustum, in quo est, non potest absolui, nisi velit, quamprimum potest, curare dimissionem, & interea abstinere ab actibus hostilitatis, v.g. cæde, præda, &c. vide Lay. l. 2. t. 3. c. 12. An autem talis possit occidere militem hostilem se inuadentem. Vide Escob. E. 7. cap. 8.

Artic. III. Quin in bello iusto liceat?

RESp. Etsi circa hostes in bello iusto liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria, v.g. occidere, spoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Religiosi, Clerici, peregrini, mercatores, & rustici) directè vita spoliari non possunt; bonis tamen externis possunt, si sint pars Reipub. hostilis, aliterque finis belli obtineri non possit. Molin. Bec. p. 2. c. 10. 11. & 12. Laym. Fill. nu. 191. &c. Ratio est, quia cum sint pars Reipub. possunt propter huius delicta puniri, in ijs bonis, quæ Reipub. dominio subsunt. Vnde resolues.

I. Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex ijs extrahere, in his spoliare, & occidere, si v.g. Ecclesia velut castro ad repugnandum vtantur. Sylu. V. bellum, num. 11. Sa, Bon. p. vlt. §. 3.

II. Contra hostem licet vti insidijs, & stratagematis, dummodo absint mendacia: & si etiam hæc, v. g. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia: ea verò, ad quæ cauenda nulla prudentia datur, v. g. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra iura belli, nec licent. Molin. d. 111.

III. Fides hosti data seruanda est, nisi vel coactus dederis, vel in graue detrimentum cederet Reip. aut Religionis; aut si hostes eam non seruent; aut denique conditiones, ac circumstantiæ planè sint mutatæ. Dual. Palaus, Dual. l.c. R. 10. vide etiam Laym. l.2.t.3.c. 12.

IV. Capti in bello, etiam ex parte capientium iusto, nisi obstet scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium iniusto, & fugere, & bona hostium secum auferre possunt. Layman. l.2. t. 3. c. 12. num. 16. An obsides liceat occidere; vide suprà dub. 4. cap. 5.

V. Potest quidem aliquando (rarò tamen, & non nisi ob causas grauissimas) dari vrbs in prædam: milites tamen priuata authoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt, quia sunt executores tantum, & ministri. Vide Sa, V. bellum, Lay. hic l.2.tr. 3. cap. 12. Filliuc. num. 189. Dian. p. 6. t. 4. toto: dum autem vrbs spoliatur iniustè, gregarios milites tantum teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse, docet Dian. l.c. R. 31. ex Sylu. Nauarr. &c. Item p.3. t. 5. R. 86. vide infra t. 4. c. 2. d. 3.

VI. Milites peccant cum onere restituendi, si à rusticis, alijsue apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant, aut inuitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omninò liberè fieri, si quidem donationes istæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex constitutione Principis ijs debent subministrare: nisi tamen sint in extrema, vel saltem graui necessitate. Molin. Kon. Palaus, Bec. &c. Dian. p. 6. t. 4. R. 26.

VII. Repressalia licita sunt his conditionibus, 1. vt manifestè constet ciues alterius Reipub. fecisse iniuriam. 2. vt superiores illorum rogati recusent administrare iustitiam. 3. vt constet eos culpabiliter id recusare. 4. vt Princeps supremus causa cognita id concedat. 5. vt non inferatur plus

damni, quam iusta satisfactio requirit. 6. vt non concedantur in personas ecclesiasticas. Molin. Dia. p. 4. t. 4. R. 72. ex 18. & aliis.

Quæres. Ad quem pertineant bona hostibus erepta?

Resp. I. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, vt pars cedat Principi, & communitati. II. Iure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata iusto bello, qui ea iniustè possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua præsidia deportarunt. Valent. to. 3. d. 4. q. 18. p. 3. Molin. d. 18. & Hurt. to. 2. d. 169. s. 12. §. 119. vbi requirit, vt vna saltem nocte possederint. Vide etiam Sylu. Bon. I. c. de peccatis in bello committi solitis. Trul. l. 2. d. 10. & seq. Dian. p. 6. t. 4. R. 23. vbi contra Durand. docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

De sexto Præcepto, & nono. Cap. II.

Non Mœchaberis, &c. Non Concupisces, &c.

Coniungo hæc duo Præcepta, quia vtroque idem explicitè, vel implicitè prohibetur; scilicet peccata impudicitiæ, & luxuriæ. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel vsus delectationis, seu sensus venerei, qui fit cum commotione spirituum generationis seruientium, circa partes corporis venereas; ita vt appetitus, vel delectationes aliæ, & si etiam sensitiuæ, aut sensitiuorum, si tamen non sint venereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non spectent ad luxuriam. Porrò actus, seu peccata luxuriæ, distinguuntur in imperfectos, in quibus non interuenit vltimus terminus venereorum, quæ est decisio seminis; vt sunt actus interni desideriorum, & oblectationum morosarum, qui speciem sumunt ab obiectis; & perfectos, ac consummatos, qui terminum iam dictum habent adiunctum. Qui

rursus sunt duplices. Alii enim sunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec specie differunt in ratione luxuriæ (& si per deformitatem superadditam aliquando specie differant) v. g. adulterium incestus, &c. Alii innaturales sunt, seu contra naturam, in quibus conditiones à natura institutæ, v. g. identitas speciei, vas debitum, &c. non seruantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt specie, quæ in illis variatur secundum modos, quibus committuntur naturæ repugnantes.

DVb. I. An, & quanta peccata sint, oscula, amplexus, tactus, verba obscœna, & similia, extra matrimonium? Resp. Ad id dignoscendum, distinguenda est in primis intentio, & delectatio venerea, & venereorum, ab intentione, & delectatione sensitiua, & sensitiuorum aliorum, quæ consistit in quadam proportione, & conformitate rei tactæ cum organo tactus. Deinde sciendum, intentionem, & sensum venereorum esse mortalem, & excludere à regno cœlorum, secundum Apostolum ad Gal. 5. Vnde resolues.

I. Oscula, amplexus, aspectus, tactus, & similia, si extra matrimonium fiant, ex intentione actus luxuriosi, vel ob delectationem veneream, etiamsi non illam perfectam, quæ est in seminatione, sunt tamen semper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium, sunt impudica, & natura sua talis delectatio tendit ad perfectam. Fill. t. 30. cap. 9. num. 174. Less. l. 4. cap. 3. d. 8. Sanch. lib. 9. d. 6.

II. Tales actus sunt eiusdem naturæ cum perfectis, siuè consummatis, ideoque in confessione explicandum, vtrum sint habiti cum simili sexu, an diuerso; cum libera, an coniugata, cognata, persona sacra, &c. Less. d. 15. Sanch. l. 1. c. 2.

III. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscœna, si fiant tantum officij, aut moris patrii, aut amoris honesti, vel beneuolentiæ augendæ causa, etiamsi delectatio venerea

suboriatur (modo in eam non consentiatur) non sunt peccata. Less. Fill. l. c. n. 171.

IV. Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, ioco, curiositate, leuitate, petulantia, imò etiam sensualitate, siuè affectu sensuali, ac naturali, dummodo non cum delectatione venerea, nec eius causa; & si præter intentionem suboritur, ea repulsa, ac tunc abstinendo, venialem culpam non excedunt; vt vide Fill. hic Less. Sanch. l. c. Dian. p. 4. t. 4. R. 136. Contrarium tamen est tutius; vt vide Trull. l. 6. c. 1. d. 12. n. 8.

V. Idem dicendum de tactu, & aspectu inhonestarum partium corporis proprii, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, sed ex curiositate tantum, ac leuitate, secluso tamen scandalo, & periculo consensus venerei. Imò si tactus talis, aut aspectus proprii corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, vt v. g. si fricatione extinguere velis pruritum non venereum: dummodo tamen absit periculum pollutionis, aut consensus in eam, si improuisò præter intentionem fortè obueniret. Less. nu. 63. Filliuc. nu. 215. Sanch. l. 9. d. 41.

VI. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximè diuersi sexus, aut concubitus humani ex curiositate (nam de necessitate aliundè est) etiam secluso affectu venereo, videntur non posse excusari à mortali, propter grauem indecentiam, & periculum proximum actus venerei: nisi tamen aspectus fiat ex loco tàm remoto, & ita obiter, vt hæc absint. Sanch. n. 23. & 29. Fill. nu. 218. Laym. &c.

VII. Aspectus verò, & subinde etiam (rarius tamen, propter periculum adiunctum) tactus, ex petulantia, vel curiositate, partium inhonestarum alterius corporis, eiusdem tamen sexus, citra affectum, & periculum consensus venerei, excusari posse à mortali, vt v. g. quando simul aliqui natant, vel lauant; docet Laym. l. 3. s. 4. ex Sanch. d. 5. mor. c. 6. n. 12. 13. & n. 27. & 28. Trul. d. 12. n. 15.

H 6 VIII.

VIII. Verba turpia, lectio obscœnorum, spectatio comœdiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, literæ, & damna amatoria, si tantum fiant ex curiositate, vel vano solatio, non sunt mortalia: secus tamen si fiant, vel animo inhonesto, siue venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis sui, vel aliorum. Sanch. d. 46. q. 3. Fill. t. 30. cap. 10. q. 3.

IX. Choreæ nisi malo fine fiant, aut cum periculo, aliquos, aut seipsum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumstantia mala, secundum se non sunt malæ, nec actus libidinis, sed lætitiæ. Quando verò Sancti Patres eas interdum valdè reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abusu. Vide Caiet. V. Chorea, Fill. n. 223.

X. Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem, peccant mortaliter: quia sunt ruina proximi; cum moraliter certum sit multos inde ad peccatum incitandos. Fill. nu. 211. Similiter Magistratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter, docet Hurt. & concedit Baldel. si authoritatem illis præstent, approbent, vel foueant: addit tamen posse aliquando excusari, si ad maius malum impediendum non puniant, & tantum tolerent. Vide Dian. p. 5. t. 13. R. 82.

XI. Persona soluta permittens se tangi ab alia, tactu, qui vulgo censetur pudicus, vt prehensio, contrectatio manus, amplexus, & oscula, iuxta morem patriæ, non peccat, nisi ei constet fieri prauo affectu: huic enim cooperari non licet. Docet tamen Fill. etiam tunc admitti posse, ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos, vt mamillarum, & obscœnarum partium, vel oscula furtiua, & morosa, vel indecentia, peccat; quia præsumitur affectus malus. Vide Fill. l. 30. n. 169. & infra l. 5. c. 1. dub. 2.

Quæres. An, & quatenus liceant tactus, aspectus &c. inter coniuges, vel sponsos?

Resp. I. Coniugibus licent, si referantur ad copulam: ad hanc enim licitè se excitant. Alio autem

tem fine, u. g. uoluptatis causa si fiant, sunt peccata uenialia: quia matrimonium eos cohonestat, ac defectus debiti finis non est mortalis; nisi tamen habeantur cum periculo pollutionis; quæ cum ijs sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter saltem. Sanch. l. 9. d. 46. num. 7. Filliucc. num. 357. & alii.

Resp. II. Sponsis tactus impudici non licent; pudici uerò in partibus honestis licent, si ex ijs tantum intendant delectationem sensitiuam; secus, si ueneream. Sanch. l. c. num. 50. &c. Bonac. p. 9. num. 6. &c.

DVb. II. Quæ sint species luxuriæ consummatæ naturales? Resp. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura instituit: u. g. quando seruatur sexus diuersus, species eadem, uas, & modus naturalis, &c. ut uide in principio huius cap. Vnde resoluitur tales esse has sequentes, quæ ideò in confessione sunt exprimendæ.

I. Est Fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta, hoc est, quæ sit libera à voto, matrimonio, & religione, ex mutuo consensu. Ad hanc reducitur, 1. Concubinatus, qui est fornicatio continuata. Vnde concubinarius (sicut & meretrix) ordinariè non debet absolui, nisi dimissa concubina, aut muliere suspecta, cuius retentio scandalum daret, licet cum ea non peccaret. Sanchez l. 1. mor. c. 8. Nauar. c. 3. Fill. tr. 30. c. 2. nu. 56. 2. Congressus cum alterius sponsa, quæ est fornicatio intra eandem speciem grauior, & in confessione aperienda, s. Item respectu sponsæ, ut docet Rodriq. tom. 1. cap. 109. Sanch. de matrim. tom. 1. l. 1. d. 2. nu. 6. Fagund. t. 2. l. 4. c. 3. Fill. t. 2. tr. 30. cap. 2. nu. 53. contra Couarr. Viualdum, Ledesm. Azor. quorum sententiam (etiam respectu sponsæ) probabilem & in praxi tutam censet Dian. p. 1. tr. 7. R. 5.

II. Stuprum, hoc est defloratio uirginis, ipsa inuita; quia si consentiat, erit tantum fornicatio simplex, nec circumstantia in confessione aperien-

rienda, vt probat Less. & Sanch. l. 7. d. 12. contra Nau. Azor. & alios.

III. Raptus, cum scilicet persona aliqua, siuè masculus, siuè fæmina, siuè nupta, siuè innupta, libidinis causa abducitur, illata vi, siuè abductæ, siuè iis, quorum potestati subest. Si quæ tamen spontè discedat cum Amasio, inscijs parentibus, non erit propriè raptus, sed fuga, non addens malitiam specie distinctam fornicationi. Lugo d. 16. num. 237. Filliuc. nu. 110. vide Bonac. Idem dicit Dia. p. 1. t. 7. R. 37. ex Less. l. 2. c. 10. dub. 1. Sanch. de matr. t. 2. l. 7. d. 4. nu. 5. &c.

IV. Adulterium, cum scilicet vterque, vel alteruter coeuntium, est coniunctus matrimonio, etiamsi adulterantis coniux sit contentus, esto enim tunc illi non fiat iniuria, fit tamen ipsi statui Sacramento, & huic præcepto. Quod si fæmina adulterans sit coniugata, grauius habetur, quam si vir; propter incommoda grauiora v. g. damnum veri hæredis, prolis incertitudinem, &c. Si verò vterque sit coniugatus, adhuc grauius est; quia sunt duæ iniuriæ in vtriusque coniugem, in confessione exprimendæ. Filliucc. t. 29. cap. 4. num. 85. & 89.

V. Incestus, hoc est congressus cum consanguinea, vel affine, vsque ad quartum gradum; eò grauius peccatum, quò gradus est propinquior: quem proinde in confessione exprimere, saltem securius est, vt habet Nauarr. cap. 6. C. Lugo d. 16. num. 312. Sicut etiam multo grauior est incestus cum consanguinea, quam cum affine in eodem gradu, v. g. cum matre, quam cum nouerca; cum sorore propria, quam cum sorore vxoris. Et rursus grauior est cum affine, quam cum cognato spirituali, vel legali. Addi verò debet, si in primo gradu fuerit, vtrum cum matre, an cum filia, an sorore. C. Lugo l. c. & Escob. de actibus humanis E. 2. c. 6. vbi ex Hurtad. d. 9. de pœn. dif. 4. probabile dicit, incestum in eodem gradu, & linea, eiusdem esse speciei (eo tamen grauiorem, quo gradus est vicinior

stipi-

stipiti) & satis esse dicere, habui rem cum consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem reuocatur tanquam analoga, fornicatio cum filia confessionis, cum propriè non sit cognatio spiritualis, quam tamen circumstantiam in confessione exprimendam esse, probat Sanch. 7. de matrim. d. 55. Kon. d. 32. Fagund. & cæteri probabiliter, contra Sa V. Confessio & Dian. vide C. Lugo nu. 355.

VI. Sacrilegium, hoc est violatio rei sacræ per actum venereum. Res autem sacræ, quæ sic violantur, sunt locus, & persona. Vnde sacrilegium est 1. omnis actus luxuriosus exterior, qualis etiam est v. g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici, vt vide C. Lugo nu. 464. in loco sacro, hoc est templo, vel cæmeterio: nisi tamen fiat à coniugibus, ex necessitata, v. g. ad vitandam incontinentiam. 2. Omnia actus luxuriosus tàm interior, quàm exterior, in persona, vel cum persona voto castitatis consecrata: circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, vtrum fuerit votum solemne, an simplex. Sicuti neque, si duplici titulo sit sacrata, v. g. quia est Sacerdos, & Religiosus: quia moraliter est vna numero malitia. Sanch. de matrim. l. 7. d. 27. num. 27. Henriq. & cæteri quos citat Diana, & sequitur part. 1. t. 7. R. 3. vide Card. Lugo d. 16. de pœn. s. 4. Bonacina quæst. 4. p. 17. Escob. E. 8.

DVb. III. Quæ sint species luxuriæ consummatę contra naturam? Resp. Cum contra naturam esse dicantur eæ, in quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturæ, itaut iuxta tales modos species varientur, hinc resoluitur tales species esse sequentes.

I. Congressus inordinatus, hoc est, innaturalis, siuè indebitus concumbendi modus; cum scilicet seruatur quidem identitas speciei, diuersitas sexus, & debita naturæ organa, sed inordinato tantummodo acceditur, v. g. cum vir succumbit, vel auersè accedit more pecorum, vel à latere, vel stando, aut sedendo, aliauè ratione insolita,

lita, quod est contra naturam: mortale, quando inde periculum est impediendæ generationis, vt effundendi seminis; alias si hoc periculum caueatur, aut non sit, eo quod matrix fæminæ satis attrahat semen, & retineat, ut fit plerumque, non contra, sed præter naturam erit; & ueniale graue, imò nullum, si grauis causa adsit, u. g. quia mulier est prægnans, uel quia corporis dispositio, siuè utriusque, siuè alterutrius coniugis aliter fieri non patitur. Fill. t. 30. c. 8. q. 8. nu. 137.

II. Mollities, siuè pollutio, & est, cum absque congressu, seu copula, voluntariè procuratur fluxus seminis, siuè id foras effundatur, vti in maribus, siuè intus diffluat in matricem, vt in fæminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, sæpè aliam habet adiunctam; ut u. g. fornicationis, adulterii, & incestus &c. cum quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressum alicuius personæ liberæ, coniugatæ, &c. quod proinde si fiat, in confessione aperiendum est. Plura de mollitie vide in sequenti dubio.

III. Sodomia imperfecta, & est congressus cum debito quidem sexu, maris nempè cum fæmina, sed extra vas naturale. Potest etiam simul habere alias malitias, v. g. adulterij, si fiat cum coniugata; incestus, si cum consanguinea. Bonac. q. 4. de matr. p. 11. n. 1. Fil. l. c. n. 158.

IV. Sodomia perfecta, & est congressus duorum eiusdem sexus, vt maris cum mare, vel fæminæ cum fæmina. Et potest etiam habere alias malitias adiunctas, u. g. incestus; quo casu cognationis gradum non necessario explicari docet Escob. de act. hum. E. 2. c. 6. sed satis esse dicere, coiui cum consanguineo, vel affine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciem. Ita ille. Explicandum tamen esse, fuerisne agens, ac patiens, dicit C. Lugo d. 16. nu. 423. contra Dianam tom. 2. t. 4. de sacram. R. 153. & p. 6. t. 6. R. 36.

V. Bestialitas, quod est grauissimum inter omnes;

nes; & est congressus; in quo non seruatur identitas speciei; v.g. si homo coeat cum bestia, siuè eiusdem sexus, sit, siuè non. Neque opus est explicare, qualis, siuè cuius speciei fuerit: quia est differentia tantum materialis, & in genere entis; non autem formalis, & in genere moris. Escob. E. 2. c. 6. ex Fill. tom. 2. tr. 30. cap. 7. num. 131. Huc reuocatur Peccatum cum Dæmone succubo, vel incubo. Cui Peccato superadditur malitia contra religionem, & præterea etiam sodomiæ, adulterii, vel incestus, si affectu viri, vel mulieris, sodomitico, adulterino, vel incestuoso cum, Dæmone coeat. Vide Bonac. de matrim. q. 4. p. 12. Filliuc. nu. 162.

DVb. IV. An aliquando liceat procurare pollutionem? Respon. Authoritate Scripturæ, quæ molles à regno Cælorum excludit, 1. Cor. 6. docent omnes, nullo casu licitum esse intendere, vel procurare directè mollitiem, ne quidem causa sanitatis, ac vitandæ aliàs certæ mortis. Causam dat Sanch. lib. 9. d. 17. quod natura administrationem seminis, extra matrimonium, in omni euentu, homini denegarit, eò quod adeo vehemens sit in ea re sensus voluntatis, vt homines passione excæcati, passim sibi facilè persuaderent, habere se iustam causam irritandi seminis, vnde plurima grauissimaque vitia contra bonum commune, & in impeditione generationis emergerent. Nau. c. 16. Less. & commun. Vnde resolues.

I. Distillatio, quæ est fluxus humoris quasi medii inter vrinam, & semen (cum quo coloris, & viscositatis similitudinem gerit) sine ingenti illa delectatione non est uera pollutio, & si proueniat sine omni commotione sensus uenerei, ut quandoque fit, de ea non magis laborandum, quam de sudore, dicit Caietan. Si uerò fiat cum sensu carnis, & commotionem spirituum generationi seruientium, tùm ei cooperari, uel causam præbere, non est, uel est peccatum; idque ueniale, uel mortale, ad eundem modum, quo de pollu-

pollutione dicetur. Sanch. l. 9. d. 45. num. 32. Layman. lib. 3. sect. 4. nu. 18.

II. Si semen iudicio medicorum transiuit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, & si præter intentionem sequatur aliqua veri seminis emissio. Sanch. l. 9. de matr. d. 17. num. 16. Filliuc. t. 30. cap. 8. num. 150. Trull. l. 6. cap. 1. d. 8. §. 1.

III. Non tenetur quis (modo tantum absit periculum consensus in voluptatem; nec voluntariè promoueat) impedire pollutionem spontè sua euenientem, aut iam cæptam, v. g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causa sinere, vt natura se exoneret; quia id non est procurare, sed pati vt effluat, quod alias corruptum sanitatem læderet. Vnde idem admittit Sanch. etiamsi orta esset prius ex culpa; modò de ea doleat, & consensum vlteriorem abstrahat; additque, plerumque expedire, munire se cruce, & sine alio atractu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem. Sanchez d. 17. num. 17. Trul. l. 6. c. 1. d. 10.

IV. Licitum est ob finem honestum, v. g. minuendæ tentationis, sanitatis, tranquillitatis animi, optare simplici affectu spontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modo desiderium illud non sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere, via naturali & sine peccato facta; quia obiectum istius desiderii & gaudii non est malum, quanquam eiusmodi desideria simplicia inutilia esse nec periculo carere, quidam bene obseruent. Less. d. 14. num. 5. Laym. num. 17.

V. Si quis facturus rem aliquam necessariam, vel licitam, & honestam, præuidet inde naturaliter secuturam pollutionem, (idque multo magis valet de distillatione) quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat, tunc, modo absit periculum consensus in delectationem, non tenetur abstinere à tali actione; quia prosequent suum

iūs: non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus. Hinc non obstante periculo pollutionis, licet audire confessiones mulierum, studere casibus conscientiæ; tangere se ex necessitate, fœminas cautè, & cum necessitate alioqui, osculari, amplecti iuxta morem patriæ, si alioqui inciuili habendus esset. Quod si tamen periculum esset consentiendi in delectationem, quod colligitur inde, si sæpius ex simili occasione mortaliter sit lapsus) à causa illa, quantumuis licita, abstinendum esset, proindeque confessarius tali casu teneretur relinquere officium Filliucc. Sanch. l. 9. d. 45. Nauar. cap. 16. Laym. num. 16. Monet autem Laym. tum qui in actionibus honestis, & vtilibus talem miseriam experitur, facilius liberari contemnendo, quam æstimando; quia imaginatione, & timore augetur.

VI. Si pollutio secutura præuideatur ex re illicita, otiosa, vel minus necessaria, & hæc sit causa propinqua, ac natura sua ad venerem ordinata, vt sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus lectio, auditio, locutio, turpis, mortale est ab illa non abstinere: quia in eam consentiens, moraliter in effectum consentire censetur. Quod si verò res illa sit causa tantum remota, per accidens tantum ad pollutionem concurrens, qualis est, v.g. esus: aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis, (modo pollutionem non intendas, & absit periculum venerei consensus) secuta pollutio non est mortale: quia in talem rem consentiens, non ideò velle censetur effectum. Filliucc. tract. 30. cap. 8. q. 6. nu. 152. Sanch. l. c. Less. l. 4. c. 3. d. 14. Vid. Dian. p. 5. t. 13. R. 4. Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa; vt si causa sit peccatum mortale, etiam ipsam fore mortalem; si sit veniale, venialem: si verò causa nullum sit peccatum, nec ipsam fore, (secluso semper periculo consensus) hinc venialem v. g. esse illam

quæ prouenit ex lectione curiosa, uel aspectu per se non mortali. Trull. l. 6. c. 1. d. 9. ex Lopez. Henriq. Vasq. Bonac. de mat. p. 10. uid. Dian. p. 1. t. 2. misc. R. 56.

VII. Pollutio in somno facta est mortalis, 1. si ante directè, uel formaliter est procurata, & causa non est retractata. 2. quando post somnum placuit, & approbata est propter delectationem uenercam; alias non: Filliucc. quæst. 5. nu. 148. Trull. loc. cit. n. 9.

Quæres. An mutua pollutio inter mares, uel fœminas procurata, sit mollities tantum, an Sodomia?

Respond. Si fiat ex solo affectu ad uenercam libidinem, absque concubitu, esse tantum mollitiem; si uerò fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexus (præsertim si adsit aliqua coniunctio, & commixtio corporum) est quoad m. litiam Sodomia. Filliuc. t. 30. c. 8. Plura de tota hac materia u. infra lib. 5. c. 1. dub. 2. art. 2. de peccato in genere, & Authores cc.

TRACTATVS QVINTVS.

De septimo præcepto,

Non furtum facies.

CVM hoc prohibeatur omnis iniusta damnificatio in bonis proximi, quæ fit 1. per furtum, & rapinam. 2. per omissionem reparationis damni illati. 3. per iniquitatem contractuum: de his tribus hic agendum.

De

De Furto. Cap. I.

DVb. I. Quid ſit furtum, & quale peccatum? Reſpon. Eſt occulta, & iniuſta rei alienæ ablatio, inuito rationabiliter domino. Quod ſi res ſit ſacra, dicitur ſacrilegium, de quo ſupra. Si apertè cum ui fiat, eſt Rapina, à furto ſpecie diſtincta. Licet autem furtum cæteris paribus, quam rapina leuius ſit: & ex genere ſuo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur, eſt tamen mortale, ſi quantitas ſit notabilis. Ita communiter omnes uid. Bon. d. 2. q. 8. Vnde reſolues.

I. Qui alienum accipit per iocum, uel ob bonum aut commodum illius, à quo accipit, non furatur: u. g. ſi uxor auferat marito pecunias, ne ludis aut commeſſationibus prodigat; aut uinum ne inebrietur; aut librum hæreticum, ne legat; aut famulus det eleemoſynam non nimis magnam ualdè indigenti, in qua dominus rationabiliter non ſit inuitus, à quo tamen ob verecundiam, uel aliam cauſam non auſit petere. Vid. Leſſ. l. 2. c. 12.

II. Qui pro ſe, vel alio in extrema neceſſitate conſtituto, alienum accipit, quantum neceſſarium eſt, nec furatur, nec tenetur reſtituere poſtea ſic abſumptum? ſi quidem re & ſpe indigens fuit. Idem docent Leſſ. l. c. d. 12. Malderus, & Dia. &c. de neceſſitate graui. Verùm id probabilius alii negant, cum Laym. l. 3. t. 3. p. 1. c. 1. nu. 7. ex S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 7. Sylu. Angl. uid. Dian. to. 1. p. 2. t. miſc. Reſ. 20. C. Lugo d. 16. 17.

III. Nec item furatur, qui accipit in compenſationem iuſtam, ſi aliter ſibi debitum accipere nequeat; u. g. ſi famulus iuſtum ſtipendium non poſſit aliter obtinere; vel iniquè inductus ſit ad ſeruiendnm iniquo pretio. Vid. Laym. loc. cit. & Toll. l. 5. c. 15.

DVb. II. Quid sit quantitas notabilis ad mortale peccatum? Variæ ea de re sunt sententiæ. Nauar. nimis scrupulosè statuit medium regalem; alij nimis laxè 100. aureos: moderatius Tol. Med. Less. &c. duos regales; & si minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematicè, sed moraliter metienda est, non tantum ex valore rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ cui infertur, si nimirum ei graue damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana grauiter lædatur, quomodo respectu valdè diuitis, imo etiam Regis, vnus, vel alter aureus notabile quid videtur; respectu verò mediocriter diuitum, quatuor circiter regales, siuè medius imperialis; respectu mechanicorum duo, respectu pauperis, vnus. Ita nunc plerique cum Bon. Vnde resolues.

I. Graue peccatum est auferre rem paruam domino valdè proficuam, v. g. sartoriacum, quam unicam habet, nec habere aliam potest, qua se alat. Less. l. 2. c. 12. d. 8.

II. Graue item est (& si non in specie furti) fur sciat ex iactura rei paruæ domino secuturam ualdè magnam molestiam, u. g. quia ualdè ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest: nisi tamen res sit nullius prorsus momenti. uid. Bon. d. 2. q. 8. p. 1.

III. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ vltrò proueniunt, & sunt ualdè expositæ, u. g. fructus ad viam publicam. Vid. Less. loc. cit.

IV. Plus item, si quis à diuersis, uel ab uno interpolatim, parua & plura furetur. Vid. Less. l. c. num. 46.

DVb. III. Quam grauiter peccet, qui multa minuta furta committit? Resp. Hic quoque quantitas læsionis, uel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati. Vid. Less. loc. cit. Sanch. l. 7. cap. 21. Vnde resolues.

I. Si

I. Si quis ex occasione tantum furatur, siuè uni, siuè pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo grauiter nocere, singulis furtis non peccat grauiter, neque ea simul sumpta unum mortale constituunt; postquam tamen ad quantitatem notabilem peruenit, eam detinendo mortaliter peccare potest. Less. d. 7. Sanch. l. 7. c. 21. Bon. q. 8. p. 2. Verum & hoc mortale cuitabit, si uel tunc restituere non possit, uel animum habeat paulò post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit. Gran. Dian. p. 3. t. 6. R. 25.

II. Si autem per plura parua furta uni uel pluribus facta, habeat intentionem paulatim ditescendi, uel inferendi graue damnum, peccat grauiter ea intentione: ac licet executio singulorum si tantum uenialis ex se, ut tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis. Less. l. 2. cap. 12. d. 7. Sanch. l. c. quia nocent grauiter Reipub. & praxis illa ualde perniciosa est societati humanæ: u. g. si sartor particulas panni à diuersis surripiat, si mercatores utantur breuioribus uinis, &c. Interim hi excusantur subinde à graui peccato, 1. Si ex eo quod dictum est casu primo. 2. Si id faciant, ut se seruent indemnes, uel quia alias non lucrarentur, uel pretium augere deberent, & tunc non inuenirent emptores. Rosella V. emptio. 3. si alias non habeant unde se, uel suos alant.

III. Si plures simul, uel successiuè plura furta parua alicui faciant, quæ simul sumpta grauiter illi noceant, tunc si alter de altero non sciat, nullus peccat grauiter; u. g. si uiatores ex uinea unam alteramue vnam rapiant, & comedant: & si hoc licere dicat Couar. Valer. & Ripa contra Dian. p. 3. t. 6. R. 20. si autem singuli conspirent, singuli grauiter peccant. Si denique de se mutuo sciant, nullus tamen alteri sit causa furti, probabilius est non esse mortale, ut docet Less. Tan. &c. contra Suar. Vasq. u. Bon. l. c.

Dub.

DVb. IV. Quid ſentiendum de furtis domeſticorum, uel amicorum? Reſp. Licet uerè furtum ſit, ſi uxor, liberi, amici, ſerui, patrifamilias inuito quid auferant, plerumque tamen maior quantitas requiritur, ut ſit mortale, cum plerumque hic dominus, aut non rationabiliter inuitus, aut ſaltem minus inuitus ſit, ut ab his, quam ab aliis auferatur. Vel & ſi ualdè inuitus ſit, ſæpè tamen id fiat, non tàm ratione rei acceptæ, quam modi accipiendi clam, aut ratione finis, ob quem accipitur, u. g. ad ludendum, potandum, &c. Vide Caiet. Verb. Furtum, Leſſ. cap. 12. nu. 76. Vnde reſolues.

I. Vxor grauiter peccat, ſi notabilem ſummam accipiat inuito marito, etiam ex dote, uel bonis communibus; quia licet media pars ad eam ſpectet, maritus tamen habet uſumfructum illius partis, ideoque tenetur ad reſtitutionem. Trull. l. 7. c. 6. à 8. num. 7. &c.

II. Similiter peccat grauiter maritus contra iuſtitiam, cum obligatione reſtituendi, ſi aliquid notabile uxori ſurripiat abſque eius conſenſu, ex bonis ipſius paraphernalibus, uel aliis propriis, ſi quidem libera eorum adminiſtratio ipſimet uxori competat; quia par eſt ratio mariti, & uxoris, quoad bona propria. Vide Villalob. tom. 2. t. 13. Trull. l. 6. c. 1. d. 9.

III. Vxor poteſt dare eleemoſynam, & munera, ſecundum conſuetudinem aliarum mulierum iſtius loci, & conditionis, etiamſi maritus eleemoſynas omnes illi prohibeat: quia conſuetudo hoc ius ei tribuit, quo maritus eam priuare non poteſt. Ibid. num. 13. Dian. p. 1. t. 3. R. 23. & p. 5. t. 8. R. 34. vbi cum Molin. & 10. alijs docet, poſſe eam inſcio marito dare vigeſimam partem annui cenſus, vel lucri; eò quod hoc pertineat ad decentiam ſtatus, & maritus irrationabiliter ſit inuitus. Hinc etiam poteſt cum Abigail moderatas eleemoſynas dare, vt mariti conuerſionem impetret, vel ne Deus illum puniat. Vaſ. Bon. Regin.

& alii 10. contra Kon. &c. vide Dian. p. 2. t. 16. R. 23. & p. 5. t. 8. R. 34.

III. Vxor potest bona expendere, marito absente, vel fatuo: quia tunc ad illam spectat administratio domus. Item quæ acquirit sua industria; item paraphernalia, hoc est, bona, quæ præter dotem marito allatam, sibi reseruauit. Trul. l. cit. & cæteri communiter.

IV. Non peccat vxor, subducendo aliqua, vel compensationis causa, si vir sit prodigus; quia is tunc facit vxori iniuriam, partem ipsius profundendo: vel pro victu, vestibus, cæterisque sibi, vel familiæ necessariis, quæ mariti sæpè non intelligunt, & frustra ab illis peterentur. Bonacina, Trul. loco citato.

V. Vxor, si eius pater, mater, vel proles ex alio matrimonio sit pauper, itaut miserè secundum statum suum viuat, & maritus eis nolit succurrere, potest ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus (dummodo post mortem viri omnia computet in sua parte) eis subuenire, quia iure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id consentire. Nauarr. Palaus, Less. l. 2. c. 12. d. 14. Dian. p. 5. t. 8. R. 34. vbi illam potestatem extendit ad fratres, & sorores, quod etiam Less. l. c. & Trull. l. 6. c. 1. d. 9. iudicant probabile.

VI. Filius peccat grauiter, inuitis parentibus notabilem summam accipiens, qualis non semper est, secundum Less. c. 12. si filius patri prædiuiti duos, vel tres, imò secundum Sanch. quinque, vel sex aureos furetur; eò quod parens sit minus inuitus, & filius sit aliquid patris. Vnde non tenebitur ad restitutionem, nisi fortè cohæredibus grauiter noceat.

VII. Si filius notabilem summam expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatem parentum, ex pecunia sibi suppeditata ad vsus honestos, putat Less. c. 12. dub. 13. eum peccare mortaliter; & si excuset à restitutione, si pater rogatus facilè condonaturus puretur.

VIII. Si filius, u.g. mercatoris, uel cauponis ad-ministret bona parentis, potest à patre exigere salarium, quantum dare deberet extraneo; & si id impetrare non possit, uel exigere non ausit, potest clam accipere. Ita probabiliter Laym. l.3. s.5. t.4. c.8. Dian. p.4. t.4. R.66.

IX. Etsi famuli in esculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut diuendunt, grauiter peccent; quæ tamen ipsi domi consumunt, in iis facilius (ut & Religiosi) excusantur; cum in his dominus, aut Prælatus sæpè tantum sit inuitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem, Quod tamen timeri posset, si extraordinariora acciperentur. Lay. Escob. & Less. l.2. c.12. d.8. num. 48. Vbi docet quod furta minima famulorum ex comestibilibus quæ claudi non solent, non coalescant, si non ad uendendum, sed comedendum tantum accipiantur.

X. Cum à graui peccato furtum domesticum non potest excusari, tunc uxor tenetur restituere ex paraphernis, filius ex castrensibus, uel quasi, uel si ea non habet, post mortem patris afferre in diuisionem hæreditatis (si quantitas rei ablata sit ualde magna, nec pater restitutionem tacitè, uel expressè dimiserit) Famuli uerò, si sine magna difficultate restituere non possint, iubeantur compensare officiis, & obsequiis extraordinariis, quantum possunt. Lay. l.3. tract. 3. p.1. c.1.

De restitutione. Cap. II.

DVb. I. Quid sit Restitutio, & qui teneantur ad eam? Respon. I. Restitutio est actus iustitiæ ad salutem necessarius, necessitate præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per iniuriam, ita ut radix restitutionis non sit quæuis læsio proximi, u. g. contra charitatem, &c. in quibus non habet ius, quod uioletur, sed ea tantum, quæ est contra iustitiam, in qua propriè iniuria infertur,

hoc est, læditur aliquod ius proximi, quod is habet in re, uel ad rem, in qua damnum patitur. Quod uariis modis fieri potest; u. g. furando, defraudando, destruendo rem alterius negligente custodendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, conuitiando, & similibus.

Resp. II. Ex data responsione patet teneri ad restitutionem eos, cui intulerunt iniuriam damnosam. Hæc autem est duplex, scilicet materialis, ut u. g. cum quis rem alienam destruit, accipit bona fide, uel retinet, id est probabiliter iudicans id sibi licere, uel esse suam: & formalis, qua quis rem alienam destruit, accipit, uel retinet mala fide, id est, cum sciat, uel scire possit, ac debeat, id sibi non licere, & rem non esse suam. Vide Laym. lib. 3. t. 2. c. 1. Less. lib. 2. c. 7. dub. 6. Bonac. d. 3. q. 1. p. 6. Vnde resolues.

I. Qui iniuriam intulit, ex qua alteri nullum est damnum secutum, ut, si adulterium commisit, sine damnificatione alterius, non tenetur in conscientia ad restitutionem, cum hæc sit reparatio damni: potest tamen à iudice cogi ad satisfaciendum pro iniuria.

II. Quisquis intulit iniuriam damnosam, etiam materialem tantum, tenetur restituere; sed non nisi id, quod ex alterius re adhuc habet, uel quo ex ea factus est ditior.

III. Qui intulit iniuriam formalem, siuè rem adhuc habeat, siuè non, tenetur restituere, & quidem tantum, quantum est damnum secutum. An uerò sufficiat culpa uenialis, controuertunt Authores, & sententia utraque probabilis uidetur, ac in praxi tuta; saltem quando non commodè potest restituere. V. Authores citati, & Laym. lib. 3. tr. 2. Less. l. 2. c. 7. dub. 6. n. 27. C. Lugo d. 8. sess. 5. n. 56.

DVb. II. An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem? Res. Tenentur omnes illi, qui quoquo modo sunt causa influēs & efficax damni secuti, ac qui ex officio, & obligatione iustitiæ obligati cauere damnum, non

cauerunt. Ita communiter Doctores. Vnde concludunt, teneri ad restitutionem comprehensos sequentibus verbis:

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Patet ex sequentibus Casibus.

I. Tenetur ad restitutionem mandans, siuè expresè mandet, siuè tacitè, dicto nimirum, vel facto, ex quo v.g. famulus colligat, hero gratum fore si faciat: non autem tenetur, qui ratum tantum habet opus suo nomine factum; vti nec mandans, si ante executionem mandatum retractet, idque mandatario innotescat: quia tunc non est vera causa. Mol. Less. l.2.c.3.dub.3. Fill. t. 32. nu. 54.

II. Tenetur item consulens, aut precibus, ac promissionibus ad damnificationem inducens. Quod si tamen ante executionem consilium suum retractet, & quantum potest contrarium suadeat, & si non persuadeat, probabile est excusari à restitutione, maximè si eum, cui damnum paratur, moneat vt caueat. V. Bon. & Tan. 2.2.d.4.q 6.dub. 1. 4. Sa Consilium, & Dia. tr. 2. misc. reso. 18. & t. 5. resol. 83.

III. Tenetur item, qui suo consensu, calculo, vel suffragio, est causa efficax damni. Less. d. 3. nu. 23. Fill. t. 32. c. 3.

IV. Item palpo, vt qui laude, adulatione, vel exprobratione ignauiæ, aliterue alium ad damnum inferendum excitat, animat. Less. Fill. l.c.

V. Item qui inferenti damnum præbet recursum, illum receptat, illius furta, aut instrumenta occultat, vel ea emendo rapinas fouet, &c. Ibid. Hi enim omnes, vti & is, cui res furtiuæ traditæ sunt in custodiam, tenentur (non manifestato fure) restituere domino. Et sic peccare eos, qui a sartoribus emunt fragmenta panni, seu vestium, docet Villalo. apud Dian. p.4. t. 4. R. 174. licet ibi Sanch. excuset eos, qui ista emunt à sartoribus magistris, eo quod his plerumq; detrahatur plus a iusta mercede, quam mereantur ista fragmenta, adeoque licitè ea retineant. Neque hic à peccat

excu-

excusari caupones, qui a filijs familias acceptant pecunias, aliasue res parentibus surreptas, notat Laym. l. 3. t. 2. cap. 5. Bon. &c. Qui verò post delictū ipsum reum iuuat ad fugiendum (non concurrendo ad delictum) non tenetur restituere; modo non det illi spem refugij imposterum. Tum quia non est causa damni; tum quia reo licet fugere, vt infra dicetur l. 4. d. 7.

VI. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans; vt agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta, conficiens literas, &c. in bello iniquo tormenta aduehens, &c. Excusantur tamen (modo actio per se non sit mala) qui ea non spontè, sed iusto metu coacti faciunt; vt v. g. cum rustici furto à solis militibus facto, coguntur eorum prædas euahere, vel pecora abigere. Less. dub. 5. n. 19.

VII. Item tenentur causæ, quæ priuatiuè ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, siuè non clamans, cum potest; aut non obstans, non manifestans; sed tunc tantum, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur ex iustitia damnum cauere. S. Thom. 2. 2. q. 62. a. 7. Sic Princeps, Magistratus, belli Dux, tenentur ad restitutionem damnorum, quæ à feris, latronibus, militibus, ob ipsorum culpabilem negligentiam dantur. Item Consiliarii, Canonici, tacentes, absentantes se, non impedientes iniquam constitutionem, vel electionem. Item tutores, administratores bonorum, &c. non impedientes damna pupillis, Minoribus, Ecclesiis prouenientia. Item custode, montium, vinearum, syluarum, agrorum, piscinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifestant. Mol. d. 116. Fill. t. 32. c. 3. q. 12. vide supra l. 3. t. 3. c. 2. Item Principes, & domini territoriorum si sciant vias publicas infestari prædonibus, & cum possint, non impediant, tenentur mercatoribus, & cæteris viatoribus damna, quæ ab istis accipiunt, compensare. Dian. p. 8. t. 7. R. 38.

VIII. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni; ut u. g. si fur, homicida, non fuerit efficaciter motus mandato, consilio alterius, sed nihilominus absolutè erat facturus. Item, si u. g. in Capitulo alii ante te dederint suffragium, itaut uideas te nihil impetraturum, & si neges: tunc enim non teneris restituere; licet pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, uel mandando, consulendo, &c. Bonac. l. c.

IX. Probabile est, non teneri supradictos, si non sit moraliter certum, eorum mandatum consilium, efficaciter influxisse: quia in dubio melior est conditio possidentis, præsertim circa materiam iustitiæ: Less. c. 13. d. 4. Bon. q. 2. p. 4. Dian. t. 5. misc. R. 84. Tan. 2. 2. d. 4. q. 6. d. 14.

X. Nec tenentur, si efficaciter tantum concurrant ad circumstantias, & modum actus damnosi; u. g. si quis tantum impellat alium, ut citius, uel animosius, hoc, uel illo loco, uel modo noceat. Vide Laym. l. 2. f. 5. t. 2. c. 5.

XI. Nec tenetur, qui deliberatè uolenti inferre magnum damnum, suadet, ut minus eidem inferat: quia tunc utiliter alterius negotium gerit. Dico eidem, quia non licet impedire damnum unius, cum iniuria alterius.

XII. Non tenetur item (contra Nauarr. Aug. &c.) Confessarius, & si ex officio confessiones audiat, ut Parochus, &c. si ex negligentia, uel ignorantia, pœnitentem non moneat, aut obliget ad restitutionem: quia & si ex officio teneatur bene instruere pœnitentem, ideoque peccet grauiter omittendo, quando est necessarium: non tamen adhoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex iustitia debeat eius damnum cauere, aut procurare, ut hoc ei compensetur. Secus tamen dicendum uidetur, si positiuè restitutionem impediat ex malitia, imò etiam ex ignorantia crassa, uel culpa lata: quia tunc consilio suo est causa efficax damni. Vide Less. & Bonac. d. 1. q. 2. p. 11.

Lay.

Layman. lib. 3. t. 4. cap. 7. & infra l. 6. cap. 2. dub. 5.

DVb. III. An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine? Resp. Cum plures damnificantes, uel seorsim singuli rem suam agere possint, uel coniunctim, atque alii aliis plus minusue in damnum influere, hinc ex tali ordine, & mensura influxus, ordo, & mensura restitutionis desumenda est. Ita commun. Doct. Vnde resolues.

I. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu concurrant ad damnum, singuli non plus tenentur restituere, quam quod quisque per se damni intulit. Laym. l. 3. tr. 2. c. 6.

II. Si plures cum consensu, & inuicem iuuantes, id fecerunt, singuli, insolidum tenentur restituere totum damnem: quia singuli sunt causa totius damni, cum unus iuuet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Vnde si vnus eorum restitutionem fecit, potest à reliquis, nimirum à principali totum, aut si is nolit, a reliquis, pro rata singulorum, repetere. Bonac. de restitut. d. 1. quæst. 2. part. 11. ex Vasq. Molin. Filliucc. &c.

III. Quod si actio damnificans fuit lucratiua, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc existat, aut is eam mala fide absumpsit, tenetur is primo loco restituere ipsam, uel æquiualens; & si ille non faciat, reliqui Less. l. 2. c. 13.

IV. Si actio damnificans non fuit lucratiua, vt quia res perijt, & destructa est, ut fit, v. g. in combustione, mutilatione, detractione, tunç ante alios primo tenetur restituere, qui mandauit, vel qui causa fuit primaria, vel executor primarius; vt in bello Princeps, & Dux; & si is non sit facturus, ut quia non vult, uel quia non potest, tenentur reliqui, u. g. cæteri milites. Quod & si de militibus speculatiuè uerum sit, practicè tamen iis excusantur per accidens: tùm quia non possunt totum restituere; tùm quia dominorum uolun-

tas non est, nec expectatio, vt plus restituant; quam partem suam; ideoque si hanc possunt, ad id tenentur; vti & si quid adhuc reliquum habent ex iniquo. Laym. l. 3. tr. 2. cap. 6. nu. 5. ex Caiet. Mol. &c. Imò Bonac. de restitut. d. 6. q. 2. par. 10. num. 13. ex Nauarr. cap. 17. Vasq. & Less. d. 4. num. 37. dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati à toto exercitu, sed tantum pro sua parte. Vide supra t. 4. c. 1. d. 5. a. 3.

V. Si damnum passus condonet restitutionem principali damnificanti; etiam minus principales liberantur; non autem vice versa: quia mente principali, ruit accessorium; non contra. Vide Laym. l. supra cit.

DVb. IV. An teneatur restituere, qui alium impediuit à consecutione alicuius boni? Res. Attendendum, an lædatur ius alicuius, quod à natura, lege, vel aliter habeat; & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impedierit: num verò aliter. Inde enim apud Laym. l. cit. & Bon. q. 2. p. 12. resoluuntur sequentes Casus.

I. Qui alterum impediuit à consecutione rei debitæ ex iustitia, tenetur ad restitutionem. Less. c. 12. dub. 18. Fill. t. 32. c. 3. q. 12. n. 72.

II. Si res non erat debita ex iustitia, sed conferenda ex libera voluntate, tunc qui sine vi, fraude, & calumnia collatorem inducit, vt v. g. officium, vel legatum, beneficium Ecclesiasticum, & similia dona gratuita non conferat, cui apud se constituerat, aut qui petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minus digno; & si sæpè is possit grauiter peccaret, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine facia, non tamen tenetur ad restitutionem Azor. 3. p. l. 4. cap. 9. Vasq. Sa. Bonac. p. 12.

III. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam, collatorem induceret, ne ei daret, aut eum à petitione (cum quiuis habeat ius petendi) aut à consecutione talis rei, per vim, fraudem, calum-

niam, vel mendacium impediret, cum etiam quiuis ius habeat ne iniquè impediatur) is teneretur ad compẽsationem damni, arbitrio viri prudentis, iuxta certitudinem, vel probabilitatem, qua alter tale bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur: dummodo tamen eo sit dignus: nam si indignus est, non tenetur ad restitutionem, nisi famæ, si eam fortè læserit. Less. l. 2. c. 12. d. 18. Molin. to. 1. d. 135. Sa V. Restitutio, n. 21. Bonac. l. c.

DVb. V. Cui, vel quibus restituendum? Respon. Attendendum ad naturam iustitiæ, & quis damnum patiatur, quidue ratio, & leges ferant communiter. Vide Less. & Laym. hic cap. 9. Vnde resolues.

I. Quando bona restituenda, siuè debita quæcunque, sunt incerta, hoc est, cum cui debeantur ignoras, aut adire non potes, aut illis restituere, tunc si ea habeas siuè delicto, vt si inuenisti, vel à mercatore v. g. per errorem accepisti duas ulnas panni pro vna, & iam is decessit, nec scis quo abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi; postquam si spes non sit sciendi dominum, probabile est, quod non teneris ea dare pauperibus, (licet ita plerique cum D. Thoma sentiant, & sit magis pium, ac practicè suadendum) sed possis tibi retinere, vt docet Petrus Nauarr. quem sequitur Laym. hic, & Less. l. 2. c. 14. dub. 7. nu. 48. idque Diana p. 2. t. 3. m. R. 5. dicit esse tutum in praxi. Si verò ea habeas ex delicto, & furto, vsura, &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ, hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo, quo potest, vt saltem, cum corpori domini non prosit, prosit eius animæ, dum in pauperes expenditur. Ita communiter Doctores; vt v. apud Laym. hic.

II. Qui multis minutis furtis, v. g. olei panis, vini, &c. damnum intulit, multis ciuibus, eum teneri restituere, non pauperibus, sed ipsis ciui-

bus, (minoris deinceps vendendo, aut maiore mensura, donec vaniatur ad æqualitatem) dicit Mol. At Vasq. & Escob. dicunt esse probabile, quod possit dare pauperibus, præsertim ciuitatis eiusdem.

III. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui debent possessori iusto, a quo accepta sunt, vel cui damnum illatum: & si is non sit immediatus dominus. Vnde quod acceptum est à depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet, non domino, sed ipsis restitui: quia alioqui ipsis fieret iniuria, si iure possessionis, detentionis, custodiæ, aut vtilitatis spoliarentur; & damnum, atque lucrum cessans compensari deberet.

IV. Excipitur tamen hinc 1. Si eorum nihil interesset, vt si sine illorum damno, infamia, domino restitueretur. 2. Si probabiliter ipsi putarentur rem absumpturi, vel ablaturi cum iniuria domini: quo modo bona Ecclesiæ non Prælato dissipatori, sed potius Capitulo restituenda sunt. Item accepta à filiofamilias, pupillo, furioso, vxore, religioso, si sint ex ijs bonis, quorum administratio ipsis non competit, plerumque restituenda sunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam si bona alicuius publicata, & fisco addicta sint: tunc enim depositum, & similia debita fisco debent reddi.

V. Cum quis ignorato domino, cui restituendum erat non præmissa aliqua diligentia, pauperibus distribuit, non satisfecit domino postea comparenti: secus si diligentia sit præmissa, vt vid. Less. l. 2. c. 14. dub. 3.

VI. Cum dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest sine sumptu, tunc si res malè accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere; si autem benè accepit, non nisi expensis domini. Quando nullo modo potest mitti, expectandum est ad tempus, & si adhuc non sit spes reputatur debitum incertum. Tol. l. 5. c. 23.

VII.

VII. Cum quis accepit rem alienam à possessore bonæ fidei, putante rem esse suam, cum non sit, tum si quidem interuenerit aliquod iustum pactum, vt depositi, commodati, pignoris, &c. illi reit tuendum est, & non domino. Qui tamen ex charitate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius grauiore incommodo, infamia, &c. Vasq. Azor. p. 3. lib. 4. c. 3. q. 1. Si autem aliter accepta est, tunc vero suo domino restitui debet, si eum nouisti, & absque incommodo fieri possit.

VIII. Quando à fure, vel alio venditore quis emit siuè mala, siuè bona fide rem furtiuam, tenetur restituere domino, non furi. Ita communiter Molin. Regin. to. 1. l. 10. c. 5. num. 40. Toletus tamen l. 5. cap. 17. Sylu. Ant. Mald. in 2. 2. t. 4. c. 3. dub. 2. Probabiliter sentiunt, posse reddi furi, vt ab eo pretium suum recuperet: quia non constituit rem peiore loco, quàm ante fuerat; & consequenter ipse non infert domino damnum. Quod Nauarr. Trull. l. 7. cap. 11. d. 4. admittunt cum hac limitatione; si mox, & non post longum tempus contractum rescindat; vel si certo sciat furem redditurum rem domino: vel si dominus rei sit mortuus, aut absit, ita vt conueniri non possit. Quod si autem pretium suum recuperare non possit à venditore, tenetur reddere domino, & sibi damnum ascribere. Quod si porrò sciens rem esse furtiuam, emat eo fine, vt inuento verò domino restituat, tunc si emit paruo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cum vtiliter eius negotium gesserit; secus autem, si pretium esset ferè æquale rei; tunc enim sufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantum, quantum videtur meritus rem domini vtiliter redimendo. Vid. Less. l. c. c. 14. dub. 3. Dian. p. 2. t. 3. Sef. 5.

IX. Si bona fide rem alienam, v. g. equum emisti ab altero, v. g. Petro, & vendidisti tertio v. g. Paulo, & postea cognoscatur esse Ioannis, eoque repetente à Paulo, Paulus repetat pretium

à te existimat quidem probabile Nauarr. & Dian. p. 1. t. 8. R. 68. non teneri te Paulo id reddere, si in nullo factus sis ditior) sed sufficere, si tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas. Verum Sotus, Salon, Less. Sayr. Bonac. de rest. q. 4. p. 2. rectius docent, teneri te, exigente Paulo, contractum rescindere, & pretium restituere; tùm quia vendidisti rem vitiosam: tùm quia teneris de euictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotij. Quod si tamen Paulus cum possit, tibi non restituat equum, sed Ioanni, & hoc ipso impediat, quo minus pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipso acceptum restituere. Bonac. Less. &c. vid. Trull. c. 11. d. 3.

Quæres. Cui restituendi, siuè dandi sint thesauri, & alia inuenta, quæ habentur pro de relictis?

Resp. Quando nullius domini sunt, iure naturali, & gentium fiunt primò occupantis. Potest tamen per consuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod seruandum est. De quo vid. Less. l. 2. c. 5. d. 10. Laym. l. 3. t. 1. cap. 5.

Quæres II. An, & cui restituenda, quæ capiuntur venatione iustè prohibita?

Resp. Id æstimandum partim ex iure naturæ, partim ex consuetudine, & legibus, ac iuribus particularibus, vt vid. apud Laym. l. c. l. 3. t. 1. ca. 5. nu. 14. & Less. cap. 7. d. 9. & Sa V. Venatio. Ex quibus resoluitur hic casus.

Venator iniquus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus, fructibusque infert.

Dub. VI. De rebus, quæ debent restitui.

Art. I. Quid debeat restitui ab inferente iniuriam materialem tantum, siuè à possessore bonæ fidei?

Resp. Qui bona fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea melius cognoscit, tenet

tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alienum, id tantum, & non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest, vna cum eius fructibus, si extent, vel quatenus inde factus est ditior; præter quam si dominium sibi comparauit per legitimam præscriptionem. Ita communiter Doctores, Molin. Sanch. Less. l. 2. c. 6. Bon. d. 1. qu. 1. p. 1. Laym. l. 3. t. 2. c. 3. Vnde resolues.

I. Si vestem, v. g. bona fide donatam à fure, aut alio, portasti, & ferè attriuisti, ac postea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, & insuper persoluere quantum attrita est, si alias vestem æqualis valoris attriuisses: si autem eam amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris. Bon. l. c. Laym. num. 1. v. Trull. l. 7. c. 11. d. 1. Si autem res, quam à fure bona fide accepisti (siuè donatione, siuè emptione) sit vsu consumptibilis, eamq; cum tuis miscuisti, ita vt discerni nequeat, & si deinde deprehendas furtiuam fuisse, non teneris restituere. Nauar. Sylu. Sayr. Bon. d. 1. q. 3. p. 1. quia per istam commixtionem bona fide factam, est in te translatum dominium, vt colligitur ex L. Si alieni nummi, ff. de solut. Neque est ratio, cur hæc potius quam illa pars censeatur aliena, atque adeò perijt obligatio realis, & tantum manet personalis in venditore. Dian. p. 4. t. 4. R. 66. Trull. l. 7. c. 11. d. 3. Less. l. 2. c. 20. d. 18. vbi addit esse valde probabile, iuriq; naturæ conforme, quod verus dominus rei illius ablatæ, & permixtæ (quamdiu totus cumulus) extat retineat ius in re, vt ex isto cumulo sibi satisfiat ante alios; imò possit ex eo occultè accipere.

II. Milites bona fide militantes, intellecta postea belli iniustitia, id tantum restituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores. Bon. l. c.

III. Qui bona fide per inculpatam ignorantiam celebrauit contractum, quem postea vsurarium esse cognoscit, non plus tenetur, quam factus est ditior. Vide Laym. l. 3. t. 2. c. 3.

IV. Possessorem bonæ fidei, si adhibita diligentia in linet in eam partem, quod res non sit sua, teneri aliquid restituere iuxta inclinationem, docet Kon. d. 34. dub. 10. n. 93. At Palaus to. 1. d. 3. p. 2. n. vlt. putat ad nihil teneri; quia possessio contrarijs rationibus non conuincentibus præponderat. Idem docet Vasq. apud Escob. t. 3. c. 3. n. 154. Dian. p. 4. t. 3. R. 34. & 26. Si neglexit inuestigare veritatem, & deinde sciri non potest dicit Palaus l. c. ad nihil teneri.

V. Si bona fide rem vendidisti dono tibi datam teneris restituere pretium; quia factus es locupletior: & satis debet esse tibi, non habere minus, quā ante. Quod si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur. Ib. & Vasq. c. 9. §. 2. Mol. Less. l. 2. c. 14. d. 1.

VI. Si bona fide rem ipse emisti, & vendidisti absque lucro, nihil teneris restituere; sed solus is, apud quem res est. Molin. l. c. Less. l. 2. c. 14. d. 1. contra Vasq. &c.

VII. Si rem alienam bona fide donasti, non donaturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris, quia non es factus ditior; secus si aliam donaturus fuisses, (quia tunc parcendo tuæ factus es ditior) vel si aliquid accepisti in remunerationem. Bon. Trull. l. 7. c. 11. d. 1.

VIII. Si aliena re lucratus es tanquam instrumento; v. g. frumentum alienum aliò deportatum vendidisti; vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ: tales enim fructus dicuntur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantum concurrit, vt instrumentum. Laym. l. c. nu. 3. ex S. Thom. &c.

IX. Fructus omnes rei, siuè ij sint merè naturales, hoc est, qui vix vllo hominum labore egent vt fœtus animalium, arborum, herbæ, & gramina: siuè sint simul industriales, siuè mixti, hoc est, ad quos æquè, aut magis hominum labor cum natura concurrit, vt v. g. segetes, & quæ se-

rendo

rendo gignuntur; item vinum, oleum, lana, &c. quo etiam referuntur pretia locationis domorum, iumentorum, &c. qui fructus ciuiles appellantur; hi inquam fructus rei, si percepti, & extantes sint, domino restitui debent; detractis tamen expensis propriis, & æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino restitui, licet is rem si penes se habuisset, non fuisset locaturus. V. Laym. l. c. Si tamen fructus isti reales bona fide possessi fuerint tempore è lege præscripto ad vsucapiendum illos, (quod si adsit titulus, est biennium inter præsentes, inter absentes quadriennium; si autem non adsit titulus anni 30. cum bona fide) non sunt restituendi; quia vsucapio transfert dominium Salon. Trul. l. 7. c. 11. d. 3.

X. Si a fure accepisti (siuè bona, siuè mala fide) rem vsu consumptibilem, v. g. vinum, oleum, triticum, &c. cum propriis ipsius furis rebus permixtum, ita vt discerni non possit; non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens; quia fur per commixtionem istius rei cum propria, acquisiuit eius dominium, atque adeò illud tanquam verus eius dominus potuit transferre. Nauarr. Sanch. Less. Bonac. Trul. l. 7. c. 11. d. 3. v. Dian. p. 2. t. 5. m. R. 40.

Art. II. Quid debeat restitui ab inferente iniuriam formalem, seu malæ fidei damnificatore, seu possessore.

Resp. I. Id iuxta supradicta æstimandum à quantitate tum iuris, quod alter habet, tum damni, quod iniustè infertur; cui æquale reddi debet, nisi aliud de damnificati mente, & consensu rationabiliter præsumatur. Vnde resolues.

I. Si damnificatus habeat ius in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda est in solidum: si autem tantum habeat ius ad rem, restitutio facienda est pro quantitate iuris, consideratis circumstantiis: quia non debetur soli-

dus

dus valor rei, quæ expectabatur, cum tantum sit in spe, & multis modis possit impediri.

II. Qui in loco publico suæ ciuitatis, contra iustam prohibitionem piscit, vel ligna cedit, non tenetur ad restitntionem, nisi communitati grauiter nocuerit, verbi gratia stirpes incidendo, arbores ædificiis idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reipub. non esse, suis membris vsum publicorum locorum rigidius prohibere, quam sub mulcta soluenda, casu quo deprehendantur.

III. Grauius tamen peccaret, & teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alterius priuati: & si etiam hic præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sæpè non intendit, vt fiat restitutio, sed vt deprehensus pœnam luat.

VI. Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel aliàs prohibitis (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet Dian. ex Less. Dicast. &c. p. 9. t. 9. R. 39. contra Bon. &c.

V. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis: non omnino tamen improbabiliter id alij quidam negant, eo quod consuetudo interpretetur, non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quam vt deprehensi mulctentur. Vide Nauarr. ca. 23. Sa V. Gabella. Bon. q. 9. p. 1. n. 5. ex Nauarr. Fill. t. 28. num. 114. Less. Mol. d. 9. Diana tract. de leg. Res. 19. Laym. l. 3. t. 5. p. 1. cap. 3. nu. 4. & 5. vide etiam Dian. p. 1. t. 11. R. 38. & p. 2. t. 17. R. 28. vbi ex Caietan. Medin. Sot. &c. docet, non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudauit gabellas, seu vectigalia imposita rebus ijs, quæ emuntur non ad negotiationem, sed ad vsus proprios, vel familiæ necessaria, v. g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo &c.]

VI. Cæterum ordinariè iniustus, seu malæ fidei damnificator, aut possessor, tenetur non tantum

restit-

restituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industria) sed etiam sarcire damnum emergens, & lucrum cessans: cum verè sit iniusta causa talium damnorum. Vnde si dominus re sua retenta per culturam, vel negotiationem percepturus fuisset ex agro suo, aut pecunia centum florenos, & alter parum, vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamuis communiter soleant domini plurimum remittere, si res componatur. Laym. lib. 3. tr. 2. c. 4. num. 7.

VII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, crescat, aut pretium eius augeatur, domino crescit, ac proinde id ei præstari debet. Vide Laym. hic lib. 3. t. 2. cap. 4.

VIII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, pereat aut deterior fiat, idque casu, vel iusta hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil noui detrimenti domino apud furem v. g. accidit, quod non apud ipsum. Si verò non fuisset peritura apud dominum, vel saltem nonnisi per iniuriam, tunc iniustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem, licet sine sua culpa res perierit. Laym. t. 2. c. 4. nu. 2.

IX. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipsius culpa, aut quia is absumpsit, alteri donauit, destruxit, &c. tunc etiamsi domino relicta fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, vt est communis apud Laym. l. c. Less. &c.

X. Qui fingens se pauperem, vel alium, quam est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parua fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur: secùs si fuit magna; tunc enim quia subintelligitur conditio hæc, si pauperes, tenetur restituere secundum Mol. danti; secundum Pal ium, vel danti, vel aliis pauperibus. Vide Escob. t. 3. E. 2. 2. c. 6. num. 109.

XI. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod

quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ cum ea nec in se, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cum iure eam consumpserit; nec ratione contractus cum hic non obliget, nisi re pereunte tua culpa. Less. Hurt. Turr. Dian. p. 5. t. 8. R. 10. Imò probabiliter ne quidem id, quod ante illam necessitatem eras furatus, & in ea consumpsisti; quia furtum tibi non ademit ius, quod ad rem tali casu habebas. Kon. Pala. Hurta. Dia. l. c. R. 8. contra Less. & Vasq. sicut neque si in ipsa necessitate accepisses, & consumpsisses. Dia. l. c. R. 9. ex Azor. & 6. alijs, contra Less.

Art. III. An, & quid debeat restitui pro iniuria illata corpori, v. g. per mutilationem, occisionem, &c.

RESP. Iniustus occisor, mutilator, in conscientia tenetur tantum restituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occisione, vulnere, &c. directè ab eo causata sunt, iuxta prudentis arbitrium: præcisè autem pro vita, membro, vel cicatrice, nihil tenetur restituere secundum rigorem, cum sint bona altioris ordinis, quæ pecunia æstimari non possunt. Ita contra Sotum Sylu. &c. probat Less. l. 2. c. 9. d. 23. Vide Laym. l. 3. t. 3. Vnde resolues.

I. Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit culpabilis, & voluntaria, vel licet fuerit talis, si tamen homicidium vel non præuidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cauendum, non tenetur ad restitutionem: tenetur autem si præuidit, & non cauit. Bonac. d. 2. qu. vlt. s. 2. p. 2. ex commun.

II. Qui occidit Caium putans esse Titium tenetur ad restitutionem: quia actio ista est Caio iniuriosa. Bon. l. c.

III. Si læsus ante mortem omnia remisit, ad nihil tenetur occisor: quia filijs non fit iniuria in bonis,

bonis, nisi quatenus læduntur in parte contra eius voluntatem (volenti enim non fit iniuria) ergo ergo sicut per eum ius acquirunt, sic etiam amittunt; & si non rectè faciat parens, si filij valde egeãt. Less. l. 2. c. 9. d. 26.

IV. Etsi præcisè pro vita, membro, occisione, non sit obligatio restituendi: per sententiam tamen iudicis cogitur iniurias satisfacere pro iniuria.

V. Consilium est, vt Confessarius pro his iniungat eleemosynas, Missas, pro salute occisi.

VI. Si occisus, vel mutilatus fuerit seruus, vel animal, tunc etiam pro vita, & membris facienda est restitutio: quia horum vita pretio æstimatur; ac proinde tantum debet restitui, quanti potuisset vendi; & pro mutilatione, vel cicatrice, quanto pluris venderetur.

VII. Pro expensis funeris nihil restituitur; quia illæ aliquando faciendæ tamen fuissent: nisi fortè occasione illatæ necis, v.g. extra patriam, maiores fieri oportuerit.

VIII. Restitui debent impensæ factæ in curationem, & medicamenta vulnerati, vel occisi. Fill. t. 32. c. 8. nu. 202.

IX. Item lucra, quæ ex mutilatione, vel vulneratione cessarunt; non quidem tàm in solidum, ac si de facto essent acquisitæ, sed pro maiore, aut minore spe, quam læsus habuit illa acquirendi. Vide Trull. l. 7. c. 8. d. 3.

X. Si homicida à Magistratu plectatur, verius est adhuc teneri ad damna sarcienda; cum morte sua tantum satisfaciat iustitiæ publicæ, non hæredibus occisi. Qui tamen, cùm plerumque aliud non exigant, videntur esse contenti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri. Fill. l. c. num. 214.

XI. Debet autem restitutio fieri tantùm parentibus interfecti, filijs, & vxori: quia hi soli directè læduntur; cùm moraliter censeantur vna persona cum occiso. Nisi tamen occiderit animo

etiam nocendi aliis: nam tunc etiam his restituere teneri dicit C. Lugo de iust. d. 11. nu. 8. ex Less. vide Trull. l.c. d. 4.

XII. Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem creditoribus occisi, si quod damnum illis ex ea cæde obuenit; contrarium tamen etiam probabile (saltem secundum limitationem casus præcedentis) est; cum occisio illa non sit directè causatiua illius damni. Vide Laym. l.c. nu. 4.

XIII. Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate: quia damnum illorum per accidens sequitur. Vide Less. l. 2. c. 9. d. 26. Trull. l.c.

XIV. Nen tenetur ad damna, quæ v. g. prouenient ex morte alicuius innocentis, qui per errorem putaretur homicidium fecisse, & sic captus plecteretur: quia huius mors non directè causaretur ab ipso, sed per accidens, & ex errore, vel malitia accusatorum. Vide Bon. d. 2. q. vlt. s. 2. p. 2.

Art. IV. Qui debeat restitui pro illato stupro?

RESP. Qui virginem per iniuriam deflorauit, tenetur tantum rependere damnum, quod ei ex tali iniuria est secutum; idque vel matrimonio, vel damni æstimatione, ad arbitrium prudentis, vt talem nimirum inueniat, qualem manens virgo inuenisset. Vide Sanch. l. 7. d. 14. Fil. t. 32. c. 8. n. 209. Vnde resolues.

I. Præcisè per sola virginitate non obligat restitutio: vnde si stuprum mansit clam, aut non impediuit quin æquè lautè nuberet, ad nihil tenetur stuprator. Less. Bon. q. 4. de matr. p. 7.

II. Item ad nihil tenetur, si deflorauit consentientem absque vi, & fraude, vel promissione matrimonii: quia non est facta iniuria. Ibidem, & Trull. d. 2.

III. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere, quia adhuc consensit liberè: nisi fortè preces tales fuerint, ut cum ui, &

& coactione æquiparentur; vt si coniunctæ fuerint cum minis, vel metu reuerentiali, v.g. si fuit illius dominus, vel vir magnæ authoritatis. Trull. cap. 9. d. 3.

IV. Si per promissionem veram, vel fictam matrimonii eam flexit, tunc tenetur ducere eam: quia in omni contractu, ubi alter ex parte sua acceptauit, & impleuit, tenetur & alter implere, etiamsi ficte contraxerit: quia tenebatur ex iustitia uerè contraheres cum alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem uerum est, etiamsi stuprator religionem uouisset. Less. lib. 2. c. 10. d. 3. & 4. Trull. d. 3.

V. Non tamen tenetur fictus promissor eam ducere, casu quo 1. Is puellam ualdè notabiliter conditione excederet, uel uerbis usus esset fictionem facilè indicantibus. 2. Si ipsa conscia esset prædicti uoti; quia tunc ipsa contraxisset mala fide. 3. Si ipse putauit esse uirginem, cum tamen non esset. 4. Si ex matrimonio graue damnum, aut scandalum timeretur. 5. Si ipse iam sacris initiatus est, aut alteri matrimonio copulatus: tunc enim his casibus solum teneretur curare, ut æquè commodè nubat, modo antedicto, dando scilicet dotem, uel aliter. Vide Sanch. 1. de matr. di. 10. lib. 1. Trull. l. 7. c. 9. d. 3.

Art. V. Quid debeat restitui pro adulterio?

RESp. Cum ex adulterio damnificari possint coniux alter, & proles legitimæ, circa sustentationem, hæreditatem, &c. patet quod uterque adulterans, nata eis prole, debeant, cum id damnum causent, eatenus restituere, quatenus possunt sine detrimento altioris boni, & causatione maioris mali. Est communis. Vide Laym. l. 3. t. 3. p. 1. c. 14. Vnde resolues.

I. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quod proles eius spuria sit: nam & uiro suo tristitiam, & sui odium, & dis-

scordias domesticas crearet, ac famam suam prodigeret, quibus damna fortunæ merito cedunt. Accedit, quod proles matri non teneatur credere se esse illegitimam. Fill. t. 32. q. 222.

II. Debet tamen si potest, alijs industrijs damnum compensare, v. g. 1. Diligentius administrando rem familiarem. 2. De cultu corporis detrahendo. 3. Si habet bona propria, plus legitimis, quam spurio relinquendo. 4. Eum inducendo, vt relicta hæreditate, vel eius parte, amplectatur statum ecclesiasticum, vel religiosum, si idoneus sit, &c. Trull. l. c. d. 4.

III. Quod attinet ad ipsum adulterum spurij patrem, etiam ipse sæpè excusatur, vel in toto, uel ex parte; siuè quia damnum ab adultera compensatum fuit, uel compensandum creditur; siuè quia restitutio non potest fieri sine periculo uitæ, dispendio famæ, turbatione, & discordiis familiarum: siuè quia non est certus filium esse suum. Vide Less. l. 2. cap. 10. d. 6. Bon. de matrim. qu. 4. p. 15. Trull. l. 7. cap. 8. d. 7.

Art. VI. Quid debeat restitui pro fama, & bonis spiritualibus, ut inductione ad peccatum, auocatione à Religione?

RESP. I. Iuxta dicta si restitui non possunt bona ablata ex bonis eiusdem ordinis, non est obligatio faciendi ex bonis diuersi ordinis. Vnde resolues.

I. Pro fama, restituenda est fama: cum id non potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, nisi per sententiam à iudice cogaris sic satisfacere. Eadem est ratio de reliquis: quod si tamen lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum esset, constat ex supra dictis quid faciendum sit. Porrò de læsione famæ, &c. Vide infra.

II. Si quis alterum induxit ad peccatum suasione, vel exemplo suo, tenetur quidem ex charitate

uitate quoad potest, cum reuocare ad meliorem statum, sed non ex iustitia. Less. l. 2. c. 8. d. 2. nu. 20. Laym. c. 8. num. 1.

III. Si quis autem induxit fraude, dolo, iniusto metu, &c. tenetur ad id ex iustitia: quia quisque habet ius, ne iniustè lædatur in bonis spiritualibus. Vnde si lædatur, debet id spirituale restitui si potest. Ibid.

IV. Si quis aliquem (etiam Nouitium) abduxit ab ingressu religionis, tamen sine vi, & fraude, & si grauiter peccarit id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rursus suadere ingressum ex charitate, non tamen ex iustitia vel illi, vel religioni tenetur, quæ nullum adhuc in eum ius acquisiuit. Vide Laym. l. 3. t. 2. c. 8.

V. Si quis religiosum ad apostasiam induxerit suasione, aliaue cooperatione, obligatur ex iustitia religioni ad restitutionem, non quidem vt ipse (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur; sed vt suadeat alteri, quoad potest reditum, & compenset monasterio commoda, quæ ex hæredita te, bonis, vel industria alterius expectabantur.

VI. Si quis veneno, phyltro, alioue modo alicui destruxit memoriam, rationem, &c. tenetur eodem modo, quo mutilator, aut vulnerans, de quo supra ad restitutionem lucri cessantis, & damni inde secuti in bonis fortunæ.

Dub. VII. De circumstantiis restitutionis.

Art. I. Quo tempore, loco, & modo debeat restitui?

RESP. Debet quamprimum, & eo modo, ac loco restitui, quo ius, & interesse damnificati requirit, & commodè, ac moraliter fieri potest sine graui incommodo, quod quis pateretur in re sua propria, vltra debitum. Vide Laym. hic l. 3. tract. 2. cap. 10. Filliucc. t. 32. cap. 4. quæst. 11. Vnde resolues.

I. Qui non potest commodè restituere apertè, faciat

faciat clam; & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam, v. g. Confessarium.

II. Possessor malæ fidei, v. g. fur debet suis sumptibus ad eum locum rem deferre, vbi alter habiturus fuisset, si non fuisset ablata, destructa, vel iniquè detenta; deductis tamen expensis, quas alter eam seruando, vel deferendo debuisset facere. Excipe, nisi transferendo deberet plus impendere, quam res valet: tunc enim plerumque ex præsumpta mente domini posset restituere pauperibus, vel in vsus pios. Bon. q. 6. p. 1.

III. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, vbi rem possidet.

IV. Debita ex contractu, eo loco, & tempore solui debent, de quo inter partes conuentum fuit expressè, vel tacitè. Vide Less. & Bon. l. c.

V. Si quis possit quamprimum restituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur vlterius damnum, aut non notabile, non facilè arguendus esset grauis peccati is, qui cum proposito satisfaciendi differret, aut paulatim per partes solueret. Vide Bonac. de contractib. d. 1. quæst. 6. p. 1.

VI. Qui scit se teneri ad restitutionem, & cum possit in vita, non vult restituere, nisi in articulo mortis, vel post mortem per hæredes, absolui non debet, nec potest: quia semper est in actuali peccato, & impœnitens. Sal. Sayr. Bon. Trull. c. 14 d. 11.

Art. II. Quo ordine restitui debeat?

RESP. Certum est, non necessariò ordinem seruari, quando debitor omnibus soluere potest: quando verò tantum non habet, aut hæredibus reliquit, sequentes Regulæ seruandæ.

I. Si debitor rem alterius apud se habet, quocumque titulo habeat, siuè ex furto, siuè ex deposito, siuè inuentione, &c. debet prius restitui domino suo, vel eo deficiente, pauperibus. Similiter si res empta ad creditum, pretio non solu-

to, adhuc extet. Nau. Syl. Bon. q. 8. p. 2. Hoc tamen Less. c. 15. d. 2. contra Bon. &c. limitat, nisi uenditor ab emptore fideiussorem, uel pignus accepit.

II. Si restitutio facienda ratione iniustæ actionis, prius restitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quam incerta. Bon. Less. d. 1. quia illa iure naturæ debentur suis dominis, hæc autem iure solo positiuo pauperibus.

III. Prius facienda est restitutio debitorum licitè contractorum, quam usurarum; cum in his dominus non fuerit simpliciter inuitus.

IV. Debita ex titulo oneroso prius soluenda sunt, quam quæ debentur gratuitò, u. g. ex promissione; quia hæc includunt tacitam conditionem, nisi quid obstet. Hinc debita defuncti soluenda sunt ante omnia legata, etiam pia. Nauarr. Sylu. Bonac. q. 8. p. 2.

V. In reliquis debitis seruandum est ius particulare loci, si tale sit, & non repugnet iuri naturæ. Si nullum sit, sequendum est ius commune, secundum quod 1. Soluenda sunt debita, ad quæ bona debitorum expresse fuerunt obligata. 2. Dos uxoris extrahenda est. 3. Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacitè hypothecata 4. Deposita perdita in potestate debitorum. 5. Debita priuilegiatorum. 6. Aliorum creditorum, postquos omnes sunt hi, à quibus usuræ acceptæ sunt; & adhuc post hos restituenda sunt bona incerta. Quando autem multi unius rationis creditores inueniuntur, temporis antiquitas inter eos seruanda est, Vide Laym. l. 1. tr. 2. cap. 11. Vbi addit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, in primis soluendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inuentarii, apertionem testamenti; item Medicos, & Pharmacopolas pertinent. Vide Fill. c. 4. q. 13.

Quæres. Vtrum prius exigenti non liceat prius soluere?

Resp. I. Soluens scienter posteriori, prætérito qui habet hypothecam priorem, uel priuilegiatam, peccat, teneturque priori de damno, qui etiam

potest recuperare solutum. Less. d. 5. ex l. Scimus, §. Etsi prætereà, c. de iure delib.

II. Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat (siuè in iudicio, siuè extra) tenetur ei integrum soluere, quia diligentia fecit eum potiorem. Nauar. Sylu. Bona c. l. c. ex L. Pupillus ff. quæ in fraudem.

III. Debitor sciens statum suum labentem, non potest non petenti integrè satisfacere, sed debet omnibus personalibus soluere pro rata (si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere controuertitur. Vide Bon. Less. l. c. Trull. l. 7. c. 14. d. 12.) nec potest uni soluere, omissis aliis, nisi secundum ordinem supradictum.

Art. III. Quæ à restitutione excusent?

RESP. I. Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciunt, ut creditor rationabiliter debeat esse contentus; & si de facto non sit contentus. Ita communiter Doct. Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Excusaris in foro conscientiæ (iuxta sententiam probabilem) à compensatione damni, si illud datum sit sine tua culpa Theologica graui, hoc est, mortali peccato; nisi aliud cum altero pactus sis, uel inde sis factus ditior. Vnde excusaris, si u. g. aliquem occidisti ex subita ira, ut fuerit motus tantum primo primus, uel secundo primus; uel si ex obliuione non extinxeris candelam, & hinc ortum sit incendium, &c. Quod si autem aduertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam præcauendi, quam homines eiusdem conditionis communiter præstare solent, grauiter peccas, & teneris restituere damna secuta. Porrò in foro externo proceditur secundum culpam iuridicam, quæ sæpè non est peccatum, & diuiditur in latam, leuem, & leuissimam.

II. Excusaris à restitutione incertorum, si fecisti

citi compositionem cum Episcopo, vel Papa. Less. c. 16. d. 11. Bon. q. vlt. p. 2.

III. Item si in casu quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi reuera indigenti eam des: & tunc quidem postea factus ditior, adhuc non teneris restituere. Vide Laym. l. 3. t. 2. c. 12.

IV. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter grauiore damno, tibi, vel tuis, vel Reipub. inferendo, quam æstimari debeat commodum ex restitutione creditoris obuentorum: tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia. Lay. l. c. ex Sylu. Nauarr. &c. Idque verum est, & si debitum sit ex delicto, vti & in sequentibus casibus.

V. Si ad restituendum sis impotens: vt si viuere non possis secundum decentiam tui status, iustè à te acquisiti. Vnde si nobilis, v. g. non potest statim soluere; nisi se priuet famulis, equis, armis, &c. vel ciuis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam; vel mechanicus nisi vendat instrumenta sua, quibus viuit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine iactura sui status. Laym. l. c. Bon.

VI. Quod si tamen tua culpa in illas angustias delapsus sis, v. g. luxuria, ludis, superfluis expensis vestium, tibi imputare debes, quod iam sine status tui amissione non possis satisfacere. Ibid.

VII. Quod si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potius, quam is, sustinere debes; cum eius conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua quoad vsum, sunt omnia communia. Ibid.

VIII. Quod si item damnum, quod timetur ex restitutione, non esset propriorum bonorum, sed in hoc præcisè tantum, quod spoliet se rebus debitis, non potest ideò differre restitutionem; quia hoc non est pati in suis rebus, neque suum statum amittere, sed est dimittere alienum, & reuerti ad statum proprium. Sayr. Bon.

IX. Item excusaris à restitutione, si fieri nequit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum

vt v.g. si non possis absque peccato; vt si sit periculum, ne vxor, aut filiæ se prostituant, ne filii se dent latrociniis, ne ipse per impatientiam incidas in desperationem. Bon. ex Less. Mol. Fill.

X. Item si non possis restituere absque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ: cum alias plus damni sustineres quam intulisti. Bonac. qu. 1. q. vlt. p. 1.

XI. Item, si cedas bonis: quia leges concesserunt vt qui contraxit multa debita, nec habet vnde soluat, possit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum; & tunc maneat liber, itaut etiam in conscientia sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ ad sustentationem sunt necessaria. Quod si tamen postea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc restituere, ex L. Cum & filii fam. qui bon. Nauarr. Bon. Less. Ex quo Trull. l. 7. c. 15. d. 5. sic limitat: si acquirat plus quam ad decentiam status est necessarium, ex dicta L. Qui bon. Nisi tamen debita proueniant ex delicto, v. g. furto; eo enim casu tantum posse retinere, quæ simpliciter necessaria sunt ad victum, docet Nauarr. Salon. Less. l. c. & si hic concedat ea, quæ post cessionem iustè acquiruntur, licitè retineri, si ad statum sint necessaria. Vide Tol. Laym. l. 3. t. 2. cap. 12. Less. l. 2. cap. 16. d. 3. Bonac. Trull. l. c. Porrò & si cessionem dictam non habere locum in bonis ex delicto prouenientibus, communiter teneant DD. cum Laym. l. c. contrarium tamen ex Less. Dian. &c. docet Trul. loco cit. Denique & si debitor principalis cesserit, non ideò liberantur fideiussores. Lugo, Di. p. 7. t. 8. R. 18. & alii 8.

Resp. II. Ex parte creditoris excusat, 1. Si is, cui debet restitui, semel remiserit, expresè, vel tacitè; v. g. si lacerauit tuum chirographum, vel tibi reddidit. Remissio autem hæc debet esse libera, non metu, fraude, vel mendacio extorta. Fill. tr. 32. cap. 5. q. 9. Less. l. 2. cap. 16. d. 2. 2. Excusat in foro conscientiæ si soluisti ei, cui debebat tuus creditor. Less. d. 5. Bonac. p. 3. 3. Si compensatio fiat

ta est creditori per commodum æquiualens, v. g. per procurationem officij non gratis factam. 4. Omittit, aut saltem differri potest restitutio, imò aliquando debet, si creditor sit abusurus; v. g. si quis pecunias tibi mutuo datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccandum contra iustitiam, siue inferendum damnum iniustum tertiæ personæ: nisi tamen ex negatione restitutionis timeretur maius malum.

De Contractibus. Cap. III.

DVb. I. Quid in genere sit Contractus; Resp. Est pactum, siuè consensus duorum, quo scienter, liberè, & legitimè, vterque se viciſſim, vel minimum saltem una pars, se alteri acceptanti obligat, quocunque signo externo id fiat: vt v. g. in contractu mutui, ex vna parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus; ex altera parte mutuatarius se obligat tunc illud reddere; & sic de alijs. In promiſſione autem, vel donatione absoluta, vna pars tantum obligatur post alterius acceptationem. Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Si alteri promisisti, aut donasti interius tantum; aut si extremo signo quidem, alter autem non acceptauit, non fuit contractus, nec obligaris.

II. Inualidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si ius positiuum resistat. Vide Less. l. 2. c. 37. d. 8.

III. Item si materia contractus sit illicita, vt si sit peccatum, vel illegitima, vt si fur uendat rem alienam.

IV. Item si contractus sit factus ui, dolo, uel errore uersante circa rei substantiam; u. g. acetum pro uino, uitrum pro gemma uendidisti.

V. Non est inualidus contractus (& si aliquan-

do ob iniuriam possit rescindi) si error, vel dolus interueniat circa qualitatem, aut circumstantiam accidentalem; v. g. emisti vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum, nisi fortè intentio contrahentis fuerit conditionata, non obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut circumstantia. Qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circumstantiam valdè immutantem obiectum, & nimis excedentem eius existimationem; vt notat Lay. l. 3. t. 4. c. 6.

VI. Nec est inualidus contractus, siuè onerosus, siuè gratuitus, ex metu licet graui, iniustè incusso, cum adhuc simpliciter sit liber, & voluntarius: licet possit à iudice rescindi, pro arbitrio metum passi. Ita communiter apud Sanch. d. 8. nu. 4. C. Lugo d. 22. Laym. l. c. c. 5. Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti) saltem ex iure positiuo) si ex metu graui fiant: talis est 1. Contractus matrimonij, etiamsi iuramentum accesserit, ex cap. Cum loco, & cap. Veniens. 2. Professio religiosa, ex cap. 1. De his. 3. In alijs quibuscunque votis. 4. Contractus dotis promissæ, vel solutæ; qui in hoc sequitur naturam matrimonij, cui accessorius est. Leg. Si mulier, §. Si dos. ff. Quod metus causa. 5. Promissio, vel traditio in rebus Ecclesiæ, cap. 15. q. 6. 6. Authoritas tutoris per metum extorta. Leg. 1. §. vlt. ff. de auctor. tutor. His addunt alij plures, vt promissionem, & donationem gratuitam, renunciationem beneficij, iurisdictionem per metum extortam. Verum hi controuertuntur, vt vide C. Lugo de iust. d. 22. nu. 115. & seq.

VII. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent: quales ferè sunt prodigi, furiosi, filijfamilias, vxores, religiosi, pupilli, minores; exceptis quibusdam casibus, de quibus vide Less. l. 2. cap. 17. d. 4. & infra hic c. 4. d. 1.

DVb. II. Quid in specie de Promissione, & Donatione? Resp. Quæ huc spectant, facilè colliguntur ex dictis supra de Voto lib. 3. tract. 2. cap. 3.

Ex

Ex quibus, & doctrina præcedentis dubij resoluitur.

I. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundum se spectata, non conuenit inter Doctores. Caiet. negat, quem sequitur Mærat. t. 2. de iust. d. 19. s. 10. Alij fortè probabilius affirmant cum Vasq. 1. p. d. 85. c. 1. nu. 4. Fill. Mald. &c. Dixi secundum se, quia certum est, quod per accidens possit obligare sub mortali, v. g. ratione grauis damni, quod alias promissarius pateretur: vt si promisisses ei dare mutuū, & ille tibi confisus, aliundè sibi non prospexisset. Vide Less. l. 2. c. 18. d. 5.

II. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis. Circa quod notat Sa, vix quemquam promittentium intendere se obligare, aut alteri dare ius exigendi, nisi addat iuramentum, aut faciat instrumentum; sed plerumq; tantum intendere declarare suum propositum. Vide Escob. t. 3. E. 5. c. 6. & Molin. Hinc vt in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, vt exprimatur causa, propter quam promittitur; alioqui præsumitur errore, vel ioco facta. Trull. lib. 7. cap. 16. d. 6. ex Couarr. & Villal.

III. Donare non possunt 1. carentes vsu rationis. 2. muti, & surdi nati: secus si tantum sint surdi, vel muti; vel licet utrumque, si norint scribere. 3. senes deliri, siuè bis pueri: secus si sint iudicio uegeto. 4. pupilli, uel impuberes (nisi ad pias causas) donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt ualidæ. Vide infra cap. 4. d. 1. 5. Damnatus criminis capitalis. Vide Dian. p. 8. t. 6. R. 3.

IV. Qui præsunt ciuitatibus, uniuersitatibus, Respub. &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, uel in eleemosynas. Sanch. Dian. p. 8. t. 6. R. 16. Imò si Reges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præiudicium regni, uel status (præsertim si debitis grauati, ijs satis-

facere non possint, uel subditi nimium grauentur ex actionibus) possunt eæ reuocari à successore. Bart. Lugo, &c. cum Diana p. 8. t. 6. R. 18. & 123.

V. Donatio patris filio facta studiorum causa est ualida, neque filius tenetur computare in legitimam: tùm quia fuit loco alimentorum; tùm quia si detrahatur, iam non fuit donatio contra hypothesim. Vvading. & 6. alii cum Dian. p. 8. t. 6. R. 23. & 29. Sed Trull. limitat, nisi constet contrariam intentionem patris fuisse. Quod si tamen de ea non constet, præsumendum esse de pietate patris, ideoque tales expensas ordinariè post mortem patris non uenire in collationem bonorum, nec debere conferri in commune, nisi pater protestatus fuerit se uelle in legitimam computari. Ita etiam Vvading. ex L. Si pater, 2. ff. familiæ ercisc.

VI. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in diuisione cum fratribus; non autem si illud gratis à Principe obtinuit; vt nec quæ filio intuitu meritorum patris sunt donata; quia sunt quasi castrensia. Molin. Fagund. Dian. p. 8. t. 6. R. 127. 128.

VII. Donatio ante acceptationem, non parit obligationem, ne quidē naturalem, poteštque reuocari, etiamsi voluerit se absolutè obligare: præsenti autem & tacenti facta, censetur ab eo acceptata; quia in fauorabilibus habetur pro consensu. Molin. & alii 18. Dia. p. 8. t. 6. R. 89. 98. & 108. pro altero verò nemo potest acceptare, sine speciali commissione, nisi donatio fiat Ecclesiæ, vel causæ piæ (nam hanc sine acceptatione valere, & irreuocabilem esse, est probabile. Laym. Dian. l. c. R. 106. & p. 3. t. 5. R. 107. Multis tamen casibus, dummodo verba dirigantur in præsentem, potest pater, vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore, filius familias pro patre, seruus pro domino, monachus pro monasterio; imò etiam secundum multos, quicunque alterius curem gerit, vt Prælatus pro Religioso,

mari-

maritus pro vxore, dominus pro seruo, &c. stipulari. Denique idem iura permittunt Iudicibus, & Notarijs publicis. Sanch. Molin. Trul. &c. Dian. p. 8. t. 6. R. 97.

VIII. Etsi acceptes donationem verbalem, quâ tibi Caius v. g. dat equum absentem, non acquiris ius in re, & dominium equi ante traditionem. Vnde si interea Caius det, aut vendat eum alteri, eique tradat, is dominium acquirit; tu autem habes actionem in Caium pro iniuria, ratione iuris, quod habebas ad rem. Ac si donatio purè verbalis ante realem, hoc est, rei traditionem, vix differt à promissione, vt Less. l. c. dub. 2.

IV. Donatio, vti & remissio debitorum liquidorum, vna vice, & vno animi motu, vni aut pluribus facta, vltra summam 500. solidorum, (quæ summa hodie ad 500. vel secundum quosdam ad 800. aureos Italicos excurrit, vt ex Claro, &c. notat Layman. l. 3. t. 4. cap. 12. num. 15.) non tenet quoad hunc excessum, sed lege ita statuente, ob commune bonum potest à donatore pio arbitrio repeti. Excipe, nisi Iudici donatio ea insinuata sit, aut iuramento firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionem captiuorum, aut ad reparationem ædium incendio, vel ruina destructarum, aut sit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in renunciationem iurium, saltem speratorum, vel denique fiat militibus à belli duce, ex bonis propriis mobilibus, vel hostium spoliis. Vid. Less. l. c. l. 2. c. 28. num. 102. Laym. l. c. t. 4. c. 12. nu. 15. Tann. d. 6. de iust. qu. 2. dub. 2. num. 15. ex Molin. Claro. Rebello, & . Quare si tunc repetatur, quod absque iis conditionibus, vel vltra dictam summam datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut hæredibus repentibus: si non repetatur, post retinere. V. Auth. citt.

X. Si donationi apponatur modus, tacitè vel expressè; non quidem obligando, sed tantum

desiderando, sperando, &c. aliquid alterum factu- rum; uel animo eum ad hoc inflectendi, ualet donatio, & si finis non sequatur: vt v. g. dat aliquis puellæ ad eius consensum eliciendum: si postea non consentiat; non tenetur datum reddere: nam & si non dedisset, si sciuisset eam sibi non consensuram, tamen dedit absolutè, sine obligatione alia, vt ponitur. Secus esset, si verè intendisset eam obligare, & hac conditione dedisset. Less. c. 18. d. 16. & 17.

XI. In similibus donationibus allectiuis, potest aliquis, v. g. prædicta puella, acceptare, & si non intendat præstare, quod donator sperat; cum donatio sit absoluta, animo alliciendi, non obligandi. Vnde si spe frustratus repetat, dicens se non dedisse, nisi sub tali obligatione, non tenetur puella credere: quia eo ipso quod donator non expressit conditionem, præsumitur sine ea dedisse, & repetere, vel animo vindictæ, vel vt consensum extorqueat. Less. l. c. Dian. p. 1. t. 2. m. R. 40.

XII. Non tenet donatio ob causam præteritam, vel præsentem, quæ verè non est: vt v. g. si dem tibi aliquid, quia apud Principem meam causam transegisti, vel quia pauperes; & reuera non ita est, teneris restituere, cum sit error formali causa, & principali. Vnde qui mentiuntur se pauperes, cum non sint, debent aliis pauperibus eleemosynas restituere. Aliud est, si error sit tantum in causa secundaria; vt v. g. si verè sint pauperes: & simulent insuper sanctitatem, ad hominum misericordiam prouocandam: quia tunc primaria intentio dantium est, dare pauperi. Bon. Less. v. Dian. p. 8. t. 6. R. 89.

DVb. III. Quibus casibus donatio possit reuocari? Resp. I. Donatio inter viuos, hoc est, qua quis vult se viuo rem absolutè alterius esse, potest reuocari: (& si res iam tradita sit) tribus casibus, nisi tamen donatio fuerit renunciatoria, aut

aut f. cta sit Ecclesiæ, vel monasterio: Sunt autem hi Casus.

I. Si donatarius enormiter ingratus sit; vt si donanti atroces iniurias inferat; si inopia pressum non alat &c. Quod notandum pro filijs, quibus parentes omnia donarunt, & eos postea negligunt. Sylu. Less. Bon. Trul. c. 17. d. 12. Neque valet pactum vt donatio non possit ob ingratitudinem reuocari, Barthol. & alij 8. Lugo, Dian, p. 8. t. 6. R. 57. Debet tamen ingratitudo coram Iudices probari, ante cuius sententiam donatarius non tenetur restituere; Molin. Lugo, & alii 4. Dian. l. c. R. 58. post eam verò etiam fructus perceptos post litem contestatam. Molin. Dicastil. Dian. R. 58. Ab hæredibus autem non potest reuocari ob eas causas, ob quas donator ipse potuisset, si eas ipse sciuit, & tacuit: secus si ignorauit. Gomez. Hurt. Vvading. Lugo, Dian. l. c. R. 54.

II. Et quidem hæc reuocatio etiam habet locum in legato respectu legatarii, si defunctum testatorem graui iniuria afficiat, v. g. vxorem eius carnaliter cognoscat. Molin. Dicast. Dian. l. cit. R. 58.

III. Non habet autem locum 1. in donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus, vel Clerus fuerit ingratus, quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus esse non potest. Less. Lugo, Hurta, Hung. Vvading. Dian. l. c. R. 56. 2. In donatione remuneratoria (v. g. pro beneficiis alias non debitis, & aliquo modo æquiualentibus) quia potius est remuneratio, quam donatio. Remuneratoria autem censetur 1. si donator in ipsa donatione expresse meminerit meritorum, vel 2. si de meritis constet. 3. In dubio. Dian. l. c. R. 115. 116. 17. 19. 20. ex Barbos. &c.

IV. Si quis prole carens magnam partem bonorum donauerit, & postea nascatur proles: quia ex iuris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. Et quidem

sit facta sit extraneo, reuocari potest tota; si alicui ascendentium, vt patri, vel auo, vel si Ecclesiæ, aut causis piis, tantum reuocari potest, quantum necessarium est, vt filii habeant legitimam. Quamquam rectè notat Lessius ad ædificationem expedire, vt quod Ecclesiæ vel monasterio datum est, Prælatus totum restituat. Porrò & si iurauerit se non reuocaturum donationem, adhuc potest liberis natis reuocare; quia hoc iuramentum non excludit tacitam conditionem dictam. Excipe, nisi expressè etiam hanc conditionem exclusetit; tunc enim ipse reuocare non posset; posset tamen eius liberi, post mortem patris. Bonac. Less. c. 18. d. 14. An autem hæc reuocatio locum habeat, si filii nascantur illegitimi, qui postea legitimentur. V. Dian. loc. cit. R. 63. & 64. Item an in donatione remuneratoria R. 65. vbi cum Molin. & aliis 6. negat, nisi excedat causam.

V. Si donatio fuerit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis, vt si pater tantum donet, vt filii priuentur sua portione legitima: tunc enim post mortem patris possunt filii reuocare. Nau. cap. 26. Less. loc. cit. licet donatio fuerit confirmata, Megal. & alii 5. Dian. p. 8. t. 9. R. 66. Imò etiam viuente patre: licet enim ante mortem patris non debeatur legitima, vt tradenda, debetur tamen vt conseruanda. Hinc si pater bona dissipet, potest à filio per iudicem cogi, vt seruet legitimam ne is post mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter Dian. l. c. ex aliis 6. contra Less. &c. An autem & quando donatio rescindenda in totum, V. Dian. l. c.

VI. Per superuenientiam liberorum, vt probabilius affirmat Dian. p. 8. t. 6. R. 78. ex aliis 4. contra quosdam. Si tamen pater non reuocauerit, non potest a filiis postea natis reuocari, nisi pro ratione Falcidiæ, siuè ex testamento, siuè ab intestato successerint. Ibid.

DVb. IV. Quid sit Donatio mortis causa, & an possit reuocari, quomodo, & quibus competat?

Resp.

Resp. I. Donatio mortis causa, qua quis sic donat, vt velit rem esse alterius primum post suam mortem, vt si dicas, do tibi hoc post mortem meam, vel cum moriar, vel quia timeo me nunc moriturum, reuocari Potest etiam tribus casibus his.

I. Si donatorem pœniteat, siuè expresse, siuè implicitè; vt si rem illam donet alteri. Less. l. c.

II. Si dedit intuitu alicuius instantis periculi, ex quo metuit mortem: hoc ipso quo periculum euasit, censetur tacitè reuocata donatio; vt si quis det in graui morbo, vel instante prælio. Bonac. d. 3. q. 13. p. vlt. nu. 20.

III. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso iure reuocata est, vt etiam accidit in testamentis, & legatis, Secus est in promissione, & donatione inter viuos, quæ transit ad hæredes. Quod si autem donator promiserit se non reuocaturum, transit in donationem inter viuos. V. Less. c. 18. d. 14. num. 116. Molin. d. 286. & d. 288. Azor. l. 11. cap. 11. q. 4. Bon. l. c.

Resp. II. Hæc donatio fieri debet in præsentem. Dian. l. cit. R. 66. & aliis 5. nec valet in absentem sine nuncio ad hoc destinato, vel epistola; licet valeat, vt fideicommissum, si fuerint adhibiti testes. Dian. &c. l. c. Valet autem probabiliter & si donatarius præsens tacuerit.

Resp. III. Donare mortis causa possunt omnes, & soli qui possunt testari, excepto filiofamilias, qui licet testamentum condere nullo modo possit, cum hoc sit iuris publici; donare tamen mortis causa, cum id sit iuris priuati, potest si adsit patris consensus expressus: imò sine hoc donare eum posse, non tantum de castrensibus, sed etiam aduentitiis, probabile censet. Dian. l. c. R. 68. & 69. Hinc donare sic possunt minores 25. annis, etiam sine consensu sui curatoris, Dian. loc. cit. R. 71. ex Molin. & aliis 9. Non autem vsurarius, nisi prius vsuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit; (potest tamen ad causas

pias.

pias. Ibid. R. 73. ex Fagund. & alijs 6.) Nec surdus & mutus à natura, secus si à casu superueniente; vel si surdus sit, aut mutus tantum licet donare inter viuos possit secundum quosdam. Azor. Dian. p. 5. t. 6. R. 12.

DVB. V. Quid sit Commodatum, Precarium, & Depositum? Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad solum vsum gratuito conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicitè, vel implicitè determinatum: explicitè, vt si dicas; commodo tibi hunc librum, vel domum ad vnum mensem implicitè, vt si dicas; commodo tibi librum, vt eum describas; quia tunc implicitè tantum temporis determinatur, quantum necessarium est ad commodè describendum.

Precarium est, quo conceditur petenti res, vtenda, non ad certum tempus, (in quo differt à Commodato, sed donec concedens repetat, siue expressè, siue tacitè, vt si det alteri, aut vendat. Laym. l. 3. t. 4. c. 14.

Depositum est quo liquid traditur custodiendum, vt integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se mouens, vt vestis, equus, &c. Vnde circa hæc resoluuntur.

I. Commodator non potest repetere absque iniustitia ante definitum tempus. Laym. l. 3. tr. 4. c. 14.

II. Quod si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licet simile damnum impenderet commodatario, ex rei ante tempus repetitione, vt habet Less. cap. 27. d. 5. quia vt ait Nauar. in commodatione intelligatur tacita hæc conditio, nisi interea contigerit rem esse necessariam commodanti. Laym. l. c.

III. Si Depositarius bona fide existimet, depositori non displiciturum, si re deposita vtatur, licebit vti, alias non. Less. l. c. d. 2.

IV. Si depositum sit res vsu consumptibilis, vt triticum, vinum, pecunia, quæ exponenda

absumitur, eaque tradita sit certo numero, pondere, & mensura, non videtur depositarius peccare saltem grauiter ijs vtens, si certus sit, se tantundem eiusdem bonitatis habiturum quando repetetur. Less. l. c. Secus si pecunia tradita fuerit sacculo, uel arcæ inclusa, uel munita sigillo. Sylu. Azor. Less. Bon. vid. Trull. cap. 25. d. 1. Verum si is, cui res commodata, locata, deposita, & pignorata est, negligenter custodiat, ita ut pereat, negligentia autem non sit Theologica culpa mortalis, probabile est, quod dixi ex Soto, Sa non teneri ad restitutionem in conscientia. Alii tamen aliter sentiunt, nimirum teneri restituere, qui iuridicam culpam in custodiendo contraxerit, si ea fuerit lata, & subinde si leuis tantum, imò & aliquando si leuissima, (nimirum quando depositio facta est in commodum vtriusque: & si pretium pro custodia accipiat.) Vid. apud Less. cap. 7. di. 8. Laym. lib. 3. tract. 4. cap. 25. ubi docet depositarium tantum teneri de dolo, uel culpa crassa quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autem iuridica culpa lata, seu crassa, cum quis facit, aut omittit, quod vt plurimum non facerent, uel omitterent in ea re homines suæ professionis: ut u. g. si quis rem apud se depositam relinquit in loco publico, & inaduertenter. Leuis autem dicitur, cum quis facit, vel omittit, quod non facerent, uel omitterent homines suæ professionis diligentes: ut si quis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium claudere. Leuissima dicitur, cum facit uel omittit, quod non facerent homines diligentissimi: ut si quis ostium quidem obserarit, sed neglexit tentare manu, an esset benè clausum.

V. Sartores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur polienda, uel immutanda: item nautæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex leui culpa; quia depositio fit etiam incommodum ipsorum: imò

Sylu.

Sylu. V. Nauta. vult eos teneri ex leuissima ex l. 1. ff. depositi, idque cautum esse ad vitandas eorum fraudes, quod etiam Less. & Trul. c. 25. d. 1. putant esse probabile in vtroque foro, si quis eis rem expressè tradiderit custodiendam: si autem ipsis tantum videntibus deposuerit v. g. in diuersorio nauis &c. ne quidem ex lata teneri. V. Bon. Trul. Dian. p. 1. t. 8. R. 74.

VI. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum sua culpa perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem. Sanch. de matr. l. 2. d. 41. num. 18. quia in dubio non præsumitur delictum, ex L. Merito ff. pro socio, v. Dian. p. 2. t. 9. R. 49. In foro tamen externo, si res depositarii manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet depositum casu perijsse, & non potuisse simul cum rebus suis, (imminente v. g. incendio) seruari: tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret. Vide Palaû t. 1. de consc. d. 3. p. 4. Trul. c. 25. d. 1.

VII. Si domino repetenti depositum, remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, iisque sibi retinuerit, vel perdiderit, domino periisse dicit Molina citatus ab Escob. v. Trul. loc. c.

VIII. Deponens rem vsu non consumptibilem potest à depositario pro eius usu aliquid accipere; quia is est pretio æstimabilis: (licet eo casu non depositi, sed locati, & conducti contractus sit dicendus.) Secus si sit usu consumptibilis; tunc enim depositum eo ipso quod depositarius incipit eo uti, induit naturam mutui, ex quo (seclusa ratione lucri cessantis, &c.) nihil licet accipere, ut uid. dub. seq. & Bona c. d. 3. qu. 13. p. 3. Trul. l. c.

DVb. VI. Quid sit Mutuum? Resp. Est contractus, quo rei alicuius numero, pondere, uel mensura constantis, dominium à mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione restituendi eandem, uel similem specie, & bonitate. Propriè autem mutuum, ferè est in re-

bus usu consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia: quæ licet non absumatur, nec pereat in se, pereat tamen exponenti. Distinguitur à permutatione, quod in ea reddatur res alterius speciei. Item à pignore, hypotheca, deposito, commodato, & locato, quod dominium in iis non transferatur, sed vsus tantum. Bon. d. 3. q. 3. p. 1. Vnde resolues.

I. Mutuans obligatur monere de uitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conscientia.

II. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

III. Item præstare casum fortuitum mutuatarius tenetur, cum penes hunc rei dominium sit; & rem eadem quantitate, & qualitate reddere suo tempore.

IV. In uero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est usura: de quo dubio sequenti.

DVb. VII. Quid sit Vsura? Resp. Est lucrum immediatè proueniens ex mutuo, ita ut mutuans supra sortem, id est, summam capitalem lucretur aliquid, quod sit pecunia æstimabile, ita ut lucrum tale præcisè intendatur ratione mutui, Quod planè iniquum est, & graue peccatum contra ius humanum, & diuinum, cum mutuans acquirat lucrum ex re iam non amplius sua: quia res mutuata iam transiit in dominium mutuatarii, ut patet ex definitione. Et Regula generalis est: Omne pactum, uel grauamen, siue onus additum mutuo, præter id quod ei proprium, & intrinsecum est, reddit contractum usurarium Bonacin. d. 3. q. 3. p. 3. C. Lugo, &c. Vnde resolues.

I. Peccat grauiter ex genere suo exercens talem usuram, & si sit mentalis tantum absque externo pacto. Dicitur enim usura mentalis, cum quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem, & si exterius pacto id non exprimat: sicut realis seu exterior usura dicitur, cum quis intentionem illam per pactum aliquod

ex-

exprimit. Quod aliquando tantum implicitè sciit aliquo contractu, & uocatur usura palliata: cum videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen reuera usurarium, quid interuenit. Vide exemplo apud Tol. l.5.c.31.

II. Non est usura, si mutuans nihil intendat, ut pretium, sed tantum speret aliquid ex gratitudine, & ea intentione illi aliquid donetur, licet illud ut finem principalem intendat. Molin. tom. 2. d. 305. num. 6. C. Lugo d. 25.

III. Quod si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis, ut putabat, sed ut debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior euasisset, ut habet Sa V. Vsura. C. Lugo d. 25. sect. 3.

IV. Nec est usura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causa, atque ulterius inde sperare officium: quia amicitia non æstimatur pretio. C. Lugo l. c.

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (uel eius opera) officio aliquo, illicitum est, & usurarium. Ita commun. Mol. d. 310. Less. Sal. C. Lugo contra Nauar. & si Salas de usura d. 9. num. 4. eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, ut statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine, V. Trul. l. 7. c. 19. d 7.

VI. Pactum, ut a mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum, est usura (est simonia) quia cogitur is subire nouum onus.

VII. Non est usura, cum quis non potens sua recuperare, mutuat ut sibi reddantur sua, uel ne sibi iniquè noceatur: quia hæc iure iam antè debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit nouam obligationem. Bonac. q. 3. p. 3. num. 15. ex Azor. Regin. &c.

VIII. Nec est usura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, uel expensarum, quæ erunt, uel metuuntur in recuperanda sorte; quia pretio æstimari potest, quod

quis

quis se in tale periculum, & difficultatem conijciat. Kon. d. 3. q. 3. p. 5. Necesse tamen esse, vt periculum istud, &c. deducatur in pactum expresse, vel tacitè, docet Laym. l. 3. t. 4. c. 16. num. 9. ex Medin Valent. Mol. Less. &c. Item dicit C. Lugo nu. 80. Et sic liciti sunt Montes pietatis, vt vocant; hoc est, thesauri quidam, qui in refugium pauperũ à Repub. vel Principe reponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen, ut parum retribuaut pro expensis, quæ fiunt in ministris, & conseruatione talium montium. Vide Tol. l. 5. c. 18. Less. l. 2. c. 20. d. 13. Bon. l. c. p. 13.

IX. Nec est usura, si timens difficultatem, aut fraudem mutuatarii in reddendo tempore constituto, paciscaris, ut si tunc non soluat, aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licitè exigetur, dummodo non fiat alia intentione, quam ut mutuatarius sic quasi constringatur, ne sua culpa fallat. Vnde si mutuatarius absque sua culpa non possit soluere, non licebit pœnam exigere; vt habet Tol. supra cap. 32. Qui ait, manifestum esse argumentum prauæ intentionis, si optes non solui tibi præfixi tempore, ut pœnam recipias, ac simpliciter usuram fore, si certò sciens alterum non ualiturum soluere, adhuc tali pœna oneres Vide Bonac. d. 3. qu. 3. p. 7. Molin. t. 2. d. 317. Less. lib. 2. cap. 20. d. 15.

X. Nec est usura, pacisci, & accipere aliquid ratione damni emergentis (si quidem mutuum uerè illius causa sit) aut lucri cessantis, uel cessaturi, *dummodo de hoc præmoneatur mutuatarius*. Vt si uolebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, priuando autem te tua pecunia in dando mutuo corruit domus, & postea carius emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras, & uolebas negotiando, itaut mutuatio sit uerè causa lucri cessantis. Vbi notat Tol. supponendum in hoc titulo lucri cessantis, 1. Quod uerè uolueris cũ ea pecunia negotiari, & non habes aliam. 2. Quod

malis

malis negotiando aliteruè lucrari, quam sic mutuando, itaut mutues tantum in gratiam mutuatarii. 3. Vt minus exigas, quam lucrari poteras, & deductis expensis: quia lucrum cessans non est actu, sed in potentia, & uariis adhuc euentibus obnoxium. Vnde ad arbitrium uir prudentis, pro maiore, uel minore eius certitudine, æstimare id poteris, & sic cum mutuatario de eo pacisci. S. Th. a. 1. ad 2. Mol. d. 314. Salas dub. 18. &c. C. Lugo d. 25. s. 6. Bonac. q. 3. p. 4. Hinc qui non habuit animum negotiandi, uel si non erant, nec breui sperabantur merces, uel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere, ultra sortem: quia mutuatio ista uerè non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa usura est, si mercatores credito uendentes, aliquid ultra pretium rigorosum accipiant titulo lucri cessantis: u. g. rem tantum ualentem 100. uendant pro 105. numerandis post annum: quia uendendo ad creditum (quod est uirtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresque uendunt, & sic compensantur lucrum cessans, atque adeò illud non cessat ratione huius uenditionis. Dian. p. 2. t. 34. Trull. cap. 19. d. 9. uide dub. seq.

XI. Mutuare frumentum uetus cum obligatione, ut restituatur nouum (præsertim certo tempore) est usura, si mutuans sciat nouum fore melius, & maioris pretii. Syluest. Nauarr. Trull. d. 15. num. 11.

XII. Est usura ex communi sententia, si des mutuum, ut postea mutuatarius ex debito ciuili obligetur tibi rursus mutuari, aut uendere, uel apud te in tua officina emere merces, aut operas suas locare: quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, cum priuet mutuatarium potestate alibi emendi, & locandi operas. Less. l. 1. c. 20. d. 8. C. Lugo d. 25. nu. 46. uide Laym. l. 3. t. 4. cap. 16. num. 3. Bon. loco cit. p. 3.

XIII. Vsura est, mutuare Principi, uel Reipub. eo pacto, ut interim, dum non soluitur, sis liber à tri-

tributis, uel oneribus iustis soluendis. Salas, C. Lugo nu. 64. ex communi.

XIV. Item mutuare ea lege, ut mutuatarius eat. pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facilè extorquebit. Quod addo, quia si spontè onus illud suscipiat, eo quod facilè possit obtinere, non erit usura. Ibid. & Bonac. l. c.

XV. Item si frumentum, quod alibi habes, des mutuum, obligando, ut tibi reddatur hic, uel alibi (cum maioribus sumptibus, uel laboribus) ubi plus ualet. Ibid.

XVI. Vsura etiam est, obligare mutuatarium, ut partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. Ibid.

XVII. In mutuo pecuniario, nisi aliter conuentum sit, si quis det mutuos u. g. 100. florenos, non potest exigere plus, quam eorum pretium, & ualor tunc fuerit. Vnde si eorum ualor tunc augeatur, non potest repetere 100. quia reciperet aliquid supra sortem. Quod si ualor decrescat, debet mutuatarius reddere plus quam 100. quia aliàs non restitueret ad æqualitatem. Vide Less. l. 2. c. 22. d. 8. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. nu. 15. Bon. l. c. p. 3.

XVIII. In mutuo tamen aliarum rerum, ut uini, tritici, &c. aliter se res habet: quia si quis u. g. mutuet alteri 10. modios tritici, siuè pretium crescat, siuè non, potest repetere 10. Ratio disparitatis est, quia in pecunia non spectatur ordinariè (nisi aliter conuentum sit ob certas, & licitas causas) nisi ualor, siuè pretium. Vnde non debet restitui nisi prætium æquale. At uerò in frumentis, &c. spectatur ipsa materia; quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus, & substantiam; ergo & si crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuo. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta. Vide Lay. l. c. nu. 14. & Bon. l. c.

Quæres. Quæ obligatio, & pœna sit usurariorum, & cooperantium?

Resp.

Resp. I. Vſurarius etiam non manifeſtus, & hæredes tenentur reſtiuere, imò etiam omnes ij, qui ex parte vſurarij cooperantur efficaciter, v. g. iudices, domini temporales, notarii, famuli, aduocati, qui quouis modo iuuant, vel cogunt mutuatarios ad ſolutionem vſurarum. Dixi, poſitiuè, ſeu efficaciter, quia habendo ſe negatiuè, poſſunt permittere vſurarios, ob iuſtam cauſam, & neceſſitatem pauperum. Præterea in praxi, ex præſumpta voluntate mutuatariorum, ferè excuſantur minus principales famuli.

II. Vſurarius publicus, ſiuè notorius non debet admitti ad communionem altaris, nec abſolui, donec reſtituat uſuras, nec ſepeliri in loco ſacro: & qui ſcienter ſepelit, ipſo facto eſt excommunicatus.

III. Addit Laym. l. c. nu. 21. eius teſtamentum ipſo iure irritum eſſe, niſi ante mortem reſtituerit. Vide Leſs. Bon. Trull. c. 29. d. 22.

Dub. VIII. De Emptione, & Venditione.

Art. I. Quid ſit Emptio, & Venditio?

RESP. Eſt contractus, quo pretium pro merce ſoluitur; completurque mercis traditione. Venditio contra. Iuſtitia eius in hoc conſiſtit, ut pretium ſit iuſtum, ſiuè exæquet ualorem rei; & contra, aliàs ſi abſque legitimo titulo ſecus fiat committetur iniuſtitia grauis, uel leuis, pro grauitate exceſſus, qui proinde ad reſtitutionem in conſcientia obligabit: & ſi in foro externo ad reſtitutionem ferè non cogatur, niſi ultra dimidium defraudauerit. Vide Lay. cap. 17. Bonac. d. 3. q. 2. p. 1. & 4. Vnde reſolues.

I. Quod ſpectat ad emptorem, is poteſt emere uilius, quam res ualeat, ſi ei non ſit commoda, uel emat in gratiam uenditoris, ac ſimiles ſint circumſtantiæ, quæ rem faciant uiliorem. Nec obſtat, quod uenditor neceſſitate ductus uendat uilius.

illus: quia venditio manet voluntaria, inquit Caiet. vide Bonac. l.c. num. 21. & 23. Potest nihilominus grauiter peccari contra charitatem, si quando pauperculi extrema inopia res suas vendere coguntur, nimis vtiliter ab eis emas. Laym. l. c. num. 10.

II. Emptor potest emere minoris, ex eo quod multa simul emat: quia tunc venditorem liberat multis curis, & expeditum facit ad alia noua comparanda, vnde meritò pretium decrescit. Bon. l. c. p. 4. n. 13. ex Less. Regin.

III. Quoad venditorem, is communiter debet vendere secundum pretium taxatum à lege, vel magistratu: quod si nullum est id censebitur iustum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non consistit in indiuisibili, vt anxiè scrupulari oporteat; sed diuiditur in infimum, medium, & summum, siuè ut alij uocant, pium, moderatum, & rigorosum, itaut intra latitudinem huius pretii uendere, & emere liceat, nunc summo, nunc infimo.

IV. Si quid emptori ualde utile sit, non licet hoc solo nomine rem uendere ultra pretium iustum; quia utilitas emptoris tota est ipsius, non uenditoris. Bon. l. c. num. 27. ex Less. l. 2. cap. 27. d. 4. Fill. t. 35. nu. 77.

V. Licet autem uendere carius quam ualet, pretio currente, si alii boni tituli adsint, & simul de hoc emptorem moneas: quia tunc illi non fit iniuria. Tales sunt, u. g. lucrum cessans, aut damnum emergens, aut incommodum, uel molestia tibi obuentura ex rei uenditione, aut affectus in eam singularis; ut si acceperis à maioribus, à Principe. Item si res sint nouæ, raræ, & singulares, ut u. g. peregrini flores, aues, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numismata. Lay. l. 3. t. 4. c. 17. §. 1. nu. 10. Bon. l. c. nu. 15. ex Less. Reg. &c.

VI. Qui res minutim, & in parua quantitate uendunt, possunt aliquanto carius uendere, quam qui in magna quantitate: quia debent maiores labores, expensas, &c. impendere ad ea conseruandas

da: & sic quidam excusant caupones, & stabula-
rios, qui auenam, fœnum, paleas, &c. carius ven-
dunt, quam alij: dummodo pretium ijs non sit taxa-
tum, Salon. Trull. d. 15. n. 11.

VII. Non licet carius vendere præcisè ob di-
latam solutionem, aut vilius emere, ob præcisè
anticipatam solutionem; quia in venditione, quæ
fit credito, vel in anticipata solutione, est virtua-
le mutuum, ideoque vsura, si quid supra sortem
exigatur. Quod intellige, nisi interueniat alius
titulus ex supra enumeratis de vsura; vel nisi aliun-
de crescat pretium, v. g. ex frequentia emptorum
&c. Bon. loc. cit. ex Less. Regin. Filliucc. &c. uide
superiore dub.

VIII. Licitum est vendere rem cum pacto de
retrouendendo, id est, vt emptor teneatur tibi
statuto tempore, vel cum volueris eam reuende-
re, modo vera, & non ficta emptio fiat, nec pal-
liata vsura intercedat. Mol. d. 375. Less. dub. 14. &c.
Qui addunt, iuxta æstimtionem illius operis, a
pacti, pretium esse imminuendum. Vide C. Lugo
d. 26. num. 189.

IX. Monopolia, id est, cum vnus, vel plures id
efficiunt, vt ipsi soli aliquid vendant, vel cum
mercatores conspirant, non minoris vendere, non
sunt contra iustitiam; modo non conspirent ex-
tra iustum pretium vendere. Ita contra Rebell. Na-
uarr. &c. docent Mol. Less. &c. Qui tamen conce-
dunt esse contra charitatem. Vide C. Lugo d. 26.
s. 13. Porrò Principum, vel Magistratus est, cum
vni, vel paucis tale priuilegium conceditur, vt
soli aliquid vendant, ijs etiam pretium taxare, &
sic præuidere, ne subditi grauentur. Vide Less.
cap. 21. d. 20. C. Lugo l. c. & Trull. cap. 20. d. 18. vbi
rectè notat ex Nauarr. &c. & si alia monopolia ex
iusta causa authoritate Principis, uel Reip. con-
cessa, taxato pretio sint licita, u. g. bibliopolis, ut
nemo alius talem librum uendat, uel ut tantum
unus, aut duo tabernarii in aliquo loco, nihilo-
minus quando unus, uel pauci propria authori-

tate ea constituunt, v.g. emendo merces certi generis, vt frumentum, vinum, oleum, &c. vt ipsi deinde arbitratu suo vendant carius, peccare semper etiam contra iustitiam cum obligatione restituendi.

X. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obesse potest: v.g. si equus sit furiosus, domus ruinosa, oues morbidæ, pannus adustus, &c. alioqui tenetur de fraude, & damno secuto: saltem si defectus fuerit in substantia, vel quantitate, v.g. si deficiat in pondere, vel mensura, aut vendiderit rem vnam pro alia: & sic peccat mortaliter cum obligatione restituendi, 1. qui frumentum vẽditurus ponit prius loco humido, vt intumescat. 2. qui vino Rhenano miscet Francicum. 3. qui carnes bubulas vendit pro veruecinis, &c. Vide Less. Bon. Dian. p. 1. t. 8. R. 5 n. Trull. d. 11. Quando autem venditor possit iustè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, sine obligatione restituendi pretium, vel rescindendi contractum. vide C. Lugo d. 26. s. 8. num. 128. & Trull. c. 20. d. 11. vbi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei, esse validam: rescindendam tamen, vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor contra hoc exceperit.

XI. Si scias occultè debitorem tuum non esse soluendo, iniustum videtur, ijs, qui id nesciunt debitum illud vendere pretio ordinario: tum quia est dolus; tum quia vitium intrinsecum crediti non reuelatur, Bonac. l. c. p. 10. ex Less. cap. 21. d. 10. Fill. &c.

XII. Etsi venditor sciat pretium merci mominuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori (secluso tamen dolo, fraudibus, & mendacijs, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet (quia pretium currens simpliciter adhuc est iustum. Bon. q. 2. p. 5. n. 13. ex Azor. Fill. Less. &c.

XIII. Si cui datum est aliquid vendendum pretio v.g. in summo, vel moderato; & is vendat rigoroso.

goroso probabile est, vt habet Angel. V. Emptio, non teneri restituere, sed posse retinere excessum, cum sua industria acquisiuerit. Aliud tamen est de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori modo vendendum, quo possunt in vtilitatem domini. Vide Less. d. 18. C. Lugo d. 26. s. 9.

XIV. Quando sartoribus ementibus pannum pro ijs, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quam aliis, eo quod sint Parochiani mercatorum, vel sæpè ab iis emant, possunt partem pretii remissam sibi retinere, dummodo aliàs fideliter agant; quia nulli fit iniuria: & cum mercatorum plurimum interſit, vt tales ad ipsorum potius quam aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, iisque donare eam partem. Fill. Dian. p. 1. t. 8. R. 26. Negat tamen Salas, eo quod mercatores falsò dicant se remittere, vt alliciant.

XV. Cum res duobus in solidum est, vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium soluerit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui prius tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. Vide Less. loc. citato, & C. Lugo d. 26. s. 9.

XVI. Si res pereat ante traditionem, & sit certa, ac determinata, v. g. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori; nisi aliter expresſè conuentum sit, aut venditoris culpa pereat. Si autem res sit indeterminata (vt si quis emerit 10. modios tritici ex granario, oues ex grege) vt si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (vt aceruum totum tritici vno floreno, in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem, aut mensurationem, periculum spectat ad venditorem. Vide Less. dub. 12. l. c. C. Lugo d. 26. s. 14. nu. 216. Laym. l. 3. t. 4. m. 17. §. 2. Bon. q. 2. p. 8.

XVII. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post

post traditionem, perit emptori, licet pretium nondum persoluerit; quia res domino perit. Lay. Bonac. ll. cc.

Quæres I. An, & quomodo liceat emere chyrographa, seu credita alterius.

Resp. Si credita in posterum exigenda (siuè quod habet alter, vt ipsi in futurum aliquid soluatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipata; est vsura, secluso tamen lucro cessante, & damno emergente. Bon. d. 3. q. 3. p. 10. ex Molin. Less. Tol. Fill. Quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo: nam mutuat implicitè minorem pecuniam pro exigenda maiore. 2. Dixi certa, quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda, licitè is qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis minor est, vel maior; quia cum tali periculo, & difficultate minus valent. Bon. l. c. Trul. l. 7. c. 20. d. 8. Vnde resolues.

I. Vsuram committunt, 1. Ministri Regum, & Principum, &c. qui vt anticipatam faciant solutionem, aliquid recipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus concessa dilatione ad soluendum; quia accipiunt aliquid vltra sortem pro mutuo virtuali. Bonac. loc. cit. Nauarr. Molin. Salas, &c.

II. Minoris emi possunt regulariter credita, & stipendia, siuè salaria debita militibus, aut famulis nobilium; quia habent adiuncta incommoda, pericula, & molestias in exigendo: quam ob causam idem licet, etiamsi credita illa tempore præsenti, vel etiam præterito fuerint soluenda. Bonac. l. c. ex Regin. Mol. &c.

III. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra iustitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem: tùm quia ipse est causa damni, cum ipsius culpa creditum valeat minus; tùm quia alioqui præmium ex delicto suo reportaret. Mol. d. 313. Fill. Bon. l. c. Hinc Quæstores Principum, ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa

difficilis, & malignæ solutionis, non possunt chyrographa, vel credita emere minoris, vt docent Auth. citt. Additque Sala, & Molin. l. c. Non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incumbit soluere magnatum debita, vni potius soluere, quam alteri, nisi quis fortè ius præ alijs habeat; vt vide supra de ordine restit. se teneri omnibus soluere pro rata. Bon. l. c. vide Trull. l. 1. d. 10.

Art. II. Quid sit negotiatio, & quibus illicita?

RESP. Ea est, cum quis rem sibi comparat eo animo, vt integram, & non mutatam, carius vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, & valde distractiuum, ac indecens statui Clericali, sic lucris inhiare, seuerè prohibitum est Clericis constitutis in sacris, & religiosis omnibus, ita vt mortaliter peccent, si multam negotiationi dent operam, vt ait Less. quem vide. l. c. d. 1. & Layman. l. 3. t. 4. c. 17. Bon. de contract. a. 3. q. 1. p. 5. C. Lugo d. 26. s. 3. n. 19. Vnde resolues.

I. Si Clericus semel iterumque tantum negocietur, in materia non graui, v. g. libros, cruces, &c. emat, vt occultè iterum vendat carius, non est mortale. Less. Mald. Fill. Dian. C. Lugo l. c.

II. Non est negotio Ecclesiasticis, vel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis sui saginata vendant; quia vendunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum. Mol. Less. C. Lugo s. 3. n. 29. vti nec, si greges alant, vt fœtus, lac, lanam vendant. C. Lugo l. c. Vbi tamen negat, licere iis conducere agros, vt fructus vendant, eo quod (licet non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in Concil. Carthag. vide l. c.

III. Non peccat Clericus, 1. Si emat agrum cum fructibus iam maturis, illosque vendat: quia vendit fructus agri sui. Card. de Lugo loco citato, ex Mol. Filliucc. &c. 2. Si id, quod ad proprios vsus emerat, postea, vel quia non indiget, vel

vel mutato consilio, carius vendat. Ibid.

An verò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate. Vide Card. de Lugo d. 26. s. 4. nu. 36. Trul. l. c. d. 19. Barbos. de iur. vn. l. 1. c. 40. a. 1.

DVb. IX. Quid sit Contractus Census, & an licitus? Resp. Is est, cum certa summa pecuniæ v. g. 100. florenis, emo à te ius percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua vtili, siuè fructifera, certam aliquam pensionem, seu censum, v. g. florenos 5. annuos, uel 6. prout consuetudine, uel lege taxatum erit. Ita ut hic non sit mutuum, & usura, si aliàs prauam intentionem non habeas; sed uera emptio, & uenditio, quia emitur, non præcisè ipsa pensio, sed ius eam percipiendi; quod longè minus ualet, ideoque minoris emitur: licet post multos annos pretium longè superet: Molin. Less. Laym. l. 3. t. 4. ca. 18. & cæteri communiter. Rectius tamen C. Lugo d. 27. s. 2. nu. 20. probat ad excusandum censum ab usura, dicendum esse, non emi pensiones, neque ius ad illas, neque fructus, sed potius partem vsusfructus talis prædij, super quo census constituitur; itaut dominium totum directum prædii maneat apud uenditorem, dominium uerò utile, seu ius usufructus, ex parte uendatur. Vnde resoluuntur sequentes Casus, qui etiam ex natura emptionis, & uenditionis solui possunt.

I. Hic contractus est iniustus, si non seruetur pretium iustum à lege, uel consuetudine probatum, quomodo pro Germania constituit Carolus V. ut ius ad 5. tantum pro 100. ematur.

II. Non solum licitus est census realis, id est, constitutus super re aliqua, ut supra dictum, ex cuius utilitate pensio extrahatur, itaut ad quemcumque res transeat cum illa obligatione, & onere, sed etiam (ex natura rei, & seclusa prohibitione legis positiuæ) personalis, & constitutus immediatè super persona, quæ sua opera, & industria utilis sit, & fructum aliquem pariat, uel bona

in spe, vel re habeat vnde pensio duci possit: alioqui enim ius, quod venderet, non esset pretio æstimabile, & sic contractus fictitius. Ita probabiliter Couar. Less. Sal. dub. 3. num. 2. &c. contra Nauar. Mol. C. Lugo. d. 37. s. 2. nu. 25. vbi censum merè personalem illicitum esse, docet esse probabilius, & prolixè probat.

III. Iniqui sunt venditores seu censuarii, qui emptoribus, siuè censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit; aut reddentem quidem, sed iam aliis censibus venditos. Bon. d. 3. q. 4. p. 1. nu. 9. & 13.

IV. Sicut cùm in emptione res perit damno emptoris, sic etiam in censu reali, si res super quam impositus est census, pereat, vel fructus eius absque culpa venditoris, tunc enim perit census, ita vt emptor, siuè censualista non possit amplius percipere fructus, siuè censum; quia qui emit suo periculo emit. Bonac. l. c. Fill. t. 35. p. 2. n. 375. Vnde ad hoc incommodum cauendum inuentus est sequens modus.

V. Licitum est, vt probat Tol. lib. 5. cap. 46. & Less. cap. 22. dub. 11. contractui census adiungere aliud pactum assecurationis, vt si res, super qua fundatus est census pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus sit, vel super aliis bonis suis eum statuere, vel restituta forte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari, augendo pretium census, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designando. Bon. l. c. nu. 30.

VI. Ex natura rei licitus est non tantum census irredimibilis, sed etiam redimibilis, cum ex vna parte, tùm vtriusque, vt patet ex terminorum explicatione: quia irredimibilis census dicitur, cum venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autem, cum potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emendo, quod ante vendiderat. Vtrimque redimibilis dicitur, cum ita

con-

conuentum est, vt tam emptor, quam venditor possit emptionem factam resoluere, & summam, quam dedit, repetere. Less. d. 10. Dian. p. 2. t. 5. m. R. 76. Vide dicta de pacto retrouend. in emptione supra.

VII. Nihilominus, quia contractus census redimibilis, ex parte emptoris est res periculosa, suaderi non facilè debet: nam in Constitut. Martini V. & Callixti III. PP. vti & Caroli V. Impera. vsurarius contractus iudicatur. Verum id intelligi debet secundum præsumptionem fori externi: Præterquam quod illæ Constitutiones multis locis eatenus non sint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ iuri naturali non aduersantur, vt notat Laym. l. 3. t. 4. c. 18.

VIII. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, & nititur euentu fortuito, licitus est. Filliuc. Dia. p. 7. t. 9. R. 70.

DVb. X. Quid sit Cambium? Resp. Cambium, quod permutationem significat, hic accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor, aliquis Campsario volenti cambit pecunias cum lucro aliquo præter sortem. Quod si sine intentione vsuraria fiat, ob titulos iustos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum, Vnde cum quatuor sint cambiorum genera, nimirum. 1. Cambium minutum, seu manuale. 2. Cambium per literas. 3. Cambium reale 4. Cambium siccum, seu fictum, circa ea resoluuntur.

I. Licitum est Cambium minutum, in quo dantur pecuniæ maiores pro minoribus, vel contra: quia hic sunt iusti tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campsoris in numeranda pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, vt Campsariis quibusuis sit paratus, item puritas materiæ, & commoditas, vt cum aurum, vel alia moneta commoda, datur pro minuta, & incommoda. Laym. l. 3. t. 4. c. 19. nu. 4.

II. Licitum est item Cambium per literas, cum scilicet Campsor hic v. g. Monasterii prior accipit

pecunias, quas postea literis datis alibi, u. g. Francofurti refundit per suos factores; quia hic etiam sunt iusti tituli, scilicet uirtualis traiectio pecuniæ, & eius assecuratio; tantundem enim facit, ac si Campsario pecuniam eius Francofurtum transferat sine periculo. Minus tamen Campsor exigere debet, quam si realitert transtulisset. Layman l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1. Nauar. Less. &c.

III. Item licitum est cambium reale, cum Campsor hic Monasterij prior dat pecunias, ut per suos alibi eas recipiat à Campsario, qui alibi habet pecunia, sed eget nunc eis hic. Titulus huius Cambij est item translationis, & assecurationis; tantundem enim facit Campsor, ac si pecunias Campsarij absentes sisteret sic præsentes, vel vt alij aiunt, ac si præsenti pecunia emeret absentem, quæ utique minus ualet. Laym. l. c. n. 6. & 7. Bon. l. c.

IV. Illicitum est cambium fictum, seu siccum, quod nihil aliud est, quam titulus lucrandi; vt v. g. Titius indigês pecunijs petit à Campsore sibi dari 100. Campsor autem non aliter dat, nisi Francofurti, v. g. uel alio loco distante soluendos, petitque ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus. Titius ergo accipit, & tamen uerè non cogitat reddere in istis locis, imò forsan nec habet istic correspondentem, idque constat Campsori: contractus hic est cambium fictum, ac reuera mutuum, ideoque palliata vsura. Excusabitur tamen Campsor, si lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura uide apud Tol. l. 5. cap. 52. Bonac. d. 3. q. 5. p. 1.

V. Quod attinet ad cambium Francofurtense, in quo mercatores dantes cambium ad proximas nundinas, quo magis eæ distant, eo plus exigunt, si ideò præcisè plus exigatur, quia solutio diutius differtur, usura est: si autem ratione alterius tituli iusti, u. g. lucri cessantis, cum pecunia mercatorum sit instrumentum lucrandi, quo si diutius carent, carent lucro, & quo longius est tem-

pus,

ptis, eo plures cambium petunt, ideoque crescit ualor pecuniæ, tunc lucrum est iustum. Laym. l.c. num.9.ex Moli. S. Less. &c.

VI. Qui cambiendo, uel aliter, pecuniam adulterinam accepit, siuè ex ignorantia, aut inaduertentia, non potest illam expendere; quia res uitiosa non potest tradi alteri, uitio non detecto. Vide supra de uendit. Neque ex eo, quod ipse deceptus est, potest decipere alios, cum actio qua deceptus fuit, nullum ad hoc ius tribuat: Bon. d. 3. q. 5. p. 1. ex Azor. Sanch. &c.

DVb. XI. Quid Locatio, & Conductio? Resp. Est contractus, quo quis personam, uel rem aliquam mobilem, uel immobilem alteri ad tempus utendam, uel fruendam concedit, certo pretio, aut mercede, seu pensione constituta. Vtenda conceduntur u.g. elocata domus, equus, seruus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capta, fundus, pomarium, &c. Vnde considerata huius contractus natura, & iuris dispositione resoluuntur sequentes casus.

I. Si res locata ante traditionem pereat, contractus, dissoluitur, & conductor liberatur.

II. Si absque culpa conductoris ususfructus, vel fructus rei cesset, v.g. quia domus ruinam minatur, infestatur spectris, uel ob periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria) aut belli, tutam habitationem non præstat, liberatur conductor à soluenda pensione pro tempore, quo non post inhabitare, uel alia re conducta uti, uel frui, ut uid. apud Lay. l. 3. tr. 4. cap. 22. Less. l. 2. c. 24. dub. 1. &c.

III. Seruo, aut laboratori conducto non debetur stipendium temporis notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, nisi expensæ modicæ: nisi tamen aliter sit conuentum, aut consuetudo ferat. Vide Sa V. Conductio.

IV. Propter modicum damnum, uel infortunium, nihil remittitur colono de pensione: secus si magna sit clades. Quod si tamen anteceden-

tium, vel sequentium annorum fertilitate damnum compensetur, non remittitur. Laym. num. 7. Less. l. 2. c. 24. d. 4.

V. Si pluribus annis ob cœli clementiam (secus si ob industriam colentis) vberiores fructus ex fundo elocato proueniant, potest colono pensio augeri. Laym. n. 8.

VI. Expensas in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v. g. conseruare sarta tecta, tributa, & onera publica præstare, ad locatorem, seu dominum spectat; nisi aliter conuentum sit, aut consuetudo ferat. Laym. l. c. n. 4.

VII. Si conductor in rem conductam necessarias, siuè vtiles expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repetere à locatore; & dum non soluuntur, retinere rem conductam. Lay. l. c. Mol. d. 496.

VIII. Etsi incendium plerumque accidat culpa inhabitantium, & sic in dubio contra illos præsumptio sit; quia tamen sæpè id fit culpa famulorum, quam paterfamilias præstare non cogitur, hinc conductor absoluendus est, nisi locator ostendat culpam: Vide Laym. supra num. 6. & Dian. p. 9. t. 7. R. 31. vbi ex Hun. & Berl. docet, si constet accidisse culpa certi, & determinati alicuius de familia, isque circa officium suum deliquerit, v. g. stabularii, qui lumen malè custodierit, in stabulo, teneri patremfamilias (nisi famulus iste pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno: secus si culpa altetius; vel si non constet vtrum casu, an culpa cuiusquam acciderit.

IX. Si conductor domus, v. g. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, potestque alteri locare; cæteroqui autem de pensione nihil ei remittitur.

X. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem inuitum priuare re conducta, nisi in his casibus. 1. Si pensionem non soluat: expectare tamen debet biennium, si vltra biennium res sit conducta. 2. Si casus improuisus accidat, ob

ob quem domus v. g. ipsi domino necessaria sit. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta malè versetur, v.g. destruat, vel abutatur, vt alendo ibi meretrices. Laym. nu. 9.

XI. Successor vniuersalis, siuè hæres non potest ante completum tempus conductorem expellere; Partialis autem successor, vt emptor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur stare contractu locationis, vti neque conductor: nisi tamen aliter pactum sit, v. g. ne res locata durante tempore locationis alienetur. Vide Less. l. 2. c. 24. & Laym. l. 3. t. 4. cap. 22.

DVb. XII. De contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli. Resp. I. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non breuius saltem, quam ad decennium; itaut dominium eius directum, & possessio ciuilis maneat apud dominum, qui tendat in Emphyteusin: dominium autem vtile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, vt quotannis certum Canonem, vt vocant, seu pensionem domino soluat, quam si totam soluere negligat 26. annis continuis in Emphyteusi Ecclesiastica (cum scilicet res est Ecclesiæ, vel pij loci) vel in seculari 36. annis, incidit ipso iure in pœnam commissi, vt dominus eum expellere possit, & si de solutione interpellatus non fuerit: licet enim Bart. & alij quidam apud Dian. p. 8. t. 7 R. 36. dicant, si per 30. vel 30. annos non soluerit, eum præscribere immunitatem in futurum, id tamen Vvesem. & alij 5. negant. vide l. c. Porrò quid iuris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conuentione contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, vt valeat. Vide Laym. l. 3. t. 4. c. 23. Less. l. 2. c. 24. d. 8.

Resp. II. Feudum est contractus similis Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominij vtilis, proprietate re-

tenta, sub onere non quidem aliquid soluendi, sed exhibendi fidelitatem, & obsequium personale directo domino. Quod si item non faciat uasallus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid persolui debet, in recognitionem dominij directi; sed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteusin. Porrò quid iuris sit circa feuda, pendet item à locorum consuetudine, quæ iuris communis sunt. uide l.c.

Resp. III. Contractus libellaticus, siuè datio ad libellum, dicitur, cum Emphyteuta, uel feudatarius rem illam, quam in feudum, uel Emphyteusim, accipit, simili contractu tradit tertio (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domini consensus (ita ut sit quasi subfeudum, & subemphyteusis. Ita Less.

DVb. XIII. Quid sit Sponsio, & Ludus? Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de ueritate, aut, euentu alicuius rei certantes, sibi inuicem aliquid spondent, ut id eius sit, qui ueritatem assecutus fuerit: u. g. certo tecum 10. imperialibus, hanc, uel istam ciuitatem obsessam, captam, &c. Vt licitè fiat, requiritur 1. ut fiat super re dubia. 2. ut sit æqualitas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine. 3. dubius euentus in utroque. 4. ut uterque eodem sensu accipiat, id, de quo certatur. Mol. Less. C. Lugo d. 36. s. 6.

Ludus uerò est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut uictori cedat, quod uterque deposuit. Hi contractus iure naturæ liciti sunt, modo debitæ conditiones adsint, & aliundè non interueniat scandalum, aut iusta prohibitio, aut iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio. Quia sicut quiuis suæ rei dominus potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub aliqua conditione, siuè ea fortuita sit, siuè ex industria pendeat, Less. c. 26. dub. 1. Bon. d. 2. q. 3. p. 1. Vnde resolues.

I. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea ludere, aut depo-

deponere. Et sic debe et restituere, qui lucratus esset à religioso, & filiofamilias, non potente alienare. Laym. l. 3. t. 4. c. 21. n. 5.

II. Si tamen filius familias (& idem de religioso ait Nauar. apud Less. l. c. d. 1.) alatur in distanti loco à parentibus, poterit ex alimentis moderare aliquid insumere in honestum lusum, u. g. 5. ex 100. quia talis communiter præsumitur uoluntas parentũ, ut habet Sotus, Less. l. c. Laym. &c. Ac præterea potest, etiam filius deponere, quicquid lucratus fuerit, cum ad hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare. Lay. l. c. Bon. de rest. d. 1. q. 3. p. 2. num. 10. & seq.

III. Tenetur restituere, qui uicit faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per iniuriam alterum pertraxit ad ludendum; ut u. g. si simulare se planè ignarum lusus, & sic alterum multo imperitiorem prouocaret, qui alioqui ludere noluisset; aut si couuitiis lacerasset, ad quæ uitanda alter consensisset in lusum, aliàs non consensurus. Molin. d. 517. Laym. l. c. Bon. d. 2. q. 3. p. 2. nu. 3.

IV. Si in re, quæ spondetur sit inæqualitas, & hæc alteri parti (u. g. cuius pecunia maior est) sit nota, isque nihilominus spondere uelit, ualet contractus probabiliter: quia scienti, & uolenti non fit iniuria, ut dicit Nauarr. Medin. Sanch. Dia. Contrarium tamen probabilius docet Card. Lugo d. 31. s. 6. num. 81. ex Molin. Less. & Bonac. Si autem ignota sit, non potest alter lucrari: quia non est æqualis conditio utriusque, & alter nulli se exponit periculo. Vide Azor. p. 3. l. 5. c. 25. q. 7. Bonac. d. 5. q. 3. p. 2. q. 36. n. 3. Salas de Ludo dub. 13. nu. 3. Escob. & C. Lugo l. c.

V. Per se quidem, & iure naturæ licita est etiam sponsio de futuro euentu, qui damnum proximi coniunctum habet; u. g. Petrum intra annum moriturum; (& si enim detur occasio optandi, uel machinandi mortem Petro, id est per accidens, potestque idem periculum esse in censu uitalitio)

iure

iure tamen humano sæpè prohibetur. Card. Lugo l. c. num. 74.

VI. Etsi sponsio cum conditione illicita; v. g. plus altero potaturum, sit illicita, quia inducit ad peccatum: quod tamen ea lucratus es, non teneris restituere. Sanch. Lugo Dian. p. 7. t. 9. R. 69.

VII. Probabile est, quod docet Mol. &c. dum quis minis, vel conuitijs, ad lusum inductus est, & perdit, victorem non teneri restituere: quia talis absolutè voluntariè lusit. Bon. l. c. ex Mol. & Garz. contra Azor. Less. Regin. Fill. & cæteros communiter.

VIII. Communior sententia est, teneri restituere, qui lusit, vel certauit certe præsciens se victurum esse. Contrarium tamen, nempè non teneri, dummodo dolus abfuerit, tenet Tol. & Sa V. Contractus; quia non tenetur quis ex iustitia suam peritiam, vel scientiam aduersario declarare; sed is suæ temeritati imputet, quod ausus fuerit cum eo deponere, cuius scientiam non notat. Vide Bonac. l. c. n. 4. Dian. p. 7. t. 9. R. 62.

IX. Non tenetur restituere, qui vtitur astutijs illis, quas regulæ lusus, & consuetudo recepta patitur; cum vterque sciat, tales astutias esse solitas, & sic tacitè in illas liberè consentiat. Azor. Fill. Less. Bonac. l. c. p. 2. num. 2. v. g. 1. Si potiores chartas habens, & securus de victoria, augeat sponsionem, vel simulet metum, vt aduersarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatque sponsionem, vt sic relinquatur sibi quod erat appositum. Lugo, Sanch. Sal. Dian. p. 7. t. 9. R. 43. 3. Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia, & absque fraude, secus si ita se collocet, vt possit videre; vel si alium constituat, à quo admoneatur. 4. Si chartas à tergo discat nosse inter ludendum, quas ante non signarat, nec nouerat. Trull. Sanch. Lugo. Dian. p. 4. t. 9. R. 50. & 52.

X. Qui verò vtitur fraudibus non adhiberi solitis, vel colludenti ignotis; v. g. suffuratur char-

tas, vel signis à tergo notat, vel vtitur notatis, aut ijs, quas ante nouit, ignorante socio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur restituere non tantum lucrum, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi; imò etiam colludenti. Regin. Amic. Trull. Dian. l. c. R. 48. vide etiam p. 4. t. 3. R. 75. & Bon. de rest. d. 2. q. 3. p. 2.

XI. Si ludens habeat animum non soluendi, vel si perdat, repetendi, non potest lucrari, atque adeò nec retinere, quod est lucratus: quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, si id sciret. Less. l. c. d. 5. n. 31. Regin. n. 388. Bon. l. c.

XII. Peccant grauiter, & communiter mortaliter, qui totos se lusibus tradunt, cum sciant in grauia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad soluenda debita, vel alendos liberos, & vxorem, &c. Sanch. Trull. c. 7. d. 1.

XIII. Peccat item ludens, si lusus lege positiua sit prohibitus, vt lusus alearum, & similes qui magis in fortuna, & casu, quam industria fundantur. At Laicis ratione circumstantiarum sub veniali, Clericis sub mortali prohibentur. Less. l. 2. c. 26. num. 6. Intellige, si Clericus crebro, perque longum tempus luserit; non autem si per breue tempus, & causa recreationis, & absit scandalum: quia Canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali, vt habet Less. dub. 1. Laym. l. 3. t. 4. cap. 21. n. 1. Notat autem Dian. p. 7. t. 9. R. 2. & 3. ex Lugo, Dicast. Amico, Trull. &c. prædictis legibus per cōtrariā consuetudinem ita derogatum esse, vt non tantū Laicus, sed etiam Clericus non peccet: si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis. In Religiosis tamen (apud quos disciplina regularis viget) vti & Episcopis, a peccato graui excusari vix posse. Ibid. R. 4. ex Molin. Dicast. Lugo, &c. etsi Sanch. conetur excusare, si vrgeat necessitas, v. g. excitandi, aut recreandi infirmum; vel si parum ludat ob solam recreationem.

XIV.

XIV. Si quis ludo tali uetito lucratus fuerit, iuxta sententiam probabiliorem non tenetur ad restitutionem ante iudicis sententiam; quia iura non annullant contractum, nec impediunt acquisitionem dominii, sed tantum concedunt, ut possit repeti. An uerò qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc soluere, alii negant; vt Less. hic dub. 5. Molin. Regin. Fill. &c. alii affirmant, ut Azor. Rebell. Val. &c. apud Bon. l. c. p. 3. n. 2. v. Dian. p. 2. t. 17. R. 8. & p. 7. t. 9. R. 21.

XV. Ludere pro psalmo, uel oratione Dominica recitanda, non est peccatum, nec irreuerentia. Nauarr. Rebell. Sanch. Dian. p. 7. t. 9. R. 1.

DVb. XIV. Quid sit Contractus Societatis? Res. Is est, cum aliqui inter se conueniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, siue fructiferis, ut pecunia, animalibus, industria, labore, & communc aliquod lucrum faciunt; quod, uti & damnum, pro ratione, & rata cuiusque diuidunt inter se. Vide Less. Laym. c. 20. Bonac. q. 6. p. 1. Vnde spectando id, quod ratio, & iustitia naturæ hic requirit, resoluuntur hi Casus.

I. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam, & operam suam, quam qui uel pecuniam, uel operam solam.

II. Capitale, seu sor, quam quiuis contribuit, si pereat casu, uel culpa sociorum leuissima, contribuenti perit. Vbi discrimen est inter hunc contractum, & mutuum; quia in mutuo sors data alienatur, & dominium eius transfertur in mutuatarium, cuius proinde solius periculum, ac damnum est, si casu pereat; in societate autem, qui sortem confert, eam non omninò alienatè se; & sicuti commodum, ac lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum, & damnum. Bon. l. c.

III. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, ut quis iustè seruet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adiungantur duo alii, assecurationis, & uenditionis, cuius tale exemplum

ponit

ponit Laym. Inis societatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos, u.g. spes est, quod is quotannis lucraturus sit 300. cuius lucri dimidium u.g. iure societatis tibi debetur una cum sorte, sed quia ad te quoque pertinere deberet eiusdem sortis periculum, ut ipse id periculum in se juscipiat, & tibi sortem assecuret, in huius oneris conpensationem, reliquis ei maiorem partem lucri sperati, ut scilicet duas partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertinet. Et rursus, quia spes lucri huius incerta est, ideò adhuc partem hanc lucri sperati, nempe 100. florenos in spe, uendis etiam eisdem 50. uel 60. u.g. annis certis, & in re, & sic tãdem id lucrum facis, & sortem seruas indemnem. Vide Laym. & Bon. ll. cc.

IV. Societas etiam in pecoribus ualidè, & licitè instituitur. Et interdum quidem ita, ut tam pecora ipsa, quæ alteri pascenda, & nutrienda traduntur, quam emolumenta, & fructus, ipsaque detrimenta, & damna danti, & accipienti communia sint: interdum uerò, itaut pecorum dominium, ideoque etiam periculum, siue casus fortuitus, spectet ad solum dantem; emolumenta autem fructuum, nempè fœtus, lanæ, lactis, ad utrumque. Vide Less. hic, & Laym. l. 3. t. 4. c. 20.

DVb. XV. Quid sit Assecuratio, & Fideiussio? Resp. I. Contractus Assecurationis est, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se uel gratis, uel pro certo pretio, ad eam conpensandam, si perierit. Quod si gratis fiat, est gratuita promissio: si pretio, est quasi emptio, qua assecurans uendit suam obligationem, præstandi alteri rem eius indemnem. Ad eius iustitiam requiritur, ut euentus rei sit incertus utrique, saltem quoad notitiam, quam de eo habent; quia alioqui non seruatur æqualitas. Less. Bonac. d. 3. q. 9. p. 3. Less. lib. 2. c. 28. dub. 4. n. 24. Vnde resolues.

I. Si essecurans certus sit rem esse in tuto, inique pretium petit, & tenetur restituere, ibid. Bon. d. 3. q. 9. p. 3.

II.

II. Si res nondum est in tuto, etsi priuata scientia sciat non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium assecurationis accipere, dicit Less. loc. cit. num. 27. Quia illa obligatio, ob pericula ordinaria magni æstimatur; & causæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æstimationem. Verum id Bon. d. 3. q. 9. p. 3. num. 3. & C. Lugo d. 31. s. 7. rectiùs negant.

III. Si cupiens rem suam assecurari, certo sciat eam iam perijsse, non potest pacisci de eius assecuratione. Vide Less. l. c. num. 25.

Resp. II. Fideiussio est contractus quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis non soluerit. Ita commun. Doct. Vnde resolues.

I. Pro fideiussione licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur; quia ex se pretio est æstimabilis. Nauarr. Azor. p. 3. l. 11. cap. 22. d. 5. Filliucc. num. 159.

II. Mulieres ex fideiussione (saltem si iuramentum absit, & instrumentum publicum) non tenentur, vti nec Clerici, nisi quatenus soluere commodè possunt, vt non egeant. Vide Layman. Bon. q. 9. p... Less. l. 2. c. 28.

III. Fideiussor non obligatur plus, quam principalis, & huius obligatio si sit inualida, erit etiam fideiussoris. C. Lugo, &c. commun.

IV. Fideiussor regulariter non potest conueniri, nisi facta excussione principalis debitoris constet ipsum non esse soluendo. Azor. loco citato, Fill. nu. 153.

V. Debitor tenetur de omni damno sua culpa accidente fideiussori, &c. Vide Azor. d. 10. Bon.

VI. Ex fideiussione Religiosi propria authoritate facta, monasterium non obligatur, nisi quatenus in eius vtilitatem versum est. Vid. Less. c. 28. & Laym. c. 29. n. 7.

VII. Qui fideiussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, si hic aufugit, non est eius loco plectendus; quia non præsumitur sic se obligare; imò

imò nec potest, cum non sit dominus vitæ. Sylu. Bon. Less. d. 7. num. 41.

VIII. Si debitor sua culpa non soluit, tenetur fideiussori, qui pro ipso soluit, non tantum ipsum debitum, sed etiam damna, & expensas omnes compensare: si verò sine sua culpa, v.g. ob impotentiam non soluit, ad solum debitum videtur teneri. Azor. Sylu. Sa, Bon. Trull. c. 26. d. 2.

DVb. XVI. Quid sit pignus, & Hypotheca? Resp. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem, vel immobilem, vt sit pro debito obligata, ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus propriè sit rei mobilis; illa immobilis. Mol. Fill. Bon. q. 10. p. 1. Vnde resolues.

I. Pignore non licet vti contra voluntatem domini, quia est res aliena, ad securitatem tantum, & non ad vsum tradita, Bon. l. c. ex Molin. Regin. &c. Si tamen vtatur v.g. equo, vel agro, debet valorem vsus (vti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera) computare in sortem, deductis expensis; quia alioqui committet vsuram, cum res domino suo fructificet. Nauar. Bonac. Trull. cap. 26. d. 3.

II. Non possunt oppignorari quæ non possunt vendi, v.g. Ecclesiæ. Molin. d. 530. Less. lib. 2. c. 28. d. 3. Bon. l. c.

III. Immobilia, vti & mobilia pretiosa, cultui diuino dicata, v. g. calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate; quia tunc etiam vendi possunt, vt Ecclesiæ; & indigentibus subueniatur. Vide Nauarr. c. 17. Less. Bon. l. c.

IV. Creditor qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro maiore quantitate. Neque potest vendere debitore non soluente, nisi post biennium, & eo prius monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem. Vide Laym. l. 3. t. 4. cap. 30. Bon. l. c. num. 9.

V. Eandem rem non licet oppignorare, seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad soluendum omnibus, uel posteriores de priore hypotheca admoneantur. Azor. Fill. Bon. d. 3. qu. 10. p. 1. Trull. c. 26. d. 4.

Quæres. Quid sit contractus Antichreseos?

Resp. Is est, cum in contractu pignoris conuenitur, ut creditor utatur pignore, u. g. agro, & fructus inde tamdiu lucretur, donec debitum ipsi restituatur. Vnde circa hunc ex supradictis resolues.

I. Contractus hic uidetur iuxta Caiet. Sotum &c. (contra quosdam Iuristas) esse usurarius; quia creditor ultra sortem aliquid lucratur, causa solius mutui, quæ est usura. Vide Layman. lib. 3. t. 4. cap. 16. nu. 17.

II. Possunt tamen interuenire tituli iusti lucrandi fructus ex pignore, sine diminutione sortis; ut si u. g. fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ iure census super eadem constituti exigi potest, cum pacto redhibitionis, ut supra dictum est de censibus; aut si alioquin lucrum cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Vnde non facilè damnandi illi, qui à Principibus in locum debitorum agros, pascua, officia, &c. in antichresin habent. Vide Layman. loco citato, & Binsfeld. de usuris. Moli. Less. &c.

De Tutela, & Testamentis. Cap. IV.

DVb. I. Quid sit Tutela, & Cura? Resp. Sunt quasi contractus, quibus Tutor, & Curator ad procuranda bona, & commoda Minorum cuiuscumque sexus, qui uel parente carent, uel sub eius potestate constituti non sunt, obligatur ex iustitia, perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset; supplente nimirum lege, uel magi-

gratu

stratu uim contractus. Differunt Tutor, & Curator, quod Tutor solum datur impuberibus, etiam inuitis; & principaliter datur personis, ut curet earum educationem, & institutionem: secundariò verò datur etiam bonis illius, respectu omnium negotiorum. Curator uerò datur Minoribus post annos expletos pubertatis, usque ad annum 25. completum: nec communi iure datur inuitis, nisi in certis casibus; & datur principaliter rebus Minorum, secundariò personis. Vnde pro directione in foro conscientiæ, ex iure tùm naturali, tùm positiuo communi resolues ex Lay. & Tan. t. 3. d. 1. q. 7. d. 10. Bon. d. 3. q. 19.

I. Tutores siuè sint testamentarii, hoc est, relicti ex testamento. aut codicillo patris, siuè sint datiui, hoc est constituti à Iudice, aut Magistratu; siuè sint legitimi, hoc est præscripti à lege, (qualis præ cæteris est mater, si uelit, & promittat se non transituram ad aliàs nuptias, quin prius tutelam abdicet, & rationem reddat: dein auia, & consanguinei proximiores idonei) tenentur, uti & curatores iurare, se fideliter officium suum facturos, ac fideiussorem dare, rem Minoris saluam & integram restituendam; & uniuersim tacitè omnia eorum bona sunt hypothecata Minori, itaut ad quemcumque peruenerint, possit illa Minor sibi uendicare, ut sibi satisfiat, si quid illorum culpa est passus. Vide Tann. loc. cit. Laym. l. 3. t. 4. cap. 9. Bon. l. c.

II. Bona Minorum tenetur tutor, uel curator administrare ea cura, quam diligens paterfamilias proprijs suis rebus adhiberet, tam impediendo, & præcauendo damna, quam procurando commoda, & lucra Minoris: alioqui damnum, & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem. Vide supra l. 2. t. 3. c. 2. d. 3. R. 6.

III. Bona immobilia Minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt seruari, non possunt alienari, saltem sine Iudicis decreto.

IV.

IV. Tutori aut Curatori, & personis ei subiectis, nihil licet emere, siue per se, siue per alium, ex vllis bonis Minoris, quamdiu illi tales sunt nisi cum authoritate Iudicis, aut cùm eius decreto bona pupillorum, publicè, per iuratum venditorem omnibus venalia exponuntur.

V. Sine decreto Iudicis non potest Minor remittere, vel renunciare hæreditati, legatis, fidei commissis, alijsque iuribus sibi acquisitis. Si tamen religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi.

VI. Pupillus dum infans est, hoc est, minor septennio, vel infantiæ proximus (ita vt si masculus est, non expleuerit annum decimum cum dimidio; si fœmina, nonum cum dimidio) nihil per se efficere potest, quo vllo modo vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget: at pubertati proximus, obligare quidem sibi potest alium, sed non se alteri, saltem ciuiliter. Sanch. d. 38. Less. l. 2. c. 17. n. 61. Laym. c. 9. n. 7.

VII. Eadem est ratio Minoris, si curatorem habeat: quem si semel susceperit, tenetur illi subesse iure communi vsque ad annum 25. expletum: & si litem habeat, tenetur ad eam sumere curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. Quod si curatore careat, valent acta per illos, ita tamen, vt si læsi sint, restituantur in integrum. Vide Authores citt. & Bon. d. 3. 5. p. vlt.

VIII. Etsi Minores sine Curatorum authoritate donare non possint, nisi quæ eius conditionis adolescentes donare solent (in ijs enim præsumitur tacitus consensus Curatoris) qui tamen dona ab ijs accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitimè; quia probabile est valere naturaliter, tametsi non ciuiliter. Mol. Lugo, Trul. Dian. p. 8. t. 6. R. 4. & 7.

IX. Tenentur Curatores, & Tutores singulis annis administrationis rationem reddere: vbi si quis deses aut noxius reperiatur, amouendus est, imposita satisfactione; aliusque subrogandus.

X. Si

X. Si Tutor vel Curator, post rationes officij redditas, fidelis deprehensus fuerit, debetur ei premium: quod quibusdam locis est vicesima pars redituum bonorum omnium Minoris, in alijs autem decima pars.

XI. Porrò qui non possint esse Tutores & Curatores, & qui a tutela & cura excusêtur, ne ijs imponi possint, v.g. habentes quinq; filios superstites, pauperes, &c. v. apud Tann. l. c. & Sa. V. Minor, vbi sic habet, Tutor non potest esse iunior 25. annis nisi fortè mater; nec religiosus, nec fœmina, nisi mater aut auia, (& vxor casu antè dicto) nec Clericus in sacris, si non uelit, nec Episcopus, nisi miserabilium personarum Horum uerò tutelam suscipere tenētur & Episcopi, & Clerici, & Religiosi: quod ego, inquit de religiosis vniuersim non admitto v. Lay. l. cit.

XII. Si Tutor & Curator, cùm tenerentur negotiari, omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. Sa. V. Curator. vide etiam Nau. c. 25. Plura vide supra lib. 3. tract. 3. ca. 2. dub. 3.

DVb. II. Quid & quotuplex sit Testamentum? Resp. I. Testamentum est voluntatis iusta sententia, de eo, quod quis post mortem suam fieri vult cum directa hæredis institutione. Quod additur, vt distinguatur à reliquis vltimis voluntatibus: nam differt à legato, seu fideicommisso partiali, quòd hoc sit donatio quædam à defuncto relicta, & ab hærede præstanda: à codicillo verò differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, & non fit ad instituendum hæredem, nisi ex priuilegio, v. g. in militia; sed ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda, vid. Lay. l. 3. t. 5. c. 1. & seq. Tann. to. 3. d. 4. q. 8. Less. l. 2. c. 19. Bon. d. 3. q. 17. p. 1.

Resp. II. Testamentum est duplex. I. in scriptis, seu clausum: quod testamentum testator, siuè sua, siuè alterius manu scriptum, septem testibus idoneis, non defectuosis, non cæcis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, religiosis,

cogna-

cognatis, qui in testatoris potestate sunt; (quibus adde ipsum hæredem, & qui in eius sunt potestate (sed masculis puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis, coram offert, profitendo id esse suum testamentum: tum, si possit, manu sua subscribit, alioqui octauus pro eo testis: dein omnes, & singulis septem testes eodem tempore subscribunt, si possint per se ipsos, proprioque, vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant. Laym. loc. c. Bon. d. 4. q. 17. p. 1. II. Nuncupatiuum, quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantum, vt septem testes idonei supra dicti conuocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scripto, vel voce articulata prolatam. Etsi verò talis nuncupatio, coram testibus, à Notario in scriptum communiter redigi soleat, id fit, non ad actus substantiam seruandam, sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes decedant, vel inidonei reddantur. Si autem testamentum careat solennitate debita, dubiteturque, vtrum testator voluerit conficere clausum, an apertum, ualet vt nuncupatiuum: hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omninò corruat. Sanchez lib. 4. conf. Lugo t. 2. de iustit. d. 24. Bardi. d. 6. quæst. 10. §. 1.

Porrò præter has solennitates iure communi requisitas, aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis norunt periti Notarij, qui proinde, ne impingatur, vtiliter adhibentur.

Quæres. An Testamentum sit validum cui desunt solennitates à iure ciuili requisitæ?

Resp. Si Testamentum factum sit ad causas pias, etiam in foro externo eas non requiri, sed sufficere eas, quæ sunt iuris gentium, scilicet duo testes: in foro autem conscientiæ, supposita potestate disponentis, sufficere scripturam, nutum, vel aliud signum testatoris, absque vllo teste. Quod si tamen manus testatoris non exter, requiruntur duo testes in foro externo, inter quos etiam fœmina esse potest. Couarr. & alij 12. Diana. t. 7. p. 6. R. 16.

R. 16. Item Confessarius, vel Parochus esse potest, licet legata sint pro sua Ecclesia; idque ad hoc tantum, vt voluntas testatoris probari possit, & Iudex pro ea sententiam ferat. Vide Less. & C. Lugo t. 2. d. 22. sect. 9. vbi etiam probat, in tali testamento ad pias causas non esse necessariam hæredis institutionem. Ac licet morte interueniente, non fuerit absolutum, valet tamen quoad legata pia in eo iam expressa. Malder. Laym. Dian. p. 5. t. 3. R. 126. An autem tale testamentum ad causas pias principaliter factum, si solennitates desint, valeat quoad legata profana, controuertitur. Negat Bon. & Lugo. Affirmat Couar. Sa, Less. Vil. Sanch. Barbos. Trull. c. 18. d. 4. Dian. p. 7. t. 6. R. 4. Denique testamentum ad pias causas, non solenne, reuocat aliud solenne, & si huius mentionem non faciat Molin. &c. Dian. p. 7. t. 6. R. 25. 26. idque etiamsi prius etiam fuerit ad causas pias. Molin. & alii 6. licet hoc posterius quidam negent. Vide l. c. R. 26. 27.

Resp. II. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis, quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant; nec subscriptione opus erit, si literati non sint. Laym. l. c. c. 2. n. 16. Bon. l. c. p. 5. n. 4.

Resp. III. Tempore pestis, non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti susceptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, vt quando testis, vel Notarius haberi non possunt, vltimæ voluntates validæ pronuncientur, si de voluntate defuncti liquidò constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum peste valdè grassante, conditum coram duobus, vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc vera sunt secundum ius commune Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis. Nam Venetiis v. g. & Viennæ, duo testes ad testamentum sufficiunt. Vide Laym. l. cit. cap. 2. Imò absolutè loquendo tempore pestis sufficere solennitates iuris gentium,

atque adeò tres vel duos testes, docet Dian. p. 7. t. 6. R. 34. ex Sa, Lay. &c. atque inter eos esse posse fæminam, & Notarium ipsum (tametsi non sit immatriculatus) modò non sit consanguineus, vel affinis defuncti. R. 36. ex Menoch. &c. nec opus esse, vt sint rogati, vel audiant vocem testantis (& si hoc quidam requirant) modo eum videant. R. 37. & 38. neque inualidari licet ægrotus conualescat. R. 39. ex alijs 8. Denique si Parochus scribat coram vnico teste, habere vim testamenti saltem nuncupatiui, dicit Mol. & Marcha. cum Dian. l. c. R. 34. & 41. vide etiam p. 5. t. 3. R. 123.

Resp. IV. Etsi probabilis, & secura sententia sit Cou. Bon. d. 3. q. 1. p. 4. & aliorum, testamentum factum ad causas non pias, sine solennitatibus iure requisitis, inualidum esse in foro conscientiæ, præterquam quoad legata pia. Molin. Lugo. Vasq. Sanch. Dian. p. 7. t. 6. R. 3. contra Barbos. ita ut hæres per illud institutus, & legatarius, teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato; contrarium tamen verius est, ideoque licitè retinetur, quod tali testamento possidetur. Ratio, quia illæ solennitates tantum requiruntur ad cauendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam. Vide Less. l. 2. c. 19. d. 3. C. Lugo d. 22. s. 9. Vnde secundum hanc posteriorem sententiam resolues sequentia.

I. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditatem, & soluere legata ijs, quibus testamento minus solenni, aut ex voluntate eius debentur. Molin. Less. contra Bon. l. c.

II. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere, pro ratione dubii; quia cum nec ipse, nec alii cœperint adhuc possidere bona fide, in dubio par est eorum conditio. Vide Bonac. l. c.

III. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictum, vti occulta com-

pen-

pensatione: quia reuera res illæ erant ipsorum. Vide Bonac. l. c.

IV. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solueret; aut si oblato iuramento iurare noluerit, cogendus est, etiam in foro externo, hæreditatem tradere, & soluere legatum.

Ob eandem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, vt hæreditas, non vt fideicommissum, sed immediate perueniret ad alium: quia non est recurrendum ad fidem testium, vel ad iuris subtilitatem, quando is, cuius interest, ipse confitetur testatoris voluntatem. Vide Less. & Card. de Lugo l. c.

Resp. V. Etsi probabile sit Clericorum, & Nouitiorum testamenta facta ad causas non pias sine solennitatibus iuris non valere, Molin. & alii 3. cum tamen contrarium etiam sit probabile, Suar. &c. potest hæres ex tali testamento hæreditatem adire pro foro conscientiæ. Dian. p. 9. t. 9. R. 16.

Resp. VI. Milites huius temporis gaudent iisdem priuilegiis testandi, quibus olim, dummodo in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur. Dian. p. 7. t. 6. R. 42. & seq. ex aliis 15. contra Baldum, &c. atque adeò sufficiunt iis duo testes (licet probabiliter nec hi requirantur R. 45.) etiam non rogati, R. 46. & alii 4. contra Mol. Lugo, &c. etiam aliàs inidonei, modo non sint impuberes, nec cœci, vel serui. R. 47. Lugo, Vasq. &c. Neque opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, vel vt sint in conspectu testatoris. Ibid. Imò miles iure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu. R. 49. Potest etiam plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus, pro parte intestatus decedere. R. 53. & 55. Valetque eius testamentum etiam post missionem honestam: sed non vltra annum. Molin. Lugo, &c. R. 61. Denique possunt milites supradicto modo testari, tametsi sint

surdi, & muti: (saltem si in castris auditum, & vocem amiserint.) Dian. R. 48. 49. & 59. ex aliis.

DVb. III. De renunciatione hæreditatum. Resp. I. Renunciatio futuræ hæreditatis, nisi iuramento firmetur, nullius roboris est. Ratio, quia itaut iure cantum est, propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renunciet iuri successionis, vel post testamentum conditum, in quo præteritus est, præteritionem sui approbet. 2. Nisi hæres necessarius, post debitum sibi portionem integram à patre acceptam, reliquæ hæreditati renunciet: qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimam eorum portionem potest exigere, Ita Laym. c. 7.

Resp. II. Renunciatio hæreditatis cum odiosa sit, & contra ius commune, strictæ interpretationis esse debet. Vnde resolues Casus seq.

I. Non obstat renunciatio hæreditatis, etiam iurata à filio facta, quo minus ab eodem patre, mutata iterum voluntate, possit institui hæres. Molin. Sanch. l. 7. c. 7.

II. Si filius renunciauit in fauorem fratris, eo mortuo ante patrem, is qui renunciauit, in prima hæreditate succedere potest; imò etiam institui debet, quia causa renunciationis cessauit, Molin. d. 579. num. 19.

III. Filius post iuratam renunciationem, nihilominus succedere potest in ijs bonis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Ratio, quia in his filius non succedit iure sanguinis, cui renunciauit; sed propter ciuiles Constitutiones, & fauores. Molin. n. 21.

IV. Et si filia accipiens dotem à patre, dicat se ea contentam, & renunciare paternæ hæreditati; pactum tamen illud est inualidum, eoque non obstante, potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ. Ex L. pactum dotale, Cod. de collat. L. si quando, Cod. de pactis: & cap. Quamuis pactum, de pactis in 6. Mol. San-

chez

ther lib. 6. conf. Lugo Resp. mor. lib. 6. d. 24.

V. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude, seu dolo, ad renunciandum legitimæ, non sunt in conscientia tuti, sed tenentur illi restituere libertatem. Sanch. l. 4. de mat. d. 9. Lugo l. c. Ac licet filia, si renunciationem iuramento firmauerit, eam seruare teneatur, si tamen dolus, vel metus interuenerit, licebit relaxationem iuramenti injustè extorti petere; eaque obtenta non tenebitur pacto, quod ex injusta coactione processit. Vide l. 3. mor. c. 12. Lugo to. 2. de iust. d. 22. s. 8. & resp. mor. l. 6. d. 24.

Resp. III. Omne pactum, vel donatio, de alterius viuentis hæreditate, ipso iure irrita est: v. g. irritum est pactum, quo Titius hæreditatem, quam sperat à Sempronio, promittit, aut obligat Caio, Ratio, quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis, ob insidias, quæ parantur eius vitæ, super cuius bonis fit pactio. Laym. c. 7. n. 3.

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cujus hæreditate agitur, & in eo consensu vsque ad mortem perseueret. 2. Nisi renunciatio fiat in fauorem communitatis, seu collegii: hic enim cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis, de omnibus bonis, & iuribus acquisitis, & acquirendis, disponere debeat, idque in fauorem communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis. Sanch. c. 2. nu. 54. Laym. l. c. num. 3. 4. Nisi fiat pactum circa hæreditatem personæ incertæ: v. g. si quæ mihi hæreditas obuenerit dum vixero, tua esto: cessat enim periculum. Mol. Sanch. l. 7. c. 2.

Quæres. Quousque se extendat constitutio Trid. s. 25. c. 16. de regularibus, irritans donationes, & renunciationes, etiam iuratas, quæ fiunt ab ingredientibus religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi, siuè Vicarii intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur.

Resp. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causa; quia huius constitutionis ratio est, ne per renunciationem hæreditatis, nouitiis imponatur necessitas profitendi: hæc enim ratio cessat in his vltimis voluntatibus; quippè quæ vsque ad professionem reuocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à nouitio conditum, neque rumpitur secuta professione, & si monasterium in eo præteritum fuerit. Sanch. l. 7. c. 5. Qui autem licitè à Religione recedit, recuperat omnia bona cuicunque ante donata intuitu ingressus in Religionem.

Resp. II. Va constitutione non prohiberi donationem modicam: quia cessat ratio. Sanchez num. 23.

Resp. III. Ea comprehendi renunciationem beneficii Ecclesiastici. Ratio, quia hæc est amissio magni iuris, ob quam libertas egrediendi è religione impeditur. Sanch. nu. 37.

Resp. IV. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causa impulsiua ingrediendi: qualis intentio in dubio præsumitur, si non multo ante ingressum factæ sint. Ratio, tùm quia Concilium absolutè loquitur; tùm quia aliàs non sufficienter consuluisset libertati nouitiorum. Nauarr. Less. l. 2. cap. 41. num. 40. contra Sanch. cuius tamen sententia est probabilis. Vnde sic donatum tutò retineri potest, donec per sententiam Iudicis rescindatur.

Resp. V. Irritam etiam esse donationem, seu renunciationem bonorum, sub conditione professionis edendæ factam, itaut ea non secuta corruat. Nauarr. Sanch. num. 17. Molin. &c. Ratio, quia donantes, seu renunciantes, ægrè contristant donatarios, vt eos de possessione semel capta deiiciant; & monasteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, vt tales ad professionem inducantur. Laym. c. 7. nu. 8.

Resp.

Resp. VI. Non obstante hac constitutione validas esse renunciationes, aut donationes ante, vel post ingressum Societatis IESV factas, iuxta eius constitutiones. Ratio, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi, iuxtà constitutiones, quia in ijs donationibus, quæ contra constitutiones fiunt, non videtur habere locum; quia Tridentinum id voluit in fauorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum. Mol. Sanc. Laym. l. c.

DVb. IV. Qui possint, & debeant esse executores Testamenti? Resp. I. Ij à testatore nominari possunt vnus, vel plures ex hæredibus; nec tantum masculus, sed etiam fœmina. Sanch. Vvading. Dian. p. 8. t. 5. R. 4. non tantum Laicus sed etiam Clericus, & religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia; & quidem Generalis, si sit Societatis IESV: Fratres de Obseruantia, nullo modo. Quod si tamen religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti sit, acta eius valent. Ita Lay. cap. 11. Et ratio est, quia spectato iure naturali, sufficit voluntas testatoris executoris: nec Canones executionem religiosi infirmant, sed prohibent tantum. Vide Bon. de cont. d. 3. q. 18. Dian. p. 8. t. 5. R. 9. 10. Et licet impubes executor esse non possit, potest tamen minor, si impleuit annum 17. Sanch. Lugo, Vvading. Dian. p. 8. t. 5. R. 17. Nullus autem cogi potest vt sit executor. Dian. l. c. R. 27. detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc aliis executoribus. Mol. Lugo, Dian. p. 8. t. 5. R. 27. contra Vvad.

Resp. II. Si nullus à testatore nominatus est executor executio pertinet ad hæredem, etiam quoad legata pia: quo tamen casu Episcopus iure communi ad se pertrahere potest. Laym. l. c.

Resp. III. Executor non potest officio fungi per alium, nisi Testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi pacti iam

declarati, Sanch. Lugo. Dian. p. 8. t. 5. R. 26.

Quæres I. An religiosus executor, legatum in pias causas, monasterio suo applicare possit.

Resp. Posse. Ratio, quia si quid obstaret, esset ex eo, quod executor etiam indigens eleemosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam eius ignorauerit, aut ea postmodum superuenerit, cum si eam cognouisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa monasterii distincta est à causa, seu persona professi, sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Vnde etiam quiuis iussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filiis suis: quia euidens est distinctio inter donantem, & accipientem. Sylu. Sanch. l. 6. cap. 11. num. 59. vid. Dian. p. 8. t. 5. R. 46. Porrò ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimirum 1. Loco, vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis, & Orphanis. 5. Quod causa alimentorum ijs, qui indigent. 6. Quod causa studii saltem Theologici. 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad vtilitatem publicam, v. g. pro munienda vrbe in necessitate, vel viis reficiendis. Dian. p. 7. t. 6. R. 29. & 30. ex Bald. &c. multis.

Quæres II. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda?

Resp. I. Si incertitudo sit ex parte legatarii, iure ciuili corruit legatum; v. g. quia sunt duo eiusdem nominis, & amicitiæ erga testatorem, iure ciuili corruit legatum: in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos diuidere æqualiter, si in id consentiant. Molin. &c. Dian. p. 3. t. 5. R. 58. Trull. d. 12.

II. Legata ad causas pias, ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca; sed plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt.

III. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndum an terminos à natura habeat, vt v. g. bos,

&

& equus, vel ab arte, & industria, vt domus, vestis, &c. Si a natura habeat, danda est vna ex mediocribus; si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfacit. Idemque dicendum est de legatis, in numero, pondere, & mensura consistentibus. Vide Layman. l. c. num. 7. 8. 9.

Resp. II. Si acceperint summam pecuniæ distribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperioribus; possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesijs (quæ ornamentis, vt fabrica indigent) Monasterijs, vel ijs, qui secundum suum statum non possunt viuere, siuè ii sint opifices, siuè altioris conditionis, etiam Nobiles. Vasq. Molin. & alii 8. dummodo tamen non constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendenda est. Dian. p. 2. t. 15. R. 6. Si vero designauerint semel certos pauperes, non posse eos variare, docet Vvading. sed affirmat Lugo. v. Dian. p. 8. t. 5. R. 50. & p. 2. t. 16. R. 19. Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis si verè pauperes sint, præsertim si testator id ignorauerit, eam applicare. Vvading. Dicastil. Dian. p. 8. t. 5. R. 46. & 47.

Quæres III. An legata ad certas pias causas, possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium vsum?

Resp. I. Si voluntas testatoris impleri potest iustè, & honestè, non licet eam commutare in opus quantumcunque melius; nisi ex dispensatione Pontificis, & iusta de causa. Molin. Vvading. Dian. p. 1. t. 17. R. 28. & p. 8. t. 5. R. 63. & c. cōmuniter, contra Vasq. & aliquos, qui docent Episcopum posse commutare in æquale, val melius. Interdum tamen ad Episcopum, hæredes, & executores pertinet, secundum epiKiam interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat; v. g. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices comparandos, & Ecclesia non egeat calicibus, sed casulis. Mol. Laym. l. c. nu. 10. v. Vasq. opusc. de

testam. cap. 8. §. 5. dub. 3. n. 104. Trull. c. 18. d. 12. Barbos. de off. & potest. Episc.

Resp. II. Si ad vsum à testatore destinatum applicari nequeunt, non ideò fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi, & executoris ad aliam piam causam applicanda sunt: ita tamen, vt quoad fieri potest, defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit ea in salutem animæ suæ, ad Dei honorem relinquere. Molin. d. 294. Bon. d. 3. de cont. q. vlt. Barbos. de offic. Episc. Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Si Testator pauperi determinato aliquid legauit, hic autem ante solutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare; quia præsumitur legatum pium factum in beneficium animæ testatoris, adeoque designatio pauperis demonstratiuè, non taxatiuè facta fuisse, nisi tamen aliud constet, vel ex circumstantiis colligatur de testatoris intentione; de qua si maneat dubium, manet data resolutio. Mol. Sanch. Bard. d. 6. c. 10. §. 7.

II. Si legata pia inueniantur inducta, & non constet de testatoris intentione, tenetur hæres ea soluere: quia præsumitur id fortuito, ac casualiter, & non ex testatoris voluntate accidisse. Bard. d. 6. c. 10. §. 17.

III. Si Testator legauerit summam pecuniæ pro certo numero sacrorum; hæres autem eam summam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac postea ob mortem dicti Sacerdotis, aliamuè ob causam dubitet prudenter, an sacrificia illa sint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda: quia satisfecit testatoris voluntati. Bardi. d. 6. q. 10. §. 22.

Quæres IV. Intra quod tempus, quo ordine, & modo hæredes, & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere possit?

Resp. I. Teneri statim post aditam hæreditatem, confectumque inuentarium, etiam intra annum, nisi iusto impedimento excusentur. Imò in legatis piis intra sex menses. Molin. Vasq. Dian. p. 8. t. 5.

R. 53.

R. 53. Idque etiamsi hæreditas non sit adita, eo quod hæres vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit. Couarr. & alii tres, Dian. p. 7. t. 6. R. 25. Vnde si differant notabiliter (præsertim solutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, grauiter peccant; tenenturque damnum, quod alii ipsorum culpa acceperunt, compensare. Bonac. d. 3. q. 18. p. 4. Nau. c. 25. Lugo, Dian. p. 8. t. 5. §. 52.

Resp. II. Ab vtroque iudice ecclesiastico, & sæculari, compelli possunt (si tamen laici sunt.) Quod si post annum à monitione iudicis, vel Episcopi exequi negligant, omni commodo (excepta tota legitima, si hæredes necessarii sunt) ex testamento ipsis proueniente priuantur. Vide Lay. l. c. tr. 5. cap. 11. Card. de Lugo d. 26. de iust. Dian. p. 3. t. 3. R. 59. Valerum. Trull. d. 11. Imò si intra annum negligant exequi ius executionis deuoluitur ad Episcopum. Molin. & alii 8. Dian. p. 8. t. 7. R. 40. nec admittitur purgatio moræ. Sanch. Dian. l. cit. R. 33. & 54. Sed tenetur Episcopus exequi remouendo illos ab executione, & emolumentis spoliando, atque in defectum Episcopi, idem potest Metropolitanus. Mol. Merol. Dian. R. 57.

Resp. III. Executor tenetur omnia exequi secundum mentem testatoris: ad hoc tamen executor particularis non potest vendere bona defuncti, nisi hic ita statuerit; vniuersalis autem potest. Lugo d. 24. s. 16. Dian. p. 8. t. 5. R. 32. Neque potest vnquam inuito hærede rem legatam dare legatario; quia non potest nisi per iudicem spoliare hæredem sua possessione, licet teneatur monere Episcopum, vt hæredem cogat. Sanchez Lugo, Dian. p. 8. t. 5. R. 38. Quod si bona non sufficiant ad legata omnia soluenda, distribuenda sunt omnibus æqualiter pro rata (etiamsi sint pia, & licet vni res certa, & in indiuiduo sit legata) nec licet vni præ aliis gratificari: quia par omnium est ratio, & ius. Sylu. Sanch. Bonac. Dian. Trull. l. 7. cap. 18. d. 12.

Resp. IV. Tenentur Executores reddere ra-

tionem executionis (idque probabiliter, etiamsi testator eos hoc onere liberasset) exceptis iis, quæ testator iussit erogari secreto. Dian. p. 8. t. 5. R. 34. & alii 35. Possuntque ad hoc cogi ab Episcopo, vel Capitulo Sede vacante. R. 36. 37. & 62. nisi sint regulares plene exempti, quos cogi posse alii negant, affirmant alii, vt vide l. c. Denique non debetur iis salarium, cum sit officium voluntarium amicitiæ; si tamen damnum ex eo patiantur, vel sint etiam administratores bonorum, debet assignari a iudice. Lugo d. 24. sess. 16. num. 335. Vide Dian. R. 39. plura de executione piarum, & vltimarum voluntatum. Vide Trull. & Dian. ll. cc. & Barbos. l. 3. de iure vniu. c. 27.

DVb. V. De iis, qui testari, & hæredes institui possunt. Resp. I. Omnes homines liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi naturali, aut positiuo iure prohibeantur. Naturali autem iure testari vetantur infantes, furiosi, amentes; nisi tamen lucida interualla habeant, vel in vna tantum materia delirent, & in aliis non, vt Nauarr. Sanch. l. 1. de matr. d. 8. Quid autem sentiẽdum de eo, qui ex morbo aliquandiu delirat. Vide Card. Lugo d. 24. s. 4. Positiuo autem, surdus simul & mutus à natura, prodigus, seruus, vsurarius publicus, filiusfamilias de bonis aduentitiis (siquidem ante Clericatum aduenerint, vt vide Card. de Lugo de iust. d. 24. num. 67.) impubes, captiuus apud hostem, damnatus ad mortem, si bona eius confiscentur. Card. de Lugo l. c. num. 72. professus religionem.

Dico, professus, quia nouitius cum adhuc sui iuris sit, absque superioris licentia validè testari potest, etiam non seruata iuris solennitate, vt habet Trull. c. 18. d. 5. ex Sa, & Bon. & siquidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi non licitè validè tamen potest testari: quia dominium bonorum suorum retinet impeditum quasi voto paupertatis, quoad dispo-

sitio-

sitionem sine licentia superioris; non tamen vlla constitutione Canonica dispositio irritatur. Ita Mol. Sanch. Laym. Qui addit, potestatem testandi, seu iure, seu consuetudine, etiam religiosis ordinum militarium concessam, frequenterque à Pontifice concedi iis solere, qui extra claustrum Beneficium, vel Episcopatum habent.

Resp. II. Omnes homines, etiam amentes, surdi, muti, serui, imò & communitas, hæredes institui possunt, nisi specialiter prohibeatur. Ita Bona. de contr. d. 4. q. vlt. Quia ad hoc tantum requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem secundum iura sunt. 1. Apostatæ, & Hæretici, eorumque receptores. defensores, fautores: licet probabile sit, eos ante sententiam iudicis ad restitutionem non teneri, eo quod hoc ius in eo rigore non sit receptum. Less. l. 2. cap. 19. dub. 5. Sanch. lib. 2. cap. 14. num. 31. 2. Ciuitas hostium, & communitas Iudæorum. 3. Damnatus ad metalla, persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen actiuè intestabiles sunt. Less. loco cit. Adde casus, in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti; vt 1. Hæres. (vti & legatarius) qui testatorem occidit, Leg. vlt. §. vlt. ff. de bonis damnatorum. 2. Idem, si testatori prohibuit testari, aut testamentum reuocare; aut si ad vxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit, heres illius curam non habuit, aut si captiuum redimere neglexit. Vide Molin. d. 178. & 212. Cardin. de Lugo d. 24. num. 75. Vnde resolues.

I. Heredes institui possunt professi ordinum, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorumque nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes ferè religiones, excepto Ordine Minorum de Obseruantia, & Capuccinorum. Ratio, quia illi sunt incapaces, secundum Trid. sess. 25. cap. 3. vti & professi Societatis IESV. Vide Sanch. l. 6. cap. 18. Bon. loco cit. Laym. l. 3. t. 5. cap. 15. licet contrarium probabilius

esse

esse putet Vvading. tract. de contr. d. 4. dub. 5. §. 4. vide Dian p. 9. t. 9. R. 16.

II. Collegia Societatis IESV, & domus etiam professæ, hæreditates accipere possunt, modò bona immobilia, quæ communi vsui, & habitationi non deseruiunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, hæreditates; quia sicut Minores, & Capuccini, legata, & alia donata admittere possunt; ita etiam Societas IESV, etsi intuitu alicuius professi tantum ea deferantur. Vide Lay. l. c.

III. Testator potest quemuis extraneum instituere heredem, nulla facta mentione consanguineorum collateralium, etiam fratri pauperis, dummodo absit scandalum, & grauis necessitas illorum: quia nullo iure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit liberè. Bonac. & alij 5. Dian. p. 1. t. 8. R. 83. & 85. Item p. 5. t. 3. R. 184.

Quæres I. Quæ sit diuisio hæredum?

Resp. Hæres alius est ex testamento, alius ab intestato, Hæres ex testamento, vel est vniuersalis, siuè ex asse, vel partialis, seu ex parte tantum, v. g. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Vterque horum vel est hæres necessarius, qui necessario institui debent, vt sunt omnes in recta linea descendentes, & post hos ascendentes, nisi sit causa iusta exhæredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, & non tamen cogitur. Laym. c. 5. n. 9.

Quæres II. Quantum hæredibus necessarijs debeatur?

Resp. Iure nouo legitimam portionem descendentium esse trientem hæreditatis, si non sint plures quam quatuor liberi; si plures, semissem. Similiter ascendentium portio, etsi vnus tantum sit, est triens hæreditatis, idque absque vllo grauamine, modo, & conditione: alioqui pro non appositis habentur. Quod si autem alicui ascendentium, vel descendentum, portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum comple-

men-

mentum, vel ad rescindendum testamentum, vt ipso iure nullum: maximè si causa idonea exhæredationis non sit inserta, & probata. Layman. cap. 8. nu. 10.

His adde 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem. 2. Peccare parentes, si absque iusta causa, ex inordinato affectu erga liberos, successionis inæqualitatem inter eos instituant. Iustæ autem causæ huius inæqualitatis erunt, merita, & obsequia maiora; si pusilli magno sumptu in studiis ali debeant: si qui plus egere videantur. Dian. p. 1. t. 8. R. 83. si quis in studiis sustentatus sit Doctor, possitque lucrari, & alii secus; imò pater id quod habet supra partes legitimas filiis debitas, potest de rigore relinquere extraneo. Trull. c. 18. d. 10. Bonac. Dian. p. 1. t. 8. R. 83. 3. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse hæredes necessarios, respectu tamen matris, esse; idque æquali iure cum legitimis. Quod si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere hæredes; modo parentes superstites legitima portione non priuentur. 4. Fratrem, & sororem tunc tantum posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit. Laym. loco cit. n. 12. 13. Vide Bon. d. 3. de cont. q. vlt. p. 3. 5. Patrem non posse expensas factas pro filio in studiis literarum repetere, si quidem eas liberaliter fecit, vel donauit; secus si habuit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quod si pater non repetiit, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in diuisione conferre in commune: quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliundè constet contrarium. Azor. Villal. Trull. t. 1. l. 4. cap. 1. d. 3. Vide supra cap. 3. dub. 2. de donatione.

Quæres III. Qui hæredes succedebant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito?

Resp. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, & inde mortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, patrem, & ma-

trem defuncti, & in eorum locum, auos, & auias. 3. His quoque deficientibus, fratres, & sorores ex vtraque parte coniuncti; idque æquis portionibus, exclusis iis, qui ex solo patre, vel matre coniuncti sunt. 4. Si ex fratribus, uel sororibus utrimque coniunctis, vnus mortuus liberos reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres, & sorores vtrimque coniuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex vna tantum parte coniunctis, non in stirpes, sed capita; adeoque æquis portionibus succedunt: quia duorum fratrum filii, non suorum parentum loco, sed iure propriæ coniunctionis succedunt. Cum ergo æqualiter iuncti sint, æquales etiam in portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus, & sororibus vtrimque coniunctis, eorumque liberis, succedunt fratres, & sorores ex una tantum parte coniuncti: hoc tamen discrimine, ut qui ex parte patris sunt iuncti, succedant in bona à patre prouenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres, & sorores, eorumque filii deficiant, succedunt propinquiores collaterales, usque ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex utraque sint coniuncti. 7. In horum defectu, succedit uxor; & denique in illius morte, fiscus sæcularis, in bonis omnibus laici ab intestato defuncti; fiscus autem ecclesiasticus, in bonis Clerici. Lay. cap. 6. num. 1. 2. 3. & 4.

His adde, 1. Quod si uxor, susceptis ex priore marito liberis, ad secundas nuptias transiit, quicquid à priore marito, donatione, aut testamento acquisiuit, eiusdem matrimonii liberis cedere. Similiter, si maritus alteram uxorem ducat.

Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantum & iura, sed etiam debita, & onera realia defuncti in se transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere, 1. Vt supra uires hæreditatis non obligetur. 2. Quod deductis ex-

pensis

pensis funeris, & solutis debitis, quartam partem hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes; & sic eam non habent, legatis non tamen piis, vt notat Trull. l. 7. cap. 18. d. 12. ex authent. similiter C. ad legem falcid. detrahere possunt beneficio legis Falcid. Laym. l. 3. tr. 5. cap. 6. num. 7. Sanch. lib. 4. cap. 15. Vt autem hoc beneficio frui possit hæres, conficere tenetur inuentarium, tametsi hanc obligationem testator possit remittere, respectu legatariorum, & fideicommissariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit; non tamen respectu creditorum, quibus præiudicare non potest. Vniuersim enim ab onere inuentarii, & à rationibus reddendis, eos, quibus potest relinquere bona, sine onere dandi partem aliis, potest liberare, iisque concedere, vt eorum dictis, vel iuramento stetur. Mol. Card. de Lugo d. 24. s. 8. num. 236.

TRACTATVS SEXTVS.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ.

De Præcepto octauo. Cap. I.

PRohibetur hic omnis iniusta læsio famæ, & honoris proximi; ac præcipuè omnis falsitas, & mendacium, ac læsio verbalis, quæ fit, tùm in iudicio falso accusando, vel verum celando, de quo supra; tùm etiam extra pernitiosè mentiendo, secreta reuelando: de quo vide Bon. de rest. d. 2. q. 2. p. vlt. Laym. l. 3. tract. 3. p. 2. cap. 5. ac denique detrahendo.

DVb. I. Quid sit suspicio, iudicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum? Suppono hæc tria

tria differre inter ſe, quod iudicium ſit firma animi ſententia, ſeu aſſenſus indubitatus; Suſpicio, aſſenſus inchoatus, quo quis inclinat in vnam partem, iudicans probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non eſt affectus, niſi cauſaliter, ſed quaſi ſuſpenſio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic, non de ſuſpicione, & iudicio prudenti, quod ſufficientibus iudicijs nititur; ſed de imprudenti, & temerario, quod iis deſtituitur. Maiora autem indicia requiruntur ad iudicium, quam ad ſuſpicionem; & ad hanc, quam ad dubitationem.

Reſp. I. Iudicium temerarium, cum plena aduertentia, de graui malo proximi, communiter eſt mortale, contra iuſtitiam. Ita Fill. Leſſ. c. 29. l. 2. Laym. l. 3. t. 3. cap. 2. Ratio, quia proximo fit grauis iniuria, dum ſine cauſa improbus habetur, cum habeat ius ad bonum nomen, & famam; præterquam quod ex his iudiciis plerumq; grauia mala ſequantur. In confeſſione tamen non opus eſt explicare ſpeciem mali iudicati; cum omnia vni iuſtitiæ commutatiuæ in ſpecie infima aduerſentur. Eſcob. E. 10. c. 4. n. 36.

Dixi, communiter: quia ſi iudicium habeat magnam probabilitatem, & ſi non omninò ſufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeò diſtant, vt cenſeatur grauis iniuria, iudicare certum, quod eſt valdè probabile: v. g. ſi iudices iuuenem ſolum cum puella inuentum in cubiculo, illicita tractaſſe. Ex quibus reſoluitur, peccari tantum venialiter remotè iudicando ſequentibus caſibus. Vide Tan. 2 2. d. 4. q. 3. d. 2.

I. Si non ſit graue malum, quod proximo temerè impingis: & ſic eum, qui iudicat alium eſſe ſpurium, vel filium Iudæi, à mortali excuſat Nauarr. Azor. & Leſſ. contra alios apud Dianam p. 5. t. 5. R. 69.

II. Si ſit graue quidem, ſed non perfectè aduertas.

III. Si aduertas quidem te malè iudicare, non tamen aduertis signa esse insufficientia, nec de iis dubitas.

IV. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

V. Mortale etiam non est (per se loquendo) si de indeterminato tantum iudices: quia nulli sit grauis iniuria. Escob. l. c. ex Fagund.

Resp. II. Suspicio, & Dubitatio temeraria ex genere suo videnter esse peccata tantum venialia; maximè si procedant ex errore intellectus, quo iudicia vt sufficientia apprehenduntur. Ita Laym. ex S. Thom. Nauarr. Molin. Fill. tr. 4. cap. 1. q. 5. Less. l. 2. cap. 29. d. 3. &c. contra multos, qui putant esse mortale. Ratio est, quia communiter suspicio tantum est concitatio quædam ad affectum, manet enim in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio proximi: ergò non fit illi grauis iniuria, cum non totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi, maximè si ex errore: quia talis cum non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem, si verò ex maleuolentia in suspicione graui persistas, erit mortale, vt docet Less. Fill inc. &c. ob iniuriæ grauitatem. Atque idem est de dubitatione positiua, orta ex maleuolentia absque causa; procedit enim ex contemptu alterius, proindeque grauis iniuria reputatur.

Quæres. Quomodo discerni possit suspicio à iudicio firmo, quando formido de opposito expressè non est coniuncta?

Resp. Caietanus censet eum iudicare, qui rogatus an habeat rem pro certo, respondet sibi certam, aut ferè certam videri: cum verò suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum, sed facilè posse falli. Vide Bon. de rest. d. 2. q. 7. p. 1.

DVb. II. Quid sit, & quam graue peccatum Detrectatio? Resp. Circa malum:

Imponens, Augens, Manifestans, In mala vertens

Circa

Circa bonum.

Qui negat, aut minuit, reticet, laudatq; remissè.
Tolit. lib. 3. cap. 63.

Detrectatio est alienæ famæ iniusta violatio, vel denigratio. Differt à Contumelia, quæ est iniusta honoris diminutio, 1. obiecto; quia contumelia honor, detrectatione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt modo: quia contumelia instar rapinæ fit apertè, contra præsentem; detrectatio vt plurimum instar furti occultè, & contra absentem. Vndè licet contumelia detractione grauior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo; & si ex paruitate materiæ, aut in deliberatione, fieri possit veniale. Ratio, quia est grauius furto, quod est mortale, cum lædat proximi famam, quæ est maius bonum, quam opes.

Detractio alia est directa & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantùm, quæ fit ex leuitate, & loquacitate aliqua: Ex dictis resolues.

I. Regulariter non est mortale, (& si per accidens, ratione damni sequentis, tale esse possit) reuelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non sunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quod quis v. g. sit stupidus, spurius, luscus. Bon. t. 2. d. 2. q. 4. p. 2.

II. Plerumque etiam leuis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v. g. esse iracundum, superbum, &c. (& si aliquando grauis esse possit,) quia audientes plerunque interpretantur de naturali propensione, & defectu inuoluntario: nec oritur graue damnum famæ. S. Anton. 1. p. t. 8. c. 4. Sylu. Less. dub. 3. nu. 18. Lay. l. 3. t. 3. p. 2. c. 9. nu. 3.

III. Similiter non erit mortale communiter referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ, non notabiliter famam lædant; v. g. si

dicas,

dicas, militem habere concubinam, pugnasse in duello, cogitare vindictam, adolescentem esse prodigum; deditum amoribus, &c. Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 3.

IV. Fieri tamen potest, vt narrando defectus etiam naturales, spectat à conditione, & statu illius, grauiter noceas, & sic grauiter pecces: vt si grauem, & optimi nominis Prælatum, aut religiosum, mendaciis assuetum esse; virum grauem ac consularem, illegitimè natum, Iudæum, &c. Idem est, & si de altero nihil in particulari, sed tantùm in genere dicas, v. g. te scire aliquid de illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturum. C. Lugo d. 41. num. 49.

V. Crimen aut defectum alicuius, modò verum, sæpè licet prodere ob iustas causas: v. g. 1. Cùm expedit superiorem scire suorum defectus, vt emendetur; de quo V. supra de Corr. frat. & sic eos qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionem, (cauendo tamen ne ex reuelatione maius damnum sequatur) significant, communiter excusari docet Trul. l. 7. c. 10. d. 11. ex Bon. &c. vti & vxorem loquentem cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Causa consilii, vel auxilii capiendi: in quo tamen videndum, vt cum minimo damno tertii fiat, 3. Causa cauendi alterius damni: vt si alicuius æstimatio falsò concepta de eius doctrina, probitate, est aliis perniciosa. Vnde cùm agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de suscipienda religione, assumendo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifestare (imò aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, vnde notabile aliquod incommodum meritò timeretur: dummodò nulla alia sit ratio commodior impediendi; & damnum quod proximo timetur, sit maius, aut saltem æquale damno, quod ex manifestatione defectus, aut criminis alterius, ei obuenerit. Less. l. 2. ca. 11. d. 12.

VI.

VI. Hinc quoque, si quis iniustè lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare alia via, quàm imminuendo quoque famam illius, id licet: dummodò falsa non dicas, in tantum quantum ad tuam famam conseruandam necesse est; nec magis, lædas, quàm lædaris, collata tua, & alterius persona. V. C. de Lugo. n. 50.

VII. Si quis solatij tantùm causâ, & non intentione detrahendi, alicui amico narret iniuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proueniat authori: ea enim ipsi imputanda est. Cauendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertius nominetur persona, quàm necesse sit ad consilium, vel solatium. Less. Laym. Tann. 2. 2. q. 8. d. 7. dub. 4. C. Lugo d. 14. & sic excusari posse famulos (saltem à mortali) qui iniurias sibi ab heris suis, vxores, quæ à maritis, filios quæ à patre, Religiosos, quia Prælato, illatas, doloris tantum mitigandi causa, referunt, docet Trul. l. 7. cap. 10. d. 11. ex Less. Laym. Tann. Nauar. Dian. p. 2. R. 32. Idem putat Caiet. dicendum, si crimen occultum reuelet vni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde sit ac si nulli diceretur; eo quod damnum illud censeatur leue; & sic Trull. l. 7. ca. 10. d. 11. cum Dian. p. 1. t. 3. m. R. 22. & p. 2. t. 5. m. R. 33. excusat pœnitentem, qui in confessione manifestat complicem, dicuntque cum Tann. Bonac. Escob. &c. eam sententiam esse probabilem. Quam sententiam probabilem esse ait Dian. cum Tann. l. c. & Bon. Escob. E. 9. Verum hoc vniuersim non videtur satis tutum; quia læsio famæ, apud vnam etiam personam, censetur grauis; vt patet in iudicio temerario. Imò sæpe quidam ægrius ferunt se lædi apud vnam personam grauem, quàm tres vel quatuor alios. Vnde Suar. Fill. Less. Azor. & Laym. putant communiter esse mortale. V. Card. Lugo l. c.

VIII. Crimen simpliciter publicum, siuè sit notorium iure, siuè facto, manifestare iis, qui nesciunt, non est peccatum mortale iniustitiæ: quia

hoc ipso auctor amisit ius ad famam. cùm ratio iusti iudicij, & euidentia facti faciat, ne de iniuria iustè queri possit. Quod confirmat consuetudo mandans historiæ publica crimina.

Dixi, non est mortale iniustitiæ: quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel non nisi post longum tempus, vel aliter cum graui mœrore eius qui commisit, sæpè potest esse mortale contra charitatem, vt Less. Valent. Tol. l. 5. c. 65. contra Nauar. & Caiet. vid. C. Lugo d. 14. nu. 59. Fagund. p. 2. l. 5. c. 3.

IX. Similiter non est peccatum contra iustitiam, saltem mortale, quærere causam captiuitatis alicuius, vel de ea loqui: sicut enim captiuitas est publica, sic etiam causa videtur esse facta publica. Sayr. Bonac. Trul. l. 7. ca. 10. d. 11. Vbi eodem modo excusat eum, qui refert delictum alicuius publicum, referendó simul pœnitentiam, & emendationem; secùs si taceatur pœnitentia quam fecit: & sic ait peccare historiographos, describendo peccata mortuorum publica, & non referendo pœnitentiam vel emendationem, si resipuerint.

X. Similiter manifestare crimen, quod nondum est publicum, moraliter tamen certum est, breui fore publicum, (siuè per facti euidentiam, siuè per sententiam iudicis) non est mortale: quia parum nocet. Nisi tamen ex ista anticipatione, sequerentur grauia damna, v. g. in officio, &c. C. Lugo. l. c. n. 92.

XI. Infamem in vno crimine, de altero valdè affini infamare, est tantùm veniale: vt v. g. si de adultero dicas, quòd miserit literas amatorias; quia tunc non notabiliter augetur infamia. De disparato tamen, & non connexo crimine infamare, est mortale: quia infamis in vno genere vitii, non amisit ius famæ in aliis virtutibus. Tann. d. 4. de iust. q. 8. dub. 7. n. 141. ex Nau. & Less. contra Sylu. V. detractio. Palud. &c.

XII. Detractio materialis ex loquacitate orta, est mortale, si grauem proximi læsionem importet,

tet, idque aduertatur: quia & si non intendatur directè læsio alterius, ea tamen indirectè, & implicitè est volita, & æquiualet formali. Veniale autem tantùm erit, si non sequatur læsio grauis; quia scilicet communiter non serio accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantùm, audita referre vt audita tantùm, hoc est, nihil affirmando de rei veritate, sed dubitationem potius suam de ea significando, ita vt nulla inde secutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter sint credituri. Ita contra Azor. p. 3. l. 13. c. 6. docet Tann. 2. 2. d. 4. q. 8. dub. 7. num. 139. Escob. E. 10. c. 4. nu. 40. eò quòd diffamatio, si fortè sequatur, imputetur audienti, si credat. Idem docet C. Lugo l. c. rectè limitans, nisi graue damnum ex modo narrandi, vel ex leuitate audientium, (qui temerè credituri sint & vulgaturi) secuturum possis præuidere. Hinc peccas grauiter contra iustitiam, si referens graue crimen, addas, id tibi dictum esse à viro fide digno; quia præbes sufficiens fundamentum credendi. Vide Dian. t. 5. m. R. 28.

XIII. Mortuum infamare, minus graue est, quam viuum: mortale tamen, & ad restitutionem obligans. Less. l. 2. c. 11. d. 21. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.

YIV. Non esse mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato malè loqui: v. g. in tali loco esse multos improbos: in tali Collegio vnum Canonicum commisisse graue crimen, v. g. simoniam, docet Escob. Ex. 10. c. 4. ex Fagund. quod Trull. lib. 7. c. 10. d. 4. ex Bon. Azor. &c. limitat, si non sit tale, quod in alios redundet.

YV. Grauissimè autem peccant, qui ordini, seu statui alicui religiosorum in communi, vel Monasterio detrahunt, dicendo, v. g. quod in eo malè viuatur, non seruetur obseruantia regularis, &c. (nisi id sit planè notorium) quia grauissimè nocent, tenenturque sub mortali ad restitutionem toti communitati, à qua superioris remissio non excusat. Sot. Nau. Trull. l. c. 10. d. 14. Talem autem sufficienter confiteri si dicat: detraxi cuidam reli-

religioni, ordini, vel monasterio, &c. siuè sit communitas numerosa, siuè non, docet Lugo, & Tambur. de exped. conf. l. 2. c. 1.

XVI. Similiter mortale est tacita persona nominare monasterium, vel ordinem religiosum, ex quo aliquis graue peccatum occultum, v. g. adulterii, vel fornicationis commiserit. Nauarr. Trull. c. 10. d. 14.

XVII. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter; an verò apud vnum tantum alicui detraxeris. Ita probabiliter Bon. de sacr. d. 5. q. 5. p. 2. §. 3. dif. 3. n. 16. & 21. ex Sanch. Syl. Andr. n. 135. Sed C. Lugo d. 16. n. 135. 140. & 163. ex Nauarr. Salas, Kon. &c. negat, dicitque contrarium esse probabilius. Nec omittendum, si quem infamaueris libello famoso; cum id sit genus detrahendi grauissimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen necessariò dicendum, in quo genere infamaueris: quia fama semper est eiusdem speciei in genere moris C. Lugo d. 16. n. 265.

XVIII. Peccat mortaliter contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem, ratione cooperationis, is, qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter; qui verò lætatur tantum detractione audita, aut licet non lætetur, qui non impedit, cum commodè possit, peccat pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra charitatem; non tamen tenetur ad restitutionem, nisi sit superior, pater, vel dominus, is enim ex officio tenetur impedire subditum, ne alteri iniustè noceat.

Dixi, Si commodè possit: quia non peccat, qui putat monitionem suam nihil profuturam; vel ex eo magnum incommodum metuit, vel qui rationabili verecundia prohibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc discedere, si commodè potest; faciem tristiorem ostendere vel alio sermonem auertere. Vide Less. & Bon. l. c. Hinc æqualis rarò, (inferior rarissimè) tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque ne-

ſcit, an quod dicitur, ſit notorium, tametſi ipſe ignorauerit; & in dubio non eſt, cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, exiſtimantes ſimul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id ſibi mox refutandum. 2. Quia cæpta detractione, ſæpè melius conſulitur proximo, ſi ſinatur abſolui, quam ſi abrumpatur. Nam ſi diſtinctè explicetur, ſæpè non tam grauiter apprehenditur, quam initio conceptum erat. 3. Quia ſæpè ſine graui offenſione non potes corrigere. 4. Quia ſæpè alter habet iuſtam cauſam manifeſtandi, præſertim vni ſoli. C. Lugo l. c. nu. 128. vide Dian. t. 3. m. R. 24. & t. 5. m. R. 35.

Quæres I. An liceat alium infamare, ad tormenta grauia vitanda.

Reſp. I. Licet, ſi crimen ſit verum: quia nullam alteri facit iniuriam, cum habeat ius ad illud in neceſſitate reuelandi.

Reſp. II. Si crimen ſit falſum, non licet; quia eſſet mendacium perniciosum. Sylu. tamen, & Nauarr. putant, veniale tantum eſſe, ſi ſola infamia ſequatur, & poſt torturam reuocetur, eò quod non ſit infamia efficax vide infra l. 4. c. 3. d. 7.

Quæres II. An liceat ſeipſum infamare?

Reſp. Id non eſſe ſaltem mortale regulariter. Ita Leſſ. Fill. & Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 3. nu. 14. quia non eſt contra iuſtitiam, cum ſit famæ ſuæ dominus: nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conſeruanda, niſi in quantum id exigit ſalus propriæ, vel proximi.

Dixi, regulariter: quia per accidens poteſt eſſe mortale, vt v. g. ſi tua fama ſit neceſſaria muneri: vel ſibi damnum vitæ, vel aliis infamiæ, ex eadem ſequeretur.

Non eſt mortale, ad vitanda grauia tormenta, falſum crimen ſibi imponere, ex quo etiam mors ſequatur: quia non tenetur homo cum tantis cruciatibus vitam ſuam tueri: nec talis dicetur ſe interficere, ſed tantum ex iuſta cauſa vitam morti exponere. Leſs. & Fill. y. infra l. 4. c. 3. d. 7.

Dub.

DVb. III. An, & quomodo fama restituenda? Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex natura iustitiæ, & ex dictis de restit. famam iniustè ablatam restitui debere. Et quidem, si verum crimen quis narrauit, debet opinionem conceptam, quantum potest, apud audientes abolere, dicendo v.g. se malè dixisse, iniuriam intulisse, deceptum esse, &c. Vel si hac ratione parum proficiatur, eum laudando in aliis rebus, crimen extenuando, honorem eius in re alia procurando, &c. sic enim sensim tantundem fama eius illustrabitur ex vna parte, quantum ex altera obscurata fuit. Quod si autem crimen falsum impegisti, teneris id apertè retractare (adhibito etiam, si opus est, iuramento) apud eos, quibus dixisti, & (per se loquendo) ad quos infamia peruenit, siuè apud auditores mediatos: vt contra Less. & Tan. 2. 2. d. 4. q. 6. d. 6. nu. 146. docet C. Lugo, quia totum damnum famæ, cuius causa es, teneris reparare.

Licet aliquando sufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter se habere, malè te informatum fuisse. Vide Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 7. Less. c. 11. d. 30.

Dixi, per se: plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excusatur, respectu auditorum mediatorum: tùm ob moralem impotentiam; tùm quia eo ipso, quod apud immediatos retractauit, implicitè illis commisit, vt hanc retractationem ipsi indicent alijs, si quibus fortè reuelauerint. Idque confirmat praxis Confessariorum, qui tantùm obligant, vt retractent apud eos, quibus ipsi reuelarunt. Vide C. Lugo l. cit. Vnde resolues.

I. Confessarij est, vti & Concionatorum, benè instruere suos, & monere de restitutione, ac fuga vitij tàm communis.

II. Is qui bona fide, vel probabili errore ductus, sine formali mendacio falsum de alio dixit, tenetur, intellecta postea materiali iniustitia, ad restitutionem; licet non tàm strictè, quam qui in-

famauit per iniuriam formalem: hic enim tenetur restituere cum detrimento famæ suæ, etiam æquali; alter non item, sed tantum, quatenus sine suo notabili incommodo potest. Molin. Less. C. Lugo d. 15. num. 4. Similiter qui crimen narrauit de vno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio; licet non ex iustitia, siquidem non eius actio, sed error audientium causa fuit damni iniusti, tamen ex charitate tenetur ad restitutionem, cum possit graue damnum proximi sine suo detrimento præcauere. Bon. d. 44.

III. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur vt efficax sit restitutio, eam facere contrarijs scriptis, vel publica reuocatione. Sayr. Bon. d. 2. de restit. q. 4. p. 9.

IV. Si ex læsione famæ ortum etiam est alteri damnum fortunarum, vt si priuatus est officio, excidit spe diuitis matrimonii, amisit dotem, &c. tunc & fama debet restitui, & damnum illud compensari, ad arbitrium prudentum. Et quidem obligatio restitutionis famæ, cum sit purè personalis, non transit ad hæredes: obligatio autem compensationis dicti damni, cum habeat respectum ad bona infamatoris, transit ad hæredes. Laym. l. c. c. 7. num. 4.

Quæres I. Quæ excusent à restitutione famæ?

Resp. Patere ex dictis de restitut. l. 3. t. 9. cap. 2. Vnde resolues.

I. Excusatus es à famæ restitutione, si planè sis impotens.

II. Si crimen occultum, quod dixisti, vel simile, alia ratione fiat publicum. Card. Lugo d. 15. s. 3. num. 37.

III. Si fama aliis modis iam recuperata sit, vt infamati purgatione, vitæ probitate, testimonio prudentum. Less. lib. 2. cap. 11. d. 24. Etsi tunc pro damno, quod secutum est, debeat satisfieri. C. Lugo d. 15. s. 3.

IV. Si prudenter iudicetur, iam dudum rem obliuione deletam. Quo casu maximè prudentia

opus

opus est: nam aliquando periculosius est retractare, renouando memoriam. Vide Card. Lugo d. 15. s. 3. num. 35.

V. Si is, cui detraxisti, tibi similiter detraxerit, nec velit restituere: quia tunc potes iure compensationis, seu retentionis vti; dummodo infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter Tol. Less. Sylu. Mald. Dia. tom. 2. tract. 5. R. 30. Mol. contra Caiet. Ian. C. Lugo, & Nauar.

VI. Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris ualoris, quam fama detractoris. Sic v. g. Prælatus non tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quam cum amissione famæ suæ multo majoris momenti; sed sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecunia compenset. Vid. C. Lugo loc. cit.

VII. Si infamatus spontè remiserit (modo tamen eius infamia non redundarit in alios, vt familiam, statum) siuè expressa, siuè tacita sit condonatio: tametsi nihilominus ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque graui incommodo. C. Lugo d. 15. s. 3. num. 3. Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, siuè interpretatiua uoluntas eius, qui potest condonare; si nimirum ille sit ita affectus, ut si rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non est inuitus, saltem quoad substantiam, & si fama non restituatur. Vide C. Lugo l. c.

Quæres II. An restitutio famæ licitè condonetur?

Resp. Licitè fit in ijs casibus, in quibus seipsum licet infamare: in quibus autem, & quam grauiter peccat se infamando, in ijsdem, & tam grauiter peccat condonando. Nau. Trull. l. 7. c. 10. d. 28. Vnde resolues.

I. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter, 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit uir ualdè utilis Reip. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem. Sot. Less.

Trul. l. c. qui tamen notant; condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios; secus quando redundat. Vnde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios; neque filii, quando in parentes. Vide Aut. cit.

II. Ex eo verò præcisè, quod infamatus, vel contumelia affectus; conuersans cum infamatore, videatur remittere iniuriam, non censetur condonare restitutionem famæ, vel honoris; sicut nec alia debita per familiaritatem. Nauarr. c. 18. Trull. dub. 29.

Quid de Præcepto nono, & decimo. Cap. II.

RESp. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis secundæ tabulæ, præsertim sexto, & septimo vetantur. Qua de re vide supra; & patebit ex dicendis de peccatis, infra lib. 5.

Quid de Præceptis Ecclesiæ. Cap. III.

RESp. Etsi ea sint plurima; præcipuè tamen toti Christiano populo communia, quinque numerantur. Ex quibus hic agendum restat de tertio, quia de primo, & secundo actum est in præcepto 3. Decalogi, de quarto, & quinto, infra lib. 6. de Sacram.

DVb. I. Quid requiratur ad ieiunium Ecclesiasticum, & quanta eius obligatio? Resp. Ieiuniū ex præcepto Ecclesiæ, obligante sub mortali, requirit tres conditiones. Laym. l. 4. t. 8. c. 1. n. 13.

I. Est vt non fiat secunda comestio. Quæ ita necessaria est conditio, vt secunda comestione pecces mortaliter; reliquis autem supra secundam, ad summum venialiter tantum. Lay. c. 1. n. 12. & 13.

II. Est abstinentia ab esu carnium, itemque ouorum, & lacticiniorum; eo quod ex carne originem trahant, multumque nutriant. Vnde intra quadragesimam iure communi prohibentur; extra eam permittuntur. Imò intra eam, quibusdam locis consuetudo permittit, quæ vbique notanda est. Bonac.d.vlt.q.1.p.2.ex Sylu.Nauarr. Less Azor. Laym.l.c. Fill.Fagund.p.4.l.1.c.2. Adde, dispensatum quoad carnes, etiam lacticiniis, & ouis vesci posse; non tamen vice versa: & cui est permissus esus carnium, etiam secunda refectio permissa videtur, vt contra Regin.Less. Nauarr. &c. probabiliter docet Azor.l.7.cap.10.q.3.Fill.t.27. cap.3.q. 4.Tol.&c.Confirmatque Bonac.l.c. si esus carnium sit permissus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantum. Vide Less. Fill. Azor. &c. Ratio, quia de essentia ieiunii est abstinentia à carnibus.

III. Conditio est, certa hora refectionis: quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, sed moraliter. Dictam autem horam notabiliter, sine iusta causa, præuenire, mortale putat Nauarr. & quidam alii; sed probabilius docent esse veniale Tol. & Filliuc.eo quod non violetur substantia, sed tantum circumstantia. Tol.Less. d.2. nu. 13.v.Laym. c.1. nu. 10. & seq.

Dixi, notabiliter, & sine causa; quia præuenire ex iusta causa, v. g. si iter faciendum, si hospites dimittendi, &c.& absque ea, per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam, & licita est, & laudabilis, si nihil ante sumas. Ex dictis resolues.

I. Non soluitur ieiunium per diuisionem prandii, ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamuè causam rationabilem, vti apud religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ: quia nonnisi vnicam refectionem intendunt. Et hinc Sanch.to. 2. opusc. l.5.c.1.dub.24.Escob.t.1.E.7.cap.3.n. 29.excusant

famulos mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex reliquijs gulosè sumant, tùm ut melius seruiant, tùm ut famem subleuent; intellige, si cum illorum refectione licita moraliter uniatur. Nec soluitur per sumptionem electuariorum, uel crebiorem haustum, ante quem modicum sumere, ne potus noceat, permittit Azo. Escob. t. 1. E. 7. c. 3. num. 28. & quidem toties, quoties biberit, dummodo non in fraudem ieiunii, u. g. 5. uel 6. amygdalas, uel quid simile. Regin. &c. cum Dian. p. 1. t. 9. R. 24. quia ordinantur potius ad alterationem corpori, uel digestionem ciborum, quàm nutritionem.

Excipe tamen 1. Si quis sumeret lac, iusculum, & similia, quæ siuè sorbeantur, siuè comedantur, non habent rationem potus, sed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, pira, uel etiam vuas in magna quantitate sumeret; quia habent rationem cibi. Dicast. & alii 6. cum Dian. p. 9. t. 6. R. 14. 3. Nisi quis in magna quantitate electuaria, in fraudem ieiunii sumeret. Qui verò in potu valdè excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra ieiunium, peccaret, saltem mortaliter. Lay. l. c. nu. 7.

II. Ieiunium non soluitur per collatiunculam uespertinam, & si hæc non ad somnum, sed nutritionem ordinetur: quia consuetudo permittit. Addo, vespertinam: quia sine causa non licet illam sumere manè, uel meridie: ex iusta tamen causa licet utrumque; ut si fiat ratione debilitatis, negociorum, studiorum: sine ea, erit ueniale tantum, cum non uioletur substantia ieiunij.

Quoad eius quantitatem communiter designatur quarta, uel quinta pars integræ cœnæ, contra Dian. 1. p. t. 4. R. 117. Turr. &c. docet Regin. c. 2. l. 6. nu. 185. Laym. c. 1. num. 9. Fill. tom. 2. t. 27. p. 2. c. 2. q. 7. num. 33. dicens, ita decisum esse in celebri academia Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserint. Ide probat Escob. t. 1. E. 13. cap. 3. num. 61. siquidem cæna ordinaria duarum

librarum pondus non excedat; qui talis in reliquis præcepti modica censetur, ac proinde tanto quis magis minusue peccat, quanto magis, vel minus transgreditur. Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus permitti secularibus, quam religiosis, nobilibus, quam plebis, & in frigidis regionibus, quam in alijs, vt notat Laym. l.4. t.8. c.1. & Bonac. l. c. Plus item quibusdam locis in vigilia Natiuitatis Domini, & alibi in Cœna Domini, permitti ex consuetudine, dicit Medin. Caiet. nu.34. & Sanch. in opusc. Escob. t.1. E.7. c. 3. Quod Bonac. non improbat, vbi ea consuetudo est recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem leuiores, ut fructus, aliaué ex sacchar, & melle confecta; & pro more regionis parum butyri, & casei, ut in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam. Laym. l.c. n.9

III. In confessione non sufficit dicere, non seruaui, aut fregi ieiunium; sed addendum, utrum refectione multiplici, an esu carnium. Et si hoc utrum semel, an sæpius quantitatem notabilem sumpserit: quia probabile satis est, etiam in hac materia, paruitatem à mortali excusare, ut docet Bon. tom.2. d. ult. q.1. p.2. & Tan. t.3. d.3. q.3. dub. 5. u.g. si coquus, aut ægroti minister, parum carnis prægustet: Escob. l.c. nu.54. Sanch. in opusc. tom.2. l.5. c.1. dub.12. num. 10. uel ex aliis cibis quartam tantum partem collationis serotinæ, siuè unam, uel duas uncias sumat; hanc esse materiam paruam, cum Turrian. & Leon. docet Dian. p.5. t.5. R. 11. & p.8. t.7. R. 54. esse probabile. Si autem sæpius eodem die parum sumeret, peccaret grauiter; quia materiæ illæ coalescerent in unam magnam, ut contra Salas docet Dian. p.3. t.6. R. 43. Denique si fit in quadragesima, utrum fregeris esu ouorum, aut lacticiniorum. Tametsi enim Dian. t.9. R.45. & tom.6. miscel. R.80. citās multos

Doctores, dicat, certum esse, quod sit mortale, si non ex iure positiuo, saltem ex consuetudine, in omnibus ferè mundi partibus recepta, vesci ouis, & lacticinijs in Quadragesima; probabile tamen est, & tutum (saltem in his Germaniæ partibus) esse tantùm veniale. Laym. c. 1. num. 3. Fagund. l. 1. cap. 2. &c. Tùm quia, licet consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali, obligat. Vide Fill. t. 27. cap. 3. Bonacin. num. 2. Tùm quia Ecclesia non tàm grauiter adhoc obligat; vt patet tùm ex verbis ipsis, tùm ex faciliore dispensatione in his, quàm in carnibus. Ob quam caussam etiam, laridi, & adipis vsum, facilius concedi posse pauperibus, docet Laym. l. 4. t. 8. cap. 1. nu. 5. Imò ait, nec diuitem propter eum vsum, continuò damnandum esse peccati mortalis: præsertim cum Sylu. V. ieiunium, & alii dicant, eum cui ouorum, & lacticiniorum vsus permissus est, etiam laridi, & sigiminis permissum videri: idque non improbet Azor. l. 7. cap. 10. qu. vlt. Vide Laym. hic, Fagund. p. 4. l. 1. cap. 2. nu. 20. vbi dicit, pinguedinem inter carnes non computari. Vide Dian. p. 1. t. 9. R. 21. Verum in his videndum vbique, quid recepta piorum consuetudo ferat, à qua non temerè recedendum. Azor. l. 7. c. 10. q. vlt.

Dixi, si sit in quadragesima; quia extra eam licitè vescitur ouis, qui debet ieiunare, v. g. ob Iubæleum, Henr. &c. vel ex pœnitentia sacramentali, Fagund. vel ex voto, aut vigilia. Vide Dian. p. 1. t. 9. R. 5. & 6.

DVb. II. Quæ causæ excusent à ieiunio? Resp. Hæ sequentes. 1. Superioris dispensatio; qua tamen non est opus, si necessitas sit euidens; sed in dubio tantum: idque siuè ad esum carnium, siuè ad secundam refectionem. Talis autem superior est Episcopus, & Parochus, etiam præsente Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet. Imò Sylu. & Sanch. de matr. lib. 8. d. 9. n. 27. & in opusc. t. 2. l. 5. cap. 1. dub. 5. nu. 18. absolutè affirmat, posse dispensare præsente Episcopo: quia, inquit, ad

Epi-

Epiſcopum non recurritur in minimis, vt vſus habet; quod Epiſcopi ſciunt, & non contradicunt. Verum id totum pendet ab vſu, & conſuetudine, ſine qua non licebit. Vide Trull. l. 3. cap. 2. d. 7. Item Prælatus, & in eius abſentia Vicarius illius, vt habet Sanch. loco cit. reſpectu ſuorum religioſorum: non tamen Confeſſarius, licet priuilegiatus, ſi non ſit Parochus; quia non habet iuriſdictionem in foro externo. Sanch. l. c. contra Palatium. Vnde tantum poteſt iudicare de iuſtitia cauſæ. Cauſa autem valida ad diſpenſandum erit vel vera, vel quæ talis putatur: ſufficit enim credulitas inculpata. Item, cum quis bona fide putat ſe à ieiunio excuſari, & ſi cauſa inſufficiens ſit, tantùm venialiter peccare, docet Caiet. At ſi verè bona fide putet, ſe planè excuſari, nullo modo peccare videtur.

II. Cauſa eſt impotentia, qua excuſantur, qui ſine notabili damno non poſſunt ieiunare; vt ſunt iuniores, vſque annum 21. completum: quibus tamen poſt 7. annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, conualeſcentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio, quia hi omnes egent alimento multiplicato: vti & ſenes communiter ſexagenarii, niſi euidenter conſtet, poſſe ieiunare ſine damno. In dubio autem an poſſint, non tenentur cum periculo tentare fortunam; quia cum de ætate conſtet, & robur ſit dubium, non eſt expectandum, donec deficiat, tunc enim irrecuperabilis eſt defectus. Gran. 1. 2. d. 6. tr. 3. p. 1. dub. 6. ſ. 5. n. 39. Eſcob. Laym. l. 4. tr. 8. cap. 3. Tann. 2. 2. d. 3. q. 3. dub. 5. Fill. tom. 2. t. 27. p. 1. cap. 6. & cæteri communiter, contra Nau. Sa, Sanc. de matrim. tom. 2. l. 7. d. 32. nu. 17. & parte 2. Conſil. l. 5. cap. 1. d. 4. nu. 7. item Dian. p. 1. t. 9. R. 20. &c. qui abſolutè, ſine omni reſtrictione, ſexagenarios omnes à ieiunio liberant. Quam ſententiam Trul. tanquã communionem, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, vt ait, ſequitur (cum Molfeſ. Ortiz, &c.) l. 3. cap. 2. d. 7. nu. 3. præſertim cum

scrupulis, quibus exponit contrariis liberet. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus vouerunt ieiunium, adduntque esse probabile, quod sufficiat si annus 50. sit inchoatus, eo quod is in fauorabilibus habeatur pro completo. Dian. p. 5. t. 14. R. 83. ex Naldo, & Sanch. Item p. 9. t. 7. R. 73. ex Trull. & aliis 6. Eademque ætate (vti & ante annum 21.) Regulares non teneri ad ieiunia sui ordinis, probabile affirmat Dian. p. 9. t. 7. R. 73. ex aliis 4. qui etiam probabile censet excusari fæminas quinquagenarias. p. 9. t. 7. R. 73. ex aliis 4. Denique pauperes, qui non habent alium cibum, præter prohibitum: uel non sufficientem pro vnica refectione. Vide Sanch. in opusc. ubi ex Nauarr. Gabr. Angl. excusat eos, qui laborant tertiana, uel quartana; item qui ex uacuitate stomachi, notabilem capitis dolorem, uel uertiginem patiuntur, uel tota nocte calefieri, aut dormire non possunt. Neque hos teneri mane sumere collatiunculam, & vesperi cœnam, notat Dian. p. 1. t. 9. R. 51. ex Fill. & aliis 3. quia nemo tenetur peruertere ordinem refectionem.

III. Causa est labor, uel officium, cum quo ieiunium non possit consistere, qualis est agricolarum, & multorum opificum, ut fabrorum, pistorum, sutorum, &c. (& si de sutoribus neget Angles: cuius sententiam Sanch. dicit esse ueram, si non suant, sed tantum scindant corium, & materiam præparent:) non tamen pictorum, sartorum, quorum labor exiguus est. Excusat etiam Lay. l. 4. t. 8. c. 3. figulos, argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cæmentarios, coriarios, & textores. Dian. p. 4. t. 4. R. 138. & Gordonus to. 2. l. 6. q. 18. c. 6. uertentes prælum typographicum, non tamen typorum compositores, fossores autem, ferrarios, & similes, etiam die vno, uel altero, quo non laborant, excusat Azor. &c. cum Dian. p. 1. t. 9. R. 9. Similiter excusatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, ut ait Sanch. in opusc. l. c. v. Fill. n. 119.

Ratio

Ratio horum omnium eſt, quia communiter horum uires non ſufficiunt, ad huiuſmodi labores cum ieiunio.

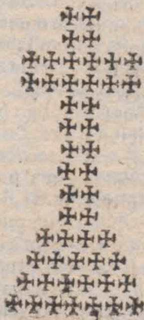
Dixi: pedibus; quia multi non excuſant equites: longa tamen equitatio ad plures dies, ut docet Fill. t. 37. c. 6. meritò excuſat. Vbi etiam concedit, ob labores præcedentes, & ſubſequentes, poſſe aliquem excuſari, ſi probabiliter debilitatus, uel debilitandus putetur, ita ut officio ritè fungi nequeat. Vide Bon. d. ult. q. 4. n. 11. Ex eodem capite Doct. excuſant coniugem, ſi debitum reddere non poſſit, quando ieiunat, uti & uxorem, quæ ob maciem non poſſit cum ieiunio ſe uiro gratam præſtare. Bon. l. c. Atque uniuerſim loquendo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum ieiunii, ait Caiet. Quod intellige, niſi iſta obligatio ſit ualdè leuis, & rationabiliter poſtponenda obligationi ieiunii.

IV. Eſt pietas, uel maius bonum. Vnde excuſantur, qui cum ieiunio non poſſunt uacare operibus melioribus, u. g. Concionatores, Præceptores ordinarii, Confeſſarii, Cantores, & quotquot opera charitatis, & miſericordiæ, tàm corporalia, quam ſpiritualia exercent, etiam ob mercedem, ſi ea cum ieiunio peragere non poſſunt. Fill. to. 2. t. 27. p. 2. c. 6. n. 24. Azor. p. 1. l. 7. c. 28. Fern. Nau. Syl. Fagund. &c. Atque hi quidem omnes intelligunt, & ferè addunt, quando eorum labores cum ieiunio non poſſunt conſiſtere. Diana autem (abſolutè loquendo) p. 1 c. 9. R. 9. Prædicatores, qui diebus quadrageſimalibus (intelligo omnibus) concionantur, putat à ieiunio excuſandos: quia, inquit, ſummoperè laborant: non item eos, qui Dominicis tantum concionantur, niſi ſint debiles. Sanch. tamen in conſil. p. 2. l. 5. c. 1. d. 13. n. 6. 7. & 8. & Trull. l. 3. c. 2. d. 7. putat à ieiunio quadrageſimæ communiter, & regulariter excuſari eos, qui ter, uel quater in hebdomade concionantur, cum feruore. De Lectoribus uerò Dian. l. c. cum Fagund. p. 4. l. 1. c. 8. n. 19. cenſet, non omnes excuſandos, ſed eos

tan-

tantum, quorum labor est improbus; uel qui ita sunt debiles, ut satisfacere non possint. Idem ferè sentit Sanchez, licet loco cit. putet, Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt (ut in Societate faciunt præceptores grammaticæ) satisfacere, si media quadragesima, siuè ter in hebdomade ieiunent; eo quod sit magnus labor; & paucis annis sic fatigantur, ut progredi non possint. Sic ille. Verùm præstat, ut superiores, ad tollendum scrupulum, cum talibus dispensent, vt monet idem Sanch. loc. c. nam in omnibns istis, regula certa, & uniuersalis statui non potest alia, quam quod lex Ecclesiæ non obliget, cum magna difficultate, vt notat Laym. c. 3. nu. 3.

V. Charitas, vel etiam vrbanitas secundum quosdam excusat etiam à veniali eum, qui die ieiunii rogatus ab amico, modicum cibi sumit. Medin. Fagund. Fill. Dian. p. 1. t. 9. R. 29. uel qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum, etiam carnis. Nauarr. Sanchez, Dian. p. 5. t. 5. R. 32.

LIBER

LIBER QVARTVS

DE PRAECEPTIS PARTICVLARIBVS certo hominum statui proprijs.

CVM omnes fideles sicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum, & officiũ uniuscuiusque, teneantur scire sub peccato mortali; itaut ipsa eorum ignorantia uincibilis (licet non sequatur transgressio) sit peccatum mortale: Sylu. Sayr. Sanch. Baldel. tom. 2. l. 1. d. 9. num. 8. & 9. hinc post præcepta omnibus communia, agendum de præceptis propriis certorum statuum in particulari.

De statu Religioso. Cap. I.

DVb. I. Quæ sit natura status Religiosi? Resp. Status Religionis est fidelium, ad diuinæ charitatis perfectionem tendentium, editis uotis perpetuæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ, stabilis in communi uiuendi modus, ab Ecclesia approbatus.

Dico, ab Ecclesia: quia & si olim Episcopi Religiones approbare poterant; postea tamen in Concilio Lateranensi; sub Innocentio Tertio statutum est, ne noua religio inducatur, nisi approbata à Papa. Ratio est, quia cum religio sit communitas sacra, in qua debet esse spiritualis iurisdictio, hæc autem à Papa proueniat, decens est, ut talis communitas ab eodem approbetur.

betur, Laym. l. 4. t. 5. cap. 1. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Ad essentiam religionis non requiruntur vota solennia Ratio, quia qui in Societate IESV vota simplicia edunt, sunt veri religiosi, vti definiuit Gregorius XIII. in bulla Ascendente Domino. Laym. loc. cit. nu. 4.

II. Non sunt religiosi, ij ordines militantes, qui coniugalem castitatem tantum vouent. Sunt tamen verè religiosi, milites S. Ioannis, & Teutonici, eorumque similes, cum tria vota substantialia habeant. Similiter ex fratribus, & sororibus tertiarijs, siuè Ordinis S. Francisci, siuè aliorum, tantum sunt religiosi, qui in religione approbata, secundum certam regulam, tria vota substantialia emittunt. Contra autem ij non sunt, qui licet tria ista emittant, & communiter vel seorsim habitant, regulam tamen à Sede Apostolica approbatam non profitentur. Laym. l. c.

III. Religiosi non sunt, qui edito voto perpetuæ paupertatis & castitatis, obedientiam vouent Confessario, aut Episcopo. Ratio, quia tali voto non subiiciuntur iurisdictioni spirituali, quæ à Deo, medio eius Vicario, prouenire debet Ibid. num. 7.

IV. Etsi Papa in votis solennibus religionis dispensare possit, vt quis desinat esse religiosus; non potest dispensare tamen, vt quis manens religiosus, substantialibus votis non teneatur: quia ad essentiam religionis illa spectant. Laym. l. c. nu. 8. ex Nau. &c.

V. Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ religionis; & si quoad aliquos effectus paupertatis & obedientiæ, exemptus censeatur. Deinde, & si iugo regulæ absolutus sit, quoad culpam & pœnam; tamen ex obligatione moralis honestatis ex ea seruare debet, quæ eum decent & cum eius munere consistunt. Hinc quoad habitum, sui ordinis colorem deferre debet; & si quoad figuram, Epi-

Episcopis secularibus se conformare possit, vt Clemens VIII. concessit apud Sanch. 6. mor. cap. 6. Imò, si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degradatione; tamen non tenetur ad regularem obseruantiam redire: quia retinet eminentiam Episcopalem, ob quam obedientia regulari exemptus fuit. Ibid. ex S. Thom. Rodri. Sanch. &c. Secus est in Cardinali religioso, qui non est Episcopus, hic enim relicto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia; ideoque si Papa eius renunciationem acceptarit, tenetur redire ad obedientiam regularem sui ordinis. Palaus, de Lugo Resp. mor. l. 5. d. 12.

VI. Religiosus ad Parochiam promotus, cum votis astrictus maneat, tenetur deferre habitum religionis, regulamque obseruare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantum secundum moralem honestatem, sed sub obligatione grauis culpæ, si ad eam regula obliget. Ita Laym. l. 4. t. 5. ca. 1. nu. 11. & 12. Vbi addit, quod & si Parochus religiosus in iis, quæ ad regulam spectant, subiectus maneat superiori; iam tamen consuetudine multis locis obseruari, vt non tantum in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisque aliis, ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subiiciatur. V. Sylu. Sanch. l. 6. mor. c. 6. nu. 36.

DVb. II. Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ? Resp. Ad valorem eius, tres requiruntur conditiones. 1. Est qualitas, seu aptitudo vouentis, scilicet, vt iuxta Trid. sess. 25. c. 15. de Regularibus, decimum sextum ætatis annum expleuerit, annumque integrum, cum religioso habitu, steterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod per statuta a Pontifice confirmata, in isto ordine substantiale esse censeatur. Azor. tom. 1. l. 12. cap. 2. q. 6. & 7. Rodriq. tom. 2. cap. 6.

II. Conditio, Consensus & acceptatio expressa, vel tacita Prælati ordinis; per hanc enim religioni

gioni incorporari debet. Idque ordinariè, non tantum cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certè maioris, aut principalioris partis; secundum cuiuscunque ordinis statuta. Nau. Less. ca. 41. d. 7.

III. Vt professio spontè facta sit, non cogente graui metu, qualis esset incarceratio, alimentorum subtractio, eo quod in professionem consentire noluerit. Idemque metus reuerentis, non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum & imperii, sæpius repetita importunitate, aut graui offensione, aut diu continuata indignatione consanguineorum; adiunctis etiam minis de subsidiis negandis, si ex religione egrediatur: hæc enim, vel singula, vel certè simul iuncta, considerata conditione hominis rudis, timidi, &c. metum istum incurrere possunt, & professionem irritare, vt docet Layma. cum aliis lib. 4. tract. 5. cap. 5. Less. lib. 2. cap. 43. dub. 7. Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Is, qui professionem irritam edidit, ex defectu alicuius conditionis ex iam dictis, nisi eam postmodum tacitè, vel expressè ratificauerit, egredi religione, & vxorem ducere potest: licet ob euitationem scandali, causam egressus dicere debeat: & si ad forum externum causa deueniat, defectum professionis probare; idque intra quinquennium à die professionis, post illud enim non auditur iuxta Trident. c. 19. sess. eadem: Quia præsumitur eam interea ratificasse.

II. Quod si tamen sciret, illam iuris præsumptionem falsam esse, eo quod vel ignorans impedimentum, vel metu graui, aliauè iusta causa impeditus, reclamare intra quinquennium non potuerit; vel impedimentum sit essentiale, ac perpetuum, aut saltem vltra qninquennium duret, eo elapso potest reclamare, debetque audiri in iudicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui, vt contra Bonac. de clausd. d. 4. q. 2. p. 10. docet Nauar. Sanc. d. 37. n. 22. Less. lib. 2. cap. 41. d. 7. Azor. lib. 12

lib.12.ca.4.q.vlt.Dian.p.3.t.2.R.53. Barb.in Trident.sess.25. cap.19. nu. 8. vbi plures alios citat:& nisi aliud quid impediat, fugere potest, vt docet Laym. Qui addit, quod si fuga sine graui scandalo, vel incommodo tentari non posset, monendum à Confessario, vt professionem tacitè ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat, actusque iis proprios exerceat, cum intentione, quod professus talis ordinis esse velit. Vide Aut. cit. & Dian. p. 8.t.7. R. 51. vbi ex Trid.sess. 25. cap.19. probat, Episcopum de nullitate professionis, sine interuentione superioris regularis sententiam ferrè non posse, & si faciat, forè nullam.

DVb. III. Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis? Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi professionis tenetur velle seruare suum statum, qui est perfectionis, siuè tendentium ad perfectionem (licet secundum se non sit præcepti, sed consilii) hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem. S. Tho. 2. 2.q.186.a.1.& 2. & q.184.a.5. Laym.l.4.t.5. cap.1. nu.1.Suar.de relig.to.4.l.1.c.4.Bardi.de consc. d.7. c.7. §. 5. Vnde resolues.

I. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantùm studere perfectioni. Bardi.&c.l. c.

II. Tenetur tendere ad perfectionem, 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea. Laym. l. c.c.9.nu.13. 4. Tenetur aliquibus mediis vti, & si omnia media abiiciat, non est in statu salutis. Suar. Laym. l. c. dicens: si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita, & regulas negligat, eo quod sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, siuè specialiter non præcepta, nec promissa; quia aliàs moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis. Suar. l.c.

III. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis, non per alia, hoc est seruando

ſuas regulas. Sanch. l. 6. c. 5. num. 1. & 2. Hinc peccat 1. per contemptum regulæ, hoc eſt, ſi nolit ſubiici. Ibid. num. 6. 2. ſi tantum velit ſeruare, quæ ſub mortali obligant, quia contemnit perfectionem. Ibid. num. 7. 3. per actum directè contrarium: hoc eſt, nolendo perfectionem: quod eſſe mortale docet Sanch. n. 10. Pellizor. & Bardi. l. c.

IV. Si quis non tantum intendat non eſſe ſollicitus in obſeruatione regulæ; ſed etiam nunquam ſeruare, etiamſi facilè poſſit, eſt mortale, vel proxima diſpoſitio ad illud, vixque poteſt fieri ſine contemptu formali. Suar. l. c. nu. 24.

V. Si ex remiſſione animi, & ſine vllo iuſto titulo, per directam intentionem, velit aliquam regulam non ſeruare, erit ſaltem leuis contemptus, & peccatum veniale. Suar. l. c.

VI. Frequenter, & ex conſuetudine violare regulam, eſſe mortale, dicit Sanch. l. 6. mor. cap. 4. num. 18. & 20. Tùm quia perturbat religioſam diſciplinam: tùm quia ſecundum quoſdam, eſt contemptus interpretatiuus, vel ſaltem probabiliſſimum eius periculum: tenetur autem ſub mortali ita viuere, vt non ſit grauiter pernicioſus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad regulæ laxitatem. Sanch. Laym. l. 4. t. 5. c. 9. tùm quia conſtituit ſe in eo ſtatu, vt tanquam incorrigibilis ſit expellendus; tenetur autem quiſque ratione votorum, quibus ſe Religioni addixit ita ſe gerere, vt ſit tolerabilis, & non mereatur expelli: atqui nullum conatum perfectionis adhibendo, regulas ſine diſcrimine tranſgreditur, reddit ſe intolerabilem, vt debeat expelli, aut, ſi toleretur, plurimum nocet: ergo per accidens, & indirectè agit contra profeſſionem, peccatque mortaliter. Sanch. c. 4. nu. 18. v. Auth. cit.

VII. Religioſus Societatis IESV peccat mortaliter, ſi non adhibet diligentiam in cauendis defectibus, ob quos ſe dimittendum, vel eiiciendum præuidet: & licet ita dimiſſus, ſit liber in conſcientia; ſi tamen ſit dimiſſus ob fraudem, vel

peccata

peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, vtpotè obtenta per dolum dantem ipsi causam; (sicut in matrimonio, & cæteris contractibus) undè subiacet pœnis apostatarum. Bonac. de claus. q. 2. p. 12. §. 1.

VIII. Scholasticus Societatis IESV, qui prauis moribus, de industria dimissionem extorsit, uel falsis allegationibus impetrauit, non est liber a uotis. Less. l. 2. c. 40. d. 15. Sanch. l. 6. c. 9. n. 99. Laym. l. 5. t. 5. c. 9. nu. 13.

DV. IV. Ad quid religiosus obligetur ui uotorum? Resp. Religiosus ex uoto paupertatis obligatur, ut nihil habeat proprium. Nomine proprii autem intelliguntur bona temporalia pretio æstimabilia, quorum dominium, uel certè facultatem disponendi liberam, & independentem, in perpetuum abdicauit. Constat ex capite Non dicatis, 12. q. 1. c. Monachi.

Dicitur I. Bona temporalia: quia retinet religiosus dominium bonorum spiritualium, honoris, famæ, & similium. Item ius eligendi, præsentandi, conferendi regulare beneficium, &c. S. Thom. 2. 2. q. 186. a. 7. Sanch. l. 7. c. 18. Less. l. 2. c. 4. d. 5. Laym. l. 4. t. 5. cap. 7.

Dicitur II. Dominium, uel facultatem disponendi, propter religiosos Societatis IESV, qui post emissa uota, retinent, & acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent ius actuale, de iis pro suo arbitrio disponendi, uel utendi; in cuius abdicatione, essentia religiosæ paupertatis consistit. Sanch. Laym. l. c. num. 3.

Dicitur III. Independenter: quia religiosus, etiam professus, potest habere peculium dependens, & reuocabile ad nutum superioris, quod nomine proprii non comprehenditur. Laym. l. c. nu. 12. Vnde sequentes Casus resoluuntur.

I. Non repugnat uoto paupertatis, quod Religiosi habeant bona in communi, etiam immobilia. Imò sine consensu Papæ, non possunt se

obligare communitati, quod ea nunquam sint acquisituri; quia præiudicarent immunitati Ecclesiasticæ. Lugo Resp. mor. l. 3. d. 8. Neque possunt fructus, seu reditus à donatore destinatos ad ea eméda, applicare ad vsus alios, v. g. soluenda debita, &c. Ibid. d. 10.

II. Non repugnat paupertati, si religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine monasterii, idque in monasterii commodum. Imò nec repugnat, si detur in commodum, vel incommodum ipsiusmet religiosi, aliquod Ecclesiasticum beneficium. Quo casu competit ei administratio redituum, quos ad sui sustentationem, piasque causas, applicare potest, iuxta Canonum concessionem: quod reliquum est, pertinet ad Ecclesiam, vel Beneficium, cui seruiuit: ac consequenter donationes de reditibus beneficii factæ ab eo in vsus non pios, inualidæ sunt, & contra iustitiam, neque accipientes possunt tuta conscientia retinere. Suar. tom. 4. de rel. l. 5. Molin. d. 276. &c. communiter. Ratio, quia non habent dominium dictorum redituum. Lugo de iustit. tom. 1. d. 4. s. 1. Nihilominus Vvading. apud Dian. p. 8. t. 6. R. 133. probabile censet, quod & si illicitæ, validæ tamen sint istæ donationes; idemque multò magis de donationibus Episcoporum regularium censet cum eodem Dian. l. cit. R. 132. &c. contra Sanch. Suar. &c. Ad monasterium verò omnia alia, quæ aliundè, quam ex Beneficio acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ Nauar. Azor. to. 1. l. 12. c. 10. q. 6. & 7. Molin. Laym. l. c. vide Trid. sess. 25. c. 2. de Regul.

III. Non tantum iure antiquo, sed etiam post Tridentinum, probabile est, religioso in monasterio, uel iuxtà illud manenti, annuatim assignari posse reditum, ut ex eo uiuat suo commodo, & incommodo, reuocabiliter tamen ad nutum Prælati. Similiter monialibus victum præberi posse, itaut ipsæ sibi labore manuum uestes comparent. Ita contra Azor. Less. & Mol. docêt Sanch. l. 7. mor.

c.22. Tann. Laym. l 4. cap. 7. Qui addit, talem consuetudinem, ubi uiget, non damnandam: probat tamen tolli debere si commodè possit, monetque non sine urgentissima causa introducendam.

IV. Peccat contra paupertatem religiosus, si quid, seu domi, seu foris, etiam ex ijs, quæ ad uictum, & uestitum pertinent, sine superioris consensu expresso, tacito, vel præsumpto, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, uel accommodet. Ita Less. l. 2. cap. 41. d. 8. & d. 9. nu. 79. Sanch. 7. mor. cap. 19. nu. 53. & cap. 21. nu. 32. Suar. tom. 3. de relig. l. 8. cap. 11. Laym. l. 4. t. 5. cap. 7. Azor. tom. 1. l. 2. cap. 12.

Dixi, sine consensu tacito: quia si Prælatus sciat, subditum aliquid accipere, retinere, uel expendere, & non prohibet, cum facilè possit, tacite consentire, & approbare uidetur. Vnde Sanch. 6. mor. cap. 19. ait, si in aliqua religione consuetudo uiget aliqua recipiendi, uel expendendi, sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat. Et si Prælatus subdito donet, uel donari permittat imagines, rosaria, &c. sciens non indigere ijs omnibus ad proprium usum, tacitè facultatem concedere censetur, donandi alijs, ut notat Laym. Monet tamen Less. talem consensum non præsumendum, nisi in rebus paruis; & crebrò occurrentibus.

Dixi II. uel præsumpto: hic enim locum habet cum res urget, superiorque non est præsens. Ad hunc autem, ut vult Sanch. & Bonac. non sufficit, quod superior libenter concederet, si peteres, (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti solitæ, licerent sine uenia; quod cederet in euersionem disciplinæ regularis) sed requiritur, ut ipse censeatur concedere, quamuis non petas, & nolit in ijs circumstantijs te petere. Addit tamen Suar. & Less. excusari à mortali, si præsumatur affectus superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. Ratio, quia tunc censetur rem habere

ex voluntate superioris, saltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideoque si superior tantum sit inuitus, quoad modum, venialiter quidem peccari, non tamen contra paupertatem, docent Suar. Sanch. Laym. l. 5. t. 5. c. 7.

IV. Contra votum paupertatis peccas, si quid ex rebus in vsum tuum concessis, in alium vsum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas lata culpa. Ratio, quia in ijs tantum habes vsum facti, idque precario, quamdiu superiori videbitur: estque actus dominii, posse rem arbitratu suo destruere. Sanch. ca. 19. Laym. n. 6. Less. n. 79.

V. Item peccas, si quid abscondas, vt illud liberæ dispositioni superioris subducas. Nec Procuratores, Oeconomi, Administratores, Prælati inferiores, quicquam possunt expendere, contra quam regula ordinis, voluntas superiorum, vel consuetudo postulat. Ratio, quia non sunt domini bonorum communium, sed tantum administratores. Laym. n. 9. ex S. Tho. &c.

VI. Si Prælatus permittat subdito, vt bona, ex quacunque causa, aut titulo prouenientia, in vsus vanos, turbas, aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa, & statum suum dedecentia, penes se habeat, peccat & Prælatus, & subditus contra votum paupertatis; estque talis donatio, seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia. Nauar. Sylu. Valentia, Mol. t. 2. d. 276. Azor. Less. d. 9. Sanc. Lay. Quia Prælatus non potest dare veniam maiorem, quam ipse habet: ipse autem cum non sit dominus non potest bona suo arbitratu, & inutiliter expendere; sed tantum in Religionis necessitatem, & vtilitatem V. C. de Lugo iust. d. 3. sect. 7. nu. 131.

Resp. II. Religiosus voto Castitatis obligatur, ut abstineat se ab omni voluntaria delectatione venerea, interna & externa, proindeque si quis contra castitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ & sacrilegii. Less. & Laym. c. 8.

Resp. III. Religiosus ex voto obedientiæ, obligatur ad omnia, quæ superior præcipit, secundum regu-

regulas & constitutiones ordinis, siuè directè, & expresse, siuè indirectè, & implicite. Et quidem si præcipiat in virtute S. Obedientiæ, in nomine Domini nostri IESV Christi, vel simili forma, tenetur obedire sub mortali: quia intendit obligare quantum potest: sub veniali autem, si alia forma vtatur, vel sub nullo; quod consuetudo in Societate IESV approbat. V.S. Tho. 2.2. q. 104. Sylu. Sanch. l. 6. mor. ca. 1. Less. l. 2. ca. 41. dub. 9. Laym. c. 9.

Porrò quæ indirectè pertinent ad regulam, Sylu. & quidam alii ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem eius obseruationem, Sanchez tamen arctat ad res valdè necessarias, sine quibus regula commodè seruari nequit: alioqui enim superior quasuis corporis macerationes præcipere posset; ordinantur enim ad pleniorem obseruationem regulæ. Laym. l. 4. t. 5. cap. 9. Less. l. 2. c. 4. d. 9. Vnde resolues.

I. Non tenetur subditus obedire in iis, quæ sunt vel contra regulam (nisi superior in ea possit dispensare, & legitima causa dispensandi subsit) vel supra regulam, vt essent magnæ macerationes (nisi in pœnam, vel ad obligationem votorum necessariæ) vel vt acceptet Episcopatum. Dian. p. 6. t. 8. R. 33. & alii sex, vel infra regulam, scilicet, vana (nisi præcipiat ex causa, quæ sit secundum regulam, v. g. vt obedientia exerceatur.) Nec refert, quod regulæ iubeant in omnibus obedire: id enim non de obligatione voti, sed obedientiæ perfectione intelligitur. Ita Suar. Sanch. 6. mor. c. 2. & Laym.

II. Si regula ordinis sub peccato obliget, eius transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio, quia tali, regula non est minus præceptiua, quam vox superioris: & subditus promittens obseruationem regulæ, eo modo, quo ipsa intendit se obligare censetur; proindeque Carthusianus v. g. carnes edens, vel Franciscanus feria sexta non ieiunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. S. Thom. in 2. d. 44. q. 2. a. 3. Va-

lent. Sanch. 6. mor. c. 1. & 4. Vasq. Rodriq. Laym. l. c. nu. 6. Escob. &c.

III. Si regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio, quia talis regula non continet propriè præceptum, sed tantum est ordinatio, seu monitum, obligans tantum ad pœnam, si imponatur. S. Tho. Laym. l. c. &c. Hinc nec transgressio illius ex rationabili causa, & bono fine, seu ex motiuo virtutis facta, v. g. si extra tempora loquatur cum socio, ut mœstum consoletur, est peccatum; erit tamen ueniale, si ex negligentia, corpore animi, alioue inordinato affectu fiat. Laym. l. c. Quem ut plurimum concurrere, adeoque rarò omni culpa uacare, putat Valent. Sanch. & Suar. Qui addunt, quod si quis frequenter, & quasi per consuetudinem, regulam transgrediatur, religiosam disciplinam grauiter perturbet, eaque ex causa in periculo expulsionis se constituat, peccet mortaliter. Lay. l. 5. t. 5. c. 4. Sanch. nu. 18.

IV. Etsi Capitulares nouum statutum condere possint, quo ipsi, aliique postmodum professionem edituri, obligentur; ante tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, si ad regulam ordinis non directè, nec indirectè spectet. Laym. l. c. n. 10. Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem prouinciali (iuxta cuiusque ordinis institutum) concurrente maiore parte suffragiorum; & non sit regulæ difforme. Vide Escob. de leg. E. 1. c. 2. nu. 15. Ratio, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, iuxta Reg. 29. in 6. Addit Lay. & Sanc. ex Sylu. & Azor. tom. 1. lib. 13. c. 11. q. 19. Less. lib. 2. c. 41. nu. 22. nec Pontificem posse religiosos cogere ad arctiorem uiuendi rationem, quam instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, prouenit ex uoto, quod factum fuit secundum proprium regulæ institutum. Si tamen regulæ reformatio necessarium medium esset ad ordinis conseruationem, ad eam Prælatus cum Capitulo,

culo, multoque magis Pontifex illos cogere potest, quando adhoc se implicitè quisque obligasse censetur. Sylu. Less. Sanch. Laym. ll. cc.

V. Etsi consuetum non sit, nec consultum, vt Prælati sub peccato præcipiant actus internos; Probabile tamen est fieri posse, vt docet Laym. Suar. &c. Ratio, quia verisimile est, quod aliqui religiosi ad id se obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres. An subditus teneatur obedire, si dubitet, vtrum sit res licita, quam Prælatus iubet, vel iusta causa imperandi?

Resp. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi: in dubio autem nemo spoliandus est iure, quod habet. Nec dicas, subditum etiam esse in possessione libertatis, cum habeat debitum parendi.

Resp. II. Non teneri, si graue damnum obediendo timeat. Ratio, quia in dubio fauendum est reo, eique de cuius damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione iuris, quo potest se à periculosis rebus conseruare. Less. Sanch. 6. mor. cap. 4. aliique.

DVb. V. Qui possint, vel teneantur ingredi religionem? Resp. Omnes illi, & soli, possunt ingredi religionem, qui sunt sui iuris, nec aliis obstricti: qui verò aliis obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu. Less l. 2. cap. 41. di. 3.

Vnde 1. Non possunt ingredi religionem impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filii, si parentes sine illis se alere nequeant. Laym. l. 4. t. 5. cap. 4. num. 1. 3. Nec serui sine consensu dominorum. 4. Nec qui decipit virginem sub promissione matrimonii. 5. Nec is, qui non est soluendo creditoribus; modò in seculo manendo, possit intra paucos annos soluere. D. Thom. tamen Sylu. Fumus V. Religio, & alii, putāt, illum posse bona præsen-

tia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui iuramento se obstrinxit: præterquam quod sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus vxori. 7. Nec coniuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consummasset, ante expletos 2. menses, qui eis à iure conceduntur; aut nisi alter coniugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. II. Qui vouit religionem, tenetur ingredi secundum sequentes regulas.

I. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum peruersionis. Laym. lib. 4. t. 5. cap. 6. num. 5.

II. Qui vouit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem, non tamen contra; quia minus præstaret quam promisit. Quod si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur à voto strictiorem ingrediendi. Ratio, quia uotum solemne, quo fit personæ traditio, & religioni ius in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale ius religioni strictiori erat acquisitum. Laym. l. c. ex S. Thom. &c.

III. Is, qui vouit experiri religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseuerandi in laxiore. Ratio, quia hoc melius est. Laym. l. c. ex Sanch. &c.

IV. Professo licentiam transeundi ad ordinem laxiorem, Episcopus, vel Prælatus ordinis exemptus, cum consensu Capituli, dispensatiuè ex iusta causa dare potest. Laym. l. c. Less. l. 2. c. 41. nu. 103. Sanch. 6. mor. c. 7.

V. Professus, ad ordinem strictiorem, petita licet non concessa, Prælati sui licentia, ex iusta causa transire potest. Quod addo, quia huiusmodi transitus, sine causa, temerè fieri non debet. Quod si autem fiat, spectanda est austeritas circa silentium, & solitudinem; idque non tantum secundum

cundum institutum regulæ, sed etiam secundum obseruationem præsentem. Probatur ex cap. Licet de regularibus. vide Laym. Less. Sanch. ll. cc. Ex dictis resoluuntur hi Casus.

I. Canonici regulares ad Monachos transire possunt, non contra; cum religio Monachorum austerior sit. Laym. l. c.

II. Professus regulam strictiorem, si ea non seruetur in suo monasterio, alioue eiusdem ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad laxiorem, in quo regula seruetur: itaut considerato præsenti statu, ducat vitam strictiorem. Lay. l. 4. tr. 5. c. 6. nu. 10. ex Sanch. Rodriq. &c.

DVb. VI. Ad quid teneantur religiosi eiecti, & fugitiui? Suppono, Religiosum iustas ob causas à religione expelli posse. 1. Si in graui, vel pernicioso crimine existens, notoriè incorrigibilis appareat: in quo tamen casu, moniales perpetuò potius carceri mancipandas, quam eijciendas, putat Sanch. l. 6. mor. cap. 9. 2. Si ob criminis infamiam sine graui ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admissione reticuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltem admodum graue, verbi gr. lepram, &c. vt docet Nauar. Sa V. Religio num. 34. Sanch. 6. mor. c. 4. num. 56. Ratio, quia in re admodum graui decepit, itaut fraus dederit causam admissionis. Vide Dian. p. 9. t. 9. R. 57. vbi docet, quod licet hactenus ex communi sententia Sanch. Suar. Azor. Rodriq. &c. Religiosi propter delictum aliquod graue, etiam semel perpetratum potuerint expelli, iam tamen propter declarationem Vrbani VIII. editam anno 1624. per nulla priuilegia possint expelli è Religione (excepta Societate IESV) nisi sint incorrigibiles; tales autem non censeantur, nisi vnius anni ieiunio, & pœnitentia in carcere sint probati.

Hoc supposito, Resp. I. Professus è religione ob culpam eiectus, manet religiosus, votisque adstrictus. Laym. l. 4. t. 5. c. 13. ex communi. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Eiectus, rerum, quas acquirit, vsum & administrationem tantùm sibi vendicare potest, non autem dominium: neque illud acquiritur monasterio, cuius non est membrum amplius, sed Ecclesiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, si Beneficium non habet, & exemptus est. Quod si autem non sit exemptus, Episcopo loci. Laym. l. c. ex Mol. & Less.

Dixi, eiectus; quia fugitiuos, & apostatas, iis exceptis, quæ ex Beneficio Ecclesiastico accepta sunt, monasterio acquirere verius est, si illud dominii in communi capax sit: sin minus, Sedi Apostolicæ. Ratio, quia monasterium, instar seruorum, eos vendicare, & reducere poterat. Laym. l. c. ex Azor. Sylu. &c.

II. Eiectus per culpam, non omnino solutus est voto obedientiæ, & si eius executio magna ex parte cesset: quia caret superiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud seruare in præparatione animi, si recipiatur. Laym. loco citato ex Nauar. & Less.

III. Idem à reliquis monasticis obseruantiis, & regulis, vt à ieiuniis, vigiliis, delectu ciborum, & similibus liber est. Laym. l. 4. t. 5. cap. 13. San. 40. Nauar. & alii contra Less. Sanch. &c. Ratio est, quia talium obseruatio non comitatur simpliciter professionem votorum substantialium, sed statum regularem, à quo ille est expulsus.

IV. Etsi non sit improbabile, quod docent Nauar. & Azor. probatque Rodriquez, eiectum tutò manere extra suum ordinem, nec teneri receptionem petere, eo quod iustæ sententiæ suæ eiectionis se conformare possit: contrarium tamen communius est, & probabilius. Ratio, quia cum sit obligatus votis, tenetur se qualificare, vt vota sua conuenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si ordo ipsum reuocet. Laym. l. c. num. 6. ex Sylu. Sanch. & Less.

V. Eiectus potest tutò in seculo manere, si in monasterio non recipiatur, nisi religionem laxio-

rem inire malit: quia aliam non vouit; neque per ipsum (vt suppono) iam stat, quo minus in sua recipiatur. Ita Rodriq. Laym. &c. l.c. Vbi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione eiicere, vt vel aliam religionem intret, vel ad suam reuertatur, immo etiam Ordinarii locorum eiectos ad hoc cogere possunt. Ratio est quod tales non sine periculo, & scandalo aliorum in seculo viuant. Vide Laym. l. c. num. 8. & 9.

Resp. II. Prælati ordinum fugitiuos, & apostatas requirere tenentur, si absque graui ordinis damno possint, & non omnino incorrigibiles videantur. Ita Sanch. l. c. Ratio prioris partis est, quia iure diuino, & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia si ob iustam causam possint eiici, ob eandem etiam, postquam malitiosè exiuerunt, poterunt non recipi. Laym. l. c. n. 7. ex Sanch. &c.

Dixi, fugitiuos, & apostatas: quia per sententiam iustam eiectos, & si se correxerint, necessariò recipiendos, negant Sanch. l. c. & Azor. l. 12. cap. 17. affirmant Nauar. Mol. t. 1. d. 140. Less. l. 2. c. 41. d. 15. Vtrique probabiliter.

Quæres. An professus in vno monasterio possit cogi, vt se transferat ad aliud?

Resp. Posse, si plura monasteria faciant vnum corpus sub vno capite; secus, si singula subsint suis superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio, quia non vouit obedientiam, nisi in hoc conuentu. Laym. l. cit. nu. 10. Vide etiam Sanch. lib. 7. mor. cap. 32.

De statu Clericorum. Cap. II.

CLerici generaliter dicuntur illi, qui sacris ordinibus, vel prima saltem tonsura sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de Beneficiis Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & aliis paucis.

Dub. I. De Beneficiis Ecclesiasticis.

Art. I. Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

RESP. I. Beneficium Ecclesiasticum est ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ propter officium aliquod spirituale, authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita Laym. l. 4. t. 2. cap. 1. Less. l. 2. c. 35. d. 1.

Dicitur I. Ius perpetuum, ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem; quę non sunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II. Propter officium: quia in Beneficio duo iura a se mutuo separabilia distinguuntur. 1. Est ius, seu potestas exercendi muneris spiritualis; estque simpliciter spirituale. Alterum est ius; percipiendi reditus Ecclesiasticos: quod & si secundum se sit temporale; quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eique annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur III. Authoritate Ecclesiæ, &c. quia solius Prælati est, officia in Ecclesia instituere, eisque proventus Ecclesiasticos annectere, ipsiusque est dispicere, quot, & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. II. Beneficium diuiditur I. In seculare, quod pro secularibus, & regulare, quod pro regularibus est institutum. Vnde sine dispensatione, nec seculare regulari, nec contra conferri potest. Porrò omne Beneficium præsumitur esse seculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40. annorum: per eam enim ex seculari fit regulare, & contra.

II. Beneficium aliud est Duplex, aliud Simplex. Duplex dicitur, quod est cum administratione; vt Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quæ habent præeminentiam, cū iurisdictione in foro externo; vt Præposi-

positura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, siuè secularis, siuè regularis. Prioratus claustralis. Item personatus, qui est eminentia in Ecclesia, sine iurisdictione; v.g. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragijs ferendis, vt Cantoria, & similes. Item Beneficia, quæ dicuntur officia, habentq; administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine iurisdictione; vt Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbyter. Denique Duplicia dicuntur. Beneficia curata: hæc enim omnia duplici onere, & cura constricta censentur, cum præter recitationem precum omnibus communem, habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplici dicuntur, quæ tantum sunt instituta ad officia diuina obeunda, neque administrationem, vel eminentiam singularem habent; vt Canonicatus, siuè seculares, siuè regulares, Capellaniæ. Vide Laym. loco cit. & Less. l. 2. c. 34. d. 2.

Art. II. Quomodo acquirantur, & conferantur Beneficia?

RESP. I. Beneficia Ecclesiastica vno ex tribus modis, communiter acquiruntur. 1. Per electionem, v.g. Canonicorum; vel etiam postulationem (quæ est electio eius, qui non erat de Capitulo, vel de iure non erat capax) & confirmationem superioris, si electum, vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per præsentationem Patroni præuiá, & institutionem subsequam, a Prælato Ecclesiæ factam, si præsentatus sit idoneus. Etsi verò Patronus præsentato ius ad rem conferat, itaut Beneficium alteri conferri nequeat; ius tamen in re, & collatio beneficii per institutionem datur. 3. Per collationem liberam, quando Beneficium solo iure Prælati datur, nec Patronatus iuri subest. Vndè etiam Beneficia, ex modo conferendi, diuiduntur in Electiua, Patronata, & Libera.

Resp. II. In qualibet diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorum, nisi ex legitima præscriptione hoc ius alteri competat: supremus autem, & vniuersalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum, est Papa. Less. lib. 2. cap. 35. d. 10. Ratio prioris est, quia Episcopus in sua diœcesi est moderator sacrorum: ergò ipsius est officia sacra conferre. Ratio posterioris, quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum, & Ordinarius Ordinariorum. Potest autem Papa tribus modis Beneficia conferre. 1. Iure præuentionis. 2. Iure concursus. 3. Iure deuolutionis, de quibus vide Less. loco cit. vbi notat, iure præuentionis, & concursus, ad vitandas lites, rarius Papam vti: imò per concordata Germaniæ inter Sedem Apostolicam, & Fridericum Imperatorem, per constitutionem Nicolai V. quæ incipit; Ad sacras &c. alterni tantum menses Papæ collationi reseruantur, scilicet Ianuarius, Martius, &c. reliqui verò ordinariis collatoribus relinquuntur. Immo si per tres menses, à die notæ vacationis, in loco Beneficii nulla dispositio, vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre potest. Similiter mortuo Papa, quandiu Sedes vacat. Less. loco cit. Laym. cap. 20. Quod si autem Pontifex, & Ordinarius eodem die idem beneficium diuersis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus est, qui inuenitur in possessione; quia pro eo ius præsumit. Si neuter est in possessione præfertur prouisus à Pontifice, ob dignitatem prouisoris. Barbos. & Bardi. d. 6. ca. 6. §. 10. ex cap. Si à sede. Denique si vltima nocte mensis Episcopalis beneficium cœperit vacare, in dubio vtrum ante, an post mediam noctem, qua incipit mensis Papalis, si nemo sit in possessione, nec vlla prouisio, præsumptio iuris est pro ordinario. Gonzal. Barbos. Bardi. d. 6. c. 6. §. 11.

Quæres I. Quid & quotuplex sit ius Patronatus? Resp. I. Esse potestatem præsentandi ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. Resp. II. Esse duplex, scili-

cet ius patronatus Ecclesiastici; quod alicui competit, quia ex bonis Ecclesiasticis: & ius patronatus laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Ecclesiam fundauit, vel dotauit, vel erexit. Laym. lib. 4. tr. 1. c. 13. n. 2. & 4.

Quæres II. Quando patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante; Resp. Si patronatus sit laicus, teneri intra 4. menses. Si Ecclesiasticus, intra 6. intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium fit liberum, eiusque dispositio pro ea vice deuoluitur ad eum, cuius est instituere præsentatum.

Quæres III. Quid faciendum, si multi præsententur? Resp. I. Si patronus, qui antea præsentauit Petrum, præsenter postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prelatus instituere vtrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam, nec contra. Si tamen patronatus sit Ecclesiasticus, prior tempore erit potior iure, ex cap. Cùm authentice, de iure patronatus. Resp. II. Si ex duobus patronis alter Petrum, alter Ioannem præsenter, potest collator conferre vtri maluerit. Imò iuxta Sylu. Episcopus tunc tertio conferre potest, eo quod patroni non conueniant. Resp. III. Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conueniunt. Vide Less. l. c. d. 8. & Laym. l. c.

Art. III. Quæ intentio, & qualitates requiruntur ad Beneficium accipiendum?

RESP. I. Vt Beneficium aliquod validè, & licitè obtineatur, requiritur, vt sit persona capax & habilis, hoc est, vt sit Clericus, non illegitimus, (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad ordines minores, & Beneficium simplex, cui ordo maior non est annexus) non irregularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinorosus, vt habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum, & ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos

14. (sufficere tamen 14. inchoatum, docet Dia. p. 3. t. 6. R. 64. ex Azor & aliis 5.) pro eo quod Subdiaconatum requirit, vigesimum primum, pro eo quod Diaconatum, 22. pro eo quod Sacerdotium, vigesimum quartum inchoatum. Colligitur ex Trid. sess. 22. 23. &c. In his tamen & similibus casibus, multi excusantur, vel quia illud ius vbique non est receptum; vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti vsucapionem & dominium parit. Ita Less. dub. 20.

Resp. II. Qui recipit Beneficium quodcunque, habens annexum ordinem sacrum, tenetur habere voluntatem, saltem conditionatam, clericandi, & sacrum ordinem accipiendi, intra tempus à iure requisitum. Laym. c. 14. Less. l. 2. c. 34. d. 26. Ratio quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imo si curatum seu parochiale est, habetque intentionem sacerdotium intra annum non suscipi[endi], sed parochiam dimittendi, non tantum mortaliter peccat, sed etiā ipso iure est priuatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, vt patet ex cap. Commissa, §. 7. de elect. in 6. Quod si tamen mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest: imò & Episcopus dispensare potest, vt vicario substituto, studijs per septennium vacet.

Dixi I. Habens annexum ordinem sacrum: quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licet illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde vxorem ducendi, nonnisi venialiter peccat; si alias officio suo satisfaciat, vt docet Laym. c. 17. Sanch. 7. de matr. d. 45. Vasq. Ratio quia illa peruersio ordinis non videtur grauis, nec vllo iure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutionem tenetur. Vnde Garsias p. 3. c. 4. nu. 42. talem ab omni culpa excusat.

Dixi II. Voluntatem saltem conditionatam: quia si ex iusta causa postmodum status Clericalis minus illi conuenire videatur, potest animum mutare, etiamsi Beneficium sit curatum; v. g. si primo-
geni-

genitus familiæ, aut frater vnicus sine liberis decedat, si opimum matrimonium ad conseruationem familiæ nobilis, vel ad lites graues sopiendas necessarium, offeratur. Ratio, quia non est mens Ecclesiæ, ita ad Ecclesiasticum statum obligare, vt hæc, & similia bona impediantur. Laym. Less. loco cit.

Art. IV. An liceat habere plura Beneficia?

Resp. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omninò indifferens, sed speciem mali præseferens; imò ordinariè illi ita, & naturali iuri repugnans (si talia sint, quorum vnum ad honestam sustentationem sufficiat) nisi iusta causa ex circumstantia cohonestetur. Ita ferè Laym. l. 4. t. 2. c. 8. num. 2. ex D. Tho. Less. Azor. &c. comm. Quia, vt docet Trid. sess. 24. pluralitas huiusmodi magnam inordinationem inuoluit, dum minuitur cultus diuinus, Ecclesia operariis, fundator pia intentione, pauperes vtiliores Ecclesiæ futuri sustentatione priuantur. Hinc Beneficia distinguuntur in incompatibilia primi generis, in quibus adepta pacifica possessione secundi, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia curata; item plures dignitates, personatus, duo Beneficia vniformia sub eodem tecto: & incompatibilia secundi generis, quæ & si sine peccato citrà dispensationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat; qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v. g. Canonicatus duo diuersarum Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio Trident. sess. 24. cap. 12. de reform. vt non liceat vltra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Vnde Laym. c. 8. num. 6. docet, Canonicatus in Cathedralibus Ecclesijs Germaniæ, quæ ex immemorabili consuetudine requirunt tantum residentiam medij anni, vel 3. mensium, inter compatibilia Beneficia numeranda.

Dixi,

Dixi, Nisi iusta causa cohonestatur: quia qui per dispensationem plura Beneficia obtinuit, nisi iusta causa subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, vt docet Less. n. 124.

Porrò iusta causa dispensandi erit, euidens necessitas, & vtilitas Ecclesiæ; & quandoque etiam prærogatiuæ, & merita personæ, v. g. insignis nobilitas, dignitas, scientia, authoritas, virtus, &c. modò caueatur, ne Beneficiorum coaceruatio, facta etiam ob prærogatiuam personæ, ad priuatum tantum, & non ad commune bonum referatur. Immo sine dispensatione plura Beneficia, sequentibus casibus haberi possunt.

I. Si vtrumque adeò sit tenue, vt neutrum sufficiat ad sustentationem: modò vtrumque sit simplex, nec residentiam requirat.

II. Quando parochia est annexa Canonicatui, eique accessoria; tunc enim vtrumque per modum vnius possidetur, ita tamen, vt teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

III. Quando Beneficia legitimè sunt vnita.

IV. Quando alius idoneus, & dignus non reperitur.

V. Quando vnum Beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo prouideatur. Ita Regin. ex Silu.

Quæres. An, & quomodo Clerici teneantur ad residentiam?

Resp. I. Episcopos, Parochos, eosque, qui curatum Beneficium habent, iure diuino teneri. Nec sufficit, si per alios administrent, nisi maius bonum vrgeat: quia contra rationem est, vt hic officium, & fructus, alter onus habeat. Bon. to. 1. d. 5. de oblig. on. p. 1.

Resp. II. Ita teneri ad residentiam, vt si Episcopi intra annum vltra tres, & parochi vltra duos menses, absque legitima causa, per Episcopum cognita, & approbata absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. Ita Trid. sess. 23. de reform. cap. 1.

cap. 1. Vide Bonac. l. c. Notat autem Dian. p. 9. t. 7. R. 53. ex Bordon. supradicta etiam habere locum in Superioribus, siuè Prælatis regularibus; ideoque eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo, suis assistere.

Resp. III. Qui in Ecclesiis Cathedralibus, vel Collegiatis, obtinent dignitates, Canonicatus, Præbendas, vel portiones, si intra annum vltra tres menses absint, primo anno media parte fructuum, secundo verò anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, priuandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latę, vt constat ex Trid. sess. 24. cap. 10.

Resp. IV. Causas à residentia excusantes esse, 1. Doctionem Theologiæ, vel Iuris Canonici: neque ad hoc licentiam Prælati, aut Episcopi requiri; requiri autem ad doctiones literarum humaniorum, & Philosophiæ, nisi contrarium habeat consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Iuris Canonici: id enim per quinque annos etiam excusat. 3. Obsequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ vtilitatem. 4. Licentiam legitimam ex quauis alia iusta causa. 5. Honestam consuetudinem, vbi dispositio Concilii non est recepta, Vide Bonac. l. c.

Resp. V. Qui absque iusta causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satisfecerit; nisi ad eam condemnetur, vel nisi ad aliquo iure sit expressum.

Resp. VI. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones, iuxta Tridentinum; nisi tamen absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capituli, vel omninò inuoluntariè, ob morbum, captiuitatem, iniustam excommunicationem, &c. Vide Less. lib. 2. cap. 34. dub. 29.

Art.

Art. V. Quibus modis Beneficia amittantur?

RESP. I. Beneficia quatuor modis amittuntur, 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione iuris: idque vel propter alterius beneficii incompossibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonii, vel per commissionem criminis (v. g. hæresis schismaticis, so omnia sæpius exercitæ) cui amissio Beneficij ipso facto est annexa, vt vid. apud Less. l. 2. c. 34. d. 34. 3. Per sententiam iudicis. 4. Per liberam resignationem; de qua.

Resp. II. Resignatio est spontanea proprii Beneficii dimissio, facta coram legitimo superiore id acceptante. Estque duplex, scilicet tacita, quæ fit ex iuris dispositione, vt dum quis religionem profitetur: & expressa, quæ rursus est duplex, scilicet pura, quæ fit sine conditione, & pacto apposito, coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest; & Conditionata, seu in fauorem: eaque vel est simplex in fauorem, vt quando fit absque reseruatione; vel est qualificata, quando scilicet fit reseruato sibi iure regressus; vel pensione, vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam iuris humani, nonnisi in Pontificis manibus fieri potest. Et quamuis verius sit, etiam resignationem simplicem in Pontificis modus faciendam, cum alioqui periculum sit, ne Beneficiorum resignationes speciem quandam hæreditariæ successionis acquirant, quod iura Canonica detestantur; probabile tamen est, in manus Ordinarii fieri posse, eo quod permutatio in eius manibus fieri possit. Idque à fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio; quamuis addita deprecatione, vt personæ certæ conferatur: Idque obseruari potest, vbi non est recepta Bulla Pij V. quamlibet personæ successuræ designationem prohibens, quam citat. Laym. hic c. 37.

Porrò vt resignatio conditionata valida sit, re-

quiritur 1. Vt Beneficium sit resignantis, cum resignatio sit iuris sui dimissio. 2. Vt fiat liberè. 3. Vt fiat in manibus eius, qui potest admittere, scilicet Pontificis, Ordinarij, Collatoris vel institutoris, iuxta dicta. 4. Vt acceptetur à Prælato, in cuius manibus fit: quia sine acceptatione ius suum resignans non perdidit. 5. Vt conferatur illi, in cuius fauorem cum clausula consueta: Non aliter, nec alias, est resignatum. 6. Vt is, cui confertur, acceptet: alias enim resignans non perdit Beneficium, propter clausulam, non aliter. 7. Requiritur consensus Patroni, vel electorum, prout Beneficium est patronatum, vel electiuum, 8. Si resignans sit infirmus, vt à resignatione superuiuat 20 dies: alias enim per obitum vacare censebitur. 9. Vt si resignatio fiat in Curia Romana, intra 6. menses à supplicatione oblata computandos, in loco Beneficij publicetur: sin autem extra curiam, intra mensem: alioqui si contingat resignantem mori, antequam resignatarius cœpit possessionem, Beneficium per obitum vacare censebitur Less. & Laym. c. 17.

Resp. III. Permutatio beneficiorum, quæ est quædam species conditionalis resignationis, fit, cum duo beneficiati, vnum vel plura sua beneficia, Pontifici non reseruata, in manus Ordinarij, alteriusue Episcopali authoritate præditi, resignant, cum conditione, vt is postea vicissim alteri alterius beneficium conferat. Quod quandoq; Episcopus instituere potest, si necessitas ita exigat; vocatis tamen ijs, quorum interest, scilicent Patrono, & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in fauorem. vide Less. c. 31. d. 35. & 6. Laym. c. 27. Bon. de simon. d. 1. q. 4. §. 12.

Quæres I. An licitæ sint permutationes coram Ordinarijs, in mensibus reseruatis per concordata Germaniæ.

Resp. Affirmatiuè, quia per reseruationem concordatorum, non censetur Pontifex voluisse

con-

conditionem Ordinariorum Germaniȩ deteriorem facere, quam Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet.

Quæres II. An licitum sit permutare beneficia, compensata fructuum æqualitate?

Resp. I. Non licere, si beneficium copiosius, non separatis prouentibus à titulo, permutetur cum tenui. Ratio, quia excessus ille, eo ipso quo manet annexus titulo, est debitus titulus, ideoque pro eo nihil exigi potest, quin etiam exigatur pro titulo.

Resp. II. Posse peti compensationem ob huiusmodi permutationem à Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter subit, spoliando se prouentibus sui beneficii; ideoque talis compensatio non est pretium beneficii, aut prouentuum annexorum, sed conditio, vt se indemnem seruet, sine qua conditione nollet se spoliare.

Resp. III. Iura prouentuum posse separari a titulis, & primò nudos titulos, deinde alio contractu iura prouentuum, vtpotè temporalia, permutari, compensato excessu opulentioris, idque authoritate solius Papæ. Vide Less. l. c. Bon. l. c. p. 12. num. 9.

Quæres III. An licitè permutetur beneficium, hac lege, vt expensæ litis, vel bullarum, refundantur per recipientem?

Resp. Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiua permutationis, sine qua actus non fuerit futurus: idem de simili resignatione affirmarem. Vide Less. loco citat. Bonac. loco cit. num. 9.

Art. VI. Quid, & quotuplex sit pensio?

RESP. Pensio est ius percipiendi fructu ex alieno beneficio. Estque triplex. 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium temporale, v. g. Cantori, æditno, patrono, & defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo mere

spirituali, vt quæ datur Concionatori, Coadiutori Episcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, vt quæ datur Clerico pauperi vel Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causa resignationis, & litis componendæ Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis quia laicis tantum datur.

Porrò circa pensiones Laym. cap. 18. & Less. 34. docet hæc. 1. Etsi eam designare proprium sit Papæ; id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessarijs, v. g. propter paupertatem, & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructus, in permutatione beneficiorum. 2. Debere esse moderatam, itaut beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio: talis autem plerumque censetur tertia pars fructuum. 3. Ad pensionem non requiri consensum patroni, vt quidam volunt, quia id nullo iure statutum est. Neque vllum fit præiudicium per impositionem pensionis, cum is fructus non percipiat ex beneficio, sed tantum habeat ius instituendi, & præsentandi, quod ei non adimitur, 4. Pensionarius post constitutionem Pii V. vbi ea est recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus suos, si omittat. 5. Pensionem extingui morte pensionarii, sicut vsusfructus morte vsufructuarii. Posset tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione, & redemptione pensionis. Vide Lay. c. 18. & Less. l. 2. c. 35. d. 22. Bon. l. c. §. 13.

Dub. II. De Horis Canonicis.

Artic. I. Qui obligentur ad Horas?

RESP. I. Clerici maiorum ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur, tùm iure Ecclesiastico, tùm generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi, maiorum ordinum: quia minorum non tantum non ad Horas, sed neque ad psalmum Miserere tenentur, quem, vel simile quid, cum Episcopus primam tonsuram conferens iniungit, non videtur obligare, nisi vt vel tantum fiat aliquoties, vel per modum consilii. Less. l.2. c. 37. d. 9. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ duxit vxorem; nisi in hoc ipso sit dispensatum: quia dispensatio, vtpotè odiosa, strictè est explicanda; & characterem retinet. Bon. Azor. l. c. cap. 5. contra alios.

II. Clericus incipit obligari à puncto subdiaconatus suscepti: & quidem ad Horas respondentes horæ, qua ordinatur. Bon. tr. de Horis, qu. 1. punct. 6. ex communi.

Resp. II. Omnes religiosi professi, ad chorum destinati, vtriusque sexus, obligantur ad Horas; idque ex antiqua, & recepta consuetudine: quam tamen quidam, vt Aragonius, putant non obligare tam strictè, vt peccent mortaliter, si bis, terué omittant; & de Monialibus dubitat Caiet. Medin. Armil. Dian. tr. 12. R. 17. immo eas (atque adeò omnes Religiosos sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati absolutè, sed nimis laxe, docet Petrus Marcha. apud Dian. p. 9. t. 6. R. 7. contra aliorum communem, & veram sententiam, quæ docet, teneri secundum suas regulas, & consuetudines. Bon. q. 2. p. 2. n. 5. ex Azor. Less. Maldero, &c. Vnde resolues.

I. Non tenentur ad Horas 1. Nouitii, 2. Conuersi, 3. Religiosi Societatis IESV, militares, hospitalarii, & cæteri Choro non destinati. Trull. l. 1. c. 7. d. 12. §. 1. nu. 5.

II. Is, qui ex vna religione transit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur: quia consuetudo non obligat, vbi non est recepta. Ita Suar. & Laym. Idem dic de religioso eiecto, vel qui dispensationem obtinuit perpetuò viuendi extra monasterium; quia & si maneat re-

ligiosus, non tamen regularis. Ita probabiliter Sotus. Sanch. Bonac. d. 1. q. 2. p. 2. nu. 4. &c. contra Suar.

Resp. III. Beneficiati, quotquot habent ius in re, & plenum dominium beneficii, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad Horas. Less. & Laym. l. 4. t. 2. c. 4. ex communi, & Concil. Lateranensi sub Leone Decimo. Ratio, quia beneficium datur propter officium. Vnde resolues.

I. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec si sine sua culpa fructus nullos percipiant, nec percepturi sint. Laym. l. 4. t. 2. c. 5. num. 3. quia non habent beneficium secundum omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum, teneri ad aliquoties legendum. Trul. l. c.

II. Tenentur is, qui & si (siuè sint, siuè cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ sufficit ad sustentationem. Bon. d. 1. q. 6. p. 3.

III. Tenentur ii, qui primo, aut etiam secundo anno non percipiunt fructus, eo quod assignetur fabricæ, vel prædecessori mortuo: quia etiam ipsi mortui fruentur eodem priuilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ. Bon. p. 4. n. 2. Laym. c. 5. Suar. Regin. &c. Contraria tamen sententia nō est improbabilis, & negat Less. cum Caiet. se talem damnaturum: eo quod vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ. Laym. l. c. Palaus Trul. d. 13. §. 3.

IV. Tenentur & ij, qui habent beneficium tenue, octo v. g. vel decem aureorum; quia iura omnibus indistrictè obligationem. Horarum imponunt, sicut iis, qui sunt in maioribus ordinibus. Ita probabiliter Syl. Azor. Suar. Palaus. Bon. d. 1. q. 2. p. 4. n. 17. & commun. contra Sotū Less. Rodriq. & Dian. R. 9. Mald. qui dicunt, si habet beneficium tam tenue, vt tertiam partem mediocris sustentationis alicuius Clerici non adæquent, non teneri. Vide Dian. l. c. Escob. tract. 5. E. 6. c. 13. quorum sententiam non damno. Vide Trull. l. c. cap. 7. d. 12.

d. 12. §. 3. vbi notat, eum, qui habet plura beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

V. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eo quod fructus expendat in substitutum: quia Horarum onus beneficio annexum, & personale, cum quo sponte acceptatur. Bonac. l. c. ex Azor. Vasq. Fill. &c.

VI. Si filius à patre coactus ad statum Ecclesiasticum, percipiat ipse fructus, tenetur ad Horas: secus si percipiat pater: hic verò ad restitutionem obligatur. Laym. c. 5. num. 2. ex Less. l. 7. cap. 34. dub. 3.

VII. Probabile est, eum qui non residet ex legitima licentia, vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad horas: quia obligatio hæc est propter sustentationem datam. Trull. l. 1. cap. 7. d. 13. §. 3. ex Sanch. &c.

VIII. Non tenentur, qui habent præstimonia, quæ solent dari adolescentibus, in subsidium studiorum, eo quod non sint propriè dicta beneficia. Ita Medil. Garsias, & Less. contra Nauarr. Sotum & Rodriq. Rectè tamen monet Laym. c. 5. nu. 6. considerandam rationem præstimoniorum. Quod si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per laicum expediri nequit, esse beneficia Ecclesiastica, proindeque obligare ad Horas: secus si consistant in solo temporali obsequio. Similiter non tenentur pensionarij, cum pensiones non sint propriè dicta beneficia, vt dubio præcedenti videri potest. Quod limitat Escob. t. 5. E. 6. cap. 4. ex Palao, si fruantur pensione, ob secularia obsequia: secus si titulo Clericali. Denique, neque tenetur Coadiutor, si non administrat; quia obligatio tenet proprietarium. Palaus Escob. loco citato. Vide Laym. c. 5. nu. 9.

IX. Etsi habens plura beneficia satisfaciat vnica recitatione horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt beneficia, seu

patro-

patroni beneficiorum ; quia par est omnium ratio. Bon. Trull. loco cit. num. 27.

Art. II. Quanta sit hæc obligatio.

RESP. I. Est tanta, vt peccet mortali er, quisqui habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita communiter omnes contra Angelum V. Horę, & Richardum, qui dicunt non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi: quam sententiam Less. non audet dicere probabilem, quod sit contra torrentem Doctorum. Ratio, quia violat præceptum in re graui pertinente ad virtutem religionis. Ex dictis resoluuntur hi Casus.

I. Non est mortale omittere vnum psalmum, lectionem, vel quid simile, vt habet communis contra Nauarr. nec tertiam partem paruæ Horæ. contra Azor. & Mald. quia non censetur pars notabilis. Talem autem dicit Palaus l. 1. p. 5. esse in Matutino, quod est æquale vni paruæ Horæ. Sāch. in summ. tom. 1. l. 1. cap. 18. nu. 8. dicit tres lectiones cum responsorijs in feriali officio, esse materiam paruam. In paruis Horis dicit Fern. Fill. & Laym. dimidium esse notabilem quantitatem. Vide Escob. l. c. cap. 13. num. 107. vbi docet, vnam paruam Horam non esse partem notabilem, respectu totius officij, quod per modum vnius est præceptum. Verùm hoc meritò reiicitur ab aliis.

II. Est mortale, si omittas vel vnam integram ex Horis (quarum sunt septem. Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium) vel dimidiam etiam ex breuioribus (vt docet Fernand. Regin. Fill. Suar. Lay. contra Bonac. Less.) vel ex Matutino nouem lectiones cum responsoriis, vt Sanch. 1. mor. cap. 18. aut partem æquiualentem Horæ vni minimæ, vt Suar. de rel. t. 2. l. 4. cap. 25. & Gauantus; vel vt alii, vnum Nocturnum. Vide Bonac. d. 1. q. 5. p. 1. Dian. p. 2. t. 12 R. 26. & 41.

III. Siuè omiſſio Horarum (abſtrahendo à multiplicatione actuum uoluntatis) ſit unum numero peccatum, ut vult Bon. ſiuè ſint plura formaliter ut docet Leſſ. ſiuè unum multiplex, vt Suar. ſiuè vnum pluribus æquiualens, vt Fill. loquitur; probabile tamen eſt, in confeſſione explicandum, quot Horæ ſint omiſſæ: eo quod ſit circumſtantia tenens ſe ex parte obiecti, & conſtituens actum in ratione ſua indiuiduali. Bonac. loco cit. num. 9. Leſſ. Suar. Fill.

Reſp. II. Tanta eſt obligatio, ut inducat ei onus reſtitutionis fructuum, pro rata omiſſionis officii, qui titulo beneficii ad Horas tenetur, ſi elapſis ſex menſibus poſt adeptam poſſeſſionem (iis enim &ſi grauiter peccet omittendo, non tamen tenetur ad reſtitutionam) culpabiliter officium non recitauerit. Patet ex Concilio Lateranenſi ſub Leone X. Sed quia dubium fuit, vtrum hoc Concilium eſſet receptum, Pius V. Bullam edidit, quæ eſt apud Nauarr. cap. 25. qua hoc decretum confirmat, ac declarat ſic, vt qui vno die totum officium omiſerit, teneatur reſtituere omnes fructus illi diei reſpondentes, v. g. qui accipit annuè 365. florenos, teneatur pro vno die reſtituere vnum florenum; qui autem omiſerit Matutinum tantum, mediam partem fructuum vnius diei; qui reliquas Horas, etiam mediam partem; qui verò vnam ex illis, ſextam partem. Eaque reſtitutio facienda eſt, vel fabricæ, vel pauperibus. Laym. Fill. Bon. d. 1. q. 7. p. 2. &c. contra, de la Cruz, & Lopez apud Dianam p. 2. t. 1. 2. R. 34. qui dicunt, ſi Beneficiatus intra annum, per 8. uel 10. dies tantum omittat, non teneri ad reſtitutionem, eo quod ſit ſeruus liberaliſſimi domini, qui multo minus quam domini temporales, ad pauca attendat. Vnde reſolues.

I. Clerici maiorum ordinum, qui ſolo titulo ordinis, & quotquot alio titulo, quam beneficij, ad Horas tenentur, non obligantur ad dictam reſtitutionem: quia nullos percipiunt fructus, prop-

ter onus recitandi officium. Bon.l.c.p.2. num.3.

II. Nec i obligantur, qui ex naturali obliuione, iusto impedimento, bona fide, inuincibili ignorantia, aut aliter absque culpa omiserunt. Ratio quia in conscientia non debetur pœna, vbi non est culpa. Less. Suar. Bon. num.4.

III. Valde probabile est, quod qui alia onera habent, quam precum, v.g. Pastores, Episcopi, &c. omittentes Horas, possint retinere maiorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum; sufficiatq; dare tertiam partem; vel quartam fructuum; eo quod tantum obligentur ad restitutionem fructuum, respondentium oneri diuini officii. Nauar. Fill. Bon. p.3. Dian. p.2. t.12. R.8. citans alios multos.

IV. Si talis Pastor habeat tenues reditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus; cum ob alia onera illi debeatur sustentatio. Laym. l.4. tr.2. cap.5. Immo Dian. p.2. t.12. R.9. & Mald. tr.10. cap.2. dub.3. dicunt, eum, qui habet beneficium valdè tenue, v.g. cuius reditus tertiam partem mediocris sustentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas ad restitutionem.

V. Restitutio hæc fieri potest, vel pauperibus amicis, vel aliis, vel ipsi etiam beneficiato, si pauper est: Item impendi potest in fabricam domus, vel meliorandos agros beneficii; quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur, apud Suar. & Bon. Denique aliquando compensari potest, offerendo suffragia pro defunctis, aliisque precibus, vt vid. Bonac. l.c.p.4. & sic etiam per alium, seu per officium, aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & à te defunctis applicatas, satisfieri posse, docet Quintanad. t.8. s.6. Nec continuò damnandum, qui ordinariè recitare solitus, semel v.g. vel bis in anno omisit, & si nihil restituat, docet Sotus, Med. Fill. c.10. nu.316. 317.

VI. Qui pecuniam, quam ob neglectas horas tenetur restituere, siuè erogare in vsus pios, impendit in alios, quam vel in pauperes, vel fabricam beneficii, non satisfecit (secundum ius com-

mune, ubi Concilium Lateranense, uel Bulla Pij V. est recepta) obligationi suæ, nisi aliud ferat consuetudo, uel statutum alicubi receptum: quia discretè præcipitur restitui pauperibus, uel fabricæ beneficii. Vide Bonac. q. 2. p. 2. & 4.

VII. Posse aliquando beneficiatum excusari à restitutione (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ expensæ (intellige post omissionem Horarum) & si non isto intuitu, in pauperes, uel alios usus pios, censet Dian. p. 3. R. 57. ex Lay. l. 3. s. 5. t. 2. cap. 12. nu. 9. esse probabile: tùm quod quidam Authores ita sentiant: tùm quod uideatur esse uirtualis intentio omnium dantium eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt: tùm quod leges Ecclesiasticæ benignè debeant explicari. Addit Ioannes de Salas, de leg. d. 15. sess. 2. num. 27. Vasq. Si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatus, uerè, & absolutè lucretur prius, quam omittat officium, non teneri ad restitutionem, propter omissionem sequentem; eo quod pœna non sit, ut fructus iam suos factos restituat sed ut fructus non faciat suos. Sic ille apud Dian. p. 2. t. 12. R. 8. uide infra art. 4. §. 6. in fine.

VIII. Vbi Bulla Pij V. non est recepta, potest uideri probabile, beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari, ut habet Syluester Verb. Clericus.

Art. III. Quæ excusent à recitatione Horarum?

RESP. Hæc sequentia, 1. Infirmitas grauis, u. g. dolor notabilis capitis, itaut sine incommodo, uel incremento morbi, legi non possint. Dixi, grauis: quia leuis, u. g. dolor stomachi, aut pectoris, uel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana non excusat, cum toto die non affligat. Ita Nauar. Fill. Laym. Bon. d. 1. q. 6. Porrò taliter excusatus non tenetur, ut quidam uolunt, audire alium legentem, nec alium substituere, ut habet Fill. & Sa, V. Horæ; si tamen commodè potest, & solet

ſolet legere cum ſocio, tenetur, ut habet Leſſ. & Bon. u. Dian. p. 2. t. 12. R. 43.

2. Iuſtum impedimentum, u. g. metus proditionis, inter hæreticos. Item grauis, uel repentina occupatio, uel opera charitatis maioris momenti, quam Horæ, quæ ſine ſcandalo, uel graui incommodo tuo, uel alterius omitti non poſſint. Quo modo & ſi Concionatores, uel Confeſſarii aliquando excuſari poſſint, idque ex benigna Eccleſiæ intentione, ut docet Sylu. Suar. & Laym. &c. tenentur tamen anticipare, ſi poſſint, u. g. ſi manè præuideas, te tota die confeſſionibus occupandum, quæ differri non poſſint. Ita ex Suarez, & Azor. Bon. l. c. p. 2. n. 1. & 2. &c. communiter.

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod neglexiſti (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, uel Benedictus, uel libros neceſſarios circumferendo, uel lectionem mox cantandam præuidendo, uel alia in choro neceſſaria peragendo, occupatus fuiſti. Quia Chorus totus pro eo, qui in re, ad officii celebritatem pertinente, occupatur, uidetur ſupplere; & non tantum ſuo, ſed etiam aliorum miniſtrantium nomine, recitare, aut canere. Ita Laym. l. 4. tract. 1. cap. 5. num. 7. Henr. Sylu. Azor. Sot. Morfeſius, Naldus, Arag. Regin. citati à Dian. p. 2. t. 12. R. 13. Idem de eo, qui choro organis muſicis, alterius uerſibus reſpondet, dicunt Nauar. Sanch. Arag. & Rodriq. apud Laym. l. c. ſcilicet eum non eſſe obligatum, ut etiam uoce proferat: ſed negat Eſcob. t. 5. E. 6. u. Trull. d. 16.

3. Cæcitas Bon. p. 2. nu. 4. &c. communiter.

4. Carentia Breuiarii inculpata. Quod ſi tamen memoriter poſſis dicere, uel totum officium, uel unam Horam, teneris. Si uerò tantum ſcias pſalmos, uel lectiones, uel capitula, dicit Filliuc. tom. 2. tract. 21. cap. 9. num. 287. citans Nauarr. & Suar. item Eſcob. E. 6. num. 149. probabile eſſe, non teneri; quia pſalmi ut ſic, non ſunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit Garſ. de benef. t. 1. p. 2. cap. 1. nu. 221. Mald. in 2. 2. to. 10. c. 4.

d. 5. & Ioannes Sancius in select. d. 15. n. 1. citati à Diana, eo quod lectiones, & Capitula sint pars (licet minor) maximè principalis, itaut absque illis, non sit officium Canonicum. Idem concedit Sanch. l. 1. c. 19. in Matutino festi duplicis, vel semiduplicis. Vide Bonacin. p. 2. num. 6. Dian. p. 2. t. 12. R. 30. & 43. Verum hæc probare non ausim, sed potius quod docet Bon. d. 1. q. 6. p. 2. impedimentum ex aliqua dictarum causarum, si possit dicere partem notabilem, ad id teneri, aliàs ad nihil. Denique si quis careret breuiario, quo vti solet, u. g. Romano, tenetur legere aliud, quod habere potest: quia per vtrumuis impletur substantia præcepti Creus. Escob. Dian. p. 9. t. 9. R 25.

5. Dispensatio: quam sine causa, solus Papa dat validè; cum causa, Episcopi. Et sic subdiaconum, qui ex dispensatione Pontificia ducit uxorem, hoc ipso liberari ab onere horarum, contra Bon. & Azorium, docet Sanch. de matr. lib. 8. d. 8. Dian. p. 8. t. 3. R. 34.

Art. IV. Quomodo recitandæ sint Horæ?

RESp. In recitatione Horarum sequentes circumstantiæ sunt seruandæ. 1. Vt recitentur iuxta præscriptum Breuiarii Romani, iussu Pii V. editi, saltem publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breuiarium ordinis: & Ecclesias, quæ 200. annis ante institutionem Breuiarii per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Priuatim tamen omnibus, etiam regularibus, probabile est licere, ex consuetudine, uti Romano, ut docet Less. c. 37. d. 12. Rodriq. & Sa V. Horæ, Bon. d. 1. q. 3. p. 1. Adde, quod qui eo utitur, ne quidem in choro obligetur ad psalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum, excepto die animarum, Officium tamen B. V. in choro recitari debet, ubi est consuetudo. Ita Fill. & Bon. ex Bulla Pij V. & Clementis VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tùm quia sunt pars officii

ficij eo die; tùm quia peculiaris de ea re est constitutio. Ita Bon. l. c. ex Fill. Etsi contrarium probabile esse dicat Dian. p. 2. tr. 12. R. 42. ex Vasq. item Escob. t. 5. E. 6. Quod si autem ex inaduertentia, vel necessitate, v. g. quia lectiones de festo nullas habes, officium mutes, itaut dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, uel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licet consultum sit repetere ea, quæ ad proprium officium pertinent: si uerò studio idem mutes, aliud sentiendum uidetur, cum ratio non sit eadem: Quamquam quod eo casu uenialiter tantum pecces, nec tenearis repetere, uel restituere quidquam, eo quod substantia præcepti sit impleta, probabile esse censeat Escob. t. 5. E. 6. c. 5. Dian. p. 3. t. 12. R. 3. Item Caiet. Sylu. Biasf. Azor. Valent. Less. Fill. &c. citati à Bonac. d. 1. q. 1. p. 1. nu. 17. & Dian. l. c. contra alios multos, quos citat, & sequitur Barbos. Layn. uerò l. 4. t. 1. c. 5. nu. 4. cum Suar. limitat, nisi per fraudem quasi, multò longius in multò breuius, u. g. paschale mutetur: licet Caram. apud Dian. p. 7. t. 11. R. 6. contra communem sentiat, etiam sic præceptum impleri, & uenialiter tantum peccari, aut idem pro libito toto anno dicatur; quia est grauis inordinatio. Vide Trul. d. 14. num. 11. ubi docet, eum, qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras u. g. colitur, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno ommittatur; immo ita faciendum esse vult Quintan. t. 8. sing. 10. Verum contrarium rectius tenet Villalob. eo quod præstet semel, quam bis errare; idque multis benè confirmat C. de Lugo Resp. mor. l. 5. d. 8. Similiter eum, qui per errorem, uel obliuionem de festo duplici, uel semiduplici non recitauit die proprio, posse de eo legere primo die non impedito 9. lectionum officio, docet idem Quintan. t. 8. s. 9. esse probabile. Verùm & hoc meritò reijcit C. Lugo l. c. & ipse Quintan. contrariam sententiam agnoscit probabiliorem. Denique qui in aliquibus horis errauit (legendo u. g. de feria, quando erat de festo, uel contra) agno-

scentes errorem, non debet eum continuare, sed reliquas horas legere iuxta officium eo die currens, ut in iis saltem conformet se toti Ecclesiæ, uel communitati, cuius est pars, & obseruet legem, quantum potest C. Lugo l. c.

2. Pronunciatio uocalis exsteriori ea enim est de substantia præcepti. Etsi quidem cum socio legis (quod rectè fit, & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum, etiamsi is ad eas non obligetur, nec interius attendat. Bon. q. 3. p. 2. §. 1.) ea pronunciatio adhibenda est, ut ab eo exaudiri possis, cumque audire uicissim: Sa tamen V. Horæ putat satisfieri, & si quædam non percipias, quæ à socio dicuntur; neque ideò aliquid scrupulosè repetendum esse: si uerò solus legas, ita legendas esse, ut audire te ipsum possis, docet Regin. & Suar. sed probabile est id non requiri, cum Ecclesia id non præcipiat, ut docet Azor. p. 1 l. 10. cap. 11. quæst. 4. Bonac. & Dian. resol. 11. admittitque Fill. tract. 23. cap. 3. num. 117. pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officium simul, non debet unus unum, alter alterum, tertius tertium uersum recitare, sed alternatim facto duplici tantum choro, siuè plures sint ex una parte, siuè pauciores: quia sic habet usus, & praxis Ecclesiæ: secus est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam, tertius tertiam recitat (immo alicubi consuetudo permittit, ut omnes ab uno recitetur) aliis audientibus. Bonac. d. 1. qu. 5. p. 2. §. 1. ex Suar. Azor. & Laym. addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, uel orationes, uel capitula, uel responsoria tantum audit, & non recitat. Vide Bon. l. c. Trull. d. 16. num. 17.

3. Pronunciatio integra sine syncopa, & abbreuiatione uerborum, & syllabarum, & absque præcipitantia. Bonac. d. 1. q. 3. p. 2. §. 1. Ex ho tamen defectu in publico facilius peccari potest mortaliter, ratione scandali, & seuerioris præcepti Ecclesiæ, quam in priuato. Azor. & Fill. t. 2. l. 23. c. 2. Escob. Dian. p. 2. t. 12. R. 32. ubi addit. 1. Eum, qui

cum

cum tali, qui vltimas syllabas abscindit, recitat officium, satisfacere suo officio, nec teneri repetere. 2. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem, & abscisionem syllabarum, vel alia de causa, audientes non possunt verba percipere, & attendere, ordinariè tantùm esse peccatum veniale, neque obligari ad iteratam recitationem officii; nisi adsit contemptus, vel graue scandalum, seu notabilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu. Vide Dian. l. c. Syluium, & Trull. d. 15. vbi ex Nauarr. Azor. Less. & Palao negat satisfacere eos, qui cum socijs recitant ita festinanter, vt nondum expletis à socio versiculis, ipsi incipiant: quia pars, quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eam audire nequit, Excusat autem ex Nauar. Sa, & Suar. surdum, qui alios in choro canentes non intelligit, nec sequi potest.

4. Pronunciatio continuata vnius Horæ: si autem interruptio notabili tempore, sine causa fiat, erit tamen veniale tantum, vt ait Fern. Laym. & Less. d. 10. quia singuli psalmi, suam completam significationem habent: si iusta ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora. Quod verum est, etiamsi animo repetendi interrupisses: consilij tamen est, si interruptio longa esset, repetere ab initio psalmi, vel nocturni: immo probabile est, nocturnos singulos separatim, saltem intra trium horarum spatium dici posse (quod certum videtur, si iusta causa concurrat) quia secundum quosdam antiquitus ita fiebat, vt docet Filliuc. t. 23. cap. 6. & Bon. qu. 5. p. 3. Escob. &c. Addit Quintanad. t. 8. s. 3. lectiones, siuè tres sint, siuè nouem, posse absque culpa graui, sine causa, & cum hac, absque vlla culpa diuidi à psalmodia eiusdem matutini. Diuisio autem matutini à laudibus, non dicit interruptionem officij; vnde priuatim fieri potest sine causa. Dian. p. 5. t. 14. R. 48. ex Bon. Fill. Sanch. &c. Item Trull. l. 1. c. 7. d. 11.

5. Nec inuertatur ordo Horarum absque iusta causa: quod si tamen fiat, erit tantum veniale:

quia ordo iste, saltem extrà chorum, non est sub præcepto, nisi secundario, & tanquam circumstantia minoris momenti. Quod si autem per inaduertentiam, vel ex iusta causa mutes, v. g. vt amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum: vel si in choro dicantur posteriores Horæ, cum tu necdum dixeris priores; vel si inter orandum aduertas te aliquid omisisse, vel priorem Horam nondum dixisse: perges enim & supplebis in fine. Similiterque, si causa, vel necessitas instet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo simili, quod ad manus non est. Vide Bon. q. 3. p. 4.

6. Vt nisi iusta causa excuset, dicantur tempore præfixo à iure, vel consuetudine: quæ nunc obtinuit, ut Matutinum, & Laudes, absoluto Completorio in Ecclesia, hora circiter quarta; & secundum Bonac. etiam tertia dicantur: & hieme quidem, media hora ante solis occasum dici posse, & ait Fill. ex communi sententia, cum etiam priuilegium quibusdam concedatur, ut hora ante occasum dicant. Quodtamen non est signum, id sine priuilegio fieri non posse; quia talia sæpè dantur ad tollendos scrupulos, & dubia, quæ sequuntur ex uarietate opinionum. Iuxta eandem sententiam non peccabit, ait Bonac. qui primam, tertiam, sextam, & nonam, duabus, uel tribus horis post ortum solis dicit: tùm quia est moderata, & consueta postpositio; tùm quia tempus à iure præscriptum magnam latitudinem, teste consuetudine, habet: erit tamen ueniale, Matutinum sine causa, ad uesperum differre, uel ante prandium sine causa Vesperas, & Completorium dicere; quia hæc est insueta inuersio. In Quadragesima autem Vesperæ legi possunt priuatim post prandium, cum rubrica breuiarii feria quarta Cinerum non imponet præceptum. Nauarr. Sanchez Trull. d. 18. num. 6.

Dixi, sine causa; quia si iter, aliaue causa urgeat, secundum Caiet. & alios, omnes Horæ manè dici possunt, usque ad Vesperas inclusiuè. Denique ad

vitandum mortale, sufficit dici omnes à media nocte, vsque ad alteram mediam noctem: præterquam quod Matutinum pridie possit anticipari. Quod si intra dictum tempus quis Horas non dixerit, peccauit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere; quia sunt onus affixum diei; & si supplendo possit, secundum quosdam, restitutionem subterfugere, eo quod rependat æquale. Molfes.3.to.2. item Major. Pallud. Ledesma, &c. apud Henriq.l.13.c.13. Bon. d.1. q.5. p.2.num.5. vbi dicit, eam sententiam esse probabilem, citatque pro ea Suar. & Filliuc. sed malè, quia hi vel loquuntur tantum de primo medio anno; vel spectato solo iure naturæ, & secluso iure positiuo. Expresse autem eam sequitur Quintan.t.8.s.6. vocatque contrariam veriorem. Vide etiam Dianam par.2.t.12.R.24.

7. Vt deuotè, & cum attentione interna virtuali saltem, recitentur, siuè ea ad Deum sit, siuè ad sensum verborum, siuè, vt ait Caiet. ad verba solum. Quam postremam sufficere, rectè notat Less. supposito tamen animo orandi, & vacandi Deo. Vnde attentionem confusam saltem ad Deũ, & ad verba includit, cum alioqui attentio præcisè ad sola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita commun. contra Nauar. Sylu. & Kon. qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantum externam, quæ excludat omnem actionem, incompossibilem cum attentione interna, licet animo voluntariè inter ea distraharis. Quæ sententia, secundum Laym. & Less. non est improbabilis; & vtilis, tùm scrupulosis, tùm confessariis, ne beneficiatis, sine attentione Horas recitantibus, imperent restitutionem fructuum: partim ob Doctorum authoritatem, partim quod hoc præcepto tantum materiales quædam preces, earumque externa pronunciatio (per quam, sicut per hymnos organo cantatos, à Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur: deuotio verò tanquam finis præcepti extrinsecus ad eius substantiam non pertineat. Verum nostra sen-

sententia est communior, & probabilior. Et probatur: sine oratione enim interna, nulla est oratio: ergo hoc ipso, quod sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quod Ecclesia non possit per se actus internos præcipere: potest enim eos præcipere, vt sunt necessarij ad actus externos debitè præstandos, vt sint actus virtutis. Quo modo cum possit præcipere confessionem, potest etiam contritionem. Dixi, cum attentione interna, virtuali saltem: & si enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis; quam Bonac. & alij communiter dicunt manere ex actuali, quamdiu non reuocatur expressè, vel tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompossibilem. Vnde licet inuoluntariè distraharis, virtualiter tamen attendis; 1. Si in genere intenderis officium dicere, modo consueto, vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione, & proposito, opus consuetum faciendi recites. Vide Bonac. d. 1. q. 3. p. 3. Ex dictis resolues.

I. Is, qui dubitat ob euagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem coniecturam habeat, se dixisse, vel quia proposuit initiò attendere, vel quia se repetit in fine v. g. psalmi, præsumere potest se dixisse, si ex libro, vel memoria, cæteroqui non errare solita, dixit; proindeque melius erit si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines, & scrupulos, & vt totum officium sine perturbatione decurratur. Ita Binsfeld. c. 11. d. 13. Laym. c. 5.

II. Qui spontè distractus nullam harum attentionum habuit, grauiter peccauit, teneturque secundum sententiam communem, Horas repetere, nec fructus facit suos: quia non fecit opus præceptum, quod erat, vt deuotè oraret. Sotus, Nauar. Regin. Fern. Sa. Bonac. & Trull. l. 1. c. 7. d. 17. vbi ex Nau. addit, non excusari à mortali eum, qui recitationem Horarum ita differt, vel ita se componit, vt aduertat se somno præoccupandum, v. g.

& Completorium vesperi reseruet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulò ante citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem; eo quod substantia operis sit impleta, absque circumstantia deuotionis. Multoque magis, ac probabilius iidem negant, obligationem restitutionis: eo quod ad illam tantum teneantur, qui officium omiserunt, non qui distractè dixerunt. Vide Bonac. l. cit. Less. Laym. et Dian. t. de Horis, R. 1. et 2. Escob. t. 5. E. 6. cap. vlt. num. 62.

III. Cum recitatione officii coniungere actiones, quæ notabiliter non impediunt (v. g. induendi, absoluendi) veniale est, si fiat sine causa; aliàs nullum. Escob. l. c. cap. 7. Qui verò aduertenter occupat se aliqua re incompossibili cum attentione interna, v. g. scriptione, lectione, &c. grauiter peccat, & præcepto non satisfacit; atque adeò tenetur repetere. Nauarr. Suar. Bonac. Trull. l. c.

DVb. III. Quid Clerici possint circa dispositionē fructuum suorum Beneficiorum? Resp. I. Clerici beneficiarii, quoad eam partem bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam status, ita fiunt domini, vt de iis possunt liberè disponere. Vbi rectè notat Nauarr. hanc congruitatem, & decentiam habere latitudinem, & suos gradus; proindeque, si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300. medium 400. summum 500. Clericus autem infimo viuat, de reliquo liberè posse disponere. Ita communiter: quia id acquisiuit, vt stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti.

Resp. II. Probabilius etiam est, contra Nauarr. & multos Canonistas, Beneficiarios non regulares (secus enim est de Regularibus, vt vide Lugo t. 1. d. 4 s. 1. nu. 2.) absolutè esse dominos omnium suorum prouentuum, ideoque etsi in profanos vsus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud Binsf. Malderum, & Bonac. d. 4. p. 1. ex S. Thom. Soto, Mol. &c. tùm quia

fructus faciunt suos, vt supponit Trid. sess. 24. c. 12. tum quia alioqui non possent fructuum dominium in alios transferre (extra pios vsus) omnesque eorum donationes, & contractus essent inualidi, & vt tales à iudice declarandi, & bona Ecclesiæ restituenda: quod cum nunquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum. C. Lugo d. 4. nu. 1. Quo non obstante, teneri eos ad bona Ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua, expendere in pios vsus, tàm est communis sententia, vt C. Lugo, d. 4. num. 10. dicat, nimis singularem esse sententiam Petri, Hurt. & Dian. dicentium, eos satisfacere, si (seclusis grauibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus, quartam partem redituum Ecclesiasticorum, vel certè dimidium eius, quod congruæ sustentationi superest. Vide C. Lugo l. c. vbi plurimis pro se citatis Auth. ostendit, Toletum, Mol. & Ban. malè citari pro contraria sententia; immo ipsummet Hurt. & Dian. in ea nōn perstitisse, atque nulla vel authoritate, vel ratione fulciri: ac denique suam multis probat, præsertim ex Trid. sess. 21. c. 5. de reform. ostenditque, istam obligationem nasci ex iure, non tantum humano, sed etiam diuino naturali. Vide etiam Bonac. l. c. p. 2. Porrò congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est, ad status, & familiæ sustentationem, secundum conditionem status, gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. Bon l. c. Mol. Laym. C. Lugo, &c. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Congrua sustentatio non est æqualis respectu omnium: quia plus requirit Episcopus, quam Diaconus; Decanus, quam Canonicus; Canonicus in Ecclesia principali, quam Parochus; debilis, & tener, quam robustus, & valens: & quod sufficit in vno loco, non sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad vsum aliorum timoratæ conscientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obstat, quod Beneficiarius emerserit ex humili, quo minus possit statui suo conuenientes sumptus facere, vt ex Mol. docet C. Lugo l. c. v. Bon. l. c. n. 8.

II.

II. Nomine congruæ sustentationis, etiam intelligitur, debita hospitalitas, non tantùm in pauperes peregrinos (qui maximè commendantur Clericis à Trid.) sed etiam vrbanos. C. Lugo num. 66.

III. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam, potest soluere ex reditibus Ecclesiasticis; non item, quæ contraxit ante Beneficium obtentum, nisi sit pauper. Ibid. num. 67.

IV. Potest Clericus ex bonis superfluis, licitè in studiis alere suos consanguineos, si aliundè non habent; eo quod parentes vel nolint, vel non possint alere in studiis. Ibid. & Bon. p. 2. n. 13.

V. Si habet sorores pauperes, vel filios spurios, ex fructibus beneficii dotare licet, si aliundè non potest; quia naturali iure debet illis alimenta, in quorum locum succedit dos. Molin. Binsf. &c. Cauendum tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter supra statum exaltet; vel hos legitimis æquet: & si nobilis plus possit dare, quam alius infimæ sortis. Vide Laym. lib. 4. tr. 2. c. 3. n. 4.

VI. Si bona superflua expendat in vsus profanos, v. g. in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatosque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longè maior est, quam in genere furti) grauiter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem: quia est dominus fructuum, & consequenter neque is, qui accepit. Ita contra Nauarr. &c. communiter Doctores alii ex Trid. sess. 21. cap. 1. Azor. t. 2. l. 7. ca. 8. q. 2. v. Laym. l. 4. t. 2. cap. 3. num. 4. Bonac. d. 4. p. 2. n. 9. & p. 4. num. 1. &c.

Quæres I. Quæ teneantur in pios vsus expendere?

Resp. Ea omnia, quæ acceperunt, siuè ab Ecclesia, siuè ab aliis, tanquam procuratores cultus diuini; non autem illa, quæ uel in cultum diuinum oblata non sunt, uel iam ab Ecclesia in cultum diuinum sunt expensa. C. Lugo d. 4. Ratio, quia

priora

priora habent annexam obligationem religionis; posteriora non: vel si habuerunt, ea iam est extincta, per expensionem in pios vsus. Vnde resoluuntur.

I. In profanos vsus expendi possunt à Clericis bona patrimonialia, eaque, quæ hæreditate, industria, donatione, aliouè modo, vt laici, acquirunt, viuendo interim ex beneficii. Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquiruntur quidem vt Clerici, non tamen vt reditus beneficii, sed vt stipendia alicuius officii Clericalis, v.g. ratione concionis pro missa, funere, officio defunctorum, administratione sacramentorum, anniuersariis, &c. Sanch. Card. de Lugo loco cit. nu. 23. Bonac. p. 2. num. 19.

II. Probabilius est, in profanos vsus posse expendi distributiones, siuè præsentias (vt vocant) quæ Beneficiariis ob præsentiam in Choro distribuuntur. Ita Sylu. Bon. C. Lugo nu. 24. Bon. p. 2. n. 17. contra Sanch. &c.

III. Fructus, qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collatiuam, sed ad nutum amouibilem, possunt expendi in vsus profanos; quia non sunt fructus beneficii hoc enim confertur per collationem Canonicam) sed bona quasi patrimonialia. Vide C. Lugo num. 28.

IV. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam pensionem expendit in vsus profanos: quia eam Papa extrahit ex reditibus beneficii, & dat alteri, qui id beneficium non habet. C. Lugo l. c. contra Bonac. &c. Secus est de eo, qui beneficium habet in commendam; quia substituitur loco beneficiarii. Ibid.

V. Partem, quam Clericus parcè viuendo, sibi seruat ex congrua sustentatione, licitè expendit in vsus profanos; quia expensa est iam ante in vsus pios. Ibid. & Bon. d. 4. p. 2. nu. 14. ex Molin.

Quæres II. Quid intelligatur nomine vsus pii?

Resp. Qui uel ad cultum diuinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur; u. g. ad cultum templorum, necessitatem pau-

perum, hoc est, eorum, qui non habent necessaria; siuè ad naturam, siuè ad statum seruandum: item in vsum religiosorum, in Capellanias, Missas, suffragia pro defunctis, hospitalia, &c. Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Si Clericus superflua expenderit in vsus profanos, v. g. emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere; quia obligationi bonis iis annexæ non satisfecit, & adhuc potest satisfacere, cum bona empta pretio æquiualeant. C. Lugo num. 43. vide Bonac. num. 20.

II. Qui in vsum profanum; à Clerico bona accipit dono, & superfluis, potest excusari a peccato, si eum non induxit ad talem donationem, neque per eam Clericus redditur impotens; ad superflua expendenda in vsus pios. Vide C. Lugo nu. 40. Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus potest substituere.

III. Clerici quidem ex consuetudine multis locis recepta, licitè possunt testari de reditibus beneficiorum, non tamen nisi ad causas pias: Et si enim vbi consuetudo inualuit, etiam in vsus profanos validè testentur, peccant tamen mortaliter. Vide Less. l. 2. c. 19. d. 4. Laym. l. cit. Bon. d. 4. p. 3. nu. 2. & 5. Trid. sess. 2. c. 1. de ref. & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ; quæ licet superueniat testamento iam condito, facit tamen illud conualescere. Sanch. Salas. Dian. p. 8. t. 3. R. 99. v. supra l. 3. t. 5. c. 4.

DVb. IV. Quis sit habitus Clericorum, quę artes, officia, actiones ijs prohibeantur? Resp. I. Clericos maioribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, si habeant beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram, & vestem Clericalem; quæ non debet esse virgata, in qua diuersi coloris virgæ ducantur, nec partita, seu diffecta.

Resp. II. Quoad artes, prohibentur macellariorum, tabernariorum, ioculatorum, quorum etiam ludis, vti & hastiludiis, prohibentur interesse. Item medicorum, aut chirurgorum, vbi opus incisione, aut adustione, nisi, vt habet Na-

uarr.

uarr. erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Resp. III. Quoad officia, prohibetur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium Iudicis in causa sanguinis, Aduocatorum, Patronorum, Tabellionum, seu Notariorum, in placitis secularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent, v. g. aduocare pro Ecclesia, pro personis coniunctis, & miserabilibus. Ratio autem, quia Clericus non debet se immiscere negotijs sæcularibus. Sayr. l. 12. cap. 25. num. 6. (qui tamen concedit instrumenta ab eo facta valere) Bonac. in præcep. d. 10. q. 3. p. vlt. Laym. l. 2. t. 1. cap. 8. nu. 4. & notat, consuetudine inductum esse, ut officio Cancellarii, Consiliarii, immo etiam Iudicis fungi possint in causis ciuilibus.

Resp. IV. Quoad actiones, prohibentur arma portare, nisi in itinere, tabernas intrare, uenationi clamosæ uacare (quod addo, quia uenatio sine strepitu, recreationis causa, permittitur) accipitres, uel falcones alere pro uenatione, aleis, aut taxillis ludere, mercaturam, aut negotiationem lucri causa (non tamen necessitatis exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certè talis, quarum nullum periculum, aut scandalum immineat. Less. l. 2. c. p. 5. d. 9. num. 40. Caiet. tamen V. Clericus, contra Angel. & Nau. docet, horum, & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contemptus, & scandalum. Vide Laym. l. 5. tr. 8. c. 12. nu. 2. & 3. Nec refert, ait, quod transgressor sit excommunicandus; quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post monitionem incurrit. Quod tamen uniuersim Nauarr. putat esse laxius, maximè cum Canones utantur, uerbo, præcipio. Vnde ait esse mortale, si habitum, uel tonsuram non gestent. Quod restringit Bonac. disp. 8. de sacram. qu. 1. p. vlt. num. 8. si sint initiati maioribus ordinibus, aut habeant beneficium, & tonsuram, uel habitum longo tempore, absque iusta causa, non gestent, tunc enim peccare mortaliter: citatque pro se Regin.

Nauarr.

Nauarr. Henriq. Vasq. Negat tamen Sylu. & Laym. loco cit. si non sit notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari uerò esse mortale, concedit idem Laym. lib. 3. tr. 4. ca. 17. & alii commun. Sed de hoc vide supra l. 3. c. 3. dub. 7. de emptione, & venditione.

De statu, & officio personarum saecularium quorundam, praesertim iudicialium. Cap. III.

DVb. I. Quae requiruntur ad legitimum iudiciũ? Resp. Haec tria, Primum est, Iurisdictio, sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, ut ex D. Thom. 2. 2. q. 60, habet communis. Quare peccat Iudex saecularis, si personas, aut causas merè Ecclesiasticas, ad se trahat: uti & Ecclesiasticus, si merè ciuiles: nisi fortè per accidens, ob defectum iustitiae in foro saeculari, aut nisi sint causae miserabilium personarum. Porrò quae causae dicantur merè ciuiles, quae ecclesiasticae, & quae mixtae, nosse oportet iudices, & iurisperitos, potestque uidere apud Laym. l. 4. c. 2. v. Card. de Lugo d. 37. s. 3. Forum determinant.

Contractus, crimen, reus, & res, religioque,
Vir, ratio similis, vel prouocat, atque recusat.

Summ. Armill. V. Forum. nu. 2.

Secundum. Rectus processus, u. g. ut citetur reus, & audiatur, &c. Nisi fortè expediat aliquando, cum delicta sunt atrocia, in flagranti crimine deprehensos subitò plectere, uel in criminibus exceptis, communem procedendi modum mutare: quam Iudici supremo (dummodo crimen sit publicum) aliquando licere, sine citatione, defensione, & omni processu, reum morti adiudicare, eo quod factum notorium, & publicum sit loco accusatorum, & testium, neque reo ius defendendi se in iudicio relinquat, docet Nauarr. c. 25. num. 10. Less. Fill. Bon. d. 10. in praecepta, q. 2. p. 2. nu. 5. vide etiam Card. de Lugo d. 37. s. 5. Trul. l. 8. c. 1. d. 13.

Vbi

Vbi tamen bene notandum, quod &si talia crimina excipiantur à communi dispositione legis positiuæ, & iuris communis, non tamen legis, seu iuris naturæ; ideoque grauiter peccare Iudicem, qui in tali processu, v. g. contra sagas, quiduis licere putat. Vide Cautionem criminalem cap. 17. 18. 37. & seqq.

Tertium. Recta intentio, vt scilicet procedatur ex intentione iustitiæ. Vnde si Iudex procedat ex odio, alioue fine malo, v. g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra iustitiam, sed charitatem, aliamuè virtutem, mortaliter, aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis, erit. Bonac. d. 10. q. 2. p. 3.

Dub. II. De potestate, & officio Iudicis.

Art. I. Quid requiratur in Iudice?

RESP. I. Præter tria dicta superiore dubio, requiritur scientia, qua sciat suo munere rectè fungi. Ita commun. Doct. & Bonac. d. 10. q. 2. p. 3. Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum, & officium exercere non potest. Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Petens, aut suscipiens officium Iudicis (idem est de Medico, & Chirurgo, vt vide infra dub. 7.) quo indignus est, itaut probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter. Nau. c. 25. Anton. Card. de Lugo d. 37. n. 1.

II. Iudex carens necessaria scientia, nòn debet absolui, nisi facta renunciatione officii, vel nisi firmum habeat propositum renunciandi. Ita S. Thom. 2. 2. q. 76. a. 2. Caiet. Clauis regia l. 12. c. 13. n. 2. Regin. l. 25. nu. 675. Nauar. c. 25. Farinac. 3. p. q. 3. a. 16. Ratio, quia nullus potest officium, cuius munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno, vel periculo proximi.

III. Si Iudex ex magna imperitia malè iudicet tenetur ad interesse parti læsæ, & ad expensas litis;

vti etiam, quotiescunque notabile damnum, siuè in substantia litis, siuè in superfluis expensis, propter eius culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. Bon. C. de Lugo ll. cc.

IV. Si Iudex agnoscat, errorem à se (& si sine graui culpa commissum, in præiudicium litigantis, tenetur, si potest citrà infamiam, impedire errorem: v. g. monendo occultè partem læsam, vt sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem. Card. de Lugo l. c. nu. 3.

Resp. II. Iudex tenetur causas iudicare, & celeriter expedire. Quia ex officio tenetur vnicuique tribuere suum. Quod non facit, si sententiam sine iusta causa differt. Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Iudex mortaliter peccat contra officium suum differendo valdè notabiliter causarum expeditionem, sinè iusta causa. Sylu. V. Iudex q. 12. Clauis reg. c. 12. num. 8. Nauarr. c. 25. nu. 14. &c. cum Bonac. d. 10. q. 2. p. 2.

II. In casu dicto, idem Iudex tenetur parti læsæ damna, & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere: quia est earum iniusta causa. Ibid. Auth. ll. cc.

III. Si Iudex in exequenda causa, & proferenda sententia negligens, aut iniquus sit, non tantum parti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur: vt v. g. si mulctam pecuniariam, quam ex consuetudine, vel lege communi debebat imponere reo, sine causa remisit. S. Thom. 2. 2. q. 67. a. 4. ad 3. Syluest. V. pœna, quæst. 28. Salon. Layman. lib. 3. t. 2. cap. 5. num. 7. contra Azor.

Artic. II. Quid Iudici seruandum circa inquisitionem?

TRibus modis procedi potest contra criminosos. 1. Via accusationis, cum est aliquis actor, qui spondet se obiecta probaturum. 2. Via denunciationis, cum deferens crimen, non vult suscipe-

re

re onus probandi. 3. Via inquisitionis, quæ triplex est. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges seruentur. 2. Specialis, quando de certa persona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando uel sola persona, uel crimen solum est speciale, ut si quæratur quis Caium occiderit.

Resp. I. Iudex sine ulla data occasione ex solo officio suo, potest instituere inquisitionem generalem, in qua tamen eius potestas non extendit se ad occulta elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Reipub. nec cuiquam fit iniuria. Ac licet cui incommodo bonum commune præualet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda. Farin. Less. l. 2. c. 28. d. 13. Vnde resolues.

I. In hac inquisitione, subditus etiam rogatus sub iuramento, non tenetur, imò nec potest prodere criminosum occultum. Laym. lib. 3. t. 6. cap. 2. Less. l. c.

II. Si talem reuelet, peccat contra iustitiam nisi fortè cederet non tam in pœnam, quàm certam eius, qui deliquit, emendationem, uel ad graue malum ab aliis auertendum) cum enim crimen vt ponitur, probari non possit, ac proinde ex eius reuelatione non possit aliud sequi, quam infamia, nullum habet ius reuelandi. Laym. ib. & t. 3. p. 2. cap. 4.

III. Si in hac inquisitione, ex relatione duorum, uel trium, deprehendatur alicuius criminis author, potest per tales testes contra illum procedi, ut habet praxis communis. Laym. lib. 3. tr. 3. p. 2. cap. 4. num. 12.

Resp. II. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Iudici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, u. g. an Petrus fecerit; nisi infamia aliqua, aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Iudicum; tùm ex incommodis contrarii. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. Vide Bonac. d. 10. in 8. præceptum q. 2. p. 5.

Resp. III. Vt Iudex faciat inquisitionem spe-

cialem,

cialem debet saltem regulariter præcedere infamia, uel quid æquipollens, quod iustam det causam. Ratio est, tùm quia alioqui diffimaret sine causa; tùm quia Iudex procedere debet ex scientia publica, quam non habet, nisi per accusationem, uel confessionem rei, uel euidentiam facti, uel per infamiam: ad quam non sufficiunt duo testes, qui iurent se uidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum; sed requiritur, ut rumor sit sparsus per maiorem partem communitatis, id est ciuitatis, uiciniæ, uel monasterii, neque à maledicis sit exortus; & si hac in re tutum sit, sequi praxin communem bonorum uirorum, & Rerumpub. ut habet Laym. l. c. & Less. dub. 15. art. 19. ex aliis, Bonac. l. c. Vnde resolues Casus.

I. Antequam Iudex procedat ad inquisitionem ui infamiæ, ipsa infamia prius examinari debet, & probari per testes saltem duos, qui nominent personas, a quibus id publicè audiuerint. Nauar. Rub. de iud. Trull. l. 8. c. 1. d. 17.

II. Iudex infamatum de uno crimine, u. g. adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, u. g. furto: quia esset inquisitio specialis sine præuia infamia. Salon. Caiet. Trul. l. 8. c. 1. d. 18. nisi tamen crimina sint connexa, uel unum sit circumstantia alterius. Ib. & Sanch. 2. p. consl. l. 6. cap. 3. d. 21.

Dixi in Resp. Regulariter, quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia præuia in casibus certis, quos uide apud Less. lib. 2. cap. 29. d. 15. Bonac. t. 2. d. 10. p. 5. Sanch. 2. p. consl. l. 6. c. 3. d. 19. Trul. loco citato.

Aspectus, Sculptum, Testis, Notoria, Scriptum,
Iurans, Confessus, Præsumptio, Faba probabunt.
Sum. Armill. V. Probatio.

Artic. III. Qui liceat Iudici circa quæstiones, siuè torturam?

RESP. I. Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicuius grauis

cri-

criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est, reddant rem plus quam probabilem; qualia habentur, v. g. testis vnus omni exceptione maior, rei confessio extra iudicium, item probabiliter etiam assertio duorum, vel trium criminis sociorum, in criminibus exceptis; præterquam veneficii (in quo, an ex sola denunciatione complicum; & quo modo procedere liceat. Vide Tann. tom. 3. d. 4. de iust. dub. 2. & 3. Laym. l. 3. t. 6. cap. 5.) item fama publica à viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius indicii adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris) Laym. l. 3. tr. 6. c. 5. nu. 9. ex variis. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quando argumenta, & indicia sunt valdè efficacia, vt sic plena probatio eliciatur: nam confessio rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in ea vsque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam. Less. l. 2. c. 29. d. 17. Delrio l. 5. s. 3. Laym. loco cit.

Dixi in Responsione, si tamen torqueri potest: quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magna dignitate constituti, Officiales Principum, Vrbium Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi; item impuberes, senes memoria vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ à partu. Delrio s. 9. Binsf. c. 6. C. de Lugo d. 37. s. 14. Vnde resolues.

I. Peccat Iudex grauiter, si non prius omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quam ad turturam descendat.

II. Tortura simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis; quia ad hanc ordinatur tortura. Nauar. Less. l. c.

III. Insufficientia ad torturam indicia sunt, si cadauer occisi sanguinet ad præsentiam alicuius; si sagæ non possint lachrymari. Item illicita est probatio per aquas, &c. de quibus vide Delrio l. 5. Less. l. 176. Trul. l. 8. c. 1. d. 21.

IV. Peccant Iudices, qui in causis criminali-

bus, aut notabilis infamiæ, reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, iuramento adstringunt, ad dicendam veritatem, de omnibus pertinentibus ad casum, ob quem comprehensus est. Nauar. c. 18. num. 41. & c. 25. nu. 36. Additque, idem esse, si (etsi sine iuramento) minis, terroribus tormentorum ostensione, hominem turbet, & implicent, vt sibi contradicens, circumstantiam aliquam reuelet, qua conuincatur, & puniatur. Vide Card. Lugo d. 40. n. 1.

V. Si Iudex extorserit confessionem per iniuriã, v. g. si torserit exemptos, si sine sufficientibus indicijs, si dolo malo, mendaciis, ficta impunitatis promissione induxit ad fatendum, vel aliter (siuè quoad substantiam, siuè quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi: immo tenetur Iudex ad compensationem damnorum, vt docet Card. de Lugo d. 37. s. 14. n. 157. v. Less. c. 19. dub. 18. Laym. l. 3. t. 6. c. 3. vbi etiam dolos bonos, quos Delrio suggerit Iudici, planè reiicit. Vide Tann. tom. 3. d. 4. q. 2. d. 2. Trull. loc. c.

VI. Licet reus confessionem iniustè extortam postridie ratificet, nihilominus Iudex non potest procedere ad punitionem rei, vel complicis occulti: quia cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta: ex L. penult. ff. de quæst. atque adeò etiam cognitio per illud medium parta, est iniusta. Nauarr. Salon. Less. Sayr. Trull. l. c. d. 10.

Resp. II. Grauius torqueri potest, contra quem grauiora sunt indicia, non tamen itaut moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habita ratione personarum. Vnde si hic excedatur, confessio extorta erit inuoluntaria, & habenda pro nulla, etiamsi extra tormenta coram Iudice ratificet, metu nouæ torturæ. Laym. c. 5. nu. 11.

Resp. III. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi noua criminis indicia superueniant: quia per torturam priora eliciuntur. Si verò crimen in tortura fassus, extra eam

reuocet coram Iudice, repeti tortura potest: tùm quia indicia manent in suo vigore; tùm ob inconstantiam. Si verò tertio tortus, ac confessus, tertiò retractet, absoluendus est: quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem, ideoque nullam. Less. c. 29. d. 17. Excipiunt quidam, si indicia sint grauissima, quæ violentam præsumptionem pareant, crimen malitiosè à reo negari. Laym. l. c. v. Card. de Lugo d. 37. nu. 156. Dian. t. 3. tr. 6. R. 16. & 23. Trull. l. c. vide infra hic dub. 6. & 7. An, quando, & quomodo Iudex posit interrogare reum de complicibus. Vide Trull. lib. 18. cap. 1. d. 22.

Art. IV. Quid seruandum Iudici circa sententiam, & pœnam?

RESP. I. Iudex debet iudicare secundum leges. Vnde inferior Iudex ordinariè non potest pœnam relaxare, vel minuere, etiamsi actor consentiat, nisi aliquando ad bonum Reipublicæ aliud necessarium esse dictaret EpiKea, uel nisi de priuata tantum iniuria actoris ageretur. S. Thom. 2. 2. q. 65. art. 5. Reginald. lib. 25. num. 643. Bonac. &c. Trull. l. 8. c. 1. d. 12.

Dixi, inferior: quia supremus, ob iustam causam id potest: sine causa tamen grauiter peccaret, secundum Caiet. V. Iudex, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Iudicem pro liberatione Rei. Vide Bon. l. c. & Trul. l. c.

Resp. II. Si in aliqua causa fuit Aduocatus, in eadem Iudex esse, & sententiam ferrè non potest. L. eos in princ. C. de appell. & L. Prætor, de iurisd. quia iudicium eius habetur suspectum, propter affectum ad unam partem, ut ex communi Doct. docet Sanch. l. Consil. c. un. dub. 26. (additque n. 3. sententiam non forè ualidam: quod tamen alii negant, si sit Iudex ordinarius) Card. de Lugo de iust. d. 41. s. 1. n. 4. uide etiam Dian. p. 3. t. 5. misc. R. 56. ubi ex Corduba sentit, talem Iudicem in

con-

conſcientia non peccare, ſi ſine affectu ſecundum leges, altera parte inſcia iudicet.

Reſp. III. Quem Iudex priuata ſcientia ſcit eſſet nocentem, ſi iuridicè ſit probatus innocens, non poteſt condemnare: quia iudicat vt perſona publica, ideoque ſequi debet ſcientiam publicam, ac procedere ſecundum alleg. ta, & probata, præſertim in fauorem rei. D. Tho. 2. 2. q. 67. Nau. c. 25. Caiet. Fill. Leſſ. Bon. d. 10. q. 2. p. 2.

Reſp. IV. Quem Iudex priuatim ſcit eſſe innocentem, ſi iuridicè probatus ſit innocens, tenetur omnimodo liberare, ſi poteſt, v. g. impediendo accuſationem, extrahendo iudicium, aperiendo carcerem (ſi ſine maiore malo poteſt) remittendo cauſam ad ſuperiorem; & ſi ſic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent cum D. Thom. l. c. ob rationem paulò ante datam, quod poſſit condemnare: verius tamen videtur contrarium, quod cum alijs docet Leſſ. l. 2. c. 19. d. 10. Sa V. Iudex, Petrus Nauar. Fill. Bon. d. 10. q. 2. p. 2. nu. 2. Tol. &c. vid. Card. de Lugo d. 37. ſ. 24. quia directè occidere innocentem, eſt intrinſecè malum: ergo quomodocunque ſciatur eſſe innocens, erit peccatum. Leſſ. l. c. In cauſis tamen ciuilibus, & criminalibus minoribus, vbi tantum agitur de pœnis pecuniarijs, poteſt etiam Iudex, ſecundum hos auctores, ſimpliciter procedere ſecundum allegata, & probata: tùm quia innocens per appellationem poteſt reſtitui in integrum: tùm quia Reſpub. habet poteſtatem in bona ſuorum ciuium, quando bonum publicum id requirit; vt in hoc caſu, ne forma publicorum iudiciorum cum populi ſcandalo euertatur. Vide Laym. c. 2. nu. 8. Leſſ. d. 10. Bonac. l. 5. nu. 4.

Quæres I. Quid faciendum Iudici, cum vtrimque ſunt ſententiæ probabiles in quæſtione iuris, v. g. an ex teſtamento minus ſolemni debeatur hæreditas?

Reſp. Debet ferrè ſententiam ſecundum opinionem de iure probabiliorem, ſaltem ſi ſit Iudex ſupremus. Neque tunc videtur tenendum, quod

quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adiudicet defendenti se probabiliter, licet altera probabilius. Ratio, quia Iudex est constitutus, ut secundum merita causæ & sententiam, quæ ei maximè uidetur rationi consona, causam decidat; quia alioquin esset acceptor personarum.

Dixi, si supremus sit: quia si sententia aliqua communiter sit recepta in tribunali superiore, Iudex inferior uidetur secundum eam posse iudicare, licet minus probabilem: quia uidet probabiliorem, cum honoris sui præiudicio, reuocandam in superiore tribunali. Laym. l. 1. tract. 1. cap. 5. §. 3. nu. 16. ex Sylu. Vasq. &c. uide tamen Card. de Lugo d. 37. s. 10.

Resp. II. Si opiniones oppositæ æquè probabiles uideantur, non licebit uni eorum adiudicare totum pro suo arbitrio, cum uterque æquale ius habeat; sed suadebit compositionem; imò etiam imperabit, in casu nimis intricato; (aliàs enim non licet) uel uni dimidium, & alteri alterum dimidium iuris, aut rei, de qua lis est, adiudicabit; memor interim axiomatis: quod si partium iura sint obscura, potius fauendum sit reo, quam actori. Ibid. Bon. de peccatis d. 2. q. 4. p. 9.

Quæres II. Ad quid teneatur Iudex, qui sententiam iniustam tulit?

Resp. I. Si dolo, uel, ut dixi d. 2. a. 1. magna imperitia id fecit, litem fecit suam, id est, damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere: Bonac. d. 10. q. 2. p. 4. ex S. Thom. &c. uide supra d. 10. a. 1.

Resp. II. Si alioqui dignus suo munere (tametsi id petens impetrauerit, aliis dignioribus neglectis) per obliuionem, ex humana fragilitate errauerit, non obligatur in conscientia ad restitutionem ex proprijs, cum iniuriam formalem non intulerit, neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, uel potius (secundum alios) cum culpam Theologicam non commiserit; debet tamen reuocare sententiam, si potest sine graui

incommodo. Laym. lib. 3. t. 6. cap. 2. nu. 11.

Quæres III. An sententia Iudicis iniusta obliget in foro conscientiæ?

Resp. Sententia iniusta ex natura rei, aut ex omissione ordinis iuris simpliciter necessarij, siuè feratur per falsò allegata, & probata, siuè ex Iudicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiæ, manetque parti læsæ, tametsi non appellet ius suum, licebitque, si absque scandalo possit, recuperare bona. S. Thom. Sayr. Bonac. d. 10. q. 2. p. 4. Trul. l. 8. c. 1. d. 7. Ratio: quia sententia eatenus obligat in conscientia, quatenus habet rationem iudicij; hoc est, vt est determinatio iuris, & definitio iusti.

Dixi, in foro conscientiæ: quia in foro externo, vbi non tàm veritas facti, quàm probatio iuridica spectatur, sententia prolata seruanda est, ad euitanda scandala, & incommoda: neque elapso termino (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege sic statuente, tùm in pœna pigritiæ, tùm ob bonum publicum, vt litium sit finis. Trull. l. 8. c. 4. d. 7. ex Sayr. &c. Vnde resolues.

I. Is, cuius bona per sententiam manifestè iniustam adiudicata sunt alteri, potest (nisi alter iustè præscripserit) per occultam compensationem ea recipere: quia recuperat ius suum. Ibid.

II. Qui sciens per iniustam sententiam mala fide, accepit bona, tenetur ea semper restituere, nec vnquam præscribere potest. Quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribet: immo tenetur expensas restituere, & compensare damna, etiamsi pars læsa non appellauerit, cùm non renunciet ideò iuri suo.

III. Qui bona fide rem postulauit à Iudice, & bona fide accepit, intelligitque ante tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam iniustam, tenetur eam, non tamen expensas, restituere. Si verò possedit rem bona fide, tempore ad præscribendum necessariò, non tenetur restituere, quia legitimè præscripsit. Salon. Sayr. Trul. l. c.

Quæres IV. Quid liceat Iudici circa munera?

Resp. I. Etsi a partibus munera liberalia accipiens, aliquando peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum peruertendi iustitiam; acceptorum tamen dominium comparat, spectato iure naturæ.

Resp. II. Etsi lex positiua munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem, ante sententiam Iudicis, nisi lex exprimat, quod non illicita tantum, sed etiam inualida sit acceptio. Vide Bon. in 8. præceptum q. 2. p. 8. Laym. l. 3. tr. 4. c. 4. n. 9. & 10.

Resp. III. Si Iudex iniustè extorqueat munera nolens facere, quod iustum est, & debet, nisi ea dentur, tenetur restituere: vt etiam si quid datum sit ad redimendam vexam, v. g. ne iniustè faueat parti aduersæ, ne causam nimis differat. Quanquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remittere obligationem restituendi. Laym. l. c. ex Gab. & Rebell. &c.

DVb. III. Quod sit officium Aduocati? Suppono secundum omnes, in Aduocato quatuor requiri, scilicet scientiam conuenientem, iustitiam causæ, fidelitatem, & pretium iustum: quod si taxatum est, non licet vltra hoc accipere: vbi non est taxatum, sufficit iustum naturale; vt vid. apud Bonac.

Resp. I. Non potest sub graui peccato suscipere causam, quam scit esse iniustam. Ex causis autem ciuilibus, in vtramque partem probabilibus, & dubijs, potest vtramuis, etiam minus probabilem tueri; dummodò cliens de minore probabilitate moneatur. Vasq. Salas, Card. de Lugo, Dian. t. 2. p. 2. R. 4. Quia vtraque pars habet ius proferendi suas rationes in iudicio: ergo etiam Aduocatus patrocinandi; neque semper est verius, quod videtur probabilius; & fortè aliud erit iudicium Iudicis. Bon. de Pec. d. 2. q. 4. p. 9. & supra l. 1. c. 2. d. 2. & in præcepta d. 10. q. 3. p. 4.

Dixi, Ciuilibus: quia in causa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali casu grauiter peccat contra reum; ergò etiam Aduocatus.

tus. Fill. t. 40. c. 1. Neque quando actor contra possessorem agens, scit se nihil posse euincere, sed rem mansuram semper dubiam: quia tunc iniustè vexatur possessor; pro quo tandem iudex debebit iudicare; vt v. C. de Lugo de iust. d. 41. nu. 7. Salas in 1. 2. d. 1. s. vlt. nu. 108.

Resp. II. In causa criminali, potest reum etiam sontem defendere, vt mortem, aliamue pœnam euadat: quia reus non tenetur ad pœnam, nisi conuictus, ergo potest per se, vel alium eam auertere, donec conuincatur. Bon. d. 10. q. 3. p. 4. num. 7.

Resp. III. Aduocatus tenetur pauperibus in extrema, vel graui necessitate, gratis patrocinari, sine notabili tamen suo incommodo. Ratio est, lex charitatis. Nau. Caiet. Less. Fill. Bon. l. c. Vnde resolues.

I. Aduocatus, qui sciens patrocinatur causæ iniustæ, tenetur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium. Vnde parti contrariæ restituere debet ex peccato commissionis; quia fuit illi causa positiua damni (similiterque si causam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude; quia intercedit iniustitia, ratione partis aduersæ) Clienti verò suo, tenetur restituere ex peccato omissionis: quia ex officio tenebatur monere ignorantem causæ iniustitiam. Quod addo, quia si clienti constabat causæ iniustitia, non tenetur illi restituere. Bon. d. 10. q. 3. p. 4. Less. l. 2. c. 3. d. 5. Fill. Lay. Tan. q. 4. dub. 6. nu. 127.

II. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum iustum causæ iniustæ vt sic aduersarium vexet, impediat, differat, aut peruertat, docet Trull. l. 8. c. 5. d. 3. ex Caiet. Sayr. &c. Quia censetur defendere causam iniustam.

III. Quando causa nihil ferè habèt probabilitatis, itaut vix moraliter sit spes obtinendi; eò quod apud Iudices semper reijciatur, regulariter non licet suscipere: tùm quia facit, vt cliens sine fructu tempus, & pecuniam perdat: tùm quia talis

communiter non habetur probabilis. Card. de Lugo de iust. d. 41. Quando autem cliens habet bonum ius in causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat Aduocato eum defendere in causa possessoria (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alii. Vide Fagund. in p. 8. cap. 47. num. 13. Molin. to. 1. tr. 2. d. 81. Card. de Lugo l. c. num. 10.

IV. Aduocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare eius æquitatem, & probabilitatem, eamque clienti indicare sincerè, si enim falsa promissione, vel inani spe victoriæ, sumptibus inuoluat, tenetur ad restitutionem. Bonac. de pec. d. 2. q. 4. p. 9. vti &, si qualitatem, ac statum causæ, seu periculum eius perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque id vlla diligentia cognosci possit, non teneri Aduocatum ad damna resarcienda, docet Bardi. d. 4. c. 29. quod melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

V. Si clientis causam minus probabilem dicat esse omnino iustam, tenetur de damno, si Cliens cognito causæ dubio, nón fuisset litigaturus. Bonac. l. c.

VI. Si in progressu causæ iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, & suadere, vt desistat; aliàs ad restitutionem damnorum obligabitur: quia cum stipendio sit conductus, tenetur ex iustitia monere. Tan. l. c. Neque potest vel ipse vel Iudex suadere compositionem, cum damno partis: quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia: Si verò inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi, & metu, non tenetur; quia nulli facit iniuriam. Valent. Azor. Less. Laym. Bon. l. c.

VII. Non potest absolui, qui paratus est quasuis causas defendendas suscipere. Sayr. l. 12. c. 23. num. 18.

VIII. Non licet cum cliente conuenire de

pretio

pretio, post inchoatam litem, sed vel ante cœptam, vel post finitam, ex cap. Infames 3. q. 7. quia postquam sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v.g. dimidia, tertia, vel quarta litis, pro pretio, si victoria obtigerit: quia id grauiter prohibetur. L. Sumptus, ff. de pactis, L. item. cap. de proc. c. Arceantur, 3. q. 7. L. Si qui, cod. de post. Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas & nefas, procurandi victoriam. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si iustum pretium non excedat, & dolus, ac fraus absit. Vide Sylu. V. Aduocatus, Nau. c. 25. Fill. Laym. Bon. Sanch. l. 5. consil. c. 7. d. 9. & l. 37. & C. de Lugo l. c.

IX. Peccat Aduocatus, 1. Si cum non sit idoneus officium Aduocati exerceat, & patrocinetur. L. Nemini, ff. de Aduoc. S. Thom. 2. 2. q. 71. estq; peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam iniustam secundum dicta. c. 1. 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium, &c. notabiliter officiat parti aduersæ, habenti alias iustam causam, &c. Vide Nau. c. 25. Fill. q. 3. 4. Si vtrique parti patrocinetur; quia repugnat, vt vtramque partem æquè defendat. Sylu. Sanch. consil. p. 2. l. 6. c. 6. d. 7. In diuersis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, & in qua est Iudex, vel Assessor, agat Aduocatum; quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet. Sylu. v. Aduoc. q. 2. 6. Si (tametsi defendat causam iustam) producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta: non tamen peccat, si in causam manifestè iusta Aduersarium decipiat, dummodo nulla vtatur falsitate, v.g. allegando falsa, &c. S. Thom. 2. 2. q. 71. a. 3. Sylu. Sanch. consil. p. 2. l. 6. c. 7. d. 8. Trul. l. c. 7. Si adducat leges falsas, vel abrogatas, vel doctrinam reprobatam; vel leges bonas in falsos sensus, sciens prudens detorqueat. 8. Si in grauamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. vide Fil. Trul. l. c. 9. Si accipiat mercedem iniustam. Quando autem à lege pretium nullum taxatum est, censetur illud

 iustum,

iustum, quod habetur tale iudicio prudentum, attenta qualitate negotij, dignitate, scientia, & peritia Aduocati, & labore quem impendit, ac demum consuetudine approbata. Vide Trul. l. c. d. 5. 10. Si contractum vsurarium, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuetudines patriæ ignoret; vnde si graue damnum clienti obueniat, tenetur compensare, vel intelligere non studeat.

X. Peccat Aduocatus contra iustitiam, si rationes, & fundamenta clientis, quem iustè defendit, vt secreta causæ, detegat aduersario, vt ex alijs probat Fagund. in p. 8. c. 47. num. 13. vide etiam Card. de Lugo l. c. num. 6. teneturque ad restitutionem, si eam ob causam cliens causam perdidit, victurus aliàs: quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam, in fauorem clientis. Azor. Filliuc. &c. ll. cc. Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars aduersa graue damnum iniquè patiatur; quia aiunt, quilibet potest sine suo damno, graue damnum alterius prohibere. Vide Less. p. 2. c. 31. Azor. Regin. Fill. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. num. 18. Verum hanc limitationem, cum S. Thom. alij non admittunt, nisi fortè reus capite plectendus esset, & accusator iniustè procederet: tunc enim, aiunt, Aduocatus accusatoris deberet falsitatem prodere; si tamen spes esset profuturum, accusatore prius monito, vt desistat. Vide Card. de Lugo l. c.

XI. Aduocatus, si causarum expeditiones, cum præiudicio clientum, differat, postponat, vel plures acceptet, quam expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem; vti & omnium damnorum, quæ per eius imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens, aut actor incurrit: non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed maiorem, uel minorem, pro causæ qualitate. Vide Fill. Bon. in præc. 8. d. 10. q. 3. Less. l. 2. c. 39. d. 9. Laym. l. 1. t. 1. c. 5.

DVb. IV. Quæ sit obligatio Referētis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris? Resp. Tenentur ij

omnes

omnes iustè, fideliterque exercere suum officium, siuè ex debito muneris tantum, siuè etiam ex iuramento. Item tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos iustos petendo, & appellando, cum fuerit necessarium. Bon. Escob. & commun. Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Peccant si odio, vel amore, spe, vel timore, abutantur officiis suis; si secreta seruanda non seruent; si partibus, vel earum solicitatoribus, aliisue, tradant processus, vel scripturas originales, quas non debent; accipiat stipendium maius iusto, vel vltra pretium taxatum; si lites iniquas suadeant, &c.

II. Referens peccat, 1. si defectu studii, vel per incuriam, malè referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. si sit partialis, coneturque vnius partis iustitiam magis, quam alterius explicare. 3. si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam euulgetur, vnde possint grauia incommoda sequi, v.g. Iudex recusari, &c. Vide Escob.

III. Secretarius peccat, 1. Si iuramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel partibus, sine præscripto Iudicis, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, siuè exaggerando, vel imminuendo, siuè immutando, aut inuertendo. Escob.

IV. Tabellio, siuè Notarius publicus peccat, 1. Si sine sufficienti peritia, v.g. clausulas communes, &c. ignorans) suscipiat officium. 2. Si iuramentum violet. 3. Si in depositione testium aliquid addat, vel detrahat non leuis momenti. 4. Si ministro transcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat, cum damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, vt pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis vsu destituti. 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solemnitates necessarias, ex ignorantia culpabili, vel mali-

tia, prætermittat. 10. Si testimonium aliquod necessarium, vnius rogatu, & alterius damno, non exhibeat: si conficiat instrumentum vsurarium, vel falsum, præsertim in damnum tertii; si faciat, vt processus, & causæ veniant ad alios Iudices, vel referentes, &c. quam ordo illius tribunalis postulat: quia multum interest habere hunc, vel illum Iudicem. Escob. v. Laym. l. 3. t. 6. c. 2. Bon. in præc. disp. vlt. p. vlt. 11. Si secretum violet, v. g. aperiendo parti aduersæ dicta testium, ante earum publicationem; quod esse mortale contra iustitiam docet Trul. l. 8. c. 7. nu. 3. ex Nauarr. ca. 25. nu. 52. 12. Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ continent legata. Nau. l. c. nu. 53. Sylu. v. Tabellio, Trull. l. c. 13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptum processus neget. 14. Peccat grauiter, si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat.

V. Procurator peccat, 1. Si litem procuret iniustam. 2. Si plures causas suscipiat, quam possit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quam iustum. 4. Si suadeat reo, vel parti, vt iniustè veritatem neget. Si sua iniuria, negligentia, aliauè culpa, causa sit, vt lis perdatur. 6. Si nomine partis iuret, sine particulari eius informatione, cum periculo peierandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu, &c. Vid. Escob. Lay. l. c. Bon. q. 3. p. 4. 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat causam, vel peruertat Iudicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. 10. Si falsos testes inducat. Vide Sayr. l. 12. c. 24. Filliuc. t. 40. cap. 10. nu. 294. Trul. l. 8. c. 6. d.

DVb. V. Quod sit officium Accusatoris? Resp. Vt in accusatione seruetur iustitia, cauenda sunt tria. Primum est, calumnia, id est, impositio falsi criminis, vel eius, quod sufficienter probari nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi, vel pœnam talionis, vel aliam arbitrio Iudicis. Secundum est, præuaricatio, id est, collusio cum reo, & simulata tantum accusatio. Quæ

criminalibus, si Reipub. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est, tergiuersatio accusationis inchoatæ, absque iusta causa. Quod addo, quia cum causa, v.g. ob imperium Principis, vel Iudicis, quod intersit Reip. talem personam non puniri, vel infamari, vel quod in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, immo tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare. Fill. t. 40. c. 7. num. 205.

Quæres. An & quis teneatur alterum accusare?

Resp. I. Priuatum rarò ad id teneri, tùm ex praxi timoratorum; tùm quia alias tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipublicæ.

Dixi I. Priuatum, quia si quis à Repub. stipendium ob hoc accipiat, v.g. fiscalis, &c. tenetur ex iustitia, & consequenter ad damna ex omissione accusationis secuta. Filliuc. Bonac. in 8. præc. d. 10. quæst. 3. p. 1.

Dixi II. Rarò: quia si ita exigat bonum publicum, v.g. si proditio imminens, vel graue damnum vitæ innocentis, aliter auerti non possit, & crimen facilè probari possit, tenetur etiam priuatus accusare, vel saltem denunciare: idque tamen ex charitate tantum, quæ restitutionem non importat. Fill. Bon. l. c.

Resp. II. Accusare prohibentur. 1. Excommunicati, proditores infames, idque in pœnam criminis. 2. Filii, serui, suos parentes, vel dominos, ob reuerentiam. 3. Clerici, in causa sanguinis, ob indecentiam. Less. l. 2. c. 3. d. 5. Bon. l. c.

Resp. III. Non teneris, immo nec debes etiam, posito superioris præcepto, denunciare crimen. 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum; nec periculum imminet aliis; nec crimen est notorium: quia sine causa proximi infamia sequetur. Vid. supra l. 2. t. 3. c. 2. d. 4. 2. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, aduocatus, &c. Nisi tamen

is, qui secretum commisit, innocentem, vel Rempub. iniustè vexaret, nec vellet desistere. Card. de Lugo de iust. d. 14. nu. 142. 3. Si inde immineat graue periculum honoris, vitæ, & rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris, nec posses. Vide C. de Lugo d. 38. s. 2.

DVb. VI. De Testibus. Suppono: ad legitimam, & plenam in iudicio probationem, requiri duos testes, eosque debere. 1. Externo sensu percepisse id, de quo testantur. 2. De eodem facto, & crimine, cum iisdem circumstantiis, deponere; alioqui erunt testes tantum singulares, vt vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione maiores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quo minus testari possint, iuxta versum vulgarem:

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Hinc à testando reiiciuntur, 1. Serui. 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis, in criminalibus; in ciuilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine iuncti, & domestici; exceptis quibusdam casibus, apud Less. l. 24. c. 3. n. 38. 6. Infames. 7. Periuri. 8. Socii criminis 9. Personæ inopes, & viles. 10. Deliri, & semifatui: ex quibus tamen ii, qui solo iure positiuo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminalibus exceptis. Quo supposito.

Quæritur I. An & quando teneatur quis testari, II. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus.

Resp. I. Non tenetur quis testari, nisi vel ex charitate, cum ita necessarium est, ad euertendum grande malum proximi, aut reipub. vel ex præcepto, cum Iudex, seu superior habens potestatem, ita legitimè præcipit. In quo vltimo casu, si fugias, aut occultes te, antequam ad testandum citeris, non peccabis contra iustitiam; ideoq; nec teneberis restituere, vt contra multos docet Valent. & Less. Ratio, quia tibi necdum est præceptum; si quod autem ius nascatur parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Immo & si sis

communis sententia, ad restitutionem teneri eum, quia à Iudice citatus fugit, vel testimonium fraude declinauit, cum sit efficax, & moralis causa, vt Iudex sententiam ferat in alterius damnum; non tamen est improbabile, quod docet Mol. & Less. non teneri. Ratio, quia citatio intimata non inducit obligationem iustitiæ, sed tantum obedientiæ; proindeque non comparens, contumax tantum est, & inobediens, non autem iniustus. Less. l. 2. c. 17. & 30. vid. Bon. Laym. ll. cc.

Resp. II. Etiam legitimè, & iuridicè irrogatus non teneris testari sequentibus casibus. 1. Si scias tantum ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, vt consiliarius, aduocatus, medicus, &c. modò tamen non sit necessarium, ad magnum Reipub. vel proximi malum auertendum: tunc enim licet tale secretum detegere, etiamsi iurasses te nulli dicturum; quia tale iuramentum non obligat, cum iure naturæ tenearis ad contrarium. Vide Laym. c. 4. num. 9. 3. Si ex testimonio, tibi vel tuis, immineat notabile damnum; nisi tamen damnum publicum, vel priuatum alienum prævalet, vt notat Card. de Lugo de iust. d. 39. num. 10. Vnde communiter non teneris testari contra consanguineũ. 4. Si à viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti per iniuriam, v. g. aperiendo literas, cogendo alium ad reuelationem, &c. Layman. l. 3. t. 6. c. 4. num. 5. Molin. d. 5. num. 5. 6. Si alter probabiliter in facto non peccauerit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo tamquam de fure inquiratur. Ratio, quia mens Iudicis est, inquirere de delicto. Vide Azor. 3. p. 1. vlt. c. 27. Fill. Bon. d. 10. q. 3. p. 3. Laym. l. c.

Resp. III. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur reuocare cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si reus de ea periclitetur, & putetur reuocando aliquid effecturus.

ſturus. Ita communiter. Ratio, quia in damno æquali, potius habenda eſt ratio innocentis. Vide dub. ſeq. artic. 1.

Dixi I. Si ſciens: quia ſi ex ignorantia, inadvertentia, aut obliuione inculpabili, falſum eſt teſtatus, & ſi teneatur impedire, ſi poſſit, non tamen ad reſtitutionem, etiamſi reus damnetur. Ratio, quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi II. Cauſa efficax: quia ſi à parte rei falſum illud teſtimonium nihil effeciſſet, v. g. quia per falſa teſtimonia aliorum, iam tota cauſa damni erat data, ita ut Iudex ex hoc teſtimonio nihil fuerit motus ad nihil tenebitur. Leſſ. l. 2. c. 30. &c. Lay. l. 3. t. 5. c. 8. & alij.

Teſtis peccat. 1. Si affirmet quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si ſe occultet, ne rogetur, caſu quo tenetur teſtari. 4. Si iudici iuſtè irroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

Dub. VII. De Reo.

Artic. I. An, & quando Reus teneatur fateri veritatem.

RESP. I. Si non interrogetur legitimè, non tenetur fateri ſuum crimen, ſed poteſt Iudicem eludere, vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua reſtrictione, & in bono ſenſu, vt mendacium abſit. Ratio, quia tunc Iudex non habet ius interrogandi, aut obligationem imponendi reo. Ita Leſs. & Laym. t. 6. l. 3. c. 5. Bon. d. 19. q. 3. p. 2. Vnde reſolues.

I. Reus non tenetur fateri crimen ſuum. 1. Si Iudex non ſit legitimus. 2. Si à ſeipſo litis proceſſum inchoet, ſine præuia accuſatione, ſaltem virtuali. 3. Si non præceſſit ſemiplena probatio, nec infamia, nec manifeſta criminis indicia extent. Ratio quia in his Iudex non interrogat legitimè. Azor Leſs. Fil. Laym. Bon. llcc. C. de Lugo d. 40. n. 1.

II. Nec tenetur, si dubitet, an Iudex legitimè interroget: quia non tenetur parere cum graui suo damno, nisi constet superiorem posse præcipere. Ita Less. Fill. Laym. l. c. Sanch. l. 6. consil. cap. 3. d. 31. Salas, C. de Lugo, &c. contra Sylu. Bon. & alios.

III. Iudex tenetur reo manifestare statum causæ, & quæ sint indicia, quo modo probetur delictum, &c. vt reo constet, an legitimè interrogetur: quia non tenebitur respondere alioqui, & seipsum honore, alijsue bonis, quæ bona fide possidet, spoliare. Caiet. Nauarr. cap. 25. nu. 43. Card. de Lugo d. 40. nu. 1.

IV. Si reum iuridicè quidem interroget Iudex, sed nonnisi ex falsa præsumptione delicti, v. g. an exierit ex tali domo, stricto ense, potest reus (idem est de teste) licet sciat semiplenè probatum esse, id negare, si exijt quidem, non tamen de facto delicto, sed ob aliam causam: quia si Iudex veritatem sciret, non posset interrogare. Ita cum S. Thom. q. 69. a. 1. Sot. Fagund. p. 8. c. 34. Dian. 3. p. t. 5. misc. R. 66. C. de Lugo d. 40. n. 4.

Resp. II. Etsi communior, & verior sententia sit S. Thom. 2. 2. q. 96. si reus legitimè interrogetur à Iudice, teneri in conscientia apertè veritatem dicere, probabiliter tamen est etiam, quod ex Sylu. docet Sa, & Less. non teneri, saltem sub mortali, in causis capitalibus, & grauioribus, si sit spes euadendi; & nullum graue damnum reipub. timeatur. Tann. d. 4. q. 4. d. 5. Card. de Lugo d. 40. num. 15. vbi dicit, esse sententiam valdè probabilem, & in praxi tutam. Ratio, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, v. g. mortis; tùm quia inhumanum videtur, vt, qui conuinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut grauem pœnam, v. g. perpetui carceris, subeat; tùm quia non videtur tàm heroicus actus præcipi posse. Bon. in 8. præc. d. 10. q. 3. p. 2. nu. 17.

Dixi primo: In capitalibus: quia aliud est de causis, in quibus agitur de pœna Ecclesiastica, quæ est medicinalis.

Dixi secundo: Si spes sit euadendi: quia absque ea cessat ratio celandi veritatem. Vnde resolues.

I. Non semper opus est (iuxtà dicta Resp. 2.) vt Confessarius reum vrgeat ad crimen fatendum. C. de Lugo d. 40. nu. 20.

II. Post sententiam latam, reus non tenetur confiteri crimen, quod ante iniustè negauit: quia finito iudicio, finitur obligatio rei. Laym. l. c. Imò probabile est, nec ante sententiam ad id teneri, (etiamsi adhuc sit in potestate Iudicis) donec iterum interrogetur. C. de Lugo d. 40. n. 17.

Resp. III. Si quis ad euitanda tormenta grauia, mentitus, falsum sibi crimen imposuit, per quod sit morte plectendus, non uidetur mortale. Ita contra Nau. & alios docet Anglus, Sylu. Less. l. 2. c. 11. d. 7. Tann. de iust. d. 4. q. 4. dub. 5. Ratio, quia non est mentitus perniciosè, cum non teneatur tantis tormentis vitam conseruare. Vide Card. de Lugo l. c. Vnde resolues.

I. Talis non tenetur postea crimen reuocare, quamuis antea periurio confirmasset, si prudenter metuit, ne ad tormenta reuocetur: quia & si peieratione grauiter peccarit, hoc iam transiit, & non retractando nemini facit iniuriam: ideoque sufficit, coram Deo pœnitere. Vide Less. Tann. l. c. & q. 5. d. 4.

II. Si ex illa falsi criminis confessione, graue damnum aliis sequeretur, v. g. bonum Reipub. aut fama religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideò in hæresin lapsuri essent, quæuis potius tormenta perferenda essent. Tann. l. c. & q. 5. d. 4.

III. Si reus tormentis coactus denunciauit alium innocentem, tenetur sub mortali ante suam condemnationem, & si tùm non fecit, etiam post sententiam damnationis, reuocare; ad quod etiam à Confessario est obligandus. Ita ex communi Tol. l. 5. c. 66. n. 7. Less. c. vlt. d. 15. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. num. 103. Vbi subiungit, 1. Si quis tamen sequatur, ipsaque praxi seruari aduertat eam sententiam, quæ negat per reuocationem in extremo

vitæ

vitæ factam tolli, uel infirmari denunciationem ante factam, vt docet Delrio l.5. f. 5. Valent. d. 6. q. 13. p.4. is consequenter existimare poterit, denunciantem in eo mortis articulo (saltem cum suo incommodo, & sub peccato mortali) obligatum non esse ad reuocationem; quia esset inutilis. Ita Tann. l. c. Licet ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minus esse probabile. 2. Monet idem Tan. n. 105. cauendum esse Confessario, ne vel importunè sæpius reo damnato inculcet retractationem denunciationis iniquè factæ; uel retractationem factam, imprudenter, & cum scandalo euulget.

Quæres. An reus teneatur reuelare complices?

Resp. I. Si omnino occulti sint, nec aliis indiciis, aut testimoniis conuinci possint, non potest, nec tenetur: si tamen ui tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit. Less. l. c. & Laym. l. 3. t. 5. c. 5.

Resp. II. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoque si nolit, secundum Nauarr. non erit absoluendus.

Art. II. Quid liceat Reo circa fugam pœnæ?

RESP. Quando sententia est materialiter iniusta, lata tamen secundum allegata, & probata, & si in conscientia non obliget, non potest reus Iudici positiuè resistere; tùm ob scandalum; tùm quia tali casu Iudex habet ius sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter Less. Sanch. contra Vict. Bonac. Cardin. de Lugo d. 4. num. 38.

Dixi, positiuè: quia reo, etiamsi uerè reus sit, licet ante, & post sententiam (quoad mortem, uel pœnam morti æquiualentem, u. g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio, quia quilibet tàm magnum ius habet ad uitæ suæ conseruationem, ut nulla potestas humana obligare possit, ad eam non conseruandam, si spes commoda ostendatur:

nisi

nisi tamen bonum publicum aliud postulet. Less. l. 2. c. 31. d. 5. Vnde resolues.

I. Regulariter reo licet fugere, etiamsi custos carceris graue damnum inde passurus sit (saltem nisi iurauarit se mansurum) quia vtitur suo iure, & nulli facit iniuriam. Fill. t. 40. c. 4. nu. 274. Azor. Less. d. 5. nu. 31. nisi tamen charitas aliud suadeat, ob damnum custodis præponderans. Vide Bon. d. 10. q. 3. p. 2. nu. 13. Less. l. c.

II. Multò magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à ministro apprehendente se excutere; non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. Ibid. & Regin. l. 24. n. 4.

III. Licet etiam, saltem in foro conscientiæ, custodes (præcisa vi, & iniuria) decipere, tradendo v. g. cibus, & potum, vt sopiantur, vel procurando, vt absint; item vincula, & carceres effringere: quia cum finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licet alii captiui per effractum parietem simul elabantur, non tenebitur de damno; quia tantum est eius causa per accidens, cum iure suo vtatur. Nec refert, quod leges, & magistratus quidam tales effractores grauiter puniant; id enim fit, quod vel contrariam sequantur; vel ex præsumptione, quod vim intulerint custodibus; vel propter bonum reipub. ea pœna statuta sit. Fill. l. c. Tann. d. 4. q. 4. dub. 5. ex aliis multis, vid. C. de Lugo d. 40. s. 4.

IV. Illis, qui non sunt ministri iustitiæ, licet non solum consilio iuuare reum, vt fugiat; sed etiam suppeditatis instrumentis, v. g. funibus, lima, &c. quia finem alteri licitum illi suadere, & ad eundem media proponere licet. Less. l. c. d. 6. n. 40. Tan. l. c. Sylu. Turr. Vasq.

V. Non tamen licet iuuare in effractione carceris, vt habet communis: tùm quia executio ipsa effractionis soli reo licita est, propter ius vitæ conseruandæ; tùm ne alioqui omnis securitas carceris pereat. Less. loco cit. vide Bonac. d. 10. q. 3. p. 1.

Quæres. An reo liceat appellare?

Resp.

Resp. Si sciat sententiam esse iustam, & iustè processum esse, non licet (licet tamen supplicare) quia id esset Iudici calumniam imponere. Immo iniustè appellans tenetur de damno. Si verò putet sententiam iniquam esse, aut iniustè processum esse; aut si diuersæ sint opiniones, potest appellare. Vide Tann. l. c. nu. 100. Card. Lugo l. c. a. 14. Sanch.

DVb. VIII. Quomodo Confessario agendum cum reo? Resp. Obseruanda sequentia. 1. Instruat eum, quod quæ secum in foro conscientiæ agit, cum Iudicibus non communicentur; ideoque siuè sit nocens, siuè innocens, id ei nec prodesse, nec obesse possit. Ratio, quia aliàs multi conantur se falsò probare innocentes, vt à Confessario iuuentur; alii contra falsò se nocentes dicunt, quod timeant, ne Confessarius conferat cum Iudicibus, ipsique reuocentur ad torturam. Vnde expedit, 1. Vt non temerè euulget Confessarius accepta extra confessionem. 2. Vt ad confessionem sacramentalem reum non admittat, nisi postquam in foro profano res sunt liquidæ: vix enim adigi poterit, vt omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Iudici: ante tamen de contritione agendum est. Delrio l. 6. c. 1. s. 3. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4.

II. Ne cogat importunis modis reos, vt se tales fateantur; tùm quia verè quidam rei non sunt, & victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à Confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilegè; tùm quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione, & vera ad Deum conuersione: de hac ergo laboret, & sequetur bona confessio, non autem contra. Tann. l. c.

III. Caueat, ne coram reo censeat modum procedendi iudicialem; proindeque communiter non admittat quærelas de iniuria facta, cum non sit Confessarij ea iudicare, sed ad pœnitentiam disponere.

IV. Etsi quidam authores permittant Iudici vti dolis bonis, ad crimen eliciendum, non tamen id

id licet Confessario, ne ministerium eius infametur.

V. Non licet (secundum Concil. Antioch Can. 33. & cap. 34. Non licet:) palam interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. Vide Tann. d. 4. q. ult. dub. 5. n. 128.

VI. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehensas in iudicio, ipsumque modum processus, ut & prudentius possit in suo foro agere, & Iudicem, sicubi opus, prudenter admonere.

VII. In confessione examinet, 1. An consortes criminis prodiderit (secundum supra dicta tenebatur) & quidem si falsò alios infamarit, inducat ad reuocationem, etiam cum periculo torturæ. Vide Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. num. 103. & dicta dub. superiore. 2. Si saga sit, quo tempore, qua occasione, in magiam sit lapsa; ut si postea neget, conuinci possit in eodem foro. 3. In qualitatem superstitionis, an ex animo Christianæ fidei rei renunciarit, dæmonem adorauerit, falsa de Deo, & æternitate senserit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim coniunctis, ut marito, liberis, & an alios seduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessa aperiat fraudes dæmonis, instruatque, quomodo iis deinceps occurrendum, atque inter cætera suadeat fidei professionem, & frequentem Symboli repetitionem.

VIII. Sæpè non expedit post supplicium Iudici significare, reum in extremis denunciationes reuocasse: tùm quia Iudices id parui faciunt (quam rectè, vide Laym. & Tann. l. c.) tùm quia frangit sigillum sacramentale, si non petita licentia, innocentiam denunciati euulget, cum eo ipso reuelet peccatum denunciantis. Quare si aliquando Iudicem monere expediat, rogandus est reus, ut id extrà confessionem, & coram testibus dicat, eo fine, ut Iudex moneatur.

IX. Si alicuius innocentiam ex confessione colligeret (quod & si difficilè, non tamen impossibile esse ducet Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. nu. 85.) id

Iudici

Iudici aperire, ac pro reo intercedere, periculosum est, tùm quia post publicatam rei confessionem, ei non credetur; tùm quia si plures audiat, hoc ipso aliorum nocentiam, de illis tacendo, videtur confirmare, cum fractione sigilli; tùm quia si rei cognoscant, eum pro innocentibus intercedere, occasionem arripient; cum callidè sua facinora celandi. Vide Layman. l. 3. t. 6. c. 5. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. num. 95.

X. Etsi pro reis, etiam iustè damnatis, intercedere aliquando possit, maximè apud magistratum supremum, iuxtà scripturam, Prouerb. 24. Erue eos, &c. Valdè tamen prudenter, & moderatè id faciendum: quia relaxatio potest esse illicita, Iudexque (non tamen Confessarius, nisi ea præuiderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur; imò & ipsi imputabuntur, cum ex officio debuerit impedire. Vide Bon. in 8. præc. d. 10. q. 2. & 3. Tann. de iust. d. 4. q. 5. dub. 4.

DVb. IX. Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopœorum, & Chirurgorum? Resp. Tenentur ij imprimis, quando tale officium petunt, vel suscipiunt, sub graui obligatione, sufficientem habere scientiam, siuè peritiam. Nauarr. cap. 25. Anton. C. Lugo d. 27. num. 1. Deinde in curandis infirmis, seruare sequentes regulas, 1. Ordinariè debent sequi opiniones medicorum securas, & tutas. Ratio est periculum, & damnum proximi. Ita Bonac. Laym. Sanch. 1. mor. cap. 9. 2. Quando certum aliquod est pharmacum, quod nimirùm certò infirmis profuturum est, tenentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur: quia aliàs imprudenter proximum in periculo relinquerent. 3. Si non sint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, & tutiora; tùm quia alioqui salutem proximi in discrimen adducerent; tùm quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo, & damno. 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium, nisi dubium, de quo scilicet dubitatur, num profuturum, an nociturum sit, possunt, imò debent

illud

illud adhibere. Ratio, quia sic infirmi negotium vtiliter geritur, & si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cum alias spem vitæ non habeat. Lay. lib. c. tr. 1. c. 5. Fill. nu. 152. Bonac. de pec. d. 2. q. 4. p. 9. Vnde resolues.

I. Medicus peccat, 1. Si absque sufficienti peritia grauem morbum curare tentet. 2. Si occurrente graui, & insolito morbo, speciali studio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quam profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata, explorandi gratia adhibeat, præsertim quando de ijs non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter vtilia. 5. Si non bene perspecta morbi natura, temerè adhibeat remedia obuia, uel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ, vel grauis læsionis. 6. Si agnito ægroti periculo, opportunè non adsit, aut necessariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid suadeat Dei honori, vel præcepto contrarium, v. g. incantationem, pollutionem, superstitionem, &c. 8. Si facile, & sine necessitate, à ieiunio absoluat, carnium esum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. Vide Bonac. loco cit. Nauarr. cap. 15. Azor. 1. p. lib. 2. cap. 17. Escob. l. 2. E. 3. c. 9.

II. Pharmacopola peccat, 1. Si rudis, & ignarus munus exerceat. 2. Sine arte, vel diligentia, medicamenta conficiat. 3. Melle in potionibus pro saccharo vtatur. 4. Si vnum medicamentum pro alio, nisi tamen esset æquè bonum, & non maioris pretii, contra medici præscriptum, cum grauis damni periculo porrigat. Vide Salas dub. 34. 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fœtum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. vide Escob. l. c.

III. Peccat Chirurgus, 1. Si sine scientia, & peritia sufficienti, vulnera curare tentet, cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quando grauitas vulneris exigit, non consulat. 3. Si lucri amore, curationem protrahat. 4. Si mercedem

iusto

iusto maiorem exigat. 5. Si abortus causa venam aperiat, aliudue remedium adhibeat. Vide Escob. loco cit.

DVb. X. Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum sæcularium? Resp. Eæ patent ex dictis de septimo præcepto; ex quibus resolues.

I. Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspicione praui vsus. 2. Si paratus sit quodcunque pretium, etiam iniustum ab emptore accipere. 3. Rem carius, quam supremo pretio, vendat ob dilatam solutionem, 4. Mercium defectum grauem occultum non aperiat, pondus, & mensuram imminuat. 5. Si in emptorum iniuriam, monopolium iniustum instituat, merces omnes vnius generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non nouit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres, & inutiles nouis admisceat, & uendat eodem pretio utrasque. 8. Si iusta tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cum possit non soluat creditoribus, cum graui eorum damno. 10. Si mercibus soluat, quod pecunia debet, contra creditoris uoluntatem. 11. Si diebus festis publicè emat, uel uendat contra consuetudinem permissam. 12. Si iuret falsò, se tanto pretio merces comparasse. 13. Si contractum ineat quemcunq; dubitans de eius iustitia. 14. Si emat res furtiuas, &c. uide Escob. t. 2. E. 3. c. 12.

II. Bibliopola peccat. 1. Si vendat libros prohibitos, uel lasciuos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. Vide Escob. c. 13.

III. Argentarius, siue Aurifaber peccat. 1. Si æs pro auro, uel argento uendat. 2. Auro, uel argento plus æris misceat, quam ars requirit, & emptoribus mixtionem non significet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtiuis aliquid emat, mala fide. Quarto, si communem lapillum pro pretio uendat, uel pretiosum pro uili emat, &c.

IV. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant, 1. Si iurent se tali die opus perfecturos, quod sciunt, uel dubitant, non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quam ad opus sit necessarium; aut partes alicuius momenti, quæ supersunt, retineant, sine uoluntate domini. 3. Si diem festum sine graui causa uiolent, per se, uel per suos famulos, &c. Vide Escob. cap. 1. c. 13.

LIBER QVINTVS

DE RATIONE COGNOSCENDI, & discernendi peccata.

De peccato in genere. Cap. I.

Dub. I. Quid sit peccatum?

RESPONDEO. Est transgressio legis, siuè, vt ait *Tol.* est voluntarius recessus à regula diuina, per quam regulam intelligitur præceptum, tam naturale, & humanum, quàm diuinum: per recessum, intelligitur actus (vel eius omissio) qui sit non tantum voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali aduertentia malitiæ: quod addo, quia vt docet *Sanch. 1. mor. c. 16. cum Vasq. Bon. d. 2. q. 2. p. 3 n. 3. & 12. &c.* non sufficit ad actum peccaminosum libertas, & aduertentia quæuis virtualis, vel interpretatiua qua scilicet quis aduertere poterat, & debebat; nec quæcunque actualis, qua scilicet intellectus rationes commodi, & incommodi in obiecto attendat: sed requiritur, vt aduertat mortalem malitiam obiecti, aut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat. Ratio est, tùm quia sine ista aduertentia, non est voluntarium, cum non sit cognitum; quia, quamdiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; & cense-

R tu

tur illa inaduertentia, naturalis, & inuincibilis obliuio. Addit tamen *Tan d.4. de pec. d.5. q. 5. dub. 5. num.* 106. non esse necesse, vt consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat, sed satis esse, vt vel actu, vel virtute maneat, itaut cum ea, vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data: vt fit in ebrio, qui peccat, non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis. Vide *Baldel. l. 1. d. 36.* Verùm recentiores communiter docent, talem, v. g. ebrium, non peccare formaliter, quando vsu rationis caret; sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse ante, dum præuidens malum, quod commissurus erat, eius causam dedit: aiuntque, dum quis actu peccat, semper esse, ac manere aduertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam, vt vid. apud *Scholast.* nam in ordine ad praxim, parum refert, vtroli et modo loquaris.

Resp. II. Ad peccatum requiruntur tres conditiones, vt patet ex prima responsione. 1. Vt sit voluntarium, id est, vt fiat à voluntate consentiente. 2. Vt sit liberum, id est, vt sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3. Vt aduertatur malitia. Ex quibus resolues.

I. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque est in, neque à voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet: ideoque nec impedit communionem, siuè is sit internus: vt cogitationes contra fidem, blasphemiæ obscœnæ, motus carnis, etiam vsque ad effusionem seminis; siuè externus, ac violentus, verbi gr. stuprum virgini per vim illatum.

II. Defectu secundæ conditionis, subinde à peccato excusantur vehementissimi motus iræ, aut concupiscentiæ, quibus vsus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

III. Defectu tertiæ non peccat, qui die ieiunij, de præcepto nihil cogitans cœnat, vel carnes comedit, & si aduertat eas sibi delectabiles. Item qui lapidem proijcit per fenestram, non aduertens periculum læsionis; vel qui contractum vsurarium celebrat, non aduertens esse talem.

Sanch.

Sanch. lib. 1. *cap.* 16. *num.* 21. *Regin. lib.* 15. *nu.* 75.

IV. Damna, & euentus (si, et alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo præuisi, inculpabiles sunt: quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt verò culpabiles, si sint præuisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto prudentię sit adhibita, ne sequerentur ea vero adhibita, & si postea eueniant, culpa vacant. Vti etiam, quando iuxtà loci, & temporis circumstantias, non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela est adhibita. Ita *Vasq.* 1. 2. *d.* 124. *cap.* 2. Quibus conformiter *Less. l.* 4. *cap.* 3. docet, si negligentia, ebrietatem, aut euentus ex ea sequi solitos præcauendi, fuerit tantum venialis, etiam mala, quæ præuideri poterant, tantum venialia fore; quia cum non in se, sed tantum in causa sint libera, non possunt habere maiorem culpam, quam ipsa causa.

D*Vb. II. An, & quando desideria, & delectationes sint peccata?* Per desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositum efficax rei malæ: per delectationem verò simplex amor, & complacentia obiecti cogitati, fruendo eius dulcedine, absque desiderio executionis: soletque dici morosa, non à mora temporis, cum momento possit perfici; sed quod voluntas post plenam aduertentiam rationis, ei immoretur.

Art. I. Quale peccatum sit desiderium malum?

RESP. I. Desiderium absolutum, siuè cogitatio cum voluntate consentiente absolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem speciem, ac malitiam peccati mortalis, vel venialem, quem habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat *ex Matth.* 5. *Qui viderit, &c.* Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem, & malitiam ab actu externo, tanquam obiecto. Ita commun.

Resp. II. Desiderium cum consensu conditio-

nali, quo quis aliquid concupiſcit, ſub tali con-
ditione, quæ omnem malitiam obiecti auferat,
non eſt peccatum, ſaltem mortale: ver. gr. vellem
prædari, ſi à Deo mihi permitteretur; ſi Iudex eſ-
ſem, malefactorem iſtum occiderem. *Valent. to. 2.*
d. 6. q. 4. p. 4. Sayrus, Salas in 1. 2. *tract.* 13. *d.* 16. *ſ.*
27. *Vaſq. dub.* 116. *cap.* 2. Si verò conditio malitiam
non auferat, eſt peccatum: vt v. g. ſi cogites, ſi non
eſſet infernus, mœcharer; ſi non eſſem religioſus,
fornicarer; ſi non haberem rationem mei ſtatus,
vlciſcerer, occiderem te. Item ſi id mihi feciſſes
in adoleſcentia, vel antequam religionem ingre-
deret, vindicaſſem (intellige, ſi dum hæc dicit,
habeat affectum vindictæ ſumendæ, ſi eſſet in ta-
li ſtatu, ſecus enim eſt, ſi tantum oſtendat, quid
facturus fuiſſet in alio ſtatu) *Bon. de mat. q.* 4. *p.* 8.
num. 9. Ratio reſponſionis eſt, quia & ſi conſenſus
conditionatus nihil ponat in rerum natura, ex
parte obiecti voliti; in voluntate tamen ponit af-
fectum committendi illud peccatum, præciſa con-
ditione non auferente malitiam; ac proinde ta-
lis erit culpa, qualis eſſet illud amare abſque con-
ditione. *Caiet. Sanc.* 1. *mor. cap.* 2. *Vaſq. Laym. lib.* 1.
tr. 3. *cap.* 6. *num.* 10. Ex quibus reſoluuntur hi Ca-
ſus.

I. In omnibus, ſolo iure poſitiuo prohibitis,
licitum eſt deſiderium cum conditione hac, *ſi*
prohibitum non eſſet, ver. gr. ederem carnes die Vene-
ris, ſi Eccleſia non vetuiſſet. Ratio, quia condi-
tio omnem malitiam, quæ à ſola prohibitione
eſt, aufert. *Azor. l.* 4. *cap.* 6. *q.* 10. *Sanch. l.* 1. *c.* 2. *Vaſq.*
d. 116. *cap.* 2.

II. Idem valet in prohibitis quidem iure na-
turali, licitis tamen in aliquo caſu, aut ſtatu, ſi is
pro conditione apponatur; v. g. occiderem Petrum,
ſi Deus mandaret; ſuſpenderem furem, ſi eſſem
Iudex; ducerem vxorem, ſi liceret, ſi non eſſem
Sacerdos, ſi eſſem liber à voto. Ratio, quia hæc
ſub illo ſtatu ſunt licita. Rectè tamen monet *Sa*
V. Peccatum, huiuſmodi deſideria eſſe periculoſa,
& vitanda, atque, vt ait *Caiet. ibidem*, eſſe fatuas,
&

& diabolicas tentationes. *Ibid. & Laym. l. 1. t. 3. c. 6. num. 10.*

III. Etsi idem quidam, vt *Caiet. Sal. & Vasq.* vniuersim affirment de omnibus iure naturæ, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab obiecto; vt si dicas, si non esset peccatum, fornicarer; eo quod tunc consensus non videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur, quod docet *Azor, Sanch. & Laym.* esse peccatum; eo quod sit intrinsecè malum, nec malitia sua (quæ in consensum circa tale obiectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur; quia si tantum sit significatio propensionis naturalis in illud obiectum, non est peccatum. *Sanch. l. 1. c. 2. num. 25. Laym. l. 1. t. 3. c. 6. num. 11. v. C. de Lugo d. 16. num. 376.*

IV. Gaudere, & delectari de opere malo, sub conditione, *si liceret*, v. g. in prædictis desideriis efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, & si possit excusari a peccato, secundum quosdam Doctores, si fiat tantum secundum appetitum rationalem, siuè voluntatem: (secluso omni alio periculo consensus illiciti, & turpis motus; qui tamen quia communiter, & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitus sensitiui, quæ propriè delectatio dicitur, sitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia uoluntas potest ferri in obiectum abstractum à malitia, cum sequatur intellectum, cuius est abstrahere; appetitus uerò, quia sequitur imaginationem, non fertur in obiectum, sub aliqua certa conditione status, uel temporis apprehensum, sed ut est in se; ideoque talis delectatio est de obiecto absolutè malo. Vide *Laym. & Bon. de mat. q. 4. p. 8.*

Art. II. An delectatio morosa semper sit peccatum?

RESp. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundum se, est peccatum mortale, vel veniale, prout ipsum opus mortale, vel veniale est. Ita commun. *ex D. Th.* 1.2. *q.* 78. *a.* 8.

Dixi, *secundum se*: quia si delectatio sit tantum de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum; quia sicut cogitatio verbi gratia de rebus obscœnis, in ordine ad doctionem, vel concionem, &c. bona est; cogitatio autem de ijsdem rebus ex curiositate, est mala venialiter: ita consequenter delectatio de tali cogitatione tanquam obiecto, non est mala, sed quandoque bona, quandoque venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur circa modum malè operandi, non circa ipsum opus malum: quo modo sine peccato sæpè nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, verbi gratia ex equo, &c. non secundum se, sed modus furandi, rapiendi, artificiosus, & industrius, modus cadendi inopinatus. *Laym. l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 2. Ex quibus resolues.

I. Licitum est gaudere, & delectari morosè de effectu bono, secuto ex opere malo: quia tunc delectatio non est de obiecto malo.

II. Si talis effectus secutus sit ex opere secundum se quidem malo, hic tamen, & nunc culpa vacante, vt v. g. quia factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundum se, sed vt est causa talis boni effectus, docent *Less. l.* 4. *c.* 3. *n.* 105. *&* 106. *ex Vasq.* 1. 2. *d.* 105. *cap.* 2. v. g. de solutione naturæ facta in somno. Ratio, quia obiectum delectationis istius non est malum. Vide *Bon. de mat. d.* 4. *p.* 8. *num.* 8. *Sanch.* 1. *mor. cap.* 2. *nu.* 18. *Card. de Lugo de pœn. d.* 16. *n.* 389. Immo addunt, licere aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio) vt tale quid fiat sine culpa; v. g. vt in somno eueniat naturæ

turæ solutio, ob finem bonum: dummodo desiderium non sit tàm intensum, vt tale quid probabiliter causet; neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, aiunt, quia obiectum huius desiderij, aut gaudii, non est malum. Vide *Less. & Bon. l. c.*

III. Non est peccatum, saltem mortale, si coniuges delectentur appetitu tantum rationali, de actu coniugii præterito, futuro, vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur; vel vidua de præterita. Ratio, quia hi actus habent obiectum licitum.

Dixi, *appetitu rationali*: quia si sponsus, aut vidua voluntarie consentiat in delectationem sensitiuam, & carnalẽ (quę ex recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ naturaliter oritur) mortaliter peccat, vt docet *Less. l. c. t. 3. cap. 6. Bonac. Tann. Palaus, v. Dian. t. 5. misc. R. 2.* contra *Medi. &c.* Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem, sensitiua, & carnalis vt plurimum, immo etiam periculum consensus in fornicationem, consequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in vidua, & sponsis; inter coniuges tamen, modo periculum pollutionis absit, etiam sensitiuam, & veneream delectationem non esse mortale, docet *Fill. Bonac. de matr. qu. 4. Sanch. Less. loco cit. d. 1. & Dian. t. 3. misc. R. 36.* Tum quia status matrimonii hæc excusat, vti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causa institutos; tùm quia hæc tendunt per se ad opus coniugale, licet per accidens opus non exerceatur.

IV. Delectatio morosa, de rebus solo iure positiuo prohibitis, non est illicita; modò non fiat sub ratione prohibitionis: v. g. si Carthusianus, vel alius, die ieiunii se oblectet de cogitato esu carnium; quia non est de opere malo; cum lex tantum vetet comestionem externam. *Laym. l. 1. t. 3. c. 6. nu. 9. Less l. 4. c. 3. d. 14. nu. 111. & n. 113.*

V. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debet circumstantias operis, de

quo fuit delectatio: v. g. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; uno, an pluribus: in materia carnis, an de coniugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitat *Azor. Sa V. Luxuria, Salas tom. 2. t. 13. d. 16. f. 6. num. 59. &c.* si delectatio feratur in obiectum apprehensum secundum totam suam malitiam, non autem si tantum secundum partem, u. gr. in fœminam, apprehensam ut non suam, non tamen ut alteri nuptam, uel ut monialem: tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiam *Fill. Less. Bon. Dian.* Palaus, *vid. Card. de Lugo d. 16. num. 363.* Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in obiectum, secundum totam suam malitiam; aut etiam de desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundum se, & ut est à parte rei, ac proinde est eiusdem cum illo speciei, ideoque eius circumstantiæ semper fatendæ sunt. Vide *Auth. cit.*

Resp. II. Si quis sine causa, & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit delectationem carnis naturaliter orituram u. g. ex curiositate legit, uel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine periculo consensus, peccat uenialiter; si uerò iustam causam habeat, nihil peccat. Vide supra, *in 6. pr. l. 3. t. 4. c. 2. d. 4.*

Quares. An uoluntas delectationem carnalem positiuè reprimere teneatur?

Resp. Si uoluntas plenè eam aduertens, negatiuè, & permissiuè se habeat, itaut nec approbet, nec repellat, dummodò id non permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec periculum sit ulterioris consensus, probabile est, quod docet *Caiet. Sanch. 1. mor. cap. 12.* non peccare mortaliter: tùm quia non consentit in delectationem: tùm quia mortaliter est impossibile, omnes illos motus euitare: tùm quia ex iusta causa illos licet permittere, etiam secundum aduersarios.

Resp. III. In praxi tamen uerius uidetur, quod docet *Vasq. Azor. Less. Bec. 1. 2. t. 2. cap. 5. q. 5.* sine iusta causa eis non resistere, esse mortale: quia fe-

rè semper voluntas est exposita periculo consensus: & contrarium credere, est nimia sui confidentia, & præsumptio. Moderatè *Laym.* vtramque sententiam probabilem fatetur, & ait, delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias; & si efficaciter animum ad alia diuertere negligas, cum facilè possis, & speres te tali modo posse depellere. Vide *Laym. l. 1. t. 3. c. 6.*

Dub. III. De distinctione peccatorum.

Art. I. Quæ peccata distinguantur specie?

RESp. Peccata, quoad materiale, siuè entitatem positiuam, specie distinguuntur ex obiectis formalibus, & circumstantijs speciem variantibus, quatenus eæ obiectioni formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè distinguuntur ab oppositis formis, siuè rectitudine virtutis, qua priuant; remotè autem, & fundamentaliter, ex obiectis. Ita *Tann. d. 4. de pec. d. 1. q. 2.* Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex obiectis; peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia priuationes proximè distinguuntur specie à formis, quibus priuant; sed peccata formaliter sunt priuationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis specificatur proximè ex obiecto: ergo priuatio rectitudines ex eodem remotè. Ex quibus resolues.

Peccata specie differunt; non tantum quæ diuersis virtutibus, sed etiam quæ eidem opponuntur extremè, vt prodigalitas, & auaritia: vel ratione diuersæ difformitatis, id est, quæ adeò diuersa ratione, & malitia eiusdem virtutis materiam attingunt, vt quantum est ex natura eiusdem peccati non sit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque propensio vtrumque peccatum committendi; qualia sunt, homicidium, furtum, adulterium, detractio.

Art. II. Quæ peccata distinguantur numero?

RESP. Numero distinguuntur duobus modis. 1. Ex diuersis obiectis numero totalibus, non materialiter, & physice tantum, sed etiam formaliter, & moraliter distinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem. *Fill. t.* 21. *cap.* 8.

Dico, *moralem*: quia & si ad distinctionem numericam physice sufficiat quæuis interruptio; in ordine tamen ad confessionem, non multiplicatur, nisi moraliter multi sint: quia sicut in confessione actus moralis, ita etiam multiplicatio, & distinctio moralis attendi debet.

Porrò actus moraliter interrumpuntur, itaut nec virtualiter, nec interpretatiuè manere censeantur. 1. Per contrariam voluntatem, & propositum. 2. Per cessationem ab actu, voluntariam, & liberam. 3. Per cessationem inuoluntariam, & naturalem, siue ea fiat per somnum, siuè per distractionem ad alia. Per somnum quidem, quia cum in illo cesset vsus rationis, non continuatur actio libera, & moralis: per distractionem verò, quia per illam prior cogitatio fit inuoluntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita *Vasq. &c.* Quæ sententia & si in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundum *Fill. tr.* 21. *c.* 8. *num.* 317. Ratio, quia & si per hanc interruptionem, physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter; quia hoc ipso, quod animus inuoluntarie distrahitur, remanet interpretatiuè prior voluntas, cum non sit retractata, aut aliter interrupta. Vide etiam B*aldell.d.*21. *num.* 3. Ex dictis resolues.

1. Vnum numero peccatum committit, qui vno actu odii, vel detractionis, fertur in decem homines; qui vno ictu duos occidit; qui vno actu vult omittere officium horarium per mensem, ieiunium per quadragesimam. Quia & si hæc obiecta physicè sint plura, sunt tamen vnum morali-

ter

ter, & formaliter, quatenus in vno actu hic, & nunc coniunguntur. Ita *Nauarr. Fill. Bonac. d. 2. q. 4. p. 1.* contra *Azor. Vasq. &c.* qui satis probabiliter dicunt esse peccata distincta. Verum siuè 10. pec- cata dicas, odisse v. g. 10. homines, siue vnum, pa- rum refert, cum vnum hoc illis decem æquiualeat, proindeque obiecti grauitas in confessione expri- menda sit; quippe quæ actum in suo esse indiui- duali constituit, vt notat *Filliuc. Bon. Suar. de pœn. d. 22. s. 5.*

II. Actus voluntatis internus sæpius interrup- tus,& repetitus licet physicè sit multiplex, morali- ter tamen est vnum numero peccatum, in ordine ad confessionem, si consummetur in opere aliquo externo, per eum intento, & causato, aut etiam in pluribus actibus externis, sibi inuicem subordina- tis ad eundem finem hinc: v. g. qui furatur biblio- thecam per totam noctem, & si sæpius voluntatem furandi renouet, vnum furtum; & qui ad occiden- dum alium pergens, sæpè voluntatem furandi re- nouet, vnum furtum; & qui ad occidendum alium pergens, sæpè voluntatem renouat, vnum homici- dium committit. Ratio, quia est vna actio exter- na, ab internis intenta, & causata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter vniuntur. Vide *Baldell. d. 21. n. 4.*

III. Actiones externæ, licet numero distinctæ, ad eundem tamen finem, & actum principalem re- latæ, modò non habeant distinctam ab illo mali- tiam, non distinguuntur ab ipso fine, & actu prin- cipali, moraliter loquendo, & in ordine ad confes- sionem: hinc oscula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, immo etiam comi- tantia, & subsequentia, tanquam complementa, & appendices operis, vnum numero peccatum sunt, vt docet *Nauarr. c. 6. num. 17. Azor. l. 4. c. 4. qu. 6. Fill. &c.* Ratio, quia sunt vel initia, uel partes, uel complementa, & appendices operis, eiusdem actus humani, & obiecti, in quo omnia prædicta mora- liter uniuntur.

Dixi, *complementa*: quia si similes actus non

sunt initia, vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex acto præterito ex natura rei non consequantur, distinguuntur numero; vt v. gr. si quis de fornicatione glorietur: proindeque illi in confessione explicandi sunt separatim, non autem priores, vt docet *Suar. tom. 4. de poen. d. 22. s. 1.*

De Peccatis in specie, mortali, & veniali. Cap. II.

Dub. I. Quid sit peccatum mortale, & veniale?

RESp. I. Mortale est, quod ob sui grauitatem, gratiam, & amicitiam cum Deo soluit, pœnamque æternam meretur. Dicitur, *mortale*: quia spiritualis vitæ Principium, gratiam scilicet habitualem tollit, & mortem animæ affert.

Veniale est, quod ob suam leuitatem, gratiam, & amicitiam non tollit, &si feruorem charitatis minuat, & temporalem pœnam mercatur. Dicitur, *veniale*: quia saluo vitæ spiritualis principio, scilicet gratia, languorem animæ facilè curabilem infert, veniamque facilè consequitur.

Resp. II. Mortale peccatum duplex est: aliud est mortale ex genere suo, aliud ex accidente. Mortale ex genere suo est, quod per se lædit charitatem Dei, vel proximi, quoad personam, res, aut iura, vel nos ipsos corrumpit grauiter. Ita *Azor. l. 4. cap. 9. Sanch. 1. mor. cap. 3.* Vnde resolues.

I. Peccata contra bonum proprium commissa, vt plurimum sunt uenialia ex genere, ut u. g. inutilis, & uana concupiscentia, uana oblectatio, prodigalitas, curiositas, superfluitas cultus, & uestirus, nugæ, otium, excessus in cibo, potu somno, risu, usu coniugii, timore, tristicia, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

II. Peccata contra virtutes Theologicas, sunt mortalia ex genere suo; quia nocent bono alicui interno Dei, u. g. ueracitati, misericordiæ, charitati. Item ferè omnia, quæ fiunt contra Decalo-

gum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent similiter Deitati, scientiæ, omnipotentiæ diuinæ, eiusque honori externo, uel interno: quæ uerò contra reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, bono, aut iuri proximi.

III. Peccata illa septem, quæ dicuntur capitalia, non omnia sunt mortalia ex genere suo; quia non omnia grauiter Deum, aut proximum lædunt, uel nos ipsos corrumpunt.

Resp. III. Mortale ex accidente dicitur, cum actus aliquis uenialis, aut indifferens sit per accidens mortalis: de quo infra.

DVb. II. *Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale?* Respond. I. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si vnum desit, fit ueniale, quod aliàs ex se est mortale. 1. Ex parte intellectus, plena aduertentia, & deliberatio. 2. Ex parte uoluntatis, perfectus consensus. 3. Grauitas materiæ, saltem ut plurimum. Ratio primæ, & secundæ partis est, quia spectata fragilitate humana, non uidetur decere diuinam bonitatem, æternis supplicijs punire hominem, absque plena consideratione, & consensu. Ratio tertiæ partis, quia ubi materia parui est momenti, ibi moraliter modica offensio esse reputatur ut plurimum.

Materia est grauis, aduertentia plena, voluntas
Libera, lex faciunt sit quoque culpa grauis.

Resp. II. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest ueniale, ut patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectus, non sit perfecta aduertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt. 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens, apprehendisti esse malum. 2. Si post ubi melius consideras, iudicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si uehementissima passione, apprehensione, uel distractione laborasti, uel turbatus fuisti, itaut ferè nesciueris quid ageres.

Secunda causa est ex parte uoluntatis, si non sit perfectus consensus. Signa autem imperfecti con-

consensus sunt. 1. Si ita dispositus fueris, ut licet facilè potueris, exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet num consenserit, præsertim si sit uir t moratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, ut malit mori, quam expresse mortaliter peccare: quia talis non facilè consentit. 4. Si quis ualdè timidè, & suspensè processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit, non plenè sui compos, &c. iudicetque se id non fuisse facturum, si plenè uigilasset. Vide *Sanch* 1. *moral. cap.* 10. *Baldell. lib.* 20. *d.* 8.

Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parui momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali iudicio prudentis, cui sequentes regulæ seruient. 1. Vt de materia iudicetur, non tantum ipsa secundum se absolutè est consideranda, sed etiam respectiuè ad finem intentum: ad quem si parum facit, leuis est; grauis autem, si multum, ut docet *Vasq.* 1. 2. *d.* 158. 2. Attendendæ sunt circumstantiæ, quia sæpè fit, ut res ex se leuis, attentis circumstantijs boni communis, uitandi scandali, &c. fiat grauis. 3. An pars aliqua rei præceptæ sit grauis, ea spectanda est tùm absolutè, & secundum se, tùm etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiæ paruæ, uel secundum se, uel secundum effectus à se productos, moraliter coniungantur, fit materia grauis: quia tunc omnes moraliter reputantur pro una. Contra uerò non censetur materia grauis si paruæ materiæ, nec secundum se, nec secundum effectus relictos, inter se uniantur. Ex dictis resolues.

I. Peccas mortaliter, itaut fiat materia grauis, si sæpè modicum furaris, & non restituis, iuxtà dicta *l.* 5. *t.* 5. *cap.* 1. *d.* 3. *casu* 1. item si interruptim psalmos aliquot ex eodem officio omittas: si eodem die ieiunii sæpius parum comedas, eodem festo sæpius parum labores.

II. Non peccas grauiter, si diuersis festis modicum labores, si quotidie in Quadragesima parum comedas. Quod uerum est, etiamsi simul

habe-

haberet propoſitum ita faciendi: quia cum iſta moraliter inter ſe non uniantur, ſingula ſunt parua. Vide *Sanch. l. c.*

III. Non peccat mortaliter, qui diuerſis diebus uiolat uotum, quotidie, aut ſingulis diebus modicum quid orandi, uel paruam eleemoſynam dandi, ſi ſit onus affixum diei: quia cum quotidie cuiuſque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuantur. Quod uerum eſt, & ſi proponat ſemper omittere: quia illud propoſitum non fertur in rem grauem. Immo contra *Sanch.* id quidam uerum putant, & ſi quis 100. uota diuerſæ ſpeciei, in materiis ualdè leuibus, uno die implenda haberet: quia materiæ illæ cum ſint independentes à ſe, non uniuntur. Si tamen ſimilia uota non ſint onus affixum diei, ſed tantum dies præfigatur ut terminus, ultra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, poſtquam ad materiam notabilem peruentum fuerit.

IV. Probabile eſt, eum, qui ter, uel quater 1000. aureos in cauſas pias uouiſſet, non peccaturum mortaliter, ſi tres non ſolueret: quia & ſi talis pars abſolutè in ſe ſpectata, ſit notabilis, comparatione tamen totius, morali iudicio non ualdè uidetur æſtimanda. Vide *Laym. l. 1. t. 3. c. 5.*

D*Vb. III. Quibus modis peccatum ex genere ſuo veniale, aut actus indifferens, tranſeat per accidens in mortale?*

Scandala, contemptus, occaſio, finis, & error.
Hæc faciunt crimen de veniale graue.

Quinque modis id fieri communiter docet *Sanch. & c.* 1. Ratione finis adiuncti. 2. Ratione finis ultimi. 3. Ratione contemptus. 4. Ratione ſcandali. 5. Ratione periculi. De ſingulis dicam breuiter.

Reſp. I. Peccatum ueniale trabſit in mortale, ratione finis adiuncti; ut ſi quis leuiter mentiatur ad copulam carnalem extorquendam: quia cum finis mortalis ametur, mortale eſt. Non tamen neceſſarium eſt in confeſſione exprimere illud mendacium, ſed ſolum deſiderium fornicatio-

cationis: quia seclusa malitia mortali finis, manet ueniale.

Resp. II. Transit item in mortale, ratione nimij affectus in rem aliquam; ut si uer. gr. ultimum finem in ea constituas. Ad quod non sufficit ualdè intensè, & uehementer ferri in obiectum, sed requiritur, ut appretiatiuè illud ita æstimet, saltem uirtualiter, ut paratus sit, eius causa transgredi præceptum obligans sub mortali: ut si quis ita inordinatè afficiatur ad fabulas, lusum, personam, ut malit festo omittere sacrum, &c. quam illis priuari. Notat autem *Bonac.* hunc affectum, non tantum habitualem, sed actualem esse debere, ut peccatum contrahatur: quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum, habitu tantum es paratus.

Resp. III. Peccatum ueniale fit mortale, ratione contemptus absoluti, & formalis.

Dico autem, *contemptum absolutum, & formalem*, quando nimirum ideò formaliter, & absolutè præceptum uiolatur, quia ipsi, aut superiori subijci renuis, quod est peccatum superbiæ consummatæ; uel quando ideò non uis obedire præcepto, quia præceptum est, & est peccatum inobedientiæ formalis: quorum utrumque grauiter pugnat cum charitate debita superiori. Ex quibus resolues.

I. Non est mortale, si uelis quidem obedire, & subijci absolutè, nolis tamen hic, & nunc in re modica; aut si authoritatem legis, uel præcipientis admittas, executionem tamen hic, & nunc contemnas. Ratio, quia non est contemptus absolutus, & simpliciter, sed tantum secundum quid.

II. Si præcisè ex indignatione, malitia, praua consuetudine, aliaue causa præceptum uioletur, & non ex contemptu potestatis superioris, non est mortale: quia non est contemptus formalis, sed tantum interpretatiuus.

III. Est mortale, facere, uel omittere aliquid ex contemptu iustæ legis humanæ. Item ex con-

temptu

temptu Dei præcipientis, uel etiam consulentis (quod præterea tacitam blasphemiam continet, quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret) & denique facere aliquid ex contemptu Prælati, ut sic, & ut à Deo authoritatem habentis; non tamen ut talis hominis, indocti, imprudentis, imperfecti: quia hoc posterius non est contemnere absolute, & simpliciter, sed tantum secundum quid. Vide *Sanch. 1. mor. cap. 5. Bonac. de peccat. d. 2. q. 3. p. 5.*

Resp. IV. Peccatum, uel opus indifferens, habens mali speciem, transit per accidens in mortale, si ruina per illud proximo causanda, sit mortali. Ratio, quia tali operi superadditur aliquid, grauiter repugnans charitati. Vide *dicta de scandalo, & Fill. t. 21. c. 6. q. 10. n. 212.*

Resp. V. Veniale, uel opus indifferens transit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale; quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod ueniat in mortale; ac proximum periculum peccandi mortaliter: quia talis salutem animæ contemnit, cum tam probabili eius periculo temerè se exponat. Vnde in confessione explicanda est species peccati, cuius periculo se obiecit: quia eodem genere peccati peccauit. Proximum autem periculum censetur quod frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

De Peccatis capitalibus in specie. *Cap. III.*

Dub. I. Quid sit Superbia, & quale peccatum?

Respon. I. Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ mortalis ex genere suo, si sit consummata, & perfecta, id est, si quis ita excellere appetat, ut Deo, superioribus, eorumque legibus subijci nolit. Imperfecta tamen, quia quis subijci non renuens ijs, quibus debet, & in

suo

ſuo tantum ſeſe magnificat, eſt tantum veniale, vt docet *Caiet. &c. V. Superbia*, quia ſine Dei, & aliorum deſpectu, plus iuſto ſe efferre, non eſt grauis inordinatio; eſſet tamen grauis, ſi fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abiectione.

Reſp. II. Filiæ ſuperbiæ ſunt tres. 1. Eſt præſumptio, quæ eſt appetitus aggrediendi aliquid ſupra vires. Eſt communiter veniale tantum: fit tamen mortale, ſi damnum Deo, aut proximo afferat, v. g. ſi præſumas iuriſdictionem eccleſiaſticam, poteſtatem ordinis ſacri. Item officium Medici, Aduocati, Confeſſarij, &c. ſine debita peritia. *Leſſ. l. 3. t. 2. d. 3. & ſupra l. 4. t. 3. d. 9.*

2. Eſt ambitio, quæ eſt inordinatus appetitus apperitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito maioris; vt ſi ambias Beneficium, vel officium, quo es indignus; vel illicito modo, & medio, v. g. per ſimoniam. Eſt per ſe peccatum veniale: fit autem mortale, vel ratione materiæ ex qua, vel ratione medij, per quod honor quæritur, vel ratione damni, quod proximo infertur. Denique ſi moderatè honor appetatur ob honeſtum finem erit actus magnanimitatis, vt docet *Layman.*

3. Eſt vanagloria, ſcilicet cupiditas inanis gloriæ; cuius finis eſt manifeſtatio inordinata propriæ excellentiæ, ſiuè veræ, ſiuè fictæ. Dicitur, *vana*: quando quæritur ex re mala, falſa, aut ficta; aut quæ non eſt digna gloria, vel non tanta; vt ex operibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non bene de re iudicant, aut ſine debito fine. Eſt peccatum per ſe veniale, mortale ſæpè per accidens, vt dictum de ambitione. Immo vt contra *Anglum* rectè docet *Sylu. Nauarr. cap. 17. &c.* eſt tantum veniale res etiam ſacras principaliter facere ob gloriam vanam, v. g. concionari. Porrò per vanam gloriam dupliciter peccatur, iuxta *D. Th. 1. 2. q. 13.* 1. Directè; idque vel per verba, eſtque iactantia: quæ eſt venialis per ſe, ſi ſit de rebus bonis, v. g. ieiunio, oratione, &c. & ſi per accidens ſæpè ra-

tione damni, si sit falsa, fiat mortalis, vti etiam 1. si quid dicat contra gloriam Dei, vt Ezech. 28. *Deus ego sum*. 2. si prorumpat in contumelias, v. g. Non sum sicut cæteri hominum adulter, &c. vt hic. 3. ex fine malo. 4. si cum notabili damno proximi fiat. 5. si de re mortaliter mala; quia approbatio operis eandem cum illo speciem habeat, (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltem quando cum iactantia de peccato coniuncta fuit complacentia eiusdem. Quod addo, quia si absque ea fuit, *Nauarr.* Palaus. & *Diana tom. 2. tr. 4. R.* 116. docent contra *Sanch.* Lopez *Rodriq. &c.* non necessario explicari. Vide *Card. de Lugo d. 16. num.* 267.) vel per facta, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur inuentio nouitatum; hæc enim solet vulgus admirari, vt peregrinas vestes, opiniones, &c. mortale, si notabiliter corrumpat iuuentutem, vel mores. Si verò facta falsa sint, est hypocrisis: v. g. si quis boni aliquid faciat, vt videatur bonus, & si non sit: quæ ex se venialis est, nisi sit cum iniuria, vel contemptu Dei, & proximi. 2. Indirectè, in quantum quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum, & est pertinacia, qua quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ: quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni momenti, vel si sit coniuncta cum periculo tertij, v. g. si medicus cum periculo ægroti maneat in sententia. 2. Per voluntatem, & est discordia: qua peccatur mortaliter, quando est circa bonum Dei, vel proximi, in quo deberent esse concordes. 3. Per verba, & est contentio, quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem animæ, aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi quod debet: & est inobedientia. Vide *Baldell.*

Resp. III. His tribus superbiæ filiabus respondet Pusillanimitas, qua quis nimium sibi diffidens, detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est: veniale est ex genere suo, fit mortale, si detrectes, ad quod teneris sub mortali. Vide

Less.

Less. l. 3. cap. 2. Laym. l. 3. s. 5. Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Audiens laudem alterius, vel suam, de re mortaliter mala, peccat mortaliter, si approbet, suspiciat, admiretur vt laude dignum. *Sanch. Baldell. d. 29. l. 3.*

II. Vituperans alium ob vindictam non sumptam, aliudue graue malum, vel peccatum omissum, verbi gratia, fornicationem, peccat mortaliter: quia est species iactantiæ, & est cum approbatione peccati, & occasio committendi, *Ibid.*

III. Inducens in ciuitatem nouos habitus, & præuidens, quod suo exemplo moralem necessitatem imponat alijs, vt sumptus faciant supra uires, & postea non possint alere, quos debent, uel creditoribus non satisfacere, peccat grauiter, *Baldell. l. c.*

IV. Exornare senimium ex animi leuitate, uel uanitate per se tantum est ueniale. *Ibid.*

V. Simulare sanctitatem cum uoluntate non habendi mortale esse dicit *Baldell. l. c.*

VI. Simulare improbitatem, est peccatum, quia est mendacium, & quidem scandalosum, potestque esse mortale. Neque id fecerunt Sancti, nisi faciendo id, quod ex se est indifferens, & permittendo ab alijs accipi, ut signum improbitatis, cum tamen nec ex natura sua, nec eorum intentione esset tale.

DVb. II. *Quid sit Auaritia?* Resp. I. Est inordinatus appetitus temporalium. Vnde ex hoc & regula supra tradita de peccato mortali, resolues sequentes Casus.

I. Est ipsa ex genere suo uenialis.

II. Cum uerò eo excrescit, ut eius causa diuinas leges præuaricari non dubites, fit mortalis.

III. Prodigalitas, quæ opponitur auaritiæ, & consistit in defectu conseruandi, & excessu erogandi, est ex genere suo uenialis, leuior, quum

aua-

auaritia, quia minus abit à uirtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis, & uxori pauperiem crees; si impotentem te reddas ad soluenda debita: si profundas bona ecclesiastica, piis causis obnoxia. Vide *Less. l. 2. c. 47. d. 8.*

Resp. II. Filiæ auaritiæ sunt sequentes.

I. Obduratio cordis (contra misericordiam) egenis, & pauperibus non compatiendo, eos obiurgando, debita durè nimis exigendo, quando creditor non est soluendo, &c. Hac aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynæ, uel charitatis urget, & tamen ex tali duritia non subuenitur. *Nauar. c. 27. Tol. l. 8. c. 26. v. dicta de charitate proximi.*

II. Inquietudo cordis, hoc est, uehemens, & inordinata applicatio mentis, ad acquirendas, uel conseruandas diuitias, cum inani, & uano timore, ne non acquirantur, uel perdantur. Est mortalis, quando retrahit à spiritualibus, uel aliis, ad quæ ex præcepto graui obligamur (u. g. auditione Missæ) uel inducit superfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed tempore, uel loco indebito; uer. gr. de familia, messe, uindemia; quando quis est in templo, uel uacandum est Deo. *S. Th. 2. 2. q. 55. a. 6. Regin. l. 23. c. 2. q. 3. Escob.*

III. Violentia: mortalis est, quando est iniusta, & circa materiam grauem.

IV. Fallacia, siuè dolus in uerbis: potest esse mortalis, ratione finis uel mediorum.

V. Fraus, siuè dolus in facto. Est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tàm ratione materiæ (u. g. si ea uitium habet, uel non sit qualis existimatur) quam ratione pretii *Nauarr. c. 23. Tol. l. 8. c. 47. Escob.*

VI. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum illius: mortalis est ex genere suo. Contingit ferè tripliciter. 1. Circa personas; quomodo Iudas Christum, Dalila Sampsonem prodidit. 2. Circa res, uel immobiles (ut similes manifestet hosti modum capiendi

arcem (vel mobiles, vt si pecuniam, vestem, &c. cuiuspiam absconditam prædoni ostendas. 3. Circa secretum, vel sibi commissum reuelando) quod est contra fidelitatem, & iustitiam, siquidem promissum fuit; quia est pactum onerosum, vt docet *Card. de Lugo d. 14. num. 139.* & quidem mortale, si præuidere possis inde secuturum notabile aliorum damnum, vel discordiam: (aliàs veniale) vel alienas literas aperiendo, & legendo. Quod postremum, si fiat ideo, vt sciat secreta alterius, est Curiositas; & si sit in re graui, per se est mortale; quod quia communiter ante apertionem nescitur communiter esse mortale, docet *Tolet. l. 8. cap. 45. Baldel. l. 3. d. 11. Nauarr. c. pen. d. 6. de poen. Mol. Lay. l. 3. t. 3. p. 1. c. 4.* (qui addit, eum qui dolosè alienas literas aperit, & legit, cum alterius iniuria, vel damno, crimen falsi committere.) Dixi, *per se esse mortale*: quia per accidens potest esse veniale, uel nullum, si legitima authoritate, iusta ex causa fiat. Vnde resoluuntur Casus seq.

I. Literas alienas aperire, & legere, sæpè non est peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse in tuum iniustum damnum, vel in iniuriam tuam cedere, quam intendas auertere: quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire literas, non tantum hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli, ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse iudicant. *Nauar. c. 18. Regin. l. 24. nu. 60. Escob. Card. de Lugo d. 14. n. 148.*

II. Communiter etiam peccatum non est, si consensus expressus habeatur eius, à quo, uel ad quem mittuntur, neque lex specialis vetet, *Card. de Lugo l. c.* uel tacitus saltem; ut si facias sub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita *Escob. Nauar. Regin. & c. l. c.*

III. Superior Religiosus, literas suorum subditorum, dummodo non mittantur ad superiorem maiorem, uel talem, quem statuta eximant, nec ab eo ueniant, licitè aperit, & legit; siuè ex Religionis statuto, aut consuetudine: siuè ex suspicione

ne probabili, quod mali aliquid contineant. Vide *Escob. Peirinum de relig. tom. 1. q. 2. c. 1. Dian. p. 3. t. 6. R. 55.*

IV. Nec est peccatum, si necesse sit, vel expediat ad iniuriam alteri imminentem auertendam, dummodo non plus legatur, quam ad eum finem necesse est. *Card. de Lugo l. c.*

V. Qui aperit, & legit, existimans non contineri res magni momenti, venialiter tantum peccat. *Card. Lugo l. c.*

VI. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum à domino abiectas, recolligas, & iunctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum ueniale est: nullum autem (per se) si, ut ex illa notitia tibi prouideas: quia quod pro derelicto habetur, in usum suum conuertere licet. *Baldel. ex S. Anton. & Rosel. Sylu. V. emptio q. 17. Laym. l. 3. s 5. t. 3. p. 1. c. 4. num. 4. Dian. tom. 2. t. 6. misc. R. 55.* Rectè tamen notat *Laym. l. c.* talem ex charitate teneri, non manifestare secretum ijs contentum, si damnum inde cuiuspiam prouenire possit, immo, addit, reuelans eiusmodi secretum (cuius notitiam etiã iustè acquisiuit) contra iustitiam peccabit, si intelligat, audientes ea notitia usuros, ad damnum iniustè inferendum. Vide *Laym. l. c.*

Dixi I. *à domino proiectas*: quia si uel ab alio proiectæ, domino inscio, uel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi II. *In locum publicum*: quia si in ignem, uel fornacem u. g. proiectæ sint, ut comburantur, peccas, si extranas, & leges. Vide *Card. de Lugo d. 15. num. 150.*

Dixi III. *Per se*: quia fieri potest, ut ea contineantur, quorum lectio sit pernitiosa.

VII. Qui furtiuè scripta alterius secreta, ipso inuito legit, peccat. Et 1. quidem peccato curiositatis; & si faciat animo discendi, & sine suspicione damni. 2. iniustitiæ: quia quisque habet ius secreti in suis scriptis, quæ aliis non vult esse communia. *Nauar. c. 15. Mol. tom. 5. d. 36. num. 2. Regin. l. 24. cap. 6. num. 119.* potestque aliquando esse mortale,

tale, si nimirum fiat cum notabili damno; vel alter valdè cupiat esse secreta, grauissimeque sit laturus. *Baldel. d. 11. v. etiam Card. de Lugo l. c.*

VIII. Quicunque secretum violat absque iusta causa, cum alterius damno; vel qui literas alterius iniustè aperit, ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bon. d. 2. de rest. q. 1. p. 1. Trull. l. 7. cap. 10. d. 32.*

DVb. III. *Quid sit Luxuria?* Resp. Est appetitus inordinatus venereorum, quorum vsus, cum ex natura sua institutus sit ad conseruationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum, & homines. Est mortalis ex genere suo Vide supra *l. 3. t. 4. c. 2. & l. 5. c. 1. d. 2.*

Resp. II. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octo: quatuor ex parte intellectus, & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cæcitas mentis; cum quis adeò est addictus turpitudini, vt de cælestibus non cogitet.

2. Præcipitatio, qua quis ex eadem causa, sine consilio operatur.

3. Inconsideratio; quando in modo delinquit, inconsideratè agens, quæstatum, vel personam decent.

4. Inconstantia; quando quis ex eodem affectu voluptatum à piis propositis mox deficit.

5. Amor sui; talis enim homo ob voluptates, se ipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei; lasciuos enim solet à rebus diuinis abhorrere, immo ab ipso Deo, tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi: amor enim voluptatum carnalium, ita animum afficit, vt subinde etiam beatitudini æternæ paratus esset renunciare, si præsentibus frui semper permitteretur.

8. Horror futuri sæculi; quando voluptatibus immersus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis mediis propagare studet, &c.

Prio.

Priores quatuor sunt mortales, quando finis vltimus in creatura ponitur: vel præceptum aliquod Dei, grauiter obligans, prætermittitur. Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales; ex indeliberatione, vel alia actuum imperfectione, sæpe veniales. Vide *Escob. & Baldell. ll. cc.*

DVb. IV. *Quid sit Inuidia?* Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud est diminutiuum propriæ excellentiæ; itaut hæc directè sit contra charitatem; hæc enim gaudet de bono proximi, quod inuidia destructum optat, vel non destructum dolet. Vnde resolues.

I. Est ex genere suo mortalis: & grauissima quidem, atque in Spiritu S. si sit de ipsa gratia, vel auxilio Dei.

II. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæ. 1. Odium, de quo supra. 2. Detractio, de qua *in præc.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum alijs; quam proinde susurro restituere tenetur, & iterum reconciliare, non secus ac detractor famã. Vide *in præc.* 8.

III. Si tristitia sit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel alijs times nocumentum, v. gratia inimicus tuus est euectus ad officium, vt tibi facilius possit nocere, non est inuidia, sed timor, qui per se non est peccatum, nisi sit inordinatus. *Laym. l. 3. t. 3. c. 10.*

IV. Si tristitia sit ex eo, quod nobis desit bonũ, quod alter habet, ita tamen, vt illud alteri non discupiamus, non est inuidia, sed æmulatio, seu zelus: qui si est circa bonum honestum, est laudabilis, si autem circa temporalia, interdum est veniale; ut si bonum dolenti sit improportionatum, quale esset, si rusticus doleret se non esse Regem. *Laym. l. 3. t. 3. c. 10. n. 2.*

V. Si tristitia est ex bono alterius, in quantum ille est indignus, non est inuidia, sed indignatio; quæ non est peccatum: erit tamen, & quidem

mortale, si vel Dei prouidentiam arguat (estque blasphemia) vel si ita afficiat, vt ducat homines ad malum imitandum. *Caiet. Laym. l. cit.*

VI. Si doleas, quod alter tibi æqualis, uel non multum inæqualis, in excellentia crescat, itaut te fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehendas vt tibi malum, est propriè dicta inuidia; inuidus enim dicitur, quod non sit videns, quia bona alterius sine tristitia uidere non potest. *Bald. el. d. 29. l. 3.* & sic peccare solent, 1. Ambitiosi; & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cum in eo ponant, ut in illa re sint soli, ac singulares, dolent, & tristantur, si alii accedant. 2. Pusillanimes, quibus cum omnia uideantur magna, quouis bono alterius putant minui suum, sic mulieres u. g. facilè apprehendunt, ac dolent, se superari bono alterius, u. g. formositate. 3. Senes respectu iuuenum, & quicunque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alii facilè consequuntur. *Bald. l. cit.*

VII. Qui in aduersis suis, uel ob aliorum prosperitatem, optat se non fuisse natum, uel se brutum animal factum fuisse, uel diem esse maledictum, quo natus est, uel alterutrum primo uidit, aut conjugem accepit; si tantum intendat maledicere irrationali creaturæ, u. er. gr. diei (siuè sit natiuitatis, siuè coniugii) qui tot mala culpæ, uel pœnæ protulit, uidetur esse tantum ueniale (aliquando etiam nullum, ut Iobi) si autem deliberatè intendat optare malum homini, siuè sibi: siuè alteri illo die natis, uel coniugatis, mortale est. *Escob. & Marchant. man. cap. 3.*

Dub. V. De Gula.

Artic. I. Quid sit Gula.

RESp. Ea est inordinatus appetitus cibi, & potus: opponiturque abstinentiæ, & committitur quinque modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus iusto. 4. Si voraciter. 5. Si

3. Si nimis exquisitè præparata: *Laym. l. 3. s. 4. nu.* 5. Prosperè, lautè, nimis, ardenter, studiose. *Nauar. man. c. 17. nu. 198.* Vnde resolues.

I. Gula ex genere suo est peccatum tantum veniale; quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi.

II. Hinc probabile est, quod docet *Nauar. Tol. &c.* & non repugnat *Laym.* secluso scandalo, & aliis, veniale tantum esse, vsque ad vomitum se cibo, & potu implere; idque etiam, si quis vomat, vt iteratò possit bibere, quod tamen *V Comedere, Sa, aliique multi* putant mortale. Vide *Baldel. Escob. t. 2. E. 2. c. 5.*

III. Vix dubium est, licere esu, aut potu, aliterue creare vomitum, si is salubris esse iudicetur.

IV. Mortalis interim censetur crapula ex accidente, & nimia inordinatione, in his casibus. 1. Si quis gulæ causa violet ieiunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valdè grauiter valetudine noceat, id auertens; secus, si leuiter tantum; vt v. g. si febricitas haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant commessationes, & compotationes, itaut venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infra. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano; tùm quia id repugnat pietati defunctis debitæ; tùm quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causa medicinæ, aliaue iusta causa, ver. gr. extremæ famis in obsidione; in qua tamen sic vitam conseruare non teneberis. *Sanch. 1. mor. cap. 18. Less. Laym. l. 3. s. 4. Sa, Bon. Baldell. l. 3. cap. 29.* Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui vt officium suum melius administrent, haustu sanguinis humani se animare dicuntur; præsertim cum sanguis, secundum multos, animatus non fuerit. Vide *Auth. cit.*

V. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur; nimirum ex parte animæ.

1. Habetudo mentis, seu stupiditas nata ex crapula, v. g. vt non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo, uel comedendo voluntariè, fit ineptus ad intelligenda, vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria, vel ad quæ ex officio, aut alias sub graui peccato tenetur. *Baldel. d. 29. l. 3. n. 15.*

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quæuis inordinata, quæ omne peccatum sequitur; sed quæ mouet ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus, vel choreas inhonestas, &c. fitque mortalis, quando est inductiua alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurrilitas, quæ ab inæpta lætitia, & multiloquio differt, quod illa fit in appetitu, istud in verbis, hæc in verbis, & gestibus, dicitque semper aliquam inhonestatem, licet (per se, & seclu-so scandalo) venialem: v. g. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex leuitate ad risum excitandum; mortale tamen esset, si fieret causa delectationis venereæ. *Baldell. l. cit. Escob. t. 2. E. 2. cap. 4.*

Ex parte corporis, Immunditia, Vomitus, & Seminis effusio. Quæ vltima, si voluntaria sit, mortale est. Vide *Layman l. 3. s. 4. Less. lib. 3. cap. 3. Baldel. l. 3. cap. 29.*

Art. II. Quid sit Ebrietas.

RESP. Malitia ebrietatis plenæ, & perfectæ, in eo consistit, quod quis sine iusta, & graui causa, tantum ob voluptatem, aut ingluuiem, sciens volens, priuet se vsu rationis; non simpliciter id quod fit in somno, modo naturali instituto ab authore naturæ, ad vitium, & imaginis Dei conseruationem; sed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, ac simul insuper priuando se proxima potestate vtendi

ratio-

ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun. Doct. Vnde resolues.

I. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio planè sopitur, est ex genere suo mortale: quia censetur Deo iniurium, eius imaginem sic deturpare. Est communis Doct.

II. Non est peccatum inebriare se ex præscripto medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. *Sylu. Caiet. Laym.*

III. Nec item est peccatum, si quis cogatur intento ense. Vide *Less. l. 4. cap. 3. d. 4. num. 37. Mor. Regin. Baldel.*

IV. Mortale est, alium inebriare velle, uel prouocare ad æquales haustus, cum intentione inebriandi, aut aduertentia secuturæ ebrietatis, in se alioue *Less. l. c.*

V. Si iusta causa est, ut u.g. si grande malum non possit aliter impediri, nisi author inebrietur, licet eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit uoluntaria, ut scilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; u.g. uinum fortissimum, aut medicatum propinando, cuius ui ignorata decipiatur. Vnde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent prodituri urbem, uel te abducturi. *Less. l. c. & Sanch. l. 2. de mat. d. 11.* An uerò hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi uoluntariam, dubium est. *Less. l. 4. cap. 3. dub. 4. num. 32.* affirmat; quia, inquit, licet suadere, & inducere ad minus malum, ut impediatur malus. *Laym. l. 3. s. 4. num. 6.* rectius negat; quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

VI. Si quis non præuidit periculum ebrietatis, & sic uino captus est, aut in auram exiens, uento turbatus est, nec hoc præuidit, uacat culpa. Vnde multi excusantur, qui prudenter sæpe iudicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxa; desinent tamen prudenter id iudicare, si contrariam de se experientiam habeant.

VII. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum, & malum, licet nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur uomitus, lingua

titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena est ebrietas; ideoque tantum peccatum veniale, quamuis ex grauioribus, si deliberatè sit commissum, Vide *Laym. l. c.*

VIII. Plena ebrietas notatur ex his signis, quæ dat. *Less dub. 2. num. 30. & Regin.* 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo, vel quando domum deductus. 2. Si commisit ea, quæ nunquam alias sana mente solet, v. g. si præter morem turpia sit locutus, turbarit domum, vxorem verberauerit, &c.

IX. Mala in ebrietate commissa, si præuisa non sunt, aut si adhibita cautio, culpa vacant.

DVb. VI. *Quid sit Ira?* Respond. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, secundum *D. Thom.* dupliciter fieri potest. 1. Ex parte modi irascendi, vt v. gr. si nimium interius exardescas, vel exterius, per signa nimis patefacias. 2. Ex parte obiecti, vt si vindictam appetas planè iniustam ob causam, vel si iusto maiorem, v. gr. optando inimico mortem, quam non est meritus vel exequendam propria authoritate, vel deniq; licet vindicta iusta sit non tamen eam appetas vt iustam, sed vt satiatiuam animi tui maleuoli. Vnde resolues.

I. Si ordinatè appetatur vindicta, non est peccatum iræ: vt cum superiores irascuntur culpis subditorum, eosque puniunt, seu vindicant.

II. Ira inordinata, primo modo antedicto, est ex genere suo veniale; potest tamen fieri mortale ex accidente, vt si addatur blasphemia, maledictio, scandalum.

III. Ira inordinata secundo modo, est ex genere suo mortale: quia est directè contra charitatem. *Baldel. l. 3. d. 21.*

IV. De filiabus iræ, quæ partim sunt ex corde, vt Indignatio, & Tumor mentis; partim in ore, vt Clamor, Blasphemia, Contumelia, Maledictio; partim in opere, vt rixæ, pugnæ, seditiones, vulnera,

nera, diuersimodè loquendum est, secundum regulam supra datam. Nam 1. Indignatio, quæ est inordinatus affectus ex eo, quod quis reputet se indignè à tali tractari, communiter est veniale: immo si ex iusto rationis iudicio procedat, nullum est. Posset tamen esse mortale, si cresceret vsque ad deliberatum odium, & contemptum personæ grauem. 2. Tumor mentis, quo quis morosè excogitat diuersas vias vindictæ, iisque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum sit, iudicandum est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur. Vide *Tol. l.8 cap.* 58. 3. Clamor, cum iratus extollit vocem, multa inordinatè, & confusè effundens, est veniale communiter, nisi aliud addatur. 4. Blasphemia est mortale, de qua supra *l.3. t.2 c.1.* 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod obijcit, cum intentione illum inhonorandi, est ex genere suo mortale.

Dixi, *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliaue ratione, potest superior verbum aliquod aliàs contumeliosum obijcere; quomodo Christus vocauit Apostolos stultos; & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus grauius dehonoretur, quam per delictum meruit. Vide *Baldel. d.* 34. *num.* 16. Item, vt docet *Caiet.* potest contumelia esse venialis tantum, si sit parua tantum; vel si sit tantum materialis, sine intentione dehonorandi; modo non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur, saltem a mortali, multi parentes, dum filios vocant asinos, &c. Item mulieres, pueri, & infimæ sortis homines, conuicijs se onerantes: quia cum fides iis non habeatur, non læditur grauiter honor. Vide *Bon. t.* 3. *q.* 2. *p.* 5. Denique si ioci causa, & per conuenientem recreationem, leues defectus obijciantur, vrbanitas est, secundum *D. Tho.* 2. 2. *q.* 72. *a.* 2. dummodo alter non contristetur, nec ad iram moueatur.

Contumelia etiam fit facto, tùm indirectè, vt si imaginem, vel literas alterius conculces, comburas,

tum directè, ut si uirum honestum fuste cædas, ad ianuam eius cornua, &c. apponas, uel repræsentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat subsannatio, illusio, & derisio, quando fit signis, ut naso rugato, labiis extensis, &c. intendendo proximi confusionem: quæ si sit grauis, uel saltem proximus ea grauiter contristetur, mortalia sunt. *Bonac. Molin. Baldel lib. 3. d. 3. &c. ex S. Thom.* Circa quæ: Nota. Quod qui per contumeliam læsit alterius honorem teneatur hunc restituere, etiãsi fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, uel per honorificam, & amicam salutationem, uel inuitationem ad mensam, uel petitionem ueniæ (etiam subinde flexis genibus, & coram testibus) prout læsio fuit grauis. Vide *Card. de Lugo d. 15. num. 53.* Adde, quod contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicare, non sit necessarium, ut contra *Filliuc. &c.* docet *Azor. Sa, Mol. Cardinalis de Lugo d. 16. de pœn. n. 269.*

VI. Maledictio, qua quis optat, uel imprecatur alteri malum sub ratione mali, est ex genere suo mortale.

VII. Rixæ, si modum non excedant, uti ex leuiculæ pugnæ, ueniales sunt: secus, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam: alter enim potest se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.

DVb. VII *Quid sit Acedia?* Resp. Acedia, siuè animi tædium, potest *ex D. Tho. 2. 2. q. 35. a. 2.* dupliciter usurpari. 1. Generaliter, pro omni animi remissione in exercitio uirtutum; eo quod labor aliquis sit adiunctus. 2. Particulariter, pro tristitia, & tædio de diuina amicitia, eo quod per uirtutum exercitia laboriosa seruari debeat, & sic amicitiam illam non curet. Vnde resoluuntur.

I. Acedia accepta primo modo, tùm demum est peccatum mortale, cum ideò committitur opus uetitum sub mortali.

II. Acedia accepta secundo modo, ex se

est

esse mortale, quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus Accediæ quoque facilè iudicari potest, quæ sunt sequentes.

I. Malitia, qua quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut qua ipsum pœnitet bene fecisse, uel impleuisse id, quod tenebatur: aut qua contemnit Dei beneficium, uerbi gratia, desiderando non fuisse natum, aut agnouisse Christum, &c. Est autem ex genere suo mortale.

II. Pusillanimitas, & desperatio de salute, quæ mortale quoque est.

III. Rancor, quo ij sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

IV. Torpor, cum bona fiunt, non cum debito feruore.

V. Euagatio mentis, qua quis in exercitio spiritualium euagatur circa illicita; siuè per cogitationem, & dicitur curiositas; siuè per locutionem, & dicitur uerbositas; siuè per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter sunt uenialia. Vide D. *Thom* q. 35. *Laym. l.* 2. *t.* 3. *c.* 9. *Tol. l.* 8.

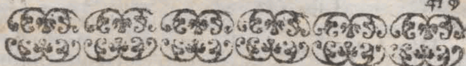
Culpabilis autem euagatio, mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali; u. g. in recitandis horis canonicis, celebranda, uel audienda Missa. *Reginald. Palaus de char. t.* 6. *d.* 1. *p.* 3. *Trul. l.* 1. *cap.* 6. *d.* 1. contra *Tambu. de exped. sacrif. lib.* 2. *cap.* 3. ubi docet, distractum esse uoluntariè, & per notabile tempus inter sacrificandum extrà Canonem, esse tantum ueniale, licet concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem esse mortale, propter grauem irreuerentiam, & periculum erroris.

Dixi, *ad implendum præceptum*: nam in oratione, uel non præcepta, uel sub obligatione tantum ueniali, est peccatum ueniale tantum. S. *Thom. Nauarr. Suar. Less. lib.* 2. *cap.* 37. *d.* 11. immo nullum, si non tam intendat orare, quam uerba Precum recitando, pio exercitio se occupare;

quia non formaliter, sed materialiter tantùm orat; verbi gratia, cum quis manibus laborans, psalmos, aliasue preces recitat, aut cantat, non animo orandi, sed cauendi cogitationes vanas, vel recreandi se. *Sanch. conf. p. 2. lib. 7. cap. 2. d. 31. Trul. lib. 1. cap. 7. d. 10.* vide supra *lib. 4. cap. 2. d. 2.*

LIBER

LIBER SEXTVS
DE SACRAMENTIS.

ABEBIT hic Liber Tractatus sex. Primus agetur de Sacramentis in genere. Secundus de Baptismo, & Confirmatione. Tertius de Eucharistia. Quartus de Pœnitentia. Quintus de Extrema vnctione, & Ordine, Sextus de Matrimonio.

TRACTATVS PRIMVS.
De Sacramentis in genere.

De Sacramentis nouæ legis. Cap. I.

Dub. I. Quid sit Sacramentum?

RESP. Est res sensibilis, quæ ex stabili institutione Christi, vim habet sanctitatis, siuè gratiæ iustificantis efficiendæ, & per consequens significandæ. Vnde resolues.

I. Ad essentiam Sacramenti requiri tria. 1. Vt sit signum stabile. 2. Vt significet veram sanctitatem, 3. Vt eandem efficiat ex opere operato, id est vsu suo, & applicatione, per propriam efficaciam, & non ex opere operantis, siue per actum, aut dispositionem ministrantis, vel suscipientis: quæ & si ad effectum Sacramenti requiratur, non

tamen ut causa, sed ut conditio sine qua non.

II. A definitione talis Sacramenti excludi. 1. Sacrificia tam nouæ, quàm ueteris legis: quia hæc non sunt instituta ad gratiam ex opere operato conferendam, (& si nihilominus sacrificium nouæ legis sic eam impetret ei, pro quo offertur, non ut Sacramentum, usu suo, & applicatione, sed per modum impetrationis) sed ad cultum Deo præstandum. *Kon. d.* 60. *a.* 22. 2. Figuras, & sacramenta ueteris legis, u. g. circumcisionem, transitum maris rubri, agnum paschalem, uarias item purificationes, & consecrationes sacerdotum: tùm quia à Christo non sunt instituta; tùm quia ueram sanctitatem non efficiebant. Ac licet Circumcisio aliquando sustulerit peccatum originale per ueram gratiam, id fecit uel ex opere operantis in adultis, uel non ex opere operato, simpliciter, & rigorosè; tùm quia non continuit gratiam, ut causa physica, uel ut causa moralis; quia nondum erat exhibita passio Christi, & meritum, ex quo gratia pendebat; sed tantum ex speciali priuilegio: tum quia non contulit gratiam formaliter qua Circumcisio, & ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei: neque ui applicationis, & usus sui; alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem præter omne meritum contulisset, quod est falsum. Vide *Fill. t.* 1. *cap.* 1. *&* 5. *q.* 8. *& cap.* 8. 3. Ea, quæ dicuntur sacramentalia, u. g. benedictio Abbatis, consecratio uirginis: quia præcisè ex usu suo, & opere operato, gratiam non conferunt: uti nec actus uirtutum; præterquam quod hi sensibiles non sint. 4. Lotionem pedum Apostolicorum, insufflationem Christi in Apostolos, per quam Spiritum sanctum illis dedit. Item uerba Christi ad Magdalenam, & Paralyticum: *Remittuntur tibi peccata*: quia non fuerunt signa instituta stabiliter ad gratiam conferendam. 5. Martyrium, ob eandem causam; esto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen est specialiter ad hoc institutum. Vide *Scholast.*

Dub.

DVb. II. *Quid circa materiam, & formam Sacramentorum seruandum?* Suppono, Sacramentum dupliciter sumi. 1. Per modum compositi physici, in quo res sensibilis, & actio (uerbi gratia in Baptismo, aqua, & ablutio; in Vnctione, oleum, & unctio) dicitur materia. Et quidem oleum, & aqua, materia remota; actio uerò illa, materia proxima; uerba autem, aut quod eorum loco ponitur) ut in Matrimonio, signum consensus) dicuntur forma. 2. Per modum compositi artificialis, & tunc dicta materia & forma, id est, res & uerba, simul habent se instar materiæ; significatio uerò eorum, instar formæ. Hic quæritur de materia, & forma priore sensu.

Resp. I. Vt Sacramentum sit ualidum, debet inter materiam & formam, uer. gr. inter affusionem aquæ, & pronunciationem uerborum, tanta esse coniunctio, ut secundum moralem hominum æstimationem, spectata natura cuiuscunque Sacramenti, una alteram afficiat; hoc est, ut uerba censeantur cadere in talem rem, & cum ea unum totale signum constituere. Vide Ponac. d. 1. qu. 2. p. 2. Suar. Kon. &c. Vnde resolues.

I. In Baptismo, Confirmatione, Vnctione, & Ordine, requiritur talis coniunctio, ut dum minister uerba pronunciat, moraliter censeatur etiam lauare, &c.

II. In Pœnitentia, absolutio satis diu potest differri; sicut in iudiciis, sententia post examen causæ.

III. In Matrimonio, unius consensus potest alterius consensum tam diu sequi, quamdiu hic moraliter permanere censetur; sicut in aliis contractibus. Vide Kon. *hic art.* 6.

Resp. II. Vt ualeat Sacramentum, non debet fieri substantialis, seu essentialis mutatio materiæ, uel formæ; accidentalis uerò mutatio, & si sæpè illicita sit, non tamen inualidum facit Sacramentum. Porrò substantialis mutatio materiæ dicitur, quando secundum communem usum, & æstimationem hominum, differt nomine, & re, ab

ab ea quam Christus præscripsit. Accidentalis dicitur, quando cum ea eundem retinet vsum, & nomen. Formæ mutatio essentialis est, quando non manet idem sensus: accidentalis, quando manet. *Laym. l. 5. t. 1. cap. 4. ex communi*. Vnde resolues.

I. Nullum est Sacramentum, si materia cruda consecretur, siuè hæc differat specie substantiali à pane, siuè non: quia communiter non censetur, aut dicitur panis. Item si aquæ artificiales adhibeantur in Baptismo; quia non habent communem vsum, & nomen aquæ elementaris; esto physicè specie non discrepent. Vide *infra de baptismo*.

II. Valet Sacramentum, & si aqua Baptismi sit calida, &c. Item si panis Eucharisticus sit ater, fermentatus, &c.

III. Defectu formæ, Sacramentum est nullum, 1. Si literæ aliquæ mutentur, variantes sensum quod facilè fit in initialibus, v. g. In nomine matris, Fillij, &c. 2. Si magna fiat interruptio verborum, itaut moraliter non videantur cohærere. 3. forma diuisim pronuncietur, v. g. vnus dicat, Ego te baptizo; alter, In nomine Patris, &c. quia erunt duæ formæ imperfectæ, & sensus falsus *Fillius. l. 1. c. 4. q. 5. v. Bonac. q. 2. p. 1.*

Nil forma demas, nil ponas, nil variabis,
Transmutare caue, corrumpere, verba morari.

Telet. lib. 2. cap. 19.

IV. Forma valet, & si non liceat. 1. Si omittas voces non essentiales, v. g. *Ego*, & *Amen*, in Baptismo: *Enim*, in forma Eucharistiæ. *Bon. d. 4. q. 3. p. 1. num. 9. & 10. ex Suar. &c.* 2. Si quid addas, v. g. In nomine Patris, qui te creauit, &c. 3. Si substituas synonima, v. g. abluo, pro baptizo. 4. Si tantum transponas, vt Hoc meum est corpus: Te ego pabtizo. 5. Si verba corrumpas ob præcipitantiam, & balbutiem; v. g. Hoc est corpus meum, vel: Hic est enim calix meus. 6. Si interruptio fiat parua, verbi gratia: Ego te baptizo, & interponat, ista aqua est nimis frigida, vel, Custos verte folium.

lium. In Nomine Patris, &c. *Fillius. loco citato.* Vide *Bonac. loco cit.*

De Ministro Sacramentorum. *Cap. II.*

Dub. I. *Quid requiratur, vt Minister det validè Sacramentum?* Respond. Ad valorem Sacramenti in Ministro, non fides vel probitas, sed præter potestatem, & iurisdictionem in quibusdam, requiritur intentio, seu voluntas, saltem virtualis & absoluta, vel huic æquiualens, faciendi non tantum externum illum actum, sed Sacramentum, vel saltem id quod facit Ecclesia, vel quod Christus instituit. Est communis ex *Trid. sess. 7. can.* 11. Ratio Prioris partis est; quia sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri, sed virtute diuina, secundum institutionem, & meritum Christi. Ratio Posterioris: quia ad confectionem Sacramenti, requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad esse sacramentale, tollatque indifferentiam verborum, & actionum: talis autem non est intentio solius actionis externæ, quæ ad alios fines, v.g. ad ludum potest referri.

Dixi I. *saltem virtualis*: tùm quia non sufficit interpretatiua, vel habitualis (qualis etiam potest esse in ebrio, & dormiente cum actus ab ea procedens non sit humanus, & deliberatus, seu liber in se: tùm quia actualis, qua scilicet actu intendis, & vis hoc facere, & si melior sit, & consulta, non tamen requiritur: cum enim ea non sit in nostra potestate, & homo facilè distrahatur, nimis durum, & plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisiuisset. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta, durat in aliqua actione, vt illius incepta, & continuata; vt si ex intentione baptizandi, vel celebrandi, vadas ad Ecclesiam, sacras vestes induas, altare vel baptisterium accedas, & si interim omnia alia cogites. Ratio, quia hoc sufficit, vt actio illa sit huma-

humana, & mortalis. *Laym. lib. 5. t. 1. cap. 5.* Vnde resolues.

I. Si Sacerdos habens fortè ante se panem, recitet factum, & verba Christi, non ideò consecrat.

II. Impotens rationis, ebrius, uel somnians, non conficit sacramentum, etiamsi ante ebrietatem, uel somnum id intenderit: quia non agit humano modo *Laym. l. c.*

III. Si Athanasius in lusu puerili uerè baptizauit; quia intendit facere, quod uiderat in templo fieri ab Episcopo.

IV. Hæreticus ualidè baptizat, & contrahit matrimonium, & si non credat hoc esse Sacramentum, rideat, & contemnat; imò & si nolit facere, quod facit Ecclesia Romana, sed quod sua, falsò putans, non Romanam, sed suam esse ueram; & si etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio, quia intentio generalis, qua vult, quod Christus instituit, præualet intentionem prouenienti ex errore priuato. *Bonac. qu. 3. p. 2. nu. 9. Suar. Fill. &c.*

V. Non debet repetere sub conditione consecrationem, qui in ipsa fuit distractus; uel qui minores hostias ad altare detulit, de quibus maiorem consecrans, non explicitè cogitauit, nec detexit.

Dixi II. *Absoluta*: quia conditionata suspendit effectum, quod, præterquam in matrimonio, fieri non potest. Vnde resolues,

I. Validum est Sacramentum, collatum sub conditione præterita, aut præsenti necessaria, vel contingente, si conditio verè sit impleta: v. gr. absoluo te, si vis dimittere concubinam, si capax es baptizo te, si non es babtizatus. *Bonac. loco cit. num. 18.*

II. Nullum est Sacramentum, datum sub conditione futura, siuè sit hæc contingens, vt absoluo te, si restitues, si dimiseris concubinam, &c. siuè necessaria, adiecta animo suspendendi Sacramentum, vt absoluo, si cras sol orietur. *Bonac. ib. Suar. Con. &c.*

III. Dubium est Sacramentum; collatum sub conditione occulta, humano modo incognoscibili: v. g. baptizo, si es prædestinatus, si Deus videt te hoc anno moriturum.

IV. Grauiter peccat, qui administrat Sacramentum (excepto Matrimonio) sub conditione, non solum futura, quod semper est mortale; sed etiam præsenti, aut præterita; siue in se sit prorsus occulta, quod etiam est mortale; siuè humano modo cognoscibili, quod tamen nullum est, si fiat ex causa rationabili: raro veniale, sæpius mortale, si absque vlla causa. Ratio, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut validum quidem, sed non sine nugatione in re graui. Vide *Bonac. l. c. Suar. Con. &c. Scholast.*

DVb. II. *Quid requiratur in Ministro, vt licitè ministret?* Resp. I. Præter ea, quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, siuè vt sit in gratia: tùm quia Christo, cuius est Minister, debet se conformare: tum quia sancta sanctè sunt tractanda; tùm quia ad hoc quidam singulariter ordinantur, & gratia peculiari donantur, ac proinde hoc curare præ aliis sunt obligati. Ita *Lay. l. c. & commun.* Vnde resolues.

I. Peccat grauiter, qui conficit Sacramenta, non habens sufficientem iurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui censura est prohibitus.

II. Non licet Sacerdoti administrare Sacramenta, cum attritione cognita: quia adhuc est extra statum gratiæ. *Bon. q. 3. p. 2. §. 1.*

III. Non tamen necessariò permittit confessionem (nisi velit celebrare) & si sit consultius; quia de hoc nullum est præceptum; & ad delendum mortale sufficit contritio. *Vasq. d. 136. c. 1. Card. de Lugo. d. 8. sess. 9.*

IV. Minister Sacramenti ad id ordinatus, si conficiat, & ministret solemniter in mortali, v. gr. si baptizet, vel celebret, peccat mortaliter toties, quoties (quod etiam verum esse volunt. *Sayr. Ledes. & Bonac. Gran. cont. 3. t. 5. d. 5.* de Diacono, ex spe-

speciali commissione baptizante) nisi fortè periculum sit in mora, nec possit tàm citò confiteri, aut conteri: eo enim casu baptizare, vel etiam absoluere moribundum, in statu peccati non esse irreuerentiam, docet *Card. de Lugo d. 8. sect. 9. nu. 151.*

Dixi I. *ad id ordinatus*: & si enim laicus in necessitate baptizet, cum conscientia peccati mortalis, non peccare mortaliter, docet *Con. l. c. Fill. t. 1. c. 5. q. 10. ex Suar. &c.*

Dixi II. *solemniter*: nam si sine solemnitate baptizet, excusat à mortali *Suar. Kon. Fill. l. c.*

V. Alii qui conficiunt, & ministrant, non peccant mortaliter, v. g. cum laici in necessitate baptizant, vel ministrant sibi inuicem Matrimonium, in mortali. Ita contra *Sylu. Vasq.* & alios docet *Suar.* cum aliis: qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam *Fill. Fern. Sanch. Kon. q. 64. a. 6. dub. 1.*

VI. Qui ministrat, & si non conficiat Eucharistiam, in mortali, peccat mortaliter, vt habet communis, *Suar. Fill. Laym. Bon.* & aliorum, contra *Vasq.* cuius sententiam *Dian.* rectè notat esse probabilem, siuè sit Sacerdos, siuè Diaconus vt vid. *p. 3. t. 4. R. 155.* Idem docet *Card. de Lugo d. 8. nu. 155.* Et quidem aliqui putant, tot mortalia committi, quod communicantur: quod minus videtur probabile, cum moraliter non sit nisi vna distributio, & vna indigna administratio. Ita *Tann. 2. 2. Henriq. Fill. n. 87. &c.* contra *Kon. & Eon.*

VII. Etsi probabile sit, quod docet *Sylu. Caiet. Fill. to. 1. t. 1. cap. 6. nu. 87. Nauarr. & Sa V. Ordo*, Diaconum, & Subdiaconum, si cum mortali in ordine suo ministret; item Sacerdotem, & Episcopum, si sacramentalia exerceat; nuptias, aquam benedicat; altaria, templa, vasa consecret; concionetur, Eucharistiam de loco in locum transferat, peccare mortaliter. Contrarium tamen videtur verius, vt docet *Suar. Vasq. Laym. Kon. q. 64. a. 6. d. 1. Card. de Lugo l. c.* Ratio, quia hæ actiones non tendunt proximè ad sanctificationem animæ, ex

opere

opere operato, sicut actiones sacramentales.

VIII. Non videtur vera esse sententia, quæ docet esse mortale, tangere in mortali corporalia calices, reliquias, &c. *Sayr. Suar. Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. Quod si quis in mortali (etiam laicus in necessitate) eleuet de terra Eucharistiam, non videtur aliud agere, quam si Christum in hac vita lapsum eleuasset: secus tamen, si quis id extrà necessitatem temerè præsumat, exemplo Ozæ. *Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. *num.* 12.

Resp. II. Requiritur præterea, vt exhibeat, ac curet, non tantum quæ ad substantiam Sacramenti sunt necessaria: sed etiam quæ ad decorem, siuè ex natura rei, siuè ex præcepto Ecclesiæ, spectant. Ratio prioris, quia alioqui Sacramenta dehonestat, & tractat indignè. Ratio posterioris, quia Sacramenta sanctè sunt tractanda; & præcepta Ecclesiæ obligant in conscientia. Vnde resolues.

I. Peccat ministrans mortaliter: 1. si vtatur materia, vel forma falsa, vel (extrà necessitatem) dubia. *Bon. d.* 1. *q.* 2. *p.* 1. *num.* 32. 2. si omittat intentionem requisitam. Quod si verò dubium oriatur, & non tantum inanis scrupulus (is enim reijci debet) an forma fuerit legitima, vel an legitimè, & integrè prolata, tunc & si speculatiuè probabile sit, formam esse legitimam; in praxi tamen iteranda erit sub conditione: quia tutius hic eligendum est.

II. Peccat quoque (grauiter vel leuiter, pro grauitate materiæ): 1. qui verba formæ corruptè, inarticulatè, indeuotè pronunciat. 2. qui materiam, vel formam, vel cæremonias, contra Ecclesiæ morem, quamuis accidentaliter, sine causa mutat, vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale; si ex negligentia, sæpè est mortale, quando ea magna est, & in re graui. Vide infra *cap.* 4. *d.* 5.

III. Peccat grauiter, qui ministrat Sacramentum publico peccatori, vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex confessione, vel sit occulta

indi-

indignitas, & ex negatione sequeretur infamia, ut patet ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Iudæ Eucharistiam dedit. Grauius peccaret, qui ut daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecratam, & si sic cum eo conuenisset, aut qui non audens indignè celebrare, simularet Missam eleuans hostiam non consecratam: quia quantum est ex se, dat occasionem Idololatriæ. Vide *Bon. d. 1. q. 6. p. 4. Suar. Con. &c. Scholast.*

De Suscipiente Sacramentum. Cap. III.

Dub. I. Quæ dispositio requiratur ad valorem Sacramenti in suscipiente?

RESP. Ad valorem Sacramenti in adultis ratione vtentibus, intentio percipiendi sacramentum, interpretatiua saltem, requiritur, & sufficit: (excipe Pœnitentiam, de qua infra). Ita commun. Theologi omnes cum *D. Thom.* contra *Caiet.* qui putat in suscipiente nullam intentionem requiri, modo contrariam non habeat. Ratio responsionis est, quia sicut adultus non iustificatur sine proprio consensu, ita nec per Sacramentum initiatur, & consecratur Deo, sine eodem consensu, si eius sit capax. *Bon. d. 1. q. 6. p. 2.*

Dixi, *adultis*, *&c.* quia cum tantum requirantur conditiones, iuxta subiecti capacitatem, paruuli autem, & perpetuò amentes non sint capaces propriæ intentionis, sufficit illis intentio Christi, & Ecclesiæ. *Fill. t. 1. cap. 8.* Vnde resolues.

I. Paruuli, & perpetuò amentes, validè ordinantur, baptizantur, confirmantur, communicantur (quod vltimum nefas esset, priora autem olim permittebantur. *Bon. l. c.*

II. Aegris ratione iam priuatis, rectè datur Vnctio, non tantum si ante petierint; sed etiam si fuerint Catholici, neque constet esse in mortali: nam hoc ipso censentur interpretatiuè voluisse, & petijsse, quod alii Christiani, etiamsi de ea

nunq;

nunquam audierint. *Card. de Lugo de sacramentis in genere d. 9. n. 122. &c. commun.*

III. Inualidum est Sacramentum. 1. quod quis suscipit cum intentione neutrali, habens se negatiue, 2. quod suscipit ficte: id est, simulate; non tamen quod ficte, id est, indispositè. 3. quod per meram vim, animo omninò repugnante, suscipitur. *Pon. l. c.*

IV. Validum est Sacramentum, 1. quod qui accipit, vult quod Christiani accipiunt; & si non credat, aut non velit Sacramentum. 2. quod quis per metum coactus suscipit; cum metus non tollat voluntarium, Matrimonium tamen graui metu, u. g. iniustæ mortis, initum, censetur irritum, vt docet *Sanch. l. 4. de mat. d. 12. & 14. Card. de Lugo d. 9. num. 133.* Et qui ordines graui metu coactus suscepit, & si characterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam, potestque secluso scandalo nubere, vt suo loco dicam.

DVb. II. *Qui requiratur, vt licitè, & cum fructu suscipiatur?* Respon. Ad effectum Baptismi, & Pœnitentiæ requiritur, & sufficit, præter voluntatem sumendi Sacramentum, dispositio fidei, spei, & attritionis; non autem requiritur charitas, siuè vt gratiam habeat: quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quod ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua verò Sacramenta, quæ dicuntur viuorum requiritur, vt sit in gratia; quia illa non primam, sed secundam tantum gratiam, id est, augmentum tantùm gratiæ conferunt. Etsi subindè per accidens dent primam, cum quis putat bona fide se carere mortali. *Laym. d. 6. Bonac. d. 1. quæst. 6. p. 2.* Vnde resolues.

I. Etsi æqualiter dispositi, æqualem; magis tamen dispositi, maiorem Sacramenti fructum, præter characterem, consequuntur: tùm quia congruum est, Sacramenta ita instituta esse, vt vberior gratia detur pro dispositione subiecti; tùm quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, vel Pœnitentiam affert, omni fructu carere.

II. Qui sumit hostiam, quam nescit esse consecratam, cum instar alterius animalis, sine intentione sumendi Sacramentum sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentum, non tamen sacramentaliter, & cum fructu. Idem docet *Bon.* de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis; quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti priuari, etsi sumpturus calicem, simul etiam leuare sitim intenderet. Vide *Bon. l. c. n.* 3.

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant? Cap. IV.

RESpon. Cæremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgò dicuntur sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodati. Tales autem communiter vocantur, oratio Dominica, aqua benedicta, esus eulogiarum olim in vsu, confessio generalis, eleemosyna, benedictio ab Episcopo, vel Abbate consecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc versu,

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

ad quæ etiam reuocantur, tunsio pectoris, vnctio in Regem, & similes; item multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipsæ sacræ, quæ in Ecclesia partim ab Apostolis traditæ, partim postea institutæ sunt, vt Exorcismi, insufflationes, prima tonsura, benedictiones, & consecrationes variarum rerum, & personarum, vt Ecclesiæ, calicum, &c. ipsæ etiam herbæ, lumina, vinum S. Ioannis, cerei agni, signum S. Crucis. Quæritur ergo, quam vim habeant, non ex opere operantis, cum certum sit, sicuti per alia pia opera, sic etiam iis nos mereri; sed ex opere operato.

Resp. II. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam, aut remittendi peccata vi sua, & per se, sed tantum, quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris est, tùm quia nu-

squam promissio gratiæ, aut remissionis peccatorum, ijs facta reperitur; tùm quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratiæ; quam conferendi ea nullam per se habent vim. Ratio posterioris, quia id accommodatum est sacramentalium institutioni, & consecrationi, quæ fit per preces Ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus precatur. *Kon. quæst. 71. a. 3.* Vnde resolues.

I. Gratiæ præuenientes, & pij motus, conferuntur per sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omninò infallibilem effectum habent.

II. Peccat grauiter, qui sacramentalibus falsam materiam supponit, vt pro aqua lustrali facienda, vrinam.

III. Sacramentalia quandoque operantur beneficia corporalia, v. gr. sanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Ecclesiæ. Immo quædam etiam vim habere (ver. gr. fugandi Dæmonem) per modum operis operati, ex singulari priuilegio, docet *Henriq. lib. 1. cap. 2. Sotus*, & alii. Quia, inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec intercesserunt preces Ecclesiæ, nec meritum operantium, quandoque signo Crucis (quod quidam etiam putant de nomine IESV) à Dæmone liberati fuisse dicuntur; quod tamen alii eorum virtuti obiectiuæ quasi naturali, ascribunt, de quo plura apud Scholasticos. Vide *Matat. d. 10. s. 1.*

✠✠✠✠✠✠
✠✠✠✠✠
✠✠✠✠
✠✠✠
✠✠

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS.

De Baptiſmo, & Confirmatione.

De Baptiſmo. Cap. I.

NOn agitur hic de Baptiſmo ſanguinis, id eſt, martyrio; nec de flaminis, ſeu ſpiritus, id eſt, contritione, cum voto Baptiſmi, uel deſiderio, quia non ſunt Sacramenta: ſed de Baptiſmo fluminis, qui definitur, Ablutio corporis exterior, facta ſub præſcripta forma uerborum.

DVb. I. *Quæ materia Baptiſmi*? Reſpon. Materia remota licita, eſt aqua conſecrata, ſi haberi poteſt; ualida, eſt omnis, & ſola aqua elementaria, quæ mortali hominum æſtimatione ſit naturalis, & uſualis, qualis eſt putei, maris, paludis, pluuiæ, &c. item reſoluta ex niue, grandine, glacie, licet accidentaliter quoad calorem, ſaporem, & odorem, alterata ſit, ut aqua ſulphurea, lixiuium, iuſculum aqua ita tenuiter carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita modicè admixta, ut uſum communem, & æſtimationem aquæ retineat. Ratio reſponſionis eſt, *ex Ioannis* 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua*. Quam *S. Thom.* confirmat triplici congruentia, 1. eſt maxima commoditas aquæ. 2. eius facillimus uſus. 3. aptitudo ad ſignificandum effectum, qui eſt emundatio à peccato. Vnde reſolues.

1. Inepta materia Baptiſmi eſt, ſaliua, lotium, lachrymæ, ſudor, cereuiſia; item aqua ſic permixta, ut non amplius ſit apta ablutioni, nec uocetur aqua, u. gr. lutum, brodium, uinum lymphatum; item aquæ artificiales ex roſis, herbis, ſucciſque expreſſæ; denique nix, grando, glacies non reſoluta. Ratio, quia morali hominum æſtimatione non cenſentur aqua naturalis, & uſualis. *Laym. l. 5. t. 2. c. 3. Bon. d. 2. q. 2. p. 3.*

II.

II. Quia de quibusdam tùm ex dictis, tùm aliis dubium est, uer. gr. de iusculo, & cereuisia valdè tenui, lixiuio, & secundum *Granad. in 3. p. cap. 4. tr. 1. d. 3. dub. 2.* aqua rosacea; hinc in necessitate licet illis vti, & si postea Baptismus sub conditione sit repetendus. Vide *Escobar. Laym. Bonac. ll. cc.*

III. Vti aqua impura, vel non consecrata, cum alia haberi potest, est graue peccatum, ob Sacramenti irreuerentiam. *Bonac. l. 1. cap. 1. num. 7. Dian. p. 9. c. 6. R. 33. & alij quinque*, licet *Granad. & Quintanad.* putent non esse mortale vti non benedicta.

Resp. II. Proxima materia Baptismi est ablutio: quæ validè fit tribus modis, scilicet immersione, aspersione, infusione, iuxtà praxin diuersarum Ecclesiarum, quæ seruanda est, itaut morali hominum iudicio censeatur esse lotus. Ex Præcepto tamen caput abluendum est, quod praxis Ecclesiæ habet. Ratio, quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio. Et quidem trinam mersionem non esse necessariam, constat *ex Concilio Toletano*. Vbi tamen trina vel immersio, vel infusio vsitata est, sine graui peccato, extrà necessitatem, non potest prætermitti, vt docet *D. Thom.* & si alii, secluso scandalo, & contemptu, dicant esse tantum veniale. *Laym. l. c. n. 4. Bon l. c.* Vnde resolues.

I. Non verè baptizatur, cuius nulla pars immediatè tangitur, v. g. infans in vtero, vel cista; vel adultus, cuius vestes tantum sunt aspersæ. *Laym. Bonac. ll. cc.*

II. Non requiritur ad valorem, vt qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen graue peccatum est, esto nihilominus moriturus esset baptizandus. *Laym. c. 3. num. 5.* vti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, aperire, vt infans baptizetur. *Laym l. 5. t. 2. cap 3. nu. 2.* vbi vnicum casum excipit, si nimirum mater sit morte digna, & si supplicium differatur, infans certò sit moriturus ante natiuitatem. Verum rectè ad-

dit ex *Suar.* casum hunc, vix moralem, & practicum esse. Vide *l. c.*

III. Inualidus est Baptismus. 1. si quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronunciet. 2. si formam pronuncians teneat puerum, & alter abluat, aut aquam affundat. 3. si aqua è fonte prosiliente, aut stillicidio decidente, baptizandus ei se submittat. Ratio, quia in his non tu, sed alter abluit. *Bon. p.* 3.

IV. Ob probabilem vtrimque sententiam, dubius est Baptismus, ideoque si in necessitate sit datus, repetendus sub conditione. 1. Si tantum vna, vel altera gutta sit adhibita, u. g. si more aquæ lustralis multitudo sit aspersa. Quod sine necessitate non licet, cum ad ablutionem non uideatur sufficere quicunque aquæ contractus, sed requiri successiuus, cum aliquo motu. *Bonac. loco cit. num.* 13. *ex Suar. Kon. &c.* In casu tamen necessitatis, sic baptizare concedit *Marat. tom.* 3. *l. c. sess* 4. *Granadus in* 3. *p. cap.* 4. *tr.* 1. *d.* 4. *num.* 12. 2. Si tantum sit abluta pars minus principalis, u. g. digitus, manus, uel pes. Nam si pars principalis, u. g. scapulæ, uel pectus, nemo dubitat. 3. Si tantum crines sint tincti, licet *Card. de Lugo Resp. mor. l.* 1. *d.* 1. hunc ualidum esse contendat. 4. Si infans tinctus sit inuolutus adhuc secundinæ suæ, id est, pelliculæ corpori annatæ. In necessitate tamen, in prædictis casibus Baptismus debet conferri sub conditione. *Hurt. de Bapt. d.* 1. *diff.* 12. *v. Laym. l. c.*

V. Cum terna usurpatur affusio, aut immersio, ad nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, iuxta praxin Ecclesiæ, cauendum, ne ter, sed semel tantum pronuncietur forma. Quæ rectius ita profertur, ut ante tertiam ablutionem non finiatur: quia forma cum quacunque prima ablutione, Baptismum constituit. *Reginald. lib.* 27. *cap.* 3. *Laym. lib.* 5. *tract.* 1. *cap.* 3.

DVb. II. *Quæ sit forma Baptismi?* Respon. Forma necessaria Baptismi est hæc: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen.* A qua non differt illa Græcorum substantialiter:

Bapti-

Baptizetur: uel, ut Arcu'ius vult, *baptizatur seruus Christi, in nomine Patris, &c.* Porrò quinque sunt, quæ significantur in prolatione formæ, iuxta quæ ualor eius debet expendi. 1. Persona baptizantis, saltem implicitè: quod in forma Græcorum non negligitur, cum Tò baptizetur, idem valeat, ac baptizetur a me. 2. Actus baptizandi; quia alioqui forma non haberet connexionem cum materia, eamque non determinaret, cum ablutio ad uarios fines possit referri. 3. Persona baptizandi; quia uti ablutio, ita & forma circa certam personam uersari debet. 4. Vnitas diuinæ naturæ, quod fit per uoces, *in nomine*. 5. Trinitas personarum; idque explicitè, & distinctè vulgaribus uocabulis. *Filliucc. cap. 3. Layman. cap. 4. Bonac. p. 4.* Vnde resolues.

I. Validè baptizat, & si uenialiter peccet, qui pro Baptizo dicit, Abluo, mergo, &c. uel pro Te, utitur communi nomine, Græcorum more, uel proprio; uel baptizo Petrum; uel qui honori, c usa dicit, baptizo dominationem uestram. *Laym. c. 4. n. 6. Bonac. p. 4. n. 9. & seq.*

II. Valet forma, & si omittat, Ego, & Amen: quia omnia significata per formam saluantur; secus si omittas Te, quia non significatur persona baptizandi. *Ibid.*

III. Non ualent hæ formæ: Baptizo te in nominibus Patris, & Filii, &c. quia multiplicatur natura, seu essentia diuina. 2. Baptizo te in Patre, & Filio, &c. uel, cum Patre, &c. uel, per Patrem; uel, in nomine Patris, per Filium, in Spiritu sancto; uel, in fide, uirtute, maiestate Patris, &c. (quam tamen alii dubiam esse uolunt.) Ratio, quia significatur diuersitas essentiæ, aut certè unitas non satis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, uel Sanctissimæ Trinitatis, uel in nomine Dei unius, & trini; uel in nomine trium Personarum; uel Patris & Filii, omissa persona Spiritus sancti. Ratio, quia non exprimuntur distinctè tres Personæ. 4. In nomine Domini nostri IESV Christi: qua tamen forma olim Apostolos usos,

seu ex speciali priuilegio multi docent, alii negant, dicuntque eos baptizasse in nomine Christi, addendo illud nomini secundæ personæ, non omissis nominibus aliarum personarum. Cum ergo Nicolaus Papa dixit, eam formam valere, vel intellexit, si pro nomine Filij ponatur nomen Christi, vel in nomine Christi, pro vice Christi intellexit; vel locutus est, vt doctor priuatus. Vide *Auth. cit.*

IV. Dubiæ sunt formæ, ob sententiam vtrimq; probabilem auctorum. 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filij, in nomine Spiritus sancti; vel, Baptizo te in nomine Patris, baptizo te in nomine Filij, &c. Ratio, quia non exprimitur vnitas essentiæ. 2. Baptizo te in nomine genitoris, geniti, & spirati; vel in nomine omnipotentis, sapientis, & boni; vel in nomine ingeniti, geniti, & doni. Ratio, quia trinitas personarum non explicatur vocibus, quibus à fidelibus omnibus debet, & potest apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & Mariæ Virginis: quia dubium est de intentione Ministri; qui si eo sensu voluit dicere Mariæ, quo Patris, Filii, & Spiritus sancti, non valet, cum sit contra sensum essentialem à Christo intentum: si verò tantum voluit illam inuocare, vt coadiutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter, valet, cum tantum sit mutatio accidentalis. *Fill. t. 2. c. 3. n.* 50. Vide etiam *Laym. & Bon. ll. cc.*

Dub. III. De Ministro Baptismi.

Artic. I. Quis sit Minister Baptismi?

RESpon. Validè ministrat omnis homo ratione vtens, cuiuscunque fidei, vel infidelitatis, status, aut sexus. Licitè, tanquam minister ordinarius, & ex officio, Sacerdos habens iurisdictionem, aut commissionem; vel ex eius commissione, Diaconus. In casu tamen extremæ necessitatis, omnis, qui potest validè, etiam facit licitè, tenetur que,

turque, vt proximo succurrat. *Laym. l. 5. t. 2. cap. 7.*
Vnde resolues.

I. Non tantum Diaconus, sed nec Parochus, aut Episcopus, absque commissione extra suam Diœcesin, vel Parochiam (vel intra eam alienos) licitè baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui sine licentia sui Prælati, alieno deferunt prolem baptizandam, cum violentius Parochi. *Laym. loco cit.*

II. Diaconus non tantum in extrema necessitate, sed etiam in alia notabili, baptizare potest. Et quidem cum solemnitate, ex commissione Episcopi, vel Parochi; vt si v.g. ob multitudinem baptizandorum, aliudue graue impedimentum, id ipsi facere non possint. *Laym. l. c.*

III. Cum in necessitate confertur Baptismus, seruandus est ordo, itaut si adsit, & non detrectet Sacerdos, vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam Clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem; nisi fortè inferior melius non erit modum, vt solent obstetrices (quæ proinde examinari, & approbari debent a Pastoribus) vel alia iusta causa sit, vt quia virum ad patientem ingredi non decet. Quod si laicus baptizet præsente Sacerdote, & secundum quosdam, etiam præsente Diacono, censent esse mortale: quia id laico tantum competit, ob defectum Sacerdotis, qui sine iniuria Ordinis, & Sacramenti, talem licentiam dare non potest. In reliquis, peruersio illius ordinis est tantum veniale, præterquam si coram fideli hæreticus adhiberetur, quod volunt esse mortale. *Laym. cap. 7. num. 4. Kon.*

Art. II. *An duo possint simul vnum baptizare?*

RESP. I. Si alter applicet materiam, alter formam, nullus erit Baptismus: quia dicens se abluere, cum non abluat, formam habet falsam, etiamsi vsurpet Græcorum, *Baptizetur seruus Christi*; vel quæ putatur illi æquiualere, *Baptizet te Christus*: subintelligitur enim, *per me*; alioqui si

excludatur persona Ministri, ut sensus sit, baptizet te Christus, & non Ego, siuè non per me, forma nulla est. In casu tamen necessitatis, posse sub conditione ita Baptismum conferri, ut u. g. mutus formam nesciens ablueret, cæcus autem formam pronunciaret, docet *Hurt. d. 2. dif. 6.* additque debere talem elapso periculo, iterum sub conditione baptizari. Vide *Escob. Fill. cap. 4. Dian. p. 5. t. 3. R. 26. ex Chapeauill. Marsil. &c. Bon. d. 2. q. 2. p. 4. nu. 23. Laym. c. 7.*

Resp. II. Si plures Ministri singuli abluant, & formam pronuncient; grauiter peccant contra ritum Ecclesiæ. De ualore sic solet distingui. 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, ut causa particularis, inualidè baptizant, siuè singuli dicant, Ego te baptizo, siuè, Nos te baptizamus: quia forma, cuius sensus censetur esse, absolutè, & independenter baptizare, non cobaptizare, est falsa. 2. Si quisque per se intendat baptizare, independenter ab alio, ualidè baptizat: quia omnia requisita ponit. Vt patet à simili in missa ordinationis, qua Sacerdotes nouiter ordinati simul consecrant cum Episcopo, dummodo simul eodem instanti formam absoluant: si autem non simul absoluant, is tantum consecrat, uel baptizat, qui prius absoluit. Vide *Fill. t. 2. c. 4. n. 72. & Bon. l. c. n. 25. Laym. c. 7.*

DVb. IV. *Quid sit subiectum Baptismi?* Respon. I. Subiectum capax Baptismi, est solus homo viuus, ab Adamo descendens, nondum baptizatus.

Resp. II. Validè baptizantur infantes, item perpetuò amentes, qui nunquam usi sunt ratione: quia censentur eiusdem conditionis cum infantibus. Si autem aliquando sint usi ratione, non ualet Baptismus, nisi ante amentiam petiuerint. Vide *Bonac. d. 2. q. 2. p. 6. Layman. cap. 6.* Vnde resolues.

I. Si puer inter baptizandum, nondum finita forma, moriatur, Baptismus est nullus.

II. Non ualet Baptismus iteratus, ideoque uter-

vterque, tùm rebaptizans, tùm rebaptizatus, peccant mortaliter, fiuntque irregulares, & in iure ciuili subiacent pœnæ mortis. Quas tamen pœnas non videtur incurrere is, qui &c ii sine iusta causa, rebaptizat sub conditione: quia intelliguntur de Baptismo absolutè dato, quando moraliter constat, priorem Baptismum fuisse validum. Vide *Laym. c. 5. Bon. p. 5.*

III. Nondum perfectè natus est baptizandus, si sit periculum, dummodo pars aliqua possit ablui: quia est homo viuus, ne certò constat esse incapacem.

IV. Si dubium sit, an infans viuat, baptizandus est sub conditione.

V. Validè baptizatur, quem Minister putat esse alium; aut licet sit puella, quam putat esse puerum: quia intendit baptizare præsentem. Aliud est in Matrimonio, quia intendit contrahere cum illa, quam putat. Bon. p. 4. n. 26.

VI. Validè, &c ii extrà necessitatem illicitè, plures simul baptizantur, hac forma: *Ego vos baptizo, &c. Bon. p. 4. n. 26.*

VII. Monstrum, quod capite & pectore formam hominis refert, est baptizandum; secus si bestialem refert. Quod si verò caput tantum sit ferinum, putat esse baptizandum *Comitolus, Nauarr.* tamen & alij volunt differendum, donec certius cognoscatur: nisi periculum mortis immineret: tùm sub conditione baptizandum esse. Quod si habeat membra hominis geminata, & dubitetur, num sit vnus homo, an duo, duplex baptismus conferendus est, vnus absolutè, alter sub conditione, in ea parte, quam membra apparent imperfectiora. Vide *Laym. l. 5. tr. 2. c. 3.* Bon. p. 6. *& Rituale Romanum tit. de Baptismo.*

Resp. III. Extra mortis periculum, validè, non tamen licitè baptizantur Ethnicorum infantes, inuitis parentibus. Ratio, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis iniuria, vel relinquuntur, & fit iniuria Sacramento, quod exponitur irreuerentiæ. Quod si tamen possint christiane edu-

cari (ad quod tunc obligaberis) licebit in his casibus. 1. Si parentes sint tua mancipia: tunc enim tui potius sunt, quam illorum. 2. Si parentes aliquando fuerint baptizati, uel uterque, vel saltem alteruter; quia tunc Ecclesia ius in eos habet. 3. Si alter parentum petat: tunc enim iusta eius voluntas iniustæ alterius præferenda est, in fauorem prolis, & fidei. 4. Si infans sit in periculo mortis. 5. Si rationis iam compos puer petat; quia in negotio religionis, est sui iuris. In dubio autem de vsu rationis, sufficit esse 7. annorum. Vide *Laym. l.c. Fill. t. 2. c. 6. Bon. p. 6. num. 12.*

Quæres. An baptismus aliquando repeti possit, & qua forma?

Respon. Cum temerè rebaptizare sit mortale ex obiecto, quia est in genere sacrilegii, dum conaris ministrare Sacramentum incapaci: hinc ad hoc, vt non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de baptismo, sed sufficit, si pro eo sint coniecturæ; vt v. g. quod quis natus, & educatus sit inter fideles, nec pro contraria parte rationes alicuius momenti occurrant: leue enim, vel metaphysicum dubium non sufficit, sed requiritur graue & morale, vel saltem rationabile. In quo inclinandum esse in fauorem baptizandi, rectè monet *Laym. c. 3. ex Suar. & aliis.* Vnde resolues.

I. Sub conditione baptizandi sunt. 1. qui cum materia & forma, aut intentione dubia (secundum supradicta) sunt baptizati. 2. infantes expositi, & reperti sine scheda testante de baptismo, secus si cum ea. Ita *communiter Quintanad.* tamen *t. 1. s. 16. & 14.* contendit etiam hos esse rebaptizandos. 3. baptizati ab obstetricibus veneficis, præsertim si falsæ, vel conuictæ fuerint, aliquando non rectè baptizasse. *Laym. cap. 5. num. 3.*

II. Infantes ab obstetricibus, vel parentibus, vel cognatis, &c. ob necessitatem baptizatos, promiscuè omnes sub conditione rebaptizare (quando obstetrices bonæ, & benè instructæ censentur) non licet: quia de valore baptismi prudenter, & rationabiliter dubitari non potest. *Suar. Laym. l. 5. t. 2.*

t. 2. c. 5. qui tamen contrariam consuetudinem quorundam Parochorum damnare non audent, quod experientia didicerint, obstetrices non raro fuisse deceptas à diabolo, ideoque reuera periculum aliquod sit animæ, ob quod irreuerentia cesset: additque eam consuetudinem approbatam fuisse à Pastorali Romano edito Antvverpiæ 1607. eamque sententiam tenet *Sylu.* apud *Dia. p. 5. t. 13. R. 86.* & ipse *Dian. p. 9. t. 6. R. 35. cum alijs* 2. censet eam probabilem, habereque locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet sint adulti; quod *C. Lugo R. moral. l. 1. d. 2.* rectè limitat ad illas circumstantias: in quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Deniq; etiam *Quintanad. t. 1. s. 6.* docet, infantes supradictos ferè omnes rebaptizari posse sub conditione.

III. Peccat grauiter Minister, 1. qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium iuris, vel facti manet, num validè sit baptizatus, quia tenetur proximum liberare probabili periculo grauis mali, cum facilè potest. *Laym. l. c. Quinta. l. c.* 2. si non diligenter inquirat in tali baptismi valorem, nisi de hoc aliundè constet. *Quinta. t. 1. s. 6. & 7.*

IV. Non est rebaptizandus, de cuius baptismo habetur testimonium vnius oculati testis, licet fœminæ; dummodo non sit suspecta, nec aliud obstet. *Lay. l. c.*

V. Qui verè, & rationabiliter dubitat de suo baptismo, tenetur petere baptismum, & Parochus ei conferre. *Quintanad. loco cit. s. 13. & 19.* & interea abstinere ab vsu aliorum Sacramentorum.

Resp. II. Baptismus sub conditione, hac forma conferendus est. *Si baptizatus es, non te baptizo: si nondum es baptizatus, Ego te baptizo in nomine, &c.* Ac licet sufficiat, sola mente conditionem apponere, si ex omissione non timeatur scandalum; tutius tamen est, exprimere verba saltem ista: *Si non es baptizatus, &c.* Vide *Tol. l. 2. c. 19. Laym. l. cit.*

Suar. d. 31. Fill. t. 2. c. 4. q. 9. Patrinus autem in hoc baptismo necessarius non est, nec adhibendus, *Quintan. l. c. s. 18.*

Dub. V. De Cæremoniis Baptismi.

Artic. I. Quæ seruanda circa cæremonias Baptizandi.

RESP. Cæremoniæ baptismi petendæ sunt ex Agenda cuiusque Ecclesiæ. Vniuersim tamen circa eas sequenda sequentia. 1. Baptismum extra necessitatem absque peccato non posse conferri, nisi in aqua consecrata. Quæ cum deest, habetur formula breuis in quibusdam Agendis, ex tempore aliam consecrandi, pro casu necessitatis. Quod si etiam hac formula careas, adhiberi potest aqua communis benedicta. 2. Baptismum solemnem non conferendum, nisi in templo, & loco ad id deputato, nisi filijs Regum, & Principum; quibus adde filios Catholicorum, in locis hæreticis; interim quoad hoc, in magnatibus, & nobilibus conniuetur in multis locis. *Laym. c. 8. num. 83.* Infantes ex consuetudine deferendos ad baptismum circa diem octauum; nisi prius sit necesse, vel nisi sit grauis causa dilationis (v. g. quia patrini sunt expectandi) in qua tamen non licet communiter extra necessitatem, priuatim baptizare, & postea adhibere solemnitates, sed præstat expectare aliquandiu. *Laym. cap. 6. num. 8.*

IV. Baptizanti non licet adhibere cęremonias aliquas, omissis alijs. Quia vel fiet in baptismo solemni, quod prohibet *Trid. s. 7. c. 3.* vel priuato: sed in hoc prohibet *Clementina vnica*, illas adhibere, nisi sit filius Regis, aut Principis. De patrino tamen vsus habet, & tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse. Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem spiritualem, nec verè patrinum effici, vt *Sanch. Rodriq.* contra *Laym. & Suar.* quorum tamen sententia videtur probabilior.

V. Cum

V. Cum in necessitate, vel aliam ob causam (nam ob grauem causam, u. g. iustum timorem infamiæ, aliquando licitè fit) Baptismus sine cæremonijs est collatus, ea cess ante, illæ solemniter in templis sunt supplendæ. Quod tamen non est moris in hæreticis conuersis, ne plebs putet, nos eorum baptismum improbare. *Laym. c. 8. num.* 10. Immo in alijs omittere, secluso contemptu, esse tantum veniale, docet *Posseu. de off. Cur. c.* 6. *num.* 23. Qui autem tenet in ore Patrini infantem, dum cæremoniæ supplentur, non contrahere cum eo cognationem spiritualem. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 260. *ex Pontio* dicit esse probabile.

VI. Si baptismus collatus deprehendatur fuisse inualidus, non ideò repetendæ sunt cæremoniæ.

Art. II. Qui Patrini, & quod eorum officium?

RESP. I. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam. Vnde eorum officium est, baptizatum de rebus fidei instruere, orationem Dominicam, & Symbolum docere, ad quod obligantur, si id ab alijs non fiat. *Laym l.* 5. *t.* 2. *c.* 9.

Resp. II. Vt quis validè sit Patrinus, non certa ætas, sed requiritur, 1. Vsus rationis. 2. Vt ipse sit baptizatus (quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus.) Et quidem, vt eius baptismus fuerit ualidus, quia accessorium sequitur principale. 3. Vt à parentibus, vel Parocho, ad hoc designatus sit; ad quod uidetur sufficere, si etiam vltrò se ingerens sit admissus; designatos autem ritè à parentibus, Parochus non validè mutat. *Diana. p.* 9. *t.* 7. *R.* 50. 4. Vt in ipso baptismo (quia non sufficit, vt in solis cæremonijs) per se, vel procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis suscipiat. 5. Vt id non materialiter tantum, sed animo susceptoris, siuè cum intentione id munus gerendi faciat. *Laym. cap.* 9. *num.* 2.

Resp. III. Validè quidem, sed illiciti sunt Pa-

trini. 1. Abbas, & Monachus, Quo nomine non veniunt Mendicantes, etsi *Laym.* omnes claustrales comprehensos velit; & quoad Abbates in multis locis consuetudo sit contraria. 2. Coniuges respectu coniugum, & parentes respectu filiorum, nisi sit necessitas. 3. Moribus infames. 4. Apostatæ, & hæretici, qui nullo casu videntur aduocandi, quia ea aduocatio esset protestatio; quasi falsæ religionis, cum non nisi de falsa fide sint sponsuri: etsi *Laym.* hic *cap.* 9. *num.* 7. probabiliter dicat, posse subinde ob grauem causam admitti. Catholici verò, ob rationabilem causam, infantem hæretici, baptizante prædicante, suscipere possunt, saltem in Germania. *Laym. cap.* 9. *num.* 6. 5. Plures quam duo: quia *Trid.* non nisi vnum, aut summum vnum, & vnam permittit, propter cognationem spiritualem inde oriri solitam. Ideoque mandat Parochis sub pœna arbitrio Ordinarij infligenda, vt si plures se offerant, petant ab iis, ad quos spectat patrinos designare, vt vnum, vel duos nominent, eosque tantum admittant, qui soli cognationem contrahant, eorumque nomina in librum referant, eosque de contracta spirituali cognatione instruant; scilicet quod ea impediat, dirimatque Matrimonium: non quidem inter se, sed inter ipsos, & baptizatum, eiusque patrem, & matrem; sicut etiam inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem, & matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem suscipiunt in necessitate Vide. *Lay. ll. infra citandis.* Vnde resolues.

1. In priuato baptismo, ob necessitatem dato, pater non debet suscipere, aut tenere tanquam patrinus infantem, cum in hoc casu nulla sit patrini necessitas, ideoque si id vel tunc, vel etiam in baptismo publico temerè faciat (idem est, si prolem suam ipse baptizet) grauiter peccat, & insuper contrahit in posteriore casu, cognationem cum coniuge, atque, vt docet *Sanch. de matr. d.* 36. & alii communiter, priuatur iure petendi debitū: quodtamen negat *Con. & Dian. t.* 4. *de sacram. R.* 3.

Vide

Vide *Bonac. de matr*.*q*. 3.*p*.5. §. 2. *Escob*. *tr*.7.*E*.2. vbi citat *Suar*. negantem.

II. Si inter multos patrinos nulli certi à parentibus, aut in eorum defectu, à Parocho designentur, qui aliis seclusis cognationem contrahant, & sic multi sin ul ex ignorantia, vel Parochi negligentia leuent, probabile est, omnes contrahere cognationem: (nisi tamen assistant tantum, & non tangant.) Vide *Laym*. *l*. 5. *t*. 10. *p*. 4. *cap*. 8. & *tr*. 2. *cap*. 9. *n*. 4. *Dia*. tamen *p*. 9. *t*. 7. *R*. 5. *ex Suar*. *Marat*. & *Perez*, dicit, eo casu nullum contrahere cognationem.

III. Parochus grauiter peccat. 1. Si ex negligentia frequenter omittat nomina baptizatorum referre in librum; tum ob legem *Trid*. in re graui, & sub pœna graui; tum ob incommoda, & damna inde sequentia. *Quintan*. *t*. 2. *s*. 11. 2. Si eius culpa patrini plures adhibeantur. *Quinta*. *l*. *c*. Ac licet *Porez* & *Serra* apud *Dian*. *p*. 9. *t*. 7. R. 2. dicant esse probabile, quod tantum peccet venialiter: alii tamen mortalis eum damnant.

De Confirmatione. Cap. II.

Dub. I. Quid sit, & quæ eius materia, & forma?

RESP. I. Confirmatio, est vnctio chrismatis, sub præscripta forma verborum, in fronte baptizati, ab Episcopo, qua is ex Christi institutione, gratiæ augmentum, & robur accipit.

Resp. II. Materia eius remota essentialis, est chrisma, confectum ex balsamo, & oleo oliuarum benedictum ab Episcopo. Ita comm. Doct. Vnde resolues.

I. Non sufficit solum balsamum, vt voluit *Caietan*. *Sotus*, *Canus*; nec solum oleum, vt voluit *Caietan*. *Sotus*, *Nauar*.

II. Etiam benedictio Episcopalis est de essentia, vt habet communis contra *Caiet*. ideoque nulla delegatione, siuè Episcopi, siuè Papæ, sim-

plex

plex Sacerdos potest conficere chrisma. *Con. d. 72. a. 3. dub. 1. cap. 4.*

III. Perinde est ad substantiam sacramenti, siuè chrisma sit nouum, siuè uetus; licet grauiter peccet, qui utitur alio, quam nouo, id est illo anno consecrato. In quem finem, quotannis in die Cœnæ consecratur, ueteri combusto.

Resp. III. Materia proxima, est unctio in fronte, per manum Episcopi (unde etiam hoc sacramentum, manus impositio dicitur à S. Luca *Act.* 8.) in formam Crucis facta. Quæ omnia sunt de necessitate sacramenti, ut habet communis. Vnde resolues.

I. Et ex necessitate præcepti, vnctio fieri debeat pollice manus dextræ; ualida tamen esset, si fieret digito etiam sinistræ manus: quia uerè fieret per impositionem manus Episcopalis. Ita *Prap.* & alij contra *Suar.* Peccabit tamen Episcopus grauiter contra uniuersalis Ecclesię morem. Vide *Laym. hic cap. 2. & Escob. t. 7. E. 3.* ubi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

II. Probabile est, requiri ad ualorem sacramenti, ut unctio fiat ab Episcopo immediatè, nullo instrumento mediante. Ita *Fill. & Laym.* contra quosdam: quia debet fieri per impositionem manus. *Escob. t. 7. E. 3.*

Resp. IV. Forma uera, & necessaria, in Ecclesia Latina, est: Signo (ut habet *Trid.*) uel, Consigno (ut habet *S. Thom.*) te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, &c. In qua utrum de essentia sit ut utraque actio, signandi, & ungendi, expressè significetur, disputant Scholastici. *Laym. & Fill. t. 3. d. 10. Con. l. c. a. 4. Dian. R. 27.*

DVb. II. *Quis Minister, & quod subiectum?* Resp. I. Minister ordinarius ualidæ Confirmationis, est solus, & omnis Episcopus, etiam excommunicatus, uel hæreticus, ex commissione autem, uel delegatione Pontificis, etiam simplex Sacerdos. Est communis. Vide *Fernand. Laym. l. 5. t. 3. c. 6. Bon. d. 3. p. 2.* Vnde resolues.

I. Etsi

I. Etsi Episcopus grauiter peccet, si uel in aliena diœcesi, uel sibi non subditos confirmet, sine proprii Episcopi consensu saltem tacito, propter defectum iurisdictionis: valida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate sacramenti, sed præcepti tantum.

II. Excusatur a peccato Episcopus, si ex alia diœcesi accurrentes confirmet; quia præsumitur tacitus consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur; præsertim si consuetudine ita receptum sit, uel à proprio ægrè confirmari possint. Ita contra *Bonac. d. 3. de sacr.* docet *Tann. in 3. p. d. 4. q. 4. dub. 3. Sa V. Confirmatio, & alij.*

III. Peccat grauiter Episcopus, si longo tempore non confirmet; quia subditos ingenti bono priuat.

Resp. II. Validè confirmantur omnes, & soli baptizati, nondum confirmati. Ratio est, tùm ex illo Act. 2. *Repleuit totam domum*: tùm ex usu, & traditione Ecclesiæ: tùm quia omnes indigent eius effectu, & sunt capaces. Licitè verò confirmantur ijdem, qui ualidè, dummodo constet non ponere obicem, siuè Sacramento, siuè eius effectui. Ratio patet ex dictis. Vnde resolues.

I. Etiam infantes, & rationis impotes, ualidè hoc Sacramentum suscipiunt.

III. Etsi quoad infantes, consultius sit, differre usque ad rationis usum: tùm ob irreuerentiam sacramenti, tùm ob periculum iterationis, tùm ob Ecclesiæ usum: nihilominus ob rationabilem causam, etiam ante ijs licitè datur, u. g. si timeatur diuturna absentia Episcopi; uel hic ad ista loca raro ueniat; item si infans sit in periculo mortis (in quo quidam dicunt debere dari) denique si sit filius Principis. *Laym. hic t. 3. c. 6. Fill. tom. 1. t. 3. cap. 2.*

II. Etiam perpetuò amentes (præsertim si aliquando usum rationis habuerint) licitè confirmantur; & si per accidens nunquam sint spiritualiter pugnaturi. Ita *Suar. Fill. Laym. l. 6. Con. q. 72. art. 8. num. 83.*

Dub.

DVb. III. *Quæ Confirmationis necessitas, & cæremoniæ?* Respon. I. Non est necessaria ad salutem, necessitate medij, neque per se præcepti Est communis *S. Th.* & aliorum, contra *Scot.* & *Sylu.* Ratio, tùm quia Ecclesia non vrget eius susceptionem vllis pœnis; tùm quia nec ex scriptura, nec traditione, neque fine, aut institutione sacramenti, tale præceptum colligitur. Et Canones, qui in contrarium afferuntur, satis explicantur de necessitate ad melius esse.

Dixi, *per se*: quia per accidens aliquando potest esse necessaria ad salutem, ex præcepto charitatis sui, vel proximi, vel alio, v. g. ad cauendum scandalum; vel ratione conscientiæ, qua quis valdè metuit, ne in tormentis deficiat sine hoc sacramento. Vnde resolues.

I. Negligere hoc sacramentum, secluso scandalo, & contemptu, non est mortale. *Suar.* Laym. *l. 5. t. 3. cap. 5. Bonac. d. 3. q. 1. p. 2.* vbi ex aliis multis docent, nullum esse præceptum illud suscipiendi.

II. Etsi omissio ex contemptu, v. gr. si quis id nihil faciat, aut puerile, aut vile habeat, sit mortalis; talis tamen non censetur esse, cum quis eius oblatam occasionem, quam postea non facilè habiturus est, negligit. Ita commun. contra S *lu. V. Confirm.* & *Tol. l. 2. cap. 4.*

III. Præceptum, quod habetur in *Trid. sess. 23. cap. 4. de reform.* non ligat omnes, cum sit hypotheticum; sed tantum ordinandos, vel initiandos prima tonsura. Cuius omissionem non esse mortalem, contra *Tann.* docet *Henriq. Valent. Suar. d. 38. s. 1.* & *Nauarr. c. 22.* qui addit, ne quidem Episcopum peccare mortaliter ordinando non confirmatum, aut si ipse non confirmatus ordinet. Vide *Regin. l. 28. c. 3.*

Resp. II. Circa cæremonias Confirmationis, scienda sunt sequentia. 1. Etsi seruandi sint ritus in Pontificali præscripti, peccetque grauiter Episcopus, si confirmet sine pluuiali, mitra, vel peso, vti; & si ordines sacros conferat cum solis in-

dumen-

dumentis Missæ. *Dian. p. 7. t. 10. R. 31.* non tamen semper erit mortalis alicuius omissio, v. g. alaphæ, aut cerei: potest autem conferri loco quouis decenti, etiam extra Ecclesiam; & à prandio non ieiunis, omni anni tempore. 2. Sub graui culpa, vt docet *Nauarr. c. 22.* ex communi, requiritur Patrinus; isque vnus tantum (licet *Tol.* duos admittat) qui si confirmatus non sit, peccat grauiter, secundum communem: *Escob.* tamen ex *Con.* docet, non esse mortale, quod probabile esse docet *Quint. t. 2. f. 7.* immo nullum, si fiat in necessitate, & non contrahit cognationem, vt docet *Sanch. Suar.* contra *Sylu. Sa,* & alios. Debetque esse diuersus à Patrino Baptismi, saltem extra necessitatem, licet cum *Bon. & Hurt.* id neget *Quint. t. 2. f. 7. & 14.* & secus facientem non peccare mortaliter, dicat *Dian. p. 3. t. 4. R. 21.* & non Monachus, nisi factus Episcopus. Admitti tamen & illos, & moniales posse sine culpa, docet idem *Quint. l. c. f. 18.* nisi in eorum Religione sit prohibitum. Eo autem nomine non excludi mendicantes, notat *Con. & alii quinque* cum *Dia. p. 9. t. 6. R. 32.* Nec refert, seclusa consuetudine, num vir sit, aut fœmina. Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum; sed tantum cognationem spiritualem cum eo, & eius parentibus; dummodo tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda est fascia linea, cruce notata, gestanda vno, tribus, vel septem diebus, pro consuetudine; illota interim fronte; potest etiam, si ratio subsit, statim auferri, & frons ablui; ipsa autem comburi, vel honestè asseruari debet, nec ad profanos vsus adhiberi, propter contractum chrismatis: neque soluens illam, contrahit cognationem. Vide *Prap. in 3. p. quæst. 12. art. 12. 4.* Parochus teneri in librum referre nomina confirmatorum, & patrinorum suæ Parochiæ (eamque curam ad Episcopos etiam pertinere) tùm propter sciendam cognationem spiritualem, tùm propter ordines suscipiendos, docet *Quintan.*

can. c. 2. *f.* 11. ex *Barbosa*, *&c.* ac denique licere mutare nomen in Confirmatione. *Ibid.* *f.* 10.

TRACTATVS TERTIVS.

De Eucharistia.

De Essentia Eucharistiæ. Cap. I.

Dub. I. Quid sit Eucharistia?

RESp. Est Sacramentum corporis, & sanguinis Christi, sub speciebus panis, & uini, ad spiritualem animæ refectionem diuinitus institutum. Ita commun. Schol. Vnde resolues sequentia.

I. Tam species consecratæ, quam corpus, & sanguis Christi, intrinsecè, & essentialiter constituunt hoc Sacramentum: adeoque falsum est, quod docuit *Vvaldensis*, Corpus, & Sanguinem Christi, esse totum Sacramentum. Ratio tùm quia *Trid.* docet, corpus & sanguinem contineri hoc Sacramento; tùm; quia quatenus continetur, non est sensibile. Item falsum est, quod docet *Marsilius*, *&* *Sotus*, solas species constituere hoc Sacramentum, tùm quia Eucharistia est cibus cœlestis; tùm quia adorari debet latria, ut docet *Trid.*

II. Vsus, siuè sumptio Eucharistiæ non est propriè ipsum Sacramentum, neque aliud Sacramentum ab eo distinctum, vt vult *Gabriel*; nec pars illius, siue essentialis, siue integralis, ut *Aureolus*; sed tantum applicatio, siue conditio, ut Sacramentum operetur.

III. Etsi quælibet species, immo quæuis pars speciei, sit integrum, & essentialiter perfectum

sacra-

sacramentum, adeoque sacramentum Eucharistiæ sub speciebus panis, & vini, physicè, & materialiter specie differat; moraliter tamen, & in ratione sacramenti, est unum sp[illegible]ie infima sacramentum: tùm quia est unum signum rei sacræ: tùm quia ordinatur ad unum specie infima finem. Vide *S. Thom.* q. 73. a. . .

IV. Etsi physicè loquendo, tot sint numero sacramenta, quot numero species, uel etiam partes specierum, moraliter tamen unum numero sacramentum est, quod per modum unius proponitur, & sumitur: quia id ad unum finem, scilicet unam refectionem spiritualem, refertur.

V. Hostiæ in diuersis altaribus, rectè concipiuntur ut distincta sacramenta: contra uerò, si Sacerdos unam hostiam in plures partes diuidat, uel plures hostias simul sumat (eadem est ratio plurium specierum diuersæ rationis) non ideò dicitur accepisse plura numero sacramenta.

DVB. II. *Quæ materia Eucharistiæ?* Nota. Sicut in aliis Sacramentis est duplex materia, proxima & remota; ita etiam hic, sed ordine inuerso: nam in aliis, materia remota est res permanens; proxima uerò eius usus, qui transit: hic uerò, remota transit, & proxima manet, scilicet species panis & uini. Quæritur ergò tantum de remota, illa scilicet, quæ facta consecratione transit in corpus, & sanguinem Christi.

Resp. Materia Eucharistiæ est tantum panis & uinum. Est de fide, & probatur ex institutione Christi. *Matth.* 26. & *Luc.* 22. Et quidem utraque materia, panis & uinum, est ita necessaria ad hoc Sacramentum conficiendum, ut per se nunquam licitè possit una consecrari absque alia: quod patet tum ex facto Christi 22. *Luc.* tùm *ex Trid. sess.* 22. Vnde resolues.

I. Consecratio utriusque speciei, est iuris diuini: quia ratio sacrificii, sine quo non fit, exigit utramque.

II. Non licet alteram tantum speciem consecrare; in necessitate etiam graui, uer. gr. ut moribundo

bundo detur viaticum. *Suar. &c. commun.*

III. Nec Pontifex in eo potest dispensare vllo casu. Ita commun. *Suar. 3. p. d. 55. s. 4. &c.* contra quosdam.

Dixi I. *Per se*: quia per accidens, & præter intentionem quasi, aliquando vnam posse solam consecrari absque peccato, docet *Tann. d. 5. q. 2. dub. 5. num. 27.* dicitque esse communem, v. g. in his casibus. 1. Si quis aquam, vel alium liquorem pro vino consecrasset, neque defectum intelligeret, nisi diu post; aut postquam aduertisset, non posset haberi aliud vinum; vel quamuis haberet, non posset tamen illo vti, sine graui scandalo, vel vitæ periculo. 2. Si post consecratam hostiam, subitum mortis periculum ab hostibus, vel incendium immineat, secluso tamen scandalo, & contemptu fidei. *Regin. l. 29. c. 4.* 3. Si Sacerdos hostia consecrata moriatur, vel animo deficiens loquelam perdat, vel in amentiam incidat, nec sit alius, qui possit sacrificium perficere. *Suar. Vasq. &c.* Si autem alius supplere, & Sacerdos infirmus communionem suscipere potest, debet hostia diuidi, eique pars dari. *Tamb. de exped. sacrif. l. 1. c. 8.*

Dixi II. *Licite*: quia validè alterutram tantum consecrari, est certum: vt patet tum ex facto Christi, qui panem ante consecrauit; tùm ex praxi Ecclesiæ, quæ corpus ante sanguinem proponit adorandum.

DVb. III. *Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ?*

Respon. I. Solus panis triticeus, in conuiuiis communiter vsitatus, qualis morali hominum iudicio tantum censetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, & igne tostus, siuè assus, atque in sua specie incorruptus est: quia hic solus simpliciter dicitur panis, alius verò nonnisi cum addito, v. g. hordaceus. Vnde resolues.

I. Falsum est, quod docuit *Caiet.* Eucharistiam posse consecrari ex quouis pane, cuiusuis speciei, dummodo sit aptus ad vescendum.

II. Non est apta materia ad validam consecrationem.

tionem. 1. Panis ex oriza, auena, milio, pisis, fabis, amygdalis, aliisque leguminibus, & arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus; quia hæc omnia, communi vsu, & opinione, censentur specie distingui à tritico. *Laym.* *Bonac.* *Card. de Lugo d. 4. s. 1.* 2. Massa triticea cruda, vel non cocta per modum panis, sed frixa, vel elixa, vt sunt placenta, librum; siuè differant specie, siuè non, 3. Panis subactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, vel ouis: saccharo, alioue liquore, quia aqua naturalis non sit, mixtus; quia non est panis vsualis. Ita *Laym. l. 5. tr. 4. cap. 9.* *Caiet.* tamen, & quidam recentiores, contrarium docent: quare est saltem materia dubia. Idque confirmat *Missale Romanum tit. de defect.* & *Card. de Lugo d. 4. s. 1. num. 4.* Vnde qui hostias emunt, certi sint, quod aqua naturali, & non rosacea confectæ sint. 4. Similiter hostiæ rubræ, quibus sigillantur literæ, non sunt materia valida, vel minimum dubia; quia per admixtionem cinnabaris notabiliter alterantur. *C. Lugo d. 4. s. 1.* quod *Ant. Perez* apud *Dian. p. 7. t. 12. R.* limitat, si multum cinnabaris sit mixtum: si autem sit valdè parum, censet probabile, quod sit materia valida, illicita tamen. 5. Panis substantialiter corruptus. 6. Panis subactus aqua marina. *Fagund.* apud *Dian. p. 9. t. 9. R. 58.* vbi ipse contrarium docet, eo quod illa sit naturalis aqua.

III. Panis ex farre, siuè spelta, item ex siligine, est materia dubia: quia alii dicunt, solis accidentibus, propter loci sterilitatem; alii specie distingui a tritico; ideoque non licet, saltem vti pro Sacramento, quia hoc exponeretur periculo. Vide, *Aut. cit.*

IV. Valida, sed illicita est materia. 1. Si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei, cum tritico, & aqua misceantur, itaut triticum tamen, & aqua plurimum prædominetur: quia si maior pars non sit triticum, & aqua, non erit materia valida. Quod monendi sunt illi, qui hostias coquunt. *Bon. d. 4. q. 2. p. 4. n. 6.* *Lay. c. 2.* Panis muccidus, qui ad corruptionem disponitur, *Bon. p. 2 n. 5.*

V. Per-

V. Perinde est ad ualorem sacramenti, siuè panis, sit azymus, siuè fermentatus, ut desiniuit *Trid.* quia uterque est usualis, & propriè dictus panis. Interim in suis Ecclesiis Latini in azymo, & Græci in fermentato conficere tenentur, sub præcepto graui, & culpa mortali: à qua non excusat necessitas, u. g. dandi uiaticum. Vide *Bon. d. 4. q. 2. p. 1. Fill. t. 4. c. 3. q. 8. C. de Lugo l. c.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ, panis consecrandus debet esse figura orbiculari (in Ecclesia Latina) & integra. Dixi, *Latina*; quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, ut habet *Arcudius*. Licere etiam in hostia minore, qualis datur Laicis (quando alia haberi non potest, & scandalum abest) celebrare priuatim, immo si causa urgeat, etiam publicè die festo, docet *Marchan. in candel. t. 4. c. 5. q. 3. Dian. p. 5. t. 13. R. 80. & p. 6. t. 7. R. 17. & Tambur. exped. sacrif. lib. 2. c. 8. & Auersa q. 11. s. 12.* eò quod nullum sit præceptum, neque constet de consuetudine obligante sub præcepto: quo casu eleuare adorandam maiorem ab alio præconsecratam, licere vult idem *Tambur. loco cit.* contra *Marchan. & Dian. ll. cc.* Non licet autem paruam sumere, & maiorem relinquere (u. g. ad exponendam in hierotheca) nisi ipse eadem Missa etiam istam consecrauerit, quia debet communicare de suo sacrificio. *Tambur. loco cit.* Quare malè facit Parochus, qui renouaturus Eucharistiam, hostiam ab alio consecratam ipse sumit, & à se consecratam reponit in sacrario, uel hierotheca. *Tambu. l. c. Lugo. d. 19. s. 4.*

DVb. IV *Quale vinum sit materia Eucharistiæ?* Resp. I. Solum uinum uitis, ut docet fides, & definitum est in *Florentino.* Vnde resolues.

I. Non est materia apta ad ualidam consecrationem. 1. Sicera, & quicunque liquore ex moris, melogranatis, &c. siuè dicatur uinum, siuè non. 2. Agresta, siuè omphacium, id est, succus ex uuis immaturis expressus: quia non est uinum, sed in uia ad uinum, cuius naturam nondum induit, habetque se, sicut massa cruda respectu panis.

Panis. *Laym. t.4.c. 2. num. 5. & 6.* succum tamen ex vuis passis expressum consecrabilem esse putat *Franc. Amicus* apud *Dian. p. 7. t. 12. R. 8.* eo quod verum sit vinum. 3. Acetum, quia est vinum substantialiter corruptum. *Ibid.* Quod si post sumptionem (immo etiam ante eam, post consecrationem calicis) dubium incidat, fueritne acetum an vinum, esse præsumendum, quod fuerit vinum, docet *Tambur. l. 2. exped. sacrif. cap. 8.* 4. Vuæ, seu vinum intra vuas contentum, vel imbibitum in offa panis: tùm quia non tàm est potus, quàm cibus; tùm quia succus ille non dicitur propriè vinum, donec sit expressus; tùm quia in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam. *Card. de Lugo d. 4. num. 11. & 12. Laym. &c.* 5. Sapa, seu defrutum, id est, mustum ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum: quia non est amplius vinum: nec potus, sed cibus. *Bon. l. c. 6.* Lora, id est, aqua expressis acinis superfusa. *Fill. t. 4. c. 3. Card. de Lugo d. 4. s. 1. num. 9.*

II. Valida quidem consecratio, sed illicita est. 1. In musto; quia non est vinum simpliciter, sed impurum, habens admixtas feces, non consecrabiles; ideoque obstat præceptum Ecclesiæ, obligans secundum *Suar.* sub mortali, saltem extrà necessitatem, qualis esset defectus vini veteris; & secundum quosdam, etiam deuotio populi, quo modo multi excusant contra *Suar.* quod in quibusdam locis, primitiæ vuarum in calice exprimantur. Vide *Bonac. l. c.* 2. In vino liquoribus alijs, vel aromatibus ita modicè permixto, vt naturam vini retineat. Si verò permixtio sit immodica, erit materia dubia. 3. In vino acescente: quia adhuc est vinum, sicut panis mucidus est panis. 4. Probabilius etiam in vino congelato (& si à quibusdam propter negantium authoritatem, dicatur esse materia dubia) tùm quia adhuc retinet substantiam, & denominationem vini, estque natura sua potabile; tùm quia Christus sub eo ante consecrato manet. *Card. de Lugo. l. c.* Nec refert. 1. quod aqua congelata non sit materia Baptismi, quia hic essen-

essentialiter consistit in ablutione, Eucharistia verò non in sumptione. Nec refert 2. quod non sit proximè potabile: quia est per accidens, & facilè tolli potest: estque par ratio in pane indurato. Non est autem idem in liquore nondum ex vuis expresso, quia cum non sit vinum simpliciter, & per se, ac natura sua non sit potabilis, sed comestibilis, quod vino congelato non conuenit; alioqui enim ieiunium frangeret. *Bon. l. c. p. 2. num.* 10.

Peccat tamen, qui in congelato consecrat, ideoque si hyeme congelauit calix, calore manuum, aut halitus, alioue modo regelandus est. *Fill. t. 3. c. 3. l. 5. t. 4. c. 2.*

III. Valida, & licita est consecratio in uino, siuè albo, siuè rubro; & si etiam specie physica differant; cum vtrumque habeatur, & sit simpliciter vinum de vite. *Bonac. p. 2. num. 2. Cardin. de* Lugo *l.* 4.

Resp. II. Vino consecrando debet, non ex necessitate sacramenti, sed grauis præcepti, sub mortali obligantis, secundum *Cardin. de Lugo de Euch. d. 15. f. 2. num.* 22. misceri aqua. Idque cæremonialiter, & in ordine ad sacrificium. Est certum, vt constat ex Trid. *sess. 22. cap. 7. & 9.* An autem aqua ista immediatè conuertatur in sanguinem, necne, disputant Schol. Vid. Kon. vel *Prap hic, Card. de* Lugo *d. 4. f* 3. Vnde resolues.

I. Si mixtio hæc omittatur, valida tamen est consecratio, & si illicita mortaliter. Ita omnes commun.

II. Miscenda est aqua naturalis, eaque modicissima, vt habet *Florent.* una scilicet, uel altera gutta; ita tamen, ut sit sensibilis, & saltem non excedat tertiam partem uini; alioqui reddet materiam dubiam, *Bon. p. 4. num. 4. ex S* Thom. Kon &c. Qui autem misceret rosaceam, uel aliam artificialem, & si in necessitate, & si valide consecraret, peccaret tamen mortaliter. *D. Thom. Molant. Dian. p. 6. t. 7. R.* 18. quia ageret contra præceptum, & consuetudinem Ecclesiæ in re graui. Quam ob

causam

causam etiam mortale censet *Fagun. p. 2. l. 2. cap. 4. Persic. &c.* miscere calidam: quod tamen aliis quibusdam nimis durum uidetur apud *Dian. l. c.* ubi addit ipse, si in frigidissima regione consuetudo id habeat, ne fortè uinum congelascat, posse sine ullo peccato fieri.

III. Mixtio illa facienda est, non in dolio, uel ampulla, alioue uase, sed in ipso calice; neque domi, sed in ipso sacro, vt fit communiter, vel ante offertorium, uel certè immediatè ante sacrum, ut fit apud quosdam. Idque uel ab ipso Sacerdote, ut in Missa priuata; uel a Subdiacono, ut in solemni: neque enim sufficit, si caupo illud diluerit. *Bon. l. c.*

IV. Si mixtio hæc sit omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est; secus, si post, *Bon. l. c. n. 5.*

V. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ fit post communionem, ad ablutionem oris, & digitorum. Vide de his *Miss. Rom.* Item *Bon. d. 4. q. 2. p. 4. Laym. l. 5. tr. 4. c. 2.*

DVb. V. *Quæ conditiones ad materiæ consecrationem requirantur?* Respond. I. Ad ualidam consecrationem requiruntur duæ conditiones. Prima est, ut materia Sacerdoti consecranti, moraliter, & sensibiliter sit præsens. Item communiter; & est certum. Ratio petitur; tùm ex institutione Christi, & uerbis formæ, *Hoc*, & *Hic*, quæ non uerificarentur, cum sint demonstratiua; tùm ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquam consecrantis, uel etiam benedicentis res absentes: tum etiam ratione sacrificii, quod requirit hostiam præsentem. Vide *Bonac. d. 4. quæst. 2. p. 6. Laym. cap. 2.* Vnde resolues.

I. Validè consecratur uinum in calice coperto, uase, uel cantharo clauso; panis in canistro; hostiæ in ciborio, uel in cumulo sub aliis latentes, aut aliter tectæ, u. g. sub corporali, uel mappa, uel etiam in Missali, ut ex *Suar. Henriq. Kon.* docet *Bon.* contra *Laym. l. 5. t. 4. cap. 2.* (unde hoc postremum dubium uideri potest; & saltem peccaret grauiter,

qui sic tectas, aut latentes consecraret.) Item validè consecrantur hostiæ præsentes, à cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium; quia ad præsentiam, & sensibilitatem non requiritur, vt materia videatur, vel tangatur, vel feriatur sono verborum (vnde communiter non probatur praxis eorum, qui os proximè admouent, vt halitum in calicem, & panem inspirent) dummodo videri possit, siuè in se, siuè in alio, v. g. in suo toto, vel continente, vel vase, ad illam continendam destinato. Vide *Bon. d. 4. q. 2. p. 5.*

II. Inualidè consecratur, 1. materia post parietem, aut post tergum posita, vel clausa in tabernaculo, vt docet *Fill. Bon. qu. 2. p. 6.* & alii. Ratio, quia moraliter censetur abesse, cum non possit demonstrari per Ly, *Hoc*, vel *Hic*; neque paries habeat se vt continens, aut tegens. 2. materia valde procul, v.g. 100. passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadem. Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex morali prudentum iudicio pendet. *Henriq. l. 8. cap. 34.* docet, 20. aut 30. passuum: quod *Bon. l. c.* & alii, putant non esse certum. Vide *Schol.* 3. Materia tàm modica, vt sensu percipi non possit; tùm quia non potest demonstrari; tùm quia Sacramentum debet esse signum sensibile. Ita *Suar. Vasq.* & alii, contra *Sotum, Henriq.* Quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud, quia in toto etiam minimæ eius particulæ consecrantur, vt constat *ex Trid. sess 23. c. 3. & 4. Bon. l. c.*

Secunda conditio, vt materia sit certa, & à consecrantis intentione, & in indiuiduo determinata. Est communis, apud *Bon.* & alios: tùm quia hoc requirunt pronomina *Hoc*, & *Hic*: tùm quia actiones sunt circa singularia, quæ debent esse certa, & determinata. Vide *Bon. l. c. p. 5.* Vnde resolues.

1. Inualidè consecraret, qui vellet tantum consecrare tertiam, vel mediam hostiæ partem, eam non determinando, vel ex multis, v. g. viginti præsentibus, tantum quatuor, aut quinque, nullas

nullas defignando: quia non eft ratio, cur vna magis, quam altera confecraretur. Item, qui ex multis hoftis intenderet illas confecrare, vel illas partes hoftiarum, aut vini, quas Deus elegerit. aut Titius defignarit; aut partes illas, quæ fractis fpeciebus funt manfuræ in continuo, non quæ excident: quia non eft materia definita. *Bonac loco cit. p. 5.*

II. Non confecratur hoftia, infcio Sacerdote pofita, fiuè in corporali (feiuncta tamen à cumulo) fiuè infra illud. *Kon. 3. p q. 74. a. 2. d. 3.* & alii. Ratio, quia non eft determinata in mente Sacerdotis, cuius voluntas non fertur in incognitum. Similiter non confecrantur guttæ, quæ exterius calici adhærent, quia non intenduntur. Imo, vt probabilius docet *Suar. Segin tom. 2. l. 29. & cap. 2. Laym. l. 5. t. 4 cap. 2. Kon q. 74. a 2 dub. 3.* contra *Ian. & Bonac.* nec eæ guttæ, quæ interius adhærent: quia intentio Ecclefiæ effe videtur, ideoque & Sacerdotis effe debet, confecrare id, quod per modum vnius continui eft in calice. Vnde ne opus fit de detergendis guttis follicitum effe, bene faciet Sacerdos, fi femel pro femper intendat eas non confecrare; vti nec micas hoftiis adhærentes. Vide *Dian. p. 2. t. 3. mifc R 16. & p. 3. tr. 4. R 32. Efcob t. 7. E. 6.* vbi docet, Sacerdotem ui particula *Hic* tantum intendere id confecrare, quod per modum unius continui potabilis eft in calice, ideoque guttulas illas non confecrari. Quæ fententia probabilis eft. *ex Regin. Suar & Layman. lib 5. t. 4. cap 2. num. 15.*

III. Valida eft confecratio, 1. Si Sacerdos intendat confecrare ex pluribus hoftiis præfentibus tantum quinque, eas determinando; vel omnes, præter infimam, & fupremam cumuli; vel omnes pares, v. g. fecundam, quartam, fextam, fi fint ordine collocatæ, & determinetur, vnde numerandi initium fumendum fit: quod tamen graue peccatum erit. Quod fi autem hoc, vel alio cafu, non confecratæ mifceantur confecratis, totus cumulus ad altare eft deferendus, vt Sacerdos intendat

consecrare non consecratas, uel potius totum cumulum consecret sub conditione si non sint consecratæ. *Card. de Lugo d. 4. de Euch. num. 36. 2.* Etsi putet unam, uel duas, uel sex hostias consecrandas adesse, cum sint plures, siuè a se, siuè alio positæ: quia error speculatiuus, & priuatus non obstat intentioni practicæ, & absolutæ consecrandi omnes præsentes. Quam tanquam Ecclesiæ consuetudini conformem, quisque censetur habere implicitè, ut docet *Sylu. Henriq. & Suar.* Vnde si Sacerdos aduertat post consecrationem, esse duas simul iunctas, utramque ut consecratam sumet, ut habet *Missale*. Si uerò ante consecrationem, postquam obtulit, aduertat, alteram seponet, & post Missam, ipse, uel alius sumat tanquam panem benedictum. 3. Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo aduerterit, ab alio adferri à se consecrandas, uel ante sacrificium monitus fuerit, de consecrandis in altari iam positis. Ratio, omnes enim consecrantur, & si dum consecrat, earum non ita expressè meminerit, aut etiam ad oblationem non detegat, modo sint præsentes in corporali, uel saltem in altari. Ita *Regin. l. 29. num. 19. Laym. l. 5. t. 4. c. 2. Bon. t. 1. d. 4. q. 2. p. 2.* & alii ab ipso citati. Estque sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens, respectu illarum virtualiter perseuerat. 4. Si paruæ hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulo post factam oblationem (addit *Auersa q. 11. s. 12.* ante cœptam præfationem) licitè eas consecrari suppleta oblatione mentaliter, *ex Gauant. & Posseu.* docent *Dian. p. 2. t. 14. R. 71. & Tambu. de exped. sacrif. l. 2. cap. 5.*

Resp. II. Ad licitam materiæ consecrationem requiritur, 1. Vt non sit maior quantitas, quam tempore opportuno possit absumi: quia periculum esset, ne species computrescerent. *Bon. l. c.* 2. Vt ab vsu Ecclesiæ, præsertim in Missali præscripto, non recedat. Ex dictis resolues.

Peccat 1. Qui vas, in quo hostiæ consecrandæ sunt, non aperit. 2. Qui consecrat materiam posi-

tam

tàm extrà corporale. 3. Qui intendit conſecrare guttas, calici adhærentes exterius, quod eſſet graue: de interius adhærentibus eſt dubium (quia non conſtat ſatis de mente Eccleſiæ) ad quod euitandum. *Gauantus p.2.t.7.* iubet eas abſtergi, quod conſuetudo probat. Qui tamen id omittit, eum non peccare, docet *Tambur. l. 2. c. 1. §. 3.* imò nec expedire, ſi eas aduertas, quando diſcooperto calice, iam iam es conſecraturus, & eleuationem populus expectat. Poſt conſecrationem autem nullo modo ſunt abſtergendæ. 4. Qui ante conſecrationem ita ſtatueret, nolo conſecrare hoſtias oppoſitas, niſi tempore conſecrationis, vel ſaltem oblationis fuer[o] memor. Ita *Præp. hic a. 2. d. 3. Laym. l. c.* &ſi *Tambur. de exped. ſacrif. c. 1. §. 3.* eo caſu nullum peccatum agnoſcat.

DVb. VI. *Quæ forma conſecrationis Euchariſtiæ* Reſp. Eſt duplex; vna panis, & eſt hæc: *Hoc eſt enim corpus meum.* Vbi omnia ſunt de eſſentia: præter Ly *enim*. cuius omiſſio eſſet veniale Altera vini, & eſt hæc: *Hic eſt enim calix ſanguinis mei, noui, & æterni teſtamenti, miſterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum.* Vbi &ſi verior, & communior ſit ſententia S. *Bonau. Suar. Bellar.* & aliorum, contra S. *Tho. & Thomiſt.* quod eſſentialia ſint tantum hæc: *Hic eſt calix ſanguinis mei,* (vel, *Hic eſt ſanguis meus*; aut eis æquiualentia) grauiter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis omitteret, vel mutaret. Debent autem formæ proferri in perſona Chriſti, formaliter, & ſignificatiuè, ſiuè aſſertiuè, & non tantum recitatiuè, ſiuè hiſtoricè, licet ea, quæ in Canone præcedunt, dicantur tantum recitatiuè, ſiuè hiſtoricè. Vide *Laym. c. 3. Bon. q. 3. p. 2. C. de Lugo d. 1. ſ. 5.* Vnde reſolues.

I. Valida, ſed illicita eſt conſecratio. 1. Si conſecrans dicat: Hic cibus, hic potus, hic calix, vel hæc res, vel contentum ſub his ſpeciebus, eſt corpus meum, vel ſanguis meus. *Bon. l.c. p. 1.* 2. Si dicat; Hic calix eſt nouum teſtamentum in ſanguine meo, vt habet S. *Lucas cap. 22.* 3. Hoc eſt cor-

pus meum, quod de Virgine sumpsi; hic est sanguis meus infiniti valoris. 4. Hoc est meum corpus; hic meus est sanguis; uel, hoc est sanguis meus. Ratio horum, quia manet idem sensus, nec fit mutatio substantialis. *Bon. l. c.*

II. Inualida erit consecratio, si dicas: Hìc (aduerbialiter) est corpus meum. Si autem Tò *Hic* ponatur masculinè, pro neutro, ualet, & si non secundum grammaticam. *Escob. Granadus.* 2. Hoc corpus est meum; hic sanguis est meus. *Fagund. p. 3. q. 78. c. 2.* Ecce corpus meum; ecce sanguis meus. 4. Hoc sit, uel hoc sit corpus meum; uel hic panis conuertitur in corpus meum: uel hic ponitur corpus meum. 5. Illud est corpus meum; ille est sanguis meus. 6. Hoc est substantia mea; vel hoc est corpus Christi. *Bon. l. c. p. 3.*

III. Dubia erit consecratio, 1. Illud est corpus meum; iste sanguis meus. 2. Hæc est caro mea: quam tamen *Laym.* contra *Con.* putat ualere 3. Secundum quosdam, forma ex S. *Luca* primo casu allata. Vide *Bon. q. 3. p. 1. & 2. Regin. l. 29. n. 33.*

DVb. VII. *Quamdiu Christus maneat in Eucharistia?* Resp. Manet sub speciebus, etiam diuisis, & sub quauis earum minima parte, donec tanta earum fiat mutatio, ut consueta substantia panis, & uini corrumperetur. Ita commun. cum *S. Thom.* Et est certum. Vnde resolues.

I. Gratia datur in prima manducatione, etiam primæ patris, cum sit totum Sacramentum. Manducatio autem, dicitur traiectio ex ore versus stomachus & si alii dicant gratiam tum primum dari, cum pars aliqua est in stomachum recepta. *Dia. p. 3. t. 6. misc. R. 96. ex Henriq. Sylu. & Fagund.* Item *C. de Lugo d. 12. s. 2.*

II. Species non sunt retinendæ in ore tamdiu, donec penitus pereant: quia tunc non manducaretur Christus: nec gratia Sacramenti conferretur. Vti neque, si moriaris, dum hostia adhuc est in ore. *Dian. l. c.* contra *Bec. cap. 22. v. Bon. d. 4. q. 5. p. 2. num. 2.*

III. Si quis partem vini, vel hostiæ, sumpsisset indi-

indispositus, & deinde se disponeret, acciperet adhuc gratiam in sumptione alterius partis. Quod etiam aliqui, vt *Gab. Caiet.*, & alii probabiliter dicunt futurum, si se disponat ante, quam species consumantur in sto nacho. *Dian. l. c. R.* 96. *ex Nugno*, *v. Card. de Lugo d.* 12. *s.* 2. *nu.* 36. *&* 53. *&* 64. vbi illud posterius negat. *v. Bon. l. c.*

IV. Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat esse Sacerdos, vt possit com nunicare sub vtraque specie, quod putet plus gratiæ dari sub vtraque, quam una: quia id fieri, non est improbabile, ut docet *Vasq. Mar. Card. de Lugo d.* 12. *s.* 3. *&* alii. Vti nec carpenda deuotio illius, qui multum materiæ sumit ad consecrationem, ea mente, ne tam citò in stomacho species consumantur, & sic diutius se cum Christus maneat, & sæpius gratiam augeat: quod fieri non est improbabile, si dispositio subiecti fiat melior, ut docet *Suar. Con.* item *Fagund. &* Peca apud *Dia. p.* 3. *d.* 6. *misc. R.* 97.

V. Species per uomitum reiectæ, si tales sint, ut sub illis panis, uel uinum posset existere, ueré sunt adorandæ, & si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet *Card. de Lugo l. c. nu.* 53.

VI. Etsi, si modicum uini consecrati misceatur perfectè cum alio liquore, itaut non maneret substantia uini, desinat ibi esse Christus: non tamen desinit, si misceatur cum uino alio, saltem eiusdem speciei. *Card. de Lugo d.* 10. *s.* 3. Vnde si gutta consecrata lapsa sit in dolium uini eiusdem speciei, totum illud uinum adhibendum tantum est pro sacrificio: licet quidam dicant bibi posse à laicis.

VII. Si species consecratæ liquorem specie diuersum sibi permixtum conuertant in uinum, similis substantiæ ei, in quo facta est consecratio, species priores manent consecratæ, non item posteriores adiunctæ.

De Causis, & subiecto Eucharistiæ. *Cap. II.*

Dub. I. De Causis.

AGo hic tantum de efficiente, id est, Ministro: in quo quid requiratur ad confectionem validam, constat tùm ex dictis *de Sacramen in genere*, tùm ex superioris capitis *dub.* 5. Quid ad licitam requiratur, patebit, ex sequenti dubio, *de subiecto suscipiente Eucharistiam*, quia omnes dispositiones, quæ ad dignè suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam confectionem; cum conficiens necessariò suscipere debeat. Hic ergo tantum quæritur. 1. Cuius sit dispensare Eucharistiam. 2. Quid ex parte Ministri requiratur ad licitam dispensationem.

Art. I. Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ?

RESp. Eucharistiam dispensare, ex officio potest solus Sacerdos, habens iurisdictionem ordinariam, delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel priuilegium. Ratio, quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipuè fit per Sacramenta. Vide *Bon. d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. *Card. de Lugo d.* 18. *s.* 2. Vnde resolues.

1. Peccat mortaliter, qui sine omni iurisdictione Eucharistiam dispensat. *Bon. l. c. p.* 2. quia violat alterius iurisdictionem, in re graui. Inferior autem Sacerdote, incurret insuper irregularitatem, vt docet *Conbic.* Religiosi etiam ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reseruatam, si (scilicet sine licentia Parochi, & quidem speciali) præsumant Clericis, aut laicis dare extremam Vnctionem, vel Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare: nisi habeant priuilegium: vel Parochus absit: aut iniustè nolit in articulo mortis. A dicta tamen excommunicatione excusare igno-

ignorantiam, etiam crassam, *ex Præp. &c.* notat *Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 51. idque propter verbum *præsumant*.

II. Licitè ministrat Eucharistiam, qui præsumit rationabiliter Pastorem factum suum approbaturum esse. *Regin. l.* 29. *n.* 91. *Bon. l. c. n.* 7.

III. Si infirmus sacro viatico muniendus sit, & proprius Pastor absit, vel præsens non possit deferre Eucharistiam, quiuis alius Sacerdos, vel regularis, vel sæcularis, & hoc deficiente, etiam Diaconus, ei conferre potest: quia tunc præsumitur voluntas Episcopi, aut Papæ. Ita *Laym. l.* 5. *t.* 4. *c.* 7. *Bon. l. c. n.* 10. *ex Suar.*

Dixi in responsione, *ex officio*: quia extraordinariè, in statu necessitatis, id potest Diaconus ex commissione Parochi (& secundum *Quintanad.* si absit sine ea) v. g. in magno festo, quo Sacerdos confessionibus, concionibus, &c. est occupatus. *Dia p.* 9. *t.* 6. *R.* 39. *ex Præp.* In extrema verò necessitate, v. g. articulo mortis, si non esset alius, etiam Diacono, imò laico licere (secluso scandalo) & alios, & seipsum communicare, probabile est, vt contra *Henriq. Vasq. & Sa*, docet *Suar. Con. Laym. Præpos. hic d.* 2. *num.* 11. confirmatque *Dia p.* 8. *t.* 1. *R.* 48. *ex Auersa, & Franc. Lugo.* Sed *Amicus* limitat ad casum, quo moriturus peccati mortalis conscius, aliud sacramentum suscipere non posset. Vide *Dia. p.* 9. *t.* 6. *R.* 39. In praxi tamen id non facilè faciendum, ob contrariam consuetudinem. *Card. de Lugo d.* 18. *s.* 2. *Bon. d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. Vnde resolues.

Probabile est, etiam extra mortis articulum, ex graui causa, licere Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel à Diacono allatam, sibi ipsi dare, v. g. si in longo morbo diu non communicasset; vt contra *Suar. & Kon.* docet *Fagund. p.* 3. *l.* 3. *cap.* 3. *Præp. Escob. t.* 7. *E.* 6. *Bonac. loco cit.*

Dixi II. *Vel priuilegium*, quale habent religiosi Mendicantes, & nominatim Societatis IESV, ex Pauli III. Bulla, & aliorum, vt scilicet in suis tem-

plis, per se, uel per alios Sacerdotes illic celebrantes, communicare possint quoscunque Christi fideles, præterquam in mortis articulo (in quo tamen, si urgeat necessitas, præsumitur ratihabitio Papæ, etiam inuito Parocho, ut habet *Bonac. hic*) & festo Paschatis. Vide *Card. de Lugo l. c. s. 2. n. 38. & 49.* Porrò per festum Paschatis, Pontifices hic uidentur intelligere, & prohibere communionem illam, qua satisfit præcepto annuæ communionis, ut docet *Sa, Fill. & commun.* Per mortis articulum, intelligitur tempus, quo uel mors proximè instat, & moraliter certa, & ineuitabilis est; uel quo est mortis periculum, id est, probabile dubium de uitæ conseruatione tali casu, quo ualdè frequenter mors solet accidere. *Suar. t. 4. de rel. l. 2. c. 3. & 3. p. d. 26. s. 4.* & alii.

Ex dictis resolues: quod regulares licitè dent Eucharistiam in articulo mortis, uti & in Paschate, sequentibus casibus.

I. Si extrema sit necessitas; ut si periclitetur de salute æterna.

II. Si sit grauis necessitas, id est, probabile mortis periculum, & Parochus nolit, uel non possit dare. *Card. de Lugo d. 18. s. 2. nu. 53.*

III. Si à Pontifice, uel Episcopo habeant priuilegium; quale hoc tempore habent Religiosi aliqui, quibusdam locis ab Episcopis, dandi communionem paschalem.

IV. Si quis in Paschate non possit in sua parochia communicare, nec petere ueniam a Parocho.

V. Si ratione communionis paschalis parochiæ suæ ante satisfecerint, aut postea satisfacturi putentur: quia tunc Parochis nihil decedit cum ipso die Paschæ abstinere à communione possint. Sic contra *Henriq. & Nauar.* docet *Sa, Fill. & Laym.* qui addit, nisi constaret Parochum esse inuitum, ac rationabiliter id prohibere, u. g. quod alias rationem communicantium habere in sua Parochia non possit: tunc enim ad parochiam esse reijciendos. *C. de Lugo d. 8. s. 2. n. 50. Bon. l. c.*

VI. Si ægrotus necdum peruenerit ad eum statum, ut ex præcepto teneatur ad communionem; & si tunc maneat obligatus suscipere communionem ex manu Parochi, in articulo mortis.

VII. Si ægrotus satisfecerit præcepto de viatico, cum intentione illud implendi: quia administratio Eucharistiæ tantum est vetita regularibus, quando præceptum communionis obligat. Nunquam tamen, sine licentia Episcopi, vel Parochi, licet religiosis publicè Eucharistiam deferre per plateas, cum id iuri Parochorum, consuetudine obtento, deroget; proinde eo casu, in ægroti oratorio, aliove honesto domus loco, de licentia Ordinarii priuatim facto sacro, Eucharistia ad danda. Ita *Suar. v. Dia. t. 4. p. 4. R. 14. & p. 9. t. 9. R. 63.*

VIII. Quibusdam, qui frequenter communicant apud religiosos, nec possunt adduci, ut communicent in parochia: idque ex tacito, & præsumpto consensu, quem *Laym. lib. 5. tr. 4. cap. 7. nu. 4.* putat facilius posse præsumi in militibus præsidiariis; item in aulicis, studiosis, alijsque Academicis, &c. qui frequenter communicantes extra suspicionem esse solent. Vide *Lay. l. c.*

IX. Si in paschate sint vagi, peregrini, & aduenæ, secundum sententiam probabilem multorum, ut *Sanch. de matrim. lib. 3. d. 37. Fagund. prac. 1. Eccl. l. 1. c. 8. Card. de Lugo l. c. Dia. p. 2. t. 2. R. 12.*

X. Si sint famuli, uel domestici, uel familiares eorum, qui circa tales habent priuilegium. Vide *Compend. priuileg. Societatis, V. familiaris, & Dia. p. 2. t. 2. de dubijs regularium R. 12.*

Artic. II. Quid requiratur in Ministro, ad licitam administrationem Eucharistiæ.

RESPON. I. Vt Minister circa Eucharistiæ distributionem non peccet, præter gratiam, etiam reuerentiam in eo, tùm ratio, tùm Canones requirunt: itaut præstet hoc Sacramentum omitti (cum eius susceptio sæpè non sit necessaria ad salutem)

lutem) quam admitti positiuam irreuerentiam. Vnde resolues.

I. Eucharistia non est deferenda ad infirmum, nisi cum habitu decenti, id est, cum stola, & superpelliceo, ac præcedente lumine (secus est de extrema vnctione, cuius materia cum non sit Sacramentum, non requirit tantam venerationem.) Putant tamen quidam, si habitus haberi non possit, aut sit tempestas, aut iter faciendum, non fore irreuerentiam, si Sacerdos Eucharistiam in pyxide, vel corporali inuolutam, in sinu suo clam deferat. Quod certius videtur licere in locis hæreticis, vbi etiam in necessitate, & clam, præciso scandalo, poterit porrigere sine stola, & superpelliceo: etsi nullo modo celebrandum sit sine vestibus sacris, ob viaticum dandum. *Bonac. d. 4. q. 5. p. 2.*

II. Præstat ægrum incommunicatum mori, quam Sacerdotem in habitu cum Sacramento per publicum currere (& si festinare valde debeat, vt dicit *Quint. t. 4. s. 8.* Secus est in Baptismo, & Pœnitentia, si probabiliter timeretur, ne ægrotus decederet in mortali: tum enim currendum esset, vt habet *Bon. l. c. ex S. Tho. Possev. & alijs.*

III. Ad infirmum longè distantem licere Parocho Eucharistiam deferre in equo mansueto, itaut non sit periculum lapsus, docent *Quin. t. 4. s. 8.* Sed negat *Possev. & Barbosa,* nisi loci consuetudo permittat: adduntque non licere pyxidem dare portandam laico, quantumuis Pastor sit fatigatus, sed potius ex collo suspendendam bursam.

IV. Eucharistia non est deferenda ad ægrum, venerationis tantum causa, vt adoret, vel osculetur, si sumere non possit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, vt uenerationis causa deferatur ad lectum, si in domo celebretur.

V. Non licet dare Eucharistiam alijs digitis, si indice, & pollice, ob chiragram dari non possit, vt docet *Bonac d. 4. q. 5. p. 2. & Possev.* contra *Tol.* cuius sententia tuta videtur, si aliàs æger sine

viatico esse moriturus: præsertim si tunc detur duobus indicibus.

VI. Non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam medio aliquo instrumento; multo minus deponere alicubi in scutella, vt ab ipsomet ægro sumatur; sed manu danda est, vt docet *Bon. d.4.q.5.p.2.ex Suar.* & aliis. Quamuis *Possev.* c.8. non improbabiliter dicat, posse præcisso scandalo, & periculo lapsus in terram, instrumento ad id ritè confecto dari. Vide *Dia.p.4.t.4. Resol.* 114. *Bon. l.c. p.2.* quod in praxi pro ægroto, qui non potest traijcere hostiam, vt scilicet ei detur Eucharistia, imposita particula hostiæ cum vino in cochleari, admittit *Prap.in 3.p.q.80.a.5.dub.6.* & *Escob.e.7.c.6. Dian.p.4.t.4.R.104.*

VII. Sacerdos podagra laborans, potest deferri ad altare, vt ibi Eucharistiam administret: seclusa tamen alia prohibitione. Ita *Posseu.c.5.n.50. Bon.l.c.*

Resp. II. Requiritur præterea, vt eam dispenset ritu Ecclesiæ consuetudo: deinde, vt eam neget (per se loquendo) indispositis, animo, vel corpore: denique, si Pastor sit, vt ministret eam ouibus, quoties rationabiliter petunt. *Bon. d. 4. q. 5. p. 1. num.* 15.

Dixi I. *Ritu Ecclesiæ*: quia legitimus Ecclesiæ ordo sub peccato obligat. Vnde resolues.

Peccat 1. Qui Eucharistiam dat sub vtraque specie, locis, vel personis, quibus à Pontifice non est concessum. Item si morituro, qui ob linguæ ariditatem non potest hostiam traiicere, det species vini: licet talem à mortali excusare conetur *Amicus* apud *Dian. p. 8. t. 1. R. 24. Bonac. l. c. Sanch. Posseu. Barbos.* contra ipsum *Dian. p. 9. t. 9. R.* 64. 2. Qui dispensat sine veste sacra, vel lumine, aut præuia confessionis generalis formula. 3. Qui laico dat hostiam maiorem, in necessitate tamen, vel in casu magnæ deuotionis, licet ex maiore particulam defractam dare; vel etiam in defectu minorum, plures maiores consecrare, easque deinde in minores partes (non tamen adeò par-

uas, vt honestè dari non possint) diuisas distribuere. Ita *Sa V. Eucharistia d. 4. q. 5. p. 1. n. 14.*

Dixi II. *Per se neget*: quia alias cooperabitur peccato. Per accidens tamen sæpè dare potest, u. gr. si sine scandalo, aut graui damno suo, vel pœnitentis, negare non possit. Vide *Bon. l.c. Posseu. c. 5. num. 8.* Vnde resolues.

I. Peccat 1. qui dat pueris ante annum discretionis, nisi in articulo mortis, vt uid. *dub. seq. a. 3.* qui fortè circa annum decimum incipit. 2. Qui dat amentibus, quando nunquam sunt usi ratione. Si uerò usi sint, potest, & debet illis dari in articulo mortis, si possit sine periculo irreuerentiæ, & non constet incidisse in amentiam in statu peccati mortalis. *Laym. hic c. 4. n. 4.* 3. Qui dat peccatori publico, u. gr. histrioni, turpes comœdias cum mortali repræsentanti, usurario, meretrici, concubinario, de quibus uide *Filliuc. t. 4. num. 166. & seq.*

Dixi, *Publico*: quia si occultè tantum scias esse indispositum, occultè quidem, non tamen publicè petenti, est neganda; nisi indispositio ex confessione sit nota; tunc enim extra eam ne quidem licet monere, ut docet *Sanch. Bon. Laym. l. 5. t. 4. c. 9. Card. de Lugo d. 8. de Sac. s. 8.*

II. Peccat item, qui negat reis morte plectendis, quibus etiam potest dari aliquot, immo una hora ante mortem, ut habet *Sa*: danda uerò est, si fieri potest, non in carcere, uel alio loco inhonesto; etiam ob crimen sagarum captis; dummodo pœnitentiam præseferant; etiamsi crimen negent, & uiolenta duret suspicio. *Tann. to. 3. q. 5. d. 4.*

III. Rectè facit, 1. Qui rarò, u. g. in paschate, at communionem semifatuis, & qui debilem habent rationis usum, si saltem hunc cibum à profano distinguere norint, ut habent *Henriq. & Posseu.* Idem serè dicendum est de surdis, & mutis à natiuitate. Vide *Laym. hic* 2. Qui dat infessis à Dæmone, dummodo sine irreuerentia possint sumere. Ita *Suar. Lugo, Regin.*

Dixi

Dixi III. *Si Pastor sit*. Vnde resolues.

I. Talis peccat grauiter contra iustitiam, & charitatem, si subditis in periculo mortis, licet peste infectis, non det. Alius uerò Sacerdos, qui in tali casu, absente, uel nolente Parocho, nollet dare, peccaret tantum contra charitatem; & si secundum *Chapiauillum* mortaliter *q. 73. n. 2.*

II. Pastor, ut Eucharistiam opportunè petentibus possit ministrare, tenetur eam asseruare, cum lumine, in Ecclesia, nec licet alibi, ne quidem in Sacellis nobilium, uel choro monialium, aut intra septa monasterii earum, ut habet *Trid. sess. 15. de reform. cap. 10.* nisi cum facultate in solemni festo, in Pyxide; quæ non necessario est consecrata, licet, si consecrata non sit, debeat interius uestiri uitta linea, ex tela consecrata, ut ex S. *Thom.* docet *Vasq. Azor. Regin. in praxi. to. 2. l. 29. c. 9.*

III. Si ob grauiter culpabilem negligentiam Parochi, uel eius, cui ista cura commissa est, integro die, uel aliquot integris noctibus, lumen non ardeat antè uenerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter, secus si per horam tantum, docet *Quintan. t. 4. s. 1. & 7.* item *Dian. p. 9. t. 6. R. 34.* licet *Marchant. in resolut. Pastor. t. 4. cap. 5. q. 4.* obligationem, & consuetudinem tam uniuersalem negetur; & de lumine præferendo, quando defertur sacramentum foras; atque ex causa id posse omitti, ut cum defertur ad ægrum longè distantem, nec commodè fieri potest cum lumine.

Dub. II. Dispositiones suscipientis Eucharistiam.

Lotus, discretus, sanus, ieiunus, & aptus,
Contritus, fassus, mundus, rectèque paratus.
Tolet. lib. 6. cap. 15.

Art. I. Quæ requiratur in eo dispositio animæ?

RESP. Qui est in mortali, tenetur sub mortali ante sumptionem Eucharistiæ confiteri, nisi sit necessitas celebrandi, uel communicandi, &

Con-

Confessarius desit. Ita *Trid. sess.* 13. *c.* 7. *& Can.* 11. vbi contrarium docentes excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo Corinth. *Probet autem seipsum homo, &c.* Et parum refert ad praxin, verum tantum sit præceptum Ecclesiasticum, an tantum diuinum, quod est probabilius, vt docet *Suar. Fill.* & alii commun.

Dixi I. *In peccato mortali*: tùm quia Eucharistia delet venialia, ex opere operato; tùm quia venialia (esto comitentur, imo reddant venialiter malam ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificanti. Quod si tamen multa sint, & intra genus suum grauia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem deuotionem, & fructum maiorem impediunt. *Suar. Laym.* & alij. Vnde resolues.

I. Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an mortale sit ritè confessus, tenetur ante communionem confiteri. Ita *Bonac. d.* 4. *q.* 6. *p.* 1. *ex Sancho Regin.* & alii.

Dixi II. *Nisi sit necessitas* (non quæcunque, v. g. festi celebritas, vel magna deuotio, vt quidam volunt) sed grauis, siuè vrgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissa tamen semper contritione: ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurrit, fueris ante contritus. *Prap. Card. de Lugo d.* 14. *f.* 6. *n.* 122.

I. Periculum mortis, vel vt consecretur hostia pro morituro. *Suar. Kon. Card. de Lugo d.* 4. *f.* 5. *num.* 107.

II. Si sacrificium, vel communio non possit omitti, absque graui infamia, vel scandalo. *Iidem Aut.*

III. Si Parochus debeat celebrare ex officio, vt populus sacrum audiat. *Ibid.* Ob quam causam etiam alteri, qui non est Parochus, id licere, putat *Dia. cum aliis* 11. *p.* 6. *q.* 3. *R.* 9. contra *Palaum, Auersam, &c.*

IV. Si vrgeat præceptum de annua communione, vt docet Henriq. & probabile putat *Prap.* vel si Sacerdos non possit audire Missam, nisi celebret,

vt habet *Henriq.* & Sotus, *Dian.*R. 63. & 64. nec improbat *Card. de Lugo.* l. c. Probabilius tamen videntur docere *Kon.* :a, *Suar.* & alij, cessante scandalo, & infamia, præstare tunc sacrum, & communionem etiam Paschalem, intermittere, eo quod hæc præcepta non obligent, quando non possunt impleri conuenienter iuri diuino.

V. Si Sacerdos post consecrationem committat mortale, vel ante commissi recordetur, tenetur elicita contritione, sacrificium prosequi. Si verò id fiat ante consecrationem, & præsertim ante Canonem, debet confiteri, si absque nota infamiæ potest, vel recedere, vt docet Sylu. *Nauar. Dian.* & alij contra *Sotum*, & Henriq. qui negat teneri, ob honorem sacrificij, putatque practicè esse probabile *Laym.* & Bonac. eo quod vix sine omni nota, confessio decenter fieri posset: nisi fortè in Missa solemni, sub cantu, vel concione: quo casu tenebitur confiteri, vt notat *Sylu.* Quod si verò nec contritionem possit elicere, secundum communem sententiam, esset confitendum, vel desistendum, licet *Vasq. in 3. p. tom. 3. d. 27.* & *Hurt. de Euch. d. 8.* putent probabile esse, saltem non peccaturum mortaliter, quando non potest sine nota recedere: intellige, si conatus sit elicere, vel fecit quod potuit. Vide *Dian. p. 4. t. 4. resol. 98. Card de Lugo d. 9. s. 2. n. 8.* ibi idem docet. Notat autem *Dian. ex Prap.* satis esse, si quis bona fide putet se esse contritum, licet subdubitet.

VI. Si in scamno communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri, nec sine nota, aut scandalo graui, possis recedere, vt habet *Nauarr. Fill. Regin. Card. de Lugo l. c. num.* 112. & alii: porrigenti autem Eucharistiam confiteri non expedit, nec decet, quo casu etiamsi ne quidem possis elicere contritionem, excusat à peccato *Hurt. l. c.* Imo quidam DD. apud *Henriq.* excusant laicum ante confessum, etiam præcisa nota, & scandalo, non recedentem; eo quod is dicatur iustificatus, & probatus per confessionem. Quam sententiam probat *Tambur. in expedita com. c. 1. §. 8.*

potest-

potestque seruire pro scrupulosis. Vide *Regin. l. 29. n. 105. Bonac. d. 4. p. 10. Escob. t. 7. c. 6.*

Dixi III. *Et desit confessarius*: deesse autem censetur, non ut quidam uolunt, si absit is, cui solet, & cuperet confiteri; uel cui deuotius, aut utilius confiteretur: neque & si Religiosus non possit, nisi sæculari confiteri peccata grauia, cum aliqua infamia Religionis *Amicus, Dian. p. 9. t. 3. R. 13.* Sed in sequentibus casibus.

I. Si nullus sit præsens; ad absentem uerò sine magna difficultate (spectata tùm debilitate, ætate, & negotiis personæ, tùm aliis, circumstantiis, aut æris, breuitatis temporis) adire non possis. *Bon. h. e. n. 30. ex Suar. Kon. &c.*

II. Si non adsit, nisi ignarus idiomatis, uel carens iurisdictione, uel excommunicatus, uel non approbatus, uel cui non possis confiteri sine graui damno tuo, uel alieno, uel si habeas peccatum tantum reseruatum, nec pateat aditus ad superiorem; uel Superior semel iterumque per pium Confessarium rogatus negauerit potestatem absoluendi. *Tamburr. in exped. com. c. 1. §. 6. ex Fagund.* Limitat autem *Dia. p. 9. t. 3. R. 15.* si absque graui nota prætermittere non possis. Ita *Sylu.* & alii. Requiritur tamen, in his etiam casibus, contritio, & propositum confitendi; immo ex præcepto *Trid.* Sacerdos, qui in tali casu celebrauit, tenetur prima occasione confiteri. Quod præceptum extendendum non uidetur ad laicos, uel Sacerdotes communicantes tantum, ut contra *Nauarr. & Fagund.* docet *Sylu. & Dian. & Bon. d. 4. q. 6. p. 1.*

Art. II. Quæ requiratur dispositio corporis?

RESpon. I. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistiæ, cum parum faciat ad bonitatem, uel malitiam moralem: potest tamen aliquando per accidens impedire, propter effectus secutos. Ita commun. Vnde resolues.

I. Non impedit pollutio inuoluntaria, immo nec

nec voluntaria per pœnitentiam expiata, nisi effectum malignum, v. g. turpem recordationem, ac delectationem, vel distractionem, & perturbationem animi relinquat: eo enim casu, vti & semper. post culpabilem, præstat, ac secundum sententiam communem, sub veniali debet differri, nisi aliud suadeat iusta aliqua causa, v. gr. magnus fructus festiuitatis, regula ordinis, vel si a Dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam. *Sanch. l. 9. de matr. d. 13. Bon. d. 4. q. 6. p. 2. C. de Lugo d. 15. s. 1.*

II. Neque actus coniugalis impedit, & si decens & consilij sit, abstinuisse saltem nocte proxima antecedente, si raro communicet. Ita *Fill. & Sanch. l. c. Escob. t. 7. E. 6. num.* 83. Intellige, si debitum petitum ex necessitate reddidit, nec vllam inde animi perturbationem, aut affectum ad res venereas patitur: si vero voluptatis causa fecisset, eo die abstinendum esse, præsertim si malignus effectus subsecutus fuisset, docet *Regin. l. 29. t. 117. Lay. l. 5. t. 4. c. 6. n. 10. & 16. Mart. Perez d. 49. s. 3. n. 8.* addens esse tantum veniale; immo indecentiam iusta causa posset resarciri.

III. Similiter & si decens & consilii sit, sumpta communione abstinere eo die à copula; licita nihilominus est ex bono fine, v. g. ex amore prolis, ad vitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. *Tambur. c. 3. §. 6. ex Sanch. l. 9. d. 13. & Marchin.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ tenetur communicaturus, sub mortali, regulariter esse ieiunus, ieiunio naturali, id est, vt a medio noctis nihil omnino per modum cibi, potus, aut medicinæ sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Conciliis, quæ vide apud *Fill. Laym. Bonac. Card. de Lugo. l. c.* Vnde resolues.

I. Etsi paruitas materiæ non excuset hic; non obstat tamen communioni. 1. Reliquias ciborum inter dentes hærentes traijcere casu (negat enim *Præp. Vasq.* & alii, si fiat de industria, contra *Tann. Kon. q. 80. a. 8. nn. 47. & Dian.* qui contrarium probabile

babile affirmant) licet eas expuere omnino deceat. *Dian t. 4. de sacr. resol. 37. & p. 4. t. 4. resol. 104.* Vid. *Escob. tr. 7. E. 6. & C. de* Lugo *n. 36.* Vbi notat, sententiam istam *Tan. & Diana* ad hoc seruire; vt studiosè dentes ante expurgare, ne quid fortè casu decidat, non tenearis. 2. Sanguinem, vel alium humorem ex capite defluentem, vel guttulam aquæ, aut vini, casu per ablutionem oris, vel guttulam iusculi, dum sapor exploratur per modum saliuæ, cui mixta est, vel calicem inter respirandum traijcere. Ratio, tùm quia hæc aut non sumuntur, scilicet ab extrinseco, aut non per modum cibi, aut potus. Vide *Fagund. prae. 3. cap. 5. Card. de Lugo l. c. num. 23.* 3. Si aromata, vel folium tabaci, ex causa ori in ponas, mastices, vel quid aliud gustes, modo nihil transmittas. *Prap. in 3. p. q. 80. a. 8 d. 1. num. 39.* C. *Lugo R. mor l. 1. d. 9.* Idem de fumo tabaci, docet *Gran. in 3. p. cap. 6. t. 10. d. 8. num 4.* (licet indecens valdè id videatur, nisi iusta ex causa fiat) & *Escob. t. 7. E. 6.* vbi de eiusdem puluere per nares attracto idem colligit ex *Suar. & Fagund.* Idem tenet *Dian. p. 8. t. 7. R. 3. & C. Lugo R. m. t. 1. d. 9.*

II. Probabile est non impedire communionem, si frustillum ligni, chartæ, vnguium, vel lapillum deglutias: quia non habet rationem cibi, vel potus. Ita *Dia. l. c. Resol. 38. & tract. de celeb.* R. 52. *ex Ledesm. & Sanch.* contra *Henriq. Regin. Laym.* & alios, quorum sententia tutior est. Vide *Card. de Lugo, & Escob.*

III. Non licet communicare his casibus. 1. Si saccarum, liquorem glycyrrhizæ, ore resolutum cum saliua traiicias. Si verò dubium sit, num quid deglutiueris, vel an factum sit post duodecimam probabiliter docet *Laym. l. 1. t. 1. c. 1.* contra *Sanch. Fagund.* non impedire communionem, vel sacrificium. Vide *Dian. l. c. resol. 29. supra l. 1. t. 1. c. 2. d. 3.* 2. Si vesperi incumbens aliquid ori contra raucedinem imposueris: nisi certus sis, post medium noctis te nihil transmisisse. Ita *Suar. Filliuc. Card. de Lugo l. c. num. 37.* & alii. Licitum autem

est,

est, inter horologia dissonantia quoduis sequi, etiam vltimum, modo non constet errare: quia habet se vt auctor bonus, faciens opinionem probabilem, vt habet *Sanch. l. 2. d. 1. de mat. Fagund. Io. Sancius, Card. de Lugo n. 45. Dia. l. c. resol. 36.* 3. Si aliquid sumpseris, licet mox reiceris. 4. Si tabaci fumum in stomachum traieceris, vt docet *Præp.* etsi alii meritò dubitent. *Tan. tom 4. d. 5. Gran.* autem *in 3. p. cap. 6. t. 40. d. 8.* negat. 5. Si Sacerdos nocte Natiuitatis, in prima Missa, ablutionem, vel lambendo digitos, modicum aquæ, aut vini sumpseris. Vide *Bon. d. 4. q. 6. p. 2.*

IV. Non est peccatum, per se loquendo cibum sumere (vel expuere *Tambur. c. 1. §. 1.*) statim à communione, vt *ex S. Thom.* docet *Azor. Sanch. Bon. d. 4. q. 6. p. 1. num. 25.* vnde eum, qui paulò ante medium noctis cœnasset in Dominica pridie Natiuitatis Domini, posse nihilominus statim post mediam noctem celebrare. docet *Dian. & alij 3. p. 3. t. 4. R. 44.* etsi ob Sacramenti reuerentiam consilii sit abstinere, donec species sint consumptæ: quod saltem intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri, certum videtur *Card. de Lugo d. 12. s. 3. num. 54.* ex iudicio medicorum à se consultorum. Tamburr. autem c. 3. §. 4. ex Ioanne Sanc. d. 38. notat, citius à valido quam debili stomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi, refertque infirmum quendam post mediam horam species integras reiecisse.

Dixi in responsione, *regulariter*; quia non ieiunus licitè communicat, in sequentibus casibus, si quidem ieiunus non possit sine notabili incommodo, vt monet *Kon. & Bonac.* apud *Dian. p. 9. t. 6. R. 42.*

I. In periculo mortis, siuè illud sit ex morbo, vulnere, veneno; siuè ex sententia iudicis. Et quidem in eodem morbo, & si non tenearis, potes tamen post aliquot v. g. sex, 7. uel etiam, ut putat *Lo. m.* duos dies, (& si quoad hoc, potissimum attendendum esse ad consuetudinem, moneat *Card.*

de Lugo) repetere viaticum non ieiunus dummodo nequeas ieiunus sumere, & periculum mortis recurrat, vt docetur *commun.* vel &si maneat, vt contra *Vasq. Praep* & alios docet *Nauarr.* *Tol.* *Regin.* *Suar* *Card. de Lugo s.* 3. *num.* 65. Immo &si non liceat ægro, ex sola deuotione, communicare fracto ieiunio; si tamen morbus esset diuturnus, nec posset dari communio, nisi post medicinam, probabile esse id licere, docet *Armil.* *Tol.* *kou.* *Regin.* *Henriq.* *Suar.* *Escob* *&c.* quorum aliqui exigunt longum interuallum, ver. gr. 30. dierum, vt *Nauarr.* *&* *Villalob.* alii 8. vel 10. dies, vt *Suar.* *Henriq.* *Fagund.* alii 7. vt *Syluius*; alii 6. vt *Arm.* *Zambr.* *Posseu.* *&* *Filliuc.* quos sequitur *Dian. de celeb.* R. 77. alij permittunt toties quoties sano posset dari ieiuno: ita *Escob. t.* 7. E. 6. *ex Hurt.* alii denique, posse sequenti statim die dari, ob iustam causam, vt si propter consuetudinem & desiderium, aut deuotionem difficulter abstineat, & moraliter videatur instare periculum mortis. Sic *La, m. l.* 5. *t.* 4. *cap.* 6. *num.* 20. Verùm ea in re loci consuetudo spectanda est, quæ nunc saltem videtur permittere, ut quando morbus, & periculum diu protrahitur, post 7. uel 8. dies iterum detur communio non ieiuno. Vide C. *de Lugo d.* 15. *s.* 3. *de Euch.*

Denique, licet probabile uidetur *Filliuccio to.* 1. *t.* 4. *num.* 242. *&* *Card. de Lugo*, id quod docet *Mai. in* 4. *d.* 9. *cap.* 3. *Fernand. de hæred.* *&c.* (*Laym.* verò *l.* 5. *t.* 4. *c.* 6. *num.* 21. limitat ad casum necessitatis, quo moriturus aliud Sacramentum suscipere non posset, & scandalum cessaret) posse non ieiunum celebrare ad dandum alteri uiaticum, eo quod hoc sit iuris diuini, ieiunium uerò Ecclesiastici tantum, ideoque non tantum posse, sed etiam teneri, dicat *Gran. in* 3. *p. c.* 6. *t.* 10. *d.* 8. *num.* 12. Id tamen merito communiter reijcitur; tum quia contrarium probat praxis; tùm quia maior est habenda ratio Sacramenti, quam aliqualis necessitatis proximi; tùm quia præceptum uiatici non obligat, quando non potest ritè dari. Ita *Bonac. ex Kon.* *Hurt. de Euch. d.* 9. *dif.* 17. *Suar.* *Vasq.* *&c. commun.* doceeque

cetque *Card. de Lugo* esse probabilius. Vid. *Dian. tom.* 1. t. 4. R. 33. Sacerdos autem morti, siuè naturali, siuè uiolentæ, uicinus, celebrare sine dubio potest non ieiunus, ad dandum sibi uiaticum, si illud aliter haberi non potest; quia non plus est celebrare, quam communicare sumpto cibo. C. *Lugo d.* 15. *s.* 4. *Laym. Dian. p.* 5. t. 3. R. 36.

II. Si periculum sit, ne Eucharistia pereat, uel male tractetur, potest sumi à non ieiuno, etiam laico, si alius desit; immo probabiliter potest etiam à præsente Sacerdote laicus accipere, ut docet *Card. de Lugo num.* 87. *Suar. & Vasq. d.* 221. *num.* 48.

III. Si graue scandalum sit oriturum ex omissione sacrificii, uel communionis. Quod tamen quidam putant uix fieri posse, eo quod occurri possit scandalo, dicendo Sacerdotem casu aliquid sumpsisse, ideoque impediri.

Dixi, *scandalum*: quia turbationem, uel incommodum aliquod secururam, v. g. si celebraturus primitias aliquid sumpsisset, non sufficere, notat *Prap.*

IV. Si perfectio sacrificii, uel communionis urgeat. Quod fieri potest quinque modis. 1. Si pro speciebus uini sumpsit aquam: (quam si aduertat dum habet in ore, non est expuenda ob periculum eiiciendi fragmentum hostiæ, & irreuerentiam; sed deglutienda *Tambur. de exp. sacrif. l.* 2. *c.* 8. *Lugo d.* 15. *s.* 4.) tunc enim tenetur denuò consecrare; quod fieri etiam potest, consecrando, & offerendo statim, sine noua hostia. Vide apud *Suar.* quod si id post Missam conclusam aduertas in sacristia, omittas. Si autem intra Missam post sumptionem, uel etiam ante eam, post consecrationem tamen, dubites an fuerit uinum, pro uino præsumendum esse, & pergendum, ait *Tambur.* 2. Si celebrans post consecrationem deficiat; tunc enim tenetur alius, etiam non ieiunus, si ieiunus haberi nequeat, perficere. 3. Si post consecrationem etiam unius speciei, recordetur se non esse ieiunum: tenetur enim pergere; immo etiam

potest

potest pergere; si ante consecrationem recordetur, & absque scandalo, & nota non possit desistere, v. g. in solemni sacro, vt docet *Suar. Kon. &c.* Si tamen priuatim celebret, & commodè possit abrumpere, tenetur, vti ex *S. Thom. q. 83. a. 6.* docetur commun. 4. Si post ablutionem sumptam, licet diu communionem distribuerit, sumendæ sunt reliquiæ, etiam grandiores, consecratæ eodem sacro (quod addo, quia non licet tunc sumere particulas alterius sacrificii, quæ sunt in ciborio, ad illud expurgandum, vt docet *Suar. Cardin. de Lugo loc. cit. cum communi*: licet contrarium probabile dicat *Tamb. de expedita com. cap. 2. §. 8. et Marchin. t. 3. p. 3. c. 3.* vti nec eiusdem sacrificii, si illud planè sit absolutum, & ab altari recesseris) sed debent seruari, donec sumantur à ieiuno, Escob. t. 7. E. 6. Fagund. &c. quia conuiuium iam finitum est, Nisi tamen aliud suadeat periculum indecentiæ; ver. gr. si plures Missæ eodem die istic futuræ non essent, & Sacramentum asseruari non soleret: tunc enim minore irreuerentia sumeret, quam asseruaret. Immo Cardin. de Lugo d. 14. p. 4. num. 82. & Gran. non damnant Sacerdotem, qui prius quam sacras vestes exuit, particulam inuentam absumat; eo quod non sit communio noua, sed complementum præcedentis. Vide *Bon. Card. de Lugo Escob. ll. cc.* 5. Si pars hostiæ post ablutionem sumptam, calici, aut palato adhæreat (quæ decentius noua ablutione, quam digito propellitur, vt docet *Bonac. ex Fill.* & aliis; quamuis Missale etiam permittat, vt digito attrahatur ad labium calicis, & sumatur ante ablutionem) quomodo etiam ij excusantur, qui ex deuotione hostiam in ore diu retinentes, casu præmittunt aliquid ablutionis: spontè tamen id non licet, nisi bona fides, & sancta simplicitas excuset. Ratio horum omnium est, quia talis sumptio, moraliter censetur completio vnius sacrificii. *Regin. l. c. n.* 123. *Bonac. l. 1. d. 4. q. 6. p. 2.*

Vnus casus est, in metu mortis, ad quam euadendam, sicut sine altari, vel calice consecrato, aut

aut uestibus sacris, ita etiam non ieiunum posse celebrare, docet *Dian. cum Sylu &c p 3. t. 6. R. 48. & p. 5. t. 3. r. 39.* dummodo celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel eius præceptorum.

Art. III. Quæ, & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam.

RESpon. I. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria, necessitate non medii, sed præcepti diuini, obligantis tùm in articulo mortis per modum uiatici, tum etiam sæpius in uita, ut docet Suar. Vasq. Laym. *Fagund.* & alii commu. probantque tùm ex scriptura, tùm *ex Concil. Nicano, & Tridentino sess. 13. cap. 6.* tùm ex praxi Ecclesiæ: tum quia Eucharistia est instituta per modum cibi, cuius usus sæpius est necessarius. *Bonac. d. 4. q. 7. p. 1. nu. 8.* Vnde resolues.

I. Quisquis fidelis in periculo uitæ, quod præsidet, uel meritò timet, u. g. in graui morbo, ante conflictum, uel puerperium, præsertim primum, ante nauigationem, &c. tenetur sub mortali communicare. *Suar. Vasq. d.* 214. Nisi tamen paucis, u. gra. octo dicbus ante communicasset: talis enim communio censeretur habere rationem uiatici, ut docet *Suar. Regin. Fill.* contra quosdam, ut *Caspar. Hurt d. 10. dif 2. &c.* apud *Escob.* qui dicunt, eum, qui mane communicauit, si a prandio incurrat periculum uitæ, teneri iterum sumere communionem, tanquam uiaticum; immo *Su, et Sylu V. Euch. Fumus etc. et Caie. V communio*, putant, non esse saltem mortale, communionem omittere, dummodò in Paschate sumpseris.

II. Si in ægro esset periculum uomitus, docet *Sancius* apud *Dia. p. 5. t. 3. R. 55.* posse ei paruam particulam dari, quæ stomachum alteratura non putetur; aut si de hoc ipso dubium sit, securitatis causa prius dari particulam non consecratam, quam si reiiciat, nullo modo dandam consecratam, secus si retineat. Si uerò independenter à

cibo, perpetuo euomat, nullo modo dandam, nisi fortè per sex saltem horas liber à vomitu fuisset.

III. Pueris doli capacibus, qui sciunt distinguere Eucharistiam ab alio cibo, probabilius est in periculo mortis eam esse dandam pro viatico, vt contra *Vasq.* insinuat *Laym. t. 4. de Euch. cap. 4.* & expressè docet *Suar. d. 40. s. 4.* confirmatq; *Card. de Lugo d. 13. s. 4. num. 38.* & addit, contra *Sanch.* si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus dari, etsi non sit necesse.

IV. Qui post viaticum sumptum peccauit mortaliter, non tenetur denuo communicare. Ita *Reg. Fill. Card. de Lugo, & alij.*

V. Qui non communicauit in periculo mortis, non tenetur postea supplere. Ita *Bon. d. 4. q. 7. p. 1. ex Henriq. Reg. &c.*

VI. Iudex tenetur, per se loquendo, reis concedere tempus communicandi; vt docet *Suar. Bonac. l. c. & alij commun.* contra *Nauarr.* quod si reus noluerit, potest Iudex procedere. *Fill. t. 4. cap. 8. q. 11. num. 238.*

Resp. II. Etsi Christus tempus communionis, extra periculum mortis, non præceperit, Ecclesia tamen pro eo determinauit tempus paschale, quod communiter numeratur à Dominica Palmarum, vsque ad Dominicam in Albis inclusiuè: alicubi tamen totam Quadragesimam comprehendit: alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto: potestque Confessarius, ex iusta causa, extendere, vt docet *Sa,* & alii. Vide *Bon. d. 4. q. 7. p. 2.* Vnde resolues.

I. Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, vt habet communis, contra *Durand. & Sylu.* Et patet; quia Ecclesia tantum præcipit actum externum; nec finis præcepti cadit sub præceptum. An verò qui non satisfecit, teneatur postea implere, vtrimque probabiliter defenditur, & si affirmatiua videatur probabilior. *Bon. l. c. Suar. Con. Card. de Lugo, &c.*

II. Non tenetur præuenire, qui præuidet tem-

pore paschali se impediendum, vt contra *Vasq.* S. *Iu.* *& Fagund.* probabiliter docet *Azor. to. 1. l. 17. cap. 41. Suar. &c.* Qui verò sic præueuisset, & postea tolleretur impedimentum, teneretur rursus communicare, secundum *Laym. l. 5. t. 4. c. 5. Cardin. de Lugo s. 4. num. 78.* quia non satisfecit præcepto obliganti ad communionem, & ad illud tempus. Negat tamen *Dian.* citans *Fernand. & Suar.*

Resp. III. Tenetur quis communionem paschalem sumere in parochia, à Pastore suo, nisi huius licentia, priuilegio, aut consuetudine eximatur. *Nauarr. Suar. d. 72. s. 2. &c.* Vnde resolues.

I. Sacerdos vbiuis celebrando, satisfacit. *Bon. d. 4. q. 7. p. 2.*

II. Eximuntur peregrini, & vagi, qui parochiam non habent, aut ab ea absumunt. *Bonac. l. c.*

III. Non eximuntur laici inseruientes religiosis, vt habet *Sa V. Euch.* nisi, vt dicit *Bonac.* degant in monasterijs, alijsque locis, à cura Parochorum exemptis. Vide *Sanch. de matrimon. d. 23. num. 12.*

IV. Non satisfacit huic præcepto, qui in Paschate extrà parochiam, sine consensu Pastoris, communicat, vt habet *Nauar. Azor. & ali, commun.* nisi tamen communicet in Cathedrali Ecclesia: hoc enim satisfacere præcepto, censet *Bon l. c.* sed negat *C. Lugo. l. 1. Resp mor.* nisi Episcopus expressè, vel tacitè consentiat. Vide supra *cap. 2. d. 1. a. 1. & cap. 7. 8. & 9. Bon. l. c.* Vide supra *cap. 2. a. 1. casu 7. 8. & 9.*

Dixi, *sine consensu Pastoris*: quia cum consensu summi Pontificis, vel Episcopi, siuè Ordinarij aut eius Vicarii generalis, vel Parochi (hi enim omnes intelliguntur nomine Pastoris) extra Parochiam communicando satisfieri præcepto, Doctores concedunt. Et quidem sufficere consensum interpretatiuum, siuè præsumptum, notat *Tamb. de exped. com. cap. 4. §. 4.* Immo *Baun. in Theol. moral. p. 1. t. 5. q. 19.* Pera, & quidam alij apud *Tambur. l. c. & Cardinalem de Lugo d. 18. s. 2. num. 49.* Item

Dianam p.2. t.14. R.73. & p 6. t.7. R. 58. putant posse satisfieri præcepto communionis paschalis (præsertim extra diem Paschæ) apud mendicantes, ex priuilegio Nicolai V. Pij V. & Pauli IV. certis concesso, quod cæteri participent. Verum hoc alii communiter negant. Vide *Auers. quæst. 10. sect. 4.*

De Eucharistia, vt est sacrificium. *Cap. III.*

Dub. I. Quid sit Missa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam?

RESP. Missa est sacrificium, consistens in consecratione panis, & vini: estque actus latriæ, qui fit in recognitionem supremi dominii Dei, & signum nostræ seruitutis. Quod non obstat, quin secundariò possit etiam ad alium finem partialem offerri, ut ad agendas gratias, uel impetrationem beneficii, ad remissionem peccatorum, ad sanctos honorandos, &c. Principalis fructus Missæ, ex opere operato, est independens à probitate Sacerdotis, à quo pro omnibus seu uiuis, seu defunctis, etiam accepto stipendio, applicabilis est: estque actu, tam intensiuè, quam extensiuè finitus: etsi enim hostia ipsa, & principalis offerens, id est Christus, infinitè sit Deo gratus; atque ita Deus per hoc sacrificium infinito honore afficiatur; uidetur tamen Christi esse uoluntas ut offeratur, & prosit tantum ad certum, & finitum effectum. Quod etiam patet ex usu, & sensu Ecclesiæ, dum Missæ pro eadem re repetuntur, quod signum est, non habere infinitum effectum. Vide *Bonac. d. 4. q. vlt. 4.* Vnde resolues.

I. Sacerdotes ordinariè peccant grauiter, si non aliquoties in anno, saltem ter, vel quarter solennioribus festis celebrent, nisi legitimè sint impediti. Ita *Sylu. Reginald. Suar. Kon. et alii commun. contra Anglis, Bon. Dian. p.2. t.14. R.19.* Item Card-

di

de Lugo, *et Tambur. l. 1. exped. com. cap. 6.* qui excusant saltem à mortali, dummodo communicet in paschate, absitque contemptus, & scandalum: imò ubi Tridentinum est receptum, tenentur ex mandato Episcopi, sub graui culpa, celebrare saltem Dominicis, & festis: excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum extet. Dispositiones celebrantis hoc versu continentur.

Ieiuna, recita, expecta, tua crimina pande.
Tolet, lib. 2. cap. 1.

II. Etsi in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, & Conuentualibus (vbi est competens Sacerdotum numerus) quotidie debeat vna saltem Missa priuata celebrari, & altera cantari, peccentque mortaliter dictarum Ecclesiarum Rectores, si in hoc deficiant: *Suar. Kon. Laym. March. &c.* non esse tamen mortale (præscindendo à peculiari obligatione talis Ecclesiæ) semel, vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet *Tamb. l. 1. c. 6.* vti neque si in Ecclesiis Collegiatis die festo cadente in feriam priuilegiatam (v. gr. Vigiliæ, quatuor temporum, Quadragesimæ, vel Rogationum) Missa solennis de feria post Nonam canenda, semel omittatur. *Ibid. ex Abbat. March. &c.*

III. Peccat grauiter, qui tenetur pro alio offerre Missam, fructum tamen principalem applicat aliis: quia id alii est fraudi, in re graui.

IV. Grauiter peccat, 1. qui ad sacrum ex iustitia obligatus, illud diu differt: quia magno fructu alterum priuat. *Sylu. Regin. l. 23. num. 236. Fernand. &c.* multoque magis si planè omittit; teneturque hoc casu ad stipendii restitutionem, *Tamb. de exped. satisf. l. 3. c. 1. §. 8.* 2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus nonnisi post longum tempus possit satisfacere. Ratio eadem *Sylu. Regin. Fernand. p. 3. c. 5.* 3. Qui sacrum animo se obligandi promitit, & non præstat. *Bon. d. 4. q. vlt. p. 8.* & si probabile sit, hoc non esse mortale, vt habet *Sanch. de mat. l. 1. d. 5. v. Dian. tr. 3. misc. R. 9.* Item *p. 4. t. 2. R. 196. & p. 6. t. 6. R. 6. p. 5. t. 14. R. 81.* vbi citat *Caiet. Vasq. Hurt.* &c. affirmantes, quod qui pluri-

bus Missam gratis promisit, possit vnica satisfacere: quod tamen alii communiter negant.

V. Si quis det iustum stipendium) id à consuetudine, vel lege taxatum esse debet, aut si non est secundum *Sotum, & Caietan.* est frugalis victus vnius diei: quod *Suar. Laym.* & alii reprobant, putantque sufficere mediam, vel tertiam partem sustentationis diei) vt pro se dicatur Missa, non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus vna tantum Missa dici. *Cardin. de Lugo d.* 19. *num.* 259. Secus, si ambo dimidium tantum iusti darent; vti contra *Vasq. Regin.* & alios probabiliter docent *Sotus, Henriq. Fill. Kon. Card. de Lugo l. c.* quod tamen iam est prohibitum per Bullam Vrbani VIII. Vid. *Bona. Dian. tr.* 14. *Resol.* 7.

VI. Qui pecuniam ab alio accepit, vt pro illo celebret, aut fieri curet, per se loquendo, potest curare Missam per alium bonum Sacerdotem, minus dando, quam accepit.

Dixi I. *Per se*: quia Vrbanus VIII. ob speciem turpis quæstus, id fieri vetuit.

Dixi II. *Bonum*: quia si per malum curet, perditur fructus, qui est ex opere operantis. Vide *Card. de Lugo l. c.*

VII. Beneficiati, etiam Curati, ad Missas obligati, possunt pro ijs accipere stipendium, & applicare cui volunt; quia non semper habent obligationem applicandi ad certam intentionem; nisi tamen contrarium constet, vt de Missa conuentuali docet Bon. Ita *Card. de Lugo d.* 81. *f.* 1. *num.* 21. *ex Suar Vasq.* &c. contra *Gauant. Barbosam.*, *et Dia.* qui negant de Parocho: refertque *Diana p.* 4. *t.* 4. R. 232. determinasse Congregationem Card. quod ei non liceat pro Missa accipere eleemosynam manualem, quando tenetur celebrare: de Missa tamen conuentuali, contra Bonac. &c. ipse affirmat, *p.* 5. *t.* 13. *ex alijs* 3.

VIII. Qui stipendium pro sacro accepit, tenetur dicere Missam pro defunctis, vel votiuam, vel in hoc, aut isto altari, prout pecuniam offerens petiuit (quantum tamen rubricæ permittunt qui-

bus

bus neglectis Ecclesiæ ordinem inuertere, ob alterius deuotionem, non conuenit) quia ob eius deuotionem, & speciales orationes, maior fructus prouenire solet. Si tamen aliter faciat, non erit graue, imo nullum si fiat iusta de causa. Vide *Dia. de celeb. Miss. resol.* 31. *C. Lugo l. c. n.* 35.

IX. Is, qui quoad locum, tempus, intentionem, qualitatem Missæ, non satisfacit, sine iusta causa voluntati fundatoris, peccat: & quidem grauiter, si sæpè faciat; esto consentiant hæredes, cum ii in hoc voluntati testatoris non possint derogare, vt docet *Syl. Nauar. Azor.* &c. Episcopus tamen potest in hoc dispensare ex causa, vt habet *Henriq. Sylu. & Tann.* Quod si quis quoad locum impediatur: tenetur in alio, vt habet *Azor. tom.* 1. *l.* 10. *c.* 14. *& Sa V. Missa, Dia. l. cit. resol.* 29. vbi docet ex *Nauarr. Rodriq. Fagund. & Azor.* esse mortale celebrare in alio templo, vel altari, quam quis tenetur, quod negat *Card. de Lugo*, si raro, & ex causa fiat: vide *num.* 36. Immo nec esse veniale, si obligatus quotidie celebrare, raro, & ex rationabili causa celebret alibi. Similiter *Tamb. de exp. sacr. l.* 3. *c.* 2. excusat à mortali eum, qui vno, alteroue die singulis mensibus alibi celebrat, nisi tamen teneatur celebrare in altari priuilegiato; notatque posse Sacerdotem contra hoc onus missarum, v. gr. certum earum numerum, præscribere annis triginta, si adsit possessus, titulus, & bona fides.

X. Beneficiatus ex iustitia obligatur sub mortali, & pœna compensationis, ad eum numerum missarum, per se, vel (prout mens fundatoris ex verbis colligenda permittit) saltem per alium, quem numerum literæ fundationis requirunt: eum verò numerum ex iusta causa, vt v. g. si reditus iam non sufficientes respondeant, potest minuere Episcopus in Synodo: quam potestatem *Bon.* restringit ad missas defunctorum, & quidem post *Trid.* impositas. Vide *Bon. d.* 4. *q. vlt. p.* 8.

XI. Qui ratione beneficii tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Missam pro fundatore, nisi

nisi de huius intentione contraria constet, applicare. *Bon. & alij* 4. cum *Dian. p.6. t. 6.* R. 13. qui tamen concedit posse eum pro seipso quater, aut sexies in anno, & in die commemorationis omnium defunctorum pro particulari defuncto celebrare; item quauis hebdomada, vnam Missam omittere deuotionis, & reuerentiæ causa, idque ex præsumpta intentione fundatoris; quod *Tambur. l. 3. expad. sacrif. c. 3. §. 1. ex Gauant. p. 3. t. 12.* limitat, nisi de contraria fundatoris voluntate constet, vel sit onus Ecclesiæ, aut Monasterii, curare Missam quotidianam. Vide *Tamb. l. c. Dia p. 2. t. 14.* R. 28. *p. 4. t. 4.* R. 86. *& p. 5. t. 5. R. 23. & t. 13.* R. 51. 2. id ipsum limitat *C. de Lugo* R. *mer l. 5. d. 9.* Si obligatio dirigatur ad ipsum Sacerdotem, vel. gr. si dicatur, (*Qui debet quotidie celebrare*) quo casu concedit: si verò dirigatur ad celebrationem in tali loco, ver. gr. *Volo, vt in tale Ecclesia celebretur quotidie Missa*; teneri eum pro se alium substituere eo die, quo ipse non celebrat.

XII. Qui non potest fundationi satisfacere; propter morbum, non tenetur, si breuis sit (v. gr. 15. dierum, vt docet *Bon.* aut etiam vnius, alteriusue mensis, vt probabiliter docet *Card. de Lugo num.* 49.) substituere alium, aut compensare, cum tam strictè nec domini quidem honesti cum famulis agant: secus tamen, si sit diuturnus morbus; nisi reditus sint nimis tenues, aut in morbum absumantur, vt contra *Syl. & Azor.* docet *Bon. ex* Rodriq. Impeditus verò aliis negotiis, licet iustis (cum hæc non debeant obesse fundatori) debet satisfacere per alium, vel compensare postea, præsertim si fiat sæpius, Ita *Pon. l. 4. q. vlt. p. 7.*

DVb. II. *Cuius sit applicare fructum sacrificij?* Resp. Solus Sacerdos offerens validè id facit; per suā intentionem: quia est actus potestatis sacerdotalis. Ita commun. *Suar.* C. *de Lugo d. 14. f. 10. num. 211.* &c. Vnde resolues.

I. Is ualidè applicat, & si peccet sacrificando, uel applicet contra uoluntatem superiorum. Ita *Suar, Laym. Dia. Card. de* Lugo *l. cit.* contra *Nauarr.*

Ledes.

Ledesma, & alios, quorum sententiam probabilem dicit *Dian. t. 1. resol. 72.*

II. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter vlli applicatum est vel ante, vel in ipsa consecratione, saltem secundæ speciei, non potest postea vlli applicari, saltem adæquate: quia producit effectum, quando existit, neque is suspenditur: ideoque nec licet accipere stipendium pro Missa præterita. Vide *Laym.*

Dixi, *vel ante*: quia non requiritur, vt applicatio fiat in ipso sacrificio; sufficitque si pridie facta sit, & si ipso die de ea non cogitet. *Bon. q. 3. p. 2. ex Suar. & Dia. l. c. resol.* 47. contra *Vasq.*

III. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in thesauro Ecclesiæ, vt docet *Suar.* vel cedit ipsi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre, quod ita implicitè censeatur intendisse. Ita *Laym. l. 5. t. 5. cap. 2. v. Card. de Lugo num.* 215.

IV. Applicatio sub conditione iam impleta est valida, v. g. ad intentionem, quam habuit hodie superior; non autem sub conditione futura contingente, v. g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit; vel ei, qui prius morietur; vel qui primo stipendium offerre. Ita *Suar. in 3. p. to. 3. d. 79. s. 9. Lay. l. c. Dia l. c. res. 15. C. Lugo d. 19. n. 209.* contra *Bon. q. vlt. p. 7. §. 5.* qui tamen ipse in praxi dissuadet.

V. Non satisfecit, qui te mortuum putans, Missas, quas pro defuncto teneretur, celebrauit.

VI. Sacerdotes Societatis non satisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem; nisi tamen iam mortui sint, & si postea promulgentur. *Laym. l. c.*

VII. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Missam pro omnibus defunctis. *Tamb. l. 3. exp. sac. c. 3. §. 2.* contra *Fraxin. & Gauant. p. 4. t. 15.*

VIII. Missa celebrata in altari priuilegiato pro defunctis, non suffragatur illis, nec satisfit indul-

to, nisi sit de Requiem, *Dia p. 4. t. 4. R. 233. ex declar. Card. & p. 9. t. 2. R. 8.*

DVb. III. *Quando, & quoties liceat celebrare?* Resp. I. Ordinariè non licet celebrare post meridiem, sed debet inchoari ante duodecimam: nec ante auroram; quam ante solis ortum *Regin.* quadrantem horæ, *Henriq. & Kon.* mediam horam, *Azor.* horam cum quadrante, *Suar. Fernand. & Possev.* sequi horam comprehendere dicunt, & consequenter, cum secundum *Henriq. Suar.* & alios Missa possit inchoari tanto ante auroram, vt sub eius initium finiatur, licet duabus horis ante solis ortum incipere. Ita *Rodriq.* & alij. Vnde vlterius inferunt quidam, cum *Suar.* Religiosis habentibus priuilegium celebrandi hora ante diem, licere tribus horis ante ortum solis incipere, quod *C. de Lugo d. 20. f. 1. num. 32.* non improbat, & si *Laym.* tantum permittat horis duabus cum dimidia: *Dian.* verò duabus horis post mediam noctem. *Card. Lugo. l. c.* Quacunque autem hora licitè (siuè ex, siue sine priuilegio) celebrant, eadem etiam (atque adeò in Missa, quæ nocte Natiuitatis, cæterisque quæ post illam celebrantur) licere iis Eucharistiam aliis ministrare, contra *Bordon.* docet *Dian. p. 9. t. 7. R. 43.*

Dixi, *ordinariè*; quia anteuertere licet sequentibus casibus, in quibus etiam paulo post meridiem, v. g. vno, vel altero quadrante, inchoari potest, vti etiam secundum *Sotum*, & *Palud.* ex quauis rationabili causa, v. gr. ob supplicationem, vel concionem publicam protractam vltrà meridiem, ob funus Principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integra hora post, licere inchoare dicunt. Vide *Laym. l. c. Fernand. bic. c. 3.*

1. In necessitate, v. g. vt morituro detur viaticum: quo casu licere media nocte celebrare, ait *Dian. p. 1. t. 14. R. 33. ex Laym.* &c.

2. Vbi est mors rationabilis, vt opifices, & famuli summo mane possint audire sacrum, *Laym. l. 5.*

l. 5. *t.* 5. *cap.* 4. *num.* 3. *ex Nauar. &c.* (vide *Dia. p.* 2. *t.* 14. *R.* 34.) non tamen idcircò post meridiem licebit.

3. Ex priuilegio, de quo supra.

4. In nocte Natiuitatis, in qua omnes tres Missas ante auroram dici posse probabiliter docet *Suar.* Kon. *Lay.* *Dia. p.* 4. *t.* 4. *R.* 236. contra *Sylu.* *Fernand. & alio.* Vnde resolues.

I. Grauiter peccat, qui sine aliqua harum, aut saltem iusta causa, citius mane, vel serius post prandium celebrat, vbi *Azor.* tertiam horæ partem, *Laym.* mediam horam, *Bonac.* tres quadrantes, *Sylu.* horam requirit, vt differendo peccet mortaliter: vide *Dian. t.* 14. *resol.* 34. vbi notat religiosos ex suis priuilegiis, posse celebrare vsque ad tres horas post meridiem; post tertiam verò nullo modo: Vide *Bon. l. c.*

II. Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel & si ob infirmitatem non possis Horas dicere: vel etiam ante Matutinum, si causa subsit, sine qua erit veniale, vt docet *Fill.* Laym. & alii, videturque sententia tuta contra multos, dicentes esse mortale.

Resp. II. Per se loquendo, quotidie licet celebrare. Dico *per se*: quia præcepto obligante sub mortali, prohibemur die Veneri sancto (non tamen Eucharistiam sumere, vel aliis præbere, vt habetur *Hurt. de sacr. d.* 4. *dif.* 3. *Quinta ex* Suar. *Vasq.* *Tann. &c.* licet suppositis declarationibus Cardin. non licere ministrare, nisi solis infirmis, velit *Dia. p.* 4. *t.* 4. R. 237. *p.* 6. *t.* 6. R. 19. *& p.* 9. *t.* 9. R. 24. *ex* *Barbos. Gauant.* &c.) In Cœna Domini verò, & si ex consuetudine vno celebrante reliqui communicare debeant; plures tamen ex causa licitè priuatim celebrant, non tamen post finitam Missam solemnem, & sacrarium reconditum, vt vult *Palaus*; licet alii id non admittant apud *Dian. p.* 9. *t.* 9. R. 24. De Sabbatho sancto alii negant licere; vt *Vasq.* &c. alii probabilius affirmant, vt *Suar.* Fagund. *Dian. Gasp. Hurt. d.* 4. *dif.* 3. *Palaus* (qui non vult fieri ante inchoatam Missam solemnem) &

C. Lugo s. 1. num. 18. qui addit, non esse tunc legendas prophetias, quia non sunt pars Missæ; neque benedictionem cerei, immo nec Litanias, quia est ratio eadem. Vide l. c. num. 20. & Bonac p. 2. vbi notat, quod vsus id vix habeat. Vide etiam Dian. p. 4. t. 4. R. 237. vbi cum Mercero, contra alios permittit eo die ante Missam solennem celebrare de Sancto incidente, vel votiuam.

Resp. III. Sæpius in die celebrare non licet ordinariè, quod addo, quia si sis ieiunus, licitum est sequentibus casibus, bis, vel etiam ter, requisito tamen, si facilè haberi possit, Episcopi iudicio, præterquam in primo.

1. Nocte Natiuitatis; qua tamen non tenetur, ne Parochus quidem celebrare tres Missas, sed potest aliquam pro arbitrio omittere. Dian. p. 4. t. 4. R. 236. Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare. p. 8. t. R. 37.

2. Si pastor habeat duas parochias dissitas. Fill. C. de Lugo d. 20. num. 45.

3. Si concursus populi sit tantus, vt Ecclesia non capiat, vt habet Laym. l. 5. t. 5. cap. 4. in 6. et v. Car. Lugo l. c. & si tunc potius expediat celebrare extra.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & suam iam hostiam sumpserit, nec sit alius Sacerdos. Sylu. Nauarr. Sed casum esse metaphysicum, dicit Card. de Lugo. d. 20. num. 44.

5. Si die festo aduenient personæ, quas non deceat sacrum omittere, ver. gr. Rex, aut Princeps; quamuis hic vltimus dicatur non esse in vsu. Vide Bonac. d. 4. q. vlt p. 7. nu. 9. Card. de Lugo. l. c. et Laym. l. 5. cap. 4. Kon. Dian. p. 2. t. 14. R. 56. vbi rectè monet, in his omnibus attendendum ad loci consuetudinem, quæ ferè omnes nunc sustulerit.

Quæres. An aliquando liceat interrumpere Missam?

Resp. Etsi abrumperet essentialiter, siuè vnam tantum speciem consecrare, nullo casu licebit, vt dictum supra cap. 1. d. 2. accidentaliter tamen abrum-

rumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his casibus.

1. Ob concionem, post Euangelium, vel processionem excipiendam.

2. In gratiam superuenientis Principis, vel turbæ peregrinorum die festo, quo aliàs Missam audire non possent, vel simili iusta causa: ex qua, si non facta oblatio, posse incipere de nouo, vt totum sacrum audiant, & si non teneantur, docent varii Authores cum Sa, apud *Bonac. d. 4. q. vlt. p. 7. num. 9.* qui benè monet, consuetudine locorum standum. *Henriq.* autem docet, id tantum licere finita Epistola, vel Euangelio: *Tamburi.* plane improbat.

3. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicuius impedimenti, v.g. se non esse ieiunum, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum; vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, nec possit expelli.

4. Si vrgeat grauis necessitas, vel propria, v.g. morbus; vel proximi, vt si moriturus sit baptizandus, vel absoluendus. *Trull. Dian. p. 5. t. 3. R. 70.* In aliis tamen sacramentis non ita necessariis, non decet inter consecrationem, & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propinquo, nec opus esset vestes exuere, vel nisi pœnitentiæ sacramentum ob phrenesin suscipere non possit. *Laym. Tambur. l. 2. exped. sacrif. c. 7.* Reuertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit ante facta consecratio, incipiet vbi desierat; vti & si facta non fuerit, & parua mora intercesserit, v. gr. minor quam vnius horæ, si autem longior, ordietur ab initio. *Tamb. l. 2. exped. sacrif. cap. 8. § 7.*

DVb. IV. *Quo loco celebrandum sit?* Respon. Communiter non licet celebrare, nisi in Ecclesia eaque consecrata, vel saltem benedicta, & non violata, vel execrata, nec interdicta. Patet ex *Trid. sess. 21.*

Dixi, *communiter*: quia in decenti loco, & altari portatili (quod semper sub mortali requiritur) cum licentia Episcopi, si adsit, vel sine ea, abiit,

absit, licet sequentibus casibus: extra quos si fiat, esse mortale, docet *Fill. Laym. & alii commun.* contra *Sotum*, & *Sa*,

Primò, si sit necessitas, qualis esse censetur. 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. Si populum in solemni festo templum non capit. 3. In castris pro exercitu: sed festis tantum diebus. *Fagund. Card. de Lugo &c.* licet *Pasqual.* apud *Dian. p. 9. t. 1. R. 44.* etiam non festis censeat posse permitti Generalibus, & primariis ducibus, in suis tentoriis. 4. In portu pro appulsu nauis; non tamen in flumine, vel mari, propter periculum effusionis sanguinis, vt commu. docetur apud *Bon.* Contrarium tamen dicitur iam habere praxis Lusitanorum, euntium in Indiam, ex permissione Clementis VIII. & Pauli V. ex qua licitè non fieri docet *Fagund. Gran.* nec improbat *Card. de Lugo l. c.* Limitat autem *Dian. p. 5. t. 3. R. 40. cum Hurt. Marcer. Trull.* &c. si magna sit tranquillitas sine vllo tempestatis indicio, adsitque præter celebrantem Sacerdos alius, qui post consecrationem firmiter teneat calicem. Cum qua cautione etiam Episcopum posse ad hoc concedere facultatem in necessitate (ver. gratia ne magna multitudo non audiat sacrum, vel moribundus decedat sine viatico) docet *Gran.* apud *Dian. l. cit.* contra *Kon.* & *Turr.* qui soli Papæ eam reseruatam volunt. Vide etiam *Dian. p. 9. t. 1. R. 45.* vbi adducit declarationem Cardinalium, qua iubentur Episcopi id prohibere.

Secundò. Ex dispensatione Episcopi, ob rationabilem causam, & si in *Trid. sess.* 22. id permittere prohibeantur, nisi ex iusta causa, in oratoriis priuatis, diuino cultui destinatis, licet non benedictis. Verum etiam hanc potestatem illis tunc esse ademptam, docet *Gauantus l. c. &* Dia. p. 9. t. 1. R. 42. eo tamen non obstante, posse eos in aliquo casu particulari, ex iusta causa permittere, vt celebretur extrà Ecclesiam in altari portatili, docet idem *Dian. l. c.* R. 43. *ex Marchin. Garc. Hurt.* Lugo. *Auersa Persic. &c.*

Tertiò. Ex priuilegio, quale dicuntur habere

Mino-

Minores, & qui cum ijs participant: quod esse reuoc tum a *Trid. sess. 22. cap. 8.* licet multi velint, negant tamen *Dian. p 3. t. 2. R. 80. & p. 4. t. 4. R. 106. Ioannes de Salas. Rodriq.* &c. Idque secundum *Cardin. de Lugo d. 20. s. 2. num. 51.* probabiliter & *Tamburr. de exped. celebr. l. 1. c. 3. §. 2.* probabilius. Vide *Barbos. in Trid. l. c.* Item religiosi Societatis, à Gregor. XIII. vt possint tùm in missionibus, cùm facultate superioris, in quouis loco decenti; tùm in domibus suis, in loco honesto, a Prouinciali designato, Missas dicere; in quo idem licebit aliis.

Dixi II. *non violata*: quia in Ecclesia interius violata, nisi prius reconcilietur, non licet sub graui peccato, vt *Laym. l. 5. t. 5. cap. 5. num. 7. ex Nauar. Suar. Kon. &c.* nisi in necessitate, cum venia Episcopi (si is adiri possit; alioqui sine ea, vt habet *Card. de Lugo l. c. num. 63.*) celebrare, aut mortuos sepelire.

Addo I. *Ecclesia*: quia Oratoria, & si deputata ad cultum diuinum, cum tamen benedicta non fuerint, nisi in ipsis extet altare ad facienda diuina; vt *Bonac. de mat. q. 4. R. ult. num. 9.* non sunt capacia uiolationum. Quod etiam consequenter de hospitalibus docent *Nauar. Sot.* &c. sed probabilius contrarium docent alii, cum *Card. de Lugo loco cit.*

Addo II. *Interius*: quia quod fit in turri, sacristia, supra tectum, vel fornicem, in crypta, sub pauimento (nisi sit sepultura, aut singulariter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo III. *Nisi reconcilietur*: quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex priuilegio Papæ, quale Superiores Regularium pro suis templis habere, ex Auila notat *Dian p. 4. t. 4. R. 91.* si fuit consecrata (quod præsumendum est, si celebretur festum Dedicationis) si verò tantum fuerit benedicta, potest fieri reconciliatio à simplici Sacerdote, aspersione aquæ benedictæ, cum facultate Episcopi, vel sine ea, secundum *Dian. p. 4. t. 4. resol. 91.* Censeri etiam reconciliatam, si sacrificium in

in ea peractum fuerit, docet *Tambur. l. 6. §. 4. ex Henriq. Sa, & Dian.* esse probabile: negat autem *C. de Lugo de Euch. d. 20. s. 2.*

Porrò Ecclesia, vti & cæmeterium, violantur, seu polluuntur sequentibus casibus, non tamen nisi postquam res euulgata fuerit. *Laym. l. 5. t. 5. cap. 5.*

I. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, seu iniuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ: quale etiam est, quod alias iustum esset per sententiam Iudicis; nisi tamen reipub. perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale. 1. quod fit casu, vel ab emente. 2. quod in sui defensionem. 3. cuius causa data est extra Ecclesiam: quia requiritur, vt vulnus, siuè causa physica fiat intra Ecclesiam. Vide *C. de Lugo d. 20. s. 2.*

II. Per mortaliter malam effusionem proprii, vel alterius sanguinis, vel seminis, causatam, vel factam in templo, licet non in templum. Vnde non violat. 1. si pauculæ guttæ effluant; quia non est effusio. 2. si ex percussione, vel vulnere leui, v. gr. narium, in rixa puerorum, etiamsi copiosus sanguis effluat. 3. si fiat ex sectione venæ. 4. actus coniugalis, quando excusatur à sacrilegio. 5. fornicatio facta ab emente. 6. pollutio inculpata. Vide C. *de Lugo d. 20. n. 54. 55.*

III. Per sepulturam excommunicati, non tolerati, vel infidelis (quo nomine hi non comprehendi hæreticum, docet *Card. de* Lugo *loc. cit. num. 57.*) etiam infantis; vt ex *c. Ecclesiam, de consecratione*, docet *Trap.* Quamuis, si pueri parentes sint fideles, neget *Sairus.* Vide *Bonac. de Euch. & mat. d. 4. qu. 4. p. vlt.*

IV. Per destructionem Ecclesiæ ex toto, vel maiore parte (quanquam eo casu dicatur potius exsecrari, quam pollui) non autem, si solum tectum, vel si successiuè per partes modicas destruatur, & reficiatur, neque etiam per desolationem, exercitium hæreticum, spurcitias hominum, vel animalium istic stabulatorum, &c. & si deceat, & praxis habeat, vt per Episcopum, vel saltem Sa-

cerdotem, cum aliqua cæremonia reconcilientur, & abluantur, quod in simili casu intellige de altari. *Laym. l. 5. t. 5. c. 5.*

Quares. Quid sit, & quando fiat exsecratio, seu resecratio?

Resp. Exsecratio dicitur, cum res sacra perdit suam consecrationem, itaut de nouo consecrari debeat, quod fit, quando ita destruitur, vt formam, & vsum suum perdat. Vnde resolues.

I. Polluta Ecclesia, polluta etiam sunt altaria eius fixa, non tamen exsecrata Ecclesia, exsecrantur altaria; nec contra.

II. Ecclesia exsecratur, si parietes secundum maiorem partem destruantur, vel omnis eorum crusta, aut maior saltem pars simul auferatur. Secus autem, si vna post alteram. Vide C. *de Lugo d. 20. n. 65.* non autem, si tectum corruat, quia consecratio est in parietibus. Vide *Laym. l. c.*

III. Altare exsecratur. 1. Si cum fixum est, lapis consecratus remoueatur ab inferiore structura. 2. Si ita frangatur, siuè fixum, siuè portatile sit, vt in nulla eius integra parte, calix cum patena possit consistere. 3. Si spolietur sepulchrum: quod tamen quidam negant, vt *Lugo*, *Tambur. l. 1. cap. 5.*

IV. Calix exsecratur, si notabiliter frangatur, vel itaut fiat inutilis ad usum sacrificii, u. gr. si foramen sit in fundo, licet minutissimum; uel si figura destruatur; non tamen si in tornatili pes separetur à culpa; quia in tornatili consecratur sola culpa. *Bonac. d. 4. q. vlt. p. 9. ex Suar. &c.* Neque exsecratur, si pereat inauratio. Vnde licet communiter calix, & patena, post nouam inaurationem, quoad eam partem, qua Christi corpus, vel sanguinem contingunt, denuò consecrentur; id tamen necessarium non esse, docet *Durand. Kon. & alij*, contra *Suar. Bon. & alios*: & si deceat, vt abluatur aqua benedicta. Ita *Dia. p. 1. misc. resol. 3.* & *Laym. hic.* Item C. *Lugo d. 20. s. 4. n. 94.*

V. Vestes sacræ exsecrantur, quando ita destruuntur, ut perdant suum usum; ut si cinguli

parte

parte te non amplius cingere possis; vel si manica ab alba separetur, etiamsi postea reparetur. Non perdunt autem, & si attritis pars aliqua assuatur, vel cinguli parti, aptæ adhuc ad cingendum, altera annectatur; quia tunc accessorium sequitur principale. *c. Ligo, Tamb. de exped. sacrif. l. 1. c. 3. §. 2.* Similiter si stola, vel casula duplicata, facili separatione fiant duæ, quarum vtraque apta sit ad sacrificium, non perdunt benedictionem. *Tambur. l. c.*

VI. Partes auulsæ à re consecrata, destructa eius forma, desinunt esse sacræ, v. g. ligna, & lapides Ecclesiæ dirutæ, vel altaris: ob respectum tamen ad rem sacram, cuius sunt reliquiæ, non possunt applicari ad vsus profanos, aut diuendi, sine licentia Papæ. Statuæ autem sacræ, & imagines templi destructi, debent in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux erigi. Lacera etiam paramenta, aut vetustate consumpta, debent igne absumi, & non adhiberi ad vsus profanos, vt habetur in *c. Altaris, de consecr. dist. 1. v. Suar. & Sa V. Missa*; & *Laym. l. 5. cap 6. Tambur.* tamen *l. 1. de exped. sacrif. c. 2. §. 3. ex Palao*; item *Dian. p. 5. t. 13. R. 76.* docet probabile esse, quod non sit saltem mortale, si mutata forma ad profanos vsus applicentur, v. g. calix confractus, alba dissoluta, frustula corporalis, &c. *supra l. 3. t. 1. cap. 2. d. 2.*

DVb. V. *Quæ sint requisita ad Missam?* Respo. Hæc sequentia, 1. Et quidem sub graui sacrilegio, altare consecratum ab Episcopo, vel Abbate, (hunc enim altaria, calices, & campanas posse consecrare, etiam ad vsum alienarum Ecclesiarum, docet Dian. p. 3. t. 2. R. 16. cum Barbos. & aliis 4. ex declaratione Cardin. & priuilegio Innocentii III.) vel Sacerdote priuilegiato, stabile, vel portatile: vtrumque tamen ex integro lapide, qua natum ad superiorem mensam, quæ consecratur; debetque esse tanta, vt possit capere calicem cum patena. Non sufficit autem hostias esse in ara consecrata, dum consecrantur, verum etiam debent (tàm paruæ, quàm magnæ;) in eadem relinqui tem-

tempore sacrificii, & non alibi (licet supra aliud corporale) deposit, v. gr. propter loci angustias: quia omnes sunt vnica victima, & per modũ vnius offeruntur. Quapropter rubricæ Missalis eas supra corporale, ante, vel post calicem poni volunt. Hinc etiam minus rectè faciunt, qui consecratione facta, mox hostias minores à se consecratas, dant alteri Sacerdoti distribuendas populo: quia sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sumpserit; sic nec de aliis, cum sint vna victima, & hostia, omnesque orationes, oblationes, & benedictiones sequentes non minus spectent ad paruas hostias, quam ad magnam: neque ante sumptionem Sacerdotis perfectè, & integrè sacrificata sit victima. *Card. de Lugo q. 20. sect. 2. num. 69.* Eum tamen, qui contrarium fecerit, à peccato saltem mortali, immo si necessitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excusat. *Tambur. l. 5. exped. sacrif. c. 5.*

2. Mappa linea triplex: & si enim secundum quosdam, una duplicata, immo secundum Sa, *Angel. Azor. cap. 28. q. 8. & Layman l. 5. t. 5. c. 6. n. 17.* una simplex sufficiat in necessitate; Missale tamen Romanum, authoritate Clementis VIII. & Pii V. editum, expressè tres requirit, *tit. de defect.* uti & *Gauant. v. Card. de Lugo.* Vt ea benedicta sit, non est omnino necessarium, ut habet *Sylu.* Vnde in necessitate vulgaris adhiberi potest, & aliis usibus reddi. *Laym. l. c.*

3. Sub graui sacrilegio, uestes sacræ; (hoc est, benedictæ ab Episcopo, uel Sacerdote habente priuilegium, ut habent mendicantium saltem Superiores, siuè Prælati. Vide *Tambur. l. 1. cap. 3. §. 2. exp. sacr.*) quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis, notat *Homob.* apud *Dian. e. 1. t. 14. R. 57.* In graui autem necessitate & si præstet, si sine scandalo fieri possit, Missam (cuius audiendi, uel faciendi obligatio tunc cessat) omittere, licere celebrare sine stola, uel manipulo, uel etiam uti cingulo non benedicto, uel si fractum sit, rursus connectere, uel stola pro cingulo; & manipulo

pro stola, docet *Laym. l. 4. t. 5. cap. 6. Dian. p. 1. R. 57. & 67.* contra *Fill. t. 1. l. 5. cap. 5.* qui tamen concedit in necessitate, sine una, uel altera ex minoribus, u. g. stola, uel cingulo celebrare, non esse mortale. Vide Dian. p. 5. t. 5. R. 62. ubi contra Fil. ex Henr. & aliis sex docet esse probabile, quod ex paruitate materiæ excusari posit à mortali, qui, secluso scandalo, & contemptu, aliquam harum citra necessitatem omittit, u. gr. qui celebrat cum cingulo non benedicto, uel eius loco utitur alia re. Denique metu mortis, aut grauissimi damni, licere aliquando celebrare sine sacris uestibus, & altari, dummodo non fiat in contemptu Religionis, ex *Azor. t. 1. li. 1. cap. 11. q. 11.* docet *Escob. E. 2. c. 2. Nauar. Hurt. &c.* Limitat autem *Tambur. de exped. sacrif. l. 1. c. 5. §. 1.* itaut permittat sine aliqua etiam ex grauioribus, non tamen sine omnibus fieri ob scandalum, & irreuerentiam. Vide Dian. p. 3. t. 6. R. 48. & p. 5. t. 3. R. 39. Porrò huiusmodi sacras uestes conficere ex profanis; u. g. planetam ex ueste serica muliebri, non est prohibitum. *Suar. Pala. Tamb. exped. sacrif. l. 1. cap. 2. §. 4.* qui monet *l. c. §. 1.* cauendum esse ne sint ualdè attritæ, ut ne reliqua supellex sacra sit ualdè immunda, in quo grauiter peccari potest. *Suar. Laym. Tambur. l. c.*

4. Sub mortali requiritur calix, & patena consecrata; si tamen in nondum consecratis aliquis bona, immò addit Bordo. & Tambur. mala fide celebrasset (licet sic celebrando peccasset mortaliter) probabile esse, quod hoc ipso censeantur consecrata, liceatque in iis celebrare, contra C. *de Lugo*, & *Laym.* docet *Dian. p. 2. t. 14. p. 5. t. 13. R. 60. & p. 9. t. 7. R. 18. ex aliis octo.* Idemque de sacris uestibus, item de corporali, pixide, &c. quæ immediatè tangunt species, censet *Tamb. de exped. sacr. l. 1. c. 3. §. 1.* Ac licet decens sit, ut etiam pixis siuè ciborum, & luna, seu sphærula hierothecæ, & quodcunque uas continens, & immediatè tangens Eucharistiam, uti etiam secundum *Laym. l. 5. t. 5. c. 6.* uasculum chrisma continens benedicatur (benedicere autem præter ea, in quibus unctio adhi-

adhibetur; potest, idem, qui cætera ornamenta) cum in Rituali Romano propria sit pixidis benedictio; id tamen necesse esse, negant *Suar. Hurt.* *Lugo Tamb. l. 1. exp. sacr. c. 1. §. 6.* nec esse necesse imponere pixidi vas lineum benedictum benedictione corporalis. Porrò calix, & patena confecta esse debent ex auro, argento, vel stanno, saltem quoad culpam (admittunt etiam aliqui ex plumbo) sed non ex ære, *c. ut calix, de consec. dist.* 1. quamuis *Tamb. l. 1. exped. sacrif. cap. 1. cum Hurt. Fagund. & Gauant.* admittant etiam ex gemma, quæ æque pretiosa sit, ac aurum, vel argentum, modo species non imbibat, nec sit periculum, ne effringatur. Ac licet rubrica præscribat, ut saltem cuppa, & superior pars patenæ sit deaurata; eam tamen non obligare sub mortali Gran. imo nec sub veniali, propter usum contrarium, vult *Tamb. l. c.*

5. Corporale lineum, saltem quoad eam partem, qua hostiam, uel calicem tangit, *cap. consulto de consecr. dist.* 1. (nam in extremitatibus potest esse sericum, uel auro elaboratum) & benedictum a Episcopo, uel priuilegiato. (Vide *Compend. priuil. Societatis IESV Bened.*) non tamen iterum benedicendum post lotionem, nec nisi notabiliter rumpatur. S. *Thom. Sylu. Bon. d. 4. q. vlt. p. 9. C. Lugo d. 20. s. 2. num. 76. & Gauant. p. 2. t. 1.* ubi addit ex Sa, & dicit esse communem, peccare mortaliter, qui utitur notabiliter immundo.

6. Palla item linea, qua parte calicem tegit; superiore enim parte potest auro constare, uel serico, quæ cum habeat communem cum corporali benedictionem, utpote cuius pars antiquitus fuit, pro eodem seruire posse, docet idem *C. Lugo, l. c.* si sit satis capax.

7. Purificatorium item lineum, non tamen necessariò benedictum, vt contra Laym. docet Suar. Gauant. & Cardin. de Lugo; neque ulla reperitur in ritualibus eius benedictio.

8. Sub graui peccato Missale, Canonem saltem continens, ut habet *Bon.* & alii commun. & si *Lay. & Ledesm.* doceant in graui necessitate, licitum

esse

esse celebrare sine libro ei, qui moraliter sit certus se non erraturum: & sic C. *Lugo l. c.* cum *Dian.* &c. probabiliter excusat eum, qui propter uisus debilitatem legere non potest.

9. Minister, secundum *Nau. Fag.* & *Zerol.* sub mortali, & quidem masculus; in necessitate tamen graui, u.g. diei festi, uel dandi uiaticum, posset quis sibi ipsi respondere, inquit Sa, *Bon.* & *Dian. t.* 14. *resol.* 43. ex aliis. In quo casu etiam fœminam adhiberi posse, docet *Nugnus* a. 6. *d.* 1. *et Sylu* (idque quibusdam Belgii partibus consuetudine inductum esse, docet *Marchant. Resp. past. cap.* 4. contra communem apud *Layman. Fernand. et Dian. l. c. Tambur. l. cit. et Marchin. de ord. t.* 3. *c.* 15. ubi vult id esse mortale. Ministrante tamen circa altare uiro, qui nesciat respondere, Moniales ex choro respondere, non esse prohibitum notat C. *Lugo*, *et Tambur. l. c.* ubi etiam cum *Henriq. et Hurt.* permittit celebranti Missam cœptam prosequi sine ministro, si hic forte abiit, & aliquantulum exspectatus non reuertatur.

10. Crucifixus; nisi sit expositum Venerabile Sacramentum, non tamen sub obligatione graui. Idem est de uelo. C. *Lugo d.* 20. *f.* 2. *num.* 79. *Gauant.*

11. Candela accensa duplex, ex cera, & quidem secundum *Fagund. Regin. Vasq.* & alios, sub mortali, contra *Nugnum*, *et Marchinum*. In necessitate tamen, præcisio scandalo, sufficit una, etiam ex sebo, uel lucerna, aut lampas ex oleo. Vide *Dian. l. c. Laym. c.* 16. *num.* 17. *Azor. c.* 28. *q.* 15. Sine omni autem lumine celebrare nunquam licet. C. *Lugo d.* 30. *f.* 2. adeout si extingueretur ante consecrationem, & aliud haberi non posset, Missam esse relinquendam, etiam in necessitate consecrandi pro moribundo viaticum, dicat *Fagund. p.* 22. *cap.* 22. *et Quint. t.* 4. *f.* 1.

12. Requiritur etiam antipendium, puluillus, candelabra, bursa, uelum, manutergium; sed non benedicta, & si quid ex his desit, ex profanis congruenter mundis mutuo accipi, & deinde

priori vsui reddi potest. *Tamb. l. 1. c. 3. §. 3.*

13 Operto capite celebrare non licet, etiam in infirmitate, sine licentia, vt docet *Fagund. Lay. Dia. Resol.* 58. Et quidem Summi Pontificis, vt ex declaratione Cardinalium notat *Gauant. & Tamb. de exp. sacrif. l.* 1. licet *Laym. et Scort.* Episcopis, & cum regularibus eorum Prælatis permittant. Quod *Tamb. l. c.* rectè limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus. Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter (secluso contemptu, & scandalo) vult *Ledesm. & Tamb. l. c.* Quod *Dian. p.* 2. *t.* 14. ℟. 58. censet probabile, si tempus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus vide apud *Aut. cit. Gauant. Dia. Laym. Bon. C. de Lugo. d.* 20. *s.* 4. *Escob.* E. 11. vbi notat, etsi grauis sit obligatio, seruandi ritum celebrandi præscriptum in rubricis Missalis, ideoque graue sit, omittere v. g. oblationem hostiæ, vel calicis, vel infusionem modicæ aquæ. *Tamb. de exped. sacrif. l.* 2. *c.* 5. nihilominus leuitatem materiæ sæpè excusare a culpa mortali omissionem, etiam intra Canonem, monet *Escob. l. c.* Vnde veniale tantum erit.

I. Omittere orationes dici solitas, dum Sacerdos se induit, vt contra *Nauar. Sylu. & Azor*, docet *Laym. Fagund. Dian.* R. 21. *&c.* Lotionem autem manuum ante, uel post Missam, etsi facilè omitti non debeat, non uideri sufficientem materiam rigorosi præcepti, tenet *Suar. & Tamb.* §. 6.

II. Omittere Gloria, vel Credo; uel in Canone nomen alicuius Sancti; uel ea, quæ temporè paschali interponuntur inter communicantes, aut infra actionem. *Dia. p.* 2. *t.* 14. ℟. 49. & 89. *ex Fill. Quint. &c.* In Missa autem, quæ canitur non legere Euangelium submissa uoce. *Dia l. c.* R. 4. negat esse peccatum, ex *Sanch. & alij* 10. quod Rubrica sit tantum directiua. Si quis autem in Missa aduertat aliquid a se omissum, regulariter non esse repetendum, ait *Suar. et Tamb. expel. sacr. l.* 2. *cap.* 5. Dicit, *regulariter*: quia 1. si sit de substantia, u. g. aliquid pertinens ad consecrationem, certum est

debere repeti. 2. Si dum secretò orat, post pauca verba certò aduertat, se aliquid notabile omisisse (v. g. die Paschæ, Communicantes) paululum regrediendum esse, & repetendum censet *Tamb. l. c.* ita *Fill. Dian. R. 59. Escob.*

III. Ex deuotione leue aliquid in Missa) etiam dum secretò orat) addere, v. g. orationem Dominicam, vel Psalmum aliquem; vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci. *Tamb. l. 5. exped. sacrif. t. 5.* Dixi *leue*: quia notabiliter addere, esse mortale vult idem *Tamb l. c. ex Bon. d. 4. q. vlt.*

IV. Celebrare ante dictum Matutinum, vt contra *Azor, et Reg.* docet *Sylu. Valent. Suar. Vasq. Ledesm. Fag. Laym. &c.* quorum plerique tamen cum *Palao* dicunt esse veniale, si fiat sine causa; licet & hoc *Tamb. l. 1. a. 7. §. 1. de exped. sacrif* in dubium vocet.

V. Quæ alta voce dicenda præscribuntur, adeò submissa dicere, vt astantes audire non possint. *Tamb. de exped. sacrif. l. 2. c 9.* Quidquid dicat *Nauarr.* apud *Sa. V. Missa.* Immo notat idem *Tamb ex Lugo d. 22. s. 2.* à timoratis passim sine scrupulo voce depressa legi.

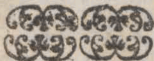
VI. Mutare Missam, & die Dominico, vel festo duplici, vel ijs diebus, quibus prohibetur fieri de festo duplici. v. g. infra octauas Epiphaniæ, Paschatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam maiorem: Vigilia Natiuitatis Domini, sine graui causa legere votiuum, vel pro defunctis, vel alio Sancto in numerum Sanctorum relato. *Suar. Dia. C. Lugo. l. c. Escob.* contra *Quint.* qui *t. 7. s. 40.* putat in hebdomada sancta licere legere votiuum: quod refutat *Gauant. & Dian. p. 9. t. 8. R. 53.* ex *Declar. Cardin.*

Dixi I *Sine graui causa*: talis autem censetur. 1. quæ spectat ad bonum Reipub. vel Principis, v. g. necessitas pluuiæ, ingruentis belli, vel pestis, vel similis mali vniuersalis; item solennis gratiarum actio, solennis exposit[i]o Eucharistiæ, v. g. diebus Antecineralibus in oratione quadraginta horarum.

rum; *Tamb. l. 2. cap. 6. 2.* Quando cadauer præsens est in Ecclesia, vbi vsus obtinuit. *Gauant. p. 1. t. 5.* 3. Si quis celebret in Ecclesia, in qua agitur dies festus loci proprius: hunc enim non tantum posse, sed debere ex congruitate conformare se loco, notat *Gauant.* Vid. *Tamburr. lib. 2. cap. 6. §. 2.* & 4. addit, etiamsi Sacerdos (accepto stipendio) homini promiserit votiuam, vel pro defunctis, etiam in altari priuilegiato, non solum posse, sed debere celebrare Missam currentem diebus, quibus istæ prohibentur. Immo etsi Deo per votum tales missas promiserit, non tamen ad eas obligari istis diebus, eo quod votum non obliget, quando impedit bonum maius, quale esse dicit conformitatem officii cum Missa; secus diebus aliis.

Dixi 2. *In numerum Sanctorum relato*; quia si sit beatificatus tantum, de quo certis sacerdotibus, v. g. quorum Ordinis fuit, concessum sit Missam legere, docet *Gran. 2. 2. cont. 1. cap. 7. d. 4. s. 2. num. 2.* & *Escob.* contra *Palaum*, non licere aliis Sacerdotibus, etsi nullum aliud sit festum, de eo legere: eo quod sic expresse determinarit Sacra Rituum Congregatio, apud *Gauantum*. Vide *Escob. num. 42.* & *Tamb. loco cit. cap. 6.* Vbi *Palaum* sequens dicit contrarium esse probabilius, ac magis pium. Immo de Sanctis Societatis certum esse, si celebrent in Templis eiusdem Societatis; ex concessione Pontificum. Idem tenet. *Quintan. t. 7. sing. loco. cit.*

VII. Si quis violet rubricam spectantem ad essentiam, vel quasi essentiam Missæ; vel si nullam plane seruet, peccat mortaliter. *Escob. ex Fagund. p. 1. l. 3. cap. 21. num. 9.*

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

De essentia huius Sacramenti. Cap. I.

Dub. I. Quæ sit eius materia, & forma?

RESP. Materia remota, & necessaria, est omne peccatum mortale, post baptismum commissum, & non confessum. Materia sufficiens, & si non necessaria, est omne veniale post baptismum commissum, uel etiam mortale alias rite confessum. Materia proxima sunt actus pænitentis, contritio, confessio, & satisfactio: quarum ultima est integralis tantum (ut patet in infirmo, qui si ratione destituatur, solet absolui absq; satisfactione) duæ priores sunt essentiales, ut communiter docetur contra *Scotum*, qui totam essentiam ponit in absolutione. Porrò peccata sunt tantum materia circa quam: actus uerò pœnitentis, materia ex qua *Laym. l. 5. tr. 6. c. 4. ex communi.* Vnde resolues.

I. Etsi peccatum mortale remissum, quomodocunque sit, teneris tamen confiteri, si non fecisti. *Trid. s. 14. c. 1.*

II. Omitti possunt uenialia, uel omnia, uel aliqua; item mortalia semel ritè confessa, uer. gr. in Confessione generali, ut docet *Dia. p. 3. t. 4. resol. 56. Card. de* Lugo *d. 16. nu. 56.* contra *Victoriam, Ledesm. & alios.* In qua etiam non esse necessarium, addere peccato mortali, quod post ultimum confessionem sit commissum, docet Bon. *d. 5. qu. 5. s. 2. p. 2. Dia tom. 2. t. 4. R. 62. & tom. 3. t. 3. R. 65. Card. de Lugo d. 16. s. 2. num. 47. ex Sanch. & Kon.* quod est probabile, nisi circumstantia aliqua u. gr. speciem mutans, uel reseruatio casus, uel proxima peccan-

di

di occasio, aliud requirat, & pœnitentia sufficiens imponatur. C. Lugo, Tamb. de e. ped. conf. l. 2. cap. 1. Tutius tamen est noua ab antiquis secernere.
III. Ponenda semper est materia certa; qualem esse negat *Sanctius in sel. d. 7.* apud *Dian. p. 3. t. 4. R. 52.* quod quis non responderit diuinis inspirationibus, non fecerit bonum quod potuit, & similes imperfectiones. In quibus tamen exponendis, non tenetur Confessarius impedire pœnitentem, ut docet C. *de Lugo l. c. num.* 103. contra *Sancium*. Quod si haberi certa non possit, pro ratione dubij danda est absolutio; ut sub dubio, si materia prorsus dubia sit; uel absoluta, si certa uideatur. Ita Suar. *Laym. l. 5. t. 5. c. 3.* & alii commun.
Resp. II. Forma Sacramenti Pœnitentiæ sunt uerba absolutionis: EGO TE ABSOLVO A PECCATIS TVIS (ubi licet de essentia tantum sit, ABSOLVO TE; debent tamen addi reliqua, præsertim in articulo mortis, secundum quosdam sub mortali, secundum alios sub ueniali; vt uid. Granad.) uoce prolata in præsentem: absentem enim Clemens VIII. absolui prohibuit, sub pæna excommunicationis. Vnde resolues.
I. Inualidum est absoluere nutu, signo, aut scripto: item absoluere absentem; quod docuit *Alensis*, *Medin.* & alii, sed uetitum nunc, ut modo dictum.
II. Valida est absolutio, si reuerentiæ causa dicas: Absoluo dominationem, excellentiam, uel maiestatem uestram, &c. Quia non mutatur essentialiter, & sunt uerba æquiualentia. *Auersa. q. supra t. 1. cap. 1. d. 2.* Non ualet autem, si dicas: Absoluat te Deus; vel, Absoluat te Christus. *Auersa q. 12. s. 2.*
III. Orationes præuiæ, & subsequentes formam, ut *Misereatur tui, &c.* & *Passio Domini, &c.* quæ secundum *Trid.* laudabiliter adduntur non sunt necessitatis, & ex causa rationabili omitti possunt, uer. gr. si breues sint confessiones, uel multi confitentes, ut uid. *Dian p. 3. t. 4. R. 97.* tunc enim sufficit dicere: *Absoluo te à peccatis tuis in nomine, &c.*

vel si timeatur censura: *absoluo te a vinculo excommunicationis: deinde à peccatis tuis, &c. v. Sa V. Absolutio.*

IV. Eleuatio manus, eiusque impositio in caput, item formatio Crucis est libera, & si debeat seruari consuetudo. Ita *Laym. c. 5.* ubi idem dicit de apertione capitis. Forma autem Clementis VIII. ut tradit *Sà*, & *Rituale Romanum*, est hæc, qua ut omnes utantur, suadet Paulus V. ideoque omnibus tenenda memoriter: (Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam, Amen: *deinde eleuata manu pergit*: Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum tuorum, tribuat tibi omnipotens, & misericors Dominus, Amen. Dominus noster I E S V S Christus te absoluat, & Ego authoritate ipsius te absoluo ab omni uinculo excommunicationis suspensionis (*quæ vox circa laicos omittitur*) & interdicti, in quantum possum, & tu indiges: Deinde ego te absoluo a peccatis tuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen. Passio Domini nostri Iesu Christi, merita Beatæ Virginis, & omnium Sanctorum quicquid boni feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remedium peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium uitæ æternæ, Amen.)

Dub. II. *Qualis contritio requiratur?* Suppono, quod contritio in communi, sit dolor, ac detestatio peccati commissi, cum proposito emendandi, vt habet *Trid. sess. 14.* ubi eam diuidit in perfectam, quæ absolute sic dicitur: & in imperfectam, quæ attritio dicitur. Perfecta est, quæ elicitur ex motiuo charitatis, propter Deum summè dilectum: & hæc se sola mox iustificat, & si cum uoto, & ordine ad confessionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta est, quæ ex inferiore motiuo, supernaturali tamen concipitur.

Resp. Ad Sacramentum hoc sufficit, & requiritur saltem attritio formalis, supernaturalis, efficax, & uniuersalis, respectu mortalium, concepta in ordine ad confessionem, uel saltem absolutionem. Est communis, uid. *Bon. d. 5. q. 5.* & Schol. ac colligitur ex *Trid. l. c.* Vnde resolues.

I. Non requiritur contritio existimata, vt voluit *Gabriel*.

II. Non sufficit, 1. Attritio existimata tantum, licet inculpabiliter; quia vera attritio est pars essentialis. 2. Nec desiderium absolutionis, sine affectu ad peccata; idque, etiamsi tantum confiteatis venialia, vt habet sententia communis, contra *Angles*, & quosdam alios, quos sequitur *Tambur. l. 1. exped. conf cap. 3. v. Dian. p. 9. t. 9. R. 31.* Vnde peccat grauiter, qui etiam sola venialia, vel sola mortalia alias confessa, sine omni formali dolore, confitetur; quia non ponit materiam, sacramenti, & saltem periculo sacrilegii se exponit. Ita *C. Lugo d. 14. s. 8. & c. commun. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 116. Bon. d. 5. q. 5. sect. 1. p. 3.* Non tamen est necesse, vt dolor se extendat ad omnia venialia, quorum sibi pœnitens est conscius. *Suar. Laym. Lugo.* Imò notat *Tambur. l. c.* satis esse de vno veniali dolere formaliter, & si plurium sis conscius, de quibus nec dolorem, nec propositum emendandi habeas, siuè ea confitearis, siuè non.

III. Non absoluitur, qui dolet, licet intensissimè tantum propter infamiam, damna, aliasue pœnas temporales præcisè, & si ex inculpabili ignorantia; quia non est dolor supernaturalis; nec ignorantia, aut bona fides potest supplere defectum essentialem. *Bon. l. c.* &c. Limitat tamen *Regi. cum Tamb. de exped. conf. l. 1. c. 1.* nisi doleas propter istas, vt à Deo inflictas, uel infligendas.

IV. Ad attritionem non requiritur vlla intensio, uel duratio temporis, vt vult *Durand.*

V. Etsi debeat esse de omnibus peccatis mortalibus, non requiruntur tamen singuli dolores de singulis, vt vult *Angles.* sed sufficit vnus actus, de omnibus simul sumptis, etiam oblitis; ideoque peccat grauiter, qui sciens prudens non atteritur vniuersaliter, de omnibus mortalibus nondum remissis. *Bon. &c. ll. cc.*

VI. Non sufficit dolere quod non doleas, vt habet *Nauar.* & *Sà*: nec velleitas non peccandi. Ratio vtriusque, quia non est dolor de peccatis com-

missis, cum quo affectus ad ea stare potest. *Henriq. Vasq. Bon. l. c. nu. 7.* Vbi rectè notat, cum actu, quo quis dolet se non dolere de peccatis, plerumq; coniunctum esse dolorem de peccatis, & si pœnitens eum non dignoscat.

VII. Etsi dolor hic debeat esse summus appretiatiuè, itaut nihil magis detesteris, quam peccatum, malisque omnia mala huius mundi perpeti, quam mortaliter contra Deum peccare; non tamen opus est, immo nec expedit, particulares facere collationes; u. g. mallem hoc, uel illud malum subire, quam mortaliter peccare; quia periculosæ sunt.

VIII. Qui non vult occasiones proximas peccandi à se amoliri, uel non remittere ex animo, uel non restituere, aut satisfacere quibus debet; uel non habet formale (licet probabiliter cum *C. Lugo l. c. s. 5. Laym. Diana* aliqui dicant, uirtuale in contritione uniuersali inclusum sufficere, saltem quando non occurrit cogitatio de peccatis uitandis) propositum, peccata mortalia, quando talia confitetur, uitandi efficax, id est, cum quo non possit consistere affectus actualis: erga aliquod mortale, non est sufficienter attritus. Ratio, quia non est dolor, & detestatio efficax, quippe cum quo possit stare uoluntas peccandi: nec is se ex toto corde conuertit ad Deum, detestans peccatum super omne detestabile. *Suar Fernan. Lay. l. 5. t. 6. c. 4. Dia. p. 3. t. 4. res.* 119. *&c.* commun. Et licet sola uenialia confitearis, teneris tamen, sicut dolorem, ita etiam propositum, saltem uirtuale, circa illa habere. *C. Lugo d.* 14. *s.* 8 & 9. & alii.

IX. Redire sæpè cum eodem mortali, non est certum indicium deesse attritionem, & si sit magna præsumptio, præsertim in ijs, qui coguntur confiteri à parentibus, magistris, &c. item in ijs, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt, quibus proinde absolutio differenda est, nisi id actu præstent. Quãquam possint esse alia signa ueri doloris, uer. gratia si media præscripta sint adhibita, occasiones ui-

catæ,

tatæ, si numerus peccatorum imminutus, si pœnitens omnino asserat, cui plerumque credi debet, cum ipse sit sui accusator, defensor, & testis. Quia in re opus est magna prudentia Confessarii, ne pœnitentem seueritate auertat, neque etiam lenitate seducat, & peccet, pereatque cum illo, *Suar. in 3. p. d. 32. s. 2. Sanch. l. 2. in decal. cap. 32. & l. 3. cap. 5. Card. de Lugo l. c. num 166. & 169.* contra quorum, aliorumque communem sententiam, docent apud *Dianam, Viualdus, & Ioannes Sanciusd. 10. num. 16.* posse toties, quoties confitetur absolui, etiamsi nullus appareat profectus; eo quod sine illo possit esse uerum propositum: sicut est in ijs, qui uenialia semper afferunt eadem. Verum id probare non ausim, nec uidetur esse par ratio. Vide *Kon. d. 2. dub. 14. Dian. p. 1. t. 7. R. 55. & p. 2. t. 2. misc. R. 45. & p. 3. t. 4.*

X. Absoluendi sunt ij, qui ex officio, domo, uel negotio, in quo propinquum peccati periculum imminet, discedere nolunt, eo quod sine maxima difficultate non possint, parati interim media præscribenda adhibere. Ratio, quia occasio, etiam propinqua, non necessitat ad peccatum, ideoque stare potest cum proposito peccata uitandi. Nec refert, quod quis putet, uel timeat se unum, uel plura peccata non uitaturum; quia propositum est actus uoluntatis; existimatio autem illa, est actus intellectus, qui ex illo proposito, ob humanæ uoluntatis mutabilitatem, non necessariò consequitur. Interim qui certus est, impossibile sibi esse, in tali occasione peccata uitare, debet eam deserere, nisi uelit perire. Ita *Laym. l. c. C. de Lugo l. c. nu. 152.*

XI. Non requiritur dolor sensibili, sufficit enim intellectiuus, qui cum sit internus, ac spiritualis, scrupulosi non facilè debent angi, quasi sine dolore accedant ad Sacramentum, eo quod nullum sentiant.

XII. Is qui nihil cogitans de confessione, attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum, non potest sine nouo dolore ad id accedere:

quia pars debet referri ad compartem. Ita *Suar. d.* 20. *s.* 4. *Bon. d.* 5. *q.* 3. *p.* 2. Contrarium tamen videtur docere C. *Lugo d.* 14. *f.* 4. *n.* 37. quod non est improbabile *Tamb. l.* 1. *c.* 2.

XIII. Non sufficit ad Sacramentum dolor, qui sequitur absolutionem: immo secundum sententiam saltem tutiorem, quod docet *Laym. l.* 5. *cap.* 4. *& Kon.* debet antecedere etiam confessionem (& si contrarium etiam probabiliter doceant *Vasq. Fill. Fagund. C. Lugo de pœn. d.* 14. *f.* 2. *& Gasp. Hurt d.* 6. *dif.* 5. apud *Dian & Escob. t.* 7. E. 6.) Vnde pœnitentes initio ad dolorem excitandi, aut si post peccatorum narrationem fiat, repetat verbo confessionem, dicendo se dolere de peccatis expositis. Vide *Laym. l. c.*

XIV. Probabile est, eum, qui paulò ante confessus iterum confitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus ante (explicitè, & in particulari) non doluit, non teneri elicere nouum dolorem. *C. Lugo d* 14. *f.* 3. *Dia. p.* 9. *t.* 3. *R.* 5. *&* 51. & consequenter potest moribundus propter periculum instantis mortis absolui, audito tantum vno, alterove peccato; & deinde si superstes maneat, auditis reliquis iteratò absolui in virtute doloris præcedentis. *Tambur.*

Dub. II. Qualis confessio requiratur?

Sit simplex, humilis confessio pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.
S. Thom. in 4. *dist.* 17. *q.* 3. *ar.* 3.

Art. I. An debeat esse integra materialiter?

RESpond. Ad confessionem per se, & ordinariè requiritur integritas materialis, sita in eo, vt postquam diligentius te excuseris, & conscientiæ tuæ sinus, & latebras (ita loquitur Trid. sess. 4. cap. 5.) exploraueris, confitearis omnia mortalia memo-

memoriè occurrentia, nondum confessa, eorumque numerum, & circumstantias, quæ speciem mutant. Patet ex *Trid. l. c.* & est certum. Ratio, quia aliàs nec iudicium sacramentale rectè administrari, nec æquitas in pœnis statuendis seruari potest.

Dicitur I. *Per se, & ordinarie*: quia per accidens, & extraordinariè, sufficit integritas formalis. Vide *dub. seq.*

Dicitur II. *numerum*: intellige certum, qui si non constet, dic probabilem, addendo, *plus minus*. Quod si deinde deprehendas te errasse, non teneris iterum confiteri, nisi notabiliter fuerit maior. *Fagund. Sa, Hurt.* contra *Regin. Fill. & Sa*, qui dicunt, verba illa, *plus minus*, tantum extendi ad vnum, vel duo supra numerum indicatum. Sed quamuis hoc sit verum in numero paruo, denario v. gr. non tamen in aliis, v. g. centenario, milliario, &c. quia verba illa non habent sensum absolutum, sed respectiuum, ad numerum cui adduntur, quia quanto fuerit maior, tanto etiam maior verbis istis intelligetur, dummodo tamen sit paruus respectu alterius, cui adiungitur, quod prudentis arbitrio æstimandum est. Ita *Dian. p. 2. t. 3. R. 194. ex Nau. &c.* Item *Car. Lugd. d. 16. num. 94.* Quod si autem nec probabilis haberi potest, dicenda est consuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, septimana, mense, vel anno. Vide *Fill. tom. 7. t. 7. c. 4. Dian. p. 3. t. 4. resol. 94. Gasp. Hurt. d. 9. dif. 5. Card. de Lugo d. 16. num. 79.*

Dicitur III. *Quæ speciem mutant*: quia & si probabile sit, quod docet *Suar. Kon.* & alii, etiam eas, quæ notabiliter in eadem specie aggrauant (hoc est, quæ iuxta cuiusque conscientiam excedunt ordinarium peccandi modum) esse explicandas, ob rationem allatam in responsione. Contraria tamen sententia, quam *ex D. Thom. Sylu. Nauar.* docet *Vasq. Regin. Bon. C. Lugo d. 16. s. 3.* etiam probabilis est, & tuta saltem si excipias, 1. Gradus consanguinitatis, in incestu. 2. Quantitatem furti, iniuriæ, &c. quæ egent satisfactione. 3. Quando vno

actu plures sunt occisi, uel infamati, uel apud plures. 4. Odium diuturnum: quia tunc solent plures actus fieri. Vide *Regin. l. c. 5.* Peccatum inter confessarium, & pœnitentem. Vide *Fill. de imped. malè cap. 5. q. 5. 6.* Si circumstantia inuehat censuram, uel reseruationem, uel ad necessariam pœnitentis directionem, à confessario prudenter interrogetur. Vnde resolues.

I. Ad integritatem confessionis prærequiritur diligens examen, pro capacitate pœnitentis, temporis mora, & cæteris circumstantiis. Ad id autem sufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotiis adhibet, uel qualem, moraliter loquendo, docti, & timorati adhibere solent, etiamsi quis putet, majori diligentia plura se reperturum. *Bonac. t. 1. d. 5. q. 5. Laym. l. 5. t. 6. cap. 8.* Post mediocrem autem istam diligentiam non tenetur de anteacta uita ulterius cogitare; & si quid occurrat, quod uideatur non esse in confessione explicatum, potest sibi persuadere, cum cæteris id memoratum fuisse. *Dian. p. 3. t. 4. R. 107. ex Sancio.*

II. Examen hoc à confessario potest suppleri; quod tamen Suar. reprobat, in confessionibus longis diligentiorum, eo quod impossibile ferè sit, ut quis repentè rogatus omnia recordetur; & tantum admittit in rudibus, quos etiam monet *Sà. V. Confessio*; bona fide confessos, non nimis rogandos de confessionibus præteritis, nisi intelligatur aliquid necessarium defuisse. Vide *Fagund. Dian. p. 3. tr. 4. resol. 89.*

III. Non est necessarium peccata scribere, ne memoria excidant, ut contra *Tom.* docet *Suar. Vasq.* & alii. Immo *Sotus* dicit, id non consulendum, ob periculum euulgationis. Melius tamen *Lay. Kon.* & alii asserunt, suadendum esse dummodo uitetur anxietas nimia, propter quam scrupulosis prohiberi potest.

IV. Inualida est confessio non integra ex ignorantia, uel negligentia mortaliter culpabili, ut uerius docet *Suar.* & alii communiter, contra

Sotum,

Sotum, & Canum, quia *Tridentin.* requirit diligens examen.

V. Non officit integritati, per se loquendo, si quis subinde grauius lapsus, id alteri prius confiteatur, & deinde ordinario suo venialia tantum, qui imprudenter id ægrè feret; prohibebit, aut reprehendat, nisi tamen ea occasione, maneat in mortali occasione peccandi, aut ideò circumeat, vt liberius peccet: tunc enim grauiter peccabit, & ob defectum attritionis, confessio erit nulla. Ita *Fillius. Laym. l. 5. t. 6. C. Lugo d. 16. n. 57.*

VI. Ex circumstantiis minuentibus, illæ tantum explicandæ sunt, quæ vel omnino tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem, vt paruitas materiæ, indeliberatio, &c. ver. gr. si die Veneris ignorans, comedisset carnes: vel alioqui notabiliter mutant iudicium Confessarii, saltem quoad speciem.

VII. Ad seruandam integritatem confessionis, peccata mortalia dubia, vt dubia (loquendo de dubio propriè dicto) sunt aperienda, vt docet *Suar. in 3. p. tom. 4. d. 22. s. 9. num. 7. Sanch. Dian. C. Lugo d. 16. num. 63. Bon. d. 3. q. 5. s 2. p. 2. dif 4.* & alii commun. contra *Kon.* Ratio, tùm quia peccata, quæ sunt in conscientia, debent manifestari; at dubia sunt vt dubia in conscientia: tùm quia in negotio salutis, & medio ad hanc necessariò, non tam habet locum illud axioma: *Melior est conditio possidentis*, quam hoc; *In dubio tutior pars eligenda est.* (Excipiuntur tamen scrupulosi, & ij, quibus diu post patratum peccatum suboritur aliquod dubium; si alias soliti sint sollicitè confessionem instituere: quia non est dubium prudens.) Quod si postmodum accipiat notitiam certam, idem rursus esse confitendum tanquam certum, docet *Turianus, & Sanch. 1. mor. cap. 10. num. 69.* Dubitat tamen *C. Lugo d. 16. s. 2. num. 79. & 92.* suadetque id vt securius. Vide *Dian. p. 3. t. 4. R. 60. & 107.* Si verò peccatum confessus est vt certum, & postea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri vt dubium. *Lugo, Tamburr. de exped. conf. l. 1. cap. 1.*

cap. 1. qui idem censet, & si postmodum certò comperiat se non fecisse. Monent autem *Suar. & Tambur. l. c.* si quis sola peccata dubia confiteatur, monendum vt addat aliquod certum ex alias confessis. Quod si id haberi non possit, absoluendum sub conditione.

Art. II. Quando sufficiat confessio integra formaliter?

RESPON. Etsi ad hoc sacramentum requiratur semper aliqua confessio, non tamen semper opus est, vt ea sit integra materialiter, modo sit talis formaliter, seu moraliter, id est, quantum moraliter loquendo hic & nunc potest fieri; & si postea debeas, si possis, supplere defectum, non statim, sed quando rursum confiteri obligaberis, aut voles. Porrò quando talis confessio sufficiat, sequentes regulæ docent.

Prima. Quandocunque quis ad materialiter integrè confitendum physicè est impotens, sufficit integritas formalis: quia præceptum diuinum non obligat ad impossibile. Vnde possunt in sequentibus casibus absolui. 1. Mutus, & si vnum tantum, vel alterum peccatum per nutus significauerit: nisi tamen scripto possit confessario exhibere, ad quod tunc eum teneri probabilius est, & communiter docetur, contra *Caiet. Nauar.* & alios. 2. Surdus, qui non potest omnia explicare. *Laym. l. 5. t. 6. cap. 8.* 3. Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius necessitatis, & si non integrè intelligatur, si neque confessarius linguæ gnarus, neque interpres haberi possit; immo & si adsit interpres: non enim tenetur per eum confiteri, vt docet *Suar. Vasq. Dian.* nisi fortè in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri sufficiet. Vide *Lugo d. 15. num. 61.* 4. Moribundus, vsu linguæ subito destitutus, si petat absolui, ac det signa doloris, vel ante dederit coram aliis; modo id fecerit in ordine ad Sacramentum, quod de quouis in eo statu præsumendum videtur. Quo casu, si

(saltem coram ipso infirmo) siuè ab vno, siuè pluribus, mediatis, vel immediatis testibus detur testimonium, Sacerdotem non tantum posse, sed probabiliter etiam teneri absoluere, saltem sub conditione, docet *Dian. &c.* Lugo, *d.* 18. *num.* 84. *&c.* ex multis aliis. Item *Bonac.* citans declarationem Cardinalium pro se; & *Prap. q.* 4. *dub.* 5. &c. eo quod sic & ægri necessitati, & reuerentiæ Sacramenti consulatur. Dixi *saltem*; quia *Tambur. l. c. exped. conf.* citans *Kon. Prap. & Lugo* docet, posse, & debere absolui absolute, & si sit absens, qui de signo coram se dato testatus fuit. Denique si nullum signum dederit, nullo modo absoluendus est, cum actus iudicialis non exerceatur, nisi præcesserit accusatio: licet enim recentiores quidam, vt *Tambur. de exped. conf. l.* 2. *cap.* 10. citans *Homobonum*, & *Molfes.* Item *Phil. Seruius in amico fideli p.* 3. *cap.* 1. *Anton. de lit. Barth. de* S. *Fausto*, &c. censeant posse; immo debere absolui sub conditione, dummodo alias probè, & christianè vixerit, eo quod præsumi possit interius elicuisse contritionem; idque *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 92. & *p.* 9. *t.* 6. R. 20. *ex aliis* 12. iudicet probabile; ab aliis tamen meritò reijcitur, vt *Suar. Vasq. Kon. Mercer. Lugo d.* 17. *s.* 3. *Malder.* &c. ipsoque *Diana l. c.* & *aliis* 12. apud *Auersam*; quia deest omnis externa confessio, quam esse partem essentialem huius Sacramenti, constat ex *Trid. sess.* 14. *can.* 9. & ex nullo signo rationabiliter præsumi potest, vt suppono. Vide Lugo *Auersam qu.* 10. *s.* 18. vbi notat, absolutionem, quæ iis, qui inscripti sunt in Societatem Rosarii, solet in infirmitate impendi sine omni confessione, non dari tanquam sacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramentum, sed ad Indulgentiam, & remissionem pœnæ consequendam.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel confessario imminet periculum vitæ, quod nec illum integre confiteri, nec hunc audire patiatur, sufficit integritas formalis. Ratio, quia tunc materialis non est possibilis moraliter; quod valet sequentibus casibus.

1. Si

1. Si pœnitens ver. gr. infirmus, vno alteroue peccato dicto deficiat, vel sit graue periculum ne deficiat.

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur viaticum, deprehendatur multas confessiones fecisse inualidas, & grauitas morbi non patiatur dilationem absolutionis. *Gran. Zambr. Dian. p. 5. tr. 3. R. 75.*

3. Si ipse Sacerdos in periculo constitutus, videatur ante moriturus, quam pœnitens absoluatur.

4. Si tempore pestis, prudentum iudicio moraliter certum periculum sit, ne confessarius inficiatur: qui si tamen totam audire velit, tenebitur ad eam pœnitens.

5. Si immineat conflictus, vel sit multitudo moribundorum, v. g. in naufragio, nec possint omnes audiri. In quo casu possent etiam omnes simul, dicto vno peccato, quod minus infamat (vel etiam secundum quosdam, si aliter fieri non possit, dicendo in genere se esse peccatores) absolui dicendo: *Ego vos absoluo, &c. vid. Sa V. Absolutio, & Kon. de sacr. d. 7. dub. 9.*

Tertia. Quando ex confessione certi peccati, vel circumstantiæ, timetur meritò graue damnum proprium, vel alienum, siuè confessarii, siuè alterius, corporale, vel spirituale, potest id reticeri. Ratio, quia præceptum diuinum de integritate, non obligat cum tanto incommodo, quod tantum esse posset, vt peccares confitendo, v. g. 1. Si Sacerdos certum peccatum sit reuelaturus (intellige cum *Kon. C. Lugo d. 26. num. 527.* quod pœnitens ipse non teneatur reuelare.) 2. Si sciat v. g. mulier ex certo peccato sibi, vel confessario fore periculum ruinæ. 3. Si pœnitenti inde immineat graue damnum, vel periculum, vitæ vel famæ. In his tamen casibus videtur requiri necessitas confitendi, v. gr. ob communionem annuam, vel si longo tempore alioqui esset differenda. Vide *Fill. t. 27. cap. 6. Cardin. Lugo l. c.* Vbi monet, talia damna, aut pericula non facilè fingenda esse;

& quidem in Religioso vix posse locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumstantiam, non posit confiteri sine violatione sigilli, v. g. si inualidè absoluisses simoniacum, nec posses confiteri, nisi illi, qui facilè inde posset cognoscere, quisnam ille esset.

Ex omnibus supra dictis sequitur, excusari etiam sequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent casum reseruatum, de quo infra, & *Laym. l.* 5. *t.* 6. *cap.* 12. 2. Scrupulosum, qui perpetuo angitur de oblitis. 3. Quem Sacerdos absoluit ante finem, nolens omnia audire, vt habet *Bonac.* hic. 4. Quem fallit memoria, itaut dicat, se scire in genere, quod peccauerit mortaliter, non occurrere autem speciem peccati: & si tunc veniale aliquod addere sit consultum. Ita *Kon. & Laym. l. c.* contra *Sotum, & Medin.* 5. Eum, qui extremè rudis, uel simplex, dicit se dolere de peccatis, nullum tamen in specie, ne ueniale quidem sciat dicere: qui & si speculatiuè loquendo posset absolui, practicè tamen non expedit, sed data benedictione permittatur communicare. Ita *Laym. l. c.* 6. Qui aliquod peccatum non potest confiteri, sine complicis infamatione; uer. gr. si peccasses cum matre, uel sorore, quam confessarius nosset (tunc enim si alium confessarium non potes habere, quem alias adire tenereris) sufficeret, immo deberet dici, quod animo cum ea, uel in genere, cum aliqua fornicationem, uel incestum commisisses, reticendo gradum primum, uel secundum, quoad licebit sine manifestatione complicis; cum proposito confitendi integrè Sacerdoti alteri, proxima occasione. Ita probabiliter *Nauar. cap. 7. Bonn. Can. Valent. Prapos. hic dub. 6. Gamach. &c.* Ratio est; quia quando duo præcepta diuina concurrunt, naturale, & positiuum, quæ simul seruari non possunt, præferendum est naturale, quia strictius obligat. Etsi probabilius contrarium doceant *Fill. Suar. Vasq. Less. Card. Lugod.* 16. *nu.* 394. *Hurt. Kon.* & alii commun. Vnde talis saltem non tenebitur

tace-

tacere id peccatum, ne complicem infamet, nisi commodè possit; (quod C. *Lugo* extendit etiam ad non complicem, sine cuius manifestatione peccatum explicari non potest) ideoque confessario curandum, nec nominentur personæ, nisi ad pœnitentis directionem opus esset; tunc enim infamia ista non tanti æstimatur, eamque sibi imputet, qui peccauit. Conferendum tamen est commodum directionis cum infamia. Ratio supra dictorum omnium, quia in his casibus moraliter, non potest fieri confessio materialiter integra *Laym. cap.* 8. *Fagund. p.* 1. *c.* 3. *v. Dian. p.* 3. *t.* 4. R. 64. & 131. & *p.* 1. *t.* 7. R. 49. *Laß. l.* 2. *cap.* 11. *d.* 11. *Tamburr. de exped. conf. l.* 2. *c.* 9. §. 2. vbi docet probabile esse, quod talis pœnitens propter solam consolationem, quam sentit ab amico, vel docto Confessario, possit ei confiteri, & si alium habere possit.

Art. III. Quæ sint reliquæ conditiones confessionis?

RESp. Præter integritatem sunt hæ tres.

Prima. Vt sit vocalis, scilicet ordinariè; idque propter vsum, & praxin Ecclesiæ grauiter obligantem; nisi subsit iusta causa, vt impotentia siuè physica, siuè moralis: quæ si adsit, potest fieri nutu, scripto, aliouè signo, ver. gr. si quis ob anxietatem loqui non possit; aut puella supra modum verecunda, aliter se non possit explicare, quam scripto, quo à confessario lecto, addat voce, de his me accuso. *Suar. Vasq. C.* Lugo, *Laym. l.* 5. *t.* 6. *cap.* 6. *num.* 3. Immo qui aliter non potest, tenetur iuxta communem sententiam confiteri per nutus, aut scriptum, tempore præcepti: & si id, quoad scripturam, non admittant. *Nauarr.* ... *Sotus, Valent. Dian.* extrà articulum mortis. Vide *C. Lugo d.* 15, *n.* 87. Similiter suadendum esse surdis, vt confiteantur scripto (licet ad id non teneantur) ne ab aliis audiantur. Eandemque ob causam eos non interrogandos, nisi de planè necessariis, ex

Possim-

Possun. docet *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 127. *& p.* 5. *t.* 6. R. 5.
Vnde resolues hunc casum.

Is qui extrà necessitatem, totam confessionem facit nutu, vel scripto, mortaliter peccat, ac consequenter non absoluitur. *Dia. p.* 3. *t.* 4. R. 127. *ex Sylu. v. Fill. tom* 1. *t.* 7. *c* 1. *Kon. d.* 6. *dub.* 1. *Suar. d. c.* 21. *s.* 3. *num.* 5.

Secunda Conditio: vt sit secreta, id est, vt fiat soli Sacerdoti, non quidem ex necessitate, sed vsu Ecclesiæ. Publica autem, qualis in naufragio, prælio, hospitali, vbi alij adiacent, vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu peccatorum occultorum) nisi ex charitate sui eum, qui in articulo mortis dubitat de contritione; ac tùm adhuc sufficit ea confiteri, quæ minorem pariunt infamiam. Ita *Suar. Fagund. Dian. p.* 3. *t.* 4. R. 29. *&c.* Vnde resolues.

Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset, non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publicè, vel per interpretem: quia peccatorum oblitorum confessio tantum obligat ex præcepto positiuo diuino, quod in hoc casu cessat. Vide *Layman. cap.* 6. *Dian. p.* 3. *t.* 4. R. 128. *&* 129.

Tertia Conditio, vt sit vera. Quod requiritur essentialiter in materia substantiali, & necessaria; quia aliàs in re graui decipictur iudex: neque esset confessio integra, ideoque irrita. Non tamen in materia libera, tùm quia falsitas signi in accusatione circa materiam accessoriam, non facit sententiam irritam; tùm quia talis tantum peccat venialiter, cum non sit grauiter iniurius sacerdoti, nec sacramento. Ita *Nauar. Suar. &c.* Vnde resolues.

I. Non est mortale, nec irritat Sacramentum, 1. Si in confessione mentiaris leuiter, circa res non pertinentes, aut non necessarias ad Sacramentum, ver. gr. si historiam falsam narres, vel si neges veniale, vel mortale, quod non teneris confiteri. 2. Si falsò te accuses de veniali: quod tamen mortale graue erit, si id facias non dando aliam materiam;

teriam; cum sic formam reddas irritam, & sacramentum; nisi tamen facias ex scrupulo, perturbatione. Ita *Suar. Fill. tom.* 1. *t.* 7. *c.* 4. *Laym. l.* 4. *t.* 6. *cap.* 8. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 96.

II. Sacrilegium est, & absolutio nulla. 1. Si mortale, quod confiteri teneris, & putas esse, neges, aut regas, ne intelligatur. 2. Vt communiter docetur contra *Syl.* si mortale tibi falso imponas; nisi tamen fiat ex simplicitate, scrupulo, &c. 3. Si neges, uel mentiaris circa peccata aliàs ritè absoluta, quando Confessarius ut Iudex, uel Medicus de ijs aliquid, vt necessarium ad præsentem confessionem interrogat. *Lugo d.* 14. *s.* 10. *Tambur. l.* 2. *c.* 10. §. 2. secus si ad præsentem confessionem non faciat. Ibid.

Art. IV. Quando confessio fit inualida, & quomodo iteranda?

RESP. I. Id contingit ex duplici capite.

Primò ex parte confessarii, si iurisdictionem non habuit, uel certè impeditam per censuram; uel si formam substantialiter vitiauit: uel non intendit absoluere; uel peccatum nullum intellexit.

Dico, *nullum*: quia si ob surditatem, somnum, uel distractionem; aliqua licet mortalia non intellexerit, sine culpa pœnitentis, probabilius est, ualuisse absolutionem, ac postea tantum repetenda esse non audita, ut contra *Syl. Anton. Nauarr. & alios*, docet *Henriq. Laym. l.* 5. *tr.* 6. *cap.* 9. *Dian. p.* 4. *t.* 4. *ref.* 198. Addo, *sine culpa*: quia si semidormienti mala fide confiteris, peccas, & confessio est inualida, ideoque repetenda. *l. c. cap.* 10. §. 3. Denique addunt aliqui cum *Tol.* si confessarius indoctus non potuit discernere mortale, & ueniale, inualidam esse. Verum id *Suar. Layman.* & alij passim reiiciunt, & quidem, etiamsi Confessarius putasset esse ueniale, quod fuit mortale: ideoque confessionem bona fide tali factam, non esse opus repetere. Ita & *Henriq. Sanch. l. mor. c.* 10. *n.* 69.

Dia-

Dia. p. 3. t. 4. R. 121. contra *Vasq.* Dixi, *bona fide*: quia si mala fide, u. g. quia quæsiuisti talem Confessarium, qui tibi medere non possit, debes repetere: cum enim actu peccaueris dum confitereris, non fuisti ritè dispositus, ideoque nec absolutus. *Tamb. l.* 2. *c.* 10. §. 3. Denique si finita confessione intelligas Confessarium aliqua non percepisse (siuè propter somnum, siuè distractionem) nescias autem quæ sint illa, teneris repetere confessionem, si breuis fuerit; quia de singulis prudenter potes dubitare; si autem longa fuerit, ait *Tamb. l. c.* non teneri, ob rationem contrariam; & satis esse confiteri, quod dubites an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit.

Secundò. Inualida est ex parte pænitentis, si fuit excommunicatus, de quo infra; si mortale tacuit, vel de eo se falsò accusauit; si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia, item si non fuit attritus (quod patere solet inde, si sponte quæsierit confessarium surdum, indoctum, cœcum, &c. Vide *Sanch. l. c.* si nolit tollere occasiones, &c. Vide *Dia. p.* 4. *t.* 4. *R.* 201.) quibus addi potest vt plurimum, si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp. II. Si confessio apud eundem confessarium iteretur, sufficit vno verbo in communi se accusare de peccatis ante illi cognitis, dummodo is eorum recordetur, saltem in confuso, aut status, ac vitæ hominis in communi, aut pænitentiæ à se impositæ, vt docet. *Vasq.* Tol. *Laym.* Sà, *Dia. p.* 3. *t* 4. *res.* 123. Immo si nihil horum, sed tantum, quod sibi confessus fuerit, recordetur, validè, & si illicitè, absoluturum putat. *Laym.* & *Dian. l. c.* Idem absolutè docet *Gran.* & *Mercureus in* 3. *p. q.* 9. *num.* 1. cum quibus *Dian p.* 5. *t.* 14. *R.* 51. se retractans, probabile censet, quod etiam licitè possit absoluere.

Resp. III. Raro obest defectus ex parte confessarii, si pænitens eum inculpabiliter ignorat: quia in confessione sequenti absoluetur etiam ab ijs, à quibus se bona fide absolutum putabat. Vnde resolues.

Is, qui à puero peccatum aliquod graue, ver. gr. mollitiem, inculpabiliter omisit, vt quia putauit leue esse, vel nullum, non ideò tenetur repetere alia peccata (vel confessiones intermedias) sed hoc tantum, vt docet *Bon. Sanch. tom. 1. l. 1. cap. 16. Vasq. in 1. p. tom. 4. qu. 92. Sancius, Layman. hic cap. 9.* addens, si simplex rusticus, qui tota vita tantum fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, & si is validè sit absolutus, cum onere, vt cum melius cognouerit, omnia subiiciat clauibus; si tamen veniat, quando ingens est copia pænitentium, vt tunc disponi non possit ad omnia repetenda, posse eum absolui, auditis tamen peccatis ab vltima confessione factis, cum obligatione, vt melius faciat. Ita *Laym. l. c. cap. 9. nu. 4. vt Dia. p. 3. t. 4. R. 108.* vbi addit *ex Nauar. Sylu. Beja. Vasq. Reg. tom. 1. l. 6. c. 5. f. 3. num. 153. & Ioanne Sancio*, etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale v. g. mollitiei (vel numerum, aliamue circumstantiam necessariam) omiseris, non ideò teneri repetere confessiones intermedias, bona fide, & legitimè factas, in quibus ex naturali obliuione defectum illum non fueris confessus cum validæ fuerint, & maneant validæ.

Dub. IV. De Satisfactione.

Art. I. Quæ eius necessitas, & quantitas?

RESP. I. Satisfactio, seu pænitentia à confessario data, est necessaria necessitate, non sacramenti, sed præcepti; ideoque à confessario regulariter imponenda est (secundum *Suar. & Regin. tom. 1. l. 7. num. 12.* sub mortali, *Card.* tamen *de Lugo* concedit, ex paruitate materiæ posse venialiter peccari, vt vid. *d. 25. num. 47.* v. g. si ob peccata uenialia leuis pænitentia esset iniungenda, eius enim uoluntariam omissionem uenialem tantum esse. Ita etiam *Dian p. 6. t. 6. R. 44.*) Et quidem proportionata, tum facultati pænitentis. Ratio prioris est, quia est pars sacramenti, non essentialis,

lis, sed integralis tantum, habens effectum ex opere operato, & maiorem vi sacramenti, quam sine eo. Ratio posterioris, tum ex *Trid. sess 14. cap. 8.* tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem sacramenti; & tam vindicare, quam mederi. *Bon t. 1. d. 5. q. 5. §. 3. p. 2.* Vnde resolues.

I. Excusatur aliquando Confessarius, si leuissimam (vel etiam nullam) pœnitentiam iniungat: v. g. 1. Si penitentem vehementissimè contritum, aut aliter satisfecisse aduertat. *Caiet Nauarr. Suar. Regin. Bonac. de poenit. d. 5. q. 5. s 3. p. 2. num. 1. & 2. Escob. cap. 6. num. 41.* Cum verò id rarò, vel nunquam constare satis possit, tutius est, aliquam semper iniungere, vt rectè monet *C. Lugo d. 25. s. 4. num. 48.* 2. Si penitens sit mentis impos, aut aliter impotens, aut morti proximus, aut valdè debilis: cui tamen prudenter iniungi leuem saltem pœnitentiam, v. g. percussionem pectoris, inuocationem nominis IESV, saltem corde, aliosue pios motus, vel vt per hæredes sacrificia, eleemosynas, & similia opera pia curet, monet *Suar. Laym. & Bon. l. c. & Nauar.* qui addit posse iniungi, vt patienter ferat infirmitatem; quod tamen *Bon. l. c.* non improbat, cum fieri possit, vt id valdè angat infirmum, timentè se non ritè satisfacere. 3. Quando scrupulosus sæpiùs intra eandem horam redit cum nouis culpis; quia supponitur satis imposita in præcedentibus *Tambur l. 4. c. 1. ex Fagund.*

II. Etsi Confessarius peccet ex communi, si pro magnis peccatis valdè paruam pœnitentiam imponat: excusari tamen eum posse, putat *Dian. p. 3. t. 4. resol. 92.* si addat illud: *quicquid boni feceris,* &c. Verum hæc regula vniuersaliter admitti non potest, vt bene notat *C. Lugo d. 25. num. 57. Kon. Tann. Palaus,* &c. contra quos *Diana* pro se citat *Iaun. & Leand. p 6. t. 7. R 5. & p. 9 t. 9. R. 54.* & ab aliis non immerito reiicitur, eo quod verba, vtpote merè deprecatoria, non habeant vim eleuandi omnia opera bona ad efficaciam sacramentalem. *Auersa q. 13. s. 7.*

III. Minor iusto licitè datur ex causa, qualis, v. g.

v. g. est, magna contritio. 2. Fragilitas animi, vel corporis, ob quam timetur maiorem non impleturus. 3. Tempus Iubilæ, vel Indulgentiæ plenariæ. Ita *Suar. Henriq. Laym.*

IV. Non potest iniungi. 1. Ingressus religionis, vt docet *Sa V. satisfactio*: quia id nimis durum videtur. 2. Pęnitentia publica, si sit periculum reuelandæ confessionis: alias interdum pro publico peccato, potest, & expedit.

V. Etsi posit, & aliquando ob fragilitatem pęnitentis etiam expediat, iniungi opus aliàs debitum, seu præceptum, v. g. Missæ auditionem die festo, &c. vt docet *Suar. Vasq. Laym. l. 5. t. 6. c. 15.* & alii: Vnde si scrupulosus sæpius redeat ad Confessarium, intra breue tempus semper noua confitendo, non semper necesse est imponere pœnitentiam nouam, cum opus ante debitum posit iniungi. *Bon. Henr.* Lugo, *Dia. p. 6. t. 7.* R. 6. contra *Suar. Regin. & Bauni.* Si tamen Confessarius non exprimat, censetur imperasse opus liberum, vt docent iidem & *Dia. p. 3. t. 4.* R. 84. *v.* Kon. *d.* 10. *d.* 8. *& Dian. p. 4. tr.* 4. R. 241.

VI. Etsi etiam posit iniungi opus internum, vti contra *Marat. & alios* docet Kon. *Hurt. & Dian. p. 4. t. 4. R.* 24. communiter tamen debet esse externum, & afflictiuum, v. g. oratio, ieiunium, eleemosyna. Nam auaris eleemosyna, luxuriosis afflictio corporis, conuenit. Vtrum vero licitè imponantur preces recitandæ pro defunctis dubitari potest. *Vega tom. 2. cap. 64. & Ioannes Sancius d. 16. num. 1.* negant. Affirmant probabilius. *Turrian. de pæn. d. 37. dub. 4. C.* Lugo. *d. 35. f. 5. vid. Dian. t. 4. p. 3.* R. 54.

VII. Potest etiam aliquando iniungi cessatio ab aliquo bono opere (v. gr. nimia corporis afflictione) vel abstinentia aliqua vice à communione, ad promouendum maius bonum pænitentis, si prudens Confessarius ad eum finem expedire iudicet, *Salaz.* Lugo, *Dia. &c. cum Auersa. q. 13. f. 3.* contra *Io. Sancium.*

VIII. Etsi posit immediatè post absolutionem adhuc

adhuc iniungi, debet tamen fieri ante, vt seruetur ordo iudicii. Vide *Dia p. 3. t. 4. R. 136. & p. 5. t. 13. R. 36.* vbi ex *Cap Finali, & Ochag* docet, etsi consuetudo habeat vt ita fiat, illam tamen non induxit obligationem.

Resp. II. Pænitens communiter tenetur sub graui obligatione, penitentiam, si rationabilis sit, acceptare, & implere, vt habet communis contra *Caiet. Sylu. Nauar.* Quorum sententia ad hoc saltem seruiet, vt neminem non absolutum dimittas, si vel leuissimam subire velit, vt notat *Sotus*, & *Reginald l. 7. cap. 2.* Vide *Dian. p. 3. t. 4. R. 51. & p. 2. t. 15. R. 52.*

Dixi I. *communiter*: quia probabile est quod docet *Laym. l. 4. t. 6. cap. 15. Suar. & Dia p. 3. t. 4. R. 136.* contra *Kon. Henriq & alios*, pænitentiam sub veniali tantum obligare sequentibus casibus. 1. Si imposita sit pro solis venialibus. Ita citati contra *Henriq. & Fagund.* 2. Si pro mortalibus aliàs confessis. 3. Omissionem partis non grauis, in confessione mortalium, vel etiam omissionem totius si leuis sit, v.g. vnum Miserere, *Kon. Regin. Fagund.* cum *Dia p. 3. t. 4. R. 102. & p. 6. t. 8. R. 45.* 4. Si Confessarius noluit obligare sub mortali: quia cum possit imponere pænitentiam liberè, & sine omni obligatione, vt probat *Suar. hic d. 38. s. 7. Henriq. Fillluc. Fagund. Tann. Kon. de sacram. d 10. dub 8. num. 65.* contra *Turr. & Vasq.* potest etiam sub leui tantum imponere. Vide *Dia p. 3. t. 4. & p. 4. cap. 4. R. 82.* 5. Eum qui lucratur indulgentiam plenariam, liberari ab onere pænitentiæ (nisi sit medicinalis) docet *Dia. p. 5. t. 12. R. 3. & p. 9. t. 6. R. 36.* ex *Tann Gran Lugo, &c.* contra *Valent. Marchant. & Auers.*

Dixi II. *Si rationabilis sit*: quia si iusto sit grauior, ac difficilior, nec Confessarius eam moderari velit, non peccabit grauiter pænitens, si sine absolutione discedens, alterius Sacerdotis iudicio peccata submittat, vt docet *Suar. Kon. Laym.* Immo ad eam non obligabitur, si omnino iniustam esse constet, aut si pænitens eam non possit implere, vel illius sit oblitus. Nec tunc ad aliud

quic-

quicquam tenetur, & si expediat, vt is, qui siuè culpabiliter, siuè sine culpa oblitus est, in sequenti confessione similem sibi iniungi petat. Ita *Kon Laym. Dian. p. 4. t. 4. R. 241.* contra *Richardum, & Sylu.* qui putant talem confessionem esse repetendam, quod præter citatos, negat etiam *C. Lugo n. 87. ex Vasq.* docens, talem satisfacere, si confiteatur illud peccatum obliuionis culpabilis. Vnde resolues.

I. Is qui pœnitentiam implet in statu peccati mortalis, probabiliter quidem satisfecit præcepto cum impleat eius substantiam: peccat tamen, sed venialiter, vt docet *Suar. Laym. Dian. l. c.* quia Sacramenti partem suscipit indignè, & obicem ponit effectui, scilicet remissioni pænæ (quem tamen, obice remoto, recuperari docet, *Nauar. Tol. Caiet. Dian. p. 3. t. 4. R. 85. Fagund. Suar. &c.*) vnde quamprimum est implenda, potestque grauiter etiam peccari nimium differendo, quod ex variis circumstantiis iudicandum. Vide *Dia. p. 2. t. 15. Res. 53. p. 5. t. 13. R. 38.* Non esse autem graue, seu mortale, si non differat vltra octiduum, docet *Hurt.* apud *Dia.* Immo posse differri per annum (hoc est, quandiu non tenetur ad nouum Sacramentum Pænitentiæ) vult ipse *Dian. p. 9. t. 7. R. 57. ex Amico, Leand. &c.* Nisi tamen pænitens dubitet, an postea possit implere: eo enim casu teneri quamprimum commodè potest. Similiter non esse mortale, si obligatus ieiunare feria vi. differat in diem sequentem; vel obligatus communicare singulis mensibus, differat ad 6. vel 8. dies affirmat *Dian. l. c. ex Palao,* præsertim ex causa aliqua, tametsi leui.

II. Pœnitentiam (& si medicinalem impositam) sub conditione hac, *si iterum labatur,* nec teneri acceptare, nec implere, eo quod Confessarius, nec Iudex sit, nec Medicus peccatorum committendorum, docet *Dian. p. 6. t. 7. R. 49. ex Palao, Trullen. &c.* Sed contrarium probabilius cum *Suar.* tenet *Auersaq. 13. s. 4.* quia non imponit eam pro peccatis committendis, sed commissis sub conditione reincidentiæ.

III. Qui non impleuit intra tempus præscriptum, non ideò deobligatur.

IV. Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit; uel qui per se non potest, ut docet *Regin. Fill. Fagund. Dian. p. 4. t. 4. Resol.* 141. hic tamen non tenetur, nisi Confessor id uoluerit. An uerò satisfaciens pro alio, simul pro se posit, alii aiunt, alii probabilius negant, ut habet *Sà*.

V. Non necessariò impletur ante communionem.

Quares. Quis pœnitentiam possit commutare, & quomodo.

Resp. I. Ex iusta causa, quiuis Sacerdos id potest, si de nouo ei confiteatur, ut habet communis sententia contra *Sotum*, & *Vasq.* saltem si peccata non sint reseruata; imò etiam probabiliter, etiamsi talia fuerint, ut habet *Fernand.*

Resp. II. Sine noua Sacramenti administratione, potest id solus Sacerdotis, qui iniunxit, si adhuc recordetur statum pænitentis, & hic ad eum recurrat tempore tàm breui, ut moraliter idem iudicium censeri possit, uer. gr. intra hebdomadam. *Henr.* & *alij* 4. imo & si post longius interuallum, *Lugo*, *Auersa*, & *Dia p. 6. t. 6. R.* 46. & *p. 9. t. 6. R.* 57. contra *Palaum*, &c. Ratio, quia iudex incognita causa non potest ferrè sententiam. Ita *Sylu. Suar. Kon. Laym. Fill. Regin. Fagund* & *C. Lugo* contra *Nauar. Henr. Tol. Sà*, *Rodriq. Beiam*, *Valerum*, *Dia p. 3. t. 4. Res.* 53. & *p. 2. t. 1. mis R.* 53. qui dicunt, etiam aliud posse, non repetitis peccatis. Quæ sententia, & si non ex ratione, ex principio tamen extrinseco uidetur esse in praxi probabilis, (*Dian.* enim l. c. pro ea adducit 14. Authores, dicitque esse usum, siuè praxin Confessariorum) & Confessariis posse seruire, quando pænitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, uel tempus id non fert: præsertim si ex confessione) nam in ea, & non extra, debet fieri) aliorum peccatorum: & ex præsenti statu pænitentis, ipsiusquè testimonio, habeant aliquam confusam notitiam peccatorum præteritæ confessionis. Ita *Fagund. p. 2. lib. 9. cap. 4.*

num. 22. C. de Lugo d. 25. s. 6. num. 107. & 109.

Resp. III. Ipse pœnitens non potest commutare pœnitentiam, etiam incuidenter meliorem, vt docent *Sanc. 4. mor. Kon. d. 10. d. 12. num. 13.* Regin. & alii, & si contrarium probabile dicat *Dian. p. 3. t. 4. Resol. 53. tom. 2. tr. 4. R. 53. ex Precell. & Villalob.* Sed hoc *Turri.* temerarium *Card. de Lugo* communi Theologorum, & fidelium sensui repugnare dicit *d. 25. s. 6. num. 75.*

Art. II. de satisfactione per Indulgentias.

§. I. Quid sit indulgentia, & quid ad eam requiratur?

RESP. I. Indulgentia est gratia, qua certo aliquo opere, quod concedens præscribit, præstito, debita Deo pœna temporalis, non autem culpa, extrà Sacramentum, sacrificium, & martyrium, per applicationem satisfactionum Christi, & Sanctorum, remittitur; idque vel per modum absolutionis, erga subditos Ecclesiæ; vel nudæ solutionis, erga non subditos, vt defunctos, & catechumenos; quibus proinde tantum dantur Indulgentiæ per modum suffragii. *Suar. Kon. Fill. SanctJarel. Bon. d. 6. q. 1. p. 1.*

Resp. II. Ad valorem Indulgentiæ, requiritur causa pia, & rationabilis, eaque vt habet sententia communior *Suar. & aliorum*, proportionata effectui, & quantitati Indulgentiæ, saltem secundum concedentis prudentem æstimationem, petendam non ex operis tantum difficultate, sed fine intento, & operis ad eum vtilitate. Ratio desumitur ex natura dispensationis bonorum, quæ sine causa ab inferiore facta non valet, & est dissipatio. Ita *Auct citt.*

Resp. III. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur hæ conditiones. 1. Vt sit baptizatus. 2. Vt sit subditus concedentis. 3. Vt non sit ligatus excommunicatione maiore, vt habet communis: quia hæc priuat communione bonorum spiritualium,

lium. 4. Vt sit in gratia, saltem tunc, quando opus præscriptum completur: quia pæna non remittitur ante culpam. 5. Vt opus iniunctum, moraliter totum, & integrè impleatur. 6. Vt opus præscriptum sit honestum, saltem ex obiecto; nam sufficit vitiatum ex fine inhonesto veniali, vel ex alia circumstantia praua, vt docet Suar. & alii communiter contra Kon. saltem si nihilominus conducat ad finem Pontifici propositum, vt limitat Laym. Ratio prioris est, quia illud opus plerumque complet causam Indulgentiæ, quæ debet esse pia. Ratio posterioris; quia ratio iniuncti operis, est assecutio finis intenti à Pontifice. Vide Laym. Bon. d. 6. q. 1. p. 5. Vnde resolues.

I. Indulgentiis etiam frui potest, qui eas concessit.

II. Non expirant morte concedentis, cum sint gratiæ; nec, vt habet Sa, ante notitiam reuocationis.

III. Etsi intelligendæ sint, vt sonant: cum tamen sint gratiæ, large sunt interpretandæ? nisi sint de pænitentis iniunctis, vt ex Henriq. &c. notat Amicus d. 20. num. 77.) seruata tamen verborum proprietate. Vnde censendæ sunt perpetuæ, si datæ sunt sine temporis restrictione.

IV. Etsi data pro articulo mortis, secundum Sa, expiret, quando semel est accepta: contrarium tamen est probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem Confessarii, aut alterius ministerium. Quintan. in append. t. 9. d. 3. Expediet tamen morituros ad inuocationem nominis IESV, & MARIAE sæpius excitare, simulque in memoriam reuocare intentionem lucrandi istas Indulgentias. Ibid. d. 4. Probabile enim est, si habeat plures imagines, grana, rosaria, &c. benedicta, posse (siue intuitu eiusdem concessionis, siue diuersarum) toties lucrari; quoties nomen IESV, repetierit, vel præstiterit opus requisitum. Ibid. d. 6. ex Suar. Gran. &c. Sufficit autem ad eas lucrandas quoduis tempus, in quo verificatur mortis articulus, & si pluribus

diebus ab ipsa morte absit. *Ibid. d. 5.*

V. Possunt moribundi plures indulgentias plenarias, ob plures titulos concessas simul lucrari; u. g. quia habent plura rosaria, uel grana, cruces, imaginesue, quibus sunt applicatæ uel titulo suæ Religionis, Confraternitatis, &c. dummodo non requirant certa opera pro speciali necessitate applicanda. *Quintan. in append. t. 9. d. 4.* idque, etiamsi eas, uel earum aliquas ignoret, aut non recordetur. *Ibid.* ex *Lugo*, *Dian.* & aliis 6. contra *Rodriq. Trull. &c.*

VI. Requiritur autem, vt moribundus crucem, granum, imaginem, &c. secum habeat in articulo mortis, ut ratione illius lucretur: & quidem ut tutius, ac certius obtineat, eius habeat dominium, seu possessionem, & apud se teneat. Non tamen est necesse, ut collo appensa, brachio obuoluta, manuue apprehensa sint; (&si aliquo horum modorum habere sit tutius) sed sufficit esse in lecto, uel juxta moribundum; licet ipse nec uideat, nec tangat, nec sciat, aut recordetur, se habere (nisi aliud exprimatur) sufficiet etiam habere commodata, seu quoad usum (præsertim si id in ipso indulto exprimatur, ut in Caroli Borromæi, & quinque Sanctorum fit.) Neque necesse est retinere, donec expiret, &si & hoc sit tutius; sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen IESV, si hoc requiritur, inuocare. *Ibid. d. 6.*

VII. Concessæ uiuis non possunt applicari defunctis, nisi id exprimatur: quia pendent à uoluntate concedentis.

VIII. Probabile est, concessam pro certo tempore, posse sæpius obtineri, repetendo opera præscripta, u. gr. eodem die, nisi addita sit restrictio; quia fauores sunt ampliandi. Ita *Hendriq. & Rodriq.* Contrarium tamen uidetur probabilius, ob uoluntatem concedentis contrariam rationabiliter præsumptam. Vide *Card. de Lugo d. 27. s. 6.*

IX. Etsi consultum sit, ut opera omnia fiant in gratia; id tamen non uidetur simpliciter necessarium.

rium. Laborandum tamen est Concionatoribus, & Confessariis vt cum Indulgentiæ promulgantur, populum ad seriam confessionem excitent.

X. Vt quis lucretur pro defunctis, probabiliter non requiritur, ut sit in gratia; quia tantum ponit opus tanquam conditionem, quo posito, Pontifex applicat defuncto indulgentiam, siuè satisfactiones Christi, & Sanctorum. Ita *Escob. t. 7. E. 5. c. 7. num. 45. ex Suar. & Præp. in 3. p. q. 14. du. 10. n. 93.* Contrarium tamen docet C. *de Lugo. d. 1. 7. num. 75.* requirens statum gratiæ, saltem in fine operis: quæ sententia tutior est.

XI. Opus præscriptum dum fit, debet esse vtile ad finem à concedente intentum: qualis est v. g. eleemosyna præscripta pro redemptione captiuorum, & si fiat cum, aut in peccato (modo aliud opus ei iniunctum, & præscriptum, in gratia fiat. Vide C. *de Lugo d. 27. num. 84.*) non autem oratio præscripta ad placandum Deum, si ipsamet sit peccatum ex mala circumstantia, uti nec ieiunium, si te inebries; item nec uisitatio Ecclesiarum, sine ulla deuotione. Ita *Laym. Bon. & alij.*

XII. Possunt uno, & eodem opere, plures indulgentiæ, diuersis uiis concessæ, lucri fieri, si opus sit æquè ut utile ad finem utriusque indulgentiæ, nec sit iterabile intra idem tempus, u. g. ieiunium, uel communio. Ita *Prap. & Laym.*

XIII. Non lucrantur indulgentias. 1. Qui ex impotentia, uel ignorantia, siuè totum opus præscriptum, siuè notabilem eius partem omittunt, u. g. si puer, uel senex non ieiunet, nisi tamen ob grauem difficultatem hoc opus ei in aliud est commutatum. *Henriq. Caiet. Bon. p. 5. num. 16.* 2. Qui opera iniuncta, alio loco, tempore, uel ordine, perficit; quam præscriptum est; uel per alium, qui fuerit causa principalis; ut si per alium ieiunarit, Ecclesia uisitarit. *Nauarr. Regin. l. 7.* Bonac. *loco cito.* 3. Qui famulo tradidit eleemosynam erogandam, quam is retinuit, ut habet Bon. *ex multis,* contra Sa. 4. Qui aliquid omittit, quod secundum sententiam probabilem, uel etiam probabiliorem, non

est necessarium, si tamen sit necessarium reipsa, quia communis error non supplet defectum. Ita *Bon.* ex *Suar. Sanch. & alijs*.

XIV. Non obstat effectui Indulgentiæ. 1. Etsi ex opere requisito modicum quid omittatur, v. gr. cæremonia in sacro; vel si parum comedas, in ieiunio: quia opus ponitur moraliter integrum. 2. Si opus requisitum præstes per alium, habentem se vt instrumentum, v. g. in eleemosyna danda. *Bon. l. c.* 3. Si eleemosynam des exiguam; nisi tamen in Bulla exprimatur, dandum esse pro cuiusque facultate: tunc enim maior danda est à diuite, quam alio. Ita *Fill. Suar. Sà, & alij*. 4. Si Ecclesiam visitandam non possis ingredi, ob hominem multitudinem, dummodo oratio fiat ante fores, vel in cæmeterio. *Bonacin.* 5. Etsi in opere præstito non habueris intentionem consequendi indulgentias, vt docet *Sa. las Bon. & alij* contra *Suar.* Et videtur certum, saltem si habueris interpretatiuam, vt habet *Laym.* 6. Etsi opera fuerint aliunde debita, v. g. ex præcepto Ecclesiæ. Ita *Laym.*

XV. Quando datur potestas commutandi opera præscripta in alia, id non necessariò fit in confessione, & à confessario, qui audit confitentem: sed potest fieri extra, & ab alio idoneo: ita enim declarat Gregorius XIII. (vti & in Bulla Indulgentiæ, nomine Confessarii intelligi quemuis approbatum) apud *Henriq. lib. 7. c. 10. nu. 8. & Prapos. q. 14. dub. 10. n. 88.*

XVI. Probabilius est, eum, qui tantum partem operis præscripti facit, non lucrari partem indulgentiæ, nisi tàm parum desit, vt censeatur moraliter integrum. Ita *Bonac. p. 5. ex Nauar.* Suar. *Kon. &c.*

XVII. Cum præscribitur, vt visitentur aliquot altaria, sufficit ad illa se orando conuertere ex eodem loco, vt habet *Sà, Bonac. p. 1. Suar. Rodriq. Dia.* Limitat autem *Card. de Lugo*, si sit tali loco, & situ, vt moraliter censeri possit orare ad illa altaria, *d. 27. n. 98.*

XVIII. Cum confessio præscribitur, nisi in

Bulla

Bulla exprimatur, venialium, probabilius est, non requiri vt conditionem sine qua non, sed vt dispositionem ad statum gratiæ. *Bon. l. c.*

XIX. Nemo consequitur plenariam indulgentiam peccatorum omnium, nisi omni culpa, etiam veniali, liber sit, quando vltimum opus explet. Vnde consultum est, ut communio sit vltimum. Vide *Laym.*

§. II. Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat à Iubilæo?

Resp. I. Indulgentia alia est totalis, siuè plena, plenior, plenaria, plenissima, quæ non tantum pænitentiam iniunctam per Confessarium, vel Canones, aut secundum hos injungi debitam, sed etiam omnem Purgatorii pænam tollit. Nec differt à Iubilæo, nisi accidentaliter, priuilegiis quibusdam, vt quod in Iubilæo licita sit dispensatio in certis votis, absolutio à reseruatis, & censuris, & quod Confessarius quiuis approbatus possit eligi. *V. Sà, V. Indul. Bon. d. 6. q. 1. p. 2.*

Indulgentia alia est Partialis, qualis est vnius, vel aliquot annorum; item septenæ, quadragenæ, carenæ; item tertiæ partis peccatorum, per quas non significatur tolli tantam durationem Purgatorii, sed tantam pænam remitti, quanta deleretur per ieiunium vnius, aut aliquot annorum, aut quadraginta dierum in pane, & aqua, secundum Canones olim imponi solitum. Porrò, quando indulgentiis plenariis adduntur aliquot anni, vel remissio tertiæ partis peccatorum, id secundum diuersis sententias, vel ad diuersos concedentes referendum est, vel facit ad cautelam, vt si forrè causa indulgentiæ non fuerit sufficiens saltem valeat ad illos annos lucrandos; vel vt adiuncta concedatur pro alio tempore, actione, & loco; vel denique, vt ea per modum suffragii possit aliis applicari. Vide *Bellar. cap. 9.*

Resp. II. Circa Iubilæum notanda sequentia.

1. Anno Iubilæo in Vrbe durante, ſuſpendi ſolent tantiſper extra Vrbem omnes Indulgentiæ quoad uiuos, etiam in carceribus, non tamen in periculo mortis conſtitutos, ut contra *Laym. l. 5. t. 7. cap. 8. num.* 2. docet *Bon d. 6 q. 1. num.* 2. ex declaratione Vrbani VIII. facta Anno 1625. neque quoad defunctos: itemque aliæ facultates, uer. gr. abſoluendi à caſibus Bullæ Cænæ, commutandi uota, diſpenſandi, &c. conceſsæ in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non ſuſpenduntur autem Indulgentiæ perſonis particularibus, aut ab alio, quam Papa conceſsæ, nec priuilegia Religioſorum, u. gr. abſoluendi a reſeruatis, &c. quia tantum ſuſpenduntur facultates conceſsæ in ordine ad indulgentias. Ita *Sanch. Henriq. &c.* apud *Dian tom 1. tract. de bulla cruc Fill. Bon l c. Benzon*, & denique *Card de Lugo d.* 20. *ſ.* 8. *num* 145. ex declaratione Vrbani VIII. Anno 1625. Similiter neque ſuſpenditur facultas conceſsa Epiſcopis per *Trid. ſeſſ* 24. *c.* 6. abſoluendi, & diſpenſandi cum ſuis ſubditis, in omnibus caſibus Sedi Apoſtolicæ reſeruatis, item nec diſpenſandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonii, aut petendi debitum, &c. quæ iur communi illis competunt, *Zerolla V. Annus S.* §. *Quintan. in append. t.* 8. *d.* 16.

2. Etſi probabile ſit, quod docet *Nauarr.* ſæpius lucri fieri poſse Indulgentias intra Iubilæum, extenſum ad duas ſeptimanas: contrarium tamen uerius eſt, quod *Congregatio Cardinalium* declarauit, ut habet *Bon.* ex *Suar. Sanch. d. 6. q. 1. p. 5, n.* 32. qui tamen affirmat, in anno ſancto poſse obtineri toties, quoties opera præſcripta præſtantur; idque ex declaratione Vrbani VIII.

3. Satisfacere tunc. 1. Qui Sabbatho ante primam Dominicam confitetur, ut habet *Laym. Bon.* & praxis fidelium, Item qui confitetur, & communicat ultima Dominica, claudente Iubilæum. Cætera tamen opera debere fieri ante, & quidem intra unam hebdomadam, docet *Card. de Lugo d.* 27 *num.* 105. contra *Bonac. q. 1. p. 5.* 2. Qui ordinem

inter

inter opera præscripta non seruauit. 3. Si quis intra illud tempus cęperit confessionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longius, potest tunc absolui à reseruatis & commutari vota: postea verò extra tempus Iubilæi absolui ab omnibus, etiam quæ oblitus est, reseruatis, ac in oblitis etiam dispensari: immo potest postea omnia facere Confessor finita confessione, quæ ante: quia cępta causa manet potestas delegati, donec finiatur. Ita Sà, Less. l. 2. c. 40. dub. 16. Bonac. Laym. Sanch. lib. 4. cap. 54. Dian. t. 2. misc. R. 11.

4. Qui neglexit lucrari Iubilæum in patria, potest alibi, dum ibi durat, lucrari. Sanct. Vgol. Dian. p. 3. t. 4. R. 151. Imo etiam in patria, si tempore publicationis ex inuincibili ignorantia notitiam illius non habuit. Botten. Dian. l. c.

5. Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Iubilæa, quorum singula confessionem, & communionem requirunt, non opus est bis confiteri, & communicare, dummodo perseueres in gratia: alia tamen opera reperenda sunt. Tur. p. 2. d. 32. d. 64. v. Dian. p. 4. t. 4. R. 166.

De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ. *Cap. II.*

Dub. I. Quid sit Minister?

RESp. Est Sacerdos approbatus ab Episcopo, (saltem respectu sæcularium) & habens iurisdictione. Est certum. Ratio primæ partis sumitur ex Ioannis 1. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c.* Ratio secundæ sumitur ex Trid. sess. 23. cap. 15. de reform. vbi decernit, nullum posse audire confessiones sæcularium, nisi habeat beneficium parochiale, vel approbationem ab Episcopo. Addidi, *respectu sæcularium*: quia circa confessiones regularium, Concilium nihil videtur mutasse: unde ii cuiuis, etiam non approbato,

 quem

quem Prælatus præfecerit, possunt confiteri; intellige, quantum est ex vi Concilij; quia Gregorius XV. statuit, vt Monialium Confessarius ab Ordinario approbetur. Ratio tertiæ partis ex *Florentino* & *Trid. l. c.* quia absolutio est actus iudicialis, qui requirit subditos. Vnde resolues.

I. Nullo casu, vel dispensatione, hoc Sacramentum validè administratur à non Sacerdote.

II. Vbi *Tridint.* est receptum (secus alibi) nullus Sacerdos, etiam regularis, validè absoluit, nisi sit approbatus, vel Parochus; cui non solum intra, sed etiam extrà diœcesim suam, validè delegatur iurisdictio, potestque eligi in Confessarium, ab omni habente potestatem eligendi, quamdiu tamen retinet Parochiam. Ita *Fill. tom.* 1. *t.* 7. *Fagund. Suar. Dian. p.* 3. *t.* 4. R. 146.

DVb. II. *Quid sit approbatio, & à quo petenda?* Resp. I. Approbatio non est collatio iurisdictionis, sed tantum publicum iudicium de aptitudine personæ, ad audiendas confessiones, essentialiter præ-requisitum (supposito iure Tridentini) ad iurisdictionem recipiendam. Ita *Sanch. lib.* 6. *de mat. d.* 28. & *alij.* Vnde resolues.

I. Etsi Doctores, & Licentiati, hoc ipso quod promouentur, censeantur, secundum quosdam, approbati à Papa, vt notat *Sà V. Confessor:* probabilius tamen est, quod ipsi etiam egeant approbatione, licet non deceat, vt ipsi, vel Lectores in Theologia, examinentur.

II. Etiam Parochus, qui reliquit beneficium parochiale debet approbari, si velit audire confessiones.

III. Non requiri hanc approbationem, ad auditionem venialium, docet *Dian. p.* 2. *t.* 2. *misc.* R. 44. *ex Valero.* Et ratio esse videtur, quod approbatio tantum requiratur in ordine ad iurisdictionem; hanc autem quiuis Sacerdos pro venialibus, vti & mortalibus, à quibus ritè quis est absolutus, habet, collatam ab Ecclesia in ipsa ordinatione, ideoque ab iis absoluere possit, vt habet *Bon. d.* 5. *q.* 7. *p.* 2. *num.* 8. *Vasq. Suar. Cardin. de Lugo d.* 10. *s.* 3. *d.* 210.

d. 21. num. 1. vbi docet, ab Ecclesia in Trid. non approbatum reddi incapacem iurisdictionis, tantum in ordine ad mortalia, non prius confessa.

IV. Parochi non possunt asciscere cooperatores, nisi Parochus, vel approbatos, vt habet *Fagund.* p. 2. l. 7. num. 42. *Sancius, &c. ex declaratione Cardinalium* contra *Ledesm. & alios v. Dian.* p. 3. t. 4. R. 146. *& Bon.* d. 5. q. 7. p. 4. §. 1.

V. Qui habet potestatem eligendi Confessarium, non potest eligere nisi approbatum, vel Parochum.

VI. Ad approbationem non necessariò requiritur examen, modo adsit iudicium prudens de sufficientia *Kon. Laym.*

VII. Non sufficit approbatio petita, & negata; vt docetur communiter contra *Nauarr. Henriq. & Dian.* tom. 1. t. 2. R. 24. & si probabiliter cum prædictis docuerit *Kon. & Laym.* regulares Mendicantes, si ab Episcopo repellantur, cum manifeste idonei sint, & a Prælatis suis præsententur, posse nihilominus pro confessionibus sæcularium exponi, vt habetur *Clementina dudum*, §. *statuimus*, istis tamen priuilegiis *Trid. & Vrbanum VIII.* anno 1628. derogasse, notat *C. de Lugo de pœn.* d. 21. num. 29. & 51.

Resp. II. Approbatio petenda est ab Episcopo & quidem proprio, scilicet Sacerdotis, vt intelligunt *Suar. Kon. Regin. Fill. & alij*: vel (vt probabiliter vult *Vasq.*) pænitentis. Ratio, quia est actus iurisdictionis, vel saltem auctoritatiua declaratio; ergo debet fieri a superiore. Porrò nomine Episcopi, etiam intelliguntur Prælati, habentes iurisdictionem Episcopalem, vt quidam Abbates & Capitulum Sede vacante, non autem Prouinciales, aut Generales ordinum. Vnde resolues.

I. Religosi, etiam exempti, debent approbari ab Episcopo loci, in quo degunt: quia illius, quoad hunc actum, sunt subditi.

II. Episcopus in sua Diœcesi non potest ap-

probare Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi saltem ad tempus.

III. Episcopus potest approbare per se, vel Vicarium generalem, vel alios quoscunque deputatos; quia non est actus ordinis, sed iurisdictionis.

IV. Approbatio potest fieri, cum restrictione ad certum genus personarum, locorum, tempus, &c. *Nauarr. Suar. Vasq.* contra *Vegam*.

V. Episcopus peccat, si Sacerdoti (præsertim regulari) idoneo, sine causa sufficienti neget approbationem. *Bon Vasq a.3. d. 3. C. de Lugo d. 21. s. 3. n. 54. Sanch. &c.*

VI. Approbatio semel absolutè concessa, non tantum non extinguitur morte concedentis, sed nec reuocari potest, sine iusta causa: ex causa tamen v. g. mutatione morum, iudicii, &c. potest vt docet *Suar. Fill.* & alii. Quod si fiat absque causa rationabili. *Kon. Suar.* & quidam alii, censent, reuocationem esse nullam; alii illicitam tantum. *Fill. t. 7. c. 9. q. 12.* In dubio autem, an ex iusta causa reuocatio sit facta, præsumendum esse pro Prælato, docet *C. Lugo n. 67.*

VII. Ex iusta causa possunt, præsertim a successore Episcopo, ad examen reuocari, non tantum sæculares, sed etiam regulares. Docent tamen quidam, Mendicantes habere priuilegium, vt non possint reuocari ab eodem, à quo ante sunt approbati: sed contrarium docet *Suar. & C. de Lugo. d. 21. num. 61. & 62.*

VIII. An approbatus ab vno Episcopo, possit in alia diœcesi, sine noua approbatione recipere iurisdictionem, controuertunt DD. ac licet vtraque sententia olim videri potuerit probabilis, post decretum tamen Vrbani VIII. anno 1628. apud C. Lugo *disp. 21. sec. 2 n. 29.* negatiua omnino tenenda est. Vide *Aversam q. 16. sect. 8.*

DVb. III. *Quid, & quotuplex Iurisdictio Confessarij, & vnde eam habeat?* Respon. Est auctoritas aliqua in alium vt subditum, in quem in foro interno, accipit potestatem, distinctam à potestate

ordi-

ordinis, hæc enim datur per Sacramentum Ordinis, & omni Sacerdoti, nec tolli potest; illa per externam concessionem Ecclesiæ, nec omnibus sacerdotibus, potestque ab ijs tolli: ac nisi adsit, inualida est absolutio, ex *Trid. sess.* 14. *cap.* 7. Est autem duplex: Ordinaria, & Delegata. Ordinaria est, quam habent ij, qui ex ui proprii officii curam animarum habent, ut Papa, Episcopus, Parochus (huc reuocantur Archiepiscopi, erga subditos suorum Episcoporum, tunc tantum, quando actu uisitant) Archipresbyteri, Archidiaconi, Prælati religionum, Vicarius perpetuus Episcopi, uel etiam Parochi. Delegata dicitur, quæ legitimè datur ab habente ordinariam; idque uel tacitè, uel expressè, vt à Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo pro diœcesi, à Parocho pro Parochia. hoc discrimine, quod Papa possit dare inuitis Episcopis, & Parochis, non contra. Ac licet exterior iurisdictio exspiret morte delegantis, non tamen hæc interior, nisi successor reuocet, ut docet *Sanch Suar. Kon.* contra *Sylu.* & *Vasq. v.* Lavm *cap.* 10. *num.* 22. Porrò huiusmodi potestatem delegatam absoluendi quemcunque, à quibuscumque peccatis, in articulo, seu periculo mortis (hæc enim pro eodem sumuntur in iure; ut uid. *Dian. p.* 3. *tr.* 4. R. 57. 71. & 72.) habet ex iure communi quiuis Sacerdos, etiam excommunicatus, & degradatus, si alius desit; quod addo, quia præsente Parocho, uel proprio Sacerdote, id non posse, docet *Vasq. Bon. Kon. Regin. &c. commun.* licet contrarium probabile putet *Dian p.* 1. t. 5. R. 5. & *p.* 4. t. 4. R. 167. *ex Angel. Henr. Comit.* & Sà, confirmatque *Tamb. de exped. conf. l.* 3. *cap.* 7. Ex consuetudine, quiuis tolleratus absoluere potest à uenialibus, & mortalibus alias confessis. Ex priuilegio, Religiosi Mendicantes quosuis fideles absoluere possunt, iuxta tenorem suorum priuilegiorum. Ex concessione Ordinarii directa, quicunque Sacerdos approbatus, cui id ille committit. Denique ex indirecta is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium, quales sunt, 1. Ex iure, Episcopi

omnes,

omnes, & si sint tantum titulares; item superiores Episcopi, uel Archiepiscopi, &c. item Prælati iis inferiores exempti, ut Abbas exemptus (non tamen Abbatissa) Generalis, Prouincialis, Prior, (saluis tamen priuilegiis Ordinum.) Vide *Dian. p. 4. tr. 4. R. 1. & 2.* 2. Ex consuetudine, Cardinales (qui etiam domesticis de Confessore prouidere possunt.) item Pastores, immo multis locis, etiam cæteri Sacerdotes sæculares, ut docet *Valent. Sà r Suar. d. 27. s. 3.* Religiosi tamen tenentur eligere tales, quales illis permittunt statuta. Item Reges, & Principes, quorum tamen priuilegium ad familiam non extenditur; denique domestici Pontificis. 3. Ab homine eam habent, quibus siuè Pontifex, siuè Episcopus, siuè Parochus concessit. Vnde resolues.

I. Qui habet potestatem delegatam, non potest eam subdelegare alteri, cum diuersa sit potestas utendi iurisdictione, & eam delegandi. Excipitur 1. nisi hoc ipsum concessum sit, 2. nisi sit delegatus ad uniuersitatem causarum, ut u. gr. si cui committeretur officium Parochi absentis, uel minorennis: talis enim aliqua exercitia iurisdictionis, alteri, ex præsumpta uoluntate Ordinarii, subdelegare posset, non tamen integrum officium. Vide *Laym. hic 3. 5. t. 6.*

II. Cum iurisdictio respiciat subditos, exerceri in eos potest, tàm à delegato, quàm ordinario, quocunque loco fuerit, ut docet *Sanch. Henriquez, Suar. in 3. p. to. 4. d. 28. sess. 1. & 7.* & alii.

III. Probabile est, quod absolutus in articulo mortis, non teneatur se postea sistere superiori, uel alteri pro reseruatis, nisi hæc habeant annexam censuram, ut docet *Nauar. Suar. Merc. Fill. t. 7. c. 10. q. 6. n. 288. Bonas. d. 5. q. 7. p. 1. num. 13.* quia directè absolutus fuit, contra *Hurt. vid. Dian. p. 4. t. 4. R. 199.*

IV. Improbitas, aut inscitia proprii Sacerdotis, non dat iurisdictionem alteri, ideoque tali casu expectandum est, aut ad superiorem recurrendum. Si tamen ignorantia esset tanta, ut con-

fessio illi facta foret inualida, aut illicita, neque esset alius priuilegiatus, aut habens iurisdictionem, licere alteri confiteri, docet *Nauarr.* V*asq. in 3. p. t. 4. q. 93. a. 2. dub. 3. Hurt. d.* 10. *dis.* 15. *v. Dian. p.* 4. *tr.* 4. R. 201. *& p.* 8. *t.* 1. *R.* 86. *ex cap. placuit, de pænit. dist.* 6. Item licere, quando quis proprio non potest confiteri sine graui periculo, docet T*ol.* Sy*lu. & Medin.* qui idem concedit, quando proprius non vult, aut non potest audire, uel iniustè negat facultatem confitendi alteri, u. g. Parochus concubinæ. *Dian. p.* 3. *t.* 4. R. 79. *ex Henr. & aliis* 4. Verùm ista communiter refutatur ab aliis.

V. Etsi grauiter peccare posit proprius, si neget suis facultatem adeundi alterum, modo præsumere possit eos iustè petere: si tamen iniustè neget, probabilius videtur, eos inualidè ab alieno absolui, vt docet *Sotus.* S*uar.* L*aym.* & si non improbabiliter, *Syln. Henriq. Mai.* P*alud.* R*ichard* T*ol.* & Dia. *p.* 3. *t.* 4. *Resol.* 79. putant, quod validè, præsertim si sine periculo salutis, famæ, vel simili, non liceat suo proprio.

VI. Cum iurisdictio acquiratur ratione domicilii, vel quasi domicilii, vel etiam actualis habitationis; hinc ij, qui duobus locis habent domicilium, vel quasi, possunt vtrobique absolui, ut scholares, milites, mercatores; item vagi, & peregrini possunt absolui à Parocho loci, in quo versantur. Vide *Laym. hic Vasq.* &c.

VII. Validè absoluit is, qui audit confessiones, præsente, vel sciente, & non contradicente Ordinario, v. g. Episcopo, vel Parocho, cui constet eum aliundè non habere iurisdictionem: quia tunc præsumitur tacitè eamdare: sufficit enim, vt rectè docet F*ill. & Fagund. prac.* 2. *l.* 7. *cap.* 2. facultas interpretatiua, & præsumpta; modò præsumptio fundetur in signis, quæ indicent consensum præsentem, vt fit in casu posito (vti etiam v. g. si Parochus, qui iam absens est, alias significauerit id sibi gratum esse) nam existimatio de futuro consensu, vel ratihabitione, quod scilicet quando resciuerit, futurus sit contentus, non

suffi-

sufficit; quia consensus futurus non dat iurisdictionem pro tempore præsente, quo datur absolutio. Vide *Dian. p. 3. t. 4. Res. 68. Sanch. de matr. l. 3. d. 35. Bec. Kon.* qui addit, peccare, si de consensu dubitans incipiat audire.

VIII. Peccat, qui absoluit cum iurisdictione dubia, nisi necessitas vrgeat: qualis est v. gr. quia pœnitens diu non est confessus, vel debet communicare, nec alius adest: tunc enim licitè absoluit cum conditione hac, si possum, & cum onere (& si *Salas in 2. tr. 8. d. 1.* hoc onus non agnoscat) aliàs iterum confitendi habenti iurisdictionem certam. Expedit autem tunc veniale aliquod adiicere, à quo directè, & à cæteris indirectè saltem absoluatur. Ita *Regin. Suar. Kon. d. 8. dub. 6. num. 43.* Quod si tamen ex probabili ratione dubium resoluat (nimirum habere se iurisdictionem) & si cum formidine oppositi, absolutè absoluit licitè, vt docet *Suar. & Prep. C. de Lugo d. 19. num. 49.* tùm quia tunc practicè, & moraliter est certus; tùm quia Papa eo casu dat facultatem, vti & in sequentibus casibus. 1. Quando communi errore, v. gr. ob titulum coloratum, putatur aliquis esse Pastor, seu habere iurisdictionem, qui non est, ob censuram vel alium defectum. *Bon d. 5. qu. 5. §. 2. p. 3. num. 11. Dia. p. 3. t. 4. R. 22.* Quod etiam, si desit titulus coloratus, probabile esse docet *Dia. p. 3. t. 4. R. 122. ex Pontio, Molfes. & Sanct.* Item *p. 2. t. 2. misc. R. 43.* si quis bona fide tali confiteatur: verum id communiter ab aliis negatur. 2. Cum quis ex consuetudine, præscriptione, aut bona fide absoluit, aut nescit potestatem suam reuocatam, vt habet *Sylu. Nau. Henriq. Mald. in 2. p. q. 19. a. 5. Sanch. 1. mor. l. 1. cap. 9. num. 35. Sal Vasq. v. Dia p. 1. t. 13. R. 1.* 3. Quando secundum probabilem sententia iudicatur quis habere iurisdictionem, & Sacerdos sequitur fauorabilem. *Bon. l. c.* Quia quando communis est error, Ecclesia dat iurisdictionem, propter publicam vtilitatem. Vide *Suar. Dian. ll. cc. C. Lugo d. 19. num. 28.*

IX. Nemo tenetur vnquam Parocho confiteri ne

ne quidem in Paschate. *Lugo d.19. s. 2. num. 28. & e. cum Dia. p.8. t.1. R.88.* Quare Parochi frustra nolunt, vt Parochiani confiteantur Mendicantibus etiam in Paschate, cum habeant priuilegium pro omnibus Christifidelibus. *Suar. Kon. Henr. Regin. Zerola cap. 15. q. 3. & communiter apud Bon. d. 4. q. 1. s. 2. p. vlt.* adeo vt qui docent, confessos Regularibus, etiam in Paschate, teneri iterum eadem confiteri suo Parocho, fiant suspecti de hæresi. *Dia. p. 4. t. 8. R. 102. & alii.* Vi tamen huius priuilegii, non possunt absoluere eos religiosos, aut religiosas, qui non habent facultatem extra suum ordinem confitendi, vt ex communi notat *Rodriq. & Comp. priuil. Societatis, V. absolutio, §.1.* & ex iis *Laym. hic.* Quia priuilegio generali non censetur derogari consuetudini, vel statuto particulari, nisi id exprimatur. Vsus tamen fert, vt regulares peregrinantes, ex præsumpta voluntate superiorum, si ordinis socium non habeant, a quouis alio, etiam sæculari, absoluantur, exceptis reseruatis: in quæ si religiosi Societatis extra domicilium incidant, videantur ordinationes Præp. Generalium, *cap. 6. num. 6. & Laym. hic.*

X. Quod si Superiores Regularium Monialibus sibi subiectis (idem est de Monialibus subiectis Episcopo) non concedant aliquoties in anno alium Confessarium, potest & tenetur illis eum dare Episcopus, quod si nec is faciat, ipsæ eligere possunt. *Quintan. t. 3. s. 26. ex* Declaratione *Cardinalium apud Barbos.*

DVb. IV. *Quid sit reseruatio Casuum, & quis habeat potestatem reseruandi, & absoluendi ab iis?* Resp. 1. Reseruatio hæc, est negatio iurisdictionis circa aliquod peccatum. Ac certum est in Ecclesia potestatem esse, quædam peccata reseruandi, à quibus inferiores Confessarii non possint absoluere, vt sic subditi melius dirigantur, & absterreantur à peccatis, quorum difficilem remissionem vident, quanquam nisi graues causæ sint, non debeat quiuis, neque qui potest, quiduis facilè reseruare, neque difficultes veniam dare absoluendi à reserua-

seruatis; ne alioqui cedat in destructionem, quod debebat in ædificationem. Porrò etsi quiuis Ordinarius potestatem habet reseruandi, in Parochis tamen consuetudo eam abrogauit. Vide *Suar. d. 30. s. 5. Card. de Lugo d. 15. s. 6. §. 3.* Vnde resolues.

I. Cum non sit obligatio confitendi venialia, ea frustra reseruantur (etsi fortasse possint, saltem à Papa), ideoque sola mortalia, eaque nonnisi externa, grauiora, opere consummata, prudenter reseruantur. Vnde Clemens VIII. statuit, vt Prælati religionum, siquidem velint, vndecim tantum casus reseruata possint, nec plures sine consensu Capituli generalis pro tota religione, vel Capituli prouincialis pro prouincia. Quod tamen de culpa tantum, & non censuris intelligendum est: potest enim Prælatus aliquid præcipere, suo excommunicatione sibi reseruata. Casus autem Clementis sunt sequentes.

I. Apostasia à religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna, ac furtiua è monasterio egressio. 3. Veneficia, incantationes, & sortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale. 5. Furtum mortale de rebus monasterii. 6. Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus. 7. Iuramentum falsum in iudicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fœtus animati, etiam effectu non secuto. 9. Occisio, vel vulneratio, seu grauis percussio cuiuscunque personæ. 10. Falsificatio manus, vel sigilli officialium monasterij. 11. Malitiosum impedimentum, retardatio, aut apertio literarum à superioribus ad inferiores, vel contra.

II. Is, qui confitetur reseruatum, mittendus est ad superiorem, suadebit tamen charitas, immo aliquando coget, vt ipse Confessarius, tacita persona, & casu, à superiore veniam petat absoluendi. Quod si superior adiri non possit, & sit causa vrgens v. g. timor infamiæ, vel scandali, ex omissione confessionis, vel communionis, tunc potest inferior absoluere à reseruatis, cum onere, vt Pœ-

nitens ſe poſtea ſuperiori ſiſtat. Quod etiam verum eſt quamuis caſus cenſuram reſeruatam annexam habeat. Porrò eo caſu peccata non reſeruata tantum confiteri, ſufficere putant probabiliter *Sotus*, *Cordu-ba*, & *Gab. Anton. Palaus*, *Dian. to. 2. t. 4. R.* 104. & *Card. de* Lugo *d.* 4. *de Euch. num.* 86. non improbat D. *Thom.* tamen *Suar. & alij comm.* docent omnia eſſe confitenda: quod tutius eſt.

III. Si ſuperior iniuſtè neget facultatem abſol-uendi à reſeruato, poſſe ab alio Confeſſario, etiam directè abſolui; affirmat *Henriq. & Dia. p.* 2. *t.* 4. R. 29. eſſe probabile. Sed rectius negat Lay*m. lib.* 3. *tr.* 6. *c.* 13. *C. de Lugo d.* 20. *n.* 188.

IV. Peccant ſuperiores, 1. ſi ſine iuſta cauſa difficiles ſe præbeant in concedendis licentiis pro abſolutione reſeruatorum. *Quintan. t.* 3. *ſing.* 13. *ex Tegund.* Kon. *& ali s* 10. Etſi ex negatione timeatur graue ſubditi detrimentum, peccant contra charitatem, & iuſtitiam. *Lugo* Dia. *p.* 6. *t.* 6. R. 56.

V. Si Superior Confeſſario Regularium ad hoc deputato neget facultatem abſoluendi. Confeſſarius autem iudicet debere concedi, poteſt is pro iſta vice abſoluere. *Auerſa quaſt.* 17. *ſect.* 5. *C. de Lugo d.* 20. *ſ.* 4. referens ſic declaraſſe Clementem VIII. haberique in quarto tomo Bullarii, bulla 26. Vrbani VIII. & *Quintan. t.* 3. *ſ.* 11. dicens non eſſe dubium ea de re: additque ex aliis 7. probabile eſſe, idem poſſe, ſi viro religioſo pio, docto, & prudenti (licet non ex deſignatis de facto) neget, *Dian. p.* 3 *t.* 2. *R.* 126. *p.* 6. *t.* 6. R. 56. & *p.* 9. *t.* 3. R. 15. *ex* Pelizario (qui vult idem eſſe, ſi pænitens ipſe petat) & aliis. Immo *Quintan. l. c.* cenſet probabile, quod idem fieri poſſit, ſi Superior adiri nequeat, & vrgeat tempus celebrationis, vel communionis, *v. gr.* quia ſine nota non poteſt abſtinere, cum alii omnes communicent. *Ibid. ex* Trullen. & *alijs* 6. Denique *Dian. p.* 3. *t.* 2. R. 126. notat *ex Suar. de relig. tom.* 4. *l.* 2. *cap.* 19. Regulares ſemel ſine licentia ſuorum Superiorum poſſe abſolui à reſeruatis, puta eos, qui adhuc, & quatenus hoc priuilegium commune habent cum FF. Minoribus,

quorum id esse testatur *Eman. Rodriq. to. 1. qq. Regul. q. 62. artic. 6.*

VI. Nihilominus certum est, posse aliquando Superiorem iustis de causis negare facultatem, & cogere subditum, vt ad se veniat. *C. Lugo l. c.* Nam si ex casu reseruato graue scandalum, vel damnum communitatis timeatur, potest Superior negare absolutionem, donec pœnitens per se, vel confessarium Superiori det sufficientem notitiam ad illud euitandum; aliàs non est satis tutus, nec dispositus ad absolutionem. Quare si Confessarius eo casu vrgeat absolutionem, debet is attendere, vt pœnitens obligationi suæ satisfaciat in adhibendo remedio communi malo, vel damno, si sit eius periculum: quia nisi hoc faciat; non potest absolui, non ex defectu iurisdictionis: sed quia non est dispositus. Ad hoc tamen requiritur, vt & obligatio pœnitentis certa sit, & alia remedia adhiberi non possint. *Suar. to. 4. de rel. l. 8. c. 5. num. 10.*

VII. Peregrinus, quoad reseruationem, iudicandus est iuxta diœcesin, in qua versatur; in qua quæ reseruata sint, discant Pastores ex Agendis, aut consuetudine.

VIII. Superior auditis solis reseruatis, potest ab ijs absoluere, & reliqua inferiori committere, ex causa vrgente: qualis tamen non est multitudo negotiorum, vt docet *Suar. Fernand. & Fill.* sed alia grauior: tùm quia etiam occupatissimus potest dare facultatem adeundi alterum, cum onere postea comparendi; tùm quia integritas confessionis est de iure diuino.

IX. Qui à superiore absolutus est à reseruatis, potest ab ijdem postea absolui à quouis, quia non sunt amplius materia necessaria Confessionis.

X. Qui bona fide confitetur, nesciens suum casum esse reseruatum, vel Sacerdotem carere potestate circa illum, validè quidem absoluitur, cum onere tamen comparendi. *Prop.* Similiter si Confessarius probabiliter credit non esse reseruatum

natum (esto reuera sit) ualet absolutio. Less. Dia. p. 9. t. 9. R. 29.

XI. Qui confitens habenti potestatem ordinariam, delegatamue in reseruata, oblitus est inculpabiliter reseruatum, potest illum postea confiteri etiam inferiori, & absolui. Quod etiam ualet, saltem si prior habuerit potestatem ordinariam, etiamsi prior absolutio ob indispositionem, uel alium defectum pœnitentis, inualida fuisset. Ratio, quia is intendit absoluere quantum potuit; ergo saltem sustulit reseruationem, quod fieri potuit absque Sacramento. Vide *Prap in 3. p. quast. 9. d. 4. num. 24. Merat. tom. 3. d. 30. s. 3. Dian p. 4. t. 4. R. 124.*

Resp. II. A reseruatis absoluere potest, 1. ipse reseruans. 2. Eius in spirituali iurisdictione superior. 3. Cui ipse delegauit. 4. Sacerdos inferior, quando superior adiri non potest, u. gr. à reseruatis Papæ, absoluere potest Episcopus eos, qui Romam ire non possunt.

Resp. III. Extra periculum mortis, de quo uide dicta *dubio superiore*, nullus inferior per se, & directè, absoluere potest, nisi ex iure, uel priuilegio concedatur.

Dicitur I. *Per se*: quia de indirectâ, & per accidens, colligitur ex dictis.

Dicitur II. *Nisi &c.* quia à casibus Papalibus absoluere potest Episcopus per se, uel Vicarium, quando sunt occulti, ut docet *Nauar. c. 27.* Vnde resolues.

Per Bullam Cruciatæ quomodo, & quando liceat eligere sibi confessarium, qui absoluat à reseruatis, uidendus est *Ludon à Cruce de exposit. Bulla Cruc. Ios. August. breu not. de sacram. Confess. Franc. Lardi. Sec. I. de Bull. Cruc.*

Mendicantes ex ui iuris communis non possit absoluere a reseruatis Episcopo: quia ut sic non habent potestatem maiorem Parochis; & priuilegium, quod circa hoc habuerunt, sublatum est decreto Vrbani VIII. Anno 1628. Excipit tamen *Auersa cum Dia. p. 8. t. 7. Res. 71* eos casus, qui Episcopis

scopis à iure tantum reseruantur. Immo *Quintan. to. 1. r. 3. s. 14.* affirmat, regulares adhuc posse absoluere sicut ante decretum, eo quod hoc in Prouinciis non sit promulgatum, quod *Dian. p. 9. t. 6. R. 51.* non audet probare, nisi ad Episcopum non pateat recursus, tunc enim ab ipsis reseruatis posse absoluere, sicut possent à Papæ reseruatis. *Gran. Dian. p. 5. t. 14. R. 58.* vide etiam *Prapos. q. 19. d. 1.* Vide *Ludou. à Cruce de Bulla Cruciata disput. 1. cap. 3. dub. 5.*

Resp. IV. Si Confessarius dubitet, an pænitens lapsus sit in mortale reseruatum, si quidem dubium sit positiuum, potest (sequendo opinionem probabilem, & iudicando probabiliter non esse reseruatum) absoluere. Si verò dubium sit negatiuum, posse absoluere negant aliqui, vt *Arm. Corn. &c.* Probabilius affirmant *Suar. Fill. Henriq. Hurt. Bonac. Card. de Lugo d. 20. s. 2.*

DVb. V. *Quod sit officium, & obligatio Confessarii?*

Confessor dulcis, affabilis atque suauis,
Prudens, discretus, mitis, pius, atque benignus.

S. Th. in 4. dist. 17.

Resp. I. Munus Confessarii est, absoluere dispositum, & non alium: item curare rectitudinem istius iudicii, præsertim quando cœptum est; & reos iuuare, ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi, ne sit iniurius pœnitenti. Ratio secundi, ne fiat sacrilegus. Ratio tertii est eadem: & quia debet curare, vt absolutio sit efficax. Vnde resolues.

I. Etsi interdum vtiliter differatur absolutio, etiam eius, qui potest licitè absolui: id tamen raro, nec ferè, nisi de pœnitentis consensu faciendum; quia potest urgere in graue eius periculum, vel damnum. Vide *Dian. p. 1. t. 4. R. 35.*

II. Absoluendus est, qui adhæret sententiæ probabili; quia est dispositus.

III. Moraliter ei constare debet de bona dispositione pœnitentis, aliàs absoluendo peccabit mortaliter.

IV. Non licet absoluere, 1. Qui nullam præbet materiam: qualis tamen non est, qui post absolutionem mox confitetur, cuius erat oblitus, 2. Qui cum possit, non est paratus restituere, & proximas peccandi occasiones fugere. Vide *Nau. cap. 15. Suar. d. 32. s. 2.* 3. Ignorantem ea, quæ omnes scire tenentur, u. gr. decem præcepta, & quæ ad fructuosam confessionem, & communionem spectant: unde talis communiter prius est instruendus, vel alio mittendus ad instructionem. Vide supra *l. 2. t. 1. cap. 1.*

V. Rudiores ordinariè iuuandi sunt, nisi sint incapaces instructionis; vel ob pœnitentium multitudinem fieri non possit, nec uideatur expedire, ut dimittantur; uel sint peregrini, qui mox communicare, & abire debeant: tunc enim, si alioqui bona fide agunt, & temporis angustiæ, uel pœnitentium multitudo, longum examen, vel instructionem non permittat, sufficere aliquando integritatem formalem, docet *Laym. cap. 13. num. 10.* qua scilicet, auditis aliquibus peccatis, absoluatur, cum onere redeundi ad confessionem pleniorem.

VI. Si Confessarius notet pœnitentem ignorare aliqua necessaria ad hoc sacramentum tenetur eum instruere, & admonere officii, quantum fieri potest; u. gr. si nesciat illa, quæ necessitate medii sunt ad salutem necessaria debet ea docere: item obligatos ad ponendum odium, ad restitutionem honoris, famæ, aut honorum, aut ad occasionem peccatorum tollendam, aut amouenda, vel reparanda scandala, aliaue damna, quæ intulit; aut ad corripiendos delinquentes, iuuandos indigentes, ad denuncianda delicta, uel delinquentes in præiudicium communitatis, uel innocentium, & denique si quam censuram incurrerit, &c. tenetur ea de re monere, & hortari ad satisfactionem, quam si recusent, negare absolutionem: quia alioqui se ipsorum criminum participem, & sacrilegii reum faciet. *Auersa q. 16. s. 12.*

VII. Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vinci-

uincibili, & mortaliter culpabili, est in malo statu; quia aliàs nec ipsi, nec Sacramento consulet, cum pœnitens sit indispositus. Si uerò ignorantia sit inuincibilis, u. g. si bona fide teneat rem alienam, aut sit in matrimonio irrito, tenetur quidem monere, & instruere, quando speratur fructus, nec timentur incommoda grauiora: quæ si prudenter metuantur, aut fructus non speretur, non tenetur, immo non potest: (excipit *C. de Lugo de poen. d. 22. num. 24.* nisi silentium officiat bono communi) quia debet bonum pœnitentis procurare, ac consequenter licitè etiam suadet, ut secundum suam ignorantiam operetur; u. g. Caiæ, ut reddat debitum Titio, quem inuincibiliter credit suum esse maritum, cum non sit. Vide *Sanch. l. 2. de matr. d. 38.* Nec obstare, etiamsi sit in præiudicium tertii particularis, ait C. *Lugo*, & *Tambur. exped. conf. l. c. cap. 4.* Hinc si Confessor præuideat pœnitentem non restiturum, si ipsi detegatur nullitas tituli, quem pro se esse putet, non esse illi talem nullitatem à Confessario non interrogato detegendam. Quod si tamen pœnitens ipse dubitet, ac roget, tenetur dicere ueritatem, quia tacere, esset errorem approbare, prudenter tamen non plus dicendo, quam rogatur, u. g. si roget Titius, an post uotum simplex castitatis matrimonium contractum ualeat, possitque ac teneatur reddere debitum, respondeas, quod sic, tacendo obligationem non petendi debiti. Vide *Laym. hic, & Card. de Lugo loco cit.*

VIII. Quando Confessarii Principum, Prælatorum, aliorumque Magnatum, sciunt ipsos non satisfacere officio, u. gr. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleemosynas ex bonis Ecclesiasticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confessarius monere pœnitentem de sua obligatione; alias si absoluit, suis humeris peccata illa imponit, & cœcus cœcum ducens, ambo in foueam inferni cadunt. Ratio, quia in talibus rarò est ignorantia inuincibilis: rarò item contingit, ut illa

secum

secum non adferant scandalum in subditis, æstimantibus illa licere; uel certè non afferant damnum commune. Si tamen uideat ignorantiam esse inuincibilem, neque ex illa sequi scandalum, aut damnum commune; contra verò admonitionem fore in maius malum pœnitentis, aut allaturam scandala, uel incommoda, potest, secundum paulò ante dicta, dissimulare, nisi interrogetur. Ita *Card. de Lugo d. 22. n. 37.*

X. Si etiam pœnitens tenetur (licet sub peccato mortali) ad aliquid adeò difficile, vt non reciperetur tunc æquo animo accepturus, & alia uice melius suscepturus, posset prudens Confessor tunc illum relinquere in bona fide excusante à peccato, & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus à confessione abstineat grauiusque detrimentum incurrat. *Tamb. c. 14. C. Lugo d. 22. s. 2. num. 27.*

X. Minùs rectè dispositus excitandus est ad dolorem, & propositum emendationis, proposita peccati fœditate, bonitate Dei, & periculo damnationis, &c. Item remedia opportuna præscribenda contra peccata futura.

Resp. II. Vt Confessarius licite hoc Sacramentum administret, debet esse in gratia, alioqui peccabit mortaliter: item debet esse talis, ut per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior constat ex dictis *de sacram. in genere*. An uerò audiens plures una quasi uice mortali, tot numero peccata committat, alii negant, ut *Rodriq.* alii affirmant, ut *Bon.* hic. Pars posterio patet. Vnde resoluitur hic Casus.

Confessor conscius sibi peccati mortalis, tenetur antequam audiat, uel saltem absoluat pœnitentem, ipse confiteri, uel conteri de suo peccato. Si tamen uocatus improuiso ad moribundum recolligere se tàm subitò non possit ad contritionem eliciendam (uel bona fide putet se elicuisse) non peccat absoluendo. *Præp. Card. de Lugo, Tamb. l. 3. cap. 2. §. 3.*

Resp. III. Si malè absoluit, committendo de-

fectum essentialem, v.g. si non protulit formam,
vel absoluit a reseruatis, uel non subditum, tene-
tur inducere ad repetendam confessionem, si si-
ne scandalo, infamia, fractione sigilli, & nocu-
mento suo possit: si minus, non tenetur. Si non
absoluit à censura, potest ab eadem (si, vel quan-
do habuerit potestatem) absoluere absentem.
Bon. de cens. in commun. d. 1. q. 3. p. 6. ex Suar. Fill. tr.
81. c. 10. q. Regin. Nau. Rodriq.

Si non interrogauit sufficienter numerum, spe-
ciem, vel alias circumstantias, regulariter a[illegible]ni-
hil tenetur, nisi ad pęnitentiam agendam: mone-
re enim extra confessionem non debet, cum iudi-
cium sit finitum. Si tamen redeat ad confessionem
idem pęnitens, debet moneri de defectu commisso;
quia alioqui hæc confessio non erit integra, cum
quædam non sit debite confessus.

Dixi, *si non interrogauit*: quia si positiuè dixit,
non teneri confiteri numerum, species, &c. de-
bet monere si sine graui scandalo, & detrimento po-
test; quia est causa, quod alter præceptum graue
(scilicet confitendi illa peccata) violet. *Card. de*
Lugo d. 22. s. 3.

Si neglexit monere de restitutione, moneat, si-
quidem commodè potest (vel in confessione, vel
extra, obtenta prius ab ipso venia; ea verò ne-
gata ad nihil vltra teneri, docet *Tambur. l. 3. cap. 8.*
ex Sanch. contra *Suar.*) quia tenetur ex charitate;
si non commodè potest, Deo commendet. *Laym.*
l. 5. t. 6. cap. 9. Henriq. Suar. Sylu. Mercer. in 3. p. q. 9. a. 1.
Dian. p. 4. R. 198. & p. 3. t. 4. R. 109. Quod si tamen
ex graui, seu mortali culpa, contra ius alterius,
dixisset, eum non teneri ad restitutionem, vel ali-
ter, v. g. opinionem falsam persuadendo, esset
causa efficax, cur non restituat, vel aliunde detri-
mentum accipiat ipse, vel alius; tenetur ipsemet
restituere, nisi moneat tempestiuè, priusquam
pænitens fiat impotens; quia actione sua fuit in-
iusta causa damni. Si vero sine graui culpa id fe-
cit, tenetur nihilominus monere pęnitentem, si
commodè potest; alioqui ipse obligabitur, sicut

casu priore. Si non commodè potest, excusabitur. Vide *Suar. Kon. d.8. dub. 17. Bonac. Dian. tom. 1. tract. misc. R. 1. Card. de Lugo d. 22. sect. 3. n. 61.* & supra *lib. 3. tr. 5. c. 2. dub. 1. a. 2. casu 12.*

Quæres. Quæ, & quanta sit obligatio Confessarii audiendi pænitentes?

Resp. I. Quiuis Sacerdos, etiam simplex, quando non est alius paratus, tenetur in extrema necessitate, ver. gr. in periculo mortis audire, & absoluere volentem confiteri. Ratio est lex charitatis.

Resp. II. Parochus, & quiuis Sacerdos curatus tenetur audire confessionem sui subditi non tantum in casu necessitatis, aut præcepto confessionis vrgente, sed etiam (saltem per se, vel alium) quoties pænitens id rationabiliter petit; v. g. si sit in graui aliqua difficultate spirituali, vel velit promereri Iubilæum, &c. Quia tenetur eius bonum spirituale promouere. *Suar. Vasq. Lugo, &c.* Si tamen nimis frequenter, vel intempestiue peteret, excusaretur. *Auersa q. 16. s. 11.* Quod si etiam semel tantum, vel bis negaret, aut differret, non peccaturum grauiter, ob leuitatem materiæ, docet *Suar.* contra *Bonac.* admittitque *Auersa loco c.* si non petat ex vrgenti occasione, ver. gr. solennis festi, &c.

Resp. III. Quotiescunque pænitens ex mera deuotione vult confiteri, Parochum teneri illum audire, contra *Sylu. Regin. &c.* docet *Azor, Suar. Kon. Bon. Molf. Lugo &c.* Sed rectè limitat *Auersa l. c.* si non adsint alii Confessarii delegati, & Parochus non legitimè impediatur.

Resp. IV. Reliqui Sacerdotes, per se loquendo, non tenetur audire confessiones; si tamen audire cœperint, tenentur absoluere, nisi quid obstet, neque possunt remittere ad alium. Quia pœnitens eo ipso habet ius ad absolutionem, nec potest fructu, & gratia sacramenti priuari. *Auersa l. c.*

DVb. VI. *Quæ scientia, & prudentia requiratur in Confessario?* Respo. I. Vt Sacerdos ritè absol-

uat, debet, quantum moraliter fieri poteſt, omnia peccata pænitentis intelligere; quia alioqui is fruſtra teneretur recenſere. Vnde reſolues.

I. Peccat, qui abſoluit eum, cuius peccata per negligentiam non ſatis intellexit; quia fert ſententiam incognita cauſa. Validam nihilominus eſſe abſolutionem, ſiue propter ſomnum, &c. vt dictum ſupra *cap. 1. dub. 3. a. 4.* ſiuè propter cantum, vel linguam impeditam pænitentis (ſine huius tamen culpa) aliqua non intellexerit, docet *Dia. 3. p. t. 4. R. 109. & p. 4. t. 4. R. 198.* Item *Laym. l. 5. tr. 6. cap. 9. ex Henriq. var. Sylu. Merc. in 3. p.* eo quod eſſentia, & effectus Sacramenti conſiſtere poſſit, abſque integra, & ſpecifica peccatorum explicatione, ſi ſine culpa pænitentis omittatur. Vide *Dian. ll. cc.*

II. Si tamen pænitens poſt confeſſionem intelligat, vnum, vel plura mortalia non fuiſſe intellecta, debet ea repetere in ſequenti confeſſione, ſiue apud eundem, ſiue alium Confeſſarium. *Laym. Dian. ll. cc.*

III. Confeſſarius abſoluens ex ignorantia quem abſoluere non poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantia eorum, quæ ad officium ſuum ſpectant; & indebitè abſoluendo. *Tanner. in 1. 2. d. 4. q. 9. dub. 1. n. 12. C. de Lugo d. 16. ſ. 4. n.* 185.

Reſp. II. Vt Confeſſarius validè abſoluat, requiritur, & ſufficit cognoſcere peccata, ſaltem ſub confuſa ratione peccati. Vt verò licitè, requiritur ea ſcientia, vt poſſit ferre prudens iudicium, in hoc foro. Ideoque ſcire debet. 1. Quæ ſint mortalia, quæ venialia, ſaltem ex genere ſuo. 2. Species & circumſtantias neceſſariò explicandas. 3. Spectantia ad reſtitutionem bonorum, & famæ. 4. Caſus reſeruatos, & excommunicationes ſaltem communiores. 5. Cenſuras, & irregularitates communiores, pro Sacerdotibus. 6. Requiſita in pænitente ad bonam diſpoſitionem. 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primò, ſufficere, ſi ea ſciat mediocriter, ita vt

ſal-

saltem norit prudenter de omnibus dubitare, & doctiores se, vel libros consulere.

Secundò, maiorem, minoremue requiri, ac sufficere scientiam, pro diuersitate locorum, & pœnitentium. *Bon. d.5.q.7.p.4.§.2.*

Tertio, grauiter peccare tùm eum, qui sine sufficienti scientia huic muneri se ingerit; tùm eum, qui talem sine necessitate constituit, aut cum possit corrigere, tolerat. *Laym. l.5.c.13. Bon. l.c. C. de Lugo*

Vnde resolues.

I. Si pœnitens aduertat, Sacerdotem non percipere peccati grauitatem, tenetur illum monere se peccasse mortaliter.

II. Qui sciens prudens confitetur ei, quem scit suam conscientiam diiudicare non posse, tenetur confessionem repetere apud peritiorem; quia grauiter peccauit sic confitendo.

Resp. III. Prudentia requiritur, tùm in instructione, monitione, curatione pœnitentis; tùm in interrogatione. Et quidem si prudenter iudicet integrè esse confessum, v.gr. quia benè instructus potest, & solet adhibere diligentiam debitam, non tenetur quicquam interrogare; aliàs tenetur, vt habet communis. (*Dian.* tamen *p.2.t.15. R.7. ex Nauarr. & Valero* negat esse mortale, non examinare aliquam circumstantiam ex obliuione. Vide etiam *C. de Lugo d.22.*) quia tanquam Iudex debet curare integritatem iudicii, & tanquam medicus, vt morbi, & vulnera perfectè detegantur: cauendo interim, 1. Ne examen sit curiosum, de non necessariis, vnde Confessarii existimatio, Sacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. 2. Ne sit indiscretum, vt v.g. de ijs, quæ moraliter certum est à tali non solere committi; vel ex quibus discat peccare pœnitens, vel de inuerecundis inuerecundè, vel de numero nimis anxiè, si ex dictis probabiliter æstimari possit. 3. Ne sit intempestiuum; & sinatur prius se explicare quantum potest, ne importunitate terreatur. Quod verò quidam monent, expedire, vt pœnitens inter confitendum non interrumpatur, id *Cardin. de Lugo*

d. 22. num. 15. vniuersim non probat, præsertim, si confessio non sit breuis; quia facilè aliqua excidunt memoria. Vnde resolues.

I. Si Sacerdos aduertat, pænitentem, etiam post sufficientem diligentiam, peccatum aliquod, aut circumstantiam necessariam, omittere, probabilius, ac verius est, per se loquendo, tenere interrogare, &si negat *Sà, V. Confessor, & Medin.* doces, si diligenter examinata conscientia, vnius sit oblitus, non teneri Confessarium illud reuocare in memoriam, nisi cedat in damnum proximi: quod *Vasq. qu. 3. dub. 7. num. 3.* videtur dicere esse probabile: verum alii reiiciunt. Vide *Card. de Lugo d. 22.*

II. Etsi Confessarius, cui euidenter constat peccatum pœnitentis, quod tamen ipse negat, non debeat illum absoluere; quando verò ex aliorum relatione, vel suspicione id habet, standum sit pænitentis confessione, cui in hoc foro, tàm pro quam contra se fides habetur (*Suar. tom. 4. d. 32. f. 3. Fagund. p. 2. l. 6. c. 4. nu. 38.* citati à *Dian. p. 3. t. 4. R. 105.*) in vtroque tamen casu prudentis Confessarii est, 1. Cautè & à longè, tùm propius interrogare. 2. Si nihilominus neget, prudenter iudicare, an non potuerit obliuisci, vel confessus esse alteri, vel putare non esse peccatum, vel simili de causa excusari, itaut debeat absolui. *Dian. l. c. ex Sylu. Nauar. Tol. &c.* 3. Si peccatum illud norit ex confessione complicis, non vti illa scientia, nisi in genere, quærendo an non aliud conscientiam grauet, & excitando ad maiorem contritionem, ob periculum indirectæ reuelationis; aut &si complex dederit veniam, ob periculum scandali. Vide *Laym. c. 14.*

III. Interrogationes in materia castitatis, debent esse paucæ, & cautæ, ne vel occasionem det inuestigandi, aut traducendi confessionem, aut ignorantem doceat, aut offendat, aut se, vel illum periculo exponat. Ac si hæc timeat, potius pati debet aliquid deesse integritati materiali. Et quidem si in hac materia negantur cogitationes

non

non opus est progredi ad opera: rudiores tamen cogitationes negant, verba & opera rogati fatentur; quod illas non æquè agnoscant, aut aduertant. Vide *Laym. hic c.* 13. *Kon. d.* 7. *du.* 7. *Fagund. Pra. l.* 4. *c.* 4. *c.* 2. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 99.

De Adiunctis Pænitentiæ. Cap. II.

Dub. I. Quid sit sigillum confessionis, & qui ad illum teneantur?

RESP. I. Sigillum, hoc est obligatio iuris diuini strictissima in omni casu, etiam quo integri regni salus periclitaretur, ad tacendum etiam post mortem pænitentis dicta in confessione (id est, in ordine ad absolutionem sacramentalem) omnia, quorum reuelatio Sacramentum redderet onerosum, vel odiosum. Vnde resolues.

I. Violatio huius sigilli duplicem habet malitiam, Sacrilegii contra reuerentiam Sacramento debitam, & Iniustitiæ, ex pacto virtuali inter pænitentem, & Confessarium de secreto isto seruando omni casu. *Dian. p.* 5. *t.* 11. *R.* 2. *ex Fagund. Kollison. &c.* Neque hic datur paruitas materiæ. *Dia. p.* 5. *t.* 5. *R.* 8. *ex Malder. Baldell. &c.*

II. Non inducitur hæc obligatio, 1. Per confessionem factam fictè, v. g. ad furandum, illudendum, vel Sacerdotem peruertendum, & si hoc casu adhuc prudenter tacendum sit. Vide *Dian. p.* 5. *t.* 11. R. 26. 2. Si quis extra confessionem accipiat aliquid sub sigillo confessionis; quia tantum est obligatio secreti naturalis, grauior, aut leuior pro rei exigentia.

III. Non frangitur sigillum, 1. Si in genere dicas, Titium tibi confessum esse venialia, aut esse probum, innocentem; modò non dicas in iis circumstantiis, ex quibus colligi possit, alios esse nocentes, vel confessos mortalia. 2. Si dicas N. tibi esse confessum, & si in certis circumstantiis hoc quoque periculosum sit. *Laym. c.* 14. *n.* 21. Immo si

pænitens verbo, vel facto, v. gr. clam accedendo, significauerit se nolle sciri, quod sit confessus, Confessarium reuelare sigillum volunt. *Regin. Nauarr. & Mercer.* apud *Dian p. 5. t. 11. R. 47.* quia pænitens contitendo Confessario extraordinario veniret in suspicionem grauioris criminis, quod *Tambur. in append. c. 3.* dubiè confirmat, asserens se vereri ne tales accedat ad fractionem sigilli. 3. Si peccata ita referas, vt moraliter loquendo, persona innotescere non possit; neque communitas aliqua etiam parua infametur, vt quod ibi talia vitia regnent. Vide *Dian. p. 2. t. 15. R. 13.* id enim esset contra sigillum. Vnde *Turrian.* apud *Dian. p. 5. t. 11. R. 45. & Tamburr in append. c. 3.* reprehendunt Superiorem localem, qui Prouinciali fortè dicat, in sua domo sæpè postulari licentiam absoluendi à reseruatis: quia potest redundare in ignominiam, & damnum domus, & si idem *Tambur. c. 4. num. 2.* dicat probabile esse, quod non sit contra sigillum, si dictæ licentiæ petitæ fuerint extra confessionem. 4. Si vtaris notitia extra confessionem acquisita, immo ipsum peccatum, quod aliundè tibi innotuit, aperias, modo nullam circumstantiam ex sola confessione notam; nec certius referas, quam extra confessionem nosti: quo in casu opus est magna cautela, & tutissimum est silere. *Laym. c. 14. num. 16.*

IV. Quando plures v. g. studiosi vel aulici, &c. tenentur ferrè testimonium confessionis, Confessarium teneri id dare, etiam ijs, quos non absoluit, docet *Kon. di. 9. du. 1. Fagund. & Dian. p. 5. t. 11. R. 22.* tùm ne id negando prodat aliquo modo sigillum, & pænitentem: tùm quia dando non mentitur, cum tantum testetur, esse confessum. Verùm *Bonac. d. 5. q. 6. f. 5. p. 4. & Card. de Lugo d. 23. f. 3.* docent, tali schedam negare, non esse contra sigillum (idemque concedit *Auersa q. 18. f. 2.* si non constet pęnitentem accessisse hunc Confessarium) tùm quia nihil dicit, sed tantum non approbat testimonio positiuo confessionem, ad quod non tenetur; nec quidquam facit, ex quo possint cogno-

sci

sci delicta pænitentis; tùm quia aliàs via aperiretur fraudibus, & multi improbi Parochos in Paschate deciperent: tùm quia potest esse consuetudo, vt scribatur absolutum esse, quod falsum erit si scribat, & si omittat, sigillum franget: tum quia scandalosum erit & iniquum, publicæ meretrici perseueranti (vti & occulto peccatori, sic pallianti suam iniquitatem) testimonium dare confessionis: neque Confessario imputandum erit, quod eum positiuè non defendat.

V. Sub sigillum cadunt. 1. Omnia peccata pœnitentis, tàm futura, quam præterita: (siquidem hæc animo se accusandi sint manifestata; secus si per modum simplicis narrationis, vel vt Confessarium ad simile peccatum induceret. *Dian. p. 5. t. 11. R. 25. ex Suarez, & alijs 8.*) ideoque peccat mortaliter, qui siue directè, siuè indirectè aperit aliquod veniale in particulari, etiam leue Titii, quia materia sigilli paruitatem non habet, vt est omnia ferè sententia apud *Dian. p. 5. t. 5. R. 8. & Tambur. in append. cap. 8.* vel qui in genere dicit, eum sibi confessum esse aliquod mortale, vel casum reseruatum, vel excommunicationem, vel non esse absolutum ob indispositionem. Immo Confessorem, qui dicat absolutè, Ego Petrum non absolui, frangere sigillum, dicit *Dia. p. 5. t. 11. R. 42. ex Suar. & alijs.* 9. 2. Etiam peccata complicis, siuè prudenter, siuè imprudenter detecti. *Suar. Vasq. &c. commun.* apud *Dian. p. 3. t. 4. R. 111.* An vero liceat interrogare de complice, ad eius correctionem faciendam, illamque ex licentia pænitentis facere, affirmat *Suar. & Fagund.* contra *Bon. Lorcam, Nugnum, & alios Thomistas, v. Dian. p. 3. t. 4. Resol. 113. Card. de Lugo d. 16. num. 426.* vbi docet, posse aliquando pænitentem a Confessario obligari, & cogi ad manifestandum complicem extra confessionem. 3. Pœnitentia imposita si grauis sit, hoc est, quæ consueuit iniungi pro mortali (qualis nunc esset, ait *Dian. p. 5. t. 11. R. 31.* Corona B. V. non verò miserere) *Auersa q. 18. f. 6.* 4. Peccatorum circumstantiæ, quas taceri pænitentis interest, & si

dictæ sint post absolutionem, v. g. si spurius sacros Ordines susceperit, si nobilitatem iactauerit, &c. Bona vero pænitentis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, v. g. propositum religionis, vel matrimonii, sæpè quidem, (si nimirum pænitens ea tecta velit) sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt. Excipit *Tamb. & Kon.* nisi pænitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata: tunc enim sigillo sacramentali claudi tenent, cum *Dian. p. 5. t. 11. R. 5.* Idem de virtutibus, & vitiis affirmat *Gran.* contra *Regin. & Mald.* apud *Dian. l. c.* R. 30. de defectibus naturalibus (v. g. illegitime natum esse) & de vitiis occultis corporis, *Kon. Hurt. & Kellison.* contra *Gran. Mald.* &c. qui ea suo sigillum cadere absolutè aiunt apud *Dian. loc. cit.* R. 38. Item de ijs, quæ alios concernunt, & tamen peccata non sunt. *Mald.* & *Dian. l. c.* R. 38. Denique scrupulis (contra *Kon.* & *Gran.* qui eos sigillo claudi absolutè affirmant, & contra *Marchant.* qui absolutè negat) idem tenet *C. Lugo*, nimirum si pænitens scrupulositatem confiteatur, aut ad declaranda peccata, vel conscientiam afferat, ait cadere sub sigillum; quia est in obliquo saltem materia confessionis. Secus, si non cognoscatur ex pænitentis relatione, sed videatur, & percipiatur, v. g. ex modo confitendi. Idem dicit de aliis defectibus naturalibus v. gr. quod sit blæsus, rudis, hebetis ingenii, &c. Et sic excusat Confessarium, qui de pænitente dixit, quod impertinentiis, & næniis caput sibi frangat. Vide *d. 23. sect. 3. n. 60.* *Gran.* tamen id improbat, & *Kon.* apud *Dian. p. 5. t. 11.* R. 50. ait esse periculosum, & posse facilè frangi sigillum indirectè. Denique *Tamb. in app. c. 3.* doctrinæ isti ne quidem vt probabili acquiescit; atque eam a *Dian. l. c.* immeritò vocari communem, cum *Gran. Hurt. Palaus, Buny,* &c. refragentur, alterque limitans ipse ait si isti defectus v. g. esse blæsum, rudem, scrupulosum, &c. sint passim noti, non cadere sub sigillum; secus si sint ignoti, quia confessio immunis esse debet ab omni odio.

Resp.

Resp. II. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos quomodocunque notitia sacramentalis confessionis peruenit: qualis est, 1. Confessarius, qui si de auditis in confessione rogetur, potest negare, etiam si opus est, cum iuramento, subintelligendo, quod possit dicere, vel potius (vt dicit C. Lugo d. 23.) quod sciat scientia vtili, ad respondendum interroganti extrà confessionem, excipit Henriq. & Granad. cum Dian. p. 5. t. 1. R. 43. nisi ex illa negatione sequeretur confessionem non fuisse integram: ver. gr. si de publica meretrice rogaretur, an non esset confessa fornicationem: tunc enim declinando directam responsionem dicendum esse; illam confessam esse peccata sua, & se functum officio suo. Immo si peccatum suum saluo sigillo non possit confiteri, debet omittere, quia sigillum strictius obligat, quam integritas confessionis. 2. Superior, cui se sistit absolutus a reseruato, vel à quo petitur licentia absoluendi à reseruato. Suar. C. Lugo, &c. contra Henriq. Vasq. Kero. & Palaum, qui secreto tantum naturali teneri volunt. 3. Interpres. 4. Qui furtiuè, vel casu aliquid audit, licet inculpatè. 5. Omnes, quibus aliquid sacrilegè reuelatum est, vnde de hoc nec inter se colloqui possunt. 6. Laicus, qui pro Sacerdote est habitus. 7. Doctor, vel alius, qui cum venia pœnitentis consulitur, vt habet communior sententia, contra Vasq. vid. Dian. part. 2. tract. 15. res. 15. 8. Qui alterius rudis confessionem scripsit. 9. Qui scriptam inuenit, ac legit, vt docet Rodriq. Fagundo Mald. &c. apud Dian. part. 2. tr. 4. R. 112. & p. 5. t. 11. R. 27. contra Suar. Bon. & Layman. quorum sententia probabilis. Iuxta quam, & si talis teneatur secreto naturali, peccetque mortaliter, si grauia, ac diffamantia vulget: secus tamen, si sciens leuia tantum esse, ea legat ex curiositate. Vnde consequenter in casu grauissimæ necessitatis, talem confessionem scriptam liceret reuelare: excipit Car. de Lugo, nisi tamen per scripturam voluerit confiteri vt mutus, vel petere facultatem absoluendi à casu reseruato. Vid. d. 23. num. 48. 10. Etiam secun-

dum aliquos, ipse pænitens. Verùm probabilius est, eum tantum teneri secreto naturali, ratione materiæ, si ea id requirat, tacere audita à confessario. Vide *Laym. Dian. p. 5. t. 11. R. 8.* Vnde resolues.

I. Extrà confessionem, cum licentia pænitentis, potest agi de auditis in confessione, siuè cum ipsomet, siuè cum quocumque alio, & si periculosum sit. *D. Thom. Suar. Præp. Tann. &c.* Circa quam licentiam requiritur. 1. Vt sit formalis & expressa; nam præsumpta, tacita, interpretatiua, virtualis, etiam in bonum ipsiusmet pænitentis, non sufficit. *Fagund p. 2. l. 6.* Tann. *Mald. & cæteri* DD. *communiter.* 2. Vt sit libera, ac spontanea, non vi, iniuria, dolo, vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reuerentialem ipsius Confessarii obtenta. *Henriq.* Fagund *l.c.* Dian. *p. 5. t. 11. R. 10.* & 24. 3. Non reuocata nam pænitentem pro libitu, etiam sine causa eam reuocare semper posse, docet *Fagund. & Dian. ll. cc.* 4. Non opus esse, vt habeatur in scripto. *Suar. Fagund. ll. cc.* Imo si dubium sit, an Confessor cum licentia locutus fuerit, Sacerdoti potius quam pænitenti credendum, *ex Graff. & Henriq.* affirmat *Dian. l. c. R. 4.* vel etiam quam hæredibus; v. g. si ex licentia defuncti reuelet restitutionem ab iis faciendum. *Tann. & Malder.* qui tamen monet, eo casu non esse dicendum, eam deberi ex delicto, sed solum, quod talibus tantum dari voluerit: satiusque suaderi moribundis, vt talia secreto codicillo hæredibus iniungant. Vide *Dian. l. c. R. 32.* 5. Perinde esse, siuè ea licentia detur verbo, siuè facto, quod quidem æquiualeat expressæ concessioni, v. gr. si pænitens extrà confessionem incipiat loqui cum Confessario de dictis in confessione: tunc enim posse hunc prosequi docet *Auersa q. 18. s. 7. Tamburr. in append. c. 1. ex Bonac.*

II. Frangitur sigillum, si cum pænitente, extrà confessionem, sine eius venia, agas de auditis in confessione, aut ea te scire ostendas. Quod verum putat *Sanch.* contra *Suar. & Laym.* etiamsi cum eo

tra-

tractare velles de essentiali, errore in ea commisso, quem illi significare, sine eius venia non licere, docet *Regin. Fagund. Bon. & alij*, contra *Filliucss. Turria. &c.* apud *Dian. p. 3. t. 4.* R. 87. Dixi, *extra*, quia intra confessionem potest fieri mentio præcedentium, vt patet ex praxi confessariorum, qui ob recidiuam arguunt, & absolutionem aliquando negant. Ita *Henriq. Trap. Granad. Mald.* apud *Dian. p. 5. t.* 11. R. 20. vbi ipse cum *Fagund.* negat id licere sine expressa licentia pænitentis, nisi de iis, quæ is iterum confitetur, vel saltem tangit. Vide *Dian l. c. & p. 2. tr. 1. misc. num.* 12. *& p. 9. tr. 11. R.* 18.

II. Frangit sigillum, qui dicit se in tali monasterio audiuisse graue peccatum, tametsi non nominet personam. *Dian. p. 5. t. 11.* R. 35. & alii 3. cum *Mulder.* Additque grauiter peccare eum, qui dicit in hoc, vel isto ordine religioso, hoc vel istud peccatum fuisse admissum, quod ex sola confessione nouit; immo nec de ciuitate vel certo loco, quo quis confessiones audiuit, licere dicere, quod grauia fiant, uel talia, & talia peccata committi soleant (nisi id aliunde constet) docet *Hurt. Kellison. & Malder.* apud *Dian. l. c.* R. 35. quia potest redundare in grauamen, & infamiam ipsius communitatis, & fortè etiam ciuium in particulari, quando ciuitas non est ampla, & pænitentes suspecti sint atque adeò confessio fieret illis odiosa. Vide *Dian. l. c. &* R. 36. ubi cum *Malder.* docet, Confessarium, qui paucos habet pænitentes sibi subditos, u. g. Moniales unius monasterii, scandalum dare, si coram illis concionetur de uitiis auditis in confessione: quia confessæ facilè suffunduntur pudore.

IV. Notitia in sola confessione accepta, nullo casu uti licet, si periculum sit reuelationis, saltem indirectæ. Verùm si nullum sit periculum, ut uel pænitens, uel usus scientiæ innotescat, & si probabile sit, licere uti ad alterius gubernationem, u. g. negando suffragium ei, quem ex sola confessione scit indignum esse, vel claudendo ostium, per quod

quis noctu ingreditur ad peccandum: item cognita proditione futura, monendo de diligenti custodia; impediendo clam matrimonium, quando scitur impedimentum, vt docet *Vasq. Henriq. Nauarr. &c.* Contrarium tamen verius videtur, quod docet *Fagund. Sanch.* Kon. *Laym.* Dia. p. 3. t. 4. R. 76. & p. 5. t. 11. R. 3. & alij, quia hæc doctrina posset pænitentem absterrere à confessione. Et quidem superioribus religionum talis gubernandi modus prohibitus est, Anno 1594. cum in Societate IESV iam ante idem statutum esset, prohibitumque contrarium docere. Vide *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 202. Contra verò ad sui ipsius gubernationem licere tali casu ea scientia vti, videri probabilius, ver. gr. abstinendo à calice, in quo scitur esse venenum, deflectendo à silua, in qua paratam sibi mortem sciat ex vnius latronis confessione, docet Sylu. Henr. Kon. *Laym. hic c.* 15. contra *Suar.* Dian. p. 5. t. 11. *R.* 46. Excipit *Cardin. de Lugo*, nisi actio, vel omissio Confessarii inducat notitiam peccati, vel damnum afferat confitenti, contra Kon. *di.* 9. *dub.* 4. *&c.* qui putat licere, & si inde mors pœnitenti immineret à sociis inferenda. Vide *Lc. n.* 108.

Denique facere aliquid, ex quo soli pænitenti innotescere possit, id fieri ex notitia confessionis, esse contra sigillum, negat D. *Thom. Bon. Sot. Vasq.* &c. affirmat Sy*lu.* *Valent.* kon. *Dian.* p. 3. t. 4. R. 46. idque confirmat *Fagund. Gran.* Lugo, & *Auersa q.* 18. *s.* 8. si tale sit, quod pænitenti ruborem, vel molestiam afferat, v. gr. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel eum declinaret; secus si ei sit gratum, vel saltem confessionem odiosam, aut difficiliorem non reddat; uer. gr. si audisset eum ad indignationem, aut odium prouocatum, uel in tentationem incidisse ex certo facto, vel dicto ipsius Confessarii, indeque ipse à talibus factis, vel dictis abstineat, &c.

DVb. II. *Quale sit præceptum, & quæ obligatio confessionis?* Res. Præceptum confitendi, tum diuinũ tùm Ecclesiasticum, sub mortali obligat omnes, ac solos baptizatos, qui habent mortale: illud in articulo

culo mortis; hoc verò postquam ad annos discretionis peruenerint; & simul vt confiteantur proprio Sacerdoti, vel alteri, cum eius venia, semel in anno; computando ab vna confessione ad aliam, vt quidam docent, vel ab initio Ianuarii, ad finem Decembris, vt habet communior, vel denique à paschate ad pascha, vt consuetudo ferè obtinuit, propter communionem. *Suar. d. 35. f. 2. Vasq. q. 90. a. 2. C. de Lugo. d. 15. sess. 3. 4. 6. & 7. Kon. d. 5. du. 6.* Vnde resolues.

I. Tenentur hoc præcepto, 1. Hæretici, & Apostatæ, pueri doli capaces, saltem post septennium. Vide *Dian. p. 4. tr. 3. Resol. 52. C. de Lugo l. c. s. 7. n. 144.* & 149. 2. Ingrediens periculosam navigationem, vel conflictum. 3. Mulier tenera primum paritura, vel quæ solet habere partus difficiles. 4. Reus morti adiudicatus. 5. Qui signa habet mortis naturalis.

II. Improbabile est, quod docet *Sà V. Confessio*, Ecclesiam non obligare ante pubertatem; cum anni discretionis citius attingantur, & constet mortaliter peccari posse, sub annum nouum, vel decimum, immo ante. Vnde si talis pueri crasso saltem modo, videatur cognoscere, Deum per hoc vel illud offendi, ostendatque dolorem, & propositum, ac præcipua fidei misteria cognoscat, debet absolui, secus tamen, si non notetur sufficiens vsus rationis: si verò dubium sit, potest, immo in articulo mortis debet absolui sub conditione. Vide *Laym. l. 5. t. 6. c. 5. Dian. p. 4. t. 4. R. 53.* & *C. de Lugo. l. c.* & *d. 17. n. 22.* vbi docet, etiam extra articulum mortis, & obligationem præcepti, talem esse sub conditione absoluendum, ne gratia sacramentali priuetur.

III. Non obligatur qui tantum habet venialia & si consuetudo habeat, & cogi etiam quisque possit, vt in paschate saltem se sistat Pastori, vt cum reliquis cum ad communionem admittat; ad quod Pastor tenetur, si alter dicat, se mortalis culpæ non esse conscium. *Suar. d. 36. sub. 2.* & *c. communiter.*

IV. Probabile est, eum, qui uno anno, siuè eum, siuè sine culpa sua, non satisfecit præcepto, teneri adhuc quamprimum potest, anno sequente: quia terminus non apponitur, ad finiendam, sed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occasionem negligit, docet Bonac. d. 5. quæst. 5. f. 2. Suar. Vasq. Cardin. de Lugo loco citato num. 177. contra Sylu. Valent. Laym. Dian &c. qui dicunt perseuerare in uno eodemque peccato.

V. Satisfaciunt ii, qui confitentur Mendicantibus, etiam in Paschate; quia hi habent facultatem à Sacerdote propriissimo omnium fidelium, & Pastore Pastorum. Ita communiter omnes contra Glossatorem, & Auctorem Parochiani obedientis, contra quos vide in Responsis Francisci Fontani, editis Viennæ Austriæ Anno 1634. allegatam auctoritatem duorum Conciliorum Generalium, Viennensis, & Tridentini, 20. Pontificum, 50. Doctorum, & præter totius orbis consensum, multorum quoque Parochorum, testantium, eos esse optimos Parochianos, qui Regulares adeunt, & ab iis instituuntur. Vide supra l. 3. t. 3. c. 1. du. 3. Item Nauarr. Azor. Fagund. Trull. l. 3. c. 4. d. 2. n. 6. Dian. p. 8. t. 1. R. 88.

VI. Non obligatur ante finem anni, qui habens mortale, timet ne illud obliuiscatur. Bon. Henriq. Card. de Lugo d. 14. num. 41. & alii contra Medin. &c. Si tamen præuideret, se non habiturum occasionem confitendi deinceps toto hoc anno deberet præuenire, etiam in medio anni. C. de Lugo disp. 15. f. 6. n. 182.

VII. Probabilius est, non satisfieri præcepto Ecclesiæ, per confessionem inualidam, vt docet Suar. d. 36. f. 7. Fill. Laym. Card. de Lugo d. 15. f. 6. §. 5. & si probabile contrarium putet esse Fagund. Vide Dian. p. 3. t. 4. Ref. 120. Item nec per confessionem venialium, vt docet Dian. p. 4. tr. 4. Ref. 206. ex Hurt. & Mercero.

VIII. Excusantur ab hoc præcepto, 1. qui physicè non possunt; v. gr. quibus deest Confessarius, 2. qui,

2. qui moraliter non possunt; v. gr. qui prudenter timent reuelationem sigilli, vel qui non possunt sine notabili incommodo vitæ, fortunarum, &c. *Kon. Tamb. c. 4. §. 3.*

TRACTATVS QVINTVS.

De Extrema Vnctione, & Ordine.

Quid sit Extrema Vnctio, et quæ circa eam obseruanda. Cap. I.

RESp. I. Est Sacramentum à Christo institutum, ad ægrotum periclitanti de vita conferendam salutem animæ, vel etiam corporis, per vnctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. *S. Th. in 4. dist. 23. q. 1. a. 1.* Vnde resolues.

I. Materia eius remota, est oleum benedictum, quod in pyxide chrismali signatur litera I. (in suius defectu non licet vti chrismate; si tamen vsus sis, nihil repetendum esse docet *Laym. lib. 5. tr. 8. c. 2. n. 3.*) idque renouandum est quotannis in Cœna Domini, veteri exusto: si tamen nouum haberi non possit, licet vti antiquo. *Laym. l. c.* & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum (in minore tamen quantitate quam vetus est) addere. Etsi *Dian. p. 6. t. 6. R. 44. ex Less.* & aliis 4. dicat contrarium habere praxin Ecclesiæ, vt scilicet paulatim, & per vices, si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum, longè etiam maior quantitas addatur, quam ad Episcopo fuerit consecrata initio. *Bon. d. 7. q. 1 p. 8. ex Possevino.*

II. Materia proxima, est vnctio certarum partium

tium corporis, ac saltem quinque sensuum; vel si mutilari sint, vicinarum partium, facta à Sacerdote; non simpliciter necessariò contractu immediato manus, nam peste grassante potest vti virga oblonga oleo tincta, quam postea comburat. *Sylu. Chapeauill. Dian. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 167.* Quidam etiam Doctores putant, vnam tantum vnctionem esse de essentia Sacramenti; ideoque in periculo pestis, & simili necessitate, sufficere vnum tantum organum magis obuium, vel potius caput, quod in eo sensus maximè vigeant, vngere, dicendo: *Per istam, &c. quicquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, tactum, &c.* Et quidem pro hac sententia citantur varia Pastoralia, Agendæ, & Doctor. Louan. Sy*luius in 3. p. q. 32. art. 2. Laym. lib. 5. tr. 8. cap. 3.* qui eam non omninò improbabilem, *Tann. & Marchant in Horto Pastorum*, qui omnino probabilem, & in praxi vsitatam. *Dian. p. 3. t. 4. Res. 168.* qui in praxi tutam dicit, citansque pro ea *p. 8. t. 1. R. 21. Gran. Amic. Auersam.*, affirmat Pontificem id posse permittere, & denique Escob. citans *Becanum cap. 25. q. 7. n. 6. & Barbosa in Trid. sess. 14. c. 1.* id permittit. Verùm cum alii Doctores communiter repugnent, tutius saltem erit, quod suadet *Laym.* & *Dian. ll. cc.* eo casu vnum oculum, aurem, manum, narem, & os velociter sine crucis forma vngere, dicendo vnicam formam, complectentem reliquas. Illud verò certius est, pedes aut renes, iniungere, non esse essentiale; immo quoad renes, non est decens, præsertim in fœminis, & viris religiosis, ideoque omitti solet. *Henriq. Sà, Tolet. Suar. Bellarm. c. 10. in fine.*

III. De essentia huius Sacramenti est, 1. vt organa quinque sensuum, quæ iniunguntur, nominentur, *Palaus 8. 4. t. 26. Amersa f. 4.* &c. *commun.* Licet *Dian. p. 8. t. 7. R. 56. ex Regin.* contrarium censeat probabile, immo ad valorem sufficere, si inter vngendum omnes sensus dicas: Per istas sanctas vnctiones indulgeat tibi. 2. Verba illa, *Per hanc sanctam vnctionem*, & si *Palaus l. c.* dicat valere si tantum omittas to sanctam. 3. Verba deprecati-

uæ

na: *Indulgeat tibi Deus*. Hinc formam imperatiuam, v. g. *Per hanc*, &c. *remittatur tibi quidquid*, &c. non valere, dicit *Palaus l. c. Dian. l. c.*]

IV. Hoc sacramentum tantum dandum est morti propinquis ex morbo, vulnere, partu, vel senectute: quia hi soli sunt infirmi. Quod si morbo liberati rursus periclitentur, iterandum est; & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum nouũ: neque expectandum (sub graui culpa *Quintan. t. 5. s. 9.*) donec sensibus careant, vel omnino sint desperati. In dubio verò de vita, detur sub conditione. *Laym. l. c.* ex *S. Thom. Sylu. Suar. d. 40.*

V. Si conferatur infirmo communi morbo, siuè non grauiter, vel periculosè laboranti, non est ualidum. *Suar. Palaus, Gran. Amic. &c. commun.* Ac licet *Less. Vvigers, & Quint.* contrarium putent probabile; concedunt tamen sic iniunctus iterum inungendum esse (etiam in eodem morbo) quando periculosè laborare cæperit, ob mutatum statum infirmitatis, additque *Quintan.* mortaliter peccatum fuisse. Vide *Quintan. t. 5. s. 7. Dian. p. 9. t. 6. R. 45.*

VI. Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendum in eo, qui rationis est compos, & conscius peccati mortalis (si non confiteatur) requiritur contritio saltem existimata; neque sufficit attritio; *Bon. d. 7. q. vn. p. 5. num. 2. ex Regin. l. 28. c. vlt. n. 73.* Ordinariè autem, nisi obstet causa rationabilis, v. gr. si ob vomitum communicare non possit, præmittenda est confessio, & communio, ob Ecclesiæ consuetudinem, quæ vnctionem tanquam minus necessariam ad salutem, postponit. Vide *Bon. l. c. num. 13.* Licet autem per se loquendo confessio non necessariò præmittatur, cum per contritionem se disponere possit; per accidens tamen requiri potest, u. g. si post uiaticum peccasset mortaliter, & timeretur post unctionem defuturum tempus confessioni: tunc enim prius audiendus, & absoluendus esset; quia sacramenta magis necessaria tali casu prius sumenda sunt. *Fill. Barbos. Dia. p. 5. t. 3. R. 92.*

VII.

VII. Pueris habentibus sufficientem rationis vsum ad peccandum, tametsi sacram Eucharistiam non recipiant, non rectè negatur Extrema Vnctio, cum inde nonnunquam salus ipsorum dependere possit. *Suar. 3. p. to. 3. d. 79. s. 1. Graf. Angel. Zamb.* apud *Laym. l. 5. t. 8. cap. 4. num. 2.* qui Parochos quorundam locorum excusat, per consuetudinem tolleratam ab Episcopis, si non dent pueris ante annum 14. vel 15. excepto casu necessitatis, quo puer, quem rationis vsum consecutum esse constet, aliud Sacramentum ante mortem suscipere non possit. Vide *Chapeauill. c. 5. q. 17.* Ac licet Parochus in confessione cognouerit, puerum nunquam actualiter peccasse, debere tamen illum iungere, contra *Nug.* & *Sanctum* docet *Suar. Regin. Fill. Kon. &c.* cum *Dia. p. 3. l. 4. R. 181.* Si vero dubium sit, an puer vsum rationis habeat, vngendus est sub conditione. *Dian part. 5. t. 3. R. 85. & Sanch. Zamb. & Lugo.*

V. Minister, est solus Sacerdos proprius, siuè Pastor; sine cuius venia si extra necessitatem alijs det, validum quidem est, sed grauiter peccat. *Syluu. Sotus, Kon d. 9. n. 28.* & religiosus incurrit excommunicationem Papalem. *Suar. Reg. l. 18. n. 40.* Posse tamen Regulares hoc Sacramentum (vti & viaticum) in articulo mortis sui familiaribus ministrare, docet *Dian p. 5. t. 3. R. 52. ex. Mancino, &c.* In necessitate verò, vt si Pastor absit, vel dare nolit, nec superior possit adiri pro petenda licentia licitè ministrat quiuis non excommunicatus, aut suspensus; etiam Regularis, vt contra *Gauant.* docet *Trapos. Henriq. Fern. Gran. Dian. p. 5. t. 3. R. 82.* censetur enim tunc Papa dare licentiam. *Laym. Regin. Suar. &c. l. c. Dian. R. 176.*

VI. Sufficit Sacerdos sine ministro, in necessitate, nec in ea fœmina adhibenda est, quod si tamen fiat, veniale esse docet *Quintan. t. 5. s. 6.* In ea posset etiam vnus vnam, alius aliam partem inungere, pronunciando tamen formam illi vnctioni respondentem *Bon. l. c. &c. commun.* Non tamen potest vnus inungere aliquem sensum, & alius

formam pronunciare: neque vnus vnum oculum alter alterum. Vide *Dian p. 9. t. 7. R. 56.* Quod si Sacerdos non possit progredi, supplenda erunt per alium quæ restant. *Tann. Prap. Marat.* qui apud *Dian. p. 5. t. 3. R. 87.* notat, licere etiam alteri vnctiones ab initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.

VII. Etsi in administratione huius Sacramenti seruanda sint omnia præscripta in Rituali, Agenda vel Manuali; mortale tamen non esse; administrare in necessitate sine superpelliceo, vel stola, docet *Quintan.* & *Leand.* conceditque *Amicus.* Et *Dian. p. 8. t. 1. R. 79.* id excusat ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & ista haberi non possint, contra *Suar. Regin.* &c. Immo etiam extra necessitatem non esse mortale. 1. Omittere Psalmos pœnitentiales, Litanias, & cæteras preces, docet *Palaus,* & *Gran.* Dico, *extra*: quia in necessitate graui, v. gr. tempore pestis, vel morte imminente, statim ungendus est ne præmissis orationibus; quæ tamen postea supplendæ sunt, si superuiuat infirmus. *Ben. d. 7. p. 6. n. 8.* 2. Deferre ad ægrum, vel administrare sine lumine. *Leand.* citans *Passeu. Quint. t. 5. s. 13. Barbos. de offic. Parochi cap. 22.* 3. Si solus sine ministro administret: immo hoc in necessitate permittunt *Tolet. Sà, &c. v. Dian. p. 9. t. 6. R. 36. 4.* Si ungat aliter, quam in formam crucis *Suar. Bec. Laym. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 178.*

VIII. Pastor ratione officii, tenetur sub mortali, dare ijs, qui petunt, nisi iusta causa excuset: etiam tempore pestis, modo possit absque periculo uitæ; cum eo tamen non teneri, docet *Tann. Dian. p. 5. t. 3. R. 93.* Si peste infecti sint confessi, posse sine peccato omitti, absolute docet idem *Dian. p. 3. t. 4. R. 174. p. 5. t. 3. R. 93. & 83. & p. 8. t. 1. R. 21. ex Villalo. Tann. Amico, Franc. Lugo, &c. Suar. Fill. Kon. Bon. Laym. ll. cc.*

IX. Sacerdos curatus peccat mortaliter, si petentem negligat inungere, uel differat cum probabili periculo ne sine unctione moriatur æger,

nisi iusta causa excuset: quia in re graui non præstat id, ad quod tenetur ex iustitia. Alius verò Sacerdos, si absente Parocho licitè, & facilè possit, tenetur ex charitate, sed sub ueniali tantum: nisi tamen ægrotus valdè indigeret, uer. gr. si alioqui sine omnibus sacramentis esset moriturus, quod aliud nullum suscipere possit: tunc enim quidam grauiorem obligationem agnoscere videntur. Vide *Dian. p. 3. t. 4. R. 170. Layman. lib. 5. t. 2. cap. 7. num. 3.*

X. Parocho vesperitimenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi sacrum oleum, vt uocatus possit uenire expeditius. Li et uenialem culpam in eo tantum agnoscat, *Barbos. de Par. cap. 22. ex Possev.* item *Quintan. t. 5. f. 10.* vbi tamen à mortali non audeat excusari eum, qui semper domi retineret.

XI. Decens est, vt stuppa comburatur, quæ ad singulas vnctiones noua adhibenda est, nisi aliud habeatur in agenda. *Laym. l. c. Sa.*

Resp. II. Effectus eius principalis est, roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius est, 1. delere reliquias peccatorum. 2. tollere pœnas restantes. 3. aliquando etiam sanitatem corporis conferre, si expediat. S. *Thom. Sylu. Suar. d. 41. f. 1.* Vnde resolues.

Huius Sacramenti non sunt capaces, 1. Pueri, ante vsum rationis; & si sufficiat ea ætas, qua possunt peccare. *Nauarr. Suar. l. c. 2.* Perpetuò amentes: aliis verò delirantibus, si ante petiuerint, aut petituri fuissent si cogitassent, aut ostenderint signum doloris, dari potest & debet. *Sylu. Henriq. Laym.* Et si tales vnctioni resistant, ligandos esse, vel fortiter tenendos, ait *Zamb.* apud *Dian. p. 5. t. 3. R. 84.* qui cum *Barbos. de officio Parochi cap. 22.* dicit esse necessarium, quando phreneticus non potest aliud Sacramentum suscipere.

2. Muti, surdi, & cæci à natiuitate sunt capaces: atque adeò debent inungi propè organa sensuum, quibus carent: & si exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interio-

res potentias, quibus illa respondent. Possen. Nald. Prap. Dian. p. 5. t. 6. R. 11.

3. Non suscipere hoc Sacramentum, per se loquendo, seclusoque scandalo, & contemptu, non est peccatum mortale. Suar. Laym. Tann. Esceb. &c. (multo minus peccant mortaliter domestici, si id non procurent.) Veniale tamen esse docet Kon. d. 19. dub. 10. contra Nugn v. Dian. p. 3 t. 4 R. 170. p. 8. t. 1. R. 58. & p. 5. t. 3. R. 97. ubi notat ex Tann. non censeri contemnere, qui sciens prudens omittit tempore apto, & oblata commoditate. Contrarium tamen vult Tolet. præsertim si probabiliter deinceps non sit futura commoditas.

De Sacramento ordinis. Cap. II.

Dub. I. Quid sit Ordo, quotuplex, & quæ eius materia?

RESP. I. Ordo est Sacramentum, quo traditur potestas circa Eucharistiam ritè administrandam. Ordines uniuersim sunt septem, Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acoluthatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rursus est duplex. Minus, & maius, siue Episcopatus. Vnde quidam octo numerant. Prima uero tonsura non est Ordo, nisi latè, sed tantum dispositio ad ordines, per quam quis fit Clericus, & capax beneficii Ecclesiastici, ac priuilegiorum Clericalium. Ex iis tres posteriores dicuntur Maiores, siuè sacri, ob annexum votum solenne castitatis (etsi ordinatus per grauem metum, vel nimiis blanditiis, & importunitate parentum, probabiliter eo non teneatur, nisi spontè ratificauerit. Sanch. d. 29. Azor. Fill. lib. 10. cap. 4. q. 3. Kon. n. 150. Bonac. de mat. q. 3. p. 9.) reliqui Minores, quos cum Vasq. alii Sacramentum esse negant, alii cum Bellarm. Kon. Fill. &c. communius, & probabilius affirmant. Et quidem vnum, vel perfectione, ac

fine, vel vnitate attributionis. Vide *Fill. tr. 9. c. 4. 1. Bon. d. 8. q. 1.*

Resp. II. Materia remota Ordinum, est aliquod instrumentum, traditum ordinandis, in signum potestatis spiritualis. Proxima est eiusdem traditio, & acceptio. Cuius contractum physicum, & immediatum, etsi non esse essentialem aliqui probabiliter doceant, cum *Sà, Henr.* Regi. Lay. *Dia tr. 4. de sacram. num.* 185. & *alijs*, quos citat: contrarium tamen communius est, ac tutius, ut altera saltem manu tangatur; immo ex præcepto, ad scrupulum uitandum, utraque manu; & quidem omnia, u. g. calix cum patena, hæc cum hostia, ut docet *Fill.* idque simul cum prolatione uerborum Episcopi. Vide *Laym. l. 5. t. 9. c. 5. Bon. d. 8. q. 1. p. 3. v. Dian. p. 8. t. 1. R. 40. & 42.*

Resp. III. Ostiarius ordinatur traditione clauium Ecclesiæ; Lector libri lectionem; Exorcista libri exorcismorum; Acolythus ampullarum uacuarum, vel saltem unius, & candelabri cum cereo extincto, quia eius est præparare lumen, uinum, & aquam ad Missam; Subdiaconus traditione calicis uacui, cum uacua patena superposita, quia illius est hæc ad Missam præparare; Diaconus impositione manus, & traditione libri Euangeliorum, quia eius est catechizare, cantare Euangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Eucharistiam dare. Vide supra; Sacerdos traditione calicis cum vino; & patenæ cum pane, addita forma, qua datur potestas sacrificandi, deinde impositione manus, addita alia forma qua datur potestas remittendi aliis peccata. Vide *Filliuc. t. 9. cap. 2. Reginald. Bonacin. Dian. part. 3. t. 4. R. 186. 187. & 188. & p. 8. loco citato.* Ex dictis resolues.

I. Potest Episcopus extra diœcesin suis subditis conferre primam tonsuram; quia non est Ordo. *Bon. & alij 4. cum Dian. p. 4. t. 4. R. 143.* contra *Sanch. Barbos. &c.*

II. Quando dubium occurrit; an Ordo sit uerè

collatus, u. g. quia materia fuit dubia, iterari potest, & debet sub conditione. Quando uero sunt rationes vtrimque probabiles pro nullitate, & ualiditate, ait *Dian. p.* 5. *t.* 3. R. 47. *ex Gran.* posse iterari sub conditione, immo debere, si sit Episcopalis, uel Sacerdotalis; u. gr. si Sacerdos, uel Episcopus non tetigisset uasa sacra, aut illud instrumentum, in cuius porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediatè tetigit patenam, sed non hostiam. Eum verò, qui non tetigit calicem, & patenam, dum forma proferebatur, sed paulò post, posse quidem ad maiorem animi sui quietem sub conditione iterum ordinari, non tamen esse necessarium docet *Card. de Lugo Resp. mor. l.* 1. *d.* 33. Rectè autem notat *Dian. l. c.* etiamsi quis timeat ne inualidè ordinatus sit, aut non recordetur se tetigisse sacra uasa, aut non tetigisse imaginetur, non illico iterandum esse Ordinem; cum sola obliuio, uel timor non sufficiat ad prudens, ac rationabile dubium, uel probabilitatem.

Resp. IV. Episcopus non potest ordinare, nisi subditos, uel ratione originis, si scilicet in eius diæcesi sint nati, uel ratione domicilii, ex uoluntate isthic perpetuò habitandi; uel ratione beneficii in sua diœcesi existentis. *Dian. p.* 8. *t.* 2. R. 8. *Laym. Trap. &c. comm.* Quocunque autem horum modorum sint subditi, licitè eos ordinat, ut habetur in *c. cum nullus, de temp. ordin. in* 6. & ex communi, *Henriq. Less. l.* 2. *c.* 34. *d.* 19. Vnde resolues.

I. Qui in una diœcesi est natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, à quouis trium istorum Episcoporum potest Ordines, uel dimissorias accipere. *Trap. q.* 1. *d.* 14. *Laym. l.* 5. *t.* 9. *cap.* 9. *Dian p.* 8. *t.* 2. R. 8. *&* 9. ubi cum *Auersa*, & *alijs* 3. contra *Barbos.* dicit, & si ab uno eorum acceperit Ordinem unum, posse alterum ab alio accipere.

II. Potest quis ordinari ut originarius, ubi ipse uel pater eius est natus, *Barbos. Zerola, Auersa, & aliej* 9. *cum* Dian. *p.* 8. *t.* 2. R. 12. Non tamen potest ordinari ab Episcopo, in cuius diœcesi natus est for-

 tuito;

tuito; v. gr. quia mater ibi itineris vel negotiorum causa degebat, quia non contrahit ibi ciuilitatem originis, sed vbi parentes domicilium habent, ibi enim natus esse cen etur. *Sanch. & alij, 8. cum Dia. p. 8. t. 2. R. 11.* contra *Hurtad.*

III. Qui in diuersis Episcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter (& si non mathematice) habitat, potest ab vtriuslibet loci Episcopo ordinari; quia vtrique est subditus ratione domicilii. *Prap. l. c. Sanch. Auersa, &c. cum Dia. p. 8. t. 2. R. 14.* eius tamen filius ab illo tantum, in cuius diœcesi est natus. Quod si fortuitò extra vtriusque diœcesin sit natus, ab vtrouis potest ordinari; quia vterque censetur eius Episcopus originis, cum non sit potior ratio de uno, quam alio. *Prap. Dian. l. c.* Natus autem ex fornicatione, matris potius quam patris domicilium sequitur. *Prap. Dian. l. c. R. 18.*

IV. Qui plura habet in diuersis diœcesibus beneficia, potest a quolibet illorum Episcoporum ordinari. *Garc. Prap. l c. &c. Dian. p. 8. t. 2. R. 25.*

V. Studiosi, qui in vniuersitate habitant (etiam ultra decennium) animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeò ab eius loci Episcopo ordinari non possunt. Immo si istic ducant uxorem, nec filii eorum; sicut enim is non dicitur Episcopus domicilii respectu patris: ita nec Episcopus originis respectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio patris. *Dian. p. 8. t. 2. R. 15. & 17.*

Dub. II. Quæ requiratur in ordinando?

Resp. *Vt Baptisma prius, tum intentio sexus, & ætas,*
Vt probitas, titulus; Gratia; & absit obex.
Ne Coniux, bigamus, mancusque Neophytus, atque
Non illegitimus mancipiumque fiat.
Hæresis infamis, pœna incl. tus. inscius vlla
Censura affectus, irregularis erit.

I. Ad validam ordinationem requiritur, & sufficit, ut sit mas baptizatus, *S. Thom. 3. p. q. 39. a. 1.*

Con. d. 20. dub. 10. Vasq. Fill. t. 9. cap 4. quaest. 2. Vnde resolues.

I. Incapax ordinum est, & quidem iure diuino. 1. Fæmina. *Vasq. Regin. Fill. l. c.* 2. Hermaphroditus, in quo sexus fæmineus præualet. *Fill. loco cit.* Quod si autem in eo incipiat præualere post ordinationem ualidam, non potest ualide consecrare, vel absoluere; licet characterem sacramentalem retineat. *Cardin. de Lugo resp. mor. l. 1. d. 31.* 3. Non baptizatus. *Ibid.*

II. Valide ordinantur, 1. Perpetuo amentes, cæci, muti, priuati manibus, & ij iure naturali sint inhabiles. 2. Irregulares, & ij iure ecclesiastico sint inhabiles, maneantque ab eorum vsu suspensi. 3. Pueri in cunis, qui tamen ad castitatem non tenebuntur ui uoti, nisi id ratificauerint. *Tol. Henriq. Mor. l. 13. cap. 14. Bonac. l. c.*

Resp. II. Vt Ordo licite, & secundum iura Ecclesiæ ritè sumatur; aut non incurratur censura, requiritur in recipiente, præter statum gratiæ. 1. Vt non sit neophytus, uel infamis, uel hermaphroditus, uel irregularis, suspensus, excommunicatus. 2. Animus clericandi. *Trid. sess. 23. cap. 4.* sine quo si primam tonsuram, uel Ordines minores accipiat, uidetur peccare, saltem venialiter, nisi iusta causa excuset, quia fraus est leuis. *vid. supra l. 4. c. 1. d. 1. a. 3.* Similiter uenialis inconstantia uidetur, sine iusta causa statum Clericalem deserere. 3. vt sit confirmatus. *Trident. sess 23. cap. 4.* & quidem secundum *Bonc. d. 8. p. 5. nu. 10.* sub mortali; secundum *Sotum, & Kon.* sub veniali. 3. Litteræ dimissoriæ (etiam pro prima tonsura) Episcopi proprij siuè originis, siuè beneficij, siuè domicilij Vide *Dian. p. 3. t. 4. resol. 194.* 4. Examen coram Episcopo, de scientia necessaria ad vsum cuiusque Ordinis: nam *Trid. sess. 23. cap 4.* pro prima tonsura requirit, vt sciant fidei rudimenta; item legere, & scribere: & de quibus probabilis sit coniectura, quod Clericatum elegerint, non secularis iudicii fugiendi fraude, sed Deo fidelem cultum præstent. Pro Minoribus, vt linguam

Latinam intelligant. Pro Subdiaconatu, & Diaconatu, cognitionem eorum, quæ ad istos Ordines spectant. Pro Sacerdotio tantam scientiam, ut populum docere possit necessaria ad salutem, & administrare sacramenta. 5. Titulus sustentationis, ut beneficii, uel patrimonii, uel paupertatis, ut in regularibus. *Trid. s. 21. c. 2. v. Bon.* 6. Ordo inter receptionem unius & alterius; cuius inuersio, u. gr. suscipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale; Episcopatus ante Sacerdotium, erit etiam inualidus. 7. Tempus, sic minores conferuntur quauis Dominica uel festo, & quidem tali, quod ex præcepto Ecclesiæ celebretur etiam in foro, ut *Sylu. Azor. Barbos. &c. commun.* docent. Ac licet *Prapos. Fagund. Tann. Gauant. &c.* putet sufficere quoduis festum duplex in Ecclesia, eamque sententiam *Dian.* R. 5. *t.* 13. R. 47. uocet tutam in praxi: eam tamen ex decreto Vrbani VIII. reiectam esse monet *C. Lugo l. 1. resp. mor. d.* 43. Eosdem autem posse ex recepta Episcoporum consuetudine, etiam feria VI. uespere ante Sabbathum, quo omnes Ordines iure conferri possunt, notat *Dia. p. 2. t. 16. R. 28. ex Henriq. Regin. &c.* maiores uerò Sabbathis, Quatuor temporum, & Dominicæ Passionis, ac Hebdomadæ Sanctæ. 8. Interstitia temporum. Sic maiores nonnisi post annum ab alterius susceptione conferri possunt, ex *Trident. sess. 23. cap.* 11. & 13. & 14. in quo tamen Episcopus ob necessitatem, uel utilitatem Ecclesiæ, potest dispensare. Eodem tamen die, nonnisi de licentia Papæ, duo Ordines maiores possunt dari: Minores uerò omnes, dispensante Episcopo, possunt dari eodem die &, si consuetudo sit, simul cum Subdiaconatu. *Nauarr. c. 25. Henriq. l. 10. c. 11. Vasq. Suar. Sà, V. Ordo, Laym. l. 5. t. 9. c.* 8. 9. Locus scilicet pro solenni collatione Ecclesia pro priuata, Sacellum. 10. Aetas, in qua ordinariè Episcopus non potest dispensare, & sic pro prima tonsura, & minoribus, requiritur saltem septennium completum, licet *Quintan. t. f.* 21. contra *Sanch. &c.* putet sufficere inchoatum. Pro Acolytho annus 12.
com-

completus. *Fill. t. 9. c. 4. num.* 28. pro Subdiaconatu uigesimus secundus, pro Diaconatu uigesimus tertius, pro Sacerdotio uigesimus quintus, omnes incepti, pro Episcopatu trigesimus completus. Vide *Bon. d. 8. q. 1. Fill. tr. 9. cap. 4. Laym. l. 5. tr. 9. ca. 6. & 7. Dian. p. 3. tr. 4. R.* 192. Si autem dubium sit, an quis ætatem requisitam habeat, u. g. pro Sacerdotio in annum 25. ingressus sit, ordinari non potest. *Sanch. Laym. Bardi d. 6. cap. 11. §. 6. §. 2. v. supra l. 1. t. 1. cap. 2. dub.* 3. Peccat autem tam ordinans, quam ordinatus, si ordinetur qui non habet qualitates requisitas.

Quæres. Quæ sint officia ordinatorum?

Resp. I. Ostiarii est claues templi seruare, aperire, & claudere eius ianuas; arcere eos, quibus non licet interesse sacris; campanas pulsare; quæ intra Ecclesiam sunt custodire; ei qui prædicat, aperire librum. 2. Lectoris munus est, legere in Ecclesia lectiones ueteris, & noui Testamenti; itẽ docere catechumenos rudimenta fidei Christianæ. 3. Exorcistæ munus est, manus imponere supra uexatos à spiritibus immundis, ad illos adiuuandos, & eiiciendos, item ad exorcizandos catechumenos. 4. Acolythi munus est præparare ampullas uini, & aquæ ad sacrificium Missæ, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem sacrificium, & illi ministrare, vnde, & ceroferarius dicitur. 5. Subdiaconi munus est, immediatè subordinari Diacono ad sacrificium Missæ, calicem & patenam illi tradere, ut cœlum cum aqua præbere, aquam ad lauandas manus infundere, Epistolam ex officio, & solemniter in Missa legere. 6. Diaconi munus est, cantare solemniter Euangelium in Missa, ministrare immediatè Sacerdoti in omnibus, quæ pertinent ad Missæ sacrificium uestire altaria, crucem ferre, & deniq; ex commissione Sacerdotis, prædicare & baptizare. 7. Presbyteri munus est, offerre sacrificium Missæ, absoluere à peccatis, baptizare, benedictiones aquæ, & similes facere, populum doctrina & exemplo pascere. Vide *Escob. Exam. 8. t. 7. cap. 1.*

TRACTATVS SEXTVS.

DE MATRIMONIO.

De Sponsalibus. Cap. I.

Dub. I. Quid sint Sponsalia?

RESp. Sunt promissio voluntaria, deliberata, & mutua, signo sensibili expressa, futuri matrimonii, inter personas iure habiles.

Dicitur I. *promissio*; quia propositum non sufficit, cum non inducat obligationem. Vnde qui diceret: *Volo te accipere, habere, aut ducere in vxorem*, non contrahere sponsalia, vt *Bon q. 1. p. 1.* docet, ex aliis: quia hæc uerba non promissionem, sed propositum promissionis tantum significant; nisi tamen ex circumstantiis aliud colligatur.

Dicitur II. *Voluntaria*, & *deliberata*, scilicet deliberatione sufficiente ad peccatum mortale, cum sponsalia sub mortali obligent. *Dian p 3. t. 4. R. 173. ex Sanch. Poncio &c.* & si *Bon. q. 1. p. 4. num. 4.* plus requiret. Vnde regulariter non sunt ualida ante septennium completum, ut docet *Kon. di. 21. art. 5. Sanch. l. 1. d. 16.* nisi malitia, & prudentia suppleat ætatem: *Dian. t. 4. p. 3. R. 274. Pontius*, &c. (quod tamen quidam negant sufficere, cum ius determinarit ætatem, immo nec post septennium, si de vsu rationis sufficienti non constet: ut neque si ui, dolo, errori, uel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundum *dicta de Voto, & Contractibus*.

Dicitur III. *Mutua*. Vnde si Titius promittat nuptias Caiæ, & hæc acceptet sine repromissione, neuter obligatur, quia cum contractus sponsalium sit onerosus, & reciprocus, non potest claudica-

re; inuoluit enim conditionem, *si tu repromiseris*. Quod si tamen Titii promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata à Caia, solus Titius obligaretur, non ui sponsalium, sed simplicis promissionis. Ita Sanch *lib. 3. d. 3.* contra *Pontium*, apud Dian. *p. 3. tr. 4. resol. 244.*

Dicitur IV. *Signo expressa*: quia contractus inter homines non fit, nisi signo externo. Vnde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Caiæ, etiam cum consensu interno in promissionem Matrimonii, quod Titius ei promittit. Si tamen pater, uel mater, pro filio, aut filia, aut Curator, pro eo, cuius curam habet, præsente, & non contradicente, dummodo metus absit, contrahat, ualida erunt; quia in hoc casu, ius accipit taciturnitatem, pro expressione consensus. *Sanch. l. 1. d. 22. Dian p. 3. tr. 4. R. 70.* immo etiam si pro absente, saltem si is resciens id expressè, uel tacitè signo aliquo sufficienti ratificet. *Sanc. Pont. Dian. p. 3. t. 4. Res. 271.* contra quos *Sot. & Henriq.* ne hoc quidem requirunt, sed tantum ut resciens non contradicat. Quod Kon. admittit, si per ipsos Tutores, uel parentis ijs proponatur, tunc enim si taceant, censeri consentire.

Dicitur V. *inter habiles*: id est, quæ & ætatem à iure præscriptum habent, & nullo impedimento prohibentur. Vnde resolues.

I. Quando uerba, uel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentione contrahentium: si de illa constet: in externo autem, communi intelligentia, & sensu uerborum, ita tamen, ut potius inclinetur in fauorem matrimonii. Vide *Dia. p. 3. to. 4. R. 205. Bonac q. 1. p. 1.*

II. Verba de præsenti, inter impuberes, apta ad Matrimonium (cum hoc ex iure positiuo sit nullum), habent uim sponsalium. Ratio est ex interpretatiua intentione contrahentium: quia actus, quando non ualent eo pacto, quo fiunt, ualent meliore modo, quo possunt; sponsali autem uirtute continentur in matrimonio. *Laym. l. c. num. 17.*

III. Ad sponsalia non sufficit, 1. Si dicas: *non ducam aliam, quam te*; quia sunt verba merè negatiua, & potes ducere nullam. *Bon. q. 1. p. 7. nu. 13.* 2. Dicere, *contraham tecum, si Papa dispensauerit*. *Barbos. & alij* 10. *cum Dian. p. 3. t. 4. R.* 290. contra *Sanc. Kon. & Pont.* ac proinde licitum est utrique contrahenti, ante & post impetratam à Pontifice dispensatione altero inuito resilire. Si tamen impensæ magnæ factæ sint causa dispensationis, eas tenebitur refundere resiliens. 3. Subharratio annuli, & missio munerum iocalium, nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio, quia potest fieri ex aliis causis. Quod si tamen uerba unius præcesserint, tunc immissio annuli, & uerbum *recipio*, operatur sponsalia, uel etiam matrimonium, pro ratione promissionis, ut docet *Fill.* quia recipiendo sic anulum, tacitè consentit: iteinque si habito inter amicos tractatu de matrimonio, sponsus misit arrhas, & munera iocalia, eaque sponsa acceptauit. *Laym. lib. 5. tr. 10. cap. 2.* 4. Sponsalia metu graui contracta, licet iuramento firmata, sunt inualida: quia iuramentum metu extortum non firmat contractum, immo probabiliter nec obligat, adeoque relaxatione non indiget. *Sanch. Barbos. Dian. p. 3. t. 4. R.* 278. Vide *supra l. 3. t. 2. c. 2.*

DVb II. *Quæ, & quanta obligatio* Sponsalium? Respond. I. Obligat ad ineundum matrimonium, sub peccato mortali: si tamen terminus non sit præfixus, sufficiet, si promittens impleat, quando à promissario requiretur, uel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus onerosi, in re graui. Ratio posterioris est, quia id est commune omni debito. *Sanch. lib. 1. d. 28. Kon. d. 22. du. 1. apud Dian. p. 3. t. 4. R.* 245. Pontius tamen *ibid.* vult obligari statim post contractum. Vnde resolues.

I. Resiliens cogi potest ad matrimonium, etiam à iudice per censuras; quod tamen raro expedit, ob periculum infelicis exitus.

II. Si Iudex secundum allegata, & probata cogat ad matrimonium, licet à parte rei reuera coa-

ctio sit iniusta, valet matrimonium. *Sanch. & M. Perez.* contra *Texed.* apud *Dian. p. 9. t. 8. R. 26.*

III. Fornicatio sponsæ, est circumstantia in confessione exprimenda; quia mutat speciem, & constituit iniustitiam, quæ in sponsa grauis, ideoque mortalis habetur, vt si quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat; quod tamen sponsus non censetur facere fornicando, cum in viro fornicatio non tanti æstimetur, nisi aliud accedat. *Sanch. l. 1. d. 2.* Kon. *Fagund. Fill. &c.* probabiliter; contra *Laym. Azor. &c. v. C. de Lugo d. 16. num. 176.*

IV. Qui simulato animo promisit, per se loquendo, non obligatur ad nuptias, tametsi damnum creatum debeat resarcire. Dixi, *per se*: quia si facta promissione puellam induxit ad copulam, tenetur illam ducere. *Bon. l. c. p. 2.* Vbi excipit, si puella esset longè inferioris conditionis (v. g. quoad notabilitatem, vel diuitias) tunc enim non teneri ducere, v. g. virum nobilem filiam agricolæ, præsertim, si illa fuerit conscia disparis status, seu conditionis, eo quod tùm decipi potius voluerit, quam decepta sit; vnde nec teneri eo casu illam dotare. Secus tamen, si ipsa inæqualitatem status ignorauerit, aut si ipse non fictè, sed ex animo matrimonium promiserit. Ita *Bonac. q. 1 p. 3. num 7. & seq. ex Vasq. Mol. d. 106. Sanch. lib. 1 d. 10. v.* Less. *lib. 2. c. 10. Laym. d. 3. cap. 1. n. 10. &* Mart. *Perez d. 2. f. 3.*

V. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, tametsi iurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt inualida. *Sanch. & Villalob.* contrarium tamen tenet *Kon. & Pont. cum Dian. p. 3. t. 4. R. 210.* matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera, est validum, licet iniustum. *Bon. p. 5. & 7. Laym. c. 1. n. 1.*

VI. Liberi, qui parentibus insciis contraxerunt sponsalia, etiam cum ijs, qui imparis sunt conditionis, v. g. ignobilis cum nobili, licet peccarint, tamen obligantur: nec à parentibus possunt impediri, quo minus seruent fidem datam. *Layman. loco cit. num. 12. ex Sancto Thoma, &c.* nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur. *Dian.*

p. 9. n. 7. R. 71. ex Molin. Sanch. &c.

VII. Resiliens culpabiliter à sponsalibus perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas, ac ad restitutionem, quam eius intererat talem contractum impleri.

Resp. II. Vbi Tridentinum non est receptum, sponsalia iure antiquo transeunt in matrimonium, per quæuis signa externa, maritali affectu exhibita, u.g. per copulam Dico, Vbi Trident &c. quia ubi hoc receptum est, hæc signa non tenent, si sint clandestina; ideoq; grauiter in iis peccari potest. Vnde sequens Casus resoluitur.

Sponsis non licent tactus impudici, cum proximè disponant ad copulam, & pollutionem; & si licent amplexus, & oscula, in signum amoris. Sanch. l. 9. d. 47. v. Dia. p. 2. t. 17. R. 6. & t. 1. misc. R. 31. & p. 4. R. 31.

DVb. III. Quomodo dissoluantur Sponsalia? Resp. I. Dissoluuntur sequentibus casibus.

I. Per matrimonium ualidum cum alia initum. Bonac. p. 7.

II. Per mutuum consensum, sicut quiuis contractus. Laym. c. 2. n. 8.

III. Si superueniat impedimentum dirimens matrimonium. Bon. p. 8. n. 5.

IV. Per atrox crimen alterius sponsi, soluuntur ex parte innocentis, quale censetur. 1. Fornicatio, siuè spiritualis, uel hæresis, siuè corporalis, tàm sponsi quàm sponsæ, post sponsalia; & sponsæ etiam ante illa, sed à sponso ignorata, licet per uim facta. Bonac. p. 8. Immo si sponsa permittat se tangi impudicè ab alio per oscula, & amplexus, potest sponsus resilire à sponsalibus; sed non uice uersa; quia & si sponsus id faciat, non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicuius momenti. Reginal. Sanch. Dian. p. 3. t. 4. R. 283. Limitant autem Kon. & Laym. nisi talia oscula, & tactus sint ita frequentes, ut indicent ualdè propensum sponsi animum in alteram, ut meritò timeri posit, ne sponsæ non sit fidem seruaturus. Si autem uterque sponsus fornicetur post sponsalia, neutrum posse resilire

docetr

docet *Paulus* & *Ponac.* contra *Kon Reginald.* *Sanch.* *Laym.* *Pont.* qui soli viro id eo casu permittunt, eò, quod delicta sint imparia, & longè grauius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis, *Dian.l.c.* R.284. 2. Furtum graue, homicidium, &c. vel simile, quod graue damnum, vel infamiam pariat: *Bon.p.* 8. *num.* 12.

V. Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ si à principio cognita fuisset, à sponsalibus deteruisset, qualis esset, v.g.1. Inimicitia, vel odium graue inter sponsos. Quo refertur morum asperitas, vel sæuitia, post sponsalia primum cognita: item iustus timor, ne ex matrimonio scandala, & grauia odia nascantur inter parentes, vel consanguineos. *Laym. cap.* 1. *num.*78. *Bon. p.* 8.*n.* 8. &c. 2. Si alterutri incidat in lepram paralysin, morbum Gallicum, &c. si grauiter mutiletur, vt amissione oculi, nasi, vel aliter graui ter deformetur, præsertim sponsa, vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium, ad sustentationem familiæ necessarium. *Dian. p.* 3.*t.*4. R.85. *ex Sanch l.*1.*d.*57.*Kon.d.*23. *du.*8. *Laym.* & *Bonac. ll. cc.* Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minus quidem appetibiles, non tamen perniciosas; præsertim si aliquam infamiam habeant adiunctam, v.g. si sponsa vi, vel sponte fuisset corrupta, dummodo tamen contrarium positiuè verbo, factoue non simulet; potestque interrogatus licitè dissimulare, & contrahere matrimonium. Si verò defectus sint perniciosi, v.g. morbus contagiosus, grauis infamia, siue personalis; siue generis, aut familiæ, non licet (etiamsi post sponsalia contracta in eos inciderit) contrahere cum eorum ignaro, nisi similes defectus ipse patiatur. *Kon. Pont.* *Dian p.*5.*t.*4.R.28. vbi *ex Kon.* & *Sanch.* contra *Pont.* *Nauarr.* &c. infert, sponsam post sponsalia corruptam posse sponsum defectus istius occulti ignarum cogere ad standum sponsalibus, & contrahendum matrimonium. 3. Si magna alterius debita detegantur, vel graue sit periculum fortunarum

famæ, morbi, paupertatis, &c. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsæ. *Bon. l. c.* Quod si autem defectu sponsæ detecto dubitet spōsus, an si eum ab initio cognouisset, contracturus fuisset, tùm si defectus ille censeatur grauis, ac notabilis, præsumetur pro sponso, cui liberum erit resilire. *Sanch. Bon. Tancred. t. 1. l. 1. d. 65.* Secus si defectus sit leuis. *Fadi l. 6. c. 11. p. 7.*

VI. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam; quia censetur renunciare suo iuri. *Lay. l. c. Bon. p. 6.*

VII. Si sint inita cum conditione, certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quo minus sit contractum. *Laym. n. 16.*

VIII. Soluuntur, licet sint iurata, per susceptionem ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi. *Laym. l. c. Bon. p. 5.* Nec obstat, si hic postea ad sæculum redeat, vt docet *Sanch. l. 1. d. 24.* licet *Praepositus, Fill.* & alii putent talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, vti etiam ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset. Vnde non posset ingredi religionem, si sponsam deflorasset, nec aliter quam per matrimonium posset resarcire damnum. Vide *Dian. p. 3. tr. 4. R. 207. Bon. l. c.*

IX. Probabile est, solui etiam per votum simplex castitatis, vt docet *Suar. Azor. aliique*, cum hoc sit de meliore bono: & si contrarium doceant *Fill. Sanch. Bon.* & alii: eò quod Deus non acceptet promissionem rei alteri promissæ, & in alterius præiudicium: vnde etiam in foro externo talis solet compelli, vt vel fidem seruet, vel intret religionem. Interim post tale votum alteri parti datur ius sponsalia soluendi, eo quod vouens, resilierit, & censeatur iuri suo renunciasse. Vide *Bonacina p. 5. num. 13.*

X. Per matrimonium validum dissoluitur saltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium: quoad eam verò, qui contraxit, non extinguū

obli-

obligationem si alter expectet, sed suspendi, & matrimonio isto soluto teneri ad implenda sponsalia priora, docet *Pont.* contra *Sanch.* qui vult omnino dissolui. Vide *Dian p.3. t.4.* R.209.

XI. Si sponso noua superueniat hæreditas, ità vt illi sponsa sit inæqualis, non habet ideò ius resiliendi: quia non est deceptus in conditione sponsæ, in qua nulla facta est mutatio. Idem est de sponsa, si ipsi hæreditas noua superueniat. *Sanch. Kon. Regin. Dian. p. 3. t. 4. R. 286.*

Resp. II. In supradictis causis, quando manifestæ sunt non requiritur authoritas iudicis ad dissoluenda sponsalia, alioqui requiritur. Quod si sponsus cognito suo iure resiliendi, nihilominus carnaliter cognouit sponsam, censetur tacitè suo iuri renunciasse, & sponsalia ratificasse, *Lay. c. 2. num. 23.*

De Matrimonio secundum se. Cap. II.

Dub. I. Quid sit, quæ eius materia, forma, & minister?

RESPON. Est sacramentum inter baptizatos, quo vir, & mulier sibi mutuo legitimè corpora sua tradunt, ad perpetuam vitæ societatem, vsum prolis suscipiendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima, est mutuus consensus, externis signis expressos, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem, est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis: *Suar. tom. 3. d. 2. s. 1. a. 1. Sanch. Vasq.* Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam, & formam. Porrò matrimonium dicitur ratum, quando contractus est factus, & si non sit secuta copula carnalis. Consummatum verò dicitur, quando ea secuta est. Vnde resolues.

I. Validè, & licitè contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis, & remedii con-

concupiscentiæ. Ratio, quia non pugnat cum essentia Matrimonii. Et patet exemplo B. Virginis, & S. Ioseph.

II. Non uidetur licitum, contrahere tantum propter uoluptatem carnis, uel uanitatem; quia finis debet saltem esse honestus. *Nauar. c. 22. n. 79. Sanch. l. 2. d. 29. q. 3.*

III. Licitè contrahitur in remedium concupiscentiæ, nihil aliud intendendo, modo proles positiuè non impediatur: hoc enim sub mortali non licet. *Bon. d. 5. d. 2. num. 16. Pontius l. 1. cap. 21. Hurt. 4. Perez d. 18. f. 7. num. 6. ex Corinth. 7.* Hinc etiam coniuges possunt abstinere ab vsu coniugii, & optare, ne plures accipiant liberos, quam possint alere, dummodo, vt dixi positiuè non impediant, nec abortum procurent. *Perez l. c. Bon. q. 4. p. 1. n. 12. Nauar. c. 16. &c.*

IV. Licitè etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos, fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum coniunctio, & coniugum sanctificatio) non contrarios, v. gr. ad pacem inter regna, uel illustres familias, componendam, uel splendorem familiæ conseruandum. Ita contra *Sanch.* & *Syluium* docent *Prag. Pont. Gaspar. Hurt. Dian. p. 3. t. 4. R. 219. Marc. Perez d. 18. f. 7. num. 7.* ubi cum *Dian. l. c.* etiam permittit ob diuitias, & nobilitatem.

V. Validè, sed illicitè contrahitur cum intentione negandi debitum, uitandi prolem, uel etiam non educandi, mæchandi, &c. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur, id est, nisi adiiciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ matrimonii. Vnde inualidè contrahit, qui vinculum matrimonii vult tantum dare per annum, vel reseruat sibi potestatem adulterandi, uel non reddendi debitum debitè exigenti. Vide *Perez f. 6. &c. ll. cc.*

VI. Contrahentes ut non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt: quia uerum Sacramentum suscipiunt licet dormiant. Secus est de procuratore, per

quem

quem contrahunt, vti, & de Sacerdote copulante. Secus est de Sacerdote copulante: quia nec suscipit, nec administrat sacramentum, sed tantum vt testis assistit. *Cardin. de Lugo de sacrament. d. 8. s. 9. num.* 155.

VII. Coniux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem, generationi aduersantem.

VIII. Requiritur consensus de præsenti, verbo, scripto, aut nutibus expressus: sufficit tamen exprimere per alium, vt si parentes pro filiis contrahant, his tacentibus. Vide *Dia. p.* 3. *t.* 4. *ref.* 272. Sufficit etiam 2. si alterius consensui præcedenti & non reuocato, alterius accedat. Vnde si quis coram Parocho non verè consenserit, satisfacit consentiendo postea. Vide *Dian. l. c.* R. 292.

Quæres. An sufficiat consensus conditionatus?

Resp. I. Sufficit conditionatus sub conditione de præterito, vel præsenti, stante conditione; quia tunc contractus non suspenditur.

Resp. II. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodo contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v. g. duco te, si cras sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v. g. Si cœlum tetigeris; vel de futuro turpi; modò non repugnet substantiæ matrimonii, & consensus sit absolutu, v. g. si patrem occideris. Ratio, quia tales conditiones habentur pro non adiectis. *Sanch. l.* 5. *d.* 15. *Mol. Fill. Less. l.* 2. *c.* 18. *d.* 15. *Laym. Bon.*

Resp. III. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, ver. gra. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio. Patet *ex* C. *Fin. de condit. v. Sanch. l.* 5. *d.* 10. *Kon. d.* 29. *dub.* 3. *Fill. &c.*

Resp. IV. Consensus sub conditione honesta de futuro, est contractus sponsalium tantum, & non matrimonii. Quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium sine nouo consensu, postquam conditio-

ditio impleta fuerit, vt docet D. Thom. cum aliis apud Sanch. & si Fill. Laym. & alii quidam putent, contrarium esse probabile, eo quod contractus celebratus sub conditione honesta futura, hac impleta purificetur. Quod concedit Bon. q. 2. p. 10. nu. 20. si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

Dub. II. De vsu Matrimonii.

Art. I. An vsus matrimonii, siuè actus coniugalis sit licitus?

RESpon. Per se est licitus, & honestus. Quod est de fide, & patet ex 1. Cor. 2. *Vxori vir debitum reddat*. Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

I. Si matrimonium à parte rei sit nullum: quod tamen si vterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si vterque, vel alter id certò sciat, non potest, quocunque etiam periculo proposito, vti matrimonio: Vnde si non potest sine periculo vitæ, aut famæ, detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi religionem (si necdum consummauit) vel fugere, vel petere diuortium, ob coniugis sæuitiam, v. g. vel adulterium, si tale sit, vel certè omnia incommoda patienter sustinere. Bon. q. 18. p. 8. nu. 16.

II. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantum dubitet, is non potest petere debitum reddere tamen tenetur, cum alter habeat ius petendi. Si vterque dubia fide contraxit, vel dubitat de eius valore, neutri petere, aut reddere licet ante veritatis indagationem. Vasq. Sanch. Dia. Bardi d. 6. s. 11. p. 7. §. 3. Secus post eam Bon. q. 4. p. 4. vide supra l. 11. t. 1. c. 2. d. 3.

III. Si fiat cum graui periculo vitæ, aut sanitatis. Nisi tamen sit causa grauis, cui damnum corporale videatur postponendum, v. gr. periculum incontinentia in se, vel comparte. Bon p. 6. num. 8. M. Perez. d. 50. s. 4. num. 5.

IV.

IV. Si fiat prauo fine, v. gr. tantum voluptatis causa. Quod tamen Doct. communiter, vt *Sanch.* *l.9. d.11. Bon. q. 4. p. 6.* censent esse tantum veniale, contra *Pontium*, qui vult esse nullum; nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur. *Sanch.* *l. 9. d.11. &c.* vide etiam *Dian. p.3. t.4.R. 216. Bon.* *p.6. M. Perez d. 49. f.2. n. 6.*

V. Si exerceatur mente adultera, vt si dum accedit ad suam, imaginetur aliam, vt animum pascat, quod est mortale. *Sanch.* *Bon. p.6. n.7.*

VI. Si fiat modo indebito, v.g. 1. Si non seruetur vas naturale; quod multi docent esse veram sodomiam: alii esse graue peccatum contra naturam. Vide *6. præcep.* 2. Si sine iusta causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale, alii, secluso periculo effusionis seminis, veniale tantum, & si graue, & grauiter increpandum. *Dian. p. 3. t. 4. resol.* 204. 3. Si alter coniugum ex morositate, vel alia ratione seminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actus coniugalis, scilicet generatio impeditur: quidam tamen, vt *Prep. & Sanch.* dicunt, in fœmina nullum esse. Vide *Bon. p.* *6. n. 15. & p. 1.*

VII. Si loco indebito, ver. gr. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

VIII. Si absque vrgente causa fiat tempore indebito. 1. In magna solennitate, vt Paschæ, vel Pridie communionis. Vide *Perez. d.49. sect. 3.* 2. Quando vxor est grauida, saltem si sit periculum abortus. *Nauarr.* *Syl.* *Sanch.* *Kon.* *Fill. num.* 337. Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale; quod enim tunc fine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Vnde *Dian. p. 3. tr. 4. R.* 204. *& Kon.* *d.34. dub. 9.* nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando vxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra *Azor.* docet *Sanch. l. 9.* *d. 21. num. 2.* Immo aliqui apud *Dian. l.c. vt Pontius* *l.10. cap. 11. & cap. 14. num. 5. & 6.* docent, nec veniale esse, si periculum vrgeat, quod *Sanch. l. c.*

docet

docet esse probabile, additque *Mart.* Perez, si ob finem honestum fiat, nullum esse, & teneri reddere vxorem, si maritus exigat. Vide *d.* 49. *f.* 3. Vt vsus matrimonii sit licitus.

Sit modus, & finis sine damno, solue, cohare,
Sit locus, & tempus, tactus, ne sperito votum.
Tolet. lib. 7. cap. 26.

Ex dictis casibus consequenter resoluitur, licitum esse vti matrimonio, 1. prolis causa, & si hæc non necessariò debeat intendi, dum exercetur: dummodo positiuè non impediatur: immo etiam aliquando simplici affectu licitè excludatur, v. g. à paupere, ne nimium prolibus grauetur. 2. ad vitandum periculum incontinentiæ in se, vel comparte. M. Perez *d.* 40. *f.* 2. *ex Kon. Pont. Hurt. &c.* contra Sanch. qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter se dari non possint. 3. Valetudinis causa, vel propter alios fines extrinsecos: quia honestum ex natura sua, & relatum ad vnum finem, licitè refertur ad alium isti non repugnantem, vt docet *Sà*, Kon. *Layman. l.* 5. *t.* 10. *c.* 4. *M. Perez d.* 49. *f.* 2. *num.* 4. *v. Dian. p.* 2. *t.* 4. *R.* 218. Solius tamen sanitatis causa vti, probabile est esse veniale, vt docet *S.* Thom. *Henriq. Laym. l. c.* contra *Mart. Perez, &c. ll. cc.*

Quæres. An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges.

Resp. Tales actus per se ijs licent: quia cui licitus est finis, etiam licent media; & cui licet consummatio, etiam licet inchoatio. Vnde licitè talibus naturam excitant ad copulam. Quod si verò separa im, & sine ordine ad copulam, ve. gr. voluntatis causa tantum fiant, sunt venialia peccata, eo quod ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant ius ad illos: Nisi tamen, vt sæpè contingit, sint coniuncti cum periculo pollutionis; aut coniuges habeant votum castitatis: tunc enim sunt mortalia, vt dictum supra *l.* 3. *t.* 4. *ca.* 2. *dub.* 4. *Dian p.* 3. *t.* 4. *resol.* 204. & 216. Vnde resolues.

I. Coniux venialiter tantum peccat, 1. Tangendo

do seipsum ex voluptate, & tactum non ita expressè referendo ad copulam, vt contra *Vasq.* & alios probabiliter docet *Sanch. l. 9. d. 44.* 2. Oblectando se venereè, sine periculo pollutionis, de actu coniugali cogitato, dum abest compars, vel actu exerceri non potest. *Filliuc. Laym.* Tanner. *Malder. cum Dian p. 3. t. 4. R. 224.* contra *Nauar. Azor &c.*

II. Peccat grauiter, 1. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita; quia est illi illicita per statum. 2. Bigamus, qui in actu coniugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur; quia est permixtio cum aliena. *Laym. l. 1. t. 9. c. 6. v. supra l. 3. t. 4. c. 2. & t. 5. cap. 1. d. 2. a. 2.*

Art. II. An actus coniugalis sit præceptus, & debitus?

RESP. I. Etsi coniuges nulla lege obligentur ad vsum matrimonij, tenentur tamen per se ex iustitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expressè, vel tacitè, verecundia scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, quia non tenentur vti suo iure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractus mutui. *S. Thom. in 4. d. 32. q. 1. a. 2. &c. communiter ex 1. Cor. 7.* Vnde resolues.

I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, & si per accidens aliquando teneatur, vel ex charitate, v. gr. ad euertendum periculum incontinentiæ imminens coniugi. *Marr. Perez d. 50. s. 2. n. 4. & 5.* vel ex iustitia legali, eo quod salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

II. Coniuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero inuito diutius abesse, sine necessitate: quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum. *Sanch. l. 9. d. 4. Kon. d. 34. d. 2. num. 19. Perez d. 50. s. 3.*

III. Peccat mortaliter, qui coniugi seriò, & instanter petenti debitum negat: quia est res grauis, & debetur ex iustitia: intellige, nisi petens, precibus, aut alia ratione honesta, auerti possit, &

& petitio non sit immoderata (nam si sæpè petenti semel, vel bis negetur, citrà periculum incontinentiæ, videtur esse tantum veniale, ob leuitatem materiæ; & aliquando, si nimis immoderatè, & iusto sæpius petat, nullum secundum *Perez d. 50. s. 4.*) nec sit alia iusta causa negandi. *Bon. q. 4. p. 1. ex Sanch. Fill. &c.* Iustam autem (secluso periculo incontinentiæ vtriusque) esse censet *M. Perez l. c. num. 6.* si plures nascantur filii, quam possint alere.

IV. Peccat grauiter vir, vel mulier, si se impotentem reddat, etiam mediis aliàs licitis, v. gr. ieiuniis, &c. inuita comparte. Immo si aliter non possit reddere debitum, licitè non obseruat ieiunia Ecclesiæ; sicut & vxor, si notabiliter ijs fiat deformior. *Bonac. l. c. Sanch. l. 9. d. 3. nu. 11. Regin. Kon. Fill. n. 306. & Perez d. 50. s. 2.*

V. Coniux tenetur reddere debitum, quamuis illicitè petenti, si redditio hic, & nunc non sit illicita, v. g. petenti voluptatis causa, vel ligato castitatis voto, uel die festo, &c. Vide *Sanch. l. 9. d. 6. Pont. l. 9. c. 3. Kon. d. 34. dub. 6. Perez d. 50. s. 5.* Quia malitia alterius non dat illi ius negandi quod suum est. Non tamen tenetur reddere petenti sine graui causa, modo innaturali, uel in loco publico, uel sacro, &c.

VI. Non tenetur reddere, 1. Si alter alteri debitum remiserit, uer. gr. si consensu mutuo uouerint castitatem, uel auctoritate publica celebrarint diuortium. 2. Si petens sit amens; quia talis non est capax usus dominii, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam ualet in ebrio. Simpliciter tamen uti petere, ita & reddere licet, tàm ebrio, quam amenti; nisi esset periculum fœtus enecandi. *Nauarr. cap. 16. Sylu. Laym. c. 1. num. 9.* 3. Si alter mœchatus sit; quia frangenti fidem, fides frangitur eidem: nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterii.

VII. Etsi is, qui matrimonio contracto, sciens prudens, voluntariè cognouit consanguineam uxoris, in primo, uel secundo gradu, non possit

petere

petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem est de eo, qui inscia comparte vouit castitatem, post matrimonium consummatum. Si tamen, ante vouisset, videtur obligari ad ingressum religionis, saltem primo bimestri (nisi tamen matrimonium consummauerit) immo etiam post, si vxor consentiat: de quo plura vide *Layman. cap.* 11. *num.* 10.

Resp. II. Coniux non tenetur reddere debitum, si in de graue damnum, vel periculum sibi vel proli, meritò timeat. *Perez d.* 50. *s.* 4. Vnde non tenetur sequentibus casibus.

I. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v. g. gallico, peste, lepra, &c. (nisi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non sit nimis grauis.) *Bonac. q.* 4. *p.* 1. *num.* 8. *Perez d.* 50. *Sanch. l.* 9. *d.* 14. *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 1.

II. Si petat ab vxore laborante febri, vel alio morbo, cui copula noceret. *Bonac. q.* 4. *p.* 1. *num.* 4. *ex Sanch. &c.* item *Perez. l. c.* aut quidam volunt, tempore menstrui. *Bonac. q.* 4. *p.* 3. *num.* 11. *& p.* 6. *nu.* 10. contra *Sanch. Hurt. Perez d.* 49. *sect.* 3. aut cum vxor est grauida, & ex redditione periculum mortis, vel etiam abortus) probabile timetur proli iam conceptæ. Immo tunc nec petere, nec reddere licitum est, vt per se patet, ait *Laym. cap.* 1. *nu.* 7. & esse mortale, dicit *Perez d.* 49. *s.* 3. addens ex *Sanch. Con.* & *Hurt.* cessante periculo prolis, usum matrimonii licitum esse, aut si non possit uxor edere fœtum, nisi mortuum. *Bonac. q.* 4. *p.* 2. *&* 2. *num.* 14. (*Laym.* tamen *cap.* 7. *num.* 7. dicit eo casu licere reddere, immo & petere: quod *Bon. l. c.* concedit, si fiat ob periculum incontinentiæ) aut non possit edere, nisi cum præsenti periculo uitæ. *Bonac. l. c. num.* 7. *Laym. l. c. num.* 6. Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia graui ex causa eam posse permittere, & debitum reddere, insinuat *Laym. l. c. ex Sanch. l.* 7. *d.* 102. *num.* 11. Denique propter graue periculum morbi, non tamen propter ordinarios dolores partus, potest coniux negare debitum, etiamsi in altero esset periculum in-

incontinentiæ. *Sanch. Pra. Palaus. Dian. p. 6. t. 7. R. 64. & p. 9. t. 4. R. 4.*

III. Si alter debitum exigat innaturali modo; nisi tamen ex negatione timeantur grauiora mala, v. g. rixæ, odium, incontinentia.

Quæres. An aliquando liceat impedire prolis generationem?

Resp. Possunt quidem coniuges ex graui causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis: peccant tamen, si in vsu matrimonii, vel post vsum, faciant aliquid, quo impediatur conceptio, aut semen conceptum reiiciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne quidem indirectè, sed tantum permittitur vt non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonii. Vnde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. Vnde resolues.

I. Licitè interrumpitur actus coniugalis, & si ex naturæ concitatione secutura sit pollutio, dummodo sit iusta causa interrumpendi, v. gr. si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius interueniat. Vide *Perez d. 49. s. 9.*

II. Peccat probabiliter fæmina, quæ in vsu matrimonii animum aliò distrahit, ne natura excitetur, venialiter tamen, vt *Perez l. c. num. 7.* docet *ex Sanch.*

DVb. III. *An, & quibus ex causis possit fieri diuortium?* Respon. I. Matrimoniu consum natum inter Christianos quoad vinculum solui non potest viuente vtroque coniuge. *Sanch.* & *Perez. d. 20. s. 9. & d. 55. s. 4.* Soluitur tamen vinculum in sequentibus casibus.

I. Si alter coniux moriatur. De quo si est certus, rursus nubere potest; quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen, & indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neq; ex dubio superueniente an prior viuat, debent separari, cum fortè non viuat, ideoque matrimonium sit validum.

II.

II. Si ex coniugibus infidelibus altero ad fidem conuerso alter maneat infidelis (saltem nisi pacificè cohabitare velit, sine contumelia creatoris;) idque ex dispensatione diuina in fauorem fidei, vt patet ex 1. *Cor.* 7. 15. *Perez* d. 26. *f.* 4. &c. *communiter*.

III. Si ante matrimonii consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi possunt sine iniuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur. *Perez* l. c. &c. *communiter* ex *Tridentino sess.* 24. *can.* 6.

IV. Si Papa ex alia iusta causa dispenset ante consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat. *Nauarr.* *Bell.* *Perez* d. 20. *f.* 7.

Resp. II. Manente vinculo matrimonii, licitè fit diuortium, & separatio quoad thorum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob grauem, & iustam causam, qualis est.

I. Alterius coniugis culpabile adulterium: (Per quod hic etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia diuiditur, qualis est, bestialitas, sodomia, etiam intra eundem sexum. *Bon.* q. 4. p. 5. *num.* 2. contra *Fill.* *Sanch.* *Perez* d. 56. *f.* 1. & 2. ex *Matth.* 5. & ex *Cap.* *Gaudemus*, *cap.* *Ex literis*, non tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus, vel amplexus impudici. *Bon.* *Sanch.* *Perez.* *ll.* *cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens verò nonnisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu, 1. Si vterque coniux particeps fit eiusdem criminis, vel æquali. *Sanch.* l. 10. d. 6. *Bon* l. c. 2. Nisi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognouerit. *Bon.* ex *Con.* *Henriq.* *Fill.* *Perez* *f.* 3. Vbi vide plures casus exceptos.

II. Sæuitia mariti, vel vxoris. Ex qua si graue periculum comparti immineat, potest separatio peti à iudice; immo si mortem minetur, vel venenum

nenum paret, potest diuertere ante iudicis consensum. Vide *Bonac. l. c. Laym. Perez f. 5.*

III. Si coniux compartem trahat in peccatum, v. g. sollicitet ad hæresin, veneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, immo tenetur, si periculum sit graue. *Laym. l. 5. t. 10. p. 3. cap. 7. num. 16.*

IV. Morbus contagiosus, v. g. lepra. Quod si tamen sine graui detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem ad habitare, & ministrare, nisi alter remittat.

V. Hæresis, vel apostasia, superueniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur coniugem conuersum recipere, saltem ex iustitia: nam ex charitate aliquando tenetur, vt si sit periculum incontinentiæ. *Bon. Laym. l. c. Perez. d. 57. f. 1.*

VI. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separant, vel thoro, siue ad tempus, siue in perpetuũ, ob finem spiritualem; vel etiam habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi vterque ingrediatur religionem, uel vxore ad religionem transeunte (aut si vetula sit, id est sexagenaria. *Azor, &c.* vel saltem quinquagenaria *Sanch. Bon. Barbos. Dian. p. 3. t. 4. R. 73.* manente in seculo, in voto continentiæ) maritus suscipiat sacros ordines. Porrò apud quem, & cuius expensis, facto diuortio liberi sint educandi. Vide *Laym. hic l. c. Sanch. vid. Perez. d. 58. & 59. Bonacin. quæst. 3. p. 5. num. 11.*

Quæres. An vxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & vxoris. Excipiuntur tamen sequentes Casus.

I. Si ex sequela timeatur graue onus, vel periculum v. g. vitæ, pudicitiæ, vel salutis; vel vxora viro peregrè non alatur.

II. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facilè sit sequi; secus tamen, si ante fuit vagus, idque ipsa sciuit.

III. Si in contractu matrimonii additum fuit pactum,

pactum de non mutando domicilio, & nulla grauis necessitas vrgeat.

De impedimentis Matrimonij. Cap. III.

DVplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantum, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DVb I. *Quæ sint impedimenta impedientia tantum?* Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, scilicet:

Ecclesiæ vetitum necnon tempus feriarum,
Atque catechismus crimen sponsalia votum,
Impediunt fieri permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inter copulandos. Vide *Bon. q. 1. p. 14. n. 1.*

Dicitur II. *Tempus feriarum*: quod secundum *Trid. sess. 24. cap. 10. de reform.* incipit nunc ab Aduentu Domini, vsque ad Epiphaniam inclusiuè: & à die Cinerum vsque ad Octauam Paschæ inclusiuè. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut eius consummatio, sed tantum nuptiarum solemnitates, vt est, benedictio nuptiarum solemnis; sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora conuiuia, & tripudia, &c. Neque *Trid. sess. 24. c. 1.* prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantum hortatur ne fiat. Vide *Bon. l. c. Sanch. l. 7. d. 7.* Kon. *d. 30. Fill. t. 10 p. 2. 6. 9.* M. *Perez d. 43. s. 10. n. 7.*

Dicitur III. *Catechismus*: Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate; sed videtur sublatum per *Trident.* secundum *Sanch. Fagund.* Kon. *Fill. &c* qui ideo monet Parochos, vt in libro distinguant

 patri-

patrinos Catechismi à patrinis Baptismi. Vide *Bon. l. c.*

Dicitur IV. *Crimen*, vt 1. Incestus cum consanguinea coniugis in primo, uel secundo gradu, scienter admissus (qui impedit matrimonium cum quacunq; alia persona. Vide *Perez d. 23. s. 5.*) uel cum propria matre, uel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Vxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verum hæc per non usum sunt sublata, ut *Laym. hic c. 15. ex Nauar. Sanch. l. 7. d. 17. Kon. d. 30. dub. 3.*

Dicitur V. *Sponsalia*, scilicet cum una contracta, & non dissoluta. *Kon. d. 30. dub. 3. Sanch. Fill. Bon. l. c. num. 5.*

Dicitur VI. *Votum*, scilicet simplex, siuè castitatis, siuè religionis, siuè non nubendi. Vide *Sanch. l. 7. d. 13. Regin. l. 31. cap. 24. num. 184. Bon l. c. num. 7.*

Dixi in responsione, *potissimum*: quia præter supradicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum est clandestinitas: & si enim ualeat matrimonium clandestinè contractum, ubi Tridentinum non est receptum; non licet tamen sub mortali. Vbi autem Tridentinum est receptum, saltem quoad punctum matrimonii, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundum, omissio benedictionis: quia sine hac & si ualidè, illicitè tamen contrahitur matrimonium, saltem primum, ut ex C. *Nostrates*, & C. *Sponsus* quæ 5. docet *Bon. q. 4. p. 6. n. 2. Sanch. l. 7. d. 82. Sà, Henriq. Fill. &c.* qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo; nam per accidens, ratione præcepti particularis, scandali, uel contemptus (ut si omittant nihili faciendo, ac si esset res uana, uel uile, ac puerile haberent ei se subiicere) docet *Perez d. 43. s. 10. n. 5.* posse esse mortale.

Dixi, *primum*; nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quod si autem alter coniugum sit uiduus, alter uero

primas

primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus, & si iure antiquo non liceret, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, ut benedicantur, ut uid. *Bonac. l. c.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, sine cuius licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absoluatur ab Ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præuiis proclamationibus, sine quibus & si ualeat non licet tamen sub mortali, ut habet communis (quando *Sanch. l. 3. d. 5. num. 7. & Gasp. Hurt. d. 5. num. 59.* putent, non esse mortale unam omittere, quando certum est moraliter, nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet *Perez d. 42. f. 1. num. 7. ex Kon. & Pontio,*) nisi Episcopus, uel eius Vicarius dispenset, ut patet ex *Trid. sess. 24. c. 1.* quod circa eas præcipit sequentia. 1. Vt fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in oratorio, uel iuxta Ecclesiam, alioue loco, confluente magno populo. 2. Vt fiant à proprio Parocho, uel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria, & quidem utriusque contrahentis, uti declarauit Congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus festiuis, non immediatis continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo, interpolentur. Vid. *Bonac. q. 2. p. 6.* Vnde resolues.

I. Licet statim post ultimam proclamationem contrahere, etiam eadem die: non licet autem differre ultra quatuor menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denunciationes, declarauit Congregatio in *sess. 24. c. 1. de reform.* Imò *Rituale Romanum* duos tantum menses permittit, intra quos si non contrahatur, iubet repetere denunciationes, nisi uideatur aliud Episcopo.

II. Post proclamationes, tenetur sub mortali, qui nouit impedimentum, illicò denunciare, quantumuis secretum esset, ad impedienda grauia mala, uer. gr. incestum, sacrilegium, &c. Si

tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate prius esset monendus, vt à matrimonio desisteret. *Sanch. l. 3. d. 13. Fagund. p. 2. l. ca. 5. Henriq. Laym. lib. 3. tr. 3. p. 2. ca. 4. nu. 8. & com mun.* contra *Pontium d. 5. q. 6.* qui negat teneri denunciare, si sit occultum. Idemque tenet *Mart. Perez. d. 43. s. 6. nu. 1. & seq.* sed cum hac limitatione si tantum audiuit, & nescit à quo, vel si pro foro interno sit dispensatum, uel si metuat magnum scandalum, vel si sciat contrahentes esse in bona fide.

III. Contrahens ipse, legitimè interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit: tunc enim fateri non tenetur, nisi Iudex aliundè habeat sufficientem probationem. *Sanch Sylu. Laym l. c. nu. 10. vid. Bon. l. c. Perez d. 43. s. 7. n. 2.*

IV. Parochus cognito impedimento, tenetur prohiberi matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel eius Officialem, neque potest assistere. *Sanch. l. 3. d. 15. Mart. Perez d. 43. s. 7. nu. 6. &c.* contra *Pontium*. Nisi tamen ex sola confessione nosset: tunc enim nullo modo posset negare matrimonium, siuè publicè, siue priuatim petenti, neque illum admonere officii extra confessionem, licet in confessione posset, ac deberet. Et tunc, si quidem sine magno scandalo à matrimonio non possent desistere, nec vellent suadere, vt contrahant communi consensu, sub conditione, si Papa dispenset, animo tantisper cohabitandi vt fratres, non autem quoad thorum, donec accedat dispensatio, & iterum contrahant. Ita ex *Beia, Pontio l. 5. ca. 35. Mart. Perez l. c.* qui addit, si id omnino nolint, persistantque petere, debere Parochum assistere.

V. Potest Episcopus, vel eius Vicarius, non autem Decanus Ruralis dispensare, vel ut vna tantum fiat proclamatio, vel vt fiant post contractum subitò factum coram Parocho, & testibus ante consummationem, vel etiam vt planè omittan-

tantur, si iusta causa subsit, v. gr. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimonium, pudor contrahentium, senium, inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ, &c. *Bon. l. c.*

VI. Etsi, quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas, coniux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint: quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenet *Sot. Led.* *Texed.* contra *Sanch.* apud *Dian. p.* 8. *t.* 9. R. 19.

VII. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per Epichiam declarare, præceptum hoc hic, & nunc non obligare, v. gr. si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem. *Bon. l. c. Sylu. Sanch. &c.*

DVb. II. *Quæ sint impedimenta dirimentia matrimonium?* Resp. Præter defectum consensus, de quo supra *ca.* 2. *d.* 1. sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus, disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Aetas, affines, si clandestinus, & impos,
Raptaue sit mulier, nec parti reddita tutæ,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. *Error*, scilicet personæ: qui dirimit iure naturæ, ve. gr. si Caio volenti ducere Annam offerat se Maria, cum qua, putans esse Annam contrahat: quia error aufert libertatem, & consensum requisitum iure naturæ ad contractum.

Dixi, *Personæ*: quia error qualitatis, seu conditionis personæ, excipio seruitutem, non irritat matrimonium, vt ve. gr. si putetur esse nobilis, virgo, diues, &c. quam quis vult ducere, nec sit talis: quia hic error non tollit consensum in personam, & materiam contractus. Aliud tamen esset, si absolutè nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam, aut si ipsa conditio, iuxta intentionem contrahentis, transiret in con-

ctionem personæ: ut si quis uellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus. Bon. q. 3. p. 2. Sanch. l. 7. d. 18. Con. d. 31. Fill. &c.

Dicitur II. Conditio, scilicet seruilis, ut si homo liber ignoranter contrahat cum serua, uel seruus cum serua, nullum est matrimonium. Idque secundum sententiam communiorem, iure tantum Ecclesiastico, fundato tamen in iure naturali, cui est ualdè conforme. Ratio, quia talis contractus aduersatur. 1. Bono Sacramenti, cum seruus inuito domino nequeat cohabitare coniugi. 2. Bono fidei coniugalis, cum non possit soluere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cum seruus omnia acquirat domino. Vbi tamen Notandum, non esse propriè seruos, qui sunt coloni originarii, uel ascitii, vulgo dicti Leibeigene. uid. Laym. l. 5. t. 10. p. 4. c. 2.

Dicitur III. Votum, scilicet solemne, Castitatis per susceptionem ordinis sacri, uel per solennem professionem in religione approbatam, sponte emissam.

Dico I. Sponte: quia metus grauis irritat professionem, ut u. supra l. 5. c. 1. d. 2.

Dico II. Solemne; quia uotum simplex tantum impedit, non dirimit (excipe tamen uota simplicia Societatis.) v. Laym. l. c. c. 3.

Dico IV. Cognatio, quæ triplex est.

Prima dicitur Legalis, quæ est propinquitas personarum, proueniens ex adoptione perfecta, qua scilicet persona extranea assumitur in filium uel nepotem, ita ut transeat in potestatem adoptantis; eique succedat, uel tanquam hæres necessarius ex testamento, in quarta parte, uel tanquam filius ab intestato in totum) ea enim dirimit matrimonium usque ad quartum gradum, inter adoptantem, & adoptatum, eiusque descendentes. Cap. per adoptionem 3. q. 3. Cap. Diligere, 30. q. 3. v. Bon. q. 3. p. 5. §. 3. nu. 4. & 5. Vide tamen Laym. ca. 7. Dian. p. 9. t. 6. R. 54. ubi contra communem sententiam notat ex Henriq. Less. &c. probabile esse, quod.

quod post *Trident.* tantùm dirimat vsque ad gradum secundum inclusiuè, sicut cognatio spiritualis.

Secunda est cognatio spiritualis, quæ iure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi, & Confirmationis, dirimitque matrimonium (vt habetur *c. 1. de cognatione spirituali, in 6. ca. Veniens*: & constat ex *Trid. s. 24. c. 2. v. Bon. q. 3. p. 5. Sanch. l. 7. d. 34. Suar. 3. p. q. 67.*) inter baptizantem, & baptizatum, & huius patrem, & matrem; item inter susceptorem, & susceptum, & huius patrem, & matrem.

Tertia est cognatio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarum, ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitque matrimonium vsque ad quartum gradum lineæ transuersæ inclusiuè. Et quidem quoad primum fortassis iure naturæ; quoad reliquos tres, solo iure Ecclesiastico. Vnde etiam Pontifex in his, ex iusta causa, dispensare potest. Gradus vero lineæ rectæ, probabile est, omnes iure naturæ esse prohibitos:

Nata, Soror, Fratris priuigni nata vtriusque,
Et patrui coniux, mater priuigna, nouerca,
Vxorisque soror, priuigni, nata vtriusque.
Atque soror patris coniungi lege vetantur.

Summ. Armill V. Matrimonium, num. 29. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

Prima. In linea recta tàm ascendentium, quàm descendentium, quot sunt personæ, tot sunt gradus, vna dempta, scilicet stipite: ver. gr. pater, & filius sunt consanguinei in primo gradu; nepos, & auus in secundo, &c.

Secunda. In linea transuersa æquali, quæ est inter personas a communi stipite æqualiter distantes, quot gradibus personæ singulæ à communi stipite distant, totidem distant inter se. Vnde frater, & soror sunt in primo gradu lineæ transuersæ; patrueles, & consobrini in secundo; filii eorumdem in tertio.

Tertia. In linea transuersa inæquali, inter per-

sonas inæqualiter distantes à communi stipite; quot gradibus remotior persona distat a stipite, tot gradibus distant inter se. Vnde patruus, & nepos, filius, & soror patris, sunt consanguinei in secundo gradu, quæ omnia patent in adiuncto schemate. NB.)

Dicitur V. *Crimen*: idque triplex. Primum est homicidium coniugis, ab altero coniuge, & alio tertio, siuè physicè, uer. gr. gladio, uel ueneno; siuè moraliter, ut imperio, perfectum, eo consilio, ut postea inter se matrimonium contrahant. Quod si cædes tentata sit, sed non perfecta; uel perfecta, sed absque intentione matrimonii ineundi; uel cum intentione quidem ea, sed non significata exterius; uel non communi consilio, sed ab altero tantum non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim Scii unus tantum cædem perfecerit, altero ignaro, dummodo id fecerit intentione matrimonii, uerè dirimit. *Ita com. Ledes. Sà, Sanch. l. 7. d. 78. num. 13. & d. 79.*

Secundum est adulterium, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, uiuente alterius coniuge, & uel matrimonium ineunt de præsenti, uel saltem dant fidem de ineundo post mortem coniugis. Sed in hoc casu requiritur, ut promissio sit acceptata, & uterque sciat alterum esse coniugatum: si enim uel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, si quod postea ineatur coniuge mortua. *Perez, Kon. d. 31. n. 57. & 61. Sanch. l. 7. d. 79. num. 12. Fill num. 256.* Vide etiam *Bon q. 3. p. 6. num. 8. Dia. p. 3. t. 4 R.* 198. excusatque ignorantia quæuis, etiam facti. *Sanch. M. Leo in praxi p. 2. f.* 284. Sufficit autem si adulter dubitet, utrum tempore adulterii, & promissionis de matrimonio cum adultera, uixerit alter coniux: quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur. *Nauarr. Sanch l. 7. de mat. d. 79. Bardi. d. 6. c. 11. §. 8.*

Tertium est raptus, per quem persona cum uiolentia abducitur, libidinis exercendæ, uel matrimonii ineundi causa. *S. Thom. Mol. t. 3. d. 105.* Durat

SCHEMA Consanguinitatis.

	IV. Abauus Abauia.	
IV. Magnus Propatruus M. Proamita.	III. Proauus. Proauia.	IV. Magnus Proauunculus M. Promatertera.
III. M. Patruus M. Amita.	II. Auus Auia.	III. M. Auunculus M. Matertera.
II. Patruus Amita.	I. PATER MATER.	II. Auunculus Matertera.
I. Frater.	Hypothe.	I. Soror.
II. Filii, & Filiae Fratris.	I. Filius Filia.	II. Filii, & Filiae Sororis.
III. Nepotes, & Neptes ex Fratre.	II. Nepos Neptis.	III. Nepotes, & Neptes ex Sorore.
IV. Pronepotes, & Proneptes ex Fratre.	III. Pronepos Proneptis.	IV. Pronepotes & Proneptes ex Sorore.
	IV. Abnepos Abneptis.	

rat autem hoc impedimentum, secundum *Trid.* quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi liberè consentiat. Vnde libertati restitutam ducere potest. Probabile tamen est, Tridentini decreto tantum comprehendi raptum, qui fit causa matrimonii. *Sanch d. 13. v. Laym.*

Dicitur VI. *Disparitas*, cultus, siuè religionis: qui dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechumenum. Idque iure tantum ecclesiastico non scripto. *Bon. q. 3. p. 7. ex Kon &c.* Inter baptizatos uerò non dirimit, & si impediat. Matrimonia uerò cum hæreticis & si illicita, sunt tamen valida. Vide supra *l. 2. t. 1. c. 4. dub. 3.*

Dicitur VII. *Vis*, siuè violentia, & grauis metus iniustè incussus, ad matrimonium extorquendum; irritatque in utroque foro. Et quidem iure naturæ, si à contrahente; positiuo autem, si a tertio sit incussus.

Addo, *grauis*, qualis scilicet cadit in virum constantem, uer. gr. mortis, perpetui carceris, amissionis bonorum, iniustæ excommunicationis, enormis indignationis patris ualdè austeri. Quando uerò metus est leuis, contractus censetur spontaneus; idque ad cauendas lites, etiam in matrimonialibus, vt Sacramento consulatur. *Rebell. Sanch. Pont. &c. communiter cum Dia. p. 3. t. 4. R. 230. & t. 5. R. 117.* quamuis *Nauarr. Gabr. & Couarr.* id negent, si metus ita extorserit consensum, vt absque eo non fuisset. Addidi 2. *iniustè*, quia si iustè sit incussus, valet matrimonium: talis enim non tàm infertur ab alio, quàm ab ipsomet, qui causam dedit; vt si v. gr. deprehenso in crimine cum filia mineris accusationem, nisi illam ducat. Addidi 3. *ad extorquendum*: quia matrimonium ex metu etiam grauissimo, vndecunque, & quandocunque incusso, dummodò non ad matrimonium extorquendum valet; tunc enim non tàm contrahitur metu, quam eligitur medium euadendi periculum: & matrimonium est simpliciter voluntarium. Vnde resoluitur valere matri-

monium in sequentibus casibus. Vide Bon. q. 3. p. 8.

I. Si concubinarius metu gehennæ, vel mortis, in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina. Bon. l. c.

II. Si quis à medico persuasus, non diu se victurum, nisi ducta vxore, eam ducat. Bonac. l. c. num. 19.

III. Si in carcerem coniectus, spe euadendi, contrahat cum filia lictoris. Sanch. l. 4. d. 12. num. 10. Pon. d. 28. dub. 1. c. 3.

IV. Si ad mortem damnatus, vt euadat, ducat meretricem, aut aliam. Bon. n. 10. Fill. t. 4. q. 1.

V. Si Princeps obsessus offerat filiam in matrimonium obsidenti, vt liberetur obsidione. Ibid.

VI. Si raptor, vel deflorator virginis, metu mortis offerat se iudici ad eam ducendam. Bon. nu. 22. ex Regin. Henriq. &c.

VII. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, aliàs illi mederi nolentis. Reb. Sanch. d. 12. Bon. Filliuc. num. 103. &c. &si alii quidam negent.

VIII. Etsi metus grauis incussus fuerit tantum ad contrahendum matrimonium in genere, contractum tamen nullum esse docet Sanch. Salas, Palaus, Pont. &c. cum Dia. p. 4. t. 4. R. 33. contra Azor. & alios 4.

IX. Quando matrimonium ex graui metu contractum fuit non teneri, in foro conscientiæ, per se loquendo, illud perficere, posseque altero inuito resilire, etiam eum, qui liber à metu fuit, etiamsi ab ipso, seu eius culpa illatus fuerit, docet Sanch. Villal. Hurt. & Ochag. cum Dian. p. 3. t. 4. R. 229. & p. 9. t. 8. R. 27. contra Bon. & Pont.

Dicitur VIII. Ordo, scilicet sacer, siuè Maior, quem qui non coactus suscepit, inualidè matrimonium contrahit; vt vid. supra de Sacram. Ordin. & hic impedimento tertio.

Dicitur IX. Ligamen, propter quod, quamdiu quis ligatus est coniugi adhuc viuenti, inualide,

con-

contrahit cum alio; quamquam licitè, & sine peccato, si mortaliter sit certus de morte coniugis: qui si postea compareat, tenetur ad eundem redire, dimisso posteriore. Vide Bon p. 10.

Dicitur X. *Honestas*, hoc est, iustitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius, cum qua contraxit sponsalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum, & iure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum, & consanguineos sponsæ, vsque ad quartum gradum, oriturque ex sponsalibus quibuscumque, etiam inualidis (præterquam ex defectu consensus) iure verò nouo Tridentino non oritur, si sponsalia sint inualida; & irritat tantum vsque ad primum gradum, si ex sponsalibus; ad quartum verò, si ex matrimonio rato sequatur. Vide Bon. p. 11. Sanch. l. 7. d. 68. Fill. t. 10. p. 2. cap. 6. Notat etiam *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis: p. 3. t. 4. R. 222. ex Pont. & ali, t. 3. contra *Sanch.* vti neque ex conditionatis, donec conditio fit impleta, p. 9. t. 6. R. 25. ex Opatou. Oriri tamen ex matrimonio inualido, nisi sit tale, ob defectum consensus, p. 9. t. 6. R. 50. ex declaratione Pij V. atque adeò etiam ex clandestino. *Ibid.* R. 53. ex Pontio, Palao, Hurt. Perez &c. contra Sanch. & Prap.

Dicitur XI. *Aetas*: quia ad valorem matrimonii, iure Ecclesiastico requiritur annus 14. viri, & 12. fœminæ completus: nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est, adsit & doli capacitas, & potentia ad copulam, de quibus iudicare prudentum est. *Laym.* c. 12. n. 1. Cap. de illis, &c. vlt. eodem tit.

Dicitur XII. *Affines*: Est autem affinitas, propinquitas personarum, nata ex copula carnali siuè licita, siuè illicita. Vtraque, iure saltem Ecclesiastico dirimit matrimonium: illa vsque ad quartum gradum inclusiuè; hæc verò iure nouo, vsque ad secundum tantum. Et quidem si antecedit matrimonium; nam si superueniat, v. gr. si

Titius cognoscat vxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is, qui peccauit, non possit petere debitum, sed tantum reddere. Porrò gradus & lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in consanguinitate, ita vt qui est vxoris consanguineus in primo gradu, siuè rectæ, siuè transuersæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ, vel transuersæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per Concilium Lateranense. Vide *Laym. & Bon. p.* 12. Vnde resolues.

I. Is, qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ: cum neutra potest validè contrahere, citrà dispensationem; immo nec cum earum consobrina, vel matertera.

II. Potest quis ducere affinem fratris sui, etiam in primo gradu, v. gr. duo fratres possunt ducere duas sorores; immo pater, & filius possunt ducere matrem, & filiam. *Laym. Bon. l. c.*

III. Titius potest successiuè ducere Titiam & Bertam, quæ fuerint vxores Caij, & Sempronii fratrum.

IV. Titius, qui duxerat sororem Caii, potest post mortem Caii, eiusque sororis, ducere Bertam vxorem Caii.

Dicitur XIII. *Si clandestinus*: quia *Trid.* irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter, quam coram Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius, vel ordinarii licentia, & duobus ad minimum testibus; vultque grauiter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint. Vnde resolues.

I. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam iurisdictionem in contrahentes, vtpote qui domicilium, & habitationem habeant in eius Parochia: item Episcopus, vel eius Vicarius in sua diœcesi, vti & Papa: item Capitulum sede vacante; Cardinales in Ecclesiis sui tituli; legati in sua prouincia. Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos. Nec requiritur, vt à parte rei verè sit Parochus, sed sufficit, si habeat titulum

saltem

saltem coloratum, ita vt communi errore habeatur Parochus, nec sit intrusus absque omni titulo. Vide Bon. q. 2. p. 8.

II. Parochus, vel quiuis habens iurisdictionem ordinariam, potest alium sibi substituere; non tamen nisi Sacerdotem.

III. Cum ad testes requisitos non addatur, debere esse omni exceptione maiores, sufficiunt etiam infames, fœminæ, pueri habentes vsum sufficientem rationis, parentes, domestici, ac serui.

IV. Si duo sint Parochi eiusdem Parochiæ, potest vteruis assumi, Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat; vel domum, quæ partim pertinet ad vnam Parochiam, partim ad alteram potest alterutrum accersere: quia vterque est proprius Parochus. Laym. Bon. loc. cit.

V. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahentis illius, in cuius Parochia matrimonium celebratur: sufficit tamen ad valorem, si alterutrius Pastor assistat, vt declarauit Congregatio Cardinalium, apud Rebel. Bon. q. 2. p. 8. etiam extra suam Parochiam, vel diœcesin; quia hic actus non est iurisdictionis contentiosæ. Non tamen licebit tunc nuptiis benedicere sine alterius licentia. Sanch. 3. d. 19.

VI. Is, qui substituitur, debet habere expressam, vel saltem tacitam licentiam, ex ratihabitione de præsenti: quia non sufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterum postea ratum habiturum. Sanch. d. 35. Reg. Kon. apud Bon. l. c. n. 11. licet ipse neget tacitam sufficere.

VII. Vagabundi possunt contrahere coram quolibet Parocho (idque vt Laym. cap. 4. num. 3. docet ex Sanch. & si alteruter tantum sit vagus.) Hic autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, vt monet Trid. an scilicet alibi sint coniuncti, &c. & deinde petere licentiam ab Episcopo assistendi: sine qua licet validè assistat, grauiter tamen peccat. Ita Laym. t. 4. l. 3. ex Sanch. d. 19. & d. 35. num. 14.

Perce-

VIII. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo absunt, non possunt contrahere peregre coram Parocho loci, quia non est illorum verus. Aliud est de ijs, qui alicubi habitationem figunt, pro maiore parte anni, aut eo venerunt animo manendi, saltem maiore anni parte, licet postea contingat casu subitò recedere; ver. gr. famuli, ancillæ, studiosi. *Bon. q. 1. p. 8. num. 1. Sanch. l. 3. d. 23. num. 11.* Ratio, quia contrahunt ibi domicilium parochiale; & Pastor illius loci, est proprius illorum.

IX. Parochus, & testes sic debent esse præsentes, vt aduertere possint quid agatur, & de eo testari. Et quidem non est necesse, vt ipsi videant contrahentes, dummodo audiant verba contractus, si voces contrahentium nouerint. *Sanch. Fill. Pont. & alij 5. cum* Dia. *p. 8. t. 7. R. 68.* contra *Barbos.* Nec refert, etiamsi per metum, vim, dolum, aut iniuriam nolentes detineantur, vel etiam contradicant, ac resistant: aut licet prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint. *Pont. l. c. ex decl.* Card. *Kon. Fill. Sanch. ll. cc. &c.*

X. Parochus tenetur vtrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimento, *Gutier. Sanch. Dian p. 3. t. 4. R. 294.* sed de mutuo consensu *Trid. sess. 24. c. 1.* Eius tamen omissio, quando de vtriusque libero consensu constat, venialis tantum est, *Sanch* Kon. *Dian. l. c.* Similiter mortale non esse, & si intellecto consensu non dicat: *Ego vos coniungo in nomine* Patris, *& Filij, & Spiritus Sancti* docet *Sanch.* Kon. *Vill.* Gutier. *Dian. p. 3. t. 4. R. 256.* contra R*ebell. &c.*

Dicitur XIV. *Et impos*, quod impedimentum vocatur frigiditas, vel impotentia. Quæ si perpetua sit, & matrimonium antecedat, irritat illud iure naturæ; vel omne, & respectu cuiuscunque, si sit absoluta; vel certum tantum, si sit restricta, seu respectiua. Idque siuè orta sit ab intrinseco, & vitio naturæ; siuè ab extrinseco, opera hominis, vel diaboli, siuè cognita alteri fuerit, siuè non; siuè sit ex parte vtriusq; contrahentis,

tis, siuè alterius tantum. Ratio, quia matrimonium consistit in mutua traditione corporum, physicè aptorum ad generationem, siuè in traditione potestatis corporis ad copulam coniugalem; hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cum eam non habeat.

Porrò impotentia in viro esse censetur, quando est eunuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas fœminæ: in fœmina verò, quando vel seminare non potest (si verum est, semen fœminarum requiri ad generationem) vel propter arctitudinem non potest uirum pati, aut eius semen recipere.

Dixi I, *Si sit perpetua*: qualis est, quæ nulla arte potest tolli. In dubio autem perpetuitatis, conceditur à iure triennium, & experiendum bona fide.

Dixi II. *Si antecedat*: nam si subsequatur matrimonium, non irritat illud, & si vsum ita impediat, vt soli contractus, & oscula liceant, citra periculum pollutionis. Idque quando impotentia est certa: nam si dubia sit, tamdiu licet conari ad copulam; quamdiu probabilis est spes seminandi intra u s. *Lay. l.* 5. *t.*10. *p.*4. *ca.*12. ex *Sanch. Nauar. Henriq.* Vnde resolues.

I. Inualidè contrahunt cuitati, seu eunuchi, quando carent vtroque teste: quia non emittunt uerum semen aptum generationi. Nec refert, quod instar senum sterilium satisfaciant concupiscentiæ fœminæ; quia id non faciunt per copulam natura sua aptam generationi, ob defectum seminis, quod senes tamen emittunt, & si semen senum per accidens non sit prolificum. *Laym. l.* 6. *Bon. q.* 3. *p.* 3. *&c.*

II. Validè contrahunt, 1. Steriles, quia & si sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam, atque adeò sunt capaces omnis iuris, & obligationis matrimonii; & susceptio prolis, licet sit præcipuus, non tamen vnicus, nec immediatus finis matrimonii. *Bon. qu.* 3. *p.*13. ex *Henr. Kon. Fill. &c.* Eadem est ratio de ijs, quæ non edunt fœtum,

nisi

nisi mortuum, vel nonnisi cum periculo vitæ, *Bon. &c. ll. cc.* 2. Hermaphroditi: quia verè sunt potentes ad vsum matrimonii. Et quidem si alter sexus emineat, secundum illum tantum valebit: si vterque sit par, optio illis datur, vt vtrolibet vtantur, ita tamen, vt quem semel elegerint, semper retineant. *Sanch. l.*10.*d.*106. *Bon. l.c.* ex *Henriq. Sanch. Ken. Fill. &c.* Is, qui paulò post est moriturus; quia in eo manet potentia ad coitum, & si per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, vt concubinas ducant. *Laym. l. c.* ex *Sanch. d.* 105. *num.* 3. *Couar. &c.*

III. Impuberes, si vtantur ratione, non iure naturæ sed Ecclesiastico tantum, inualide contrahunt; quia impotentia illorum est tantum temporalis: vide supra *hoc du. imped.* 3.

Quæres. Quid censendum de matrimoniis, quæ contrahuntur in partibus hæreticis?

Resp. Circa ea *Congregatio Cardinalium* resoluit sequentia, 1. Vbi hoc decretum Concilii nondum publicatum est in Parochia, v. g. in Saxonia, & Anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilii fuit obseruatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, v. gr. in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam seruare. Vnde consequenter ipsorum matrimonia absque forma Concilii, quamuis coram ministro hæretico, vel magistratu contracta, videntur esse nulla. *Lay.* tamen *l.* 5. *t.* 10. *p.* 2. *c.* 4. putat eam non esse mentem summorum Pontificum, propter grauissima incommoda inde subsecutura. 3. Si parochia, in qua aliquando decretum fuit obseruatum, proprio Parocho, & Episcopo careat, nullusque istic sit, qui vices Episcopi, vel Parochi suppleat, matrimonium valere absque præsentia Parochi; seruata tamen, in quibus potest, forma Concilii, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus

& Epi-

& Episcopus metu hæreticorum lateat, ita vt verè ignoretur vbi sit, vel eorum metu absit à diœcesi, & ad neutrum sit tutus accessus.

Dicitur XV. *Raptaue sit*, de quo V. suprà *in impedimento criminis*.

DVb. III. *Quomodo matrimonium inualidum sit reualidandum?* Respond. I. Si fuit inualidum propter consensum fictum, vel metu extortum, siuè ex vna, siuè ex vtraque parte, potest reualidari per quodcunque signum veri & noui consensus: quia si altera tantùm pars fictè contraxit, consensus vnius partis habitualiter permansit; ergò accedente alterius consensu reualidatur. *Sanch. l. 2. d. 32. n. 9.* Kon. *d. 24. du. 10. n. 89. Nauarr. Fill. Bon. &c.* Vnde resolues.

I. Si metus, vel defectus consensus fuerit alterius tantùm partis, curandum est, vt ea saltem nouum & liberum consensum eliciat, & externis signis prodat: alteri autem parti non opus est declarati, præstari nouum consensum ad valorem matrimonii. *Sanch. l. c. n.* 10. Kon. *Bon. p.* 9. *v. Maratium d. 7. §. 15. n. 4.*

II. Si vterque fictè, vel coactè consenserit, necesse est, vt vterque consensum renouet, & verbis exprimat. Quia cum vtriusque consensus planè nullus fuerit, æquè necesse est renouare, & declarare, ac si factum nunquam fuisset. *Marat. l. c. n. 3.*

Resp. II. Si inualidum fuit propter impedimentum consanguinitatis, v. gr. vel aliud simile occultum dirimens, tunc eo per dispensationem, vel aliter sublato, atque ita personis ad contrahendum habilitatis, requiritur nouus vtriusque consensus, signo externo expressus: & quidem, vt probabilius docet. *Sanch. l. 2. d. 36.* absolutus, & independens ab antiquo. Ratio, quia neutrius consensus antiquus fuit legitimus, cum non caderet in legitimam materiam. Vnde resolues.

I. Si in tali casu altera pars sit ignara impedimenti, vel dubitetur an sciat, illa suauiter inducenda est ad nouum consensum absolutè præstandum, dicendo ver. gr. *Si mihi non nupsisses, nonne modo*

nube-

nubere, uel: *Angor scrupulis de matrimonij nostri ualore, ideoq; renouemus consensum.* Quod si fit, sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet *Quintan. in append. c. 7. d. ult.* Quod si autem periculum sit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & scandala, grauesque molestiæ timeantur, licebit uti sententia contraria, quæ docet sufficere, vt sola pars impedimenti conscia consensum renouet, & alteri declaret, *Sanch. lib. 2. d. 26.* & *lib. 8. d. 34. num. 61. Less. lib. 2. cap. 17. Kon. d. 24. dub. 10. & Fil. num. 29. &c.* Dian. *p. 4. t. 4.* R. 49.

Resp. III. Vt matrimonium inualidum, quod coram testibus, & Parocho est celebratum, reualidetur, non opus est denuo coram Parocho, & testibus iniri, si impedimentum sit occultum: secus si sit notum: quia prius matrimonium præsumptione Ecclesiæ, censetur ualidum, non autem posterius. *Nau. Sanch. lib. 2. d. 37. Kon. d. 24. dub. 4. R. lib. 31. num. 183. Fill. nu. 93.*

DVb. IV. *A quo, & ob quam causam possit dispensari in impedimentis Matrimonij?* Resp. I. Papa non potest dispensare in impedimentis iure naturæ, uel diuino dirimentibus, nisi ex speciali concessione: in ijs uerò, quæ iure Ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris, quia inferior non dispensat in lege superioris: nec homo in lege naturæ. Addidi *nisi ex speciali*: quia sic Pontifex (non tamen Episcopus) potest matrimonium ratum dissoluere, ex iusta causa. *Sanch. Less. Prap. q. 5. d. 8. Dian. p. 8. t. 10.* R. 52. & 93. Ratio posterioris, quia Pontifex talia impedimenta inducit; ergo etiam potest tollere, & quidem solus. Vnde resolues.

I. Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimonium iam contractum, non potest ordinario iure dispensare, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, quando sequentia concurrunt. 1. Vt defectus sit dispensabilis. 2. Vt sit occultus, id est, non sit notorius, seu diuulgatus. 3. Vt ex altera parte saltem, matrimonium bona fide sit contractum. 4. Vt non sit facilis accessus ad Papam.

Ita

Ita commun. *Sanch. Kon. Mart. Perez. d. 4. s. 7.* Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus sua dispensatione priorem confirmare. *Dian. p. 9. t. 7. R. 40. ex Prap. Perez, &c.* In impedimentis uerò dirimentibus matrimonii nondum contracti, videtur nunquam posse: imò nec legatus à latere, nisi ex speciali facultate. *Laym. lib. 5. tr. 10. p. 4. cap. 6. & lib. 1. tract. 4. cap. 22. Bonac. q. 3. p. 15. &c.* contra quos *Dian. p. 8. t. 3. R. 80. cum Prap. Villalob. & Escob. de leg. ex 14. cap. 4.* putat, Episcopum id posse aliquando in casu raro, ex causa maximè urgente, si omnibus tentatis iudicetur necessarium esse ad vitandam grauem infamiam, uel graue scandalum, cui aliter occurri non posset, idque ex tacita Papæ licentia.

Resp. II. In impedimentis non dirimentibus, possunt Episcopi dispensare vniuersaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa, quæ iure naturali, & diuino impediunt, ut uotum castitatis absolutum & perfectum (*Bon. q. 3. p. 15. ex Nauarr. Sanch. &c.*) & sponsalia priora, ut habet *Tanner. d. 8. q. 4. dub. 2. num. 30. ex Sanch. l. 7. d. 17. num. 8.* Idem habet *Fill. t. 10. p. 2. cap. 10. num. 306. Laym. l. 5. cap. 10. p. 4 c. 15. num. 2.* sub finem. Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ matrimonio superueniunt, & impediunt petitionem debiti, u. g. cognationis spiritualis, uel affinitatis. *Bon. l. c. ex Sanch. l. 8. d. 12. nu. 16. Fill. l. c.* ubi excipit incestum commissum (matrimonio consummato) cum consanguineis uxoris, in ijs, qui non sunt iuuenes.

Resp. III. Possunt etiam Confessarii regulariter approbati, de licentia tamen suorum Prouincialium, dispensare ad petendum debitum coniugale, propter cognitionem consanguinei coniugis in secundo gradu, ut *Rodriq. q. regularium to. 1. q. 63. a. 1.* nullo modo tamen in impedimento ipso: uide *Mart. Perez d. 44. s. 7. n. 13.* Dixi, *Prouincialium*; quia quod *Molfes. Leon.* &c. uolunt, Confessarios Societatis Iesu habere omnes hanc facultatem immediatè à P. Generali, id refutat *Dian. p. 3. t. 2. R. 14.*

Resp.

Resp. IV. Vt licitè dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur iusta causa, qualis secundum *Fill. cap.* 8. est v. gr. extinctio magnæ litis, vel odii inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas matrimonii, nisi consanguineis, vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conseruatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis dispensationem. Plures vid. apud *Sanch d.* 19. *Kon d* 33. *Hurt.* 26. *Mart. Perez. d.* 44. *s.* 5. vbi notat. 1. Quanto gradus consanguinitatis, vel affinitatis est propinquior, tanto requiri causam grauiorem. 2. Sæpè plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent. vid. etiam *Dian. p.* 8. *t.* 3. R. 93.

Resp. V. Si quis dubitet an habeat impedimentum dirimentis, ver. gr. contrahendi matrimonium cum certa persona, & adhibita diligentia sufficienti non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione, nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento, quia possessio stat pro libertate contrahendi. *Sanch. Sancius*, *Franc.* *Lugo*, *Bardi. d.* 6. *c.* 11. *p.* 7. §. 11. contra *Laym.* & *Palaum.*

LIBER

LIBER SEPTIMVS

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

De Censuris in genere. Cap. I.

Dub. I. Quid sit Censura Ecclesiastica?

ESP. Est pœna spiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam Ecclesiasticam aufertur vsus quorundam bonorum spiritualium. *Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 1.* Vnde resolues.

I. Per censuram non priuatur homo bonis merè internis, v. g. charactere, potestate ordinis: nec bonis propriis, ac priuatis, v. g. fide, charitate, gratia, &c. sed quibusdam externis, & publicis, siuè actionibus, quæ habent spiritualem aliquem effectum, vel commodum, vt sunt, sacrificium, officium diuinum, beneficium, administratio, & susceptio sacramentorum, indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia: quia hæc, & non illa, subsunt dispositioni Ecclesiæ. Vnde si interdum priuetur bono aliquo temporali, ver. gr. conuictu humano per excommunicationem, id tantum sit secundario.

II. Exilium, carcer, seruitus, priuatio beneficii, nisi adiunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum, non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

III. Nec degradatio, vel depositio est censura; quia etsi sint pœna spiritualis, non tamen medicinalis, sed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi.

IV. Nec cessatio à diuitiis: quia non imponitur per modum medicinæ, ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam iniuriam Ecclesiæ factam.

V. Nec irregularitas, siue sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis, sed tantum impedimentum Canonicum; siue sit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed punitiuæ, & ex se perpetuæ. Vnde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem. *Bon. d.* 1. *q.* 1. *p.* 1.

VI. Quando in Iubilæis, vel priuilegiis datur potestas absoluendi à censuris, non comprehenditur irregularitas, nisi expresse addatur.

DVb. II. *Quotuplex sit Censura*? Resp. Diuiditur. 1. Essentialiter in Excommunicationem, Suspensionem, & Interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ est à iure, & fertur per canones, constitutiones, vel statuta Ecclesiastica, stabili, ac permanente lege: & eam, quæ est ab homine, quæ scilicet fertur à iudice, vel Prælato, per modum mandati, vel sententiæ iudiciariæ. Estque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut certas personas; vel generalis, quæ nulla singularis facti, aut personæ determinatione fertur. 3. In eam, quæ est sententiæ latæ, quam scilicet ius, aut Iudex statuit ipso facto (quo quis v. g. contra legem facit) sine alia sententia incurrendam: & eam, quæ est ferendæ, quam ius, aut Iudex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi. Pro quibus dignoscendis, consideranda sunt verba, quibus censura fertur, quæ si includant alterius actionem, seu ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ: latæ verò, si non includant. Si vero ambigua sint, teneri potest *regula*. 49. *iuris in* 6. quod in dubio circa pœnas, benignior interpretatio sit facienda. Vnde resolues.

I. Est censura latæ sententię, 1. Si verba sint rępteriti, aut pręsentis temporis, v.g. excommunicauimus, excommunicatus est, vel fuit excommunico, suspenduntur, interdicuntur, volumus, aut iubemus esse excommunicatum, suspensum, &c. 2. Si addatur particula, *ipso iure, ipso facto, vel sine alia sententia*. 3 Si verba sint imperatiui modi, v.g. incidat in excommunicationem, maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc omnia nullius actionem interponunt.

II. Sententiæ ferendæ est saltem vt plurimum 1. Si verba sint futuri temporis, v. g. excommunicabitur, suspendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, suspendatur, uolumus excommunicari. 3. Si uerba sint minatoria, u. gr. sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis, &c. nisi tamen ex adiunctis aliud colligatur.

DVb. III. *Qui possint ferre censuram, & in quos?* Resp. I. Censuram ferre potest omnis, ac solus superior Ecclesiasticus, habens in foro externo, seu contentioso iurisdictionem, siuè ordinariam, siuè delegatam.

Porrò ordinariam, quæ est ratione officii, uel alterius iuris, potestque delegari Clerico, Clericatus priuilegiis gaudenti (ut *Bonac. d. 1. quæst. 1. p. 2. Laym. lib. 1. t. 5. p. 1. cap. 3. num. 1. ex C. Cum Ecclesiarum* S. *Thom.* &c. docent) habet, 1. Papa respectu totius Ecclesiæ. 2. Patriarchæ. Archiepiscopi, Episcopi, eorumque Vicarii Generales. 3. Generales, Prouinciales, & Superiores locales religionum, respectu suorum subditorum. 4. Congregationes religionum, Concilia Prouincialia Episcoporum, Capitula prouincialia quorundam religiosorum, & denique 5. Quidam alii ex concessione, ut multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani.

Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente, cuius morte expirat, nec delegatus potest alteri delegare, nisi habeat specialem huius commissionem, ut si sit delegatus Papæ. Vnde resolues.

I. Non

I. Non possunt potestate ordinaria ferre censuram, 1. Parochi. 2. Laici: quia non sunt capaces iurisdictionis Ecclesiasticæ; vti & religiosi professi non habentes primam tonsuram. 3. Fæminæ, licet sint Priorissæ, vel Abbatissæ: quia non sunt capaces iurisdictionis, seu potestatis clauiū. Quando verò in iure dicuntur posse subiectos sibi Clericos suspendere ab officio, vel beneficio, suspensio non accipitur propriè pro censura, cuius violator irregularitatem incurrit, sed latè, & impropriè, pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodo subiecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei reditus interea. Vide Bon. l.c. Laym. l.1.t.5 p.1.c.3.n.3.

Resp. II. In omnes, & solos subditos alicui superiori Ecclesiastico, potest ferri censura; quia subiectio, & iurisdictio sunt correlatiua. Laym. l.c cap.3. Vnde resolues.

I. Non baptizati non incurrunt censuras, licet sint catechumeni, nec mortui; quia non subsunt iurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari; non enim de nouo ligantur, sed excommunicatio prior tantum declaratur, ac viuis prohibetur, ne cum ijs agant, orando pro illis, sepeliendo, &c. Similiter dicuntur absolui ab excommunicatione, quando sepultura, & orationes publicæ pro illis permittuntur. Laym. l.c.

II. Aduenæ, & peregrini breui tempore alicubi commorantes, non ligantur censuris locorum, generali sententia, aut statuto decretis; quia non sunt subditi. Laym l.c. n.5.

III. Etsi subditi extra suam diœcesim (vel in loco diœcesis exempto) delinquentes contra legem sui Episcopi: non incurrant censuram; superior tamen saltem regularis, potest suos subditos, vbicumque existant, per particularem sententiam censuris innodare. Vide Laym. l.c.

IV. Hæretici, Apostatæ, & Schismatici, possunt affici censuris: quia per baptismum sunt subiecti Ecclesiæ. Vide Laym. l.c.

V. Se-

V. Solus Papa non potest incurrere censuram; quia nulli est subiectus. *Bon l. c.*

DVb. IV. *Ob quam causam possit ferri censura?*

Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, & coniunctum cum contumacia. Et quidem in interdicto locali potest esse alienum, v. g. Prælati, vel communitatis (non tamen hominis priuati) alias requiritur proprium. *Bon. p. 3.* Vnde resolues.

I. Non possunt censurari infantes, vel amentes quia non peccant. *Bon. d. 1. q. 1. p. 4. Laym. c. 4. n. 3. ex S. Thom. Suar. &c.*

II. Etsi ob peccatum veniale interdum fieri possit leuis suspensio vel leue interdictum, excommunicatio tamen maior, suspensio grauis, & interdictum personale speciale (quicquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem; quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Immo cum sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quouis mortali, sed quibusdam tantum, nec censuræ contemnantur, vt monet *Trid.*

III. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mortalis, non tantum quoad actum internum, sed etiam quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leuiter percutians Clericum, etsi intentionem mortalem habuisset: vti nec, qui interius tantum est lapsus in hæresin, quam exterius non significauit; quia Ecclesia tantum iudicat de externis. *Bon. l. c.*

IV. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus, & consummatus, nisi expresse aliud sonent verba legis: quia pœnæ, & odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit fauens, mandans, consulens, iuuans, nec vulnerans lethaliter, nisi mors sequatur. Item quando excommunicatur mandans, consulens, &c. vel ferens suffragium pro indigno, subintellige efficaciter, seu effectu secuto. quia sine eo mandatum, consilium, & suffragium, non est completum, & perfectum in genere homicidii, furti,

&c. Alii tamen attendendum esse putant, vtrum in mandantes, consulentes, &c. principaliter, & per se feratur excommunicatio, an verò accessoriè tantum: & dicunt priore casu esse excummutos, & si non sequatur effectus; non item in posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior. *Bon. loc. cit.*

V. Quidquid excusat à peccato mortali, excusat etiam à graui censura, v. gr. materiæ paruitas, impotentia legem implendi, defectus aduertentiæ & deliberationis, ignorantia inuincibilis, siuè ea sit facti, vt v. gr. si nescias, quem percutis esse Clericum; siuè iuris, vt si scias esse Clericum, teque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussionem illam sub excommunicatione prohibitam esse. Ratio, quia non est contumax.

Dixi, *inuincibilis*: quia ignorantia culpabilis, & crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, uer. gr. qui hoc fecerit scienter, consulto, qui præsumpserit ausu temerario uiolare, (quæ uerba, utpotè in re odiosa, accipienda sunt strictè) talis autem non potest dici temerariè præsumere, nisi ignorantia esset affectata, formalem dolum includens. *Escob. t. 4. cap. 6. num. 37. Sanch. de matr. t. 3. l. 9. d. 32. num. 31.*

VI. Non incurritur censura, ob peccatum soli naturali, uel diuino iuri repugnans, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetur. Item, nec ob peccatum mere præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum, ratione scandali, uel restitutionis non factæ, uel perseuerantiæ in peccato post monitionem; quia abest contumacia. Nec refert, quod quis ob peccatum præteritum, uel etiam sine peccato modò iusta causa subsit) possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, altari, communione, &c. ut subinde fit in religionibus: & in iure etiam uocatur excommunicatio, uel suspensio, sed latè, quia non est censura propriè dicta cuius uiolatio inducat irregularitatem, sed simplex tantum pæna. *Fill. t. 11. c. 6. n. 186.*

VII. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex graui metu, licet quandoque non excusetur a graui culpa; quia non censetur contumax. *Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 5. nu. 9. Bonac. d. 2. p. 3. num. 2. ex uar. Kon. &c.*

VIII. Censura inualida est ex triplici capite.

Primò, ob defectum ferentis, si scilicet careat iurisdictione, uel eam habeat impeditam per censuram, uel suspensam per legitimam appellationem: de qua uide *Laym.*

Secundo, si substantialis ordo iudicii prætereatur, ut si reus non citetur, ne moneatur sub commi-natione censuræ. Ratio, quia non est contumax, qui ante non fuit monitus de præcepto, & pœna annexa. Quod tamen intellige de censura ab homine lata, per sententiam particularem: quia quæ fertur à iure, uel per sententiam generalem, uel etiam specialem, respectu tamen actus futuri, non eget alia monitione, cum lex, aut sententia seipsa satis moneat. Idem est de sententia non illatiua censuræ, sed declaratoria tantum: quia absque alia monitione declarari potest censura incursa, quando crimen, cui est annexa, commissum esse euidenter constat. Porrò ut censura sit licita, requiritur. 1. ut dicta monitio sit Canonica, id est, trina, iuxta Canones: & si aliquando ex iuxta causa sufficiat una tribus æquiualens, ver. gratia moneo te semel pro tribus uicibus. 2. Vt ex scripto recitetur. 3. Vt causa censuræ exprimatur. 4. Vt reo petenti exemplum scripturæ, intra mensem tradatur: alioqui Iudex ipse suspenditur à diuinis officiis. *Fill. t. 11. cap. 4.*

Tertiò, ob defectum iustæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec à parte rei, nec secundum allegationes fori externi, subsistat. 2. Si à parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad iudicium: quia reus de eo non confitetur, nec legitimè de eo conuincitur. 3. Si à parte rei non subsistat crimen, & si iuridice probetur, ideoque titulum, seu causam præsumptam habeat Iudex. In quo casu & si sententia a parte

rei sit iniusta, ideoque probabilius censura non liget in foro conscientiæ; in foro tam n externo seruari debet, propter scandalum. Vide *Layman. p. 1. cap. 6.*

DVb. V. *Qui possint absoluere à censuris*; Respond. I. A censura lata per sententiam particularem, ordinariè is tantum potest absoluere, qui eam tulit, vel eius superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea quæ lata est à iure communi, vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reseruata, potest absoluere quiuis, qui censuratum potest absoluere à mortalibus: si verò sit reseruata ordinariè, & per se, potest tantum relaxari ab authore legis, vel eius successore, vel delegato.

Dixi I. *Ordinariè*: quia in articulo mortis quiuis Sacerdos absoluere potest à quauis censura.

Dixi II. *Per se*: quia per accidens, & ex priuilegio, possunt etiam alii *Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 7.*

Resp. II. Episcopi, secundum *Trid. sess. 24. c. 6.* possunt, 1. absoluere in foro conscientiæ, per se, vel Vicarium, ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla Cænæ Papæ reseruatis, excepta hæresi, à qua per seipsos tantum absoluere possunt (quantum est ex vi huius decreti.) Dicitur autem censura occulta, quæ contracta est ob delictum non publicum, nec ad forum contentiosum deductum, aut si deductum fuit, à quo reus ob defectum aut si deductum fuit, à quo reus ob defectum probationis fuit absolutus. *Bon. d. 1. q. 3. p. 1. nu. 15. & p. 2. num. 1. ex declar. Cardin. &c.* 2. Possunt etiam sæpè absoluere à censura Papæ reseruata, propter impedimentum eius, qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, pauperiem. Pontifex non potest adiri. *Bon. l. c. ex Nauarr. Sanch. Auila. Kon. &c.*

Regula, mors, sexus hostis, puer officialis,
Deliciosus, inops, ager, sene, atque sodalis,
Ianitor, astrictus dubius causa leuis ictus,
Debilis; Absolui sine summo Antistite possunt.

Summ. Armill. verbo Excommunicatio n. 11.

Resp. III. Multi religiosi, præsertim Mendicantes, possunt ex suis priuilegiis (in foro tamen interno

terno tantum) à varijs censura absoluere. Vide Dian. p. 9. t. 4. R. 63. Quare à superioribus suis illa priuilegia petant, cum ad confessione, audiendas exponentur, & circa ea sequentes regulæ sequantur.

Prima. Qui habet potestatem absoluendi à censuris reseruatis Episcopo, non potest vi illius absoluere à reseruatis Papæ.

Secunda. Qui habet potestatem absoluendi à reseruatis Papæ, non censetur posse absoluere à censuris Bullæ Cænu; eo qod hæ censeantur maiores, nec comprehendi in concessione generali. *Dian. p. 5. t. 12. R. 34. ex Suar. &c.* contra *Bosfium*.

Tertia. Qui habet potestatem absoluendi à censuris Bullæ Cænæ, habet etiam à quibus Papalibus, & Episcopalibus à iure latis, etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresin, de qua alij probabilius affirmant, præsertim pro regionibus septentrionaliabus, pro quibus alioqui concessio magnam partem esset inutilis.

Quarta. Possunt regulares per sua priuilegia, sicut ad aliis censuris Papæ reseruatis, ita etiam absoluere duello certantes (idem dic de similibus casibus) post constitutio nem Clementis VIII. sicuti poterant ante eam, præterquam in Italiam extra Vrbem; idque ex declaratione ipsiusmet Clementis apud *Comitolū l. 6. mor. Regin. l. 21. n. 83. Fill tom. 1. t. 15. cap. 5. Lay. l. 3. t. 3. p. 3. cap. 5. in fine. Tambur. l. 3. c. 7. §. 4.* Videri possunt quæ habentur de hac materia in declaratione Sacræ Congregationis Cardinalium sub Vrbano VIII. anno 1628. apud *Ludou. à. Cruce de exposit. Bulla Cruciata disp. 1. c. 3. dub. 5. num. 8.* Vide etiam dicta à nobis supra *lib. 4. tr. 4. dub. 4. in fine.*

Resp. IV. Ampla etiam solet dari potestas à censuris absoluendi in Iubilæis; in quibus diligenter considerandum, quid, quantum, & quomodo concedatur. Si enim detur potestas absoluendi à casibus reseruatis Papæ, etiam conceditur potestas

absoluendi à censuris Papæ reseruatis: quia is non solet reseruare casus, nisi ratione censuræ adiunctæ. Porrò absolutio data conferenti bona fide in Iubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel sua negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram. Secus si ab initio initio indulgentias lucrari noluerit: eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, & tam peccata reseruata, quam censuram de nouo debere tolli ab eo, qui potest extra Iubilæum.

DVb. VI. *Quomodo danda sit absolutio à censura?* Resp. Id statuendum esse ex natura, tum censuræ, tum cuiusuis absolutionis. Ex qua circa absoluendi modum resolues.

I. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa, quibus apertè significetur absolutio impendi. In foro tamen externo communiter seruanda est forma cuiusq; Episcopatus In foro autem conscientiæ hæc ferè est in vsu: *Ego te absoluo à vinculo, v. g. excommunicationis, suspensionis, &c. quam incurristi propter N. talem causam*, (si sit excommunicatus) *restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communionis fidelium*; *aut* (si sit suspensus) *ex executioni tuorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum, In nomine Patris, &c.* In publica autem, ac solemni absolutione permittitur Psalmus Miserere, & ad singulos versus pœnitentis humeri denudati leuiter percutiuntur (nisi ex iusta causa talis ceremonia videatur omittenda, præsertim in fœminis) tum adiectis precibus absoluitur, & in Ecclesiam introducitur. Idem modus ferè seruatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulchrum virga percutiatur. Vide *Rituale Romanum.*

II. Absolui à censura potest absens, imò & inuitus; etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentem, & inuitum potest statui, sic & auferri. *Turr. Dian. p. 5. t. 9. R. 10.*

III. Is qui pluribus censuris est astrictus, potest

test absolui ab vna, relictis aliis; quia inter eas non est necessaria connexio. Vnde si dicatur, absoluo te ab omni vinculo, &c. valet pro omnibus: ideoque si sic absolutus in Iubilæo fortè omisisset inuincibiliter peccatum habens annexam censuram, id est, excommunicationem, posset is postea ab eo peccato per quemuis approbatum absolui, cum non sit amplius reseruatum, eo quod censura, ratione cuius tantum erat reseruatum, sit sublata.

IV. Absolutio, vi aut metu graui, iniustè incusso extorta, non valet; immo nouam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

V. Absolutio data ab ordinario, non præstita satisfactione, etsi sit illicita, ualida tamen est: imò etiam data à delegato, modò non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, aut iuramentum de satisfaciendo cum poterit.

VI. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti, cum sit actus iurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolui: si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio; si non meretur, non debet absolui.

VII. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est, pro certo actu, & tempore, quo transacto reincidat: item sub certo onere, quo non impleto, censura reuiuiscat.

VIII. Probabilius est, eum, qui habet potestatem absoluendi in foro conscientiæ à censura, posse id facere etiam extra confessionem, vt contra *Nauar. Suar. & alios* docet *Sanch. lib. 8. de mat. d. 16.* *Kon. Dian. &c.*

De Excommunicatione. Cap. II.

Dub. I. Quid sit, & quotuplex?

RESpond. Excommunicatio est censura, per quam quis priuatur communione Ecclesiæ. Estq; duplex: Minor, quæ tantum priuat vsu passiuo, seu receptione Sacramentorum, & Maior, quæ etiam dicitur Anathema, ac in iure ferè semper nomine excommunicationis intelligitur, priuatque omni communione Ecclesiastica, secundum dicenda. Per hanc Maiorem excommunicatus, rursus est duplex: Toleratus, quem fideles non tenentur vitare: Non toleratus, quem tenentur vitare. Et quidem post *Concilium Constantiense*, non tolerati sunt hi tantum. 1. Notorius Clerici percussor, de quo *infra* 2. Quiuis nominatim excommunicatus, & specialiter, ac publicè denunciatus Vnde resolues.

I. In Germania Catholici securè communicant cum iis, qui notoriè sunt hæretici, & consequenter excommunicati; quia non sunt nominatim excommunicati, ac publicè denunciati.

II. Non teneris vitare eum, quem scis peccasse contra legem, per quam illi, etiam in particulari, sub pœna excommunicationis aliquid est vetitum, vel præceptum: quia requiritur, vt per sententiam expressam, & specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata v. gr. vt Ioannes sit denunciatus excommunicatus; vel saltem ita exprimatur persona, vt non liceat de ea dubitare, v. g. excommunicamus talis loci Decanus, Prætorem.

III. Licet dicatur, Excommunicamus Petrum, v. g. incendiarium, & eius complices, solus Petrus vitandus est, non verò alii, & si sint notorii: quia sententia quoad illos, est tantum generalis, & non specialis contra certam personam.

IV. Non teneris vitare eum, qui priuatim in-

conclaui est denunciatus; quia id non est factum publicè: ad hoc enim requiritur, ut sententia legatur, uel affigatur aliquo loco celebri, uer. gratia in templo tempore concionis, uel aliter, pro more regionis.

DVb. II. *Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio Minor?* Respond. Incurritur ob unicam tantum causam, si quis nimirum cum excommunicato maiore excommunicatione communicet ijs casibus, quibus non licet. Effectus eius est, priuatio sacramentorum perceptionis. Vide *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 3.* Vnde resolues.

I. Cum iura dicunt, communicantem cum excommunicato incurrere similem excommunicationem, sensus est, quod similiter, id est, verè excommunicetur, licet minore.

II. Propter communicationem cum excommunicato Minore excommunicatione, etiam nominatim denunciato, nulla incurritur censura.

III. Etsi excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod Sacramentum non incurrat irregularitatem, grauiter tamen peccat; administrando uerò, probabile est, nec uenialiter peccare.

IV. Incurritur hæc censura, & si quis propter leuitatem materiæ tantum uenialiter peccet, u. gr. confabulando nominatim excommunicato, quando non licet: secus si sit ueniale propter imperfectum usum rationis: quia pœna infligitur propter actum, qui quantum est ex se, sufficit ad mortale.

V. Etsi peccatum ueniale possit omitti in confessione, non tamen illud, cui hæc censura est annexa, ne Sacramentum in ea recipiatur. Vnde etiam Confessarii ordinariè prius absoluunt fideles ab omni uinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde à peccatis.

VI. Ab hac excommunicatione lata à iure, absoluere potest Parochus, & quisquis potest à mor-

talibus; cum non sit reseruata. An verò qui potest absoluere à ueniali, habente annexam hanc excommunicationem, possit etiam ab ipsa; quidam affirmant, ut *Nauarr. & Tol.* alii probabilius negant, ut *Suar. Kon.* quia sicut hæc absolutio est distincta à sacramentali, ita etiam ad eam requiritur distincta iurisdictio, quæ nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus. Vide *Laym. l. 1. t. 2. p. 2. cap. 3.*

DVb. III. *Quos effectus habeat excommunicatio maior?* Respond. Habet duplices, Mediatos, & Immediatos.

Mediati, siuè remoti sunt hi.

I. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actum alicuius ordinis.

II. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat, & ut iura loquuntur, insordescat, fit suspectus de hæresi, & contra eum ut talem procedi potest, *ex Trid. sess. 26. cap. 3.* Ideoque (si crimen graue, & beneficii priuatione dignum commisit) priuandus est beneficio; immo & si crimen non sit adeò graue, si tamen ab hæresis suspicionem purgandam citetur, tanquam hæreticus priuari debet. *Bon. d. 2. qu. 2. p. ult. ex Rebuff. Dirz. Nauarr. &c.*

Immediati effectus sunt sequentes.

I. Priuat susceptione, & usu passiuo sacramentorum: unde nullus excommunicatus siuè toleratus, siuè non potest ea licitè recipere sub mortali, nisi excuset ignorantia inuincibilis, metus mortis, infamiæ, iacturæ bonorum, &c. quia censura non obligat cum tanto rigore. *Laym. l. 1. t. 3. p. 2. cap. 2.*

Dixi, *licitè*: quia validè suscipit omnia, saltem quoad substantiam, præter Pœnitentiæ; immo etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis; dummodo cætera ad essentiam Sacramenti requisita non desint: quia per censuram non fit incapax absolutionis, & si prohibeatur eam recipere, priusquam absoluatur à censura. *Bon. d. 2. q. 2. p. 2. ex Fill. Suar. Kon. &c.* Nec obstare, etiamsi excommuni-

municatio sit reseruata, uel Confessarius, sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absoluat, docet *Dian. p. 3. t. 4. R. 78. ex Kon. Suar. &c. & p. 5. t. 9. R. 53.*

II. Priuat (saltem non toleratos) communibus Ecclesiæ suffragiis, orationibus, & fructus indulgentiarum, non tamen priuatis. Vnde non tantum quiuis priuatus, sed etiam Sacerdos potest, tanquam persona priuata, pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & sacro; immo actionem sacrificandi, prout pendet à merito priuato operantis, offerre, uel eius in Memento in particulari meminisse.

Dixi, *tanquam priuata*; quia ut minister Ecclesiæ non potest: hinc irritæ sunt, ac nullæ omnes preces, quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ, intercedentis pro ipso, Deo offert, adeoq; priuatur omnibus bonis, quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

III. Priuat usu actiuo Sacramentorum, & administratione. Quæ tamen excommunicato tolerato, & ad id requisito, & se non ingerenti, quandoque est licita, ue. gr. si sit Pastor, cuius subditi teneantur audire sacrum, nec sit alius, qui celebret immo si etiam non Parochus fortè rogetur, & inuitetur ad celebrandum. Ac licet communis doctrina sit apud *Laym. hic c. 4.* peccare fideles, si sine causa necessitatis, uel magnæ utilitatis, talem inducant ad Sacramentorum administrationem, quando alius minister haberi potest: contrarium tamen est probabile, ob facultatem concessam à *Concil. Constant.* cum talibus communicandi: & hinc nec illum, qui petit à tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat, præcisè ob censuram peccare. *Laym. l. c. num. 5. ex Soto, & Sanc. l. 7. de matr. d. 9. num. 8.* Idem docet *Bon. d. 2. q. 2. p. 2. §. 2. ex Vasq. Suar. &c.* Non tolerato autem illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis: extra quam ualidè illud administrat, præterquam Pænitentiam, quia

hæc requirit iurisdictionem, qua ipse caret. Vide
Laym. hic c. 2. Bon. l. c.

IV. Priuatio vsus diuinorum officiorum: ita vt
non tantum careat eorum fructu, sed etiam sub
mortali ijs nequeat interesse, parte notabili, ita
vt moraliter censeatur cum aliis communicare;
nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scan-
dali, aliaue iusta causa. *Bon. l. c. p. 3. §. 1. ex Suar.*
Fill. &c. Similiter peccant etiam alii, qui cum ex-
communicato vitando eidem missæ intersunt, vt
ex communi docet *Bon. l. c. nu. 9.* contra *Durand.*
quia participant cum illo in diuinis. Aliud tamen
esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret,
vel breuiter priuatim, aut omninò separatim o-
raret, aut si aliis vnum sacrum audientibus, ipse
aliud audiret: quia sic moraliter non censeretur
communicare cum aliis, nec coniungi ad vnam
orationem fundendam. *Bonac. l. c. num. 16. ex Suar.*
Henriq. Fill. Kon. &c. Ac licet peccatum hoc ex ge-
nere suo sit mortale; ex paruitate tamen materiæ
subinde tantum est veniale, vt si exigua pars mis-
sæ, v. gr. usque ad Euangelium tantum, cum illo
audiatur. *Auila, Dian. p. 5. t. 5. R. 21.* vel si horæ
priuatim cum eo recitentur. *Dian. p. 5. t. 9. R. 89. ex*
Suar. & aliis 9. Porrò per diuina officia intelli-
guntur sacrificium missæ, publica oratio, proces-
sio, cantus horarum, benedictio olei, aquæ, can-
delarum, & cætera annexa ordini Clericali, quæ
solemniter fiunt (excepta concione) in quibus li-
cet alii fideles non teneantur vitare toleratum,
tenentur tamen non toleratum sub mortali vita-
re, nisi vel leuitas materiæ, vel ignorantia, aut si-
mile quid excuset. Vnde si talis præsens sit, mo-
neri debet, vt recedat: si nolit, debet extrudi, vel
exportari, licet sit Sacerdos: nisi tamen grauius
inde timeatur incommodum, ob quod si expelli
non possit, omittendum est officium, etiam die
festo, & celebrans nondùm inchoato Canone de-
bet abrumpere missam; si inchoauit, potest cæ-
teris abeuntibus sacrum prosequi, vel abrumpe-

re, ob sententiæ vtriusque probabilitatem; si consecrauit, debet solo ministro manente, pergere vsque ad communionem inclusiuè, & reliqua perficere in sacristia, vel alio decenti loco. Quod si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine, vt non audiat sacrum die festo, peccat mortaliter omissione sacri; secus si alia de causa negligat. Quod si etiam obligatus est ad Horas, non excusatur ab illis (&si non debeat dicere, *Dominus vobiscum*, sed *Domine exaudi*, *&c.*) quas si cum alio priuatim legat, venialiter tantum videtur peccare.

V. Collatio beneficii facta excommunicato nulla est, vti & præsentatio, vel electio, institutio, & confirmatio. Ratio, quia excommunicatus, etiam toleratus, non potest communicare in officio, proindeque incapax est beneficii, quod datur propter officium. Idque licet ignoretur excommunicatio; quia ignorantia inuincibilis &si excuset à culpa, non tamen supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actus. Vide *Less. l. 2. c. 34. d. 22.* Immo probabile est, excommunicatum, quamuis beneficio ante obtento non priuetur, fructus tamen, & distributiones non facere suas, ideoque eas teneri restituere, etiam ante sententiam iudicis: quia est priuatus officio; fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus. Ita *Suar.* & alij contra *Sanch. & Kon.* qui probabiliter putant ex consuetudine non teneri ante sententiam, modo per se, vel alium, inseruiat beneficio.

VI. Priuat communicatione forensi. Vnde excommunicatus nequit esse iudex, aduocatus, procurator (licet pro semetipso respondere possit ipse, *Kon. Prap. Dian. p. 5. t. 9. R. 111.*) actor, tabellio, testis, &c. ita vt contra excommunicatum, etiam toleratum, semper possit reus excipere. Quod si non faciat nec iudex eum repellat, valida eius acta erunt, si sit toleratus: secus est de iudice non tolerato, cum sit priuatus iurisdictione. Vide *Lay. m. ca. 2. Dia. p. 5. t. 9. R. 112. 113.* Non potest

etiam

etiam esse tutor, aut curator. *Dia. p. 5. t. 9. R. 115. ex Sylu.* Neque testamenti executor. *Dia. p. 8. t. 9. R. 2. ex Carp. &c.* contra *Sanch. Lugo, &c.* Si tamen non fiat oppositio, validè exequitur. *Ib.* Nec potest ipse testari licitè, & si faciat ualidè, etiam cum excommunicatum instituit hæredem. *Suar. Vill. Merc. &c.* cum *Dia. l. c. R. 129.* Denique contractus omnes ab eo facti (& si sint illiciti, & ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione) valent, nisi fiant ab eo vt persona publica, uel Ministro ratione muneris, vel beneficii: quia tunc spectant ad iurisdictionem, quæ suspensa est. *Dia. p. 5. t. 9. R. 128. ex Con. Fill. Merc. &c.*

VII. Excommunicatus non toleratus priuatus usu iurisdictionis. Vnde non potest ualidè eligere, conferre, præsentare, ferre leges, uel sententiam; & qui sic beneficium à non tolerato accepit, dicendus est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia iuris declaratione, beneficium una cum fructibus relinquere.

Dixi, *non toleratus*: quia acta tolerati probabile est esse ualida, ob bonum commune: grauiter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat.

VIII. Non toleratus priuatur Ecclesiastica sepultura, ut non possit in loco sacro, seu benedicto sepeliri: & si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco diuina peragi, ante reconciliationem.

Dixi, *non toleratus*: quia Ecclesia non polluitur, & si hæreticus, non speciatim denunciatus, in ea sepeliatur, ut docet *Suar. Laym.* & alii. Iure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania, eo quod inter cæteras pænas non communicantium in Paschate, etiam statuatur priuatio sepulturæ Ecclesiasticæ.

IX. Excommunicatus priuatur omni alia ciuili communicatione fidelium, ita vt ipse non possit cum aliis, & si non sit toleratus, etiam alii cum ipso non possint communicare; idque in casibus hoc uersu comprehensis;

Os, orare, vale, communio, mensa, negatur.

Dicitur I. *Os*, per quod intelligitur osculum, & omne colloquium, etiam priuatum, item per nutus, literas, internuncium, & quoduis signum beneuolentiæ.

Dicitur II. *Orare*, id est omnis communicatio in diuinis, de qua supra.

Dicitur III. *Vale*, quod comprehendit omnem salutationem, saltem honorificam, uerbo, uel signo, uel amplexu; & secundum quosdam, etiam resalutationem, eo quod sit actus obseruantiæ. Sed contrarium uidetur uerius, quia est solutio debiti. Immo *Sayr. &c.* cum *Dian. p.* 5. *t.* 9. R. 16. putant probabile, quod sola uerbalis salutatio sit prohibita, non autem alia signa, u. g. aperiendo caput, &c. quæ urbanitatis causa fieri solent.

Dicitur IV. *Communio*, quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen ualidus est, si fiat) item cohabitationem, cooperationem, societatem, u. gr. in contractibus, ita ut moraliter censeatur communicare; quod prudens æstimabit: unde nec iter cum eo, tanquam cum socio facere licet.

Dicitur V. *Mensa*, per quam intelligitur omnis conuictus, & conuiuia, per modum societatis, & commercii; qualis non est, si casu incidas in idem hospitium, iter, mensam, immo iectum. Vide *Bono. d.* 2. *q.* 2. *p.* 6. §. 1. & 2.

Quares I. Quale peccatum sit communicare cum excommunicato non tolerato?

Resp. Communicatio in diuinis censetur mortale, propter grauitatem materiæ; in ciuilibus autem (& si inducat minorem excommunicationem) secluso tamen contemptu, tantum est ueniale regulariter. *Suar. Bauny. &c. Dian. p.* 7. *t.* 11. R. 47. Quod addo, quia aliquando est mortale, ut si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, u. gr. si quis concubinam excommunicatam cognoscat.

Quares II. An aliquando liceat cum non tolerato communicare.

Resp.

Respon. Quod sic extra diuina, in his quinque casibus. In casu utilitatis, siuè spiritualis ipsius excommunicati, u.g. ut conuertatur, siuè alterius, ut ab excommunicato consilium petat, quod ab alio habere non potest; siuè etiam utilitatis temporalis, u. gr. ut ab eo restitutio, uel debitum ex contractu petatur. Contractus tamen nouos cum ipso inire non licet, & si si ineatur, sint ualidi, cum nulla sit lex irritans. 2. In casu legis matrimonialis: quomodo uxori licet communicare cum marito, & contra, nisi factum sit diuortium. *Dian. p. 5. t. 9.* R. 122. non tamen sponso de futuro cum sponsa, *l. c.* R. 136. *ex Sayr. Sanch. & Fill.* 3. In casu subiectionis: quomodo possunt filii etiam emancipati, (addit *Dian. p. 5. t. 9. R.* 118. 119. *ex Corn. Fell. Hurt. &c.* etiam adoptiui, uel illegitimi, immo etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines,) communicare parenti, serui, & ancillæ Domino, si ante excommunicationem fuerint in seruitio. Similiter religiosi Prælato: non tamen nisi quo ad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia euitari non potest. *Dian. l. c.* R. 127. contra *Sotum, vid. Fill tr.* 12. *cap.* 8. *num.* 203. *Laym. & Bonac. l. c.* 4. In casu ignorantiæ iuris, uel facti. 5. In casu necessitatis, siuè animæ, siuè corporis, siuè bonorum temporalium: qui casus hoc uersu comprehenduntur.

Vtile, lex, humilis, res ignorata, necesse.

DVb. IV. *Ob quas causas incurratur excommunicatio Maior?* Cum hæ multæ sint, variæ sunt etiam excommunicationes, quæ in 4. potissimum classes diuiduntur: nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reseruantur.

Art. I. Quæ sint excommunicationes non reseruatæ?

REsp. I. Ex iure antiquo vsitatiores sunt sequentes.

Contra Omnes. 1. In vexante Ecclesiasticos, quod

quod non elegerint eum, pro quo rogati fuerunt. 2. In directores Monialium, si foueant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem à censura. 4. In compellentes Ecclesiasticos, vt laicis submittant iura Ecclesiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam religiosos, qui dimiserunt habitum, vel eos retinentes in suis scholis. 6. In sepelientes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos vsurarios. 7. In impedientes visitatores Monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Glossas in Tridentinum. 10. In imprimentes libros sine superiorum licentia. 11. In præcipientes suis subditis, ne officia communia reipub. exhibeant Ecclesiasticis, v. gr. ne ijs vendant, coquant panes, &c. 12. In Doctores, & Professores non facientes professionem fidei, vbi recepta est Bulla Pii V. 13. In negligentes administrare iustitiam Ecclesiasticis. 14. In potestates fouentes vsuras.

Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes audientes publicè ius, aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas sæculares. 3. In Clericos minores Episcopis, locantes domos usurariis. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, uel locantes ultrà triennium. 5. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes mattimonium, si sint in sacra. 7. In fictè resignantes, uel permutantes beneficia. 8. In præsumentes absoluere à casibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religiosos. 1. In audientes leges, uel medicinam extra claustra. 2. In habitum temerè dimittentes, uel matrimonium contrahentes. 3. In instituentes nouum ordinem. 4. Adeuntes curas Principum, ad nocendum suis monasteriis, uel Prælatis. 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra. 6. Non seruantes interdictum, quando seruatur à Cathedrali. Vide *Fill. tom.* 1. *t.* 14. 15. *c.* 84. *Bon. d.* 3. *p.* 5. §. 1. *n.* 36.

Resp. II. Supradictis adiectæ sunt à Tridentino sequen-

sequentes, quæ valent, vbi illud est receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris, sine nomine authoris, & approbatione ab Ordinario obtenta. 2. In docentes, non esse necessariam confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum, iuuantes, fauentes. 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præscriptis. 5. In magistratus, qui requisiti non iuuant Episcopos, ad restituendam, vel conseruandam clausuram monialium. 6. In ingredientes (cuiuscunque conditionis, vel sexus fuerint) monasteria Monialium, siue licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi monasterium, & profiteri. 8. In impedientes, sine iusta causa, sanctam voluntatem mulierum emittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in terris suis locum pro duello.

Art. II. Quæ sint excommunicationes reseruatæ Episcopis?

RESP. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex leui percussione Clerici, vel graui, si sit mulier. 2. In eos, qui absoluti in articulo mortis (a censura, vel peccato habente censura annexam) ab eo, qui aliàs non poterat, non præsentant superiori se, postquam conualuerunt. Vide *Fill. t. 15. cap. 10. num.* 251. & 242. 3. In fratres minores, si admittant in suis Ecclesijs, ad officia diuina, Fratres tertij ordinis. 4. In procurantes abortum fœtus animati, effectu secuto. 5. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 6. Eæ omnes, quas ferunt Episcopi per propria statuta, & sibi reseruant; quas Confessarii uideant in agendis.

Art.

Art. III. Quæ sint Papæ reseruata extra Bullam Cœnæ.

RESP. I. *Contra omnes.* 1. Violatio clausuræ Monialium ad malum finem. 2. Iniicientium uiolentas manus in clericos. 3. Simonia realis scienter contracta. 4. Confidentia beneficialis. 5. Prouocantium, & pugnantium in duello. 6. Violatio Immunitatis Ecclesiasticæ circa confugientes ad Ecclesias. Quæ fuerunt reseruatæ in Bulla Clementis VIII. Anno 1602. apud Ludou. *à Cruce de exposit. bull. Cruciata disput.* 1. *cap.* 3. *dub.* 5. *n.* 6.

Aliæ uerò magis obuiæ sunt sequentes. 1. In incendiarios. 2. In habentes literas Apostolicas falsas, & non destruentes: item in falsarios literarum Apostolicarum. 3. In effringentes, & spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis à Papa. 5. In uexantes eos, qui censuram in alios tulerunt. 6. In absolutos ab excommunicatione sub conditione, & non implentes. 7. In uiolantes interdictum Papale. 8. In dantes, & recipientes aliquid ex pacto, ob admissionem ad religionem. 9. In impedientes executionem literarum sacræ pœnitentiariæ. 10. In dantes, & recipientes aliquid pro gratia, aut iustitia, apud Sedem Apostolicam. 11. In mulieres ingredientes Monasteria Regularium. 12. In impugnantes institutum Societatis IESV. 13. In facientes iurare illicita, & contraria libertati Ecclesiasticæ. 14. In rapientes bona Ecclesiastica; item exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 15. Docentes posse fieri confessionem in absentia. 16. In eos, qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis, damnant peccati mortalis, uel hæreseos; item in eos, qui in concionibus, aliisque publicis actibus, ut lectionibus, conclusionibus, asserunt B. Virginem conceptam in originali. 17. In percussores clericorum. Quæ cum celebris sit, & multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter iusta.

Resp.

Resp. II. *Contra Clericos, & Religiosos* sunt hæ. 1. Participantes in sacris cum excommunicatis à Papa. 2. Procurantes alienatione Ecclesiarum. 3. In Concionatores, qui scripturæ sensum, à Doctorum interpretatione alienum, circa tempus Anti Christi. & extremi iudicii, aliaque similia reuelata prædicant. 4. In Parochos non implentes iuramentum de residentia factum. 5. In Mendicantes transeuntes ad alium ordinem, præter Carthusiam. 6. In Moniales exeuntes claustra sine licentia. 7. In religiosos, qui sine priuilegio, uel speciali licentia Parochi, Clericis, aut Laicis Sacramentum Eucharistiæ, uel unctionis ministrare, uel matrimonia solemnizare præsumunt.

Art. IV. De Immunitate confugientium ad Ecclesias.

Confugientes ad Ecclesias gaudent immunitate, exceptis casibus expressis in Constitutione Gregorii XIV. incipiente: *Cum aliàs, &c.* §. 3. Cuius tenor est huiusmodi:

1. *Vt laicis ad Ecclesias, locaque sacra, & religiosa prædicta confugientibus, si fuerint publici latrones, viarumque grassatores qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur.*

2. *Aut depopulatores agrorum.*

3. *Quiue homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumque coemeteriis committere non verentur.*

4. *Aut qui proditoriè proximum suum occiderint.*

5. *Aut Assasini.*

6. *Aut hæresis rei.*

7. *Aut læsæ maiestatis in personam ipsiusmet Principis rei; immunitas Ecclesiastica non suffragetur.*

8. *In aliis casibus confugientes ad Ecclesias gaudent Immunitate; si quis verò contra hanc Constitutionem læserit, immunitatem Ecclesiasticam; erit casus reseruatus Papæ.*

Art. V.

Art. V. Quando intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum.

RESP. Ea sic habet: *Si quis suadente diabolo in Clericum vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, & nullus Episcoporum præsumat illum absoluere.*

Dicitur I. *Si quis*: intellige cuiuscunque sexus aut status, etiam impubes, dummodo rationis compos, & doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes, consentientes, suo nomine factam ratihabentes, non impedientes, saltem si ex officio, aut iustitia teneantur, vt Reges, Iudices, & cæteri superiores. Item patres, tutores, heri, pædagogi, Parochi, &c. quibus aliorum cura demandata est. *Ita Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. num. 6. Bon. d. 2. q. 4. p. 1. num. 8. ex Molin. &c. communiter.*

Dixi, *saltem, &c.* quia si ex charitate tantum teneantur, etiam excommunicari docet *Suarez Caiet. Filliuc. Medin. Sayr. &c.* Verùm id probabilius negat, *Bon. l. c. ex Nauarr. Ron. Regin. Hænriq. Molin. &c.*

Dicitur II. *Clericum*: quo nomine intelligitur omnis prima saltem tonsura initiatus (etiamsi coniugatus, dummodo cum vnica virgine) & deferat habitum, seruiatque alicui Ecclesiæ: item etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantum.

Dicitur III. *Monachum*: intellige quemuis religiosum, etiam laicum, conuersum, nouitium, vtriusque sexus: item tertiarias S. Dominici, S. Francisci, si gestent habitum, & uiuant in communitate: item eremitas subiectos alicui regulæ, uel superiori.

Dicitur IV. *Manus iniecerit*: per quod intelligitur quæuis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, uel res ei adhærentes, siuè fiat manu, siue baculo, gladio, &c. *Bon. d. 2. qu. 4. p. 1.* Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Hanc

I. Hanc excommunicationem incurrit. 1. Qui talem conspuit, conspergit aqua, puluere, conspurcat luto, euellit crinem, lacerat vestem, eripit aliquid per vim, & iniuriam de eius corpore, v. g. pileum, pallium, &c. ita vt actio sit grauiter iniuriosa *Bonac. l. c. Laym. cap. 5. num. 5.* 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, vnde sine dedecore non potest exire. *Ibid.* 3. Qui persequitur, vt in flumen, vel fossam incidat, equo decidat, &c. *Ibid.* 4. Qui manus violentas inicit in equum, cui is insidet, occidendo, vulnerando, cædendo, sistendo per frenum, quæ actio licet sit leuis respectu corporis, non tamen respectu honoris. *Ibid.* 5. Qui aliquid supradictorum facit, etiam Clerico consentiente, dummodo sit iniuriosum ordini Clericali. *Laym. l. c.* 6. Clericus, si seipsum ex malitia, vel passione (secus si ex deuotione) percutiat iniuriosè *Laym. l. c. ex Nau.* 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, si fiat, vel per quem non debet, vt si morte dignus puniatur à iudice sæculari, vel modo illicito, vt si à Prælato puniatur per laicum. *Bon. l. c. ex Nauarr. Sayr. Suar. Fill. Kon &c. vid. Laym c. 5.*

II. Non incurrit, 1. Fur, qui clam abscindit crumenam, vel vestem tollit Clerico: quia non est actio violenta, sed fraudolenta. *Bonac. loco cit.* 2. Si percussio sit iocosa, vel casualis, ve. gr. si ianitor, uel apparitor turbam arcens percutiat Clericum: item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant. *Bonac. l. c. ex Molin Fll. Kon. &c.* item si percussio sit ad defendendum se, uel uitam suam, uel uxoris, parentum, filiorum, uel res suas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ. *Laym. infra.* Et denique quandocunque percussio ob leuitatem, uel imperfectionem actus non esset mortalis illata laico, ut docet *Caiet. Auila & Sa*; quod tamen *Suar.* uniuersaliter non admittit. Vide *Bon. l. c.* 4. Si fiat in tenebris, uel Clericum non agnoscas, quod habitum non gestet; quia ignorantia excusat, 5. Si Prælatus, præceptor, pater, subditum in minoribus constitutum, correctionis

causa

causa (licet ira accedat) percutiat moderatè, habita ratione culpæ: immo Prælatus, & Præceptor Ecclesiasticus potest etiam in maioribus constitutum castigare. An idem possit pater, controuertitur in vtramq; partem probabiliter. Vide *Laym. loco mox citando*. 6. Si percutiatur realiter degradatus, uel bigamus; uel exerceat publicè officium cauponis, uel macellarii, uel scurram, & ter monitus non cesset; uel inuentus turpiter agens cum uxore, matre, sorore, uel filia; uel denique mulierem ipso facto sollicitans ad turpitudinem: quia perdit priuilegium. Vide *Laym. l.1. t.5. p.2. c.5. Fill. l. 15. cap. 1.*

Resp. II. Etsi hæc excommunicatio sit reseruata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absoluere his casibus, 1. Quando percussio, & si sit mortalis, est tamen prudentum iudicio leuis, comparata cum enormi, u. gr. si fiat palma, pugno, aut lapide, non relinquente uestigium: & secundum *Anton & Dian. p.9. t. 4. R. 19.* nisi notabilem iniuriam, & magnum scandalum pariat; qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licet guttæ sanguinis effluant. Enormis uerò erit, si membrum præscindatur, copiosus sanguis fundatur, uel etiam ratione dignitatis personæ, ut si percutiatur Episcopus, uel Abbas, etiam alapa. 2. Si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cœcus, claudus, seruus, filiusfamilias, uel non sui iuris, uti & regulares, ac moniales inuicem uerberantes; : item si sint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, ut non possint ire ad Papam, aut eius legatum; uel si dubium sit de excommunicatione. *Fil l.l.15. c.1. n. 35. & seq.* Denique si sit occulta, *v. supra hic c.1. d.5. & Dia. p. 9. t. 4. R. 63.* In quibus omnibus casibus pro foro conscientiæ potest etiam facultas absoluendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana à Maiore pœnitentiario; ut *v. supra hic l.1. t.2. c.4. in append.*

An.

Art. VI. Quæ sint excommunicationes Papæ reservata per Bullam Coenæ?

RESP. Prima, & præcipua est in hæreticos: quæ extenditur non tantum ad fautores, receptatores, & defensores hæreticorum vt sic, sed etiam in scienter retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum, de religione tractantes, vel hæresin continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur quatuor conditiones. 1. Vt author libri sit hæreticus. 2. Vt liber hæresin expresse contineat, vel de religione agat. 3. Vt legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. 4. Vt scienter legatur, imprimatur, vel retineatur. *Laym. l. 2. t. 1. c. 15. n. 1.* Vnde resolues.

I. Non excommunicaris, 1. Si legas libros Catholicorum, referentes verba hæreticorum, etiamsi animo hæresin discendi legas. *Laym. l. c. ex Navarr. Sanch. &c.* 2. Si in Catholici scriptoris libro, vel alio, hac Bulla non contento, legas adiecta scholia, vel notas authoris hæretici: quod tamen *Suar. tom. 5. d. 21. s. 2.* limitat, nisi scholia essent tam copiosa, vt ex iis potius, quam ex textu liber constare videtur. *Laym l. c. ex Navarr. Sanch. &c.*

II. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alii hæresin non continentes. *Laym. l. c. num. 3.* Immo probabiliter nec ii, qui incidenter tantum continent hæresin, non agentes ex professo de fide. *Sayr. Graff.* apud *Laym. l. c.* contra *Suar. & Sanch.* qui id confirmat pro Germania, vbi Bulla cum tanto rigore non est recepta. Vide *Becan. 2. 2. cap. 15. q. 8.* Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reseruatam Indicis librorum prohibitorum, vbi is receptus est: quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, vt habet *Laym. l. c. num. 8.*

III. Excommunicatur, 1. Qui in sufficiente quantitate solum proœmium, vel epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in

qua

qua nulla est hæresis, legit, vt habet *Laym. l. c. & Bon. 2.* Probabiliter, etiam is, qui alterum iussu suo legentem audit: quia legit per alium. *Laym. l c. Azor. &c.* contra *Sanch.*

IV. Probabiliter non excommunicatur qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim editam legit; quia non est liber. *Laym. l. c. num. 3. ex Sanch.*

V. Non sufficit vna, alteraue linea; imò secundum *Sanch. Rodriq. & Sa*, nec integra pagina, etiam magni voluminis: quod tamen *Bonac. & Laym. l. c.* non concedunt; licet hic fateatur, Confessario id posse ad hoc seruire, vt non continuò damnet peccati mortalis, & excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curiositate vnam paginam legit.

VI. Non incurritur, si retinentur libri paruo tempore, v. g. vno, alteroue die: quia sicut materiæ, ita & temporis paruitas excusat. *Laym. n. 7. ex Graff. Sayr. Sanch. &c.*

VII. Excusat ignorantia etiam crassa, si vel nescias esse hæreticum, vel tractare de Religione. *Laym. num. 4.* Vide *Sanch. lib. 2. mor. cap. 10. & lib. 9. de mat. d. 32.*

VIII. Non excusatur is, qui librum, vel in aliena domo, vel alieno nomine, vel animo non legendi habet. Item nec is, qui affirmat non esse prauum, non esse excurendum. Item qui impedit ne comburatur, qui disputationis causa defendit. Ita *Bon.* qui tamen excusat eum, qui laudat stylum, vel ingenium authoris, vel bonam doctrinam, quæ in eo est, sed non quatenus in eo est: ver. gr. si dicas, hic liber esset bonus, si non haberet hæresin; quia talis non defendit. Vide *Laym. loco cit. Bonac. d. 2. qu. 5. p. 4.*

Secundò, Excommunicantur Appellantes à Pontifice ad futurum Concilium, eorumque fautores.

Tertiò, Piratæ, atque eorum receptatores, & fautores.

Quartò, Naufragorum Christianorum cuiuscun-

que generis bona, etiam in litoribus inuenta, surripientes.

Quintò, Imponentes noua pedagia, & gabellas, vel eas augentes.

Sextò, Falsificantes litteras Apostolicas, aut falsò fabricantes.

Septimò, Deferentes arma, & alia vsui bellico idonea, ad Turcas, uel alios Christiani nominis inimicos, & ad Reipublicæ Christianæ statum pertinentia iisdem in damnum Christianorum nunciantes.

Octauò, Impedientes eos, qui uictualia, & alia necessaria Romam conuehunt.

Nonò, Ad Sedem Apostolicam uenientes, uel ab ea recedentes, sua, aut aliorum opera lædentes: & sine iurisdictione uexantes in Curia commorantes.

Decimò, Romipetas, ac peregrinos etiam in urbe morantes, uel abeuntes, lædentes.

Vndecimò, Offendentes S. R. E. Cardinales, & alios Prælatos.

Duodecimò, Ad Romanam Curiam pro negotiis suis recurrentes, per se, uel per alios lædentes.

Decimotertiò, Appellantes à grauamine, uel futura executione litterarum Apostolicarum ad laicam potestatem.

Decimo quartò, Executionem litterarum Apostol. aut aliarum expeditionum impedientes, & prohibentes ad gratias impetrandas accedentes.

Decimoquintò, Iudices sæculares, qui Ecclesiasticas personas trahunt ad sua Tribunalia, quique Ecclesiasticam libertatem tollunt, aut in aliquo perturbant.

Decimosextò, Impedientes Prælatos, ne sua iurisdictione utantur: quique illorum, & delegatorum iudicia eludentes, ad curiam sæcularem recurrunt, aut contra illos decernunt, præstantesque auxilium.

Decimoseptimò, Vsurpantes Sedis Apostol., & quarumcunque Ecclesiarum iurisdictiones, uel etiam fructus sequestrantes.

Deci-

Decimooctauo, imponentes decimas, & alia onera personis Ecclesiasticis, Ecclesiis, Monasteriis, aut eorum fructibus.

Decimonono, Iudices sæculares, qui se interponunt in causis capitalibus, seu criminalibus contra Ecclesiasticas personas.

Vigesimò, Occupantes bona, aut terras Ecclesiæ Romanæ, & illius iurisdictionem usurpantes.

De Suspensione, & Degradatione. Cap. III.

Dub. I. Quid sit Suspensio, quotuplex, & unde dignoscendum, qualis, & quanta sit?

RESpon. I. Suspensio est censura, qua Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur. Vide Bon. *d.* 3. *p.* 1. *Laym. l.* 1. *tr.* 5. *p.* 3. *c.* 1. Vnde resolues.

I. Solus Clericus potest suspendi.

II. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras.

III. Ex genere suo, & nisi paruitas materiæ excuset, est peccatum graue, exercere actum per suspensionem prohibitum: unde & irregularitatem inducit. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab aliis propter utilitatem requiratur, probabiliter non peccat, cum alii licitè requirant. Immo & si nominatim sit denunciatus, & non toleratus; alii tamen non tenentur sub mortali eum uitare, nisi censeantur cooperari actui, a quo suspensus est: unde audire eius missam, non erit peccatum, saltem mortale, si non inseruias. Ita probabiliter *Auila, Henriq. Suar. Sayr.* apud Bonac. *d.* 3 *p.* 4. *num.* 4. etiam *Laym. l. c. cap.* 1. *num.* 7.

IV. Suspensus non toleratus inualidè absoluit; quia non habet iurisdictionem.

Resp. II. Suspensio, 1. Alia fertur ad certum tempus, quo elapso expirat; alia fertur absolutè,

seu indefinitè, manetque, donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio, siuè id sit ordinis, siuè iurisdictionis: alia à beneficio: alia ab vtroque. 3. Suspensio ab officio, vel est à toto, vel à parte tantum, scilicet à functione ordinis, vel iurisdictionis. Item suspensio beneficii, vel est à beneficio absolutè, vel à quibusdam tantum functionibus, eius ratione competentibus. *Layman. Bon. ll. cc.*

Resp. III. Quantitas, & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ vtpote in re odiosa, non amplius sunt extendenda, quam propriè accepta significent. Vnde resolues.

I. Suspensio absolutè, & in toto prohibetur omne exercitium ratione officii prouueniens, tam ordinis, quàm iurisdictionis, & consequenter non potest celebrare, nec validè excommunicare, beneficia conferre, &c. Suspensus verò à parte beneficii determinata, v. gr. ab ordine tantum, vel iurisdictione, priuatur tantum illius officii functionibus. Vnde Episcopus ver. gr. à iurisdictione suspensus, & si non possit excommunicare, absoluere, delegare, &c. potest tamen exercere actus ordinis, vt consecrare templa, ordinare, &c. *Bonac l. c.*

II. Suspensus a certa functione Ordinis, v. g. à Sacramentorum administratione, non est suspensus à sacrificio. Similiter suspensus ab ordine, potest nihilominus conferre primam tonsuram; quia non comprehenditur sub ordine. *Bonac p. 2. nu. 6.*

III. Suspensus ab officio simpliciter, non intelligitur suspensus à beneficio, seu fructibus eius. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit, vt fructus percipiat. *Bon. n. 10. ex Nauarr. Suar. Henriq. Filliuc. &c.*

IV. Suspensus ab ordine non videtur suspensus à beneficio: quia beneficium non fundatur in ordine. Bon. tamen dicit indirectè suspendi a fructibus eius; quia dum non potest facere officium, non potest percipere fructus. vide *num. 5.*

V. Suspensus à beneficio, & si hoc ipso intelligatur suspensus à recipiendis fructibus eius non tamen ab officio, siuè iurisdictionis, siuè ordinis; etiam quod illi ratione ipsius beneficii competit. Vnde tenetur legere Horas, & cætera onera beneficii præstare, licet fructibus non fruatur: hoc enim debet sibi imputare. Non tamen priuatur commodo, quod prouenit ex anniuersariis stipendiis Missarum, nec eo, quod datur propter onus personale Clerici: quia non sunt fructus beneficii. Secus est de distributionibus quotidianis; licet ex his, vel aliis beneficii fructibus possit ali, si aliunde sustentari nequeat. *Bon. l. c. nu. 12. Sayr. Suar. Fill. &c.*

VI. Suspensus à beneficio potest nihilominus eligere, præsentare, conferre beneficium; quia & si hæc iura competant illi ratione beneficii, illi tamen actus non sunt beneficii præcisè vt sic, sed potius officii, & iurisdictionis. *Ibid.*

VII. Suspensus à beneficio, vel ordine absolutè, & siuè addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio, vel ordine, nisi aliunde aliud constet. *Ibid. num. 8.*

VIII. Suspensus absolutè, intelligitur ab officio, & beneficio. *Laym c. 1. num. 2.*

IX. Suspenso Capitulo, vel Conuentu, non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa, ait *Sa, V. Suspensio & Laym. l. c cap. 2. n. 3.*

X. Si Prælatus solo verbo dicat Sacerdoti, suspendo te, v. g. à celebratione videtur esse simplex tantum prohibitio non censura: quia hæc licitè non fertur, nisi scripto. Prælatus autem non debet præsumi velle peccare, nisi aliud constet de eius intentione, aut nisi religio habeat priuilegium absque scripto ferendi censuras. Vide *Bon. de censuris in communi d. 1. q. 1. p. 7.*

DVb. II. *Quæ sint suspensiones in particulari, & quis ab eis possit absoluere?* Resp. I. Suspensiones Iuris communiores sunt sequentes.

I. Clerici ipso iure suspensi sunt, 1. Recipientes ordines sacros ab alieno, vel à proprio, in

aliena diœcesi, vel sine ætate legitima, aut dimissorii, aut titulo, vel extra tempora, aut non seruatis interstitiis, vel per saltum; vel in censura, vel denique post matrimonium ratum; qui omnes suspensi sunt ab executione ordinum, nisi fecerint absque dolo, & si Ordine vtantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignum, suspenduntur à beneficiis biennio. 4. Ordinans, & ordinatus simoniacè, est suspensus ab ordinibus. 5. Parochi iungentes sponsos alterius Parochiæ sine licentia. 6. Grauantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas. 7. Occupantes bona, vel census Ecclesiæ, beneficii, vel alterius pii loci. 8. Sodomiam exercentes, simoniaci, prouocantes ad duellum, vel acceptantes, raptores, vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alterutram partem in cœtu virorum, ac mulierum, de immaculata Conceptione B. Virginis. 10. Visitantes, si accipiant pecuniam vel munera: qui si sint Episcopi, suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ, si inferiores Episcopo, ab officio & beneficio, vsque dum restituant duplum. 11. Iudex Ecclesiasticus (non Episcopus) qui facit iniuriam contra iustitiam, & conscientiam parti litiganti. Vide *Bon. d. 3. p. 5.*

II. Religiosi, 1. Apostatæ recipientes ordines in apostasia. 2. Admittentes ad professionem, ante annum probationis peractum. 3. Non vtentes habitu, & vestitu, modo sibi præscripto. 4. Introducentes mulieres in Monasteria.

III. Episcopus, 1. Ordinans non subditum, suspensus est à Pontificalibus per annum; ordinans verò inuitum, suspensus est per annum à celebratione. 2. Admittens resignationes contra formam præscriptam. 3. Intrans monasteria Monialium sine necessitate. Vide *Fill. t. 17. c. 5.*

Resp. II. Præter has suspensiones aliæ sunt ab homine; quæ si sint graues, requirunt culpam

mortalem, v.g. vt quis suspendatur ab omnibus actibus sui officii, vel fructibus vnius anni. Potest tamen aliquis ob peccatum veniale priuari vno actu, v. g. eligendi.

Resp. III. Habens Episcopalem auctoritatem potest absoluere à suspensione non reseruata; & communiter religiosi ex priuilegiis, possunt absoluere ab omni suspensione in foro conscientiæ: & Episcopus potest absoluere ab omni suspensione iuris, si Sedi Apostolicæ specialiter reseruata non sit. *Laym. cap. 4. nu. 2. ex Nauarr. Suar. &c.* Immo etiam ab hac, si proueniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentiosum. *Bon. d. 3. p. vlt. ex Trid. sess. 24. c. 6.*

DVb. III. *Qui sit depositio, & degradatio, & à quo, & ob quam causam fieri possit?* Subiici solent Suspensioni Depositio, & Degradatio (& si censuræ non sint, vt dictum est *cap.* 1.) ob similitudinem, quam habent cum suspensione, cum vtraque sit ab ecclesiastico ordine, aut beneficio. Differunt autem à suspensione, quod illæ auferant ipsum ius radicale, & titulum beneficii, idque in perpetuum; suspensio non item. Porrò depositio genericè accepta, alia est Verbalis, quæ absolutè depositio dicitur, alia Realis, quæ dici solet degradatio.

Resp. I. Degradatio est priuatio executionis officiorum, & beneficiorum simpliciter, & in toto, & absque spe restitutionis, facta cum certa solemnitate, & priuatione priuilegii Clericalis, tam Canonis, quam fori, ita vt sæculari curiæ subdatur.

Dixi, *Executionis*: quia ordo ipse non potest tolli. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit in sacris, & ad Horas, nisi has fortè pœna, ad quam damnatur, ver. gratia triremes, vel aliud impediat.

Resp. II. Depositio verbalis est similis priuatio, sed sine solemnitate dicta, & relicto vtroque priuilegio, Canonis, & fori.

Resp. III. Clerici possunt degradari à suo Epi-

ſcopo, ſed non ab inferioribus illo: deponi tamen poſſunt ab eodem per Vicarium.

Reſp. IV. Depoſitio fieri poteſt in caſibus iure expreſſis, & delictis; non tamen niſi grauioribus arbitrio iudicis. Vbi notat *Layman.* crimen debere eſſe enorme, id eſt, vnum ex maximis, Degradatio ſimiliter fieri poteſt iu caſibus tantum grauiſſimis, quales ſunt ver. gr. crimen hæreſis manifeſtum, falſatio litterarum Apoſtolicarum. Sodomia frequentata, grauis calumnia proprio Epiſcopo irrogata. Vide *Layman. hic cap. 5. & Filliuc. t. 18. cap. 8.*

De Interdicto. Cap. IV.

Dub. I. Quid ſit, & quotuplex?

RESpon. I. Eſt cenſura eccleſiaſtica, prohibens diuinorum officiorum, ſacramentorum aliquorum, & eccleſiaſticæ ſepulturæ vſum, quatenus talis eſt. Quod addo, quia excommunicatio eodem priuat, quatenus eſt communicatio cum fidelibus: ſuſpenſio verò propriè non illum vſum, ſed exercitium poteſtatis eccleſiaſticæ impedit. Vide *Layman. l. 1. t. 5. p. 4. cap. 1. Bon. d. 5. p. 1.*

Reſp. II. Interdictum diuiditur, 1. in Locale, quod immediatè locum afficit; & in Perſonale, quod immediatè afficit perſonas; & Mixtum, quod immediatè afficit locum, & eius incolas. Differt autem Locale à Perſonali, quod in illo participatio ſacrorum officiorum tùm indigenis, tùm alienigenis, non abſolutè, ſed in loco tantum interdicto; in hoc verò certis perſonis, aut communitati prohibentur abſolutè, & in omni loco. 2. Interdictum tàm locale, quàm perſonale, ſubdiuiditur in Generale, & Particulare. Generale eſt, quo locus generalis, v. gr. ciuitas, prouincia, vel quo communitas, v. gr. collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus, aut perſona parti-

cula-

cularis, aut particulares, interdicuntur. Vnde resolues.

I. Interdicta ciuitate, interdicuntur etiam suburbia, & interdicta parochia, etiam sacellum, vel cœmeterium contiguum; quia accessorium sequitur naturam principalis.

II. Interdicto populo, non interdicuntur ij, qui non sunt pars populi, vt studiosi, Clerici, peregrini, &c. Nec interdicto Clero, interdicuntur religiosi; quia in fauorabilibus tantum nomine Clerici comprehenduntur.

III. Si dicatur ciues, v. gr. Colonienses, sunt interdicti, ij nusquam possunt interesse diuinis, (nisi tamen desinant esse istic ciues, nec causam dederint interdicto) contra verò, si ciuitas interdicto subijciatur, licet ciuibus, aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, aliò ire, & istic diuini sinteresse.

DVb. II. *Qui sint effectus interdicti?* Resp. Sunt sequentes. 1. Prohibitio diuinorum officiorum. Vnde etiam interdicti, ob alienam culpam, non possunt interesse sacro. Clerici tamen, & religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt ac debent vt ante Missas, diuinaque officia celebrare; sed ianuis clausis, non pulsatis campanis, (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicuius) submissa voce, & exclusis interdictis. Permittitur tamen, vt in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & per octauam corporis Christi, diuina officia cantentur solemniter, admissis etiam interdictis, modò qui causam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem. 2. Prohibitio administrationis sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia; quæ omnibus permittuntur, ijs exceptis, qui interdicto causam dederunt, etiam auxilio, consilio, vel fauore. Eucharistia tamen potest dari morituris, & deferri cum lumine, & campana. Nec improbabile est, interdictis licere contrahere Matrimonium, vt *Sanch.*

Kon. & Laym. docent contra *Suar.* quia hoc Sacramentum secundum substantiam, non ab Ecclesia, sed ipsis contrahentibus ministratur. 3. Prohibitio sepulturæ ecclesiasticæ, etiam respectu infantium, & amentium. Excipe tamen Clericos, qui in interdicto locali, si nominatim interdicti non sunt, nec interdictum violarunt, possunt cum silentio sepeliri. *Laym. cap. 2. num. 3. 4.* Clerici violantes interdictum, peccant mortaliter; sicut etiam religiosi vtriusque sexus: qui insuper excommunicantur de facto. Laici verò peccant quidem grauiter, si contra interdictum personale recipiant sacramenta: si verò tantum violent locale, ver. gr. audiendo diuina officia, probabilius est, tantum esse veniale, dummodo ipsi personaliter interdicti non sint. *Laym. cap. 3. ex Sylu. Soto, Auila, &c.*

DVb. III. *Quis censuram interdicti ferre, & quis tollere possit?* Respon. Interdicere possunt ijdem, qui excommunicare, & suspendere. Et quidem vt determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis: vt autem feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde graue, cum contumacia commissum à capite, vel præcipuis membris, licet reliqui culpa vacent.

Resp. II. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ iure communi sunt imposita, nec reseruata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente iurisdictionem in communitatem interdictam; non tamen a Religiosis priuilegiatis: quia locus, & communitas foro pœnitentiæ non subiiciuntur.

Resp. III. Ab interdicto iuris personali particulari, si reseruatum non est, quiuis approbatus potest absoluere. Denique per priuilegium absoluendi ab omnibus censuris, non intelligitur potestas tolendi interdictum locale, aut personale communitatis.

De Irregularitate. Cap. V.

ETsi Irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur: quapropter & hic subiungo.

DVb. I. *Quid, & quotuplex sit Irregularitas?* Respond. I. Est impedimentum Canonicum, susceptionem ordinum sacrorum, & susceptorum vsum, impediens. Vnde sequitur, non esse censuram, sed quasi inhabilitatem: & si enim interdum imponatur per modum pœnæ, propriè tamen pœna non est. *Laym. l. 1. t. 5. p. 5. cap. 1. Bonac. d. 7. quæst. 1. p. 1.*

Resp. II. Diuiditur 1. in eam, quæ est ex delicto, & quæ est ex defectu. 2. in totalem, seu propriè dictam, quæ omni ordine suscipiendo, & suscepti exercitio priuat, ver. gr. homicidium, bigamia; & in partialem, quæ aliquo tantum ordinis ministerio priuat, vel solo ascensu ad ordinem superiorem; v. g. oculis, vel palma Sacerdos carens, inhabilis est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas; & Diaconus sinistro oculo carens, inhabilis est ad Sacerdotium, in suo tamen Ordine ministrare potest.

DVb. II. *Quinam effectus Irregularitatis?* Respon. Sunt sequentes, 1. inhabilitare ad ordines suscipiendos, etiam primam tonsuram, & impedire exercitium ordinum susceptorum. Vnde Sacerdos irregularis, & si validè, illicitè tamen absoluit. *Bonac. loco cit. num. 4. & p. 4.* 2. Quod collatio beneficii, ad cuius functiones inhabilis est, facta irregulari, inualida sit, secundum sententiam communiorem, & tutiorem: & si non improbabiliter quidam dicant, eam non ipso facto irritam esse, sed meritò irritandam. *Laym. loco cit. cap. 1. num. 2. & 3. Sylu. &c. Bonac. p. 4.* Secundum quam sententiam probabilem resolues.

1. Is qui beneficium impetrauit in irregulari-

tate, potest, obtenta huius dispensatione, illud in foro conscientiæ licitè retinere, sine noua collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficii. Item si post ea beneficio priuetur, non tenetur fructus restituere.

II. Grauiter peccat, qui in irregularitate exercet actum ordinis, aut suscipit, licet ordines ei collati sint validi.

DVb. III. *Quomodo incurratur, & tollatur Irregularitas?*
Resp. I. Cum ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi in iure expresè habeatur (*Cap. Is qui de sentent. excomm. in 6.* Vnde in dubio, siuè facti, siuè iuris, teneri potes, quod non sit irregularis, quia melior est conditio possidentis. *Bon. quæst. 1. p. 5. ex Suar. Fill. &c.* Excipe tamen, si dubites de homicidio saltem iniusto à te commisso, vt patet ex *Cap. Significasti, & ex Cap. ad audientiam, 2. de homicidio. vt Bonac. l. c.*

Resp. II. Vt incurratur irregularitas ex delicto, requiritur actus externus consummatus, & mortalis, vt habet communis contra *Caietanum*. Ratio, quia est grauis pœna, & difficulter relaxatur.

Resp. III. Irregularitas non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, hac, vel simili forma. *Dispenso tecum in irregularitate, quam, vel quas, ob hanc, vel illam causam, incurristi.* Et si quidem dispensans intendat tollere omnes, idque possit, omnes tollit: sin minus, eam tantum tollit, quam potest, & vult. Etsi verò hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex iure tamen nouo *Tridentini*, vbi est receptum, potest Episcopus dispensare in irregularitatibus, prouenientibus ex delicto, & non deducto ad forum contentiosum; nisi tamen sit homicidium directè, & in se volitum. *Bon. qu. 5. p. 1. nu. 1. ex Trid. sess. 24. c. 6. Suar. Sanch. Fill. &c. Laym. c. 9. nu. 4.*

Præterea irregularitas ex defectu natalium, tolli etiam potest per professionem in religione approbata, sed quoad ordines tantum, non

quoad

quoad Prælaturas. *cap. 1. de filiis Presbyterorum. Bonac p. 2. Layman. cap. 9. num. 6. Suar. Sanch. Less.* contra *Villalob.* qui apud *Dian. p 4. t. 2. R. 65.* dicit, tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius Ordinis, vt Prioratus, Præpositaras, Rectoratus, & cætera munia. Circa quæ Prælatos saltem posse cum iis dispensare, in Capitulo tamen Generali, vel Prouinciali, notat *Dian. l. c. ex Barbos.* Vnde resolues.

I. Solus Papa, & qui ab eo accepit priuilegium, potest dispensare in irregularitatibus ex defectu.

II. Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale priuilegium à Papa.

DVb. IV. *Quæ sint Irregularitates ex delicto?* Respond. Prima est, ob iteratum Baptismum seriò & scienter: estque irregularis tàm rebaptizans, quàm rebaptizatus; & si in rebaptizante irregularitas tantum sit partialis, ne Clericus ad altiorem ordinem possit ascendere, neque incurratur si rebaptizatio sit occulta. *Couar. Tolet. M. Leo p. 3. fo 358.* Vide *Bon. d. 7. qu. 3. p. 3. Layman. l. 1. t. 5. p 5. cap. 2.*

Secunda, ex violatione censuræ, uer. gr. si ea innodatus actum aliquem ordinis solemniter exerceat, nisi inuincibilis ignorantia excuset. *Layman, cap. 3.*

Tertia, ob peccatum, quo Clericus seriò, & scienter actum ordinis sacri, quem non habet, solemniter exercet. *Bonac. loco cit. p. 6. Layman. loco cit. cap. 3.*

Quarta, ob delictum, quo quis malè suscepit ordines, u. g. in excommunicatione, suspensione, uel ab Episcopo non habente iurisdictionem, uel per saltum (licet hunc suspensum tantum esse, quamdiu non ministrat in ordine per saltum suscepto, satis probabiliter docet *Auila, Nauar. Bon.*) uel ante legitimam ætatem, uel sine dimissoriis, uel furtiuè (Episcopo nesciente, nec approbante) & non examinatus. Vide *Bonac. d. 7. q. 3. p. 4.*

Quin-

Quinta, propter enormia crimina, si sint notoria & publica, ver. gr. quæ à iure habent annexam infamiam, vt adulterium, raptus, incestus, periurium in iudicio.

Sexta, oritur ex iniusta mutilatione, vel homicidio, etiam indirectè tantum voluntario, extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum, siuè in bello iniusto, siuè extra illud, iniustè concurrunt, consulendos mandando. Mutilatio autem hic intelligitur, quando à corpore separatur membrum aliquod principale, id est, pars corporis, quæ officium per se distinctum habet, v. gr. pes, manus, oculus, auris, &c. *M. Leo in praxi p.* 3. *f.* 347. ex *Couar. Nau. de Cens. num.* 206. *vid. Bon. p.* 8. Vnde resolues.

I. Non fit irregularis qui in rixa præscindit alteri digitum, pollicem, vngues, dentes, barbam, capillos, labia, nasum, auriculam (id est, cartilaginem, quæ tantum deseruit ad ornatum, & tutelam auri:) quia non sunt propriè membra; v. g. digitus est par, tantum & officium membri. *Auila, & alij* 8. *cum Dian. p.* 4. *t.* 4. R. 26. Item M. *Leo loco cit.* ex *Glossa cap. vlt. de hom. in* 6. *& L. quæritur herm.* 10. *&. Non sunt,* 14. §. *Partus, ff. de statu hom.*

II. Nec fit irregularis, qui excæcauit hominem solo visu priuando, non autem oculum extrahendo: nec qui debilitat tantum membrum, & non abscindit; quia non est mutilatio. *Dian. p.* 4. *t.* 4. R. 26. ex *Megal. &c.*

III. Quando plures (non ex consilio, sed in rixa) vnum percutiunt, & vnus lethale vulnus infligit, ex quo moritur; si constet quis hoc fecerit, hunc solum fieri irregularem, docet *Sayr. & alij* 5. *cum Dian. p.* 2. *t.* 15. R. 18. contra *Auilam, Suar. &c.*

IV. Qui infirmo bona fide dat aliquid, v. gr. cibum, vel potum; vel cum mouet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors, vel eius acceleratio præter intentionem sequatur, non fit irregularis, nisi interuenerit lata culpa. *Auilla, Fill. & alij* 4. *cum Dian. p.* 5. *t.* 3.

n° 3. R. 117. *vbi ex Bonac. &c.* notat, Sacerdotibus, & Religiosis circa moribundos licere eadem quæ laicis.

V. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, & si amicus occidat alium. *Auila, Henriq. &c. cum Dian. p. 4. t. 2.* R. 17. Limitat autem *Prapos.* nisi sua præsentia animauerit ad occidendum.

VI. In bello iniusto si vel vnus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliqua ratione sit cooperatus. *Bonac. quæst. 4. part. 4. num. 3.*

VII. Irregularis fit, qui procurat abortum fætus animati anima rationali; secus, si animatus non sit. *C. Maiores, 32. q. 2. Bonac. loco cit. p. 8. num. 27. Ron. &c.*

VIII. Qui dans operam rei licitæ (immo secundum multos, etiam illicitæ) sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est, non fit irregularis, ob defectum voluntarii: secus tamen, si dictam diligentiam omisit, omissione mortali. *Bonac. qu. 4. p. 7. Less. lo. 2. cap. 9. dub. 15. &c.* Alii tamen dicunt, quod dans operam rei illicitæ, ex quauis culpa etiam leuissima, incurrat hanc irregularitatem. *Panorm. Couarr. M. Leo p. 3. f. 354.*

IX. Qui alterum mutilat, vel occidit ad necessariam sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem: quia hic nulla est culpa, ergo nec pœna. *M. Leo p. 3. f. 349.*

DVb. V. *Quæ sint irregularitates ex defectu?* Respon. Prima est ex defectu animæ. Ex quo irregulares sunt. 1. Amentes, phrenetici, arreptitii, & epileptici: qui tamen si ordinati sunt, & intra annum eo morbo non laborarunt, præsumuntur liberati, & permittuntur ad Ordinum exercitium. Si verò laborent rarò, & quidem sine clamore & spuma, permittuntur celebrare cum coadiutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium. *M. Leo p. 372. ex C. Illud 7. qu. 1. & Glossa ibid.* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordi-

nibus.

nibus. 3. Neophyti, seu recenter conuersi, usquequò dum iudicio Episcopi sufficienter instructi sunt.

Secunda, ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium ordinis, vt si sit cœcus, surdus claudus, ita vt sine baculo nequeat ire ad Altare. Item si careat manu, pollice, indice, oculo (non tamen si vngula pollicis, vel indicis, vel oculo dextero tantum) si verò sinistro, seu Canonico, aut eius vi visua careat, indiget dispensatione: quod tamen negat *Valentia*, Henriq. *Sayrus*, si quidem dextero possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, vt si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si membra habeat superflua cum magna deformitate: in dubio verò, an deformitas sit sufficiens, Episcopi est iudicare; saltem in Clericis, nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum, contra *Barbos. &c.* docet *Suar. & alii 5. cum Dian. p. 4. t. 2. R. 73.* licet concedant Episcopum posse reijcere arbitrium Prælati: hunc autem si gaudeat authoritate quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, ut scandalum generet. *Ibid. ex Rodriq. & aliis 4. v. Ponac. Laymann. M. Leo p. 3. f. 370.* Vnde resolues.

I. Non uidetur irregularis, 1. Qui habet sex digitos, vel aliquos coniunctos, si non sit magna deformitas, & ordinem exercere possit. 2. Qui habet in oculo maculam, visum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret vngula pollicis, si possit hostiam eleuare, & frangere. 4. Qui per uim, aut infirmitatem factus est Eunuchus.

II. Irregularis est hermaphroditus, quia est monstruosus. 2. Gigas, pigmæus, æthiops: non tamen inter suos, sed alienos, ubi disparitas ludibrio est.

Tertia, ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illegitimi, eo quod ratione originis reputentur uiles. Tales autem communi iure

legi-

legitimantur. 1. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes, modo hi tempore conceptionis potuerunt validè contrahere. 2. Per professionem religiosam; quamuis ad dignitates etiam in religione, u. gr. Abbatiam, Prioratum, &c. promoueri non possint, sine dispensatione. Vide *supra d. 3.* 3. Per dispensationem Pontificiam. Principes uerò sæculares non possunt legitimare, nisi tantum in ordine ad officia sæcularia, & hæreditates. Porrò cum dubium est an quis sit legitimus, non censeri irregularem, contra *Vasq. & alios 5.* vult *Dian. p. 4. t. 2. R. 59. ex Auila*; eo quod quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur: neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam in fine uitæ, nisi rationibus conuincat, uel pater etiam asserat. *Ibid. ex communi.*

Quarta est, ex defectu ætatis, de quo vide in Sacramento Ordinis.

Quinta, ex defectu Sacramenti, siuè significationis matrimonii, ratione bigamiæ, eo quod bigamus non perfectè repręsentet vnionem Christi cum Ecclesia, quippe qui carnem suam diuisit in plures uxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiam sponsalia cum pluribus, etiam secuta copula; nec fornicatio, uel adulterium, uel matrimonium ratum cum pluribus; sed matrimonium uerum, uel præsumptum, cum duabus, & consummatum. Dixi, *vel præsumptum*: quia licet quandoque secundum matrimonium sit nullum, iuris tamen fictione, & interpretatione, præsumitur bigamia, licet impropriè dicta. Vnde sequitur, irregulares fieri sequentibus casibus.

I. Qui uiuente, uel mortua prima uxore cognita, secundam cognoscit, & si matrimonium sit inualidum.

II. Qui uiduam non uirginem ducit, & cognoscit.

III. Qui ducit uxorem prius ab alia corruptam, etiam per fornicationem, & cognoscit; non tamen si ipse eam ante corrupit: quia tunc non est diuisio carnis in plures.

IV.

IV. Qui propriam vxorem cognoſcit, poſtquam ab alio per adulterium cognita fuit; quia ipſa iam diuiſit carnem in plures. Nec refert, &ſi per vim viciata fuit, vel vir corruptam, aut viduam eſſe ignorauerit: quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, ſed ex defectu ſignificationis Sacramenti.

V. Qui poſt ſolemne votum caſtitatis de facto matrimonium contrahit, & conſummat, etiam cum virgine: quia interpretatione iuris cenſetur duo matrimonia contraxiſſe, vnum ſpirituale cum Chriſto, alterum carnale cum muliere. Nec refert, quod inualidè contrahat; quia quantum eſt in ipſo, effectus à parte rei ponitur.

Sexta, oritur ex infamia, ſiuè iuris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione perſonæ naſcitur) ſiuè facti, modò crimen publicum ſit: ex occulto enim non oritur, ſi homicidium, & cenſuræ violationem excipias, vt docet *Nauarr. Kon. Laym.* contra *Sylu. & Suar.* qui ex occulto etiam oriri putant, modò infamiam ipſo iure connexam habeat. Porrò infamia ob crimen notorium, vel per ſententiam iudicis contracta, non tollitur, niſi per diſpenſationem Principis, cuius authoritate contracta fuit. Infamia facti etiam orta ex enormi crimine, & digno depoſitione, tollitur per publicam, & conſtantem vitę emendationem.

Septima, oritur ex defectu libertatis. Vnde irregulares ſunt, 1. Omnes ſerui propriè dicti, & ſecundum *Laym. l. 2. t. 1. cap. 8.* etiam originarii, donec conſequantur plenam libertatem. 2. Coniugati, niſi vxores conſentiant, & caſtitatem voueant. 3. Curiales, id eſt, curiæ ſæculari obligati, facto iuramento, vel ſtipendio, vt iudices, aduocati, &c. quamdiu talia officia habent. Excipe tamen, niſi habeant ſpecialem diſpenſationem Papæ pro illis officiis, vt quidam Clerici in aulis Principum, in cauſis ciuilibus, non tamen criminalibus, occupati; vel niſi conſuetudo, ſciente Papa, id permittat. 4. Milites ſaltem quamdiu iuramento tenentur;

nentur; item thesaurarii, & depositarii publici, & qui rempub. administrant. Item apparitores, & similes, qui sæua, turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt. *M. Leo p. 3. f. 369.*

Octaua, ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello iusto, vel iudicio. Quod ideò statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui vtpotè lenissimus, neminem vnquam læsit. Ad hanc autem requiritur, vt occisio, aut mutilatio de facto sequatur. Vnde non sufficit voluntas, nec vulneratio grauis. *Bon. d. 7. q. 4. Tann d. 6. qu. 10. dub. 11.* Vnde resolues.

I. Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam, honoris, vitæ, castitatis, &c. vel etiam proximi; quia in iure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium in bello iusto, vel iudicio. *Tann l. c.*

II. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu; non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello iusto (secus tamen, si ad occidendum hunc, vel illum in particulari.) Idem est de Duce exercitus, tubicine, &c. *Bonac. p. 4.*

III. In Iudicio iusto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur actiuè, & efficaciter, & proxime, per actionem ex natura sua ad id ordinatam.

Dicitur I. *Cooperantur*, vt Iudex ferens sententiam, Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, &c.

Dicitur II. *Actiuè*, id est ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui se tantum habet passiuè; & ex parte eius, qui occiditur, vt Confessarius hortans ad fatendam veritatem, vel acquiescendum sententiæ iustæ, quam non potest differre, nisi appellatione iniusta. *Cornel. & Dian. p. 4. to. 2. R. 99.*

Dicitur III. *Efficaciter*, quia adiuuans, v. gr. ferens ligna, vt comburatur ante iam suffocatus, non fit irregularis; nec assisteus supplicio, si sua præsentia in illud non influat.

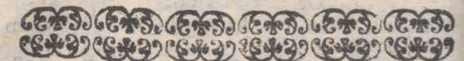
Dici-

Dicitur IV. *Proximè*; quia qui remotè tantum cooperantur, non fiunt irregulares, vt qui gladios faciunt, aut vendunt, item legislator leges capitales condens, concionator in genere dicens. puniendos esse malefactores, Confessarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, si respondeat, iudicem sine acceptione personarum fungi debere suo munere; quia hi omnes sunt tantum causa remota. Essent autem proxima, ideoque irregulares, si quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicuius sequeretur, aut etiam accelerarctur, v. g. si quis efficaciter vrgeret reum, vt scalam ascenderet, vel ad hoc illum iuuaret, vel si iudici in particulari responderet, hunc esse plectendum. Possunt tamen subinde etiam proximè cooperantes excusari ad irregularitate, v. g. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum semiplena tantum aduertentia, v. g. si dicat Confessarius, properemus, aut instiget iumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio sit valdè exigua, vt si iubeat reum adhuc vnum gradum ascendere: quia minimum reputatur pro nihilo. *Auila. & Henriq.* apud *Bonac. quæst. 4. part. 1. num.* 9. Item *Suar. Regin. Laym. &c.* contra *Vasq. Turria. Hurt. Bauny. &c.* qui censent ex homicidio neminem fieri irregularem, nisi concurrat ut publicus minister iustitiæ, siuè ad causæ probationem, siuè executionem; uel ut priuatus iniustè, & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet *Dian. p. 3. t. 4.* R. 79. *& in addit.* R. 15. *& p.* 8. *t.* 7. R. 61. Hinc negat fieri irregularem, 1. Confessarium, uel alium quemcunque, qui furem hortatur, vt scalam ascendat, caput supponat ad ictum excipiendum. 2. Eum qui carnifici dici, ut aliquid apter, quo citius extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad supplicium ducitur, suggerit uiam breuiorem. 4. Qui vendi, vel commodat scalam, funes, enses, & cætera instrumenta; etiam qui furcam fecit. 5. Qui interrogatus à Iudice, an teneatur reum condemnare, respondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti suspensum iam esse mortuum, signi-

significauit adhuc viuere, ex quo calcans iterum pedem occidi.

Dicitur V. *Per actionem ex natura sua, &c.* id est, quæ per se sit causa talis effectus: quia effectus per accidens, non imputatur danti operam rei licitæ. Hic non sit irregularis, dicens carnifici: nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci: nec Iudices Ecclesiastici, degradatum tradentes brachio sæculari: nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali, modò expressè protestentur, se non intendere, ut puniatur pœna sanguinis, sed tantum, vt sibi, uel suis satisfiat, uel impediantur mala sibi, aut alijs imminentia. Vide *Bonacin. quæst. 4. Tann. loco citato. &c.*

SOLI DEO GLORIA.

INDEX RERVM AC VERRORVM quæ hoc libro continentur.

A

Fra

Damno.

D

E

Io.

F.

G

H

N

O

P

Fra-

INDEX AVTHORVM.

qui indice rerum suis locis additi fuerunt.

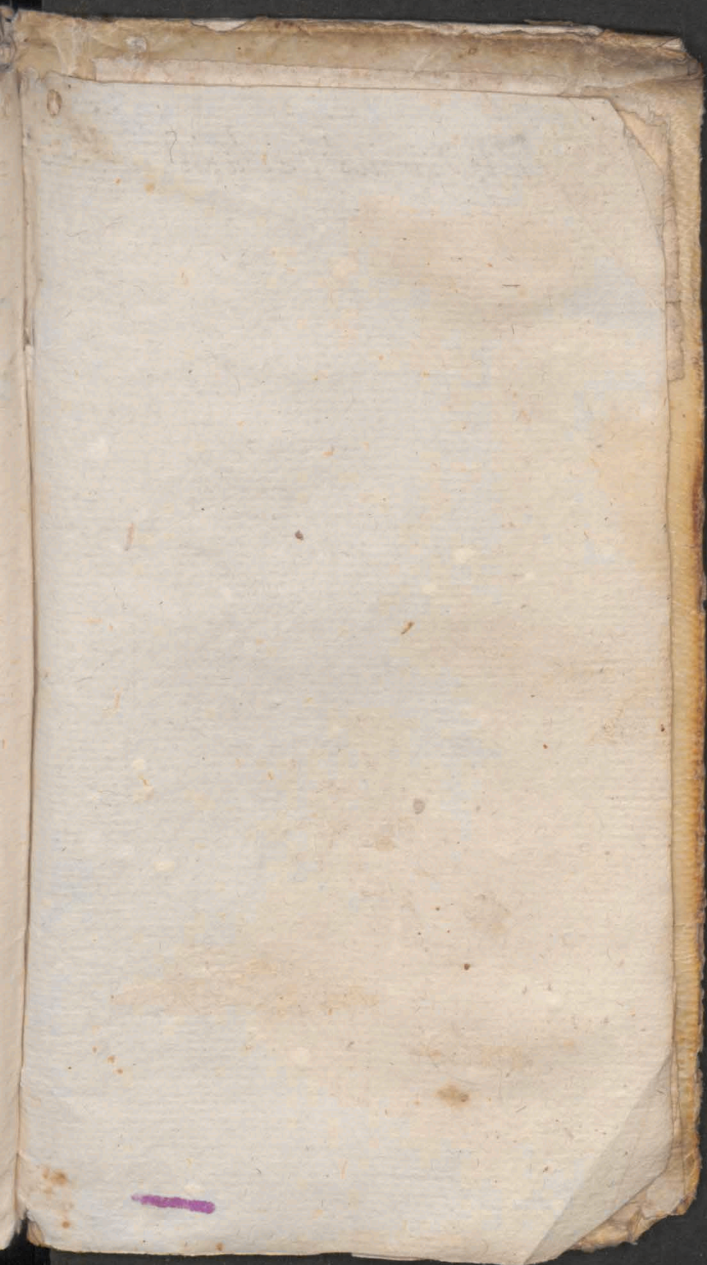
A

Bes.

Eius

Eius-

Laus Deo semper.

Pirius de Sacro bello.

